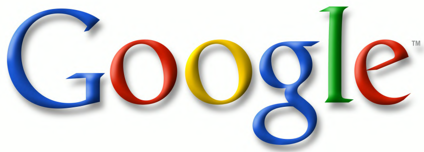
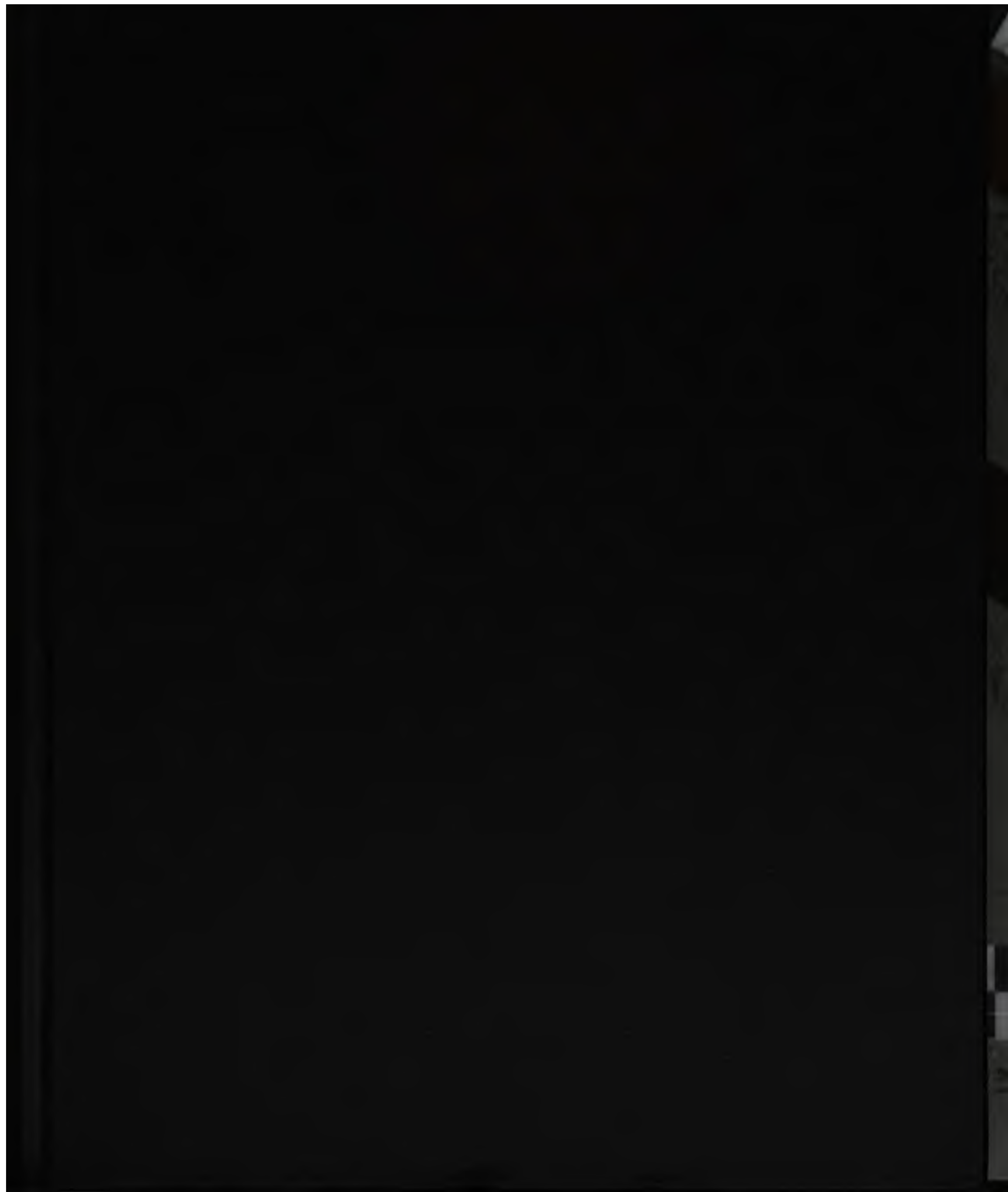

ARCHIV ČESKÝ

ČILI

STARÉ PÍSEMNÉ PAMÁTKY

ČESKÉ I MORAVSKÉ,

SEBRANÉ Z ARCHIVŮ DOMÁCÍCH I CIZÍCH.

NÁKLADEM DOMESTIKÁLNÍHO FONDU KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

VYDÁVÁ

KOMMISSE K TOMU ZŘÍZENÁ PŘI KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

REDAKTOR: **JOSEF KALOUSEK.**

DÍL XXII.

Řády selské a instrukce hospodářské 1350—1626.

Vydal

Josef Kalousek.

V PRAZE 1905.

V KOMMISSI KNIHKUPECTVÍ: BURSÍK & KOHOUT.

ARCHIV ČESKÝ

ČILI

STARÉ PÍSEMNÉ PAMÁTKY

ČESKÉ I MORAVSKÉ,

SEBRANÉ Z ARCHIVŮ DOMÁCÍCH I CIZÍCH.

NÁKLADEM DOMESTIKÁLNÍHO FONDU KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO

VYDÁVÁ

KOMMISSE K TOMU ZŘÍZENÁ PŘI KRÁLOVSKÉ ČESKÉ SPOLEČNOSTI NÁUK.

REDAKTOR: **JOSEF KALOUSEK.**

DÍL XXII.

Řády selské a instrukce hospodářské 1350—1626.

Vydal

Josef Kalousek.

V PRAZE 1905.

Knihtiskárna: Dr. Ed. Grégr — Bursík & Kohout.

Předmluva.

Snůška písemností, jížto část vyplňuje tento svazek, má býti pomůckou k sepsání dějin stavu selského v Čechách. Dílo takové vyvolil jsem si před drahnými lety za hlavní literární cíl života svého. V tom předsevzetí byl jsem utvrzen, když roku 1884 Jeho Jasnost kníže Jiří z Lobkowicz, nejvyšší maršálek zemský království Českého, z vlastního popudu věnoval značnou peněžitou částku Královské České Společnosti Náuk, aby odtud bylo honorováno »pragmatické dílo o historickém vývoji práva agrárního a poměrů sociálních obyvatelstva rolnického v Čechách, počínaje 16. stoletím, až do doby nejnovější,« a dotčená Společnost vznesla na mne úkol tak vytčený.

Ale práce, přes všechnu chuť mou a přes povzbuzování od jiných, postupuje nade všechno očekávání zdlouhavě a ukazuje se býti nesnadnější, než se každý nadál. Prameny k historii selské jsou mnohonásobné, a příliš rozdrobeny, rozptýleny; sebrání a spracování jich vyžaduje práci velikou. Já pak chtěje nechtěje, musel jsem síly své věnovati také pracem jiným. Vedle úřadu učitelského nejvíce času stála mne redakce Archivu Českého, kterou vedu od roku 1887. Když jsem byl v nejpilnějším sbírání pramenů, z přílišného namožení sil přišla na mne roku 1889 nervová nemoc, která úsilnou práci moji na leta zastavila a mně na vždy odňala odvahu, abych, jako dříve jsem činil, se psacím strojem pojížděl po archivech a od rána do večera opisoval si staré písemnosti. Když pomalu vracela se mi způsobilost ku práci, nastala nezbytná potřeba, abych se uskrovnil v prostředcích i abych pokračoval krokem volným; ale také jsem musel podniknouti práci pomocnou, na jakou jsem prvotně nemyslil. Když jsem látku sebranou rozpisoval na lístky, uznal jsem toho pilnou potřebu, aby byla napřed vydána tiskem aspoň jedna část pramenů, kterou pokládám za nejdůležitější; míním písemná pravidla někdy vydávaná, aby se

jimi jako platným zákonem spravovalo obyvatelstvo vesnické v obci i v rodině, doma i na poli, nechť ta pravidla přišla k místu nařízením královským, snešením sněmovním nebo nálezem soudu zemského s platností pro celou zemi, nebo nařízením vrchnosti pro celé její panství nebo povolením jejím pro jednotlivé obce nebo osoby, nebo usnešením sousedstva v obci s platností pro celou obec, nebo smluvami mezi vrchnostmi a poddanými, anebo mezi jednotlivými sousedy obce vesnické.

Sbírka moje obsahuje tedy kusy rozmanitého původu a účelu a s rozdílnými okresy působnosti; všem však jest ta známka společna, že každý z nich v mezích svého působiště měl míti platnost jako zákon. Srovnal jsem je pořádkem časovým. Počátek učinil jsem od zákonníka zemského navrženého Karlem IV. okolo roku 1350; dále nazpět do minulosti sáhati jsem nechtěl, ježto ze starších časů nezachovaly se skoro žádné prameny práva selského, jež by se vztahovaly k celé zemi nebo k rozsáhlému panství, a to, co se zachovalo, skoro vše vztahuje se k jednotlivým osobám nebo obcem, jest tedy příliš rozdrobené. Zakončiti míním tu snůšku zákony a nařízeními o odstranění moci vrchnostenské a o vyvazení půdy z břemen vrchního vlastnictví, kterými uprostřed věku XIX. proměnil se právní stav obyvatelstva vesnického.

Větší rozpaky skytala otázka, které meze v ostatních stránkách měl bych své sbírce vytknouti: zdali mám přestati na pomůckách k vylíčení právního a společenského života lidu selského, či mám rovněž přibírati prameny ku poznání technické stránky jeho živnosti zemědělské, v kterémžto případě by badání muselo se vztahovati na polní hospodářství vůbec, tedy také na panské a městské; zdali mám shledávati také prameny objasňující provozování řemesel ve vsech; zdali moje sbírka má do sebe pojmouti také prameny o životě v městečkách, kteráž málo se lišila ode vsí a byla takořka jenom zdokonalenými vesnicemi; zdali při práci své mám přihlížeti jenom k zemi České, či mám rovněž směřovati k historii stavu selského v zemi Moravské? Z těch všech a podobných otázek zůstává mnoho v pochybnosti. Všude samo sebou nabízí se pravidlo: čím širší základ, tím pevnější stavba. Ale měl-li bych tomu svůdnému pravidlu všude povoliti, nedošel bych za svého života k žádnému konci, ani ve sbírání pramenů, neřkuli v jich spracování.

Ta úvaha nutila, abych se obmezoval, a nedal lepšímu býti na překážku dobrému. Pročež ve srovnalosti s programem svrchu uvedeným, pokládám dějiny vývoje práva agrárního a poměrů sociálních obyvatelstva rolnického v Čechách za svůj úkol, z ostatních pak právě dotčených souvislých

oborů a sousedních okrsků míním přibírati na pomoc jenom tolik, kolik jest potřebí ke všestrannému objasnění oboru hlavního, v úkole vytčeného. Podle toho zařídil jsem plán této sbírky.

Hledíme-li k původu pravidel a k rozsahu jich působnosti, najdou se v této sbírce rozličné druhy písemností; hraničná čára mezi těmi druhy nebývá však určitá; naskytajíť se i předchody mezi nimi, a podřízených odrůd jest veliké množství. Přece však jest možno roztříditi všechnu tu rozmanitost v tyto tři skupiny:

I. Přednost před jinými náleží předpisům *platným v celé zemi České.* Takové hleděl jsem shledati a zaznamenati všecky, nechť vyšly ze společné zákonodárné moci krále a stavův, nebo z pouhé moci královské, nebo z nálezův soudů zemských, anebo nastaly pouhým obyčejem, jenž vešel v právo zemské a konečně byl zaznamenán písemně. Takové zákony, nálezy a nařízení větším dílem byly v novém čase již tiskem vydány a jsou proto dobře přístupny; z těch kladu do této sbírky jen krátké výtahy, a odkazuji k plným textům jinde tištěným; jiné předpisy toho druhu, jež nejsou tak na snadě, otiskuji zde v plném znění. Z *Moravy* přijímal jsem k tomu hlavně ty zákony, kterými se upravovaly nejdůležitější poměry lidu poddaného, jmenovitě jeho vázanost k půdě a ku pánovi, pak způsob, kterým bylo lze zbaviti se svazku s jistým panstvím, a kterak poddaný mohl s vrchností svou se souditi. Na ukázku vzal jsem také několik předpisů o tom ze Slezska. — Pozdější částce této snůšky všeobecných předpisů o stavu selském podobno jest to, co dr. Karel *Grünberg* uveřejnil ve svém díle, nadepsaném: Die Bauernbefreiung und die Auflösung des gutsherrlich-bäuerlichen Verhältnisses in Böhmen, Mähren und Schlesien (Leipzig 1893), zvláště v druhém svazku, jehož zvláštní titul jest: Die Regulirung der gutsherrlich-bäuerlichen Verhältnisse von 1680 bis 1848 nach den Akten. Mezi prací Grünbergovou a touto mou sbírkou jsou jak co do doby, ku které se vztahují, tak i jiné značné rozdíly: já podávám všeobecné předpisy celé nebo výtahy z nich z doby půltisícleté, Grünberg dal tisknouti jen výtahy z doby 1680—1848, a to výtahy jak z platných zákonů a nařízení, tak i z akt, dopisů a dobrých zdání, kterými se toliko pracovalo k vydání předpisů, a snažil se přihlížeti při tom jednostejně ke všem třem zemím koruny České, k Čechám, k Moravě i ke Slezsku.

II. Nejpřednějším účelem při této sbírce bylo, abych uveřejnil *článkovaná pravidla* o právech a povinnostech vesničanů, *platná na jednotlivém panství* anebo jen v jednotlivé vesnici. Takové artikule mívaly dvojí rozdílný původ:

1. Někde, zvláště za starších časů, sousedé v obci na svém soudě usnesli se o nich a vyhlásili je k obecnému zachovávání; někde domáhali se jich uznání u soudu vyššího, jinde u vrchnosti. Že taková ustanovení vycházela zdola od občanů, pro které platila, nazývám je *samodilnými;* v německých obcích po Čechách i v Moravě nazývali je *Rugen, Rügen.* Bývalo jich ve skutečnosti nepochybně mnohem více, než kolik se jich zachovalo zapsaných v knihách vesnických, jichž jest nyní na snadě málo, anebo v knihách městeček a měst. K nejstarším náležejí snešení některých vesnic u města Bělé pod Bezdězem z let 1370—1401, a ruga německé vsi Komořan u Mostu z r. 1479.

2. Mnohem častěji *vrchnosti* předpisovaly,[F] každá na svém panství, pravidla o povinnostech a někdy také o právích poddaných svých; taková pravidla pode jmenem *artikulů soudních* bývala každoročně předčítána na purkrechtních neboli obecných soudech, při nichž bývali obnovováni rychtářové a konšelé, a platily se splátky na zakoupené nemovitosti selské. To oboje, artikule samodílné i uložené od vrchnosti, jsou *řády selské* vlastně tak řečené. — Jiná pravidla pode jmenem *instrukcí* vydávaly vrchnosti svým úředníkům jednak o správě lidu poddaného, jednak o náležitém vedení hospodářství buď v celku nebo v jednotlivých oborech jeho. Nepokládal jsem za vhodné, vybírati z takových instrukcí jenom to, co se týče právního a sociálního postavení poddaných, nýbrž dal jsem je tisknouti celé, čímž do této sbírky dostalo se mnoho předpisů o technické stránce všeho hospodářství polního i lesního, jak panského tak i poddanského, též leccos o starém průmyslu zemědělském i o účetnictví na velkostatcích. Nejstarší instrukce toho druhu, které se dosud vyskytly v Čechách, byly vydány na panstvích rodu Pernšteinského okolo roku 1525, a rodu Rosenberského roku 1540, načež se rozmáhaly a vcházely v obecný obyčej, jakož současně roku 1540 vyšly také tiskem návody k obecnému poučení. — Sem by vlastně měly se počítati také *urbáře,* t. j. seznamy poddaných na jednotlivých panstvích s udáním jich nemovitého majetku i povinností k vrchnosti, kteréžto seznamy platily za pravidlo při vymahání platů, dávek i robot; avšak urbáře jsem z této snůšky vyloučil, poněvadž by jimi vzrostla nade všechnu slušnou míru.

III. Jsou také *drobné prameny* práva selského, *listy* vyšlé od vrchnosti pode jmenem privilegií, handfeštů a j., nebo *smlouvy* uzavřené mezi poddanými a vrchnostmi nebo mezi poddanými samými, anebo výpovědi smlouvčí, *rozsudky* soudní a rozhodnutí královská i úřadův, kterými upravovaly se některé povinnosti a práva jedné osoby nebo jejího statku, nebo několika sousedů (jako jindy celé vsi nebo celého panství). Předměty, kterých se týkají takové

listy, smlouvy nebo rozhodnutí, jsou velice rozmanité, a počet takových nejdrobnějších pramenů práva selského jest téměř nekonečný. Aby všechny byly pojaty do jedné sbírky, to není možné, ani toho není zapotřebí (vyjma pro dobu nejstarší, ze které se tisknou všechny listy a listiny v diplomatářích). Zde vydávám něco takových kusů jenom jako na ukázku; vybral jsem k tomu nejzajímavější z těch, jež se mi naskytaly beze zvláštního hledání. Pojal jsem i něco formulí listů jednacích z roku 1618, jimiž osvětluje se leckterá stránka správy vrchnostenské nad lidem poddaným. O úplnost nejde při tom nikterak. Pročež nepojímal jsem ani regest a odkazů k podobným listům, jež byly již vytištěny v dřívějších dílích Archivu Českého nebo v časopisech. Valný jich počet ze země Moravské uveřejňuje nyní Vincenc *Prasek* při Selském Archivě, jejž od roku 1902 vydává v Olomouci.

Co se týče jazyka, vydávám v této sbírce prameny české i německé bez rozdílu, i co nachází se latinského, když jen obsahem svým se hodí k osvětlení minulosti stavu selského v Čechách.

Písemnosti *dosud netištěné* dávám zpravidla tisknouti celé, i když na některých jejich částkách nezáleží při mém účelu. Ale u pramenů jinde již *tištěných* byl jsem někdy na rozpacích, mám-li je pojmouti celé nebo toliko u výtahu. Rozhodl jsem se někdy tak, někdy onak, řídě se při tom hlavně dvojím zřetelem: jsou-li dosavadní otisky málo rozšířené, tedy málo přístupné, a je-li písemnost svým obsahem důležitá nebo řídká, ty okolnosti přimlouvaly se za otištění celého textu; a naopak, když dosavadní otisk jest dobře přístupný, a obsah pramene všední, méně vzácný, nebo vztahuje se ku předmětům, na kterých při mém účelu méně záleží, tu přestával jsem na pouhém výtahu a na odkaze k staršímu tisku. V některých však případech musel jsem se odchýliti od těchto pravidel a vytisknouti pouhý výtah z rukopisu, kde by bylo lépe uveřejniti celou písemnost; takové případy mohu omluviti jenom tím, že jsem si výtah z rukopisu pořídil již před mnohými lety, kdy jsem ještě nepomýšlel vydati prameny tiskem, než toliko mínil jsem jich užiti ke spracování. To platí také o kusích z archivu Děčínského, které zde uveřejňuji podle výtahů, jež ke svému osobnímu účelu učinil si nestor mezi nynějšími historiky českými, V. V. Tomek, když roku 1840 pořádal archiv hrabat Thunů na Děčíně; výtahy jeho, jež mi laskavě zapůjčil k použití, jsou nejvíce psány česky, ač listiny panské i městské v Děčíně jsou skoro vesměs německé; když mi není možno, abych si opatřil plné opisy z Děčína v původním znění, míním, že lépe jest uveřejniti český výtah nežli nic.

Také mnozí jiní přátelé byli mi nápomocni při sestavování této sbírky, upozorňujíce mne na kusy do ní se hodící, nebo poskytujíce mi k ní příspěvky jimi již připravené v novém opise; jmena jich a způsob pomoci mně prokázané poznamenal jsem při jednotlivých kusích. S velkou ochotou vycházeli mi vstříc správcové archivů nebo knihoven, p. t. pánové: † Antonín Gindely, František Dvorský, V. J. Nováček, Václav Schulz, Čeněk Zíbrt, † Josef Emler, Jaromír Čelakovský, Josef Teige, Karel Köpl, Isidor Zahradník, Jindřich Skopec, vesměs v Praze, pak † František Tyl na Vorlíku, František Tischer v Jindřichově Hradci, František Mareš v Třeboni, Hynek Gross v Krumlově. Jim všem i jiným mnohým, kteří mne v mé snaze přátelsky podporovali a bez jichž přispění by tato snůška pramenů nebyla vypadla tak hojná, vzdávám srdečné díky.

Přispění právě jmenovaných přátel mimopražských bylo by však bývalo nemožné, a také moje osobní sbírání pramenů bylo by trpělo velkou ujmu, kdyby mně byly zůstaly zavřeny hlavní šlechtické archivy, dobře spořádané, kterými se země Česká může pochlubiti; pročež obzvláštními díky jsem zavázán vysokorodým vlastníkům a ochrancům jejich, kteří mně velkodušně dali dovolení k jich používání, jmenovitě Jeho Jasnosti knížeti Adolfu Josefovi ze Schwarzenberga vévodovi Krumlovskému, i zvěčnělým již: Jeho Jasnosti knížeti Karlovi ze Schwarzenberga na Vorlíku, a Jeho Excellenci hraběti Jaromírovi Černínovi z Chudenic vládaři domu Hradeckého a Chudenického. Budiž jim vděk i čest.

Práce přibývá pod rukou, sbírka zrostla daleko nad čáku, kterou jsem měl prvotně. Mínilť jsem, že dobře se vejde do jednoho svazku Archivu Českého; skutečně však v přítomném svazku XXII. dospěl jsem jenom do roku 1626. Pokračování od vydání Obnoveného Zřízení Zemského 1627 tiskne se ve svazku XXIII., ale počínám již tušiti, že do toho druhého svazku sotva se vejde všechen ostatek až do roku 1850. Také již nyní mám po ruce některé kusy starší, jež vročením svým by náležely do přítomného dílu XXII.; ty míním uveřejniti dodavkem na konci.

V Praze v dubnu 1905.

Josef Kalousek.

D. XXII.

ŘÁDY SELSKÉ A INSTRUKCE HOSPODÁŘSKÉ.

Vydává **Josef Kalousek**.

1.

(Okolo r. 1350): Z Majestátu Karlova.

Karel IV. hleděl království Českému opatřiti psaný zákonník, jehož osnovu hned v prvních letech svého panování sepsal nebo sepsati dal: dostala název *Majestas Carolina.* Karel sice ten zákonník listem ze 6. října 1355 zase odvolal, tak že zůstal jen návrhem: ale i ten návrh v moc zákona nedospělý požíval v potomních časích nemalé vážnosti a pohlíženo k němu jako k pramenu práva zemského. Tištěn byl Palackým v Archivě Českém III. str. 65—180 latinsky i se starým překladem českým nevalně zdařilým: podruhé Hermenegild Jireček vydal Majestát Karlův v Codexu juris Bohemici. tomi II. pars 2. na stranách 100—188, kdež k původnímu textu latinskému přidáno jest kratší přepracování v jazyce českém, nazvané *Statuta zemská.* kteréž pořízeno bylo nepochybně značně později v okolnostech valně změněných, snad teprv za krále Ladislava nebo Jiřího. Ku právním poměrům vesnickým vztahují se v Majestátu Karlově zvláště tyto články:

O *královských lesích*: Hajný ani jiná osoba nekácej a neodvážej z nich stromů, pod ztrátou pravé ruky, vyjma souše a vývraty; nikdo neolupuj stromů lesních, pod trestem odření pravé ruky: kdo by les zapálil, buď upálen do smrti; kdo by vezl nebo plavil dříví odcizené z lesů, tomu má býti uťata pravá ruka. V Archivě Českém str. 133—136 čl. 50, 54, 55, 56: u Jirečka str. 146—149 čl. 50, 54, 55, 56.

Kterak poddaný člověk ve vsi nebo v městečku panském může *se vyhostiti*, vyprodati a vystěhovati od svého pána pod jiného pána: pán nemohl odepříti svolení k výhostu, dostál-li poddaný všemu. V Archivě Českém str. 148 čl. 77: u Jirečka str. 160 čl. 74. Srovnej níže při roce 1460.

O *moci panské* nad poddanými, že král vyhrazuje sobě pravomocnost hrdelní (justitiam personalem), a že pán nemá poddanému vylupovati oči, řezati nos neb utínati ruku nebo nohu. AČ. str. 153 čl. 84—87: u Jirečka str. 164 čl. 79.

O *měšťanech*, kteří by pod nějakým pánem koupili si statek právem zákupným (emfyteutickým, německým, purkrecht), že mají nésti *poddanská břemena* toho statku a státi pod

mocí pánovou; pakli by nechtěli, mohou se vyprodati; a pán rovněž může takovým měšťanům dáti výpověď, aby v roce se vystěhovali. AČ. str. 157 čl. 93, u Jirečka str. 166 čl. 82.

2.

1352, 19. listopadu v Kostelci n. O.: Jindřich a Vaněk, synové Mikuláše z Potšteina, vyznávají, že jejich ovdovělá matka Alžběta koupila od Mikuláše z Dohalic rychtu jim poddanou v Kostelci nad Orlicí; vypočítávají se vsi pod tu rychtu přináležité a jich povinnosti k ní.

Nos Henricus et Wanco fratres de Potenstein ad universorum noticiam volumus pervenire, quod mater nostra dilecta domina Elizabeth, relicta nostri genitoris domini Nicolai de Potenstein, rite et racionabiliter aput discretum virum Nicolaum de Dohalicz suamque conthoralem dominam Juditham judicium nostrum in Kostelecz, ubi ad nos jure hereditario habere dinoscitur [sic], libere emit, cum omnibus utilitatibus ac proventibus infra scriptis universis, cui judicio sicut ab antiquo tempore est assignatum [sic], videlicet alterum dimidium laneum agrorum et pratorum, cum allodio dicte civitati adjacenti, et duos bancos pannum, singulisque diebus fori a quolibet sutore unum parvum denarium, qui halerz vulgariter nuncupatur, a quolibet salsatore per unum parvum, singulique institores per unum parvum: cum tercio denario ipsius judicii omnium proventuum ac utilitatum; cum fluminis piscacione ab antiquo ponte usque ad metas fluminis plebani. Quod quilibet hospes in civitate aut apud civitatem Kostelecz in festo Nativitatis Christi ad dictum judicium juxta suam facultatem suo honore tenetur visitare [sic]. Hec sunt ville, que de jure spectant ad judicium prefatum, scilicet *Sincow, Dudleb, Ribna, Longa Elhota* cum *Elhota Minori, Korit, Kozoder, Stradin*, cum qualibet judicii utilitate. Ita tamen: quod villa dicta Sincow hominesque ibidem annuatim quolibet judicio arbitrali prandium dare tenentur, cum tercio denario judiciali. Villa Dudleb: quilibet hospes dare tenetur in festo s. Wenceslay ad dictum judicium unum pullum, et secundum in festo Christi, cum tercio denario judiciali, et de quolibet laneo in festo Pasche XVI ova pullorum. In villa Ribna quilibet hospes in festo s. Wenceslai unum pullum, et secundum in festo Christi, et in Pascha tota villa unam sexagenam ovorum dare tenentur, tercio denario adjungente. Longa Elhota: omni judicio arbitrali quilibet hospes hostiatim duos parvos, cum tercio denario judiciali. Elhota Minor: quilibet hospes in festo Wenceslai unum pullum, et secundum in festo Christi, ac omnes unam sexagenam ovorum, cum tercio denario. Sed iste ville: Korit, Kozoder, Stradin cum tercio denario tantummodo spectant ad judicium prenotatum. Et si alique res furate fuerint recepte, juxta scabinorum abjudicancium et gladiorum eorumdem terciam partem tenetur obtinere, cum tercia culpa judiciali. Damus eciam

predicte matri nostre dilecte prefatum judicium vendendi, dandi et obligandi cuicunque voluerit libere potestatem, eo salvo jure, quemadmodum ipsa emit.

Datum et actum in Kostelecz, presentibus nobilibus viris, dominis domino Benessio de Wartenberk, domino Czencone fratre nostro dilecto eciam de Potenstein, domino Hermano et Ulrico fratribus de Richenberch, et Marzicone de Horek, quorum sigilla ad nostram peticionem cum nostris sigillis de ipsorum certa sciencia omnium prescriptorum in testimonium presentibus sunt appensa. A. Dni. M°CCC°LII° die sancte Elizabeth vidue.

Original pergamenový chová se nyní v museu města Kostelce nad Orlicí; po přivěšených někdy sedmi pečetech zbyly v něm jenom proseknuté dírky pro závěsné řemínky a při jedné dírce přilepený zbytek takového řemínku. Na rubu napsáno rukou z první polovice 16. věku: „Na skaupení rychty a kteří k saudu do Kostelce přísedící sau." Sloh té listiny jest na několika místech hrubě vadný, písmo jest však slušné a dobře čitatelné. — Obsah vysvětluje se poněkud výtahem, jejž Zoubek v Pam. arch. VII. 91 uveřejnil z jiného pramene, dle něhož Čeněk z Potšteina 24. dubna 1341 prodal rychtu v Kostelci s půldruhým lánem polí Mikulášovi z Dohalic. Rozumí se, že vrchnostenské právo nad tou rychtou i po prodeji zůstalo při panství Potšteinském; když Alžběta z Potšteina, vdova po Mikulášovi (zahynulém r. 1339 na hradě Potšteině, dobytém od markrabí Karla), roku 1352 koupila tu rychtu zpět od Mikuláše z Dohalic, dle slov naší listiny vrchnost nad rychtou náležela již Jindřichovi a Vaňkovi z Potšteina, a jejich bratr Čeněk byl při tom jenom svědkem: muselo tedy zatím panství Potšteinské přejíti od Čeňka na Jindřicha a Vaňka. O přítomné listině z roku 1352 Zoubek v Pam. VII. 91 má zvěst docela mylnou, že prý bratří *Jetřich* a Vaněk z Potšteina tou listinou *potvrdili* onen prodej rychty Kostelecké z roku 1341, a že se to stalo dne 19. listopadu *1356*; z těchto chyb Zoubek ve Vypsání hradu Potšteina str. 10 opravil jen jednu, postaviv na místo mylného jména Jetřich správné *Jindřich*: tak přešla ta zvěst do Laškovy monografie okresu Kosteleckého v Hejtmanství Rychnovském str. 221. Letopočet MCCCLII (1352) jest v originále zcela zřetelný. Jest to nejstarší listina, která se v Kostelci zachovala; listina z roku 1341 nenachází se v tamnějším museu městském, a ovšem ani potvrzení prodeje datované r. 1356, o němž zpráva vznikla jenom několikerým omylem ze zpátečné koupě osvědčené r. 1352.

Ves *Synkov* leží půl hodiny cesty na sever od Kostelce, ves *Doudleby* skoro 4 kilometry k východu. *Rybnou* rozumí se nynější ves Suchá Rybná, ležící na výšině 3 *km* na jihovýchod od Kostelce. *Lhot* jest nedaleko Kostelce několik na vybranou; z nich podle nynější rozlohy mohla by se nazvati *dlouhou* jenom ves Lhota 1 *km* dlouhá, stojící 2 *km* jižně od Kostelce: združené názvy Dlouhá Lhota a Menší Lhota v listině upomínají však na nynější Velkou Lhotu a Malou Lhotu, kteréž jsou vzdáleny 8 *km* na jihovýchod od Kostelce; odtudž přes 3 *km* na cestě k Rychnovu stojí Lhotka, nyní dvůr poplužní (Kostelecký), rozdílný ode Lhotky, Rychnovského dvora poplužního, vzdáleného málo přes 1 *km* od Rychnova. *Koryta* (plural) a *Kozodry* jsou vsi okolo 3 km na jih od Kostelce. *Stradiny* byla ves při pravém břehu Orlice jižně od Častolovic a západně od nynějšího Kosteleckého zámeckého parku, kdež dosud slove ve Stradinách a v zemi nacházejí se zbytky staveb.

Jako k soudu města Kostelce náležely některé vesnice, tak bylo také při soudě města *Bělé* pod Bezdězem; k tomu soudu každá ves platila ročně jistou částku peněz, jež sluly peníze popravní, pecunia lictoralis; jejich seznamy z let 1418, 1452 a 1500 čtou se na stranách VI—VIII v „Listinách a zápisích Bělských o věcech městských a sedlských z let 1345—1708", kteréž vydal jsem r. 1889 nákladem Kr. Č. Společnosti Nauk, stran 154, 4.°

3.

1358: *Císař Karel IV. káže zakládati vinice okolo Prahy i jinde po Čechách a předpisuje řády o tom.*

1358, 16. února Karel IV. nařizuje, aby ve třech mílích okolo Prahy dělaly se vinice. Vinaři po uplynutí 12 let od založení vinice budou platiti desátek vlastníkovi půdy. Konšelé Staroměstští budou ustanovovati perkmistra hor viničních, trestati pychy a souditi

rozepře o vinice. — Německý originál tištěn v Čelakovského Privilegiích Pražských str. 107 č. 66, pozdní český překlad tamže str. 110: starší český překlad uveřejnil dr. Nováček v AČ. XV. str. 511 č. 1. Viz též H. Jirečka Codex II. 3 str. 323—330.

1358, 12. května Karel IV. nařizuje po celém království Českém, aby každý, buda vyzván od perkmistra hor viničných, na svých pozemcích dělal vinice anebo právo k tomu postoupil jiné osobě; který vlastník půdy by neuposlechl, ztratí právo k desátku z vinic, jež by založil jiný na jeho pozemcích. — Latinský originál tištěn Pelzelem, Kaiser Karl IV., 2. Theil, Urkundenbuch str. 234 č. 229; též Čelakovský v Privilegiích Pražských str. 113 č. 68, tamže pozdní český překlad str. 115: starší český překlad vytiskl Nováček v AČ. XV. str. 512 mezi *Výpisy z knih viničných* z let 1358—1461 a 1461—1583, kteréž vyplňují v AČ. XV. str. 509—560 a XVIII. str. 322—400.

Takováž práva viničná, jako Praze, byla udělena městu Kadani r. 1374 a 1391, Mostu 1374 a 1416, a Žatci 1499: viz v Čelakovského Privilegiích měst venkovských str. 544-5, 682, 833, 923-6, 1168.

4.

1370—1401: Řády vesnické usnesené nebo vysouzené obcemi samými.

Několik takových pravidel, jež si daly obce vesnické, zapsáno jest v knihách města Bělé pod Bezdězem, z nichž jsem je spolu s jinými záznamy vydal tiskem v „Listinách a zápisech Bělských“, zmíněných v poznámce k číslu 2. str. 3. Z doby předhusitské jsou tyto:

(1370) Z usnešení obce Vrátenské sousedé tamější nemají míti vlastních stád, ale společná stáda tři nebo čtyři. Tištěno na str. 7 č. 13.

(1376) Oldřich bývalý purkrabí Bezdězský a Pešík rychtář Bělský přátelsky rozsuzují rozepři mezi obcemi vsí Ždára a Kruhu a mezi Divišem panošem z Kruhu o údolí mezi Žďárem a Kruhem. Str. 9 č. 18.

1389: V obci Chotétově všichni musejí pásti svůj dobytek společně: zvláště pásti dovoluje se jen tomu, kdo by tam měl 4 lány svobodné, ne úročné. Str. 14 č. 30.

1402, 8. prosince: Rozsudek soudu Nymburského mezi obcí Sudomířskou a Waldekem držitelem polností rychty tamější: kdo drže dva lány svobodné, chce užívati pastev obecních, ať také platí s jinými sousedy osep pastevní. Str. 23 č. 44.

Pozdější samodílné řády selské ze vsí v okolí města Bělé viz níže při roce 1501.

5.

1380, 26. července: Nález panský učiněný na Špilberku: aby žádný obyvatel země Moravské nepřijímal u sebe poddaného měšťana nebo sedláka, který by neměl listu zhostného od svého pána: pakli by přijal člověka zběhlého, bude povinen vrátiti jej i s majetkem jeho.

Anno Domini millesimo trecentesimo LXXX, in crastino s. Jacobi Majoris in castro Spilberg, serenissimus princeps et dominus d. Jodocus marchio et dominus terre Moravie, nobilis dominus Benessius de Wartenberg eiusdem terre Moravie capitaneus [vyčteno ještě 28 jiných pánů], omnes terre Moravie bonum considerantes, simul unanimiter una voce dictaverunt, et concorditer, non compulsi, sed ex mera

bona et libera sentenciaverunt voluntate, consencientes intabulari: quod nullus in terra Moravie residens, cuiuscunque eminencie seu condicionis fuerit, ab alio in eadem terra Moravie residente, cuiuscunque eciam eminencie vel condicionis extiterit, debet aliquem civem, rusticum acceptare, donec a domino suo literam domini sui sigillo sigillatam iidem cives, rustici apportaverint, eos fore per eundem dominum ipsorum liberos dimissos et solutos. Et si quis horum civium, rusticorum ad aliquem in terra Moravie residentem fugam dederit, idem cum omnibus et singulis bonis, cum quibus effectus est fugitivus, ipsum aut ipsos ei, a quo fugit vel fugierunt, restituere teneatur.

Landtafel d. M. Mähren, Brünner Cuda pg. 143 č. 766. Též tištěno v Čas. Č. Musea 1845 str. 704. — Tento zákon platil v Moravě i v pozdějších stoletích. Že člověk zběhlý měl býti vrácen, praví Kniha Tovačovská, vyd. Brandl str. 109 kap. 194; to opakuje Kniha Drnovská, vyd. Brandl str. 97, s doložením, že kdož by zběhlého vydati nechtěl, může býti pohnán z 25 kop gr. č.

6.

1380, 11. listopadu na Polné. Jan Ptáček z Pirkšteina Václavovi Dvořákovi ve vsi Hrbově na panství Polenském dává dva lány se vší zvolí a s příslušenstvím v nápravu s povinností služby se samostřílem na koni a poselstvování, s právem prodeje.

My Jan pravený Ptáček z Pirkenstainu známo činíme tímto listem všem, kdož jej čísti aneb čtouce slyšeti bude: že poznajíce a hodné uptání majíce o věrné služby, kteroužto věrný náš a poctivý muž Václav Dvořák z Hrbova nám se jest pozorně zalíbil, a budoucně tím hotově [sic] líbiti se moci bude; pročež s dobrým rozmyslem a zdravou našich věrných radou, mocí naší jakožto pán toho zboží a panství Polnického jemu Václavovi a jeho dědicům a náměstkům budoucím v naší vsi řečené Hrbov dva lány dědiny s rolí ornou i neornou, s křovinami, s lukami, se vší zvolí a příslušenstvím, a zvláště s potóčkem od mlejna Hrbovskýho až po Brskovský most, jakož i rybník v tom místě ležící pod dvorem Hrbovským, dali jsme a obdařili, dáváme a obdarujem, usuzujíce tímto listem a chtějíce, aby on Václav a náměstkové jeho budoucí těch dvouch lánův s jejich příslušenstvím nahoře psaným požívajíce, nám a našim budoucím pánům Polnickým v času potřebném s jedním samostřelem věrně sloužili. A jestliže by jim v našich službách nebo poselství neštěstím kůň měl zahynouti, za ten jim podobným zaplacením má učiněno býti [sic]. A kde by se jim v našem poselství událo přes noc zůstati, tak že by ten den, kterýž by posláni byli, vrátiti se nemohli: tehdy od nás anebo od našich budoucích podobnou stravou, při kteréž by vyjeti a navrátiti se mohli, mají opatřeni býti. Také nadepsanému Václavovi a jeho dědicům a náměstkům budoucím z obzvláštní naší milosti přejem tu již řečenou nápravu, až by jim toho potřebí bylo, v témž právě, jakož sami mají, prodati osobám takovým, jimž by naše služby dotčené v ničem nebyly meškány [sic]. Ty všecky věci psané v tomto listu chceme věčně držány a v celosti zachovány býti Václavovi nadepsanému a jeho dědicům a náměstkům budoucím, a naše budoucí pány Polnické k témuž zavazujíce tímto listem, ku kterémuž na vědomí i na pevnost stálého utvrzení pečeť naši přivěsiti kázali jsme. Jenž psán jest a dán v Polné na den blahoslaveného Martina mučedlníka slavného, letha Páně tisícího třistého osmdesátého. (L. S.)

List tento s některým obmezením byl potvrzen dne 2. ledna 1782 od tehdejší vrchnosti a do toho potvrzení celý vepsán (viz níže pod tím datem); z toho potvrzení opsali jej p. August Sedlák a dr. Václav Řezníček. Majetník té usedlosti v Hrbově dosud jmenuje se Dvořák, a dle rodinné tradice jest potomkem onoho prvního obdarovaného nápravníka Václava Dvořáka. Český text této listiny jistě není originálem, nýbrž překladem z latiny nemnoho obratným, učiněným nejspíš v 15. století; některé chyby vznikly nepochybně dalším přepisováním až do r. 1782. Zoubek v Památkách arch. IX. 596 píše o Hrbovu, že tu ves pan Ptáček dal za svou duši ke špitálu Polenskému, neudává však kdy a který; na Polné vládli tři Ptáčkové, hořejší Jan od r. 1356, pak 1398—1419 jeho syn Jan, a konečně tohoto syn proslulý Hynce do r. 1444.

7.

(1386), 1412: Arcibiskup Pražský a biskup Litomyšlský odřekli se odúmrtí selských na svých statcích.

Ve 14. věku právní a hmotné postavení poddaného lidu v Čechách i v Moravě počalo se horšiti tím prostředkem, že vrchnosti, zemřel-li jejich usedlý poddaný bez dětí, chápaly se statku po něm zbylého pode jménem odúmrti a nakládaly s ním podle své vůle. Na Moravě tento obyčej byl šířen i z moci zeměpanské. Markrabí Jan jedním dnem 25. března 1363 devíti nadaným klášterům v zemi Moravské vydal privilegia, kterými ty kláštery a jejich poddané osvobodil od všeliké pravomocnosti úředníků zemských, s tím doložením, že nikdo nemá se vkládati do odúmrtí po poddaných jejich, nýbrž ty že mají náležeti klášterům (decernentes virtute presencium, ut de bonis decedencium subditorum vestrorum nullus se presumat intromittere, sed ipsa debent ad vestram disposicionem perpetuo pertinere); takové privilegium dané klášteru Vyzovickému tištěno jest v AČ. XIV. str. 506 č. 15; stejná privilegia klášterů Oslavanského, Starobrněnského P. Marie, Žďárského, Novoříšského, Znojemského sv. Kláry, Velehradského, Zabrdovického a Louckého čtou se v Cod. dipl. Mor. IX. str. 222—228 č. 305—312.

Třetí arcibiskup Pražský Jan z Jenšteina pokládal braní odúmrtí poddanských za věc neslušnou a náboženstvím zapovězenou; pročež vymohl si, ač ne bez odporu, svolení kapituly a vydal nařízení svým úředníkům, aby na statcích arcibiskupských odúmrti nebyly brány, nýbrž aby poddaným arcibiskupovým bylo dovoleno činiti pořízení o svých statcích za živa nebo na případ smrti, a když by který zemřel bez dětí a bez poslední vůle, aby jeho statek připadl příbuzným jeho. Nařízení arcibiskupovo, avšak bez datum, zachovalo se v traktátě, kterým je bránil arcibiskupský generální vikář Kuneš z Třebovle proti Vojtěchovi Rankovu z Ježova; výtah z traktátu Kunšova s formulí mandátu arcibiskupského vytiskl Höfler v Geschichtschreiber der husitischen Bewegung II. str. 48; některé Höflerovy chyby ve čtení opravil Loserth v Beiträge zur Gesch. d. hus. Bewegung II., Archiv f. österr. Gesch. LVII. Bd. pg. 232 nota 3, pg. 241 n. 2. Proti odporu Vojtěcha Rankova také arcibiskup Jan z Jenšteina napsal traktát o odúmrtech, jejž jsem vydal tiskem v Zasedacích Zprávách Kr. Č. Spol. Náuk 1882, 167—186, kdež str. 170 jsem dokázal velkou toho pravděpodobnost, že mandát arcibiskupův o nebraní odúmrtí byl vydán roku 1386. — Srovnej o té věci Palackého Gedenkblätter 95; pojednání H. Jirečka v ČČMus. 1872, 137; Ferd. Tadry v ČČMus. 1879, 564.

V listě Olomouckého biskupa Lacka z Kravař z dne 15. dubna 1406 (CDMor. XIII. str. 448 č. 413) dočítáme se určitého vymezení rozsahu odúmrtního práva, že totiž v zemi Moravské vrchnosti měly obyčej, bráti v odúmrť statek movitý i nemovitý po zemřelém poddaném, který by nezanechal po sobě manželských životních dědiců, aneb když by děti jeho byly od něho odděleny; naproti tomu obyčeji, jejž zavrhuje, biskup Lacek udělil svému městečku Modřicům takové privilegium, že statek po poddaném má připadati na syny, dcery, bratry, sestry i jiné další příbuzné, i také tehdáž, když by byli statkem odděleni od zůstavitele.

1406, 2. října: Arcibiskup Pražský Zbyněk Zajíc z Hasenburka slyšev stížnost svých lidí ze vsí Němčic, Měrovic a z Hrušky, náležejících k arcibiskupskému statku Kojetínu na Moravě, že nemohli dělati testamentů, a odúmrti po nich spadaly na komoru arcibiskupskou, a chtěje ten špatný obyčej vykořeniti na statcích svých a dáti příklad jiným obyvatelům své diecese, uděluje lidem z řečených vsí tu milost, aby statky své movité i nemovité mohli prodávati, dávati nebo odkazovati za živa i při smrti, a když by někdo zemřel bez testamentu a bez životních dědiců, aby majetek jeho připadl jeho nejbližším příbuzným, a pakli by takových nebylo, potom teprv arcibiskupovi. Privilegium vydáno se svolením kapituly v Praze 2. října 1406, a táž ustanovení opakována v jiném privilegii daném téhož dne ve prospěch měšťanů městečka Kojetína i veškerých obyvatelů všech vsí náležejících k tomu městečku arcibiskupskému. Tištěno v Cod. dipl. Moraviae XIII. str. 479, 482 č. 439, 440.

1411, 30. března: Vládyka Jan Leskovec svým poddaným v devíti vsech dává právo, aby každý svůj statek movitý i nemovitý mohl za zdraví i v nemoci dáti a odkázati komu koliv: zemře-li kdo bez testamentu, nápad po něm jdi na nejbližší příbuzné. Jména těch vsí jsou: Schrites Střítež, Zdiarec Žďárec, Dobeschaw Dobešov, Schtök Štoky, Scheibendorf Šejdorf, Petrovice, Heroltice, Wonyeyaw Zvonějov, Dobronitz Dobrodín. — Dne 4. ledna 1493 potvrdili ten list držitelé statku Střítežského Mikuláš starší a Mikuláš mladší Trčkové z Lípy a rozšířili jeho platnost na ves Newhöfen Nové Dvory. — Z originálu v obecní truhlici ve Štokách otiskl Schlesinger v Mittheilungen des Vereins f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen XXII. str. 319—321.

Jan biskup Litomyšlský odpustil svým poddaným všecky nápady čili odúmrti listem daným 4. února 1412, jehož český překlad ze 16. věku uveřejnil jsem v Památkách Arch. X. 359. Jest v tom privilegii jmenováno 25 biskupských vesnic, kterých to obdarování se týkalo. Ač statky Litomyšlského biskupství dostaly se potom pod pány světské, ono privilegium zůstalo v platnosti, a v 16. věku všecky vsi toho panství užívaly osvobození od odúmrtí; Tomíček v Českém Lidu VIII. (1899) 154. Také biskup Jan připomíná v tom listě, že kapitula dala mu k tomu svolení své.

M. Jan Hus nejspíš r. 1414 napsal traktát ve formě dopisu k zemanovi, v němž vykládá důvody náboženské i jiné na to, že nesluší se, aby páni brali odúmrti po svých poddaných. List byl tištěn Erbenem v Sebraných spisích Husových III. 191-6: správněji podle několika rukopisů vydal jej Flajšhans ve Věstníku Kr. Č. Spol. Náuk 1902 č. V.

8.

(1396, 1402): Úročný člověk poddaný aneb šafář nemůže pohnati pána svého.

Subditus censualis vel šafář dominum suum citare non potest.

Tak zní pravidlo tištěné Jirečkem v Codexu II. 2. str. 265 č. 71 ve staré sbírce pravidel právních, užívané při soudě zemském, kteráž mívala nápis: Officium circa tabulas terrae. Doba, kdy ta sbírka byla sepsána, jest poněkud naznačena v posledním článku 182 (u Jirečka str. 283), kdež jest zaznamenáno, jaký nález učinili páni po půhonu Perly žida před deseti lety, totiž r. 86 (1386); podle toho by ten závěrečný článek 182 byl psán roku 1396, článek pak 71, o nějž nám jde, mohl vzniknouti před rokem 1396, nikoli však po roce 1396.

Když Všehrd roku 1495 začal spisovati své dílo o právích země České, váhal odpověděti určité na otázku, mohou-li či nemohou-li poddaní poháněti pány své na soud zemský; ale při opravě tohoto díla r. 1508 přidal se již na stranu těch, kdož pokládali za neslušné, aby poddaný nebo služebník pohánět pána svého (viz Všehrdovy změny textu ve vydání Jirečkově str. 148, 150, a úvahy Palackého v Dějinách II. 2. r. 1876 str. 150 pozn. 217). Na podporu mínění, že poddaný nemůže poháněti pána svého, Všehrd v obojím vydání díla svého

odkazuje k dvěma nálezům (str. 150), že jeden stojí v červených půhonných, kdež Martin z Litovic pohání Viléma ze Žďáru, a druhý v bílých půhonných, kdež Michal Švorcl z Krupky pohání Tiemu z Koldic. Oba nálezy se zachovaly ve výpisích z desk; druhý jest z 15. června 1495, a viz o něm níže při roce 1495. Prvnější nález z Červených půhonných desk, do nichž psalo se v letech 1389—1404, dal vytisknouti Palacký v AČ. IV. str. 503 č. 319 podle rukopisu Talmberského, a znova Emler v Reliq. I. str. 82. Nález není datován, ale podle pořadí, v jakém stojí v rukopise Talmberském, lze souditi, že byl učiněn roku 1402. Jest mu tak rozuměti, že lidé, jichž jmenem Martin z Litovic pohnal Viléma ze Žďára, bývali někdy dříve úročníky a poddanými tohoto Viléma, ale popírali to; tu úředníci větší i menší nalezli za právo, aby pohnaný Vilém dokázal svědectvím nebo dskami, že původové bývali jeho poddanými, a dokáže-li to, k tomu případu dále nalezli, že ti lidé nemohou a nemohli ho poháněti; slovně:

Beneficiarii majores et minores invenerunt pro jure, quod dictus citatus debet probare, ipsos actores fuisse homines suos, bono testimonio vel per tabulas; et si probaverit, tunc invenerunt, quod ipsum citare non possunt nec potuerunt.

Vilém ze Žďára chtěl dokazovati dskami, že bývali jeho poddanými; ale původové (s Martinem z Litovic) nevyčkavše důkazu odstoupili; tedy bylo po půhonu.

Právní pravidlo hořejší, zaznamenané r. 1396 nebo dříve, a nález z roku 1402, jehož se dovolává Všehrd, pocházejí tedy skoro ze stejné doby a jsou si obsahem skoro rovny; ale není to nález jeden, nýbrž nálezy dva; neboť v pravidle zaznamenaném r. 1396 jest zmínka o šafáři, tedy o poddaném služebníku, jenž chtěl poháněti pána svého, ale v nálezu z r. 1402 není žádné stopy toho, že by některý z původů býval dříve šafářem Vilémovým, nýbrž praví se o nich, že byli jeho úročníky, censuales.

Tedy již okolo roku 1400 opětovně bylo zvráceno zákonodárné opatření, vymožené Karlem IV. roku 1356 u sněmu českého (jakž s chválou vypravuje Beneš z Weitmile v Pramenech dějin českých IV. str. 525), aby chudí mohli docházeti spravedlnosti u soudu zemského.

9.

1402: Řád vinařský na vinohradech Židlochovických v Moravě.

Původní německý text tištěn pod názvem „Uralte Weinberg-Rechte zu Seelowitz“ v Chlumeckého spise: Einige Dorf-Weisthümer aus Mähren (Archiv f. österr. Geschichte XVII) na stranách 85—90. Vydán byl za markrabí Jošta, jenž již r. 1379 k lepšímu řízení vinohradů na svém statku Židlochovickém ustanovil perkmistra a konšely hor viničných; list na to tištěn v Codex dipl. Mor. XI. str. 143 č. 154. Většina článků tohoto řádu se počíná slovy „Wir rugen“, tak jak býval obyčej v snešeních obcí německých; vydavatel rytíř Petr Chlumecký však míní, že řád jest původu rakouského.

10.

1408, 15. srpna v Úštěku: Hlídky lidí ze vsi Srdova u Levína na pozdějším panství Liběšickém mění se v platy a roboty.

Já Jindřich z Dubé seděním na Vssczij vyznávám tiemto listem obecně přede všemi, kdož jej uzřie nebo čtúce slyšeti budú: že sem [s] svými chudými lidmi

z Srdova učinil úmluvu, a jich jim hlásky zbavuji a v úrok vsazuji, tak že nám i našiem dědicóm mají platiti devět kop gr. střiebrných rázu pražského, a to rozdielně: puol páty kopy na sv. Jiřie, ještož najprve přijde, a puol páty kopy na sv. Havla potom příštieho. A seno na těch lukách pod Levínem mají roz[s]třieti a svézti je tu do Levína, kdež jim ukázáno bude od našěho vládaře; ale to seno shrnovati nemají ani s uotavú co činiti. Také kdyžby byla berně zemská obecná provolána v zemi, mají nám i našim budúcím dáti kopu gr. rázu svrchujmenovaného. A lovy, kteréž jměli od staradávna, těch jich nezbavuji. A toho na svědomie věčné pevnosti i potvrzenie jsem svú pečeť s mú dobrú volí k tomu listu přivěsil. Jenž dán Wssczij leta od narozenie syna božího po tisíc po čtyři stech osmého, ten den na Matku boží na nebesa vzetie.

Prof. Jaromír Čelakovský opsal r. 1885 tento list z originálu bez pečeti, kterýž byl tehdáž nabízen ke koupi. Ves Srdov nyní slove německy Zierde.

11.

1409, 14. ledna na Vyšehradě: Probošt Vyšehradský Václav Králík z Buřenic se svolením kapituly dává Rackovi Kobyle pod úrok vinnici, kterou Hašek nedovoleně zdělal na půdě proboštské v Žitenicích, a kterou proboštovi přisoudil soud vsi Žitenic i také odvolací soud na Vyšehradě.

Wenceslaus Dei et apostolice sedis gracia patriarcha Anthiocensis, regni Boemie supremus cancellarius, prepositus ecclesie s. Petri Wyssegradensis, notum facimus tenore presencium universis, quod ad noticiam nostri foret deductum, qualiter vinea in Zitonicz prope Luthmierzicz inter vineas prepositure nostre situata et in fundo dominii nostri plantata, quam quidem Hassco, dum adhuc in Zitonicz resideret, in agris prepositure furtive et sine certa prepositorum sciencia, antecessorum nostrorum, excoluerat et plantaverat taliter qualiter de facto et non de iure, sine iusto titulo possedit et occupavit, (prout ex quadam littera, nobis missa per Giram *starostam* nostrum et incolas eciam iuratos eiusdem ville de Zitonicz, de hiis plenius claret), ad nos tamquam prepositum fuerit ex certis causis legittime devoluta.

Nos vero ne notaremur sive vide[re]mur eidem Hassconi aut cuicunque alteri, precedenti [čti: pretendenti] se ius habere aliquid super vinea eadem, iniuriam velle facere, comisimus certis nostris officialibus eundem Hassconem, et omnes alios in eadem vinea forte aliquid ius habere pretendentis [sic], evocandum ad iudicium coram iudice et consulibus in Zitonicz et ibidem proponendum ac iudicialiter experiendum, an eadem vinea sit legittime ad nos tamquam prepositum devoluta, vel an ad eandem prefato Hassconi aut alteri cuicunque aliquod ius competat. Qui iudex et consules auditis hincinde partibus et per ipsas deductis ac probatis, prefatum Hassconem et

quocunque alios dicta vinea abiudicarunt, et eandem vineam sentencialiter
adiudicarunt ex legittima devolucione.

A qua quidem sentencia prefatus Hassco ad iudicium Wyssegradens
cause singulis quattuor temporibus per officiales nostros ac nonnullos famosos v
nostros et ecclesie Wyssegradensis, cum iudice et consulibus iuratis omnium et
lorum sub dicione et dominio ecclesie Wyssegradensis pretacte consistencium
ctantur et iudicantur, appellant [čti: appellavit]. Qui simili modo iuxta dedu
prolata sentenciam in Zitoniez promulgatam approbarunt, et declararunt pr
vineam ad nos legittime fore devolutam. Postremo Hassco prefatus ulterius
lare non valens, coram officialibus, iudice et consulibus prenominatis dedit s
vinea predicta ad graciam nostram.

Nos vero vinea huiusmodi sic legittime evicta et obtenta, habuimus in
trio nostro eandem vineam prefato Hasskoni restituendam vel alteri cuicunq
nandam aut pro nobis reservandam. Tandem deliberacione matura prehabita,
dentes ad fidelia servicia famosi Raczkonis dicti Kobyla, burgravii Wyssegra
que nobis hactenus fructuose impenditis [sic] et in futurum nobis aut success
impendere poteritis, eandem vineam et omne ius, in et ad eandem nobis comp
sibi, heredibus et successoribus suis legittimis donavimus et dedimus ac loca
et presentibus damus, donamus et locamus, omneque ius nobis in dicta vinea
petens] in ipsum Raczkonem, heredes et successores suos legittimos transfun
predictam vineam habendam, tenendam, possidendam, utifruendam, eciam loca
exponendam, permutandam et in aliam seu alias personas equalis vel minoris
cionis] transferendam, dominio tamen nostro et successorum nostrorum semper
Ita tamen, ut ipse Raczko, heredes et successores ipsius legittimi de predicta
tenebitur et tenebuntur nobis et successoribus nostris singulis annis perpetue
turis et temporibus octo grossos Prag. den. solvere et censuare . . .

Petentes nichilominus vos, honorabiles dominos vicedecanum et cap
Wyssegradense, quatinus ad predictam donacionem et locacionem prefato Ra
heredibus et successoribus suis factis [čti: factam] vestrum velitis prebere cons
pariter et assensum.

Nos vero Thomas de Radnicz vicedecanus, Nicolaus dictus Czink de
mvssl, Witco de Czrneziez, Johannes de Dyedibab, Andreas de Jewiczka, Fr
Wylhelmus de Rosental, Bohunco de Gemyst, Nicolaus Ubaldin, Nicolaus
magister, canonici in capitulo generali congregati, volentes . . . de prolaci
ctarum sentenciarum et modis in iudiciis predictis servatis plenius ede
simas quatuor dominis canonicis, videlicet Nicolao dicto Czink, Joh
Wylhelmo de Rosental, Nicolao Ubaldin, confratribus nostris
et consulibus Wyssegradensibus, dum in iudicio quatuor

IIII[a], prout est consuetum, presiderent, de predictis informandum [sic] et nobis referendum. Et quia ex informacione et relacione per prefatos canonicos et confratres nostros nobis factis omnia et singula premissa comperimus veritate fulciri, igitur ad donacionem et locacionem per prefatum reverendum dominum patriarcham dicto Raczkoni, heredibus et successoribus suis factas nostrum prebemus assensum pariter et consensum, sine tamen preiudicio cuiuscunque forte ad dictam vineam pretendentis se aliquid iuris habere. In cuius rei testimonium sigilla de certa nostra sciencia sunt presentibus appensa. Datum in capitulo nostro anno domini MCCCC nono. . . . die XIIII[a] mensis Januarii.

Z archívu města Prahy, kniha č. 992 fol. 68, poskytl mi dr. J. Teige. — V této listině vzácna jest zvláště zmínka o složení a působení vesnického soudu v proboštské vsi Žitenicích a odvolacího soudu nad statky kostela sv. Petra na Vyšehradě. O dědičné rychtě probošta Vyšehradského na Vyšehradě tištěn jest list z r. 1400 v Rufferově Historii Vyšehradské 1861 str. 170.

12.

1426, 8. února: V Korycanech soused poručil polovici svých statků svým vnukům po dceři z prvního manželství, druhou pak polovici své druhé manželce; když tato zemřela bez pořízení, konšelé té vsi přisoudili tu druhou polovici bratrovi druhé manželky, nikoli vnukům první manželky. Rada Staroměstská jako vrchnost potvrdila ten rozsudek dne 8. února 1426.

In villa Koryczan accidit et evenit casus talis: Cum*) quidam est mortuus, qui habuit duas uxores, cum prima habens filiam. Eidem de bonis suis iuxta ritum et consvetudinem predicte ville legavit certam partem bonorum. Que habuit pueros. Post quam legacionem superduxit aliam uxorem, legans eidem medietatem bonorum suorum et medietatem nepotibus prescriptis. Et posterior uxor supervivens nulli bona sua donata per maritum legavit et donavit. Pro quorum [quibus?] bonis predicti nepotes et frater secunde uxoris in et super devolucione contenderunt, petentes consules predicte ville, ut super huiusmodi devolucione sentenciam ferrerent [sic], ad quam partem dicta bona iure vero spectare et pertinere deberent. Qui consules pro fratre dicte uxoris secunde dicta bona adiudicaverunt. Quam sentenciam per eosdem factam domini confirmaverunt. Actum in pleno consilio feria VI[a] post Dorothee, presentibus Jacobo ferratore pro tunc magistro civium, Simone ab Albo Leone, Michaele aurifabro, Zdenkone candelatore et aliis.

Z archivu města Prahy, kniha č. 2099 fol. 171a, vypsal dr. J. Teige. — *) Zápis jest psán příliš na spěch; na tomto místě viděti jest písmena *Cu* se znaménkem skracovacím na *u*, a není snadno uhodnouti, má-li se čísti cum, colonus, censita, civis, či jak jinak.

13.

Roku 1437 za císaře Sigmunda soud zemský nalezl: kteří lidé (poddaní) zběhli s dědin, a jsou v městech nebo jinde, ti aby byli vráceni pánům svým nebo aby

Jest v něm opsána také Majestas Carolina. Před tím jest opsáno několik nálezů panských jmenovitě dva z prvních knih Prokopových V. 13 a V. 26 z let 1383 a 1384, jež odjinud otiskl H. Jireček v Codexu juris Bohemici, tomi II. pars 2. str. 33 a 34. Po těchto nálezích zapsána jsou pravidla o tom, kterak poddaný může se vyhostiti; vyslovuje se v nich po česku kratčeji to, co Majestas Carolina o té věci předpisuje ve článku 77 (Jir. 74), o němž stala se zmiuka zde výše str. 1 č. 1; co do výrazu srovnávají se ta pravidla se článkem Statutův zemských též tam zpomenutých, kterýžto článek otiskl H. Jireček v Codexu II. 2. str. 161. Text Jirečkův vzat jest z kodexu bibliotheky university Pražské 17. C. 22, jenž byl psán r. 1469, a jest o mnoho správnější, nežli text v rukopise Pazaurkově. Umístění těch pravidel v rukopise Pazaurkově zdá se mi býti důkazem na to, že ještě v třetí čtvrtině 15. věku ta pravidla pokládala se za platná, a tedy že bylo možno ještě vyhostiti se na ten starý způsob, jenž v Majestátu Karlově byl zachycen a utrvalen; na sklonku 15. věku již tomu tak nebylo. Pročež kladu sem článek Statutů zemských podle otisku Jirečkova, a z rukopisu Pazaurkova (P.) přidávám do poznámek odchylná čtení, kteráž ostatně větším dílem jsou chybná.

O vyhoštění lidském.[1]) Vyhostiti chce-li[2]) se kto za jiného pána, to má učiniti po svatém[3]) Martině, i odbuda úrokóv a osadě, vezma otpuštěnie, bez učenie to muož učiniti.[4]) Pakli on potom[5]) chce se vyhostiti, má svému pánu viny, poplatky,[6]) úroky zaručiti anebo na svého súkupa skázati a súdóv[7]) dostáti. A tak nemá jeho žádný pán v právě brániti.[8])

Leč by který člověk u svého pána vládařem byl, a jemu se nevyčetl snad, nebo jinak co jemu anebo lidem jeho vinen byl: tehdy jej u sebe muož zadržeti.[9]) Pakli by jemu počty učinil, a z vin vyšel, i lidi otbyl,[10]) a on jeho vždy přes to za jiného pána nepropustil: tehdy má žádati sudieho dvorského nebo jiných úředníkóv králových, aby před nimi svému pánu dosti učinil.[11]) A když to učiní, dále se nemá vyhostiti od něho; leč by jiným lidem vinen byl toho súdu napřed jmenovaného.

[12]) V kterémž kolivěk času sedlák nebo měštěnín[13]) vezma otpuštěnie od svého pána, chtěl by se za nás nebo za jiného pána kterého bráti:[14]) muož dědiny své purkrechtnie nebo platné[15]) prodati, komuž se jemu liebie. Ale má-li dědinu svobodnú, ta má vždy před jeho pány státi svobodna.[16])

[1]) Misto toho nadpisu stojí v Pazaurkově rukopise: *Kto by sě chtěl vyhostiti za jiného pána.*

[2]) V P. stojí: chtie-li.

[3]) V P. psáno: swietiem.

[4]) V P. psáno nesrozumitelně: bezručně to má učiniti.

[5]) Slovo „potom“ stojí také v P., a zastupuje původní slova Majestátu Karlova: alio tempore infra annum; mluví se tedy v této větě o tom případě, když by někdo mimo čas sv. Martina v jiném čase chtěl se vyhostiti.

[6]) V P. stojí mylně: poplatiti.

[7]) V P. psáno mylně: súsedóv.

[8]) Na místě „brániti“ stojí v P.: nebrániti jíti.

[9]) V P. čte se: „neb jinak snad vinen byl, tedy jej má u sebe zadržeti“; slova „lidem jeho“ scházejí.

[10]) V P. scházejí slova: i lidi otbyl.

[11]) Ta účelná věta jest v P. vyslovena s přechodníkem: před nimi dosti pánu svému učině.
[12]) V P. stojí zde nový nadpis: *Kterak purkrechtník má sě vyhostiti.*
[13]) Na místě „měštěnín“ psáno v P. miestiak.
[14]) V P. schází věta: chtěl by se za nás nebo za jiného pána kterého bráti.
[15]) V P. scházejí slova: nebo platné.
[16]) V P. psáno: ta má vždy svobodna beiti před jeho pánem.

V *Moravě* mohlo sedlákovi býti vzato odpuštění (t. j. on mohl býti vyproštěn z podnství svého pána) i bez pánovy vůle, když se vyhovělo všem požadavkům zákonného obyčeje opatrnostem, jež do podrobna jsou předepsány v Knize Tovačovské (vyd. Brandl str. 107 110 kap. 192—196), a jež vysvětlil Brandl v Glossáři str. 192-4 a v předmluvě ke Knize rnovské str. LXXV—LXXVIII.

V knížetství *Opavském* způsob, kterým poddaný mohl se vyhostiti z pod svého pána vystěhovati se pod jiného, byl dosti podoben způsobu moravskému; vysvítá to z usnešení, měného sněmem Opavským r. 1478 a uveřejněného V. Praskem v programu českého gymnasia Opavě 1885 str. 39. Ke srovnání s předpisy Knihy Tovačovské stůj zde celé znění Opavého „nálezu o sedlákuom odpuštění braní“ z r. 1478:

Paměť věčného knížecího i zemského svolenie. Tak buď kterého koli knížete, měnína i městský sedlák, kterémuž kto odpustěnie dá vzieti od druhého, tomu á rychtář od rychtáře na dědině odpuštěnie vzieti takovým obyčejem:

Drže je[j] za ruku, má takto řéci: „Beru jemu odpuštěnie pod pána svého vším, což má na zemi i pod zemí.“

A proto z dědiny táhnúti nemá, až prvé sám pánu svému osadí tak dobrým hodným člověkem, jako sám; a ten má seděti [do] 18 nedělí. A neosadí-li v tom su, jest zase člověk toho pána. A pakli osadí dřieve těch 18 nedělí: když osadí, nož táhnúti. A odpuštěnie nemóž vzieti než jednú. A nebyla-li by jemu vina dána i braní odpuštěnie, tehda odpuštěnie má; pakli by jemu byla vina dána řádná, hda odpuštěnie nemá, leč tu vinu spraví.

A takto jíti má vdově a bezdětkovi, starému i mladému, jednomu i drumu; kromě rychtáře, mlynáře, hajnému [sic], rataje, ovčíře, šafáře.

A to jsú svolenie kázali vepsati v přednie knihy. A to se svolenie stalo za iclava [Fulšteina] z Vladěnina komorníka, Jindřicha Donáta z Polomě na Novej rekvi sudie, a Vavřince písaře zemského.

18.

161, 8. října: Opat Zbraslavský panoši Viktorinovi z Litrbach rychtáři Hrušovému potvrzuje list hlavní a opakuje staré svobody rychty v Hrušové u Vysokého Mýta.

My kněz Jan božím smilováním opat, kněz Bohuslav převor a kněz Jošt ěník i veškeren konvent kláštera Zbraslavského zákona Cisterckého v arcibiskupie Pražském, vyznáváme tiemto listem obecně přede všemi, kdož jej uzří nebo

[illegible] že přistoupiv před nás slovutný panoše Viktorin z L[illegible] [illegible] oznámil jest nám, kterak list hlavnie na tu rychtu v Hr[illegible] [illegible] Hodan [illegible] rychtáře našeho [illegible] [illegible] v aktech a v registřích našich vejpis napsaný jest [illegible] [illegible]

[illegible]

ızal jim oběma neb jednomu z nich potřebu jich k své potřebě a dílu, tehdy nazajtří ráno přijíti dielath z jeho peněz jako k jinému.

It. obec, ta má dáti rychtáři dvé kuor o vánocech, a deváté plece, když se vybírají o velice noci.

It. jestliže by kdy které svolání bylo té obce pro potřebu panskú neboližto lskú, tu se mají sjíti ihned k rychtáři. Pak jestliže by který z nich zanedbal svévolně, buďto konšel neb obecní, pro takového má hned poslati rychtář ho konšela a dva z vobce, aby k rychtáři přiveden byl; ten neb takový má jí býti trestáni podle práva, jakž sluoší na neposlušného.

Toho všeho na potvrzení, pevnost a lepší jistotu my nadepsaný opat a konvent opatstvie i konventu našeho s naší dobrou volí, vědomiem i s přiznániem dali přivěsiti k tomuto listu. Jenž jest dán leta od narozenie syna božieho tisícého ého šedesátého prvnieho, ten čtvrtek po sv. Františku.

List tento byl někdy okolo r. 1550 vepsán do Litomyšlské městské knihy smluv fol. 47a. pod nad- „Přípis listu rychtáře Hrušovského na jeho rychtu." — *) Tak psáno snad na místo „dřevního". — slovo nezřetelné psané nelze čísti „potracen", a „potvrzen" by se nehodilo do smyslu.

19.

'1463) — 1517: *Poddaným ve vsech zapovídá se vařiti pivo na prodej.*

Ve 14. století města královská po Čechách dostávala privilegia od krále, kterými se bezpečovalo právo k vaření piva, a to obyčejně s tím rozšířením, že v míli cesty okolo nikdo jiný nemá pivo vařiti. Toto poslední ustanovení nebývalo zachováváno, neboť také poddaná města a městečka nabývala zhusta od svých vrchností práva k vaření při čemž nevždy ohlíženo se na to, je-li či není-li poddané město více než na míli od královského vzdáleno, a krom toho vrchnosti samy i také poddaní jich na vesnicích .i pivo netoliko pro svou potřebu, ale často i na prodej, zase bez ohledu na vzdálenost sta opatřeného právem mílovým. O tu neshodu nastaly v druhé polovici 15. věku různice tavy.

Král Jiří v neznámém roce svého panování (1458—1471) učinil nález, „že sedláci okolo měst jim ke škodě na prodej piv nemají vařiti ani šenkovati". O tomto nálezu ám nic více povědomo, nežli tato slova, jež jsou z něho uvedena ve výpovědi krále .ava, dané v Praze 22. března 1502 (AČ. VI. str. 255). — Dne 10. února 1464 jsou ny stížnosti šesti vesnic na škody, které měšťané Budějovičtí jim nadělali, násilím kazíce pivováry a sladovny, ačkoli do té doby v těch vsech vařili sedláci pivo nejen pro sebe, ıa prodej. Vesnice, ze kterých ty stížnosti a svědectví vycházely, byly Homoly, Plané, Boršov, Plava a Kamenný Újezd; leží vesměs od Budějovic na jih, ve vzdálenosti nej- 5 kilometrů, a nejvíce (Kam. Újezd) půldeváta kilometru; prvních pět vsí stály v jedné míli od Budějovic, ale Kamenný Újezd stojí ven z míle, a chovala se tam tradice, že ı ves se zakládala, byla schválně měřena míle od Budějovic, a kostel založen hned d mílového kamene a celá ves jižně od kostela, aby Budějovické mílové právo na tu

osadu nedosahovalo (AČ. XXI. 340-1). Budějovští svým pychem sáhli však také na Kamenný Újezd. Kromě vsi Plavy, která náležela klášteru Vyšebrodskému, všecky přepadené vsi byly majetkem pánů z Rosenberka. Stížnosti byly podány ku panu Janovi z Rosenberka, patrně podle jeho přání (AČ. XXI. str. 332—343 č. 119—124). Domnívám se, že právě nález krále Jiřího o platnosti mílového práva byl městu Budějovicům pobudkou, aby obořili se mocí na pivováry vesnické, i soudím dále, že nález onen byl vydán nedlouho před tím násilím, tedy nejspíš roku 1463.

V zápise sněmu českého z dne 6. října 1479 praví se ve shodě s dotčeným nálezem krále Jiřího takto (AČ. IV. str. 499):

Sedláci aby žádných piv k šenku ani k prodaji ve vsech nevařili, leč by kteří vysazenie měli, aby vařili, a to v míli od každého města královského vedle jeho vysazenie. Pakli by kdo měli vysazenie k vaření piva, aby to okázali o suchých dnech najprv příštích před královskú Mtí a před pány. Též také okolo panských měst, kteráž by města vysazenie měla, aby okolo nich také piva nevařili, než v míli.

V Moravě toho času platilo právo tomu podobné; Kniha Tovačovská (vyd. Brandl str. 107 kap. 191) praví o tom: „A v žádných krčmách nemá pivo vařeno býti ve vsech, krom krčem berňových; ani sedlák má piva vařiti, leč který z starodávna na to svobodu má."

Leckde skutečnost nesrovnávala se s právem vyhlášeným, a co králem i sněmem bylo nařízeno, nebylo ode všech uznáváno za právo. Při sněmu Kutnohorském v březnu 1485 stav rytířský žaloval na města, že v Žateckém kraji (měšťané) poháněli rytířstva, aby sedláci sobě piva nevařili, a ve vsech aby řemeslníkův nebylo, že jest to proti právu. Výpověď rady královské tehdáž vydaná nedotýká se vaření piva u sedláků, a spor mezi městy a stavy šlechtickými vedený o panské pivováry a sladovny odkládala, až by města svou spravedlnost dokázala. (AČ. V. str. 393, 397. Že to jednání náleží ke sněmu Kutnohorskému v březnu 1485, ukazuje Tomek v Dějepise Pražském X. str. 74 n. 48).

Ve výpovědi krále Vladislava z 22. března 1502 jest uvedeno, kterak města vedla si stížnost, že páni a rytíři s některými lidmi svými sedlskými dělají a prodávají slady a vaří i šenkují pivo, ku kterýmžto živnostem města přičítala sobě právo výhradné; měšťané odvolávali se při tom na privilegia jednotlivých měst, a též na obecný zákon z knih památných, jejž uváděli v těch slovích, jež nám jsou známa z roku 1479, jen vynechali konec, jenž se týkal měst panských. K tomu odpovídali stavové šlechtičtí, poukazujíce na svou všeobecnou svobodu, a že výsady udělené městům od králů nemohou býti na ujmu svobodným statkům šlechty, (čili že privilegium městské nemá žádného účinku na statku šlechtickém, třeba by ležel v míli městské); též připomněli, že doklad z knih památných zapovídá *sedlákům* vařiti pivo, ale nikoli pánům a rytířům. Výpověď králova dávala šlechtě za pravdu, řkouc, že nález krále Jiřího předložený od měst (tedy nedělal se rozdíl mezi nálezem krále Jiřího a mezi nálezem sněmovním z r. 1479) to v sobě drží, „že sedláci v míli okolo měst jim ke škodě na prodej piv nemají vařiti, ani šenkovati," ale o pánech a rytířích že v něm není zmínky, ty stavy tedy král zůstavuje při jich staré svobodě (AČ. VI. str. 252–255).

A tím již více nebylo hnuto, jakkoli se města přičiňovala. Smlouva Svatováclavská z r. 1517 spor o vaření piv odložila na šest let k dalšímu vyřízení, ale nedošlo v tom potom k ničemu novému; města i šlechta podrželi právo vaření piva. Výslovně však bylo ve smlouvě

Svatováclavské doloženo: „Což se pak lidí obecných sedlských dotýče při piva na prodej vaření, to stuoj při nálezu krále Jiřího slavné paměti.“ (Zřízení Zemská kr. Č. XVI. věku, vydali Jirečkové 1882 str. 102.) Znenáhla to právo nabylo všude platnosti.

20.

1464 Albrecht Kostka z Postupic rychtářovi Janštorfskému uděluje nový list na stará práva neobyčejně hojná.

Já Albrecht z Postupic, fojt markrabstvie Lužického a pán na Litomyšli, oznamuji tiemto listem všem vuobec nynějším i budúcího věku, že předstoupil přede mne Kuoba rychtář z Janštorfa, poddaný muoj, a mne jest zpravil, kterak list anebo hamfešt jeho na tu rychtu z Janštorfa časy některé v Litomyšli, když město hořelo, v tý chvíli jemu shořal; a v tom žádostivě prosil jest mne, abych jemu jiný list obnovil, čehož by dobří lidé a starožitní byli svědomi. Jenž k prosbě a žádosti jeho v tom jsem jemu povolil, aby ty lidi starožitné k vyznánie toho přede mne vedl. Kterýžto Kuba jest je přivedl, lidi starožitné víry hodné. A oni jsúce zavázáni pod jich věrou a přísahou, aby věrně a právě, čeho by byli svědomi, pro žádný strach ani pro přízeň ani pro které dary, než aby věrnou pravdu vyznali. Kteřížto lidé všickni jednostejně a pod svými věrami vyznali jsú:

It. že tu v Janštorfě rychta svobodná.

It. k ní úroku spravedlivého 3 kop. gr., a to rozdílně, puol druhé kopy na sv. Jiřie a puol druhé kopy na sv. Havel.

It. vosm prutův rolí svobodných.

It. puol vuosma korce ovsa hájového spravedlivého z jeho lidí.

It. puol vuosma kuřete v roce.

It. kovář, který jest anebo bude, třinácte groší má rychtáři jemu anebo jeho budoucím vydávati v roce; a kuoň jízdný, kterýž rychtář k potřebě panské chovati z práva má, když by vedle soused potřebí bylo, kovář ten kuoň svými podkovami má kovati a od toho nemá nic bráti.

It. železa pluožná rychtářovým železem, což do země má jíti, pluoh ostřiti a naditi, a od toho nemá nic bráti.

It. krčmářka, kteráž koli bude, každú neděli rychtáři má dáti k jeho vobědu jednu gisczicii*) piva. A jestliže by krčmářka chtěla krčmu prodati, nejprve má rychtáře na ni pobídnouti; a jestliže by rychtář nechtěl kuopiti, muož vona ji jinému prodati.

It. pekař který koli bude, třinácte groší do roka rychtáři má dávati, a k tomu každou neděli za peniez chleba.

It. švec kterýby byl, třinácte groší do roka aby dával.

adu nedosahovalo (AČ. XXI. 340-1). Budějovští svým pychem sáhli však také na Kamenný jezd. Kromě vsi Plavy, která náležela klášteru Vyšebrodskému, všecky přepadené vsi byly majetkem pánů z Rosenberka. Stížnosti byly podány ku panu Janovi z Rosenberka, patrně podle jeho přání (AČ. XXI. str. 332—343 č. 119—124). Domnívám se, že právě nález krále Jiřího o platnosti mílového práva byl městu Budějovicům pobudkou, aby obořili se mocí na pivováry vesnické, i soudím dále, že nález onen byl vydán nedlouho před tím násilím, tedy nejspíš roku 1463.

V zápise sněmu českého z dne 6. října 1479 praví se ve shodě s dotčeným nálezem krále Jiřího takto (AČ. IV. str. 499):

Sedláci aby žádných piv k šenku ani k prodaji ve vsech nevařili, leč by kteří vysazenie měli, aby vařili, a to v míli od každého města královského vedle jeho vysazenie. Pakli by kdo měli vysazenie k vaření piva, aby to okázali o suchých dnech najprv příštích před královskú Mtí a před pány. Též také okolo panských měst, kteráž by města vysazenie měla, aby okolo nich také piva nevařili, než v míli.

V Moravě toho času platilo právo tomu podobné; Kniha Tovačovská (vyd. Brandl str. 107 kap. 191) praví o tom: „A v žádných krčmách nemá pivo vařeno býti ve vsech, krom krčem berňových; ani sedlák má piva vařiti, leč který z starodávna na to svobodu má.“

Leckde skutečnost nesrovnávala se s právem vyhlášeným, a co králem i sněmem bylo nařízeno, nebylo ode všech uznáváno za právo. Při sněmu Kutnohorském v březnu 1485 stav rytířský žaloval na města, že v Žateckém kraji (měšťané) poháněli rytířstva, aby sedláci sobě piva nevařili, a ve vsech aby řemeslníkův nebylo, že jest to proti právu. Výpověď rady královské tehdáž vydaná nedotýká se vaření piva u sedláků, a spor mezi městy a stavy šlechtickými vedený o panské pivováry a sladovny odkládala, až by města svou spravedlnost dokázala. (AČ. V. str. 393, 397. Že to jednání náleží ke sněmu Kutnohorskému v březnu 1485, ukazuje Tomek v Dějepise Pražském X. str. 74 n. 48).

Ve výpovědi krále Vladislava z 22. března 1502 jest uvedeno, kterak města vedla si stížnost, že páni a rytíři s některými lidmi svými sedlskými dělají a prodávají slady a vaří i šenkují pivo, ku kterýmžto živnostem města přičítala sobě právo výhradné; měšťané odvolávali se při tom na privilegia jednotlivých měst, a též na obecný zákon z knih památných, jejž uváděli v těch slovích, jež nám jsou známa z roku 1479, jen vynechali konec, jenž se týkal měst panských. K tomu odpovídali stavové šlechtičtí, poukazujíce na svou všeobecnou svobodu, a že výsady udělené městům od králů nemohou býti na ujmu svobodným statkům šlechty, (čili že privilegium městské nemá žádného účinku na statku šlechtickém, třeba by ležel v míli městské); též připomněli, že doklad z knih památných zapovídá *sedlákům* vařiti pivo, ale nikoli pánům a rytířům. Výpověď králova dávala šlechtě za pravdu, řkouc, že nález krále Jiřího předložený od měst (tedy nedělal se rozdíl mezi nálezem krále Jiřího a mezi nálezem sněmovním z r. 1479) to v sobě drží, „že sedláci v míli okolo měst jim ke škodě na prodej piv nemají vařiti, ani šenkovati,“ ale o pánech a rytířích že v něm není zmínky, ty stavy tedy král zůstavuje při jich staré svobodě (AČ. VI. str. 252–255).

A tím již více nebylo hnuto, jakkoli se města přičiňovala. Smlouva Svatováclavská z r. 1517 spor o vaření piv odložila na šest let k dalšímu vyřízení, ale nedošlo v tom potom ...ému novému; města i šlechta podrželi právo vaření piva. Výslovně však bylo ve smlou...

Svatováclavské doloženo: „Což se pak lidí obecných sedlských dotýče při piva na prodej vaření, to stuoj při nálezu krále Jiřího slavné paměti.“ (Zřízení Zemská kr. Č. XVI. věku, vydali Jirečkové 1882 str. 102.) Znenáhla to právo nabylo všude platnosti.

20.

1464 Albrecht Kostka z Postupic rychtářovi Janštorfskému uděluje nový list na stará práva neobyčejně hojná.

Já Albrecht z Postupic, fojt markrabstvie Lužického a pán na Litomyšli, oznamuji tiemto listem všem vuobec nynějším i budúcího věku, že předstoupil přede mne Kuoba rychtář z Janštorfa, poddaný muoj, a mne jest zpravil, kterak list anebo hamfešt jeho na tu rychtu z Janštorfa časy některé v Litomyšli, když město hořelo, v tý chvíli jemu shořal; a v tom žádostivě prosil jest mne, abych jemu jiný list obnovil, čehož by dobří lidé a starožitní byli svědomi. Jenž k prosbě a žádosti jeho v tom jsem jemu povolil, aby ty lidi starožitné k vyznánie toho přede mne vedl. Kterýžto Kuba jest je přivedl, lidi starožitné víry hodné. A oni jsúce zavázáni pod jich věrou a přísahou, aby věrně a právě, čeho by byli svědomi, pro žádný strach ani pro přízeň ani pro které dary, než aby věrnou pravdu vyznali. Kteřížto lidé všickni jednostejně a pod svými věrami vyznali jsú:

It. že tu v Janštorfě rychta svobodná.

It. k ní úroku spravedlivého 3 kop. gr., a to rozdílně, puol druhé kopy na sv. Jiřie a puol druhé kopy na sv. Havel.

It. vosm prutův rolí svobodných.

It. puol vuosma korce ovsa hájového spravedlivého z jeho lidí.

It. puol vuosma kuřete v roce.

It. kovář, který jest anebo bude, třinácte groší má rychtáři jemu anebo jeho budoucím vydávati v roce; a kuoň jízdný, kterýž rychtář k potřebě panské chovati z práva má, když by vedle soused potřebí bylo, kovář ten kuoň svými podkovami má kovati a od toho nemá nic bráti.

It. železa pluožná rychtářovým železem, což do země má jíti, pluoh ostřiti a nadíti, a od toho nemá nic bráti.

It. krčmářka, kteráž koli bude, každú neděli rychtáři má dáti k jeho vobědu jednu gisczìczi*) piva. A jestliže by krčmářka chtěla krčmu prodati, nejprve má rychtáře na ni pobídnouti; a jestliže by rychtář nechtěl kuopiti, muož vona ji jinému prodati.

It. pekař který koli bude, třinácte groší do roka rychtáři má dávati, a k tomu každou neděli za peniez chleba.

It. švec kterýby byl, třinácte groší do roka aby dával.

It. po svém a na svém, což by koli rychtář k svému požitku mohl sobě přivésti, aby lov měl, a z toho aby neprodával. A dvě tenatě muože mieti, a dva chrty chovati.

It. když by pán kterou daní na sousedy sáhl, aby lidé rychtářovi tú daní byli rychtářovi na pomoc.

It. když by které ia . . byly, od sudu třetie peniez aby rychtář bral.

It. který by koli by[l] posudný, aby jemu pět groší rychtář dal anebo jemu voběd uděl[al].

Tyto kusy a artikule nahoře jmenovité, a vod těch lidí starožitných pod jich přísahou a přísahami vyznání, já Albrecht z Postupic nahouře jmenovitý řečenému rychtáři, jemu a jeho budoucím tiemto listem potvrzuoji a pevno činiem, aby on a jeho budoucí na věčné časy toho požívati mohli, a von rychtář jmenovitý i j[eho] budoucí to fojtstvie mohli prodati, změniti [sic] a na svuoj užitek, jak by se jim líbilo, obrátiti bez všelikteraké překážky.

Tomu na svědomí, jistotu a pevnost pečeť svú přirozenú k tomuto listu [ká]zal jsem přivěsiti. A já Bohuněk z Atrzpachu v ty časy, kdy jsem Litomyšl v drženie od pana Albrechta měl, s páně Albrechtovým rozkázániem pečeť svou k tomuto listu kázal jsem přivěsiti vedle uptání a svědomí, což jsou ti lidé pod svými věrami pověděti směli. A my purgmistr a konšelé města Litomyšle též k rozkázánie a vedle uptání těch lidí starožitných pečeť města našeho k němu jsme kázali přivěsiti. Jenž jest dán a psán leta božího tisícího čtyřstého šedesátého čtvrtého.

V Litomyšlské městské knize smluv fol. 48b. čte se tento list vepsaný okolo roku 1550, kdež mu dali nadpis: „Přípis hamfeštu rychtáře Janštorfského." — *) Jistice = nádoba k pití, v Kottově Slovníku I. 636, VI. 527.

21.

1467, 27. února zapsáno do desk královské svolení, že šlechtici mohou do desk klásti dědiny svobodné, jež by koupili od měšťanů, dědinníků a sedláků.

Pánové čeští pod jednou, chystajíce se k odboji proti králi Jiřímu, poslali do Prahy ke sněmu, jenž se konal o suchých dnech vánočních dne 19. prosince a v dni následující r. 1465, poselstvo, aby předneslo stížnosti panské: mezi těmi nacházela se také ta žaloba, že král bránil jim kupovati od sedláků svých pole a klásti je sobě do desk bez zvláštního povolení; tak vypravuje Palacký v Dějinách IV. 2. 1860 str. 307. Následkem těch stížností král Jiří později na sněmu znova potvrdil svobody zemské, některé i nově udělil, a kázal o tom zapsati do desk zemských dne 27. února 1467 mezi jiným:

O kladenie ve dsky: Jeho Milost toto povolenie učiniti ráčil jest, aby potom páni a rytieřstvo mohli svobodně kupovati všelikteraké dědiny svobodné od měšťan, dědinníkuov a sedlákuov. A ty dědiny, které by tak koupeny byly, mají kladeny ve dsky býti pánóm a rytieřstvu, aniž třeba bude povolenie k tomu žádati Králový Milosti.

Celý zápis z 27. února 1467 tištěn v AČ. IV. str. 135, potom znova v AČ. V. str. 367 s mylným datem 24. Sept. 1467. — H. Jireček v Codexu III. 2. str. 82 odjinud otiskuje ten ústupek v tato slova: „Sedláci, dědinníci a měšťané mohou pánům a rytířstvu dědictví svá svobodná bez povolení královského ve dsky klásti." — Nejmenovaný vrstevník, z něhož Palacký vytiskl vyňatek v Dějinách IV. 2. str. 376 pozn. 281, zaznamenal novou koncessi královskou v tato slova: Rex . . hanc etiam gratiam omnibus contulit . ., ut quotiescunque quis nobilium compararet aliquos agros, singulariter a quocunque agricola, vulgari nostro dědinníka, ut sine requisitione regii consensus sibi id intabuletur; quod hactenus nunquam erat.

Smysl nového svolení krále Jiřího byl pojímán rozličně, jakž ukazují již uvedená zkrácená jeho tlumočení. Dlužno při tom pamatovati, že v českých zemích za onoho věku *sedláci také držívali svobodné statečky v deskách zapsané*, (viz konec statutu uvedeného výše str. 14), ale šlechta směřovala k tomu, aby takových případů nepřibývalo, nýbrž ubývalo.

V deskách Olumuckých, v knihách pana Procka z Kunštatu, jest při roce 1466 mimochodem zapsána zmínka, že *sedlákům se do desk neklade;* psáno tam, že Kateřina z Podhájí přijala svého bratra a jeho dědice do spolku na dědictví svém ve vsi Podhájí, kteréž jí připadlo po smrti otcově; svoloval k tomu spolku její přistojící manžel sedlák, jakýmž prý do desk se neklade: habens maritum laicum seu rusticum, quibus non intabulantur bona. (Mährische Landtafel, Olmützer Cuda, tištěno v Brně 1856, str. 445 č. 315). Že toto pravidlo neplatilo v Moravě venkoncem, vidí se z Knihy Tovačovské, kdež okolo r. 1480 pan Ctibor Tovačovský z Cimburka vyložil tu věc obšírněji v tato slova:

Také kněžím a sedlákům a těm, jenž vládyky nejsú neb panoše, ve dsky se vkládati nemá, leč z příčiny velmi hodné a z milosti pána země zvláštní a s přivolením panským, zvláště zboží znovu koupená; než kteráž prvé ve dskách mají, ta zase vkládána býti mohú. A ti, kdož taková zboží drží, vedle pánuov a zemanuov z nich odbývati mají. A měštěnín aneb sedlák muož prodati své rovni a vložiti; pakli zase v ruce panské neb zemanské vejde, víc sedlákóm vkládáno býti nemá. Také nápadové a poručenství těch zboží ne městským, ale zemským obyčejem spadají, a nižádným poručenstvím, než takovým právem (zemským), spolky a jiným opatřena býti mají, jako jiná pozemská zboží.

V Brandlově vydání Knihy Tovačovské str. 64 kap. 106. — Psal o tom již Demuth v Geschichte der mährischen Landtafel (na straně XX.), přidané k tištěným deskám zemským moravským cudy Brněnské.

V Čechách byl toho času tuším asi týž obyčej a právo v té věci, jako na Moravě. Píšeť Všehrd okolo r. 1500 o menších deskách zápisných:

Malé dsky jsú pro chudé zemany, kteříž zboží nemají velikých, než dvory a dědiny, a pro dědinníky i jiné všecky lidi chudé, aby ti také mohli své statky malé dskami menšími tak dobře jako bohatí zbožie svá dskami velikými, tak potřebně, tak dostatečně opatrovati.

Všehrd VI. 32 ve vydání Jirečkově str. 280. — A dále u Všehrda VIII. 2 str. 352, 353 o témž poznamenáno:

(Páni Čechové) bohaté dskami velikými opatřivše, chudších jsú v zapomenutí zóstaviti nechtěli, než pro zemany nebohaté, pro dědinníky i sedláky dsky zemské menšie jsú vymyslili, aby také i ti o dědinách a statciech svých, ačkoli rovných,*) ale však dědičných a svobodných zřízenie učiniti a je opatrovati mohli beze všie ujmy, též jako páni a zemané bohatí . . . (Desky menší) tím se toliko dělí od velikých desk, že do velikých desk zbožie veliká a statkové znamenití vcházejí, a do malých statkové a dědiny rovné*) a malé se kladú . . do malých desk zápisných summa sta kop grošóv výše nevcházie.

*) Rovný zde znamená toliko co skrovný.

1500: Článek 99. VladZZých (AČ. V. str. 52) stanoví, že „všecka dánie krále JMti.. k kosteluom . . i každému duchovenství k obci, ty věci se do žádných desk bez relatora od JMKské nekladou; ini také *dědinníkuom*.“ Poslední slova Doubravský vyložil obecněji: neque agricultoribus.

22

1472, 10. června v zápise sjezdu Německobrodského mezi stranami králů Vladislava a Matyáše v Čechách ustanoveno k zachování příměří smluveného na jeden rok, aby žádný čeledín nebo člověk, jenž by v tom příměří zběhl, nebyl nikde přijímán ani přechováván; přestupky proti tomu náležely k pravomocnosti opravce toho kraje.

Celý zápis tištěn Palackým v Archivě Českém IV. str. 458.

Též za příměří zavřeného mezi králi na tři leta stavové krajů Plzenského, Prachenského a Podbrdského v Plzni shromáždění usnesli se 12. dubna 1474, aby lidé dědiční, kteří by pánům svým z dědin zběhli, byli jim navracováni; a rovněž tak čeledín služebný, když by odešel nedoslouživ a jinde se zjednal, má býti vydán. AČ. IV. str. 477.

23.

1476, 14. června držitel panství Litomyšlského od svého Kanovnického dvora ve vsi Hrušové prodává Jiříkovi Havránkovi půlosma prutu rolí pod úrok 40 gr.

Já Jan Kostka z Postupic a na Litomyšli, hejtman kraje Chrudimského, známo činím tímto listem obecně přede všemi, kdož jej čísti aneb čtouc slyšeti budú, že sa v mocném držení dvoru Kanovnického ve vsi Hrušový, kterýž jsem kúpil od Vojtěcha Hrušovského, prodal jsem a mocí toho listu prodávám od téhož dvoru puol osma prutu rolí neb dědiny Jiříkovi Havránkovi odtud z Hrušova a Margetě ženě a manželce jeho, jich dědicuom a budúcím, a to pod purkrecht, tak aby svrchu psaný Jiřík, Margeta manželka jeho, dědicové i budoucí jich z toho puol osma prutu platili a vydávali mně, dědicuom mým neb budoucím držitelům toho dvoru svrchu dotčeného na každej rok 40 grošuov, a to rozdílně, na sv. Havla 20 gr. a na sv. Jiří také 20 gr., a tak vždy na každý rok ty úroky vydávati a platiti mají.

A já napřed psaný Jan slíbil jsem a listem tímto slibuji, že již psanému Jiříkovi Havránkovi, Margetě manželce, ani jich dědicům neb budoucím na těch svrchu dotčených puol osma [sic] žádné překážky činiti nemám já ani moji budoucí; ale on svrchu psaný Jiřík Havránek, Margeta manželka jeho, jich dědicové neb budúcí toho puol osma prutu svrchu dotčeného bude moci držeti, požívati, prodati neb změniti [sic] neb kterak koli k svému užitku přivésti, tak však pod platy a úroky svrchu jmenované. A berni královskú, když by koliv v zemi České šla neb brána byla, tu také dáti mají.

Na potvrzení a na budoucí časy zdržení já napřed psaný Jan pečeť mú vlastní přirozenú k tomuto listu přivézti [sic] sem kázal. A pro lepší jistotu prosil

jsem statečného rytíře pana Zdislava z Mečkova a Uherště*), a slovutných panoší Jana Klusáčka ze Zhoře, ty časy hejtmana na Litomyšli, a Vanka [z] Zámrsku, by podle mne na svědomí pečeti své přivézti dali k tomuto listu. Jenž jest dán a psán na Litomyšli leta od nar. syna božího 1476, ten pátek po sv. Trojici.

V Litomyšlské městské knize smluv fol. 46 *b*, soudě dle písma, vepsáno okolo r. 1600. — *) Nejspíš má se čísti „na Uherště"; rozumí se ves Uhersko u Vysokého Mýta.

24.

1477, 4. července: Smlouvčí výpověď mezi obcí Todeňskou (u Trhových Svin) a Sigmundem člověkem odtudž o pastvy, žaludy, bukev, cesty, louku, laznu, pastýře a strouhu.

Léta božieho tisícieho čtyřstého sedmdesátého sedmého, ten pátek den sv. Prokopa dědice českého. Urozený panoše Jiřík Višně z Větřnie seděním v Pasovařiech, a Oldřich Drochovec z Pláně s jedné, a Oldřich ze Dvorce purkrabie té chvíle na Velešíně, a Vojtěch z Jivovice a z Chvalkova s strany druhé, mocní ubrmané a smlúvce mezi obcí Todeňskú a Sigmundem odtudž z Todně,[1]) člověkem Mikulášovým Šafránovým z Březie, podle jiných dobrých lidí, kteříž jsú osobně tehdáž při té smlúvě byli k srovnánie těch věcí prve namluvených:

Tak aby Sigmund člověk Mikulášuov Šafránuov po jich *pásl*, a Todenští zase po Sigmundově; a na *žaludech* i na *bukvi* aby s obú stranú pásli a nesbieral jich žádný; také z vesnic okolních aby nepřijímali v pastvu dobytka cizieho nižádného, ani Sigmund, ani obec Todeňská.

Item když se *žalud a bukev* Sigmundovi obrodí, tehda obec Todeňská mají Sigmundovi nahoře psanému dávati z lánu po třech čtvrtniech ovsa, z puollánu po dvú čtvrtní, a ze čtvrti po jedné čtvrtni ovsa, a to k sv. Havlu, a do domu Sigmundova donésti. Pakli by se žalud obrodil a bukev nic, anebo bukev sě obrodila a žalud nic: tehdy obec Todeňská mají oves dávati tak vždycky na každý rok, jakož se svrchu píše, a to beze všie odpornosti. Pakli by se ani žalud ani bukev neobrodily, který rok, tehdy obec Todeňská ani jich dědici a budúcí nemají ani povinni jsú Sigmundovi nahoře psanému ani jeho dědicóm a budúcím ten rok toho ovsa dávati, jakož sě svrchu jmenuje.

Item což se *Hroškova dvoru* dotýče, když by se žalud neb bukev obrodila, tehda nemá z toho dvoru té čtvrtně ovsa dávati Sigmundovi nahořepsanému ani jeho dědicóm a budúcím, a to proto, že na svém také bukev má.

Item Sigmund má obci Todeňské *cestu* propustiti nad svým senníkem, tak abysta se dva vozy minúti mohla. Item obec Todeňská nemá hájiti Sigmundovi cesty

podzimním časem do sv. Havla a jeřním časem do sv. Jiří, aby mohl k svému dielu u hrušky jezditi přes záhony a přes jiné diely.

Item což se dotýče *lúky* Sigmundovy v hoře,[2]) aby jemu obec Todeňská na té lúce nepřekážela ani pásla do sv. Bartoloměje, a Sigmund má ji sobě do toho času posieci a domuov vzieti; pakli by jí neposekl do sv. Bartoloměje, tehda obec Todeňská hned na té lúce po sv. Bartoloměji pásti mají, buď posečena neb nebuď, a to bez překážky Sigmundovy všeliké; pakli by ji posekl Sigmund před sv. Bartolomějem, tehda hned také na té lúce obec Todeňská pásti budú moci.

Item což se *lazny*[3]) dotýče, aby Sigmund i obec Todeňská všichni spolu té lazny požívali, a o to se pěkně srovnali.

Item tu *cestu*, kteráž na horu jde, obec Todeňská mají ji opravovati, když by se pokazila; a Sigmund obci vždycky, kdyžby kolivěk potřebie bylo, na pomoc má dáti k opravovánie té cesty jednoho dělníka.

Item Sigmund svrchupsaný z svého dvoru *pastýři* má dávati dvě kopě žita a dvě kopě ovsa, i sutého žita puol čbera, a ovsa puol čbera, a večeře a vozby činiti také má pastýři s jinými súsedy, a toho nemá odpierati.

Item což se *strúhy* Zigmundovy[4]) dotýče, kterážby kolivěk strana u té strúhy v přéloziech ležala, té on hájiti nemá ten rok do puol strúhy, než druhú stranu: též i o druhé straně, kdyžby v příloziech ležala, též té hájiti nemá, než druhú s druhé strany.

A tak Sigmund svrchupsaný i obec Todeňská konečně smluvili jsú se o všecky věci, o pastvy, o cesty, o žaludy, o lúku, kteráž leží v hoře, o laznu, o pastýře, o strúhu před svrchupsanými dobrými lidmi, a to sobě s obú stranú zdržeti mají a v tom se zachovati časy budúcí. Na svědomie a těch věcí svrchupsaných paměť budúcí my Jiřík z Větřnie seděním v Pasovařiech, Oldřich Drochovec z Pláně, Oldřich ze Dvorce, purkrabě tehdáž na Velešíně, a Vojtěch z Jivovice a z Chvalkova, při tom jsúce s měšťany Krumlovskými pány kruntovníni, obcí Todeňskú a Sigmundem z Todně, člověkem Mikulášovým Šafránovým z Březie, k jich prosbě a žádosti sme své pečeti vlastnie dali i kázali přivěsiti k tomuto listu na svědomie, však sobě i svým erbuom bez škody. Jenž jest dán a psán léta i dne svrchupsaných.

Opsal dr. Jan Peisker z originálu, jejž r. 1882 daroval české universitě v Praze: od něho pocházejí také vysvětlivky v následujících poznámkách:

[1]) Tento Sigmund byl dvořákem: jeho živnost slove nyní Markovská a nachází se mimo tři strany (obory), v něž polnosti u vsi Todně se dělí.

[2]) Ta louka jest na kopci, suchá, pročež se z ní klidívá jen jedno seno.

[3]) Jedna niva u Todné slove *Lazina*, kterýžto název snad jest utvořen od slova *laz* = lado.

[4]) *Strouha Markovská* jest nyní travnatý úpad bez vody, k němuž od západu přilehají pozemky obce Locenické, od východu pak docházejí k němu dvě strany (dva obory) pozemku Todeňských, mezi nimiž jde cesta kolmo ke směru strouhy. Tím se vysvětluje ustanovení tohoto kusu výpovědi. Přílohy = úhor.

25.

1479—1502: Rybáři usedlí v Komořanech na panství hradu Mostského s přivolením pána svého dali si sepsati svoje obecní povinnosti a práva ode dávna obvyklá. (Seeruhe von Kummern.)

Mezi městem Mostem (Brüx, Pons), Ervěnicemi (Seestadtl) a Jiřetínem (Georgenthal) prostíralo se před věky jezero, největší v Čechách. Protékala jím řeka Bilina v nejhořejším toku svém, též jiné potoky vlévaly se do něho od severu. Jezero ještě na přechodu ze středověku k novému věku poskytovalo hojnost ryb; během času nánosem bahnělo a proměnilo se konečně v louky. Při jižním kraji jezera stojí stará ves *Komořany* (Kommern, Kummern), kteráž prvotně spolu s jezerem a s okolní krajinou náležela ke hradu Mostskému a s ním ke komoře královské. Ale již král Václav I. r. 1250 daroval polovici rybářů Komořanských klášteru Oseckému, a někteří usedlíci později dostali se k Červenému Hrádku (Rothenhaus); když král Jiří r. 1465 zastavoval hrad Most svým synům, Komořany měly tři vrchnosti nad sebou: krále, klášter Osecký a pány Červenohrádecké. Ta část sousedů Komořanských, kteří zůstávali v poddanství hradu Mostského, dali sobě roku 1479 sepsati některá pravidla svého obvyklého řádu obecního, a to s přivolením pana Burgharda Fictuma na Novém Šumburku, toho času na hradě Mostském, na něhož snad kníže Jindřich Minsterberský svoje zástavné právo dočasně přenesl. Roku 1480 zástavná držba hradu Mostského přešla od Jindřicha Minsterberského na Beneše z Weitmile; v jeho rodě potom zůstala přes sto let, až totiž r. 1584 panství výplatou dostalo se zpět ke komoře královské. Město Most r. 1595 koupilo od komory hrad Mostský s příslušenstvím, k čemuž náležely Komořany s částí jezera; ale r. 1689 město muselo prodati Komořany a jiné dvě vsi Ferdinandovi Vilémovi Popelovi hraběti z Lobkovic, načež ty vsi byly spojeny s Lobkovickým panstvím Novosedlským (Neundorf), při němž zůstaly až do konce starého zřízení patrimoniálního.

V obci Komořanské zachovalo se v pověřeném ale pozdním opise starobylé zřízení, jež sobě sousedé roku 1479 sami pořídili a jež tam zůstalo vždy pode jménem *Seeruhe* ve velké a zasloužené vážnosti. Tiskem vydal je dr. Ludvík Schlesinger ve spisku: Geschichte des Kummerner Sees bei Brüx, mit urkundlichen Beilagen. Separatabdruck aus der vom Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen 1871 herausgegebenen Festschrift. Prag 1871, stran 43 vel. 8°. Zřízení Komořanské vytištěno jest v tom zajímavém dílku jako příloha V. na str. 33—36, odkudž text její zde níže se otiskuje. Na počátku té písemnosti stojí rok 1479, na konci 1502. Podle zmínky o panu Benešovi z Weitmile ve článku 17. jest patrno, že ta část byla sepsána po roce 1580. Nejspíš první články byly sepsány r. 1479, a jenom k nim se vztahuje svolení pana Burgharta z Fictum, zmíněné ve starém úvodě; později pak byly nové články připsány nebo opětovně připisovány, naposledy r. 1502. Před starým úvodem nachází se pozdější úvod, a na konci jest přidána žádost k hejtmanovi; tyto dva odstavce, jež v dolejším otisku odlišují se menším písmem, pocházejí tuším teprva z druhé polovice 17. věku, kdy již Lobkovicové byli pány Komořan. Na konci drobným písmem jest vytištěna kancelářská formule z r. 1817, kteráž svědčí, že staré zřízení Komořanské bylo v nějaké platnosti ještě v 19. století.

V prvotním úvodě a pak v článku 11. rybáři v Komořanech, náležející k hradu Mostskému, praví o sobě, že sedí na královské almužně, rozumějíce tím nejspíš: na královské půdě; v článku 11. nazývají sami sebe svobodnými lidmi. Podle článku 2. podobá se, že synové

jejich po pouhém ohlášení u rychtáře mohli se stěhovati jinam kamkoli. Jakožto poddaní komory královské Komořanští zachovali si z dávných časů větší volnost a menší břemena, než sic po Čechách stalo se pravidlem. Podle článků 1. a 12. neplatili v Komořanech úroku z půdy, nýbrž platili jen z rybaření v jezeře šos, jenž činil jeden peníz týdně po tu část roku, kdy jezero nebylo zamrzlé, a krom toho dávali jiné nevelké dávky a konali jenom drobné vyměřené roboty. Osvobození od berně, o němž mluví článek 12., ovšem sotva dlouho zůstalo v platnosti. Ale z ostatních výhod Komořanští podrželi leccos, i když z poddanosti královské dostali se do poddanosti jiných vrchností. Bylať roku 1780 zjištěno krajským úřadem Žateckým a dosvědčeno vrchností panství Novosedlského, že obec Komořanská neměla do té doby a také příště míti nebude k vrchnosti jiných povinností, nežli za rybolov a za užívání luk, pastev a chrastin v jezeře, platiti 23 zl. 21 kr. 3 d. úroku a pomáhati při 22 honech a lovech v jezeře. V tom čase obec Komořanská, která náležívala před věky třem pánům, jeví se zase sjednocena pod jedním panstvím, a jak se zdá, celá užívala některého zbytku starých práv, jež sobě královští poddaní dali r. 1479 zaznamenati.

Anno Christi 1479 verzeichnete Ruhe des Dorfs Kumern, was ihre Gerechtigkeit, Gebrauch und Gewohnheit belangende, wie sie von den alten ihren Vorfahren gehalten und gebraucht ist worden, die sie denen anflegen, so oft bei ihnen Recht und Dicht gehalten wird oder sonst die Gerechte bei ihnen verneuert werden, gegen ihren Amtmann zu ruhen und anzubringen, damit sie bei ihren Gerechtigkeiten, Gebräuchen und Gewohnheiten aber erhalten werden möchten, wie denn folget auf der andern Seiten.

In nomine Domini im Jahre des Herrn Tausend vier Hundert neun und siebenzig [1479], dieselbe Wochen vor St. Matheä, wir armen Leute zu Kummern, die wir sitzen in den königlichen Allmosen, welche wir zu dem Brüxer Schloss gehörende, haben gespüret, dass die Sinn und Gedächtniss der Menschen kurz sein, risch und vergänglich; darum haben wir uns unter einander betracht und haben gebeten, dem wohlgeborenen Herrn Herrn Burghard von Vietzthumb und auf Neuen-Schönburg, die Zeit auf dem Brüxer Schlosse, unter welchen wir derzeit gehörende, dass er uns gnädiglichen vergönnen wollt unsere Rechte, in welchen wir sitzen, um zeitliches Gedächtniss willen uns zu verzeichnen und beschreiben lassen; und seine Gnad hat uns solches vergönnt. Und dieses sind die unsere Rechte, welche Leute, die da zum Brüxer Schloss gehörig sein, die wir von altersher von unsern Eltern zu halten (gehöret haben) und auf den heutigen Tag halten, wie folget:

1. Item dieses haben wir in unserm Rechte, dass wir die königlichen pro primo aber dem Herrn, welcher das Brüxer Schloss innen hält, keine Zinse geben, nur allein das *Schoss*, doch in der Gestalt und Meinung: erstlichen wenn der See aufbricht und aufthauet, so sollen etliche Nachbarn aus uns ansag Görlitzer Pfennig gehen. Den dritten Tag darnach, wo aber der See, ehe die 3 Tag vergehen, wieder verfriere, so ist uns nicht vonnöthen, das Schoss zu geben: sondern etliche sollen sich mit dem Pfennig ansagen, dass der See wieder verfroren ist; und also alle

Weg, so oft es vonnöthen thut. Und darnach wann der See aufbricht und so forthin bleibt stehen, also sollen wir in das Schoss treten und so lange das Schoss zahlen und geben, so lang bis der See aber wieder verfrieret; und zu solchen Schoss soll etlicher Gesessene alle Sonntag einen Pfennig niederlegen. Wo aber Gott der Herr über einen mit einer Krankheit verhinge, ist nicht schuldig, das Schoss zu geben, bis er wieder gesund würde; desgleichen eine Wittfrau, der ihr Mann abstürbe, die darf auch in einem Jahr kein Schoss geben, die soll solche Freiheit oder Holung haben, und wann das Jahr aus ist, soll sie wieder in den Schoss eintreten und neben den andern auch zahlen; und auch dieselbige Wittfrau wird nicht schuldig sein neben denen andern Nachbarn das Geschenk den Herrn zu geben, bis das Jahr aus ist.

2. Item die Untersassen, als wie Vater und *Sohn* das erste Jahr fischen lernet, so soll er kein Schoss schuldig sein zu geben durchs ganze Jahr; und wann das Jahr aus ist, so wird er schuldig zu geben ein halb Schoss, und derselbige soll sich beim Richter mit einem Heller ansagen, dass der Richter von ihm wissen soll, dass er nun in solch halb Schoss eintritt. So aber der Sohn nicht ein Untersass sein wollte und dass er seine Nahrung anderswo besser wüste, wie der bei uns, so soll aber derselbige vor dem Richter treten, und wann er den Heller auflegt, dem Richter soll er sich ansagen, dass der Richter kann dem Herrn ansagen, dass der Heller bei dem Untersass abgehet.

3. Item es sei, wer er sein möchte, in demselbigen Dorf ein Untersass, der da unter einem andern Herrn gehört, als das Dorf dreier Herrn ist, es sei der Untersass auf welche Güter derselbige gehörig, doch auch zu dem Brüxer Schlosse und zu dem königlichen Gerichte schuldig sein wird ein halbes *Schoss* zu geben. Wir Gesessene, die wir sind, sollen und werden schuldig sein, alle zu geben und zu zahlen unsern Herrn der *Verehrung* von rechtswegen, etzlicher aus uns einen Pfennig, die erste Verehrung auf unser Lieben Frauen Tag in der Fasten, die andere auf St. Maria Magdalenetag, die dritte auf den heiligen Abend; wir Gesessene zu Pfennigen, und etzliche Unterlassen sollen darzu geben einen Heller, wer da verehren will.

4. Item wir werden auch schuldig und sollen geben und zahlen alle jahr auf St. Jakobstage drei Vierdung Schwertgroschen, und das heisst St. Jakobs.

5. Item auf St. Michaelstag sollen wir geben und zahlen fünfzehn Schilling Heller einmal in einem Jahr, und darzu geben uns zur Steuer die Nachbarn von Görkau zwölf Schilling Heller, und des Abts von Ossegg arme Leute geben auch dazu von etzlichem Sasse zu 3 Pfennig.

6. Item wir sollen auch geben und zahlen alle Jahr auf St. Martinstag

fünfzehn Schwertgroschen, und Urban Heeger gibt uns darzu 9 Pfennig, und des Abts Unterthan Martin Weinelt gibt uns auch darzu 11 Pfennig.

7. Item wir sollen auch unserm Herrn in einem Jahr drei gute *Gejagde* thun, wenn der See zum ersten aufbricht, und der jeglichen Jagde soll sein auf ein ehrliche Schüssel.

8. Item wir auch, die wir zu dem Brüxer Schloss gehören, ein jeglicher aus uns, der gesessen ist, ausgenommen die Wittfrauen, sollen wir unsern Herrn in den Vorbuschen *hauen* einen halben Tag in einem Jahr.

9. Item auch etzlicher Angesessener aus uns sollen dem Herrn auf die *Hasenjagd* gehen, zwar in einem Jahre das einemal auf Weihnachten, das andere auf die Fastnacht; aber die Wittfrauen sollen damit nichts zu thun haben.

10. Item wir auch, die wir zu dem Brüxer Schloss gehören, sollen frei haben von dem königlichen *Walde* zu dem Bau, was uns vonnöthen ist, und auch zu dem Brennholz, so viel uns vonnöthen ist, hauen und führen, um dasselbige soll uns nicht verwehret werden; so aber einer hauen will über seine Nothdurft, dass er verkaufen wollte, der soll sich mit dem Heger darum vertragen.

11. Item auch das *Marktgeld* in der Stadt Brüx, es seie vom Vieh, es seie auch, was es seie, was wir möchten feil haben und verkaufen, sollen wir nicht geben, wie die andern Gewohnheit haben zu geben, und dass wir *freie Leut* sein und sitzen um der königlichen Allmosen.

12. Item, dass wir nicht von unsern Äckern geben, sondern alleine von dem See die Schoss, also sollen wir auch kein Heerhortgeld, auch keine *Berna* nicht geben.

13. Item von dem Grötschmen sollen wir . . . . . (?)

14. Item das haben wir auch in unserm Rechte, dass alle, die da sein, die in dem Wasser in dem See fischen, da wir uns hätten mit einander zu unterreden oder zu handeln oder etliche Verboth, die der Gemeinde möchten Nutzen und Frommen bringen, so sollen alle, die des Sees geniessen und darinnen fischen, die sollen sich lassen finden und *zusammen kommen* in das königliche Gerichte, und allda um die Sachen allenthalben sich mit einander zu bereden; und auch dergleichen die ganze Gemeinde zu Kummern, wenn sie wollen etwas mit einander handeln um den gemeinen Nutzen, nemlich um den Hirten und Baadstuben oder um andere Ding halber, was der ganzen Gemeinde zuständig ist, also sollen sie in das königliche Gerichte zusammenkommen und allda um die Sache handeln, nachdem es vonnöthen ist.

15. Item wäre es Sache, dass Jemand gehauen oder *verwundet* wäre, die zu dem Brüxer Schloss gehörende, haben wir auch kein Recht und sein nicht verpflichtet, das Wundgeld auf das Schloss zu geben.

16. Item es ist ein kleines Wiesenfleckel bei dem Dorfe, die da vor Zeiten der Schossen gewesen ist, die ist vor ein Jahr dem Teutzschner ums Bier genommen worden; die sind wir von rechtswegen nicht schuldig zu rechnen, die wird uns wieder gegeben werden und heim kommen.

17. Item diess haben wir auch alle in unserm Gedächtniss, wie dann in unserer Beschreibung geschrieben stehet, dass wir uns sollen zu dem Schlosse ansagen mit dem Görlitzer Pfennige, der nur vor dem Heller gerechnet wird; und also haben uns unsere Vorfahren Unterricht gegeben, dass sie sich nur mit einem *Heller* angesagt haben. Oder nun und jetzund, da uns hat gehalten der edle wohlgeborene Herr Bönisch von der Waydtemühl, Münzmeister aufn Kuttenberge, Burggraf aufn Karlstein, hat uns seine Gnade geboten, zu geben vor dem Görlitzer Pfennig einen Böhmischen; also geben wir. Wo aber wäre ein Herr, der das Brüxer Schloss innen hielte, der weiter und höher auf uns greifen wollte, so wären wir verpflichtet, dass wir demselbigen unseren Herrn, so unsere Gerechtigkeit, Gebräuche und Gewohnheit, die unsere Vorfahren gebraucht haben und sind dabei erhalten und auch verblieben, auch zu unterrichten und zu verhören, damit wir nachmals darbei erhalten werden.

18. Item was anbelangt das Kirchspiel und *Gotteshaus* zu Tschausch, wo etwas davon zu bauen und zu bessern wäre, so wollen die von Triebschitz und Tschausch auf unsere Gemeinde etwas mehreres durch Einschätzung auf die Hufstätte auflegen, denn von Alters gewesen ist. Solches haben wir auch unserm gnädigen Herrn zu erkennen gegeben, derhalben uns gnädig bei unsern alten Gerechtigkeiten zu erhalten (zugesaget), und wie sich unsere Vorfahren darinnen verhalten haben (auch dabei bleiben lassen will). Also haben wir uns Richter, Geschöpfen und die ganze Gemeinde einträchtiglich bewilligt und beschlossen, wo etwas an dem obbenannten Gotteshaus vonnöthen sein wird, zu bauen und zu bessern, so bewilligen wir, das alles darzu zu thun, wie vor Alters unsere Vorfahrer gethan und verhalten haben; und was die andern, so zum Kirchspiel gehörige, darzu geben, dessen wollen wir uns auch nicht weigern zu geben, und seind nichts mehr verpflichtet zu geben und geben auch nichts mehr.

Geschehen und gegeben nach Christi unseres lieben Herrn Geburtstag im tausend fünfhundert und anderten Jahr. [1502.]

Beschluss zum Amtmann: Edler ehrenvester Herr Hauptmann, solche unsere itzt angetragene Ruhe, wie sie dann von unsern Vorfahren ist gehalten worden und nochmals von uns bis auf den heutigen Tag gehalten wird, derohalben euer edlen Ehrenvesten bittende wir Richter, Schöpfen und ganze Gemeinde, alt und jung, arme und reiche, wollet uns mit Hilfe und Rath unseres gnädigen Herrn Herrn schützen und handhaben, auf dass wir bei solchen

unsern Gerechtigkeiten erhalten und verbleiben möchten, das wollen wir als gehorsame Unterthanen (wie uns denn geziemet) willig und gerne verdienen.

Dass gegenwärtige Copia Copiä mit der in der hiesigen Registratur aufbewahrten diesfälligen Abschrift von Wort zu Wort gleichlautend sei, wird hiemit bestätiget.

Direktorialamt Neundorf, am 20. Februar 1817.

(Direkt. Sigill.) Anton Frank m. p. Direkt.

26.

Osobní nevolnost lidu obecného v Čechách uzákoněna v letech 1479—1524.

Zde sestavil jsem pořádkem časovým snešení sněmovní, nálezy soudní a výpovědi královské, kterými byla uvalena tělesná poroba aneb osobní nevolnost na obyvatelstvo vsí a městeček v Čechách. Předpisy tyto, mající platnost zákona, byly již tištěny v Archivě Českém a jinde v plném znění; pročež zde uvádím je toliko pro snadnější přehled u výtahu, jejž hleděl jsem učiniti nynějšímu čtenáři srozumitelnějším, nežli bývá text původní; všude odkazuji na plné znění, kde jest tištěno.

1. Sněm Svatováclavský 1479 ustanovil: *ležáci,* kteří by pána neměli, aby ve dvou nedělích jej měli, sic aby byli bráni a dáváni popravcům toho kraje; kdo ležáky přijímá za služebníky, aby je chovali na hradech a tvrzech. Lidé dědiční, kteří bez *výhostu* by odešli a pánům svým neosadili, nebuďte chováni, nýbrž vracováni. *Čeledín* toliko má-li od svého pána list, že dosloužil a se vyhostil, může býti jinde přijat do služby; kdo by nedosloužilého přijal a vydati nechtěl, propadne 50 kop gr. Avšak dosloužilého čeledína aby proti jeho vůli nikdo nedržel.

Celé snešení tištěno v AČ. IV. 496—499.

2. Z výpovědi krále Vladislava, vydané na sněmě v Kutné Hoře 13.—20. března 1485 ve sporu mezi městy a dvěma stavy šlechtickými: co se týče lidí *zběhlých,* též kmetičen, sirotkův nebo služebníkův, ač města tomu počali odpírati, však potom k tomu přistoupili, pročež král při tom zůstavuje, jakž se prvé všickni svolili: kdo by člověka svého nalezl *v městě,* aby o jeho vydání požádal hospodáře, dále i purkmistra a konšely, a když by ho nevydali, „tehdy aby mohli takoví pohnáni býti podle obecného zuostánie".

Archiv Český V. 397, kdež Palacký vytiskl str. 395—398 výpověď královskou z opisu nedatovaného. Že to není pouhý návrh, ale že král tu výpověď vydal, vysvítá z výpovědi královské r. 1502 učiněné, AČ. VI. str. 250, kteráž se táhne na tuto starší výpověď. Že nedatovaná výpověď Vladislavova náleží ke sněmu, jenž se konal v Kutné Hoře 13.—20. března 1485, to učinil pravděpodobným Tomek v Dějepise Pražském X. str. 74 pozn. 48; Palacký v Dějinách V. 1. (1865) str. 239, 243 kladl ji do roku 1484.

3. Ve smlouvě ujednané mezi stavy moravskými v Brně 21. října 1486 bylo ustanoveno, že *v Moravě* každý může člověku vzíti odpuštění (vybaviti jej z moci jeho dosavádního pána i bez jeho svolení) buď poklončím anebo listem, a kterak se má při tom zachovati naproti některým závadám.

Tištěno Palackým v AČ. V. str. 431; právo na Moravě r. 1380 ustanovené (viz zde str. 4) dočkalo se tou smluvou nového rozvoje. Podrobněji vyložil způsoby a opatrnosti, kterých bylo potřebí šetřiti při moravském braní odpuštění, pan Ctibor Tovačovský v Knize Tovačovské, vyd. Brandl str. 107—110 kap. 192—196, a nověji Brandl v úvodě ku Knize Drnovské str. LXXV—LXXVIII, též v Glossáři str. 192-4. — V Čechách právní praxis toho času kladla již těžkou překážku, když poddaný chtěl se vyprodati a vystěhovati z panství, že k tomu potřeboval svolení vrchnosti; to zjištěno současně smluvou Jihlavskou:

4. Ve smlouvě uzavřené mezi králi Vladislavem a Matyášem v Jihlavě 10. září 1486 praví se o stěhování poddaných z Čech do Moravy a z Moravy do Čech: „Ponévadž království České toho obyčeje požívá, že z něho žádný žádnému člověku *odpuščenie vzieti* nemóže: aby to při tom zachováno bylo, a také aby žádnému člověku z Moravy do Čech odpuščení nemohlo vzato býti, leč s vuolí jeho pána.“

Smlouva Jihlavská tištěna Kameníčkem v AČ. X. 290; výtah v Palackého Dějinách V. 1. str. 268.

5. V Čechách soud zemský r. 1486 učinil rozsudek: kdo by měl pod kým člověka (*zběhlého*), a právem by nehleděl k tomu, pod kým sedí, ale kázal by jemu nočně se vystěhovati aneb jak koli by jej přijal na svůj grunt, že propadne pokutu.

Vladislavovo Zřízení Zemské čl. 278 v AČ. V. str. 140. Tištěno též H. Jirečkem, Cod. III. 2. str. 93—94. — Že nikdo nemá svého člověka zběhlého mocí bráti, nýbrž právem oň hleděti, na to nález z r. 1487 v AČ. XIX. str. 486 č. 2.

6. Dne 14. března 1487 nález soudu zemského v Čechách vložen byl do desk se svolením pánův a vládyk na sněmu, jenž nařizuje: *Zběhl-li* by čeledín od pána svého ze služby nebo člověk z dědiny a přišel ku komu koli, že takového nemá nikdo přechovávati, nýbrž má jej vydati. Kdo by ho nevydal, může býti pohnán z desíti až do dvacíti hřiven stříbra, nechť jest z pánův, z rytířstva nebo z měšťan.

Nález tištěn Palackým v AČ. V. str. 432 č. 34, a pojat do VladZZho čl. 291 (AČ. V. 144). Něco rozhojněný vepsán ten nález též do sněmovního zápisu z 1. října 1487 a tištěn v AČ. IV. str. 522. — Palacký v AČ. V. str. 364—366 dal vytisknouti stručný soupis rozličných žádostí ke králi, kdež na str. 365 výslovně se žádá, když by někdo zběhlého čeledína nechtěl vydati pánovi jeho, aby mohl býti pohnán z 10 až do 20 hřiven stříbra, k čemuž hned jest připojena tato žádost: „A toho svého čeledína, tak od něho zběhlého, vezma jej, má jemu *cejch na tváři propáliti* a k tomu *obě uši uřezati*.“ Tento krutý návrh nestal se v Čechách zákonem nikdy. Od koho a kdy byl učiněn, není určitě povědomo. Onen seznam žádostí šlechtických ke králi není datován; Palacký v AČ. V. str. 364 z dohadu položil jej k roku 1467, potom pak v Dějinách V. 1. str. 262 pozn. 222 uznal to vročení za mylné a mínil, že ten spis náleží k roku 1487 nebo k následujícím. Poněvadž žádosti, aby na nevydání zběhlého čeledína byla ustanovena pokuta od 10 do 20 hřiven, bylo vyhověno již vložením nálezu do desk dne 14. března 1487, nebylo tuším později potřebí takovou žádost předkládati, a domnívám se, že onen celý soupis žádostí šlechtických byl sepsán nedlouho před 14. březnem 1487. Některým jiným žádostem, obsaženým v témž soupise, král Vladislav vyhověl novými privilegiemi roku 1497.

7. Dne 20. března 1487 učiněn dodatečný nález, podle něhož kdo by pohnal o *zběhlého* člověka dědičného nebo o čeledína přístavního nebo služebného, nepotřebuje ***přísahati***, dokáže-li jinak, že jest člověk neb čeledín jeho; a „prò takovú věc muož pohnati ze dvaceti hřiven bez lotu s spolupóvodem.“ A pohnaný, když bude odsouzen, „tu pokutu bez odpornosti dáti má a zaplatiti ve dvú neděliech ote dne rozsudku pořád zběhlých.“

VladZZ. č. 253 v AČ. V. str. 133—4 dovolává se desk památných L. 9, což Palacký položil do roku 1487, k němuž hodí se signatura L. 9: takový artikul z 20. března 1487 kratšími slovy jest tištěn v AČ. XIX. str. 487 č. 3 též z desk památných, ale se signaturou K. 17. — V Doubravského latinském překladě článku 253 místo slov „ze dvaceti hřiven bez lotu s spolupóvodem“ stojí „pro pena X talentorum argenti sine lotone.“

Pokuta na nevydání člověka zběhlého činila 10 kop gr. č. pro jednoho původa. Soudilyť se rozepře o to *na menším soudě zemském*; o tom jest zmínka již roku 1456 v nařízení, jež nejvyšší úředníci zemští dali úředníkům menším: „pro člověka nebo čeledína poháněje," v Emlerových Reliq. I. str. 143. Článek 255 VladZZho ustanovuje vůbec, že k menšímu soudu zemskému lze pohnati z 10 kop gr. č., aneb níž; a podle čl. 266 VladZZho (z roku 1498), kdo by pohnal k menšímu soudu zemskému z větší summy, než z 10 kop grošů, půhon mu byl zdvižen.

8. Roku 1488 nalezeno za právo: Nalezl-li by někdo svého čeledína nebo člověka (*zběhlého*) u cizího poddaného, má nejprve tohoto žádati, aby se ujistil oním (zběhlým), a pak má žádati pána jeho, aby mu jej (zběhlého) vydal.

Pojato do snešení sněmovního r. 1499 v AČ. V. str. 513 (kdež klade se mylně do r. 1489); VladZZ. čl. 299 v AČ. V. 150; odtudž H. Jireček Cod. III. 2. str. 115 a opět str. 117 ve dvou variantech; rozsudek z r. 1488 se všemi podrobnostmi tištěn Emlerem, Reliq. I. 182 č. 126.

9. 1489, 11. března nalezeno: Čeledína (zběhlého) promlčí, kdož věda, kde jest, nepohání z něho, až leta zemská projdou (tři leta a šest neděl).

Tento nález nebyl pojat do Vladislavových Zřízení Zemských, ale měl také svou platnost; zachoval se v Knížkách nálezů soudu zemského z první polovice 16. věku, kteréž Jaromír Čelakovský vydal v Archivě Českém XIX; tento nález jest tam tištěn na str. 487 č. 9.

10. 1491. nalezeno: Když by někdo držel cizí statek bezprávně, a *propustil* z toho statku některé lidi z člověčenství: takové propuštění nemá moci.

VladZZ. 258 v AČ. V. 135; dvojí znění toho nálezu u H. Jirečka Cod. III. 2. str. 131.

11. Též r. 1491 nalezeno: Měl-li by někdo cizího člověka osazeného na svém gruntě, a ten člověk že by od něho *se vykradl pod svého pána* dědičného, může onen, od něhož se vykradl, požádati jeho pána dědičného za vydání takového poddaného, a nevydal-li by ho, může dědičného pána pohnati z pokuty. Než bude-li takový poddaný navrácen tam, odkud se vykradl, pak teprv jeho dědičný pán může k němu hleděti jako k svému člověku dědičnému podle staršího snešení o lidech zběhlých a o pokutách na jich nevydání.

VladZZ. 282b v AČ. V. 141; otisk u H. Jirečka Cod. III. 2 str. 131.

12. 1491 nález: Kdož by kázal svému člověku se *vyprodati*, a on jemu osadí člověkem hodným: nemá se již k němu táhnouti ani z něho poháněti, jako by byl jeho poddaný.

Pojato do snešení sněmovních 1499 v AČ. V. str. 513, též do VladZZ. čl. 297 v AČ. V. 149; H. Jireček Cod. III. 2. str. 132; rozsudek z r. 1491 s podrobnostmi otiskl Emler v Reliq. I. str. 213 č. 235. Podobný nález ze 17. prosince 1494 v AČ. XIX. str. 487 č. 5.

13. 1492 soud zemský nalezl: Jestliže by kdo ku komu poslal o *vydání* (zběhlého) čeledína, člověka, služebníka nebo sirotka, a ten, ke komu poslal, by ho nevydal, než až by *pohnán* byl: původ má vůli, buď přijmouti (zběhlého) anebo držeti se půhonu.

VladZZ. č. 259 v AČ. V. 136; dvoje znění u H. Jirečka Cod. III. 2. str. 135; též v AČ. XIX. str. 487 č. 10.

14. 1492, 19. března. S osobní nevolností souvisí čl. 541 VladZZých, jenž předpisuje: Když při veřejném stíhání zločinců pán *zajatého zločince* by žádal, aby mu byl *vydán* na jeho soud i aby ten, kdo jej zajal, naň urukoval, a tomuto by se nezdálo učiniti: tehdy opravce rozsuď, má-li býti učeno. Zajatý má býti odpraven na té popravě, kam byl vydán, a kdož jej dá, zaplatí od něho.

AČ. V. str. 255. Určiti na někoho znamená zde nejspíš zaručiti se za útraty, které vzejdou při jeho zení. Co se týče vzniku tohoto článku, objasňuje se úvodem ke čl. 538 v AČ. V. str. 253, že na sněmu iném v Praze 1492 v pondělí po suchých dnech postních všichni tři stavové zřídili artikule, kteréž se pak dějí, ovšem bez udání, který z nich jest poslední; podobá se, že pod to záhlaví náležejí články 538—543.

15. 1492, 13. června nalezeno: Vysoudí-li kdo na kom člověka (*zběhlého*), má jemu člověk vydán byti i *se statkem*, s kterým se byl přistěhoval k tomu pánu; ale čeho pod ı nabyl, to ten pán nemusí vydati jeho dědičnému pánovi.

VladZZ. č. 260 v AČ. V. 136 klade ten nález do r. 1492; jiný opis v Emlerových Reliq. I. str. 150 21 do června 1492, což otištěno u H. Jirečka Cod. III. 2. str. 134, kdež str. 131 otištěno znění kratší atem z května 1491; s datem 13. června 1492 čte se v AČ. XIX. str. 488 č. 15.

16. 1493, 17. února menší soud zemský usoudil: Držel-li by někdo cizího člověka *azbě pro zlý skutek*, a pán toho člověka žádal by za vydání jeho jakožto zběhlého, chtě ınati z pokuty ze 20 hřiven: nemá ho jemu vydávati, nýbrž má se zachovati k němu jako zločinci.

VladZZ. 261 v AČ. V. 136, kdež v latinském překladě stojí „pro X talentis“ místo 20 hřiven. H. ček v Cod. III. 2. str. 140—1 má tři rozličné texty. Celý nález čte se u Emlera, Reliq. I. str. 149 č. 16, se nkou, že beneficiarii minores in pleno judicio invenerunt pro jure. Podobný nález z 5. března 1493 čte se Č. XIX. str. 487 č. 8.

17. 1493, 29. května: Kdo chce pohnati z člověka nebo z čeledína (zběhlého), má *é poslati* k tomu pánu, kdož mu jej drží, aby mu ho vydal a vrátil, a teprv nevrátí-li, má ınati; jinak ztratí půhon. AČ. XIX. str. 486 č. 1.

18. 1493 nález o *vydání* cizího čeledína, kterého by někdo měl na rukojmích.

VladZZ. 284 v AČ. V. 142: u H. Jirečka Cod. III. 2. str. 141.

19. 1493 Služebníka přikázaného, když není čeledín náchlební, a není poplatný, není inen žádný vydati.

H. Jireček, Codex III. 2. str. 140.

20. 1494, 24. února na sněmu v Praze všichni tři stavové snesli se o nových artiích ke stíhání ležákův, loupežníků a jiných zločinců; v tom článek 546 VladZZých předuje: Jestliže *rybnikáři* dělajíce na rybnících, byli by postíženi v loupežích nebo mordích, ıylo by na ně žádáno práva: ten, u koho dělají, aby je vydal beze vší odpornosti ku povám, anebo se jimi ujisť.

AČ. V. str. 257. Kdy a kterak ten článek vznikl. čte se v úvodě ke čl. 544 tamže str. 256. Článek netýká se nijak nevolnosti nebo volnosti rybnikářů, ale dává na srozuměnou, v jaké pověsti byli tehdáž ıovaví dělníci, kteří pracovali při zakládání nových rybníků. a ukazuje na jednu pohnutku, která vedla ákonům vydaným r. 1499, kteréž najdou se připomenuty níže.

21. 1494: Kdož by *čeledínu* preč kázal (jej propustil), že naň nemá více sáhati aneb ıěho poháněti.

VladZZ. 296 v AČ. V. 149; ten nález pojat byl též do snešení sněmovního r. 1499, AČ. V. 512. jí text u H. Jirečka Cod. III. 2. str. 147; zmínka v AČ. XIX. str. 487 č. 5.

22. 1494 Pražané a jiná města královská, kteráž mají statky svobodné, mají z nich *vydávati* lidi zběhlé, sirotky i čeleď, jako páni a rytířstvo jedni druhým vydávají.

VladZZ. 282a v AČ. V. 141, odtud u H. Jirečka Cod. III. 2. 146.

23. 1495 nalezeno: Z panského aneb rytířského řádu poboční (nemanželští) synové aneb dcery nemají *vydáváni* býti jako jiní sirotci, leč by komu dobrovolně slíbili člověčenství (poddanost).

VladZZ. č. 280 v AČ. V. 141, odtud H. Jireček Cod. III. 2. str. 156.

24. 1495: Propustil-li by někdo člověka svého komu *rukou dáním*, má toho ten člověk užiti, jakoby mu list výhostní byl dán.

VladZZ. č. 281 v AČ. V. 141, odtud H. Jireček Cod. III. 2. str. 156.

25. 1496: Jestliže by kdo koho žádal, aby mu se *čeledínem ujistil* (aby uvěznil svého čeledína uběhlého k němu od jiného pána), a on vsadil by jej do vazby, z které by pak čeledín ušel beze lsti: byl-li by pohnán z té pokuty (pro nevydání čeledína zběhlého), nebude tou pokutou povinen.

Vlad. ZZ. č. 263 v AČ. V. 137; odtud H. Jireček Cod. III. 2. str. 158.

26. 1496, 1. října: Kdož na kom žádá, aby jemu čeledína vydal neb člověka, a při tom mluví takto: „aby mu ho vydal *nebo* se jím ujistil," sám sobě zmatek učiní a pokuty neobdrží.

H. Jireček Cod. III. 2. str. 158; Čelakovský v AČ. XIX. str. 489 č. 26.

27. 1497: Kmetična (selka), pod kterým pánem ovdoví, bez jeho vůle nemá *se vdávati* na statek jiného pána.

VladZZ. č. 257 v AČ. V. 135; pojato do snešení sněmovního 1497, AČ. V. str. 471; u H. Jirečka Cod. III. 2. str. 163.

28. 1497: Jestliže by *cizozemec* někomu slíbil člověčenství, a potom od něho ušel, ten pán muže k němu hleděti tak, jakoby se byl v jeho poddanství narodil.

VladZZ. č. 262 v AČ. V. 136; odtud u H. Jirečka Cod. III. 2. str. 168. Český text mluví o případu, když by takový cizozemec ušel *ze země* a hájil se pak propustným listem *z cizí země*; latinský překlad naopak míní takového, který by ad alium profugeret *hic in regno.*

29. 1497: Žádný člověk, maje pána dědičného, nemuože se obdarováním královským, když by mu král *erb dáti* ráčil, tím erbem od svého pána dědičného vyhostiti a z člověčenství vytrhnúti; než užívej erbu pánu svému bez škody.

H. Jireček Cod. III. 2. str. 166 z Nálezů; Čelakovský v AČ. XIX. str. 488 č. 17.

30. 1497 v květnu král Vladislav vypověděl v rozepři mezi stavy šlechtickými a stavem městským *o vydávání lidí zběhlých*: Kteří lidé nebo sirotci zběhli (déle než rok) před válkou, (která se počala za krále Jiřího 1467), ti mají (mohou) na svých místech zůstati; kteří však zběhli v roce před tou válkou nebo později, ti mají vydáváni býti, když za to požádá jejich pán dědičný skrze dvě zachovalé osoby nebo listem pod pečetí. Kdo by jich nevydal, může býti pohnán z 20 hřiven. Kteří lidé byli vyhnáni pro víru, těch nemá býti vydáváno.

VladZZ. č. 292 v AČ. V. 145. Výpověď králova na sněmu v květnu 1497 učiněná čte se též v AČ. V. 471; v Emlerových Reliq. II. str. 489.

31. 1497, 20. července v Kutné Hoře král Vladislav vydal list, kterým vůbec potvrzuje **výpověď** svou zde předcházející, dílem však ji mění: Někteří lidé (z vesnic) obrátili se **do** měst a tam se osadili, gruntové pak (na vesnici), z kterých pošli, jsou osazeni (jinak, třeba otci nebo bratřími jich); takovým bylo by obtížno, kdyby všichni měli býti z měst vydáváni; **pročež** s dobrovolným povolením pánův a rytířstva a s vůlí stavu městského král tímto listem **vypovídá**: aby na ty saháno nebylo, kteří vyšli (z vesnic) výše nad 18 let od datum tohoto **listu** (tedy kteří vyšli před *20. červencem 1479*) a v městech na gruntech osazeni jsou; než **kteří** by od 18 let tak vyšli, na ty může každý sáhnouti, kdo by k nim měl právo jako ke **svých** lidem. Od nynějška pak kdo by bez listu výhostního ze statků panských nebo zemanských **přišel** do měst královských nebo do městeček a vsí jim příslušejících, anebo dal-li by který **sedlák** z panských nebo vládyckých gruntův syna nebo bratra do měst, nebo že by (syn jeho **nebo** bratr) sám přišel a v městech nebo pod jich panováním býti chtěl, též také jich dcery **nebo** sestry: takoví nemají býti přijímáni bez listu výhostního vydaného od pána jejich, nýbrž **mají** býti pánům svým *vydáváni*, když by tito purkmistra požádali. Pakli by jich kdo z měst **nechtěl** vydati, mohou úředníci toho města i celá obec býti pohnáni. Pakli by lidé z gruntův **měst** královských zběhli na statky panské neb vládycké, též mají býti vydáváni, a pro nevy**dání** může býti poháněno.

List královský z rozkázání soudu zemského byl 3. října 1497 vložen do desk zemských; tištěn byl celý Palackým v AČ. V. 481-2, též pojat do VladZZ. č. 293 v AČ. V. 145-7, kdež str. 146 schází slovo „dal-li by". kteréž tam přeloženo „migrare dimitteret".

32. 1498: Kdo má rukojmí za *čeledína* přístavného do jeho dobytí (že doslouží do lhůty), a ten čeledín by mu ušel: takový nemá o vydání čeledína posílati ani poháněti, nýbrž **rukojmí** se držeti.

VladZZ. 285 v AČ. V. 142; odtud H. Jireček Cod. III. 2. 171.

33. 1499 v červnu na sněmu v Praze usnešeno: *Rybnikáři, nádenníci* a *podruzi* všichni **mají** do sv. Martina (11. listopadu) nejprve příštího dědičné pány míti; když by chtěli na **dílo** rybnikářské jíti, aby měli list od pána svého, a ve dvou nedělích potom aby na dílo šli, **a** po dodělání s listem od zaměstnavatele ve dvou nedělích po jeho datum ku pánu svému se **vrátili**. Kdo přijde na dílo bez listu, anebo kdo by se chtěl povalovati přes dvě neděle po **datum** listu, takového aby vsadili jako zločince. Kdo by přijal rybnikáře bez listu, propadni 10 kop gr. č. tomu, kdo by to naň usvědčil. Rybnikáři neb nádenníci, kteří by sobě nechtěli **bráti** pánův dědičných, aby do sv. Martina byli ven ze země.

Cizozemci, kteří by chtěli v zemi býti, též mějte pány dědičné, vyjma žence a sekáče.

Kdo by dal lotrovi *list falešný,* nejsa jeho pánem ani zaměstnavatelem, ten má hrdlo **i statek** ztratiti. Pakli by kdo přišel s listem falešným, k němuž pán by se neznal, má hned **oběšen** býti.

Přístavný *čeledín*, když doslouží, má od zaměstnavatele dostati plat a list, a potom **za dvě** neděle opět přistáti (do služby vstoupiti) anebo k svému pánu dědičnému se vrátiti. **Kdo** by čeledínu nechtěl zaplatiti a list dáti, může býti od nového zaměstnavatele čeledínova **obeslán** z 10 kop gr.

Pastýř ve vsi nemá míti jiného pána, než či je ves, dokud v ní pase.

Nezletilá pacholata a děvčata nemají na cizím panství býti přijímána za drobnou čeleď, pastýřky a j., bez vůle jich starších; pokuta na to 1 kopa gr.

Pražané a jiná města nemají chovati *cizích podruhův* ani nádenníků, kteří by k nim přišli bez listův. A k svým podruhům mají přihlédati, aby se neváleli po domích šenkovních, ale dělali, pod pokutou svrchu psanou.

S platností toliko do příštího sv. Martina ustanoveno: *Zločinci a zloději*, kteří by chtěli zlých skutků zanechati a milosti dosíci, ti mají skrze dobré lidi prositi soud zemský nebo hejtmana (zemského tehdáž na místě králově), na soudě pak nebo před hejtmanem mají slíbiti a rukojmě postaviti, kteří by za ně slíbili pod 50 kopami gr. č., a hned mají sobě pána dědičného jmenovati a vzíti, a pod ním se na gruntě usaditi. Kdo se tak zachová, má jemu milost před se jíti; kdo by se tak nezachoval a potom dostižen byl, má bez milosti na kůl vstrčen býti. Celé snešení tištěno Palackým v AČ. V. str. 486-9.

34. 1499, 30. září: Kdo by o (svého zběhlého) člověka nebo čeledína *osobně šel* k někomu, aby mu jej vydal, a nebude-li mu vydán, když potom požene z pokuty, neobdrží jí, poněvadž měl poslati (pro člověka), a ne sám jíti. AČ. XIX. str. 489 č. 28; H. Jireček, Cod. III. 2. str. 173.

35. 1499 na počátku října všichni tři stavové na sněmu v Praze dohodli se o nové vyhlášení předešlých červnových snešení s některými opravami a doplňky: O *rybnikářích* opakováno snešení předešlé s těmito změnami: Kteří rybnikáři v zemi České zůstati chtějí, aby do nejbližších hromnic vzali sobě pány dědičné. Který pán by (svého) rybnikáře (z díla se vracejícího) přijal domů bez listu (od posledního zaměstnavatele) a jeho skutečné netrestal (vězením jako jiného zločince), ten propadne 10 kop gr. č. pokuty.

Všichni *sirotci* a neženatí lidé ať do nejbližších hromnic navrátí se k pánům svým a přistanou (do služby se dají); kdo by tak neučinil, budiž vzat jako jiný zločinec a popravci oznámen, popravce pak dá znáti pánovi jeho, a byl-li by psanec nebo zloděj, dá jej oběsiti.

Čeledína přistavního, když doslouží, aby nikdo proti jeho vůli nedržel, než má jemu zaplatiti a list dáti, s kterým čeledín po dvou nedělích má se vrátiti pod pána svého. Přišel-li by kam čeledín bez listu, má býti rovněž vzat a oznámen popravci; a kdo by neženatého bez listu přijal, propadni popravcovi 5 kop gr. č. Totéž, jako o čeledi, platí o služebnících, kteří nejsou řádu panského nebo rytířského.

Kdo by čeledína nebo služebníka, jenž dosloužil, nechtěl propustiti a jemu list dáti, může k tomu býti přiveden popravcem a propadne 5 kop gr. č.

O lidech dědičných nebo sirotcích: každý svých užívati má tak, jakož od starodávna bylo, a před popravci nemá z nich odpovídati.

Který rybnikář aneb čeledín byl by postižen s *listem falešným*, ztrať hrdlo.

Pastýř v které vsi přistane (se najme) a tu pase, má tu míti obec za pána; o jeho dosloužení, propuštění s listem, útěku atd. platí totéž, co výše ustanoveno o čeledínu a jeho zaměstnavateli.

Jestliže by ženatí *podruhové* kde přistavili (do služby vstoupili), buď se k nim zachováno pod těmi pokutami, jako o jiné čeledi.

Každý své podruhy opatruj, aby se nepováleli a dělali.

Podruzi, kteří by se chtěli přistěhovati pod pána nebo pod rytířského člověka nebo do města královského, nemají býti přijímáni bez listův; pakli by je kdo přijal bez listův a neměl by se k nim vedle pokuty výš ustanovené, ten propadne popravcům 5 kop gr. č. pokuty.

Čeledi drobné nikdo aby nepřijímal bez vůle jich rodičů; pakli by přijal, bude povinen vrátiti pacholíka nebo děvčičku tomu, komu přileží, a dej kopu gr. č. tomu, čí jest to čeledín.

Ženci, sekáči, kopáči, řezci, nechť jsou domácí v zemi nebo cizozemci, když přijdou na dílo, mají býti opatrováni, aby dělali nepoválejíce se; a když žeň nebo seč mine, aby se vrátili, odkud přišli, pod pokutou výše psanou.

Kteří *cizozemci* chtěji ustavičně v zemi České býti, ti mají sobě bráti dědičné pány. Jsou-li kteří neženatí, ti mají přistáti (do služby se najmouti), a platí o nich to, co o čeledi domácí.

V sněmovním zápise tištěno Palackým v AČ. V. str. 507-9, též v Emlerových Reliq. II. str. 518-19.

V předcházejících výtazích ukázáno jest ke všem článkům Vladislavových Zřízení Zemských, jež týkají se nevolnosti lidu obecného a o nichž jest dosvědčeno, že vznikly v letech 1486—1499. Dále zde odkazuji ke třem článkům o nevolnosti (č. 36, 37, 38), kteréž roku 1500 byly pojaty do Vladislavových Zřízení Zemských, ale neví se, vznikly-li teprv roku 1500 anebo o něco dříve:

36. (1500) Ke článku 253 VladZZých, jejž Palacký položil k roku 1487, jest jako dodavkem přivěšen nález: aby též pro *schovance*, *nájemníky* a pro *pankarty* bylo poháněno, jako o lidi a o čeleď zběhlou. Archiv Český V. str. 134.

37. (1500) Ve VladZZých postaven v článku 286 nález, „že ti páni z panského stavu, kteří sedají v soudu zemském, nemají poháněni býti před *menšie úředníky*; než toliko z lidí nevydánie, neb o čeledína, podle svolení obecnieho o to poháněni býti mohú.“

Redaktoři Vladislavových Zřízení Zemských poznamenali k tomu článku (AČ. V. str. 143), že nález o tom stojí v deskách primo Procopi S. 19. Palacký k tomu připsal rok 1383, a již dříve v Archivě Českém II. str. 343-4 dal vytisknouti prvotní nález z 15. května 1383 i také přítomný článek 286 z VladZZých, i upozornil, že v nálezu z r. 1383 není zmínky o pohánění pro nevydání lidí nebo čeledína; ustanovujeť prvotní nález z r. 1383 jenom tolik, že páni, kteří pocházejí z panských rodů, a jmenovitě páni zasedající v soudě zemském, nemají býti poháněni k menším úřadům (rozumí se k soudům krajským tehdáž někde ještě stávavším), kromě úřadu Pražského (z něhož vznikl menší soud zemský). Nejspíš teprv redaktoři VladZZých dali nálezu z r. 1383 docela jiný smysl, než prvotně měl.

38. (1500) Článek 449 VladZZých stanoví o případech, když by čeleď z jiných statků zběhla na *královské panství*, že o to mají býti poháněni úředníci, kteří jsou na královských zámcích a spravují lidi královské, a zase též úředníci (královských statků) mohou o to jiných poháněti, (když by čeleď z královských statků zběhla na jiné statky).

AČ. V. str. 216. Přítomný článek 449 jest pokračováním předcházejícího článku 448, jenž předpisuje, kterak král má býti pohánén na soud a kterak král má poháněti, totiž že v obou případech král jest zastoupen úředníky svými.

Připojuji ještě následující nálezy, kteréž též vztahují se k nevolnosti lidu poddaného, a byly učiněny v době Jagellonské po vydání Vladislavových Zřízení Zemských.

39. 1501: Kdo člověka (zběhlého) vysoudí, ale odsouzený by mu ho nevydal, (než jen pokutu zaplatil), onen má vždy pro toho člověka *poháněti*, dokud mu vydán nebude, a pokutu

bráti. AČ. XIX. str. 487 č. 4. — O takovém případě jest řeč ve výpovědi krále Vladislava mezi stavy z 22. března 1502 v AČ. VI. str. 259: Když by někdo ani po třetí sirotka cizího nevydal, než jen pokutu platil, že se to má vznésti na krále nebo na plný soud zemský.

40. 1510, 16. října: Nikdo ze tří stavů nemá nikoho kázati stíti nebo jinak popraviti za glejtem královským. Kdo glejt ukáže, má toho užiti, „krom lidí obecných panských a rytířských, ti *proti pánům* svým nemají *glejtování* býti." Poslední slova jsou pozdější (z roku 1510) dodavek ke článku 436 Vladislavových ZZých, jakž poznamenal Palacký v AČ. V. str. 208 v poznámce **; smysl těch slov čte se tam na str. 209 v překladě Doubravského: exceptis plebeis baronum et equestrium, tales non debent salvo conductu frui contra dominos suos. Povšimnutí zasluhuje, že tato nová ujma práv uvaluje se tu jen na poddané pánů a rytířů, nikoli na poddané třetího stavu a ústavů církevních.

41. 1517, 4. března: *Člověčenství* kdo by komu slíbil nedobrovolně, nemá to moci žádné. AČ. XIX. str. 492 č. 49.

42. 1517, 16. prosince: Kdož by ke komu poslal o vydání člověka nebo čeledína, má jej zejmena *jmenovati*. Pakli by nejmenoval a pohnal z pokuty, neobdrží. AČ. XIX. str. 490 č. 31.

43. 1517: Kdož by koho pohnal z pokuty pro nevydání člověka, a právo *ustál*, že ustojí také člověka a obdrží ho právem staným. AČ. XIX. str. 488 č. 19.

44. 1524, 17. února: Pro nevydání *čeledína* jednou může pohnati z pokuty, a (odsouzený) *toliko pokutu* jest povinen dáti, než čeledína není povinen vydati. AČ. XIX. str. 490 č. 34.

45. Roku neudaného soud komorní nalezl: Člověk poplatný sedlský nevyhoštěný žádný nemůže nic dáti ani *odkázati* bez povolení pána svého. AČ. XIX. str. 489 č. 21.

27.

1480, 9. listopadu: Řád hamerníkův na panství Polenském.

Kníže Viktorin Minsterberský k žádosti hamerníkův, usedlých na jeho panstvích Polnickém, Ronovském a Přibyslavském, potvrdil jejich starobylá práva a obyčeje, i dopustil jim svobodu vaření piva a mlení i chleba pečení pro jejich potřebu při hamřích, tak jak mu ty kusy a prosby sepsané předložili. Tištěno Stárkem v ČČMus. 1844, 596—601.

Viktorinův řád otiskl také dr. Řezníček v Pam. Arch. XV. 96—99, kdež sl. 95 uveřejněna jsou též některá hamernická pravidla Přibyslavská z r. 1441 a mnohé zprávy o hamernících na panství Přibyslavském z 15. věku (94—100, 157—164). Výpisky z urbáře r. 1636 o týchž hamrech uveřejnil Tomíček v Časopise přátel českých starožitností 1900 str. 90.

28.

(Okolo 1480): Řád mlynářský platný v markrabství Moravském.

Obsahuje 18 článků o vedení vody na mlýn a čištění strouhy, o platech za opravy při mlýně (neřečeno, kdo platí), některá pravidla cechovní, málo o platech za mletí. Datum schází. V úvodě Ctibor z Cimburka a z Tovačova vypravuje, že jmenem všech mlynářův Olomouckého a Brněnského

krajův byly jemu jakožto hejtmanovi zemskému předloženy starodávné zvyklosti, jichž výpis městská rada Brněnská mlynářům vydala s povolením a k žádosti jeho, a že následující artikule obsahují ta jejich práva. Vytištěno v Praskově Selském Archivě, ročník II. v Olomouci 1903 str. 35—37, podle opisu patrně neúplného v městské knize Jevičské fol. 275.

29.

1492, 16. března: Svědectví o řádech rybářských při lovení ryb a při bití bobra v Labi u Kolína.

Město Kolín mělo od krále Jana a od pozdějších králů výsadu, že mohou loviti ryby v řece Labi od mlýna Kravarského nahoru až do Starého Kolína k hranicím toho statku. U hořejších končin této oprávněnosti rybáři Kolínští mívali různice s rybáři sousedních pánů; jmenovitě jim překážel Petr Sak z Bohouňovic, když byl držitelem Konarovic (1488—1503); různice obnovila se r. 1505, když na Konarovicích vládl Václav Háša z Ujezda. Kolínští měli o to s Hášou sročení dne 5. března 1505 v hradě před svým zápisným pánem (Mikulášem Trčkou), a libovali si, že prý „svědkové Hášovi, které vedl proti nám, všichni svědkové jeho jemu nic nevysvědčili; než nám jest všecko vysvědčeno, že rybáři Kolínští mají loviti siti prostou a udicí s člunuov bez překážky v Labi prostřed toku“. Kolínští tenkrát rozešli se s Hášou z hradu ve hněvu bez konce, ale dali potom hned do pamětné knihy městské (č. I. fol. 17) zaznamenati o této různici, co se v ní posledně dělo, i dali do té paměti tak opsati záznamy ze starších knih (z manuálníku v bílé kůži a z pamětné knihy v rudé kůži), co bylo dosvědčeno v dřívější podobné rozepři roku 1492. Svědectví starého rybáře Jana Vrbovského, učiněné 16. března 1492, netýká se mnoho rozepře, ale oznamuje právní zvyky a obvyklé praktiky, kterými se spravovali rybáři v živnosti své u Kolína.

Zde následuje napřed úvod, který Kolínští napsali do knihy městské po 5. březnu 1505 o rozepři z roku 1492, potom pak výpisy, jež r. 1505 dali opsati ze starší knihy o témž sporu z roku 1492, v čemž zajímavé svědectví Jana Vrbovského o řádech rybářských dáváme tisknouti větším písmem.

O lovenie ryb v Labi Konarovského pána, kterak jsú rybáři zachovávali se od staradávna v lásce a v svornosti, jeho rybáři s našiemi, a že pan Petr Sak chtěv naše rybáře odtavad odtisknúti, nic tomu učiniti nemohl, a že i páni Hornici o též byli se pokusili, kdež o to sjezd měli sme s pány Horníky v Starém Kolíně, vzavše k tomu některé staršie z obce našie; kdež páni Hornici majestáty naše opatřivše a pamět svědkóv starých vybářóv vyslyševše, ty nesnáze hned přetrhli a zastavili, davše vuoli k tomu, aby, jakž za starodávna se zachovávali při tom lovenie, tak ještě aby se snášeli, překážek žádných v tom sobě viece nečiníce.

O tom lovenie takto jest vysvědčeno. In alba cute in primo manuali habetur proscripcio D. XVI. in hac forma, prout hic signatum est de verbo ad verbum. Et idem [sic] proscripcio habetur in libro memoriarum cute rubea in prima litera:

Léta božieho tisícieho čtyrstého XC° druhého v pátek po svatém Řehoři [16. března 1492] toto vyznalí před purgmistrem a konšely v plné radě jich staří rybáři tito zejména: Vrbovský, rybář starý, Moravec také rybář starý, Jakub Chvor, také Pavel rybář, kmet starý z Kolína Starého, a jiní také rybáři, že v Labi v těch lovích, kteříž Konarovicuom přileží, které nynie toho času pan Petr Sak v drženie má, že časem letniem rybáři Kolínští ze spolka lovili, a rybáři Konarovského pána prvé, než to pan Petr Sak v drženie měl, že žádný jim v tom překážky nižádné nečinil, a že Kolínští rybáři tak se zachovávali a snášeli a rybáři pana Konarovského, a oni zase též s Kolínskými beze všech svárov v lásce; a také zimniem časem žádných odlomkóv dělati nemají ani podledníky loviti: že jsú to tak zachovali od staradávna. A toto jich seznání duší svú vysoce zapečetili, že to jest tak v pravdě a jinak nic. Dálo se na rathúze v Kolíně v radné světnici dne a léta, jakož se nahoře píše. Testis Johannes Zdiarský capitaneus.

Dále o lovenie v obecniem Labi, pokud právo mají v lovenie, jak se rybáři mají zachovávati v pořádku svém při tom lovenie.

Léta b. MCDXCII^ho [1492] Jan Vrbovský, rybář starý, toto vyznal v plné radě před konšely a před panem Janem Žďárským, ty časy hejtmanem na Kolíně, z vuole plné všech rybářuov starších, duší svú to zapečetiv, co vysvědčeno jest napřed, i o tomto vysvědčie, což tuto psáno stojí, že jsú se rybáři tak zachovávali v tom řádu od staradávna.

[1] Item. Ktož jsú Labe najímali, ti jsú byli za hospodáře a za starší. Ti hned svolali všecky nágrošníky a k niem mluvili, aby se v lásce a při zvyklostech starobylých zachovali, co jest mezi nimi za obyčej a za právo od dávních předkuov i jimi uloženo a ustaveno, tovaryšstva spojujíce, kto by s kým dělati měli.

[2] Item. Hospodáři, kteří Labe najali, ti mají napřed všech jezer požívati, a Tišinského břehu: tu nemají nágrošníci chvoróv klásti, a v veřezích ovšem žádného lovu nemají mieti.

[3] Item. Také nágrošníci nemají nad koly Podhradského mlýna chvoróv klásti, a hospodáři nemají sieťmi loviti s člunuov.

[4] Item. Který sobě v kterém jespě výklestek [učinil], buď nágrošník neb hospodář, nemá jemu jiný překážeti na tom místě. A pakli by ten, ktož by sobě místo proklestil, neměl měchu pohotově, tehdy jiný móže měch svój na tom místě postaviti. A kdyby ten, ktož by sobě místo proklestil, měchy stavěti chtěl, má toto znamení učiniti: má měch pověsiti nad tiem místem, a ten, ktož měch prve postavil [v] vodě, hned má sám svuoj měch zdvihnúti, aby tento v prokleštění svém svobodu k stavenie měchóv měl. A také nemá žádný měchóv podstavovati jeden druhému, na paličku vzdéli a na šieř, který měchy stavějí. Pakli by kto podstavil komu, ješto by mohl měchu paličkú dosíhnúti, tehdy móže ten měch vytiehnúti, aby ploval.

[5] Item. Když Labe stane a zamrzne, že mají všickni spolu loviti na podledníky, hospodáři i nágrošníky. Pakli by kto sití neměl, má saně táhnúti a vokno sekati. A žádný nikdyž nágrošník býti nemá, než zde u města Kolína.

[6] Item. Co se dotýče bití *bobra* koši, že jeden sám bez jiných nemá bíti nikdež, než všickni ze spolka. Pakli by kto přestúpil co, má trestán býti, jakž se pánóm a staršiem zdáti bude. A ktož by z našich rybářóv ktežkoli v kterém místě bobra zabil, vocas s nohami mají purgmistru a konšelóm dáti.

[7] Item. Ktož by se mladý osaditi chtěl, tehdy hospodáři i nagrošníci mají jemu miesto udělati k jeho živnosti, a také bude moci sobě proklestiti, kdež by mohl. A který by rybář měl syna a chtěl se učiti loviti, má bez placenie puol léta státi mezi rybáři, aby se učil volně loviti. A chtěl-li by druhého puol léta loviti,

má dáti puol ouroka po póli groši. A kdy sití počne loviti, již má platiti, jako jiný nágrošník.

[8] Item nemá loviti votec s synem nágrošník žádný, ani přítel s přítelem, ani bratr s bratrem.

[9] Item. Více který by nágrošník zachoval se, až zde sestaral, kdyby nemohl sití dělati, nemají s něho úroka bráti, aby tak bez platu svú živnosť mieti mezi rybáři mohl.

[10] Item. Přihodilo-li by se kdy, že by který nágrošník sám byl a sití dělati chtěl, nemaje tovaryše, mají jemu hospodáři tovaryše zjednati, ač by jich za to žádal a prosil, aneb aby jemu tovaryše pójčili.

[11] A mají hospodáři nágrošníky obsélati čtyrykrát do roka, na sv. Jiří, na sv. Jakuba, na sv. Havla a na vánoce, aby mezi sebú narovnávali, ač by které ruoznice mezi nimi vzešly. A pakli by prve narovnati mohli a toho byla potřeba, že by jaká ruoznice a nesnáz vznikla, mají se sjíti a to narovnati sami mezi sebú.

[12] A také žádný nágrošník s lodí nemá loviti bez vuole hospodářóv. A bylo-li by potřeba lodí nágrošnikóm, mají požádati za to hospodářóv. A hospodáři mají lodi puojčeti.

Testis Zdiarsky capitaneus, magister civium, et consilium, et sousedsky piscator. Anno quo ut supra.

Dále v pamětné knize Kolínské následuje svědomí Jana Vajdělka měštěnína starého Kolínského, že před 20 lety Konarovský pán chtěl Kolínským rybářům překážeti loviti v Labi Konarovském, ale nadarmo. O témž svědčil Jan Plch starý rybář Kolínský, a že lovívali od mlýna Kravarského až k Záboří. Jan uhlíř, starý člověk, vyprávěl, že kněz Bedřich (ze Strážnice) v takové různici způsobil smlouvu mezi Kolínskými a Konarovským starým, aby jedni druhé připouštěli ke svým břehům. (Datum 19. února 1505.) — Následuje ještě vyznání Chvorovo, výtahy z majestátů Kolínských, a paměť Šimonova. Konečně zapisovatel sám zaznamenal něco málo o jednání Kolínských s Hášou ve hradě Kolínském dne 5. března 1505.

Podle též pamětné knihy Kolínské č. I. f. 16 úředníci královští 5. července 1506 zavřeli smlouvu se čtyřmi rybáři Kolínskými z Miechovic (t. j. ze Zálabského předměstí) o nájem Labe; dva z nich drželi Labe Litecké, platíce z něho králi půlletně 1 kopu 15 gr. č., a druzí dva jeden se jmenoval Huňáček) drželi Labe Kravarské za 2 kopy 15 gr. půlletního nájmu. A další zápis tamže f. 23 oznamuje dne 28. října 1513, že Matěj Mravný to Labe, jež byl držel Huňáček s tovaryši za 2 kopy 15 gr. č. půlletního platu, má míti v nájmu na týž způsob, a tovaryše si může přibrati, koho by chtěl.

Výpisy z pamětné knihy Kolínské poskytl mi prof. J. Čelakovský.

30.

1495—1517: Člověk poddaný nemůže poháněti pána svého na soud zemský nebo komorní, ani jiného šlechtice, ale pán jeho může poháněti na jeho místě.

Viz o tom výše při roce 1396 str. 7 pod číslem 8.

1495, 15. června. Platný (úroční) člověk nemůže poháněti svého pána někdejšího, když by pod ním nebyl.

Toto pravidlo, tištěné Čelakovským v AČ. XIX. str. 487 č. 7, odvolává se na dva nálezy, jeden v červených půhonných (z roku 1402, jakž jsem ukázal výše str. 8 pod číslem 8), druhý

v bílých půhonných z 15. června 1495. Právě na ty dva nálezy odkazuje také Všehrd (ve vydání Jirečkově str. 150) jako na důkaz, že poddaný nemůže poháněti pána svého. Nález z 15. června 1495 tištěn jest celý Emlerem v Reliq. I. str. 193 č. 158: Michal Švarcl pohnal Tiemu z Koldic o zaplacení 32 centů cínu, jejž mu prodal na dluh v době, kdy byl jeho poddaným; od té doby Michal nějakou zástavou vyšel z poddanství Tiemova, ale soud zemský uznal, že Tiema není povinen odpovídati Michalovi, svému (někdejšímu) člověku dědičnému.

1508, 14. června: Člověk neerbovní (nešlechtic), kterýž má pána (jest poddaný), nemůže z ničeho (sám) poháněti osobu stavu panského nebo rytířského, ale jeho pán má pohnati (na místě svého poddaného v jeho záležitosti).

AČ. XIX. str. 491 č. 42.

1509, 14. listopadu: Člověk sedlský maje pána, pohnal-li by koho (šlechtice), bude půhon zdvižen, ale jeho pán má pohnati.

AČ. XIX. str. 491 č. 35. Celý nález soudu komorního jest tištěn v AČ. XIII. str. 201 č. 1529: Jan příjmím Junek pohnal Alše Zručského z Chřenovic, že drží jeho bratra Václava ve vězení; soud komorní nalezl: poněvadž Jan původ a Václav bratři jsou lidé sedlští a gruntovní páně Trčkovi, a ve dskách nemají, že takoví podle zřízení zemského poháněti nemají. — Totéž právo platilo v Moravě podle zřízení sněmu Moravského r. 1517, tištěného v AČ. XI. str. 302 č. 5, že když šlechtic jest dlužen cizímu poddanému, nemůže od něho býti pro ten dluh poháněn, ale od jeho pána.

Též potřeboval-li někdo svědectví člověka poddaného (cizího) na soudě, ten musel pohnati (soudně vyzvati) jeho pána čili vrchnost, aby poddaného svého postavil na soud ke svědectví. O tom mluví r. 1517 Smlouva Svatováclavská ve Výboru z lit. české II. 1231—2; k tomu dodavek ve ZřZ. 1530 vyd. Jireček str. 81 čl. 200.

31.

1496, 24. května: Paměť o pravidlech, která platí při nabývání a užívání jiter (planin) na Třeboňsku.

Annorum oc IIII^C^LXXXXVI^o^ f. III. in festo Pentecosten, Makovička a lazebník z Strakonic, a Hlava té chvíle neb toho času lovčie, zpravili jsú pana Voka z Rozmberka JMt, že za nějakého Bohuslava lovčieho ze všech jiter na panstvie Třeboňským dali z každého jitra první zákup po 25 gr. pražských; a potom za Wyzu lovčieho, když král Vladislav do Uher jeti ráčil na královstvie,*) že na pomoc toho tažení dali pánu JMti podruhé z každého jitra po $7\frac{1}{2}$ gr. pražským; a za Hlavy lovčieho, když jest pan Vok z Rozmberka JMt na Třeboň se přistěhovati ráčil,**) dán třetí zákup z každého jitra po $7\frac{1}{2}$ gr. pražským; a za Václava lovčieho jsú některá jitra od pana Voka z Rozmberka JMti lidem prodána, ješto jsú jim na to listy od JMti dány, a někteří jsú listuov nebrali.

Item když by JMt pán ráčil která jitra koupená k potřebě JMti zase vzieti aneb odjíti, tehdy zákupy i koupení, což by v listu svědčilo, má JMt zase, komuž by vzata byla, po třikrát na tři verunky navrátiti a zaplatiti.

Item když by JMt pán ráčil která jitra zákupní k JMti potřebě zase odjíti a vzieti, tehdy JMt nahoře psané zákupy těm, komuž by jitra vzata byla, po třikrát po tři verunky zase má navrátiti a zaplatiti.

Item kdož by na lúku jitrní kaupenú list měl, nemajíc žádného dědice svého, a tu lúku jitrní že by komu prodal vedle znění listu, a tu lúku jitrní u register jitrních tomu, ktož ji kaupil, by nevzdal, ani mu jí nepřipsal do register, a v tom že by umřel, ktož jest tu lúku prodal: tehda ta lúka jitrní již prodaná má zase na JMt pána spadnúti.

Item jestliže by kto umřel, a po sobě žádných dědicuov nepozuostavil, a že by žena sama pozuostala: ta jitra zákupní spadnú polovicí na pána JMt, a druhá polovice na vdovu téhož umrlého.

Item jestliže by jitra znova planěná v jednom zákupu komu pán JMt ráčil k své potřebě vzieti a odjíti: tehdá pán JMt jest napřed povinen, ten zákup hned zase navrátiti, komuž by odjata byla; a což by slušného bylo za práci od planění, má pán JMt tomuž, ktož by vyplanil, slušně napraviti.

V knížecím archivě Třeboňském I A. 6 G d. 3 psáno na jednotlivém archu. Na jedné polovici archu stojí pravidla zde výše otištěná; na zadní straně jest poznamenáno pozdější rukou ze 17. věku: „NB. strany zákupu jest pozadu poznamenáno, což do urbáře vtáhnouti přijde.“ Na druhé polovici archu jest seznam jiter, jež si zakoupili lidé z Třeboně a z předměstí Třeboňských od vrchnosti nejspíš v první polovici 16. věku. Z toho seznamu učinil jsem si jenom výtah následující:

Jitra kteřiž k Třeboni drží měšťané z Třeboně: Jitra za Svinským předměstím***) aneb u Vlčího Brodu:

Ondra Lukšuov z Třeboně Štěchovic 4 jitra 2 provazce.

Kolman Mikowsku znowa planienin z předměstí Svinského 3 jitra, jsú na nij dva zákupy pr. 7$^1/_2$ gr. českých z každého jitra.

Janek Cihlář krajčí z Třeboně 3 jitra 1 provazec; item vyplaněna a znova vyměřena 2 jitře.

Drdovského 5$^1/_2$ jitra spadla na pána JMt.

[U 9 jiných není tak zajímavých poznámek.]

Jitra u Vrbí [2 kusy]. — Jitra a laviček u Žáru [1 kus]. — Jitra na Káňové. — Jitra v Zasuticích za příkopem [3 kusy]. — Jitra v Krniem [35 kusů]. — Jitra okolo Širokého Modrziezij pod Strzibrczem [12 kusů].

*) To jest r. 1490. — **) Roku 1493. — ***) Předměstí Svinské, kde Vilém z Rosenberka v 2. polovici 16. věku zřídil rybník Svět.

32.

1497, 21. července: Král Vladislav vydává zřízení o úřadě a soudě hor viničných v Praze.

Potvrzuje Starému Městu Pražskému výsady Karla IV. na hory viničné okolo Prahy, a nařizuje, že vinice se mají zapisovati do knih perkmistrových. Perkmistr má přetrhovati falšování vína, dovoz cizích vin do Prahy v zimě, lapání ptáků ve vinicích. — Tištěno Čelakovským v Privilegiích Pražských str. 308—310 č. 189.

Širší snešení obce Pražské o čepování cizích vin asi z roku 1521 tištěno Nováčkem v AČ. XVIII. str. 383—385.

33.

1501—1515: Řády vesnické usnesené nebo vysouzené obcemi samými.

Výše str. 4 č. 4 ukázáno jest na čtyři zápisy toho druhu z doby předhusitské, vytištěné v „Listinách a zápisích Bělských,“ jež jsem vydal 1889 v rozpravách Kr. Č. Společnosti Náuk. Z počátku 16. věku jsou v též sbírce vytištěny další tři takové kusy, a sice:

1501, 4. ledna: Čtyři pruty polí, jež drží Václav z Doubravice, smluvou vypouštějí se z povinností k obci Vrátenské, ale též pozbývají práva na požitky z občin. Tištěno str. 81 č. 147.

1504, 9. prosince: Zaznamenávají se meze obce Klukovské. Tamže str. 85 č. 151.

1515: Popisují se svobodná draha obce Vrátenské. Str. 87 č. 156.

34.

1504, 24. května: Pan Jindřich z Hradce ustanovil městu Jindřichovu Hradci za právo: jestliže někdo přes půl leta opomíjí platiti splátku za grunt zakoupený, ztratí co zavdal, a grunt připadne dřívějšímu držiteli.

Leta božieho M°CCCCC° čtvrtého, ten pátek před hodem Svatého Ducha, toto za právo ustanoveno jest pánem naším JMtí: Jakož mnohé nesnáze a ruoznice mezi lidmi bývají a vznikají, co se tkne kruntóv na verunky placení, že mnohé v tom pochybování a neplacení mezi lidem v tom bývalo; gdež pán pan Jindřich, pán náš JMt, ráčil jest to před se vzieti, aby ty róznice mezi lidmi přetrženy byly, JMt ráčil jest to za právo městské ustanoviti a potvrditi: ktož by kolivěk kterýchkoli verunkóv placením pochybil vedle verunka určeného, jestliže by ktož kolivěk puol leta a dvě neděli přes verunk pochybil, tehdy aby z toho gruntu právem vyveden byl, a co jest zavdal, to aby bez toho byl; a ten, číž jest grunt, v krunt se zase uvázal, aby za niem zuostal. A tak který verunkové do roka sú dáni, na ty jest puol leta a dvě neděli přidání; a kteří verunkové do puol leta sú dáni, na to čtvrt leta a jeden týden jest přidáno. Item toto právo ustaveno jest k věčnosti pánem JMtí k pevnému držení budúcně, za rychtáře v ty časy Matúše Slavka.

Zapsáno na prvním listě gruntovní knihy z roku 1504, kteráž uprostřed 19. věku dostala se k okresnímu soudu v Jindřichově Hradci.

35.

1505 v říjnu: Mikuláš Trčka mladší z Lípy na Lichtenburce, t. č. zástavný držitel zámku i města Kolína (1502—1506), rozdal polnosti dvora Břístského sedlákům z Křečhoře, poddaným obce Kolínské; uvádí se A) svědectví Kolínských, že se to stalo s jich vůlí, a B) forma listu, kterým Trčka sedlákům pojistil držbu těch polností pod úrok i právo, aby mohli se vyplatiti z toho úroku a držeti je pak jako svobodné.

A. (JMst pan Mikuláš Trčka mladší, pán náš, ráčil rozdati dědiny od Břístí lidem našiem.)

Urozený pán, pan Mikuláš Trčka mladší z Lípy na Lichtmburce, toho času pán náš, ráčil nás purgmistra a konšel požádati, kdež ráčil rozdati dědiny své od Břístie, dvoru velikého, lidem našiem Křečhorským pod plat, abychom JMti list pod pečetí města našeho na svědomie, že lidé naši předepsaní ty dědiny ujali s volí naší. Kdež chtějíce řečí potomniech uvarovati, aby to z nás samých nešlo, obeslali sme na rathúz feria IV. ante Dionisii anno ɔc 505 [8. října 1505] starší z obce a některé súsedy v počtu nemalém, a jim sme vuoli páně JMti a žádosť jeho na ně vznesli a jim oznámili, co JMst chce a ráčí mieti, i jim toho listu přípis čísti kázali i notuli od JMti zápisu sedlákóm na též dědiny; kdež všickni pánu JMti k tomu povolení dali, a toho listu tenor zní v tato slova:

My purgmistr a radda města Nového Kolína nad Labem známo činíme tiemto listem přede všemi, ktož jej uzří aneb čtúci slyšeti budú: Jakož urozený a statečný rytieř pan Mikuláš mladší Trčka z Lípy ɔc, pán náš JMt toho času, ráčil rozdati dědiny své od dvuoru Břištie pod úrok sedlákóm z Křečhoře, lidem našiem, že ty dědiny lidé naši ujali jsú s volí a vědomiem našiem, a že JMt pán má lidem našiem na to jistotu dostatečnú učiniti. A na svědomie toho my purgmistr a radda města předepsaného s vědomiem a s volí staršiech z obce pečeť menšie města našeho k listu tomuto přitisknúti sme dali v úterý den svatých Šimona a Judy appoštolóv páně [28. října], léta božieho 1505.

Item. Tito starší a súsedé při tom byli a k tomu vuoli dali, a my vedle nich též: Mikuláš Bielek, Martin Bukač, Jiřík Halama, Benda krajčí, Thomáš Leska, Václav Hloušek, Pavel krajčí, Jan Vajdělek, Matúš Kolář, Kubík pekař, Matěj pekař, Mikuláš Axamit, Mikuláš kožišník, Jan Hofrit, Zigmund Kasalický, Vávra pekař, Jiřík švec, Holček, Vavřinec Starý, Barthoš Klobúček, Havel Hacák, Dibel pekař, Václav bednář a Krynt. A byli na rathúz povoláni feria IV. ante Dionisii anno 505 [8. října 1505]. Dále převrha čtyři listy najdeš ceduli vydanú na splacenie těch dědin. Pamětní kniha Kolínská, č. 1. f. 11 b.

B. (Pan Trčka JMt které dědiny rozdal pod plat od Břístie sedlákóm Křečhorským a jiným okolniem, dal jim vajpis tento, kterak by potomně splatiti se mohli a držali by dědiny za svobodné, a na to jaká jistota jim udělána býti má, jestliže by kto ty dědiny nařikal aneb se na ně táhl. Václav Bořek z Duhalic ɔc.)

Já Mikuláš Trčka mladší z Lípy na Lichtmburce vyznávám tiemto listem přede všemi, kdež čten nebo čtúci slyšán bude, že jsem dal a mocí listu tohoto dávám lán dědiny svuojí dědičný od tvrze dvoru Břístvie Janovi ɔc, dědicóm a budúciem jeho, s kteréhožto lánu on Jan a budúcí jeho i dědicové jeho má a povinen bude platiti mně neb dědicóm a budúciem mým platu a úroku ročnieho tři kopy grošuov českých, a to rozdielně, počnúc na sv. Havla najprve příštieho puol druhé kopy grošuov českých, a na sv. Jiří potom hned budúcieho puol druhé kopy grošuov českých; a tak i jiná léta potomní vždy na každý sv. Havel a sv. Jiří po puol druhé kopě grošuov českých, a to na časy věčné a budúcie. A on Jan, dědicové neb budúcí jeho jmenovaný lán budú moci držeti a jeho užívati, prodati člověku hodnému, směniti, zastaviti, i co se jemu líbí neb líbiti bude, jako s svým vlastniem

učiniti bez mé, dědicóv a budúciech mých všelijaké překážky, však pod týž plat a úrok, jakž sám drží. Než proto, když by měl on Jan neb dědicové a budúcie jeho lán ten prodati, směniti neb zastaviti, má to na mne neb na dědice a budúcí mé vznésti.

Tuto milost zvláštní jemu, Janovi, dědicóm a budúcím jeho činím i dědicové a budúcí moji učiniti kdyžkoli mají: jestliže by nadepsaný Jan, dědicové a budúcí jeho mně neb dědicóm a budúcím mým kdykoli XX kop grošuov českých dal aneb kopu grošuov platu ročnieho s toho lánu na jistém člověku ukázal, tehdy kopa grošuov platu ročnieho s toho lánu sjíti má, a toliko dvě kopě grošuov platu ročnieho platiti povinen bude. Pak-li by XL kop grošuov českých dal aneb dvě kopě grošuov platu ročnieho na jistém člověku jednom neb dvěma ukázal, tehdy II kopy grošuov českých platu ročnieho jemu na tom lánu sjíti mají, a již toliko s toho lánu I kopu grošuov českých platu ročnieho platiti má, a více nic povinen nebude. Jestliže by pak LX kop grošuov českých dal anebo III kopy grošuov českých platu ročnieho na jistém člověku jemu [?] dvú neb třech ukázal, tehdy já neb dědicové a budúcí moji to od něho přijmúc s úrokem v ty časy přišlém, buď to Svatohavelský neb Svatojirský, mám jemu Janovi neb jeho dědicóm a budúciem lán ten *svobcditi* a listem svým dostatečně stvrditi a ujistiti tak, aby on již jmenovaný lán držal, užíval a s něho platu ani všelijaké povinnosti více na časy věčné a budúcí platiti ani činiti povinen nebyl mně ani dědicóm a budúcím mým ani jinému žádnému, než jej svobodný drže, bude moci prodati, směniti, zastaviti aneb což mu se zdáti bude jako s svým vlastniem dědictvím učiniti, bez mé i dědicóv a budúcích mých i každého člověka všelijaké překážky.

A při každých penězíech, buďto LX kopách grošuov českých dánie neb tří kop grošuov českých na jistých lidech odkázanie, buďto XL kop grošuov českých dánie neb dvú kop grošuov českých odkázanie, neb XX kop grošuov českých dánie neb kopy grošuov českých platu ročnieho odkázánie, přijma s úrokem v ty časy přišlým od nadepsaného Jana, dědicóv a budúcích jeho, mám já neb dědicové a budúcí vždy tento list obnoviti podle předepsané milosti. A ktož by tento list měl s jeho Jana, dědicóv a budúciech jeho dobrú a svobodnú volí, ten má i mieti bude túž moc i právo k tomu ke všemu, jako on sám, dědicové a budúcí jeho. Tomu na svědomie pečeť mú vlastní 2c.

Z pamětní knihy Kolínské č. 1. fol. 15 b poskytl mi prof. J. Čelakovský.

36.

(1512, 18. června): Zřízení obecní města Pardubic, k němuž obec svolila a jež pán potvrdil.

Tištěno jest Fr. Dvorským v AČ. XVII. str. 158—169 o 78 článcích, jimiž upravují se velmi mnohé stránky správy obecní; k tomu přitištěny jsou na str. 169—171 dodavky da-

tované r. 1514 a 1519. Prvotní zřízení o 78 článcích, vepsané na počátku Pardubské městské knihy barvy rudé, není datováno, avšak čas i způsob jeho vzniku jest určen privilegiem udělenym od pana Viléma z Pernšteina Pardubským dne 18. června 1512, jež vytištěno jest v AČ. XVII. str. 154—158; tam (str. 157) praví pan Vilém s patrným vztahem ku přítomnému zřízení městskému: „Což se dotýče těch artikuluov, kteříž jsou sepsáni, jak by týž purkmistr a konšelé města našeho Pardubic na budoucí čas spravovati se měli, jakož pak k těm artikulóm všecka obec svolila jest, a s vědomím a vuolí naší i vší obce ti artikulové zapsáni jsou v knihy městské: těch my jim také potvrzujem tímto listem"; a hned také v témž článku ustanoven jest způsob, kterak by to zřízení městské budoucně mohlo býti měněno: „jestliže by týž purkmistr a konšelé i všecka obec nynější neb budoucí co lepšího obmysliti mohli, tak aby těch artikuluov bylo přičiněno neb ujato pro lepší toho města: tehda s vuolí a vědomím naším neb budoucích pánuov a držiteluov Pardubských to budou moci učiniti, co by za lepší schváleno bylo." Tedy jako v obmezené jedinovládě zákony, tak i toto zřízení obecní města Pardubic vzniklo a mohlo měněno býti z obapolné vůle obce i pána. V témž článku praví se opětovně, že ti artikulové (zřízení obecní) s obapolnou vůlí byli zapsáni do knih městských; ale nejspíš rozumí se tím jiná kniha, než ta, v které se to zřízení zachovalo.

To vysvítá z rýmovaného úvodu, kterýž v Pardubské městské knize rudé barvy jest vepsán před naše zřízení, a jejž Fr. Dvorský otiskl v AČ. XVII. str. 222—223. V tomto úvodě se praví mimo jiné, že v úterý na den sv. Stanislava (8. května) roku 1515 panský úředník obnovil úřad městský, a za těch nových konšelův že byly „knihy městské zpuosobeny, aby se do nich grunty měšťanuom vpisovaly". Následovně ten rýmovaný úvod i za ním zřízení obecní bylo vepsáno na počátek nové knihy teprva po 8. květnu 1515; jen tam se zachovalo. Že obecní zřízení nebylo vydáno teprva roku 1515, sluší se souditi také z toho, že první dodavek k němu (AČ. XVII. 169) jest datován r. 1514; byl způsoben, jakž se v něm praví, svolením měšťanů Pardubských a stvrzen od pána, tedy přišel k místu řádně podle předpisu privilegia z 18. června 1512.

K roku 1515 položil úvod i zřízení prof. Josef Smolík v Pam. Arch. VII. 515—528, kdež vytištěno jest 77 artikulů zřízení Pardubského; schází tam článek 64. o propouštění z obce i dodavky z let 1514—1519.

37.

(1514): Zvyklosti, jež biskupské městečko Modřice u Brna samo si ustanovilo.

Tištěny ryt. P. Chlumeckým v Einige Dorfweisthümer in Mähren, 1856, Archiv f. österr. Gesch. XVII. str. 91—93; původní nápis: Dy Gewonheit des Marktes Modrycz. Jednají o výčepu vína, o vaření piva, o krámech masných, o pekařích chleba, o soudu.

38.

1516, 10. února: Řád vinařský v okolí Pražském.

Vydán byl od perkmistra Martina Holce z Květnice a od konšelův hor viničných okolo Prahy, se schválením purkmistrů všech měst Pražských i všech nákladníků; zapsán byl do knih úřadu viničného pod nápisem: „zřízení při horách viničných okolo Prahy". Uveřejněn dr. Nováčkem v AČ. XVIII. str. 380—383.

opravovati a cejditi. A takto vodu každý na své touž strúhou vésti má: Nejprve Pavel Dudík dva dni a dvě noci, Jan Smola dva dni a noci dvě, Beneš dva dni noci dvě, Kokegl dva dni a dvě noci, Jan Tomášů dva dni a noci dvě. A tak pokudž jim bude potřeba, vždy mají počínati od nejdolnějšího až do vrchního. A k té struze k opravě v Kulhánkově stráni bráti mají zemi, což potřebí. A docházeti mají volně k té struze. Most přes tu struhu mají dělati, aby mohl Kulhánek jezditi i s budoucími svými.

A tento kup vložen jest v knihy pro paměť z rozkázaní pana Jindřicha Špetle z Prudic. A jestliže by z svrchupsaných soukupů v té vodě překážku který činil, buď že by víceji vedl, než což vésti má, v pokutu upadne JMti pánu do komory aby dal bečku soli. A k tomu se sami dobrovolně poddali. Actum dominico ante Laetare anno 1517 [sic; to by bylo 15. března 1517].

Ve smluvní knize města Litomyšle fol. 216 *b*—217 *b* byly nepochybně roku 1652 ty zápisy nově vepsány (před nimi i po nich jsou zápisy z roku 1652), při čemž písař na vysvětlenou poznamenal: „Nížepsané smlouvy o tok vody vepsané se nachází [sic] v knihách nejstarších v deštkách zámku Litomyšlského pod lit. B. 15., a jsou tuto k žádosti nenějších hospodářův do těchto novějších kněh vepsány, jakž následuje.“ Letopočty nesrovnávají se dobře jeden s druhým. — *) Nejspíš dlužno čísti Kokejl.

40.

1521: Zbytek register sirotčích panství Kunětickohorského a Pardubského.

Leta páně tisícého pětistého XXI° registra tato sirotčí panstvie Kunětickohorského a Pardubského i Královstvie obnovena a spravena sau, co jest sirotkóv prve osiřelých i přibytých, a kerý sirotek při kerém právě má svú spravedlnost, a na kom té spravedlnosti, a po čem se na kerý čas platiti má, všecko pořádně při každé rychtě znamenáno jest.

Také toto k správě buď: V každé rychtě zejmena v těchto registřích napsané při každých sirotcích, kdež zuostávají mimo vydání sirotčí penízi, a mimo osobu napsanú zejmena, u kteréž by se nechalo, že ti penízi na tom právě zuostávají těch každých sirotkuov, v tom aby se žádný nemajlil, a neřekl: „Kde sau ti penízi, což jest vyplacených a do leta kteréhož koli mimo vydání zuostalých, poněvadž toho doloženo není, by na právě byli.“ Převrha vyplacení, co jest jeho, a zač vydání, a což p...... ni zuostává, a není napsáno, u koho by to bylo: to se má najíti na tom právě v té každé rychtě.

It. při sirotcích některých jest napsáno, ač zřídka, že víc vyplaceno, než těm sirotkóm spravedlnosti jich ukazovalo. To jest tudyto, že soukup byv na tom, vyplatil některú kopu, potom ten grunt zas prodal jinému, něco závdavku od něho vzal; a ten opět prodal jinému: a tak se to psáti muselo z této příčiny, sirotkóm jich spravedlnosti takovým měněním soukupuov aby se ujmy nestalo. Ale když se sirotci přečtou od počátku až do konce, tomu se bude vyrozuměti moci, kdo co

vzal na sirotčí věc, a kdo vzal ne na sirotčí, ale to, což na tom měl: neb se toho dopouští bráti před sirotky pro chudobu člověka toho, kerýž maje tu peníze, žádá jich.

It. také při některých sirotcích po rozdílu učiněném u vydání někde napsáno, že dluhuov po otci jich zuostalých více zaplaceno, než při rozdílu vědomost o tom byla. To se tudy stalo, že věřitel k dluhu tepruov se ohlásil a to svědomím ukázal, že jest dluh spravedlivý; i tak se musil dáti a zaplatiti nad první rozdělení po rovnánie a zapsánie. Protož z toho, nemylě se, muož srozumění vzato býti, když se ti a takoví sirotci tiem zpuosobem sepsaní přečtou od počátku až do konce.

Tolik napsáno na jednom listě malého folia v archivě Českého Musea, oddíl Pardubice.

41.

1523, 11. srpna: Rozsudek soudu zemského v Olomouci mezi Jemnickými a jich vrchností.

V Časopise Matice Moravské 1904 str. 27—28 dr. Jan Reichert uveřejnil výtah z rozsudku, jejž na rozkaz královský vynesl soud zemský v Olomouci na den sv. Tiburcí 1523 ve při mezi Arklebem z Boskovic a na Vranově jakožto zápisným držitelem panství Jemnického se strany jedné, a mezi měšťany Jemnickými o některá práva a povinnosti měšťanů Jemnických, nejhlavněji o roboty, jež vrchnost požadovala jednak od měšťan, jednak od obyvatelů předměstí Podolí a dvou vsí poddaných městu Jemnici, řečených Ostejkovice a Baňovice. Dr. Reichert na dotčeném místě vykládá i další spory města Jemnice s vrchností.

42.

1524 ze zřízení o ručnicích, aby s nimi nikdo nechodil.

Již ve smlouvě Svatováclavské r. 1517 bylo všeobecně v Čechách zapovězeno, aby nikdo ze tří stavův ani z lidí obecných nikde nechodil nebo nejezdil s ručnicemi, a kdo by při tom postižen byl, k tomu každému aby se hledělo jako k člověku lotrovskému (bez rozdílu stavu). Pro potřebu války však lidé všech stavů mohli v domích svých ručnice chovati. Článek tento čte se v otisku smlouvy Svatováclavské ve Výboru z literatury české II. na sloupci 1235.

Při Zřízení Zemském vydaném r. 1530 vytištěna byla také smlouva Svatováclavská z r. 1517, avšak článek její o ručnicích byl při tom z ní vypuštěn, jakž vidí se také v otisku, jejž pořídili r. 1882 bratři Jirečkové v knize: Zřízení Zemská království Českého XVI. věku, na str. 102, kdež mezi články 28 a 29 článek o ručnicích rovněž schází. Vypuštěn byl ten článek r. 1530 proto, že stavové čeští zatím dohodli se o rozsáhlejším zřízení o ručnicích, kteréž bylo vydáno tiskem r. 1524; v dotčeném vydání Zřízení Zemských bratří Jirečků čte se na stranách 105—109.

Ve zřízení o ručnicích z r. 1524 podržena byla zásada, že choditi nebo jezditi s ručnicí každému a všude se zapovídá, ale při trestání postižených nastal rozdíl: osoby ze tří stavů propadaly 100 kop gr. č. tomu, kdo by je přistihl s ručnicí a na ně to provedl; pakli by postižený neměl tolik statku, měl býti vzat do vězení a nepouštěn z něho do půl léta bez vůle původa. Byl-li *poddaný člověk*, osedlý nebo neosedlý, postižen kdekoli s ručnicí, měl tomu, kdo jej postihl, dáti pokuty 10 kop gr. č.; neměl-li jich, měl za něho platiti jeho pán nebo ten, na jehož gruntu byl postižen, a též měl jej vydati (k věznění) pánovi toho, kdo jej postihl; pakli by nevydal, zaplatil by 50 kop gr. č. pokuty původovi. Bylo však opět vyminěno, že „ručnice všelijaké každý pán a rytířský člověk i města mohou jmíti na zámcích, tvrzech,

městech, v městečkách i ve vsech svých pro obranu" nebo k honění zhoubců. (Poddaní nejsou výslovně jmenováni, že by mohli ručnice v domích svých chovati, ale bylo takové dovolení tuším naznačeno zmínkou o „městečkách i ve vsech," ač mluví se při tom jen o osobách ze tří stavů; skutečně osedlí poddaní mívali v 16. a 17. věku doma ručnice i jinou zbraň a zbroj.)

43.

1525, 25. června: Smlouvci vypovídají mezi Wolfem Dobrohostem z Ronšperka a jeho poddanými o 10 stížnostech města Týna Horšova a o 9 stížnostech vesničanů.

Léta od narození božího 1525 v neděli po svatém Janu Křtiteli stala se jest smlouva dobrovolná a konečná mezi urozeným pánem panem Wolfem Dobrohostem z Ronšperka a na Tejně z jedné, a mezi moudrými a opatrnými purkmistrem a konšely i vší obcí města Tejna Horšovského a teež také i lidmi veskými k Tejnu příslušejícími z strany druhé, a to o některé svee obtěžování, kteréž sou sobě již psaní Tejnští i také lidee vesští do již psaného pána svého stěžovali, že by se jim přes jejich starodávní vejsady a svobody od něho v dole popsaných artikulech dály. O kterúžto ruoznici s vobou stran k jich obojích žádostech slyšali sme je my teď vdole psaní Jan z Švamberka a na Boru, hajtman kraje Plzeňského, Jan z Raupova a na Raupově, Mikuláš z Švamberka a na Přindě, Jan z Rabšteina a na Hostúni, Petr Cehnice z Říčan a na Přestavlcích, Zdislav Černín z Chudenic a na Březině, Mikuláš Vojslav z Branišova, purkrabě na Domažlicích; a při tom také majíce při sobě několik osob městských k tomu slyšení a rovnání vyslaných od moudrých a opatrných pánuov purkmistruov a raad měst města Plzně a města Domažlic. Kdež pak po vyslyšení tee vší pře o tu všecku při přestali sou na nás nadepsaných smlúvcích již psaný pan Wolf Dobrohost a teež také měšťané Tejnští a všecka obec i lidee vesští k Tejnu příslušející mocně. Kdež my nadepsaní smlouvce nahledše pilně v jich Tejnských obdarování, kteréž také veským lidem k Tejnu zámku příslušejícím společně s nimi náležejí, jakož pak o tom jich obdarování a svobodách a vejsadách i také na to potvrzování majestátové a listové od vysoce slavné paměti císařuov a králuov, arcibiskupuov v sobě vysvědčují. I takto my nadepsaní smlouvce vo jeden každý artikul zvlášť teď dole psané, kterýž sobě Tejnští i lidee vesští do pána svého obtěžovali, podle jich obojích mocného na nás přestání mocnú tuto vejpověď mezi nimi činíme:

Item nejprvní artikul Tejnskejch, kdež sou sobě to do pána svého obtěžovali, že *raddy* svobodné nemají, a to v tom, že když raddu mieti chtí, že prvé vždycky musí tu věc pánu svému anebo rychtáři oznámiti, a bez přítomnosti rychtáře že raddy mieti nesmějí. O tom jich artikuli a v tom jejich obtížnosti mezi již psaným pánem jich a Tejnskými takto vypovídáme: aby oni purkmistr a konšelee

7*

raddu svou mieti mohli a měli svobodně, když jim toho potřeba jest, bez vznášení o tom na pána a na rychtáře; a rychtář má při tom býti, když jej purkmistr anebo konšelé k tomu zavolají, tak jako v městě Stříbře ten pořad zachovávají bez páně překážky; než pán má toho vůli, když chce, mezi ně do raddy jíti a teež i ouředníka svého poslati.

Item druhý artikul vod *odkazování* a dání statku svého za zdraví anebo na smrti, a takee vo prodání a vosazení statku svého a *vodstěhování* odtud, takto o tom vypovídáme: aby každý měštěnín Tejnský tu svobodu měl, statek svůj za zdraví svého anebo na smrti dáti a odkázati, komu by se jemu líbilo a zdálo; a také který by z již psaných Tejnských tu zuostati nemínil, a prodal a vosadil člověkem, kterýž by se pánu a tee obci hodil, bude se každý z nich moci odtud stěhovati, kdež se jemu líbiti bude, i s dětmi svými, kteří by nebyli na gruntech osedlí, bez překážky a úplatkuov pánu.

Item třetí artikul, co se *cla* v městě Tejně na dláždění dotýče, kdež se Tejnští podle majestátu jim na to daného praví spravedlnost k tomu clu mieti, i takto vo to clo mezi nimi vypovídáme: aby pan Wolf Dobrohost do držení svého zámku a města Tejna toho cla užíval, a když by pán Buoh pana Wolfa smrti uchovati neráčil, anebo jestliže by pak za živnosti své Tejn komu jinému vodbyl, tehda to clo hned beze všeho v tom odporu má [na] Tejnské přijíti.

Item čtvrtý artikul vo *vaření* k vobci Tejnské bílých *piv*, kdež sou sobě oni Tejnští to obtěžovali, že pánu svému z každého věrtele piva dávají dva groše česká a z každého varu dva děbery mláta; i takto o tom mezi nimi vypovídáme: poněvadž sou oni Tejnští s nebožčíkem starým pánem Dobrohostem tu smlouvu učinili, aby ty dva groše české z každého věrtele, a z varu dva děbery mláta dávali, ta se věc při tee smlouvě zůstavuje a nechává; a dokud oni Tejnští ten plat pánu svému platiti budou, nemá jim pán v té varbě žádné překážky činiti.

Item pátej artikul, kdež sou sobě Tejnští do pána svého to obtěžovali, že by v dvoře svém mnoho *vovec* chovati dal, i takto mezi nimi o tom vypovídáme: aby pán jich sám k tomu prohledal a v tom aby tu míru zachovával, aby lidee tím stádem obtěžováni a k škodě strojeni nebyli.

Item šestej artikul, kdež sou sobě oni Tejnští bezprávné *fůry*, kteréž pánu činili, obtěžovali: těmi je pán jich přes jich vejsady a svobody obtěžovati nemá.

Item sídmej artikul, kdež sou sobě Tejnští do pána svého obtěžovali, když sobě žence anebo jiné *dělníky* zjednají a na ně se stravou připraví, na to náklad učiníc, tehda že by jim ty dělníky ouředník bral, a oni že skrze to ke škodě přicházejí; i takto o tom my vypovídáme: aby jich pán takovou věcí jim ke škodě více neobtěžoval a jim těch zjednaných dělníkuov nebral; než když by pán neb

ouředník páně dva neb tři dni napřed dal provolati, že žencuov anebo dělníkuov potřebuje, mají pánu k takové potřebě jeho nechati a jich nezjednávati.

Item vosmej artikul, kdež sou sobě Tejnští ten plat, kterýž *soukenníci* každej jeden z nich loketního tři groše české do roku platí, obtěžovali; o tom platu takto vypovídáme: poněvadž jest ten plat od starodávna, ještě má při tom platu tak zuostati, však jeho žádný pán na nich více přičiňovati nemá.

Item devátý artikul, kdež sou sobě Tejnští to obtěžovali, že by pán jich spolu s nimi toho důchodu, kterýž od *ohledávání vepřuov* přichází, užíval, a že by jim to samým náležeti mělo: i takto o tom vypovídáme: poněvadž sou předešlí páni toho důchodu spolu s nimi Tejnskými vždycky prvé užívali, ta věc se při tom ještě nechává, tak aby toho jako i prvé společně užívali.

Item desátej artikul, kdež sou sobě Tejnští do pána svého to obtěžovali, že by sirotci a vdovy, když by *se vdávati* chtěly, od pána svého v tom překážku měly: i toho jim pán brániti nemá, ani překážky činiti, však tak, aby páně grunt pust nezůstal.

Item což se *veských lidí* k Tejnu příslušejících a jich obtížností dotýče, teež se každej artikul v dole znamenává a též mocná vejpověď vo ně se činí:

Item první artikul, kdež sou sobě lidee vesští do pána svého to obtěžovali, že by jim syny a dcery jich bez vůle jich bral, takto o tom vypovídáme: aby pán člověku svému hospodáři tee *čeledi*, kteréž on doma sám potřebuje a jinde jich nenajímá, nebral: než co se té čeledi, kterúž by jinde lidem z peněz kterej člověk zjednával, dotýče, jestliže by pán kterého z těch za čeledína potřeboval, mají jich pánu přiti, však tak, aby jim pán tu mzdu dal, kterúž by jim jiní dávali neb dáti chtěli.

Item druhej artikul, kdež sou sobě lidee vesští proti pánu svému to obtěžovali, že když jest z nich kterej prodal a grunt svůj vosadil, že jest ho pán bez ouplatku *pryč pustiti* nechtěl: i takto o tom vypovídáme: poněvadž jim lidem veským k Tejnu příslušejícím svobody a vejsady v tom artikuli spolu s Tejnskými o tom jednostejně svědčí, mají teež té svobody užiti, jakožto Tejnští, bez překážky.

Item třetí artikul, kdež sou sobě lidé vesští to do pána svého obtěžovali, že jim toho bez ouplatku nedopouští, aby syny své *k řemeslům* dávali: i poněvadž jim veskejm spolu s Tejnskými jich obdarování o tom ukazuje a svědčí, mají při tom též spolu s Tejnskými od pána svého zachováni býti.

Item čtvrtej artikul, kdež sou sobě lidee vesští do pána svého nepovinný *roboty* a podělky obtěžovali, v tom tak vypovídáme, aby jich pán jich mimo jich jemu spravedlivé povinné podělky neobtěžoval.

Item pátej artikul, kdež sou sobě teež lidé vesští do pána svého to obtěžovali, že z rozkázání jeho anebo ouředníkova musí pánu z peněz jeho *žíti* a své doma

vopustiti. vo tom takto mezi nimi vypovídáme: aby pán hospodářuov lidí svých tím neobtěžoval a je k tomu nenutil.

Item šestej artikul. kdež sou sobě lidee vesští do pána svého to obtěžovali, že jim syny jich *urukuje*. i takto o tom vypovídáme: poněvadž všichni páni i rytířstvo i také města krále JMti pro příčiny mnohé lidi své urukují a urukovati musí. teež pan Wolf Dobrohost. když toho příčinu a potřebu slušnú uzná. bude moci to teež činiti.

Item sidmej artikul. kdež sou sobě to lidee vesští do pána svého obtěžovali. když který hospodář ve vsi *umře*, tehda že žena toho mrtvého pánu musí *koláč* dáti. o tom takto vypovídáme: aby pán takovejch svejch sirejch vdov ani žádných jiných lidí tím neobtěžoval. a takových koláčuov z nich aby nebral.

Item vosmej artikul. kdež sou sobě lidee vesští do pána svého to obtěžovali. že by proto *pastejřuov* míeti nemohli. že každej pastejř pánu musí libru pepře dáti. i takto vo tom vypovídáme: kterej se pastejř pánu dobrovolně přikázati chce. ten se s pánem vo to umluv. co jemu za tu vopravu dáti má: ale pán žádného pastejře proti vuoli jeho k tomu míeti nemá. aby se jemu přikazoval.

Item devatej artikul. kdež sou sobě lidee vesští do pána svého to obtěžovali. že sou pánu *mejtné ptáky* dávati musili. takto o tom vypovídáme: kterejž by člověk na ptáky sedal na tom gruntu. z kteréhož pánu poplatky platí. ten nebuď povinen pánu svému mejtnejch ptákuov platiti: než jestli že by kterej člověk na paně gruntě. kterýž by nebyl poplatný. sedati chtěl. ten se o tom se pánem umluv.

A také vo těch vo všech ruoznicech. kteréž sou skrze tyto nahoře psané obtížené artikule městské i veské. jaká se jest kolivěk věc skrze zasažení těch[t]o již psaných obtížných artikuluov buďto od měšťan neb od veských proti pánu zběhla a přišla. toho jim pan Wolf Dobrohost zlejm spomínati nemá: o tom též mocně vypovídáme. aby takova všelijaká městská i veská věc a jich o tom předsevzetí bez všelijaké lechkosti jich na potomní časy byla. neb jest o to o všecko s jich obou stran na nás mocně přestáni cela a dokonalá smlouva. A k takovéžto naší v tomto listu sepsané smlouvě a mocné vejpovědi my nahoře psaní smlouvce pro budúcí toho paměť dali sme pečeti své dobrovolně k tomuto listu přivěsiti. však sobě a erbom svým bez škody.

Z originálu pergamenového v archivě města Týna Horšova opsal dr. Josef Emler. Pečeti chybí, až na pečeť pana Mikuláše ml. z Švamberka. K Týnu Horšovu náleželo tehdáž asi 30 vsí, jichž jména uvádí Sedláček ve Hradech IX. [illegible] psal Sedláček, jakož i Kolář v Pam. Arch. VIII. 489. více o Wolfovi Dobrohostovi a jeho [illegible] bylo mnoho krutosti. Avšak Wolfův otec Dobrohost r. 1502 městu Rožperku [illegible] aby mohli volně se stěhovati z města, o statku svém říditi, a úředníci panští aby nemohli násilně vdávati [illegible] sirotků a vdov. Rybička v Pam. III. 285).

44.

1525: Železná kráva zřizuje se závětí Ptáčkové ze vsi Čestic k záduší Kosteleckému nad Orlicí.

(Kšaft neboly Ptáčkové z Cziesticz.) Leta ɔc XXV. Jiřík Valentuo ty časy starší oznámil před úřadem, že jest táž Ptáčková nadepsaná poručila 1 krávu k záduší [v] Kostelci, a ta kráva má se najíti*) u Prokopových synuov v Česticích na takový spuosob, aby nesešla nikdy, aby vlád jako swow [svou], i k prodaji. Než IIII gr. české každý rok k témuž záduší aby platili. A mají tu krávu do vuole své chovati. A když by ji chtěli poručníkovi nadepsanému anebo komuž kolivěk najíti,*) staré a sešlé krávy dáti nemají, než dobrú aby na to miesto vosazením dochovali. A pakliby Buoh smrtí poručníka zachvátil, konšelé mají to opatřiti a poručníku jinému to v moc dáti, aby s volí konšel to spravoval.

Zapsáno v městské knize Lev Žlutý od roku 1524 fol. 1. b, chované v museu města Kostelce nad Orlicí. — Poručníkem testamentu byl nejspíš Jiřík Valentův, jmenovaný na počátku, toho času obecní starší. — *) Najíti, pronajmouti někomu, v nájem dáti.

45.

1525: Zřízení, jež moravská obec Loučany sama si dala.

Uveřejněno V. Houdkem v Časopise Matice Moravské 1878, 162—168. Ves Loučany leží u Náměště blíže Olomouce; v letech 1406—1719 náležela kartouzskému klášteru na předhradí Olomouckém. V úvodě datovaném 1525 se připomíná, že toto „ustanovení a zřízení," jež má býti při každém soudě čítáno, stalo se za Pavla převora kartouzského v ty časy dědičného pána, ale o jeho svolení nebo potvrzení není zminky. Většina artikulů jest takovéhož obsahu, jaký vrchnosti pojímaly do artikulů soudních, jež v 16. věku dávaly svým poddaným. Pamětihodný jest článek na str. 166, kterýmž snad prvotně to zřízení se končilo:

Což by koli fojt, konšelé i všecka obec mezi sebú našli a za dobré a dědině užitečné schválili a vuole vší obce byla, takového schválení a obecního dobrého aby žádný nerušil, než všickni podle takového jednostejného schválení a obecního dobrého se zachovali.

Na str. 167 následují ještě články snad později přidané pod zvláštními nadpisy o lazebníkovi, o mlynáři a o pastýři; a dále na str. 168 dva varianty o **volbě fojta a konšelů**, z kterých však nevysvítá, náleží-li z nich některý ke zřízení z r. 1525, či jsou-li oba původu pozdějšího, (ale poslední článek o přísaze fojtově zmiňuje se rovněž o Pavlovi převorovi kartouzském). Podle prvního variantu „staří konšelé, kteříž toho roku v úřadě seděli, jmenovati mají osoby hodné, a ty osoby tak jmenované mají od pána povoláni býti a k úřadu svému přísahu učiniti"; a fojt „se takto podle obyčeje dědiny tejto volí, že obec všecka mají vystaviti a pánu ukázati čtyři muže hodné," a pán z nich zvolí za fojta toho, kdo má nejvíce hlasů, anebo podle své vůle jiného. Podle druhého variantu odstupující konšelé spolu s fojtem „přistoupíce ku pánu, jmenují tajně osoby čtyři, a ti se potom pánem všem vuobec vyhlásí" za konšely; fojta pak může pán buď sám ustanoviti, anebo podá na obec, aby mu navrhli tři osoby, z nichž jednu si vybéře.

46.

Zřízení předepsané Vojtěchem z Pernšteina o správě panství Potšteinského a Litického

(okolo 1525).

Hrad Potštein nad Orlicí, jenž ve 14. století býval královský a v 15. století zápisný, dostal se okolo roku 1495 v držení znamenitého v onom čase pána Viléma z Pernšteina zároveň s Liticemi a s jinými statky v okolí; pan Vilém získal je od synův krále Jiřího, a přikoupil k nim r. 1497 také Rychnov nad Kněžnou. Vilém z Pernšteina vládl mnohými panstvími v Moravě i v Čechách, a maje dva syny, rozdělil r. 1507 své državnosti na dvě polovice, českou a moravskou (AČ. XVII. str. 71—77). Po smrti Vilémově (8. dubna 1521) česká polovice připadla mladšímu jeho synovi Vojtěchovi; ten v sousedství Liticka přikoupil statek Žampach r. 1521 jmenem zástavy.*)

S hradu Potšteina byl tehdáž spravován jeden valný shluk statků Pernšteinských, totiž netoliko panství Potšteinské s městečkem Kostelcem, ale i panství Litické s městečkem Týništěm a s polovicí městečka Žamberka, Žampašské s druhou polovicí městečka Žamberka, i Rychnovské; svědčí o tom článek 35 a 36 následujícího zřízení.

Palacký uveřejnil toto zřízení v Časopise Českého Musea 1835 str. 269—291, vynechal však některé články, (totiž naše články 60-65, 71 část, 72, 76-89, 91-93, 96, 99, 100, 108, 109). Našel to zřízení, jakž v úvodě se zmiňuje, v archivě panství Pardubského v starém souvěkém přepise. Jako mnoho jiných archiválií, jež se chovaly na zámku Pardubském, tento starý rukopis Palackým užitý tam nyní schází, a vyskytl se před několika lety v Golčově Jeníkově u bývalého četnického strážmistra Jana Kyselky, od té doby již zemřelého; přijde nyní do archivu Českého Musea v Praze. Jest to zřízení napsáno v sešitě foliovém na 32 stranách, několika rukami, nejméně čtyřmi; sešit jest bez obálky, a byl nepochybně vždy bez tuhých deštěk; ukazuje k tomu jeho porouchanost v tom místě, kde by jej člověk levou rukou držel, kdyby jej stoje předčítal: první list v těch místech, kam by přišel palec, jest prodrán, až i kousky papíru scházejí, též poslední list má tam díru, a vůbec všechny listy jsou v těch místech zprohýbané a zvetšelé, a inkoust jest tam od vlhkých prstů poněkud otřený a rozetřený. Patrně bylo toho exempláře často a dlouho užíváno. Která slova a písmena v prvním listě vypadla, ta doplnil Palacký z domyslu; v našem otisku jsou taková místa postavena do závorek [ ].

Starý rukopis není datován. Palacký mínil, že to zřízení bylo vydáno okolo roku 1525. Také já soudím, že Vojtěch z Pernšteina vydal tato pravidla spíše při začátku svého panování brzo po smrti otcově (1521), nežli na sklonku svého života († 17. března 1534), poněvadž noví páni rádi zavádívají nové pořádky. Určitěji k tomu vede také ta okolnost, že Jan Okrouhlický, jenž dle našich článků 102 a 104 byl purkrabím na Potšteině a k němuž výslovně se vztahují

---

*) Více o tom o všem psal Sedláček v Hradech II., a sice o Potšteině str. 16, o Liticích 83, o Žampachu 128, o Rychnově 184. K samému panství Potšteinskému náležela r. 1497 jen dvě městečka, Potšteinek a Kostelec nad Orlicí, a 13 vesnic, jež jsou vyčteny v Arch. Českém V. 561.

četné články tohoto zřízení, nejspíš již roku 1526 nebyl ve službě Pernšteinské, neboť toho roku počal kupovati ve Vysokém Mýtě rozličné usedlosti, a roku 1529 byl již mrtev.*)

Prvním úředníkem na Potšteině, jakému na jiných panstvích tehdáž již také říkali hejtman nebo regent, byl Albrecht Sudlička z Borovnice; jest to viděti ze seznamu platů ve článku 104. Tomuto Albrechtovi Sudličkovi svědčí úvod, v němž Vojtěch z Pernšteina jemu jakožto úředníkovi poroučí vrchní dozor nade všemi zřízenci svými na Potšteině. Albrecht Sudlička musí se rozuměti tou osobou, kterou pan Vojtěch oslovuje také v mnohých jiných článcích, jako v čl. 19, že zastupuje panství a poddané naproti sousedům. Pročež jest věc podivná a těžko vysvětlitelná, že v čl. 18. mluví se o Albrechtovi Sudličkovi jako o osobě třetí, rozdílné od úředníka i od purkrabího, neboť tam pan Vojtěch předpisuje, když by úředník i purkrabí zároveň měli z hradu odejeti, tu že Albrecht Sudlička má býti obeslán a na jich místě zůstávati na hradě, a úředník má Albrechtovi ukázati, co by měl dělati. Nemohu si to vysvětliti leč domněnkou, buďto že do toho článku dostalo se jmeno Albrechta Sudličky omylem na místě jiného jmena, anebo že článek 18. (snad s některými jinými) předepsán byl již dříve, dokud Albrecht Sudlička ještě nebyl prvním úředníkem na Potšteině, i že byl do tohoto zřízení potom bez náležité opravy opsán. Albrecht Sudlička vytrval ve službě Pernšteinské déle a byl panu Vojtěchovi služebníkem milým; když Vojtěch z Pernšteina dělal poslední vůli 22. listopadu 1531, a v ní odměňoval také některé ze svých služebníků, ustanovil pro Albrechta Sudličku 250 kop gr. č. (Arch. Č. XX. 365.)

Zde otiskuje se celé zřízení Potšteinské, při čemž starý rukopis byl srovnán s otiskem Palackého, a obdržel ovšem přednost, kde otisk od něho se uchyloval. Číslování článků přičinil jsem já.

Kromě tohoto zřízení, kteréž svědčí hospodářským úředníkům, pan Vojtěch z Pernšteina předepsal také jiné zřízení pro poddané, kteréž se čítalo při soudech vesnických; vysvítá to z článků 28, 30, 32; více se o něm neví.

*) Smolík v Památkách arch. IX. 512. Srv. rodokmen vládyk Okrouhlických z Knénic v Sedláčkových Hradech II. 30.

Zřízení o zámcích.

Vojtěch z Pernšteina oc. Albrechte milý! Teď zřízení toto dávám tobě pro pamět budúcí; při kterémžto zřízení konečná vuole má jest, aby jse tak zachoval ke mně v službě své, nižádným zpuosobem z něho nevystupuje bez oznámení od tebe mně a ode mne tobě zvláštnieho povolení zoustně aneb psaním mým. Neb mi jse tak zdá v pravdě, že té práci a službě, kterúž mi podle tohoto zřízení budeš mieti činiti, odoláš [psáno: od wolass] snažně a dosti učiníš; však proto tak a na ten konec, aby ty jakožto úředník ode mne ustanovený všecky zpravoval a k niem dohlédal, a při komž by koli jaký neřád seznal, aby jeho žádnému netrpěl.

1. Item *úředník* všecky lidi zpravuoj, a k tomu pilně dohlédaj, jak při svých živnostech sedí; a jestliže by který v spravedlnosti svej potřeboval proti komuž koli opatření, toho každého bez dlúhých v tom prótahuo a jeho mnohých prací opatř.

ukaž, co zjednati má. A holomci, kteří jsú nahoře, ješto zuostanú mimo potřebu rozesláním na zámku, ti buďte poslušni toho, komuž by na zámku úředníkem poručilo se, a bez vědomí jeho nikam nechoďte. Tak jse zachovajte, jak jse napřed píše.

19. It. co jse *psaní sousedum* dotýče o lidi, to ty od sebe čiň a odpovědi zase přijímaj. Též byli-li by jací potřební sjezdové s súsedy aneb jednání o lidské spravedlnosti, buďto v městech aneb jinde, tu ty sám osobně, vezma s sebú Jana Vokrúhlického a podle toho, kohož by jse zdálo a v tom jeho užiti mohl, s lidmi mými bývaj; a pokudž by čí spravedlnost znal, v té jeho neopouštěj; toliko častých stávání o jednu věc což můžeš nedopouštěj jse pro žádné prázdnění své v mých potřebách, též i lidské v jich živnostech; avšak než by měl oč často stávati a nemoci toho zjednati, radše mi tu věc psaním, jak jest sama v sobě, oznam, a jakť o tom rozkáži, tak jse zachováš. Alè prvé pilně vždycky rozvaž spravedlivost každého člověka, jaká jest a můžeš-li ji obdržeti, a potom tepruo k soudu, nemohlo-li by jináč srovnáno býti, přistup.

20. It. lidi slyš s Janem Vokrúhlickým všecky v světnici u dolnieho mostu, a konce lidem v jich spravedlnostech čiňte brzké mne dle, aby oni častých schůzí na zámek od svých živností nečinili.

21. It. Jana Vokrúhlického vysélaj často, ať *k lidem dohlédá* a je k tomu přidrží, aby živností svých hleděli a stavení aby opravovali. Však ty všecky jízdy i jeho opatrování ať jest s tvú vědomostí, a ty aby o tom o všem věděl, s čímž jej k opatrování pošleš mezi lidi, tak-li jest to vykonal či jinak. A jestliže by kterého v nedbalivosti aneb v jakém lotrovském běhu člověka seznal, aneb živnosti své nechcztěl hleděti a grunt opouštěl: toho nechť uručí, aby jse před tebú na zámku stavěl, a tu ty vyrozuměje, jak jest ta věc sama v sobě, vezmi tu věc rozumně před sebe, potřebuje-li zústnieho trestání aneb věží aneb z gruntu vyprodání; pokudž uznáš, tak jse k němu zachovaj.

22. It. lidi k tomu dostatečně přidrž, aby stavení na gruntích neopouštěli, alě je opravovali, a kterýž by zanedbal opraviti moha, toho na ruokojmě vzíti, aby do času určitého grunt osadil aneb to, což jest potřebného a ty jemu oznámíš, opravil; však proto v tom na lidskú možnost rozumně vhlédaj, co můž učiniti pojednú a co pomalu.

23. It. selští synové kteříž by na panství byli a při otcích svých živnosti nehleděli, ty na zámek za holomky aneb k jiné práci, k čemuž by jse který trefiti mohl, obracej, a služba nechť jse jim též platí, jako jiným. Pakli kterého k voženění a k osazení můžeš přivésti, také tak učiň.

24. It. *pojezdný* ten aby jse zjednal, a ten po panství jeď a k každému sedláku aby dohlédal, a jest-li jaká potřeba jemu opraviti stavení neb plotuo, to podle možnosti jeho k tomu jej přidrž, do času jmenovitého aby opravil: a pakli

by neopravil, pojezdný to na úředníka vznes, a úředník jej k tomu přidrž věží, ať jse tak stane. Též také rolí opouštěl-li by který, též jej k tomu přidržeti, aby klučil a rolí sobě nezapouštěl, alė přidělával a oséval, takž jakž na to přísluší.

25. Týž pojezdný na to jse také vyptávaj na jiných lidech postranních, jak jse který hajný zachovává nebo rychtář k lidem, činí-li jim jaké křivdy; než jestliže by jim hromady činil jaké pro své požitky šenkovní, to vše pojezdný úředníku oznam. A nalezl-[l]i by jse který takový buď hajný, že by JMti pánu nesloužil tak, jakž na to sluší, neb rychtář že by činil lidem křivdu: toho úředník tresci podle zasloužení jeho.

26. It. co jse *krčem* po všem panství ve vsech dotýče, poněvadž jimi není než záhuba lidem, o tom jse takto chovati: aby v žádné vsi více přes jednu krčmu nebylo, leč by ves byla taková, že by úředník znal, že pro lidi druhá krčma býti musí, to ať jest. A ktož by šenkoval piva kromě krčem uložených kde jinde, ten každý pokuty pánu JMti daj 1 kopu gr. A rychtář s konšely toho buďte pilni, aby toho šenku nebylo neřádného, i jiných neřáduov; pakli toho rychtář s konšely zanedbali by, a činil jse neřád, nadepsanou summou povinni budou a trestáni býti mají.

27. It. co jse *piv Hradeckých* dotýče, těch hned všudy na panství brániti a nedati jich šenkovati; a ktož by je šenkovali, ten každý pokuty pánu JMti aby dal 1 kopu gr., a ty pokuty aby byly ukazovány pánu JMti při počtu každém. A to šenkování pokoutné neb zjevné by bylo, na to jse pilně vyptávati, a těch pokut nepromíjeti v tom bez povolení pána JMti.

28. It. *zřízení*, kteráž jse *při sázení konšel* každého roku čtou jim, v prvním artikuli jest, aby každý rychtáře poslušen byl; a pakli by nebyl poslušen, hned jej trestati, což by komu rozkazoval slovem panským; a pakli by co rychtář jiného rozkazoval a toho zanedbával, což jemu úředník rozkáže, toho trestati touže než jiného.

29. It. jestliže by jse který nevolný trefil a *rychtáře uposlechnúti* nechcztiel, tu komuž rychtář rozkáže, ten toho svévolného nahoru ať vede; a jestliže by ten toho neučinil, komuž jest rozkázáno, toho také tresci, a toho jemu nepromíjej. Pakli by toho rychtář zanedbal, toho jemu nelehčiti, ale o to jej trestati.

30. It. jestliže by který člověk dělati nechcztiel a krčmování hleděl, a také byly-li by jaké *hry* u kterého neb od kterého člověka: rychtář toho pilen buď a toho tresci každého, kto by to činil. A byl-li by při tom rychtář aneb konšel i který obecný, a toho naň zatajil a na něj nepověděl: ten každý tu pokutu trpěti má, jakž toho ukazuje zřízení, kteréž jse čítává při každých soudích, a k tomu trestán aby byl.

31. It. rychtářové *poplatky panské* ať vybierají, a vybera na zámek písaři dúchodniemu ať nesou. Pakli by který nechcztiel dáti poplatku panského rychtáři svévolně i pro svú nedbalivost, a v tom jse jemu protivil: nemohl-[l]i by sám s něho

rychtář býti, tehdy komuž koli rychtář rozkáže, ten ať jej nahoru vede. A nezachoval-li by jse rychtář i ti, komuž by poručil, ty trestati a o to k nim hleděti, a toho jináč neměniti.

32. It. našel-li by sě člověk který, an *vystupuje z toho zřízení* a z toho pořádku, kterýž jim bývá čten při sázenie konšel: tu když pojezdný pojede po panstvie, ty nepořádky, kterýž by se činily, ať je sobě spisuje, a úředníku hned o tom ať oznamuje, a na rukojmě takoví ať jse berou pojezdným: a bude-li trestání hoden, úředník jeho tresci hned. A pakli jse uzná, aby vinu trpěl, to úředník u sebe rozvaž, a s pánem JMtí aneb s výžšiem úředníkem dotaaz o tom vezma, tu pokutu, kteráž na kterú věc uložena v zřízení, kteréž se čítá při soudích, jest, vezmi.

33. It. těch *vin* žádným obyčejem *neodpouštěti*: kdož by piva Hradecká šenkovali mimo zápověď, kto koho zbil, kto by hrál, který by hru viděl a nepověděl, též se k němu zachovati jako k hráči. Než byly-li by jaké jiné viny, těch nebrati, než ať jse to na pána JMt vznese, a napsané při počtu ukázati: tu pán JMt káže-li vzíti, ať jse vezmú.

34. It. byla-li by jaká žaloba před úředníkem o *škody* pastev, o přeorování mezí, neb o kterú jinú věc domovitú, to *konšeluom a rychtáři* přikázati přísně, aby to mezi stranami rovnali a pilni toho byli; a jestliže by toho rychtář s konšely zanedbával, o tu věc je trestati; a pakli by ty strany na nich toho přestati nechcztieli, což vyřčeno rychtářem a konšely podlě uznání, ježto by mohly ty strany na tom přestati: tu úředník obě straně dostatečně tresci; však tak toho pilně pozorovati, aby rychtář s konšely skrze ňákou vzláštní věc, od strany odjímajíc, straně druhé nepřidávali, ješto by ta strana z té příčiny na nich toho přestati nechcztiela; a o tom rychtář s konšely i z stranami zaměstnání bezpotřebnieho nečiňte úředníkovi. Než jiných žádných věcí rychtář s konšely rovnati ani s nimi co činiti mějte v tom bez vědomí úředníkova.

35. It. *majtaa* kteráž jsou na panství v Kostelci, v Týništi, v Potenšteinu, v Žamberku, pod Žampachem, k těm majtuom vybieráním osoby, kteréž jse k tomu uznají, vybrati a to jim poručiti, závazek učiníc, aby jse v tom pánu JMti svému spravedlivě zachovávali; a úředník proto k těm vybieránim majt rozšafně k tomu přihlédaj podle rozumu svého, aby v tom pánu JMti věc škodná nebývala.

36. It. *viny z soukenníkuov* v Rychnově kteréž sou, i v městečkách jiných po panství, o těch jse nemůž spravedlivěji vypátrati, než obdarování, kteráž mají na ty viny, tu aby jse vhledlo v ta obdarování, jak v nich a co JMti pánu náleží, a co obci při městečkách.

37. It. *sladové* kteříž přicházejí po várkách na mlýních v městečkách po panství, o těch pilnost jmíti a k nim dohlédati, tak-li jse nachází na mlýních podle várek, jakž který purgmistr dává zapisovati do důchoduov za jeho čtyři neděle na

zámku písaři. Pakli by jse trefilo, že by jse více sladuov našlo na mlýních, než registra od důchodnieho písaře ukazují, na to jse pilně zeptaj, proč a jak jest ta věc přišla. A též kdyby jse nenacházelo sladuo podle várek sepsaných, to což by jse nalézti mělo, též jse o tom zeptávati, kudy jest to. Protož ať jse v každém městečku obéře k tomu člověk jeden osedlý, kterýž by jse zdál víry hodný, a poruč jemu, ať takové slady po várkách v jisté místo přijímá, a tobě ať z nich počet činí, abych já takových mně škodných omyluov tudy budoucích ujíti mohl.

38. It. *obielee* u dvoru Potenšteinského a Litického kteráž jse sejí, toho pilnu býti, co kterého obiele mandel jse z toho vysetí najde, na to hned rejstřík vzláštní udělati, a které obiele co z mandele dává, to zapsati a zkusiti toho, hned jakž jse obiele do stodoly svezou, omlátiti každého obiele mandele dva neb tři, a tak hned zapsati podle zkušení summu každého obiele, aby jse vědělo, co jse má nalézti kterého obiele v té stodole podle svezení obiele v mandelích do ní. Nebo já již více nedopustiem z důchoduov obiele k útratám bráti, než ze dvoruo, a což dvorové nepostačí, na toť peníze ukáži na skoupení ostatka obielee k týmž útratám, poněvadž v tom v každém počtu sobě škodný zpletek znám, když obiele z důchoduov k útratám jse béře. A toho nálezu ať mi jse registřík posélává.

39. It. sení vobielné na zimu i z jara, což jse kterého obiele u těch dvoruo vyseje, jakž jse to segee [ta seje?] vykoná, tak mi hned na registříku vypsanou summu vysetí toho obiele pošli.

40. It. při *mlácení* těch obielije v týchž dvořích tento pořádek ať jse zachovává: mlatci ti ať jsou jednáni mlácením na štrychy; a který týden co jse kterého obiele vymlátí a naměří, to hned ať jse v registra příjmová zapíše, kolik korcuov a jakého obiele namláceno jest, a kterými mlatci zejmena, a po čem od korce jim jse vydává na penězích. A to obiele hned ať jse na zámek sveze. A Zayssek šafář ten při míře vždycky toho obiele ať jest, a ráno stodolu mlatcuom ať odmyká, a večer po vyjití mlatcuov z stodoly ven ať stodolu zamyká; a ve dne k mlatcuom ať vždycky dohlédá, aby dobře vymlacovali, a obiele aby nekradli. A ta obiele aby byla všecka vymlácena do sv. Jiří. A od mlácení toho obiele ať písař důchodní platí, a do register ať zapisuje zejmena, co kterému mlatci od kolika korcuov po čem od korce vydá.

41. It. *mléčné* ze dvoruov v registra nechť jse zapisuje, každý týden co jse másla, sýra udělá v kterémž dvoře; a z toho co jse vezme k útratám na zámky másla, sýra, voluov, krav, telat, vepřuov, prasat, slepic, vajec, ať na to jsou registra vzláštní, co jse čeho který týden utratí na kterém zámku; a to proto takovú věc chci míti, abych tomu mohl vyrozuměti, jaký užitek těch dvoruo mám.

42. It. k *chlebu* a k *pivu*, i také k *vovsu* vydáváním vedle položení v zřízení toho pilnu býti a v té míře státi a z toho nevystupovati, než tak jse chovati,

·htář býti, tehdy komuž koli rychtář rozkáže, ten ať jej nahoru vede. A nezacho-il-li by jse rychtář i ti, komuž by poručil, ty trestati a o to k nim hleděti, a toho zář neměniti.

32. It. našel-li by sé člověk který, an *vystupuje z toho zřízení* a z toho řádku, kterýž jim bývá čten při sázenie konšel: tu když pojezdný pojede po anstvie, ty nepořádky, kterýž by se činily, ať je sobě spisuje, a úředníku hned tom ať oznamuje, a na rukojmě takoví ať jse berou pojezdným: a bude-li trestání hoden, úředník jeho tresci hned. A pakli jse uzná, aby vinu trpěl, to úředník sebe rozvaž, a s pánem JMtí aneb s výžšiem úředníkem dotaaz o tom vezma, tu okutu, kteráž na kterú véc uložena v zřízení, kteréž se čítá při soudích, jest, vezmi.

33. It. těch *vin* žádným obyčejem *neodpouštěti*: kdož by piva Hradecká nkovali mimo zápověď, kto koho zbil, kto by hrál, který by hru viděl a nepoédél, též se k němu zachovati jako k hráči. Než byly-li by jaké jiné viny, těch ebrati, než ať jse to na pána JMt vznese, a napsané při počtu ukázati: tu pán Mt káže-li vzíti, ať jse vezmú.

34. It. byla-li by jaká žaloba před úředníkem o *škody* pastev, o přeorování iezí, neb o kterú jinú věc domovitú, to *konšeluom a rychtáři* přikázati přísně, by to mezi stranami rovnali a pilni toho byli; a jestliže by toho rychtář s konely zanedbával, o tu věc je trestati: a pakli by ty strany na nich toho přestati echcztieli, což vyřčeno rychtářem a konšely podlé uznání, ježto by mohly ty strany a tom přestati: tu úředník obě straně dostatečně tresci; však tak toho pilné ozorovati, aby rychtář s konšely skrze ňákou vzláštní věc, od strany odjímajíc, tranė druhé nepřidávali, ješto by ta strana z té příčiny na nich toho přestati echcztiela: a o tom rychtář s konšely i z stranami zaměstnání bezpotřebnieho ečiňte úředníkovi. Než jiných žádných věcí rychtář s konšely rovnati ani s nimi o činiti méjte v tom bez vědomí úředníkova.

35. It. *majtaa* kteráž jsou na panství v Kostelci, v Týništi, v Potenšteinu, Žamberku, pod Žampachem, k těm majtuom vybieráním osoby, kteréž jse k tomu iznají, vybrati a to jim poručiti, závazek učiníc, aby jse v tom pánu JMti svému spravedlivé zachovávali; a úředník proto k těm vybieráním majt rozšafně k tomu přihlédaj podle rozumu svého, aby v tom pánu JMti věc škodná nebývala.

36. It. *viny z soukenníkuov* v Rychnově kteréž sou, i v městečkách jiných po panství, o těch jse nemůž spravedlivěji vypátrati, než obdarování, kteráž mají na ty viny, tu aby jse vhledlo v ta obdarování, jak v nich a co JMti pánu náleží, a co obci při městečkách.

37. It. *sladové* kteříž přicházejí po várkách na mlýních v městečkách po panství, o těch pilnost jmíti a k nim dohlédati, tak-li jse nachází na mlýních p várek, jakž který purgmistr dává zapisovati do důchoduov za jeho čtyři neděle

vyrozuměje, platné-li jest to chození nebo jízdy či neužitečné, aby mi o tom uměl správu vydávati při činění počtů tvých.

61. It. co jse *útraty* dotýče, kteráž jse *za peníze* kupuje, v tom jse takto zachovati, a vzláště masa pán JMt kdež již na puol leta dávati ráčí, a to hned pojednú dobytka kúpiti po vesnicích, kdež koli bude moci, můž-li ten dobytek držán býti pastvú při zámku, to dobře. A na kterémž by mohl z těch dobytčat který groš přijíti, to prodati a na to místo jiné kúpiti, a tak tím zpuosobem koštovati, bude-li moci maso vystačovati. Pakli by to nemohlo, pánu JMti oznámiti o tom. Nebyl-li by toho úředník pilen a toho tak nechtěl zsskosstowatij [zkoštovati], již by pán JMt rozuměl, že to nedbalstvím úředníka schází.

62. It. jiné věci, na kteréž jse peníze dávají též k outratě, to takto před se vzíti: každú neděli v to úředník nahledni a na tom s písařem poseď, co se jest nač dalo podle zřízení, a na to hned zvláštní registra hleď udělati, a do nich hned nic jiného nepsati, než tu outratu, kteráž se za peníze kupuje, každý artikul vzlášť, jakž zřízení ukazuje.

63. It. z těch peněz, kteréž se na útratu dávají, za ně nic jiného nekupovati, ani jich kam obraceti, příď jakž potřeba příď, než na to vedle artikule v řízení položených. Pakli by to jináče změnil, v hněv JMti pánu upadneš.

64. It. což se peněz dotýče, kteréž jse JMtí pánem z důchodův dávají na dílo při zámku a útraty, a na díla po panství i na jiné potřeby, ti penízi na žádnú věc jinú aby se neobraceli, než tak se na tu věc vydávali, na kterú jse příjmú podle listu JMti páně do rejstr těm penězům vydání náležitém [sic].

65. It. takto jse na *díla* při zámku, útraty a díla po panství penízi přijímati od JMti pána mají: Díla kteráž by byla aneb budú roku kterého potřeba po panství, tu sepsati zejmena každú věc, na kterém rybníku co a víc [sic] sě peněz potřebuje, též při městečkách, jakž potřeba jse kde uznává při čem, pivovářích, krámích masných, valchovních, šlejfernách, toho hned rejstřík udělati, a tak všecky věci potřebné na něm sepsati, zejmena dostavujíc, kde se co dělati má, a co se peněz potřebuje na to dílo, a to JMti pánu poslati. Tu JMt ten rejstřík přehlídna, podle toho sepsání na něm tak peníze ráčí ukázati na každú věc.

66. It. při dílích tatko [sic] se úředník chovaj: Díla, kteráž by byla úkolní nebo nádenní po panství neb při zámcích, při těch vždycky jednoho z holomkův, kohož se jemu zdáti bude, aby míval, a *nádoby*, kteréž sú, aby vydával k těm dílům, jako kolečka, lopaty, kratce, špice, došláky [Durchschlag?], feyle, fimale, i jiné jakéž pak koli nádoby. A ten holomek aby o tom pilnost měl, aby se ty nádoby po stranách nerozcházely, než tak kslizely [sklízely] v místo jich. A jestliže by se které kolečko zlámalo neb jiná věc, to schovati, tím aby se jiné opravilo k potřebám.

67.*) It. *důchodové běžní* kteřiž jsú, ti všickni nechť jsú zapisováni v rajstra písaře důchodního, zejmena každá věc po různém, co a zač od koho se přijme, ne summami.

*) Odtud psala třetí ruka.

68. It. kdež se uhází s lidmi o placení *dluhův* na roky, o tom péče aby byla, aby se jim toho na holá slova jich nevěřilo, než aby to urukovali. Neb ten každý uteka, schudna neb umra, tudy mi hned ten dluh zaplatí, kdo toho neuručí.

69. It. co sě *odpouštění poplatkův* lidem mým pro chudobu dotýče, toho nechť se nečiní bez mého povolení v tom.

70. It. co sě dotýče *dluhův*, kteříž se při pottsstich [= při počtích] ukazují na lidech, a též se ukazuje, že se s některých pro chudobu nemohú vybírati: protož když se již co s lidí vyupomíná do počtu, v tom pilnost míti, aby se to nezdržovalo na lidech, než hned po počtu aby se supomínalo. A jestli pak že by co na lidech bezelstně s kohož již nemohlo dobýti se pro chudobu, tehdy aby se to pánu JMti oznámilo v čas, že pán JMt radši úředníku ráčí peněz dáti něco, aby sě za ně zaplatilo, jedné aby se tudy cesta jiným k tomu nedávala, aby sě na též nebezpečili, aby jim mělo odpuštěno býti. Však proto s rozšafností a s rozumem k tomu přihlédati, kde můž neb nemůž co dobyto býti.

71. It. co sě *důchodův* dotýče, ty pán JMt takto míti a vyzdvihovati ráčí: Svatojirské důchody ty pán JMt ráčí vyzdvihnouti ten týden po Svatém Duše, a Svatohavelské důchody ten týden po sv. Martině. A protož k tomu času tak každé důchody s pilností aby se shromažďovaly, a to beze všech ocasů; a to nikterakž jináč aby se neměnilo bez vzláštního páně JMti rozkázání a povolení, leč by pán JMt ráčil k čemu povolení a list na to pod sekretem dáti. Pak když by úředník hodnú příčinu toho pánu JMti oznámil, aby tím prodlíno bylo, uzná-li pán JMt hodnú příčinu a ráčí k tomu svoliti i dá list na to, že k tomu svoluje. Ale se toho pilně varovati, aby toho nebylo.

72. It. jakož jsú *truhly* na všěch zámcích zpravené, kdež se penízi chovati mají; od kteréž truhly úředník má jeden klíč a písař druhý. Při chování peněz těch tento pořad aby zachován byl: Což sě jakýchkoli důchodův přijme, písař to vyčtúc, hned aby do tej truhlice schoval s úředníkem; a s tím aby se neprodlévalo. Než měl-li by úředník jaké zaneprázdnění, že by ten den toho schovati nemohl, ale druhý den konečně, aneb nejdéle do třetího dne aby schovány byly. A úředník aby o to péči a pilnost měl; neb písař proto toliko má klíč od tej truhly, aby věděl, co tam vloží, a aby neřekl, že by mu sě co v tom sě [sic] úředníkem ukracovalo.

73. It. penězi důchodními aby se nehýbalo bez vzláštního pána JMti rozkázání v tom; nebo JMt ráčí-li jakými penězi hýbati anebo nač vydávati, na to JMt list pod sekretem svým ráčí dáti, aby to hnutí mohl písař okázati, že jest nešlo

jinak, než z vůle a rozkázání JMti páně. Pakli by písař aneb kdož kolivěk jakým jiným zpuosobem tu věc přestupoval a podle své vuole činil, to JMt pán tak ráčí vážiti, jako by JMti kradl, a k němu se tak míti ráčí a jej trestati.

O rybnících.

74. It. o rybnících o všech, velikých i malých, též o všech struhách a vodotečinách na témž všem panství, jakž k zprávě náleží, pilnú péči měj, aby mi se buďto případními vodami anebo tvým zanedbáním oprav podle vší možnosti v tom škod uvarovalo, a plodové vejtažní i též také i tříletí, kterýmiž se má i na ryby saditi, aby časně se a dobrým hospodářským pořádkem zpuosobovali a řídili, tak aby v nich ten dostatek nalezen býti mohl, kteréhož ti rybníci k násadám potřebují; ne aby potřeby v čas, když se saditi má rybník aneb rybníci, mně oznámeno bylo, že není čím; než vždycky taková věc a potřeba aby se v čas náležitý k vopatření předcházelo, jako vslušná místa na tření kaprův, k sázení a potom též na vejtahy rozsazením; a tak aby se doma dostatek plodův bez skupování nacházeti mohl. A pakli by vždy jakžkoli bezelstně v čem jaký nedostatek sě nalezl, ten aby mi byl před časem oznámen; ale toho sě pilně varovati, aby potřeba nebyla.

75*) It. rybníkóv co jse dotýče, násadami jakž jse dosadí, hned na rejstříku ty násady, co jse do kterého rybníku vsadí na ryby, buď na jedno nebo dvě teple, pošli; a u vajtažních plodích i kapřích na tření též se zachovaj fišmajstr a mně na rejstříku sepsané posílaj, abych věděl, co se kde vsadí. A když se rybníci doloví, buď na podzim neb z jara, nečekajíc s tím počtu, hned mi oznam, cos v kterém rybníce našel a z něho vylovil, buď kapruov, štik, drůbeže aneb ploduov.

*) Odtud psala čtvrtá ruka.

76. It. tento způsob při *prodaji kapruov* zachovati: Když se kapři prodávají na čbery, tu ať se ví, co do kterého čberu vchází kapruov s kterýho rybníku, a po čem, to hned zapsati k pravení při počtu podle zapsání v rejstřích rybních.

77. It. *násady* na ryby, kteréž jse činí do rybníkuov, hned ať se při prvním nasazování, jakž se počne k slovení, dosazují končitě, leč by beze lsti nemohl se který rybník dosaditi pojednú, to by již tak musilo býti, a potom se dosaditi; ale toho jse nedopúštěti.

78. It. při nasazování rybníkuov rybních i plodových, toho před se fišmajstr neber, aby měl násady jaké činiti bez vědomí a dotazu v tom úředníkova, než to všecko činiti, vezma od něho dotaz a vuoli.

79. It. při *lovení* těch rybníkuov takto se fišmajstr zachovávaj: Ryb žádných žádnému, buď otci nebo bratru neb komuož kolivěk, nedávaj, leč by měl rozkázání od úředníka, tu dáti muož, však tak, když v tom uznaná věc bude, ku potřebě JMti páně že jse bude moci trefiti. Též i s své strany úředník taky se tak chovaj.

80. It. tento zpuosob fišmajstr drž: Co se do kterého rybníku vsadí, na to zvláštní rejstřík měj; a též zase co se vyloví, na kopy počítaj, do čberuov jak vchází, za ty kopy co učiní čberuov, to JMti pánu oznam. Též také zvláštním pořadlem [čti: pořádkem] při tom štiky sčítati na kopy, jaká se jich summa bude nalézati k prodaji, aby se vědělo. A drůbež na čbery neb na škopky změřiti, když se má rozvézti.

81. It. co jse *truhlice* dotýče, do kteréž se penízi kladú, za který se ryby na porůzn[o] prodávají, to úředník způsob takto: Když se ryby prodávají na čber, to nagidij [nejdi?] v žádný prodaj na poruozno, než odbudúc čberuov, fišmajstr k sobě truhlici vezmi, a peníze do ní klaď, a písař piš, zač kto koupil. A z těch dvú holomkuov předepsaných jednoho sobě veď, aby prodával na poruozno, aneb sám fišmajstr prodávaj, a jeden z těch holomkuov truhlici chovaj, kterému fišmajstr káže. A od té truhlice písař měj klíč jeden a úředník druhý.

82. It. písař každého dne prodaj, kterýž jde na porůzno, summuj sobě, a toho fišmajstruo neoznamuj. A to čiň úředník s písařem, hned přijedúce s rybníkuo, co jest v truhlíci peněz, za kteréž jsou se ryby vyprodaly poruozno. A potom, když jse truhlice otevře, toho pilně šetřiti, tak-li se penězitá summa najde, jakž se položila jest písařem při úředníkovi; a vyčtúce při přítomnosti fišmajstra, v rejstra rybní hned zapsati, ač by byl příjem za kapry, za štiky, za drůbež, obzvláště každú vec [sic] dostavíce.

83. It. vzláštní péči fišmajstr měj, když se ryby na čber prodávají, fišmajstr hned zvolaj na písaře a jmenuj jemu toho, komuož chceš prodada měřiti, aneb měřil by; a písař toho velmi poslúchaj pilně, koho fišmajstr jemu jmenuje, aby tomu napsal, a jinému nic, než komu se prodá, aby zmatkuov žádných nebylo o takové veci. A při tom také prodaji k nalezené summě, co se do haltéřuov sveze kapruo, štik i drůbeže nebo do rybníkuov, to též psáti, aby se ukazovalo, kam se obrátí co, pro shledání summy podle násady.

84. It. by měl úředník při každém lovení a prodaji býti sám, toť jest wecz nemožná. Než proto k každému rybníku úředník dohledni; a pozná-li, an z čeho fišmajstr vychází, fišmajstra tresci. A také fišmajstr žádných ryb sám neprosazuj na čbery tu, leč jest přítomnost úředníka. A nebyl-li by fišmajstr pilen kterýchž koliv nádob a škorní aneb jakýchž koliv nádob, v tom jej úředník tresci, ať se v tom hospodářsky má.

85. It. co jse *vazeb* dotýče, o tom fišmajstr péči měj, buď tvrzení aneb nové vazby. Čehož by sám fišmajstr opraviti nemohl by, to ať se úředníku oznámí, a nahoře holomci ať to udělají a opraví.

86. It. co jse dotýče *nevoduov* i jiných vazeb, též škorní i jiných potřeb, to aby chováno a opatrováno bylo fišmajstrem, tak jakž na to sluší, aby se nic ne-

opatrností nešeredilo. A jestliže by toho on zanedbal, toho ty jemu netrp, ale o to jej napomínaj, aby toho hledal, tak jak má hleděti, a též jiného, což k jeho práci náleží.

87.*) It. *prodaj rybní*, ten ať se prodává po summě, což bude moci nejvyšší, na zpuosob tento: Což kolivěk komu prodáno bude na čbery, aby od každého cedule nebo list, tak jakž jest obyčej o to, kdož to kupuje aneb slibuje o tu věc, kteráž se prodává, vzat byl; a v tom listu neb ceduli aby dostaveno bylo, co a zač byre [bere] a do kterého času zaplatiti má. A ti listové neb cedule kladeni ať jsú písařem rybním při přítomnosti tvé a písaře důchodního do vzláštní truhlice v sklepě, a do druhé truhlice v témž sklepě penízi za ryby vyčteni od rybního písaře spolu z důchodním písařem, a při tvé přítomnosti aby kladeni byli. A od těch dvú truhlic, listovní a peněžní, mějte klíče všickni tři, od každé truhlice ty jeden, písař důchodní a rybní po jednom klíči, a tak aby jeden bez druhého pro všelijaký v tom omyl anebo jakú výmluvu do té žádné truhlice nemohl. A ti listové neb cedule ať nejsú vydáváni žadnému, leč se ti penízi, kteříž jsú v nich zapsáni, přijmú.

*) Odtud psala třetí ruka.

88. It. *prodaj po rúzném*, který de přes celý rok za peníze hotové, ty ať jsú přijímány do pušky zamčité, a jinde nic; a táž puška nechť jest tak vopatřena, aby se z ní penízi bez odemknutí trúsiti nemohli. A od pušky ať má písař důchodní klíč; a pušku ve dne v své moci písař rybní, a na noc s penězi ať jest tobě dána. A co nejčastěji bude moci, ať jse z ní penízi písařem rybním a důchodním při tvé přítomnosti vyčítají; a což jse jich koli vyčte který čas, ty všecky zúplna ať jsú zapsáni v troje rejstra, v tvá, písaře důchodního a rybního; a hned při všech tří přítomnosti ať jsou do truhlice penízi k jiným rybním vloženi.

89. It. co se koliv kaprův na čbery aneb štik na kopy i drůbeže na vědra neb na škopky rozprodá, to můž li býti každý den, pakli nemůž, ale konečně v každú sobotu ať se tím způsobem všecko, kdož jest co zejmena dlužen, ve všecka troje registra zapíše, nebezpeče se v tom na samy listy aneb cedule, kteréž od kupcův budete míti; než ať jsú registra troje, též i ti listové aneb cedule, před rukama. A pakli by se co i za hotové peníze na znamenitější summě prodalo, ješto by do pušky nenáleželo, jako za kapry, kteří se na čbery prodávají, aneb za štiky, kteréž sě též na kopy prodávají, také v registra troje hned každý den, aneb což můž nejspíš, zapište, a vyčtúc peníze, do truhlice vložte, a zase ze všech trojích registr, jakž rybní písař rybních co peněz přinese a vy je do truhlice vložíte, hned vymažte pro potomní omyl.

90. It. vzláštní péči fišmajstr měj každého roku *díla* všecka, kteráž by byla potřebná na panství při rybnících, splavích, trubách, čbelích, hrázech, tarasích i všech struhách vodotečných, ať jsú fišmejstrem úředníku oznamována; a tu úředníkem aby

se ta každá věc rozvažovala a mně v podzimní čas oznamovala. A k čemuž povolím a rozkáži, aby ta díla a potřeby se dělala, jako dříví, kámen i jiný věci, aby se v čas zimní to schystávalo, aby časem letním při živnosti lidské od potřeb jich pilných hýbáno nebylo.

91. It. také fišmejstr péči o rybnících maje, oprávky kdy které jsú, čehož by nemohl vopraviti s těma dvěma pacholkoma, kteříž k rybníkům přidáni, to na úředníka vznes takovú nemožnost, a úředník tu opravu pánu JMti oznam, tak jakž jse předpisuje.

92. It. kdyby vody velký byly, v tom znamenitú pilnost fišmejstr měj, aby se škoda nestala, buď oprávkami v chobotích anebo v splavích, tak aby se rybníci nestrhali, ani aby ryby vyjíti mohly. Ješto kdyby se to stalo, byla by známá věc, že nedbalstvím fišmejstrovým, a i mohlo by býti, i úředníkovým to sešlo.

93. It. což se oprav rybničných, mlýnských, pivovarských i jiných na panství dotýče, ty oprávky některé skrze projednání úkolem aby každé vzláště psány byly, a počet dělán z každých věcí aby byl, a jiných díl v taková ani ta v jiná díla neplésti, než na ta díla registra vzláštní ať jsou.

94. It. což se pak dotýče *fuor rybních*, rozvažování ryb a plodův, na ty pán JMt ráčí ukazovati časem podzimním X kop, a na fůry jarním časem VIII kop, aby se lidem při každým polúletí podle ukázání od fůr rybních, plodových, podzimních i jarních, tam hned při rybnících platilo, aby se lidmi netrmalo na zámek, aby neobmeškávali svejch živností. Pakli by nevystačilo to ukázání, pánu JMti to v čas oznámiti; tu JMt pán také ráčí dokázati doplacení lidem. A již při počtu Svatohavelským a Svatojirským s polúletních s příjmův aby se počet dělával s těch fuor při každém počtu.

95. It. což pak kdyby se lidem rozkázalo svážeti les k tarasu neb i jiné věci k potřebě rybničné neb jakéž koli, tu ať jse jim od těch fuor nebo díl, vezma dotaz od JMti pána, když JMt pán ráčí na ty věci peníze ukázati, platí, aby lidé také skrze takovú věc pánu JMti poplatkův dosta" [dostavovati; Palacký čte: dostačovati] mohli.

96. It. *dluhové*, kteří za ryby pánu JMti zůstanú na lidech, písař rybní ať po těch dluzích jede [gedie] a penieze za též dluhy ať přijímá od lidí; a jakž domů přijede a peníze kteréž přinese, ať je s písařem důchodním hned vyčte, a při tvé přítomnosti a písaře důchodního ať je k penězům jiným rybním do truhlice vloží, a po komorách ať jich nechová. Trefilo-li by se pak, že by kde velikú summu peněz písař vyzdvihovati měl, tehdy pro nebezpečenství s ním někoho pošli aneb sám dojeď.

97. It. *úředník Litický* ten aby lidí nerovnal o nic, ani jich slyšal, ani jim co rozkazoval, leč by jemu vzláštně poručeno bylo od úředníka Potnšeinského, to aby jednal, a víc nic. A byl-li by v tom nalezen, an jaký přísivky činí na lidských

rolích jinam, než k ruce JMti páně: to jest pán JMt rácil přísně rozkázati, aby se toho netrpělo žádným obyčejem: a o to hned úředník Potnšteinský vzláštnie péči měj.

98. It. úředník Potnšteinský proto čeleď Litickú opatruj, aby proto núze netrpěla od ryb: a mají-li jakú řeku, oni té užívejte, pstruhův nebeúc.

99. It. zřízení toto *purkrabie* často čítaj, aneb sobě z něho notuli beř, z artikulův předepsaných, a podle nich lidi slyš a zpravuj, a z toho žádným obyčejem nevystupuj.

100. It. ty artikule předepsané aby je tak držal, však tak: byloli by co potřebného, že by bez toho bejti nemohlo, mohl by v tom z dotazem úředníka [nedokončená věta].

101. It. úředník aneb který kolivěk *jede z zámku* pro panskú potřebu, toho pilně šetřiti, aby dole žádný neostával, leč by toho znamenitá potřeba kázala a že by toho dne k zámku přijeti nemohl: než porozuměl-li by, že toho dne přijeti by nemohl, to oznam, aby ho s zámkem nečekali.

102. It. Jan Okrúhlitský purkrabie a i Sudlička oba spolu mezi sebú rozjímejta každú neděli, aby tito *artikulové* v tomto zřízení sepsaní všickni tak stáli a držíni byli, to sobě rozvážíc: „ty toto učiň, k tomuto přihlídni, a já taky učiním,“ a v tom se snášeli. Žádný na svým rozumu nezavazuj, než poví-li jeden druhému lepší rozum, toho se držeti a při tom státi.

103. It. těchto všech artikulův předepsaných, kteří se v tomto zřízení pokládají, toho všeho úředník pilen buď a je tak zachovávej, jakž který artikul ukazuje; neb jestliže by z nich vystupoval, již by tu známo bylo, že by úředníkovým nedbalstvím to se nalézalo. A také jestliže by tuto co bylo položeno k nemožnému zachování, to oznámiti JMti pánu, a to změniti s volí JMti. Než jedné při tom pilnost ať jest, na to se vyptávati, v rejstra důchodní, v útratní, v oukolní i v jiná přihlédati: a již o všech věcech vědomost míti. A jestliže by kdo koliv z toho vystupoval, jakž v artikulích dotčeno, v tom hned úředník žádnému prominuté věci nečiň, než každého, kdo by se čeho dopustil, věží, ne bitím, tresci. A jináč toho neměň ani čiň pod rozhněváním pána JMti na se.

Následuje půldruhé strany prázdné: pak od začátku strany 22 opět psáno:

Čeleď služebná na zámcích Pottnštayně a Liticích službou roční i polúletní.

104. *Služba roční. Zámek Pottnštein*:

Panu Albrechtovi Sudličkovi XL kop.
Panu Janovi Okrúhlitskému purkrabí XX kop.
Faltovi polesnému XII kop.
Pavlišovi písaři rybnímu VII kop.

Vodičkovi písaři pojezdnému po lidech VIII kop.
Vaňkovi hradskému VI kop.
Matyášovi písaři důchodnímu VIII kop.
Duškovi holomku IIII kopy.
Martincovi při rybnících V kop.
Mikšovi při rybnících V kop.
Vondráčkovi při rybnících V kop.
Bendovi holomku IIII kopy.
Vavřincovi pekaři a holomku VI kop.
Vaňkovi Přestavlckému holomku a při rybnících bývá, V kop.
Jeništovi holomku IIII kopy.
Kubovi Záchlumskému nádvorníku IIII kopy.
Poláčkovi holomku, a jede, kdež se rozkáže, $4^1/_2$ *) kopy.
Martinovi bezrukému holomku 4 kopy.
Martinovi kováři a holomku 7 kop.
Jakubovi kuchmistrovi 5 kop.
Mareškovi kuchařovi 5 kop.
Jírovi řezníkovi a holomku 5 kop.
Zeyškovi šafářovi 6 kop.
Vařečkovi povoznému $4^1/_2$ kopy.
Prokopovi vozkovi $4^1/_2$ kopy.
Jírovi vozkovi $4^1/_2$ kopy.
Svíralovi povoznému $4^1/_2$ kopy.
Hanušovi Němci, který hlídá koní pojezdných, $4^1/_2$ kopy.
Petrovi vrátnému dolnímu 3 kopy.
Prostřednímu vrátnému a hlásnému 4 kopy.
Točíkovi hornímu vrátnému hlásnému $3^1/_2$ kopy.
Bryndovi hlásnému 4 kopy.
Strejcovi hlásnému 4 kopy.
Jakubovi Poláčkovi hlásnému 4 kopy.
Pavlovi pozednému hlásnému 2 kopy.
Markétě šafářce 2 kopy 18 gr.
Martě dívce 2 kopy 18 gr.
Aničce dívce 2 kopy 18 gr.
Matějkovi skotáku a pacholku při dvoře 3 kopy.
Pikhartovi sviňáčeti 3 kopy.
Vaňkovi kuchtíčovi 2 kopy.

*) V rukopise jsou cifry římské venkoncem; vydavatel odtud proměnil je v cifry arabské.

Jindřichovi, kterého pán ráčil dáti, aby se vedl, k čemuž by se obrátil, by se k tomu hoditi mohl, na potřeby, co se jemu vydává, 4 kopy.

Summa služby roční 245 kop 24 gr.

Na straně 24 pod nadpisem „Služba polouletní na témž zámku" následuje týž seznam čeledi s polovičními obnosy služného; též summa služby polouletní 122½ kopy 12 gr. srovnává se s polovičkou předešsummy celoroční. Pročež tento seznam vynechávám.

105. *Čeleď na zámku Liticích. Služba roční. Zámek Litice.*

Zichovi kterému poručeno 7 kop.
Jírovi šafářovi a holomku 5 kop.
Matúšovi Petrlovi holomku 4 kopy.
Blažkovi holomku 4 kopy.
Jírovi Továrkovi holomku 4 kopy.
Jírovi Prchalovi kuchmistrovi 4 kopy.
Jankovi holomku a nádvorníku 4 kopy.
Krčmovi kuchařovi kuchařovi*) 3 kopy.
Vanclovi vozkovi 4 kopy.
Moravcovi Jakubovi povoznému 4 kopy.
Lickovi pozednému hlásnému 3½ kopy.
Němcovi dolnímu vrátnému a ješto pomáhá kovati u výhni 3½ kopy 10 gr.
Vanclové šafářce 2 kopy 8 gr.
Martě dívce 2 kopy 8 gr.
Barboře pastvici 2 kopy 8 gr.
Jankovi sviňáčeti 2 kopy.
Summa služby roční 58½ kopy 4 gr.

Na str. 27 následuje „Služba polouletní na témž zámku," kdež při týchž jmenech stojí poloviční obnosy, a summa služby polouletní 29 kop 17 gr.

106. *Tímto zámek Pottnštein, které se věci za peníze kupují, každého půl leta vychovati může se:*

It. hovad 15 po 1½ kopě 10 gr. činí	25 kop	
pepře 2 libře po 40 gr. činí	1 kopu	20
šafránu 5 lotů po 6 gr. činí	½ kopy	
soli 6 beček po 54 gr. činí	5 kop	24
chmele 3½ korcův k pivu vaření po 8 gr. činí		28
Na dvě nová polouvozí		5
Od zdělání 1½ kůže na šle a na uzdy po 24 gr. činí . . .	½ kopy	
a za ty kůže pokládá se	½ kopy	

*) Také v půlletním seznamu psáno to slovo dvakrát.

...dělání potřeb
. . . . . . 1½ kopy
...nic pánem není
. . . . — —
. . . . 8 kop
. . . . 5 kop
. . . . ½ kopy

...ješto by tuto v tomto zřízení položeno ...JMti oznámiti, z které příčiny to se ...dém počtu zaplatiti ráčí bez ponucení. ...ž by zůstati mohlo.

...49½ kopy 14 gr.

...kteráž se za peníze nekupuje, jak která věc

...za týden po 3½ korci, jeden
. . . . 21 kopu 7 gr.
...po 3 kopách, činí . . . . 18 kop
...sádlo dva po 40 gr. činí . . . 2½ k. 10 gr.
...korce 1 věrtel po 7 gr. činí . . . 19 gr. 3½ hal.
...gr. činí . . . . 1 kopu 18 gr.
. . . . 24 gr.
...orce, musí býti na ně po 14 gr., činí . 28 gr.
...omastky dobytkům 17½ korce po 7 gr., činí 2 k. 2½ gr.
...kopě, činí . . . . 4½ kop
...neb drůbeže jeden čber, za něj . . . . . 1 kopu
...zníky, každý týden na každé po 2½ korci,
...rcův po 6 gr., činí za něj . . . . 13 kop
...Okrúhlitského na týden po 3 věrtelích 18½
...6 gr. činí . . . . 1½ k. 21 gr.
...písařská za týden po 5 věrtelích 32½ korce po
činí . . . . 3 kopy 15 gr.
...mejstru za týden po ½ korci, 13 korcův po 6 gr. činí 1 kopu 18 gr.
...úředníkova za týden po 1½ korci, 39 korcův
. . . . 3½ k. 24 gr.
do dvora za týden po ½ korci, 13 korcův
. . . . 1 kopu 18 gr.

ʼepř jeden na polty, a na sádlo dva po 40 gr. činí	2 kopě	
ʼyb kaprův 1 kopu, za ní	1½ kopy	
růbeže 1 čber, za něj	1 kopu	
rachu 1½ korce po 20 gr. činí	½ kopy	
rup ječmenných 1 korec, činí		8 gr.
ʼenice na krupici ½ korce		12 gr.
ımele k pivům 1½ korce 1 věrtel po 8 gr. [činí]		14 gr.
jr i máslo, to ze dvora bráti k outratě na zámek do kuchyně, za to	1½ k.	14 gr.
·nopí seti tím víc, aby se voleje dostávati mohlo, nekupujíce se jeho [sic], za to	2 kopě	10 gr.
es na 4 vozní koně za týden po 2½ korcích, 65 korcův po 6 gr. činí	6½ kopy	
kuoň úředníku ovsa 7 korcův po 6 gr. činí		42 gr.
husi a na slepice do dvora 12½ korce ovsa po 6 gr. činí	1 kopu	15 gr.

Summa za ty útraty peněz polouletní 35½ kopy.

Touž rukou připsáno na str. 32 bez označení, náleží-li to k Potšteinu či k Liticům:

ı JMt ráčil ukázati na měsíc vosmi voharům aby dáváno bylo na chleb žita 3 věrtele, 4½ korce za ½ leta po 14 gr. činí	1 kopu	3 gr.
ovsa na tluč za měsíc po 1 korci, 6½ korce po 6 gr. [činí]	½ k.	9 gr.

47.

Zřízení vydané Vojtěchem z Pernšteina o správě panství Pardubického

(okolo 1525).

Nedatované toto zřízení vyšlo od Vojtěcha z Pernšteina, když po smrti otcově panoval :děděnými statky v Čechách, tedy mezi lety 1521—1534. Nevyšlo hned při samém začátku vlády, neboť v článku 1. připomíná pan Vojtěch, že již dříve vydal obšírnější zřízení panovi Pardubskému, kteréž i nadále má zůstati v platnosti, a toto přítomné zřízení bylo výtahem z onoho většího. Svědčilo přítomné zřízení nově dosazenému úředníkovi čili hejtmanovi Pardubskému, jenž se tu nejmenuje jmenem; rozumí se snad Beneš Bukovský z Hu-, jenž v letech 1525—1535 byl hejtmanem na Pardubicku; před ním vystřídali se tam sti dva hejtmané, Václav Chrústenský z Malovar 1520—2 a Bruckner z Bruckensteina edle nejmenovaného prvního úředníka aneb hejtmana jmenuje se v přítomném zřízení ho hlavní pomocník při správě panství Pavel Vániš, kterýž nejspíš byl purkrabím,

trovánie, a všecky lidi [pod]dané mé tajchž panství, i také důchody všelijaké mé těch panství tobě svěřuji, aby se v tom [ke] mně a k poddaným mým, jakž na dobrýho náleží, zachoval.

3. Najprve tomu aby na odpor stál, což by bylo proti pánu Bohu všemohoucímu. Zřetelných ne[řádů] žádnému nepřetrpuj, zvlášť při služebnících mých i při čeledi, kteříž se koli teb[ou spra]vovati mají; též v městě, v městečkách i ve vsech všudy hleď, kde [můžeš] zlé rušiti a dobrému zhůru pomáhati. A pokudž by sám nestačil, to na mne vznášej.

4. *Zámek Pardubice* ve dne i v noci aby opatrován byl a tak chován, aby neopatrností v ž[adném] nebezpečenství a neřádu nestál; toho ty pilen buď s *Pavlem Vánišem*, pokudž naj[více býti] může.

5. Při zamykání i odmykání zámku Pavel Vániš aby býval, a klíče od zámku sám chovati [ve] dne i v noci má; a toto za práci míti má: o čeledi na zámku o vší aby věd[ěl a ji] zpravoval, a v potřebách majch jiem aby svobodně rozkazoval, i k tomu je, čehož kdo hleděti má, aby hleděl [sic]. Též také při kuchyni v špížn[ici při] zasekávání masa do kuchyně aby býval, a při tom aby žádnému neřádu se nedíval. Též při pivnicích, při pekárně a pivováru, což by uznati mohl kde nepořádného, aby žádnému netrpěl. A nemoh-liby sám čeho zastaviti a na tebe by vznesl, ty podlé ouřadu svýho hned to sám přetrhni; nebť já na tom nejsem, abych více měl jakých neřáduov dopouštěti. A kdož by pak nechtěl v tom státi, což bych sobě dobře zřídil, radše bych, aby se vší služby zbavil; nebť žádnému z čeledi své trpěti neřáduov nemíním; to ať všickni vědí.

6. Item čeleď, holomci, hlásní i jiná aby známá jednána byla tebou a Pavlem Vánišem na zámek i do dvoruov.

7. It. vždycky vědomost mějte s Pavlem Vánišem o vší čeledi, bajvají-li tu ve dne i v noci všickni, kdež bývati mají na svých místech; a což by kde nebylo, to k nápravě veď a nad tím spolu s Pavlem Vánišem ruku držte, žádnému neřádu nepřetrpujíc.

8. Žádnaj na žádného na zámku mém nemá mocí sáhati, ale mají se všickni služebníci moji, vyžší i nižší, i všecka čeleď ve všem pokoj [sic] zachovati. Kdož by se pak čeho dopustil, buď na koho mocí sáhl aneb pobídku učinil, žádnému toho netrp, ale podlí uznání buď závazkem neb věží takovou věc opatř a hned na mne vznes.

9. It. což se *města Pardubic* dotýče, o tom zvláštní pilnost měj, aby měšťané Pardubští, která mají zřízení otcem majm a mnou způsobená, těch ať nepřestupují, k tomu je drž a netrp jim žádného neřádu.

10. It. stala-liby se jaká bitva od stavu panského neb rytířského v městě Pardubicích, aneb v kterém jiném městečku pod správú tvou, v tom se tak zachovej, jakž v řízení předešlém vypsáno.

11. It. což se mých *důchodů* všelijakých na těch panství[ch] dotýče, tobě všecky k dohlídání a k opatrování poroučím, aby vědomost dostatečnú měl, jak kteraj důchod a v jakém způsobu a opatření stojí. Též také věz o všech lidech, kteříž se auřadnou [sic] povinností rozličných důchoduov mých dotýkají, majíc je sobě svěřené, jako purkmistři, celní, hajní, rychtářové i jiní, jak se při tom ke mně v povinnosti zachovávají. Nad to vajše nespolehajíc na žádného, sám jeď, sám o všem věz, na větším dílě při těch věcech sám bývaj. Kterak se kerá věc má říditi, v zřízení máš šíře o každé zvláště napsáno.

12. O těch důchodích všech a všelijakých má každé čtyry neděle vždycky z důchodním písařem sečtení býti, co jich v tom času přijme, stálých i běžných. A ty při takovém sčítání sám buď a k němu dohlídej, najvíc proto, aby mi každaj důchod v času náležitém vycházel, na dl[uzích] nezuostával; neb sem já již pro takové nepilné upomínání o několiko set přišel. Játť sem pánem Pardubic, a žádnému skrze tu mou škodu, rozumím tomu, že se k živnosti nep[omo]hlo; nebť ktož chce lotrem býti a své živnosti nehleděti, najspíšeť pánu nemožnost ukazuje, aby mu odpouštěl; pak již bych nerad svývolně toho se dopouštěl, aby mne měli moji poddaní v tom oklamávati. Protož ty mne v tom opatruj, a přes vůli mou žádnému přes čas přišlaj poplatku nepromíjej, zvláště nedbalcuom, hráčuom a krčemník[uom] leč by na kom bezelstnou nemožnost k dání poznával, a ten že by živnaj byl, se zpravuj zřízením šíře psaným.

13. It. ty jedna registra důchoduov běžných míti máš, a písař důchod[ní] druhá, a z těch obojích sčít[ání] čtyřnedělní ať se dělá. A což mi které čtyry nedě[le] peněz důchodních příde, [vždy]cky po každém sečtení ať se do truhly v sklépě vlo[ží] a jeden klíč Petr písař, druhaj důchodní písař ať má; neb z těch ze všech důch[o]duov ty mně po[vi]nen si počty řádné činiti každého poloaletí, jeden svatojirsk[aj] a druhý sva[to]havelský.

14. Což se přijímání důchoduov dotýče, toho sem neporučil žádnému, *aby* kdo důchody mé měl přijímati, a neporoučím, než písaři důchodnímu na Pardubicích, aby on je přijímal. A tobě o tom zvlášť poroučím, kdož je dávati mají, ať všickni na zá[mek] nesou úroky za lesy, za trávy, od mlynářuov, od rybářuov, tak naprosto všecko ať [jest] nahoru neseno a písaři důchodnímu dáváno. Však v tom tu opatrnost zachovej, ať mi se na těch osobách, což může nejčastěji, dobývá, poněvadž po malých sum[mách] neplatí, aby se pro neupomínání na některém mnoho nezadržalo, že bych potom k své[mu] snad s těžkostí přišel, čehož se, bude-li opatrnost a pilnost tvá při tom, bude [možno] uvarovati. A s důchody běžnými se všemi z městeček i ze vsí vždycky každé neděle purgmistři a rychtářové ať bývají nahoře; též i hajní pro zapla[cení] ať přicházejí. A kdyžby kteří nebyli, hned ať sou obe-

slání pojezdn[ajm, aby] přišli; a jestliže sou svévolně prodlili, nechť sou o to potrestáni, [jak] by uznal vinu.

15. It. peníze za ryby, ty také upomínány býti mají osobou tou, kteráž k tomu obrácena jest, [za to služ]bu jí dávám; ten peníze ty přijímati má a z nich počet mně též či[niti po]vinen jest. A také každé čtyry nědělě [sic] sčítání s ním činěno býti má; a ty osobě té buď ku pomoci, kdyžby on sám nemohl kde dluhu něj[akého] dobýti a vznesl by to na tebe, aby o takovou věc psal, buď d[oma] neb kdežkoli, tak učiň, jak potřebu mou v tom najlép seznáš, aby mi dluhové ti dobýváni byli. Tak i jinak v té věci což by na tě vznesl a potřeboval, jemu pomoc čiň, poněvadž jest to také jeden z důchoduov mých, a já sobě na něm nemálo zakládám; protož ať mi tak, jak má býti, vychází.

16. It. což se *vydávání peněz* mých z důchoduov dotýče, těmi ať není hýbáno ani jedním penízem bez povolení mého. Jestli že bych pak povolil co vyzdvihnúti neb vydati, na tu sumu já list od sebe tobě s písařem důchodním dám pod sekretem svým s podpisem ruky své ku počtu; než jinak nic ať není, o tom zvláště přikazuji, aby se ke mně tak zachoval. Také bude-li mi z peněz rybních jaké sumy potřebí vyzdvihnúti, tomu, kdož ty peníze přijímá, také já od sebe listy dávati budu jemu ku počtu pod sekretem svým s podpisem ruky své.

17. It. všecka *díla a opravy* tobě k opatrování a k spravování poroučím po panství Pardubském a Kunětickohorském, buď při mlýních, při stavích, při splavích, i okolo města při stavidlech, šlajfernách, valchách ꝯc, tak jakž v zřízení předešlém šíře jest artykulem obsaženo, aby ty taková díla a opravy časně jednal neprodlévaje, kde by krošem nebo dvěma mohlo býti opraveno, aby potom skrze prodlívání desaternásob nemusilo naloženo býti; čehož bych snésti nemohl, aby mi takovejm způsobem měli penízi v stranu jíti. Ač znám, že se vše na náklad peněz opraviti musí, ale kdyby pro obmeškání a v čas neopravenie opravy přibylo, tuť by jako darmo penízi moji preč dáváni byli; protož toho ať není.

18. It. vzhlídaj v zřízení *fišmajstrům* Pardubským ode mne vydaná, a což se koli v nich na tebe vztahuje, toho neopouštěj a k nim i ke všem služebníkuom majm, kteříž se věcí majch pod správou tvou na Pardubicích dotýkají, pro každý neřád uznalaj a škodu mou dostatečně promluv, a oni v tom ať sou tebou napraveni. Pakli by kteraj co vajtržně před sebe bráti chtěl se škodou mou, na mne to vznes.

19. It. každou něděli toto zachovej: Povolaj k sobě fišmajstruov i jinajch všech služebníkuov, kteříž mají ode mne poručení při věcech majch, a tu s nimi spolu rozmluvenie měj o potřebách mých, co který z nich ten týden dělati při dílích i majch všech opravách mají. A bez vědomosti tvé a rozvážení společního ať se žádná nová díla nedělají, též i opravy, kteréžby velikého nákladu potřebovaly.

20. It. každý rok vždycky to přichází, že se někteří *rybníci* na tom panství suší. Pak chci tomu, aby na těch rybnících k ruce mé bývala seta vobilí jará i semena k volejuom, což by za potřebu mou k outratě dosti uznal; potom tepruv hajným poroučej, rozvážíce potřebu mou, ať lid[é na]jímají, jakž prvé se při tom zachovávali; nebo já jináč nedržím, než když se k to[mu pil]něji bude přihlédati, nežli leta předešlá, a k ruce mé vosívati, že já toho užitek zn[ame]nitý poznám při domácí potřebě.

21. It. což se *zvěři honění* dotýče, větší i menší, v tom hleď mé vůlě a dotazuj se mne. A [tam] najprv hleď rozkázati hony dělati, a odkudž by se najvíc obával sousedských ch[rtů], aby se prv nevyhonilo. A v kterých já místech sobě chovám pro pilnou potř[ebu], tu ať žádný nehoní.

22. It. každou sobotu má zapisována býti *outrata téhodní*, co se čeho ten tajden utratilo i co [se] koupilo buď do kuchyně neb k hradským potřebám, též kde jaké dílo se dělá [neb] opravuje ten tajden, co toho týhodne úkolníkuom, nádenníkuom i od fur sečteno, [teh]dáž aby se zapisovalo všecko, též útraty tvé a pojezdných i jiných ɔc. Pak [při] tom zápisu sám bajvaj vždycky, a s těmi, ktož při tom také bývati budou, po[řádně] každou věc rozvažte, nežli v legistra zapsána bude, poněvažd ty o dílech a opravách věděti máš i o jiném. A když se má zapsati za novou věc, vž[dycky] na starou se vyptaj, a ti zápisové ať se rozvažují a zapisují bez mé škody; [po]něvažd skrze ty zápisy sobotní mnoho peněz každaj rok vydám, protož tobě s jinejmi poroučím, abyste mne v tom opatřili, ať jich darmo nedávám.

23. It. na útraty sobotní peníze já listy svými pod sekretem svým s pod pisem ruky mé [dá]vati budu k vyzdvižení, odku[d]ž mi se zdáti bude, aneb na hotových sumách [dá]vati; a ty peníze vyzdvižené *Petr písař* chovati má. A což kterou s[obotu] útraty téhodní se zběhne, tu summu on Petr vždycky písaři outrat[nímu] vydávati má podlí cedulě, na kteréž rozpisováno býti má, co nač ten [týden] útraty jest poruozno podlě prvního způsobu. Též také Petr písař sčí[taj v den] nedělní z důchodním písařem, též i s tím, ktož peníze za ryby vybírá, [též k pí]saři důchodnímu dohliedati má. Registra prodaje ryb panství Pardu[bského] třetí míti má, a každaj tajden do nich s fišmajstry prodaje ryb zapis[ovati], co se ten týden jakých ryb komu a zač prodá, a to bez omyluov. Při [počtech] sobotních aby bajval vždycky s jinajmi na vobilnici, k vobilníku aby [přihlédal a] o všech obilích aby věděl, příjmu i také zase vydání všelijaké[ho o]bilí aby pilně zapisoval, tak aby řádné počty od něho mně z těch [věcí] činěny byly. A což by kdy buď sčítání čtyrnedělní aneb jinak s[věděilo], že by odkud jaká vobilí dána a svezena býti měla, buď ouroční, kupovaná, od mlynářuov, ze dvoruov, pastevní i jiná jakážkoli, o tom má tobě připomenúti; a ty na žádném nezdržuj těch vobilí, než když dána býti mají, rozkaž, ať

se dávají. A šetrnost při těch vobilích na vobilnicích aby byla, jakž nejlépe muož býti, aby mi se nekazily, sám ty také k tomu i Pavel Vániš časně dohlídejte. Také ouročních slepic a vajec Petr má míti vajpis, co jich se odkud sjíti [má], kteréž se [k ú]tratám na [Par]dubice o[bra]cejí; a když [se] jemu od tebe neb od Pavla Vániše oznámí, že by potřebí bylo slepic neb vajec na zámek, aby on z svého vejpisu vypsal, kde by se mělo poslati pro to. A když se co přinese, má Petr vždycky zapsati, odkud co přijme, aby lidé o to těžkostí neměli ani žádných omyluov.

24. It. *dvory Hradiškaj* a *Pardubskaj* ty sám opatrovati máš, a ku pomoci máš v Hradišti šafáře a druhého, kterýž ke všemu dohlídá[ti] má z poručení a z rozkázaní tvého. Však proto ty na ně nevzpolíhej, tak aby oni ovšem [čti: o své] ujmě co činiti měli, než sám vždycky, což najčastěji můžeš, k nim dohlídaj i do dvoruov ke všemu a jak se čeleď všecka, co kterým jest poručeno, zachovávají, to přezvězuj jak můžeš; a což by se doptal neřádného, žádnému netrp. Též k šafáři jako k jinému o každou škodu mou promluv a potresci, jak potřebu uznáš. A také k tomu ať jest pilně dohlídáno, aby šetrnost při světlách měli i jináč při ohni; šafář k tomu ať pilně dohlídá, a sám šafář anebo šafářka, a jiný žádný, ať [s] světly do chlívuov, do maštalí, když by byla potřeba, chodí, a ať lucerny dobře ohrazeny mají. *Mlácení* vobilí mlatcuov ať se projednává na korce, a každý týden co se vymlátí kterého vobilí, ať se vyčistí a na Pardubice každou sobotu doveze. A k těm mlatcuom ať šafář pilně dohlídá, aby mi nic v stranu nešlo krádežem i jinak. Při *klizení* s polí vobilí, trav, tu šafář a ten druhaj tobě přidaný vždycky aby bývali, a ty sám také; a ten pořádek ať zachován jest, aby se to tak klidilo, aby se škodou mou potom nebylo, ale hospodářsky a s užitkem mým. Také k tomu klizení máš roboty obrácené, žeť zžíti i ssíci mají všecko; jedné ať při těch robotách rozšafnost se zachovává, o to zvláštní pilnost měj, aby jich nebylo více utráceno, nežli by slušná potřeba ukázala. Což se zahradních věcí dotýče, řepy, mrkve, cibulě i jiného, což k outratám na zámek i do dvoruov mnoho se potřebuje, ty ať také časem svým se sejí, což by za potřebu dosti uznal; a v tom ať není žádného nedostatku žádný rok; neb kdybych měl za takové věci peníze dávati, jinému bych nerozuměl, než že je darmo dávám.

25. It. *lidi* mé všecky z městeček i ze vsí toho panství *k spravování* a k opatrování to[bě] svěřuji, aby je v jich spravedlnostech opatroval, je slyšal, rovnal, rozeznával, jim konce v jich spravedlnostech spravedlivé a brzké činil, a proti vokolním cizím lidem, sousedům i proti každému v jich spravedlnosti aby je opatroval, jich neopouštěl, a to chudého jako bohatého, sprostného jako opatrného, o ně aby, kdež by toho potřeba byla, i také s nimi potřebí stával [sic], a potřeby jejich jednal, spravedlnosti jejich jim dobýval, o uznalou a zřetedlnou křivou věc se ne-

zastavujíc. Čehož by pak koli sám nemohl dovésti, to na mne vznes. A ku pomoci lid slyšení i také k nim dohlídání přidávámť t[obě] Jana.

26. It. lidi všecky hleď sobě uvésti v pořádnie poslušenství, aby v potřebu když by j[imi] hnúti chtěl, našel je bez průtahu na tom místě, kdež by jim rozkázal, buďto z rozkazu mého aneb z potřeby honění nějakých lotruov.

27. It. lidi mé neposlušné, svévolné, zahaleče, povaleče, vožralce, hráče, nedbalce, svad[livé] i jiné zcestné lidi treskci, jim jich neřáduov nedopouštěj užívat a pokudž n[ějak] můžeš, jich zpuosobuom takovým nedaj se rozmáhati, ale zastavu

28. It. což se lotruov, zlodějuov dotýče i všech jiných lidí, kteříž jso šajdem živi, na l[idské] neštěstí očekávajíc: ti ať žádného místa ani stavunkuov a fedrunkuov na m[ých] kruntích nemívají. A kdež by o nich přezvěděl, na ty posíl a vyzdvihuj, aby se lotrovství nerozmáhalo; a kdež by se poznal který člověk mu že by stavunkem neb fedrunkem aneb spolkem těch lotruov užíval, též s týmiž lot ať jest vzat.

29. It. lidi všecky mé k tomu měj, ať jsou kruntuov mých pilni, aby mi zlodějsky z[vě]ři ani ptactva nekradlo, a [s] chrty a s jestřáby žádný na mý kruntech zvo[li] aby nemíval, leč bych komu odpustil; i ten ať ví, pokud vy žděti má.

30. It. lidé všickni v městečkách i ve vsech na těch panstvích živnosti sv ať spravedlivě [vedou], a pilně k tomu je přidrž a často k nim sám dohlídej, a jin stranou poje[da], posílaj; a časem i polésnaymi hnouti můžeš k takové věci, kdyby při zvláštních prodajích nebyli. A taky k hajným jeda, může na cestě, druhdy málo zajeda, vždy něco pilného zjednati. A tak ty o všech lidech skrze ně aby mohl vědomost míti, jak svý živnosti hledí a jak opravují v statcích, na střechách, na stavení, na plotích, a jak sobě rolí zdělávají i dobytky jaké mají, na čemž jest jich nejvěčí živnost. A kteříž by pak zoumyslní nedbalci byli a svévolně svých živnosti hlěděti nechtěli, k těm se tak zachovej, jakž napřed máš artikul o takových.

31. It. všecky *poustky* na panství hleď zvosazovati lidmi hodnými, aby na na nich povinnosti zapsané nescházely. A také vždycky před časem to na péči měj, kdež toho příčinu poznáš, že by se který člověk můj k tomu měl, a krunt spustiti nedopouštěj.

32. It. závadných lidí v poddanost mou nepřijímaj, a při osazování kruntuov hleď lidí zachovalých a živných, ale lotruov a lidí zcestných nepřijímej.

33. It. *robotami* ani *daněmi* žádnými, mimo povinnost spravedlivou registr hlavními zapsanou, lidí poddaných mých neobtěžuj a jich v ně nepotahuj žádným zpuosobem. A poct žádných aby od nich bráno nebylo od žádného.

34. It. *soudové obecní* ať jsou držáni každaj rok při vánocích; a po těch soudech ty jeď, vezmúc s sebú písaře, kterajž k tomu náleží. A tu ať jest slušný

obyčej zachován, aby každaj k své spravedlnosti mohl slušný přístup míti bez všelijakých poct a poplatků i odkladuov.

35. It. při těch soudech o *peníze sirotčí* všecky a všelijaké ať jsou zřízení taková: Kdež jsou na kruntích, aby se skládaly na časy v registrách zapsané; ktož pak nedal, ručiti na hotové peníze k dání brzkému. Jsou-li pak kteří na dluzích aneb na jakých spletcích, ať se vyhledá a hned to vykoná, aby shromáždíni byli. A ty, kteréž jsou hotové, ať jsou v truhlici; neb já chci, což může býti nejvíc, [aby] ti penízi se shromažďovali a skládali, pohotově byli. Než zvláštní o tom poručení činím: ať jest z těch peněz pilně napomínáno, neb já se obávám, že jsou velmi roztrhány; a já tak pravím, že bych radší sám v některé věci hynul, nežli bych se měl toho dopustiti, aby skrze neopatrnost mou nebo tvou sirotkuom co ubývati a jich spravedlnosti se tratiti mělo. Protož toho pilen buď, pokudž tvá [mo]žnost postačí.

36. It. peněz sirotčích žádnému sirotku neosedlému nepouštěj, než ať sobě sirotci vydělávají a vysluhují. Vosadil-li by se pak kteraj sirotek a živnosti své by hleděti chtěl, a k té živnosti peněz svých žádal: podlí potřeby jeho, kterouž uznáš, pustiti jemu budeš moci. Než takové propuštění peněz jemu ať jest s jeho užitkem, neb do statku za to ať sobě něco zj[edná] aneb za krunt dá. Tak je v bázni měj, aťby někteří svých otcuov nachová[ní] a těžce dobytí marně neutráceli.

37. It. sirotci všickni te[ď] se lidem stavějí při vánocích na Pardubicích; také ty toho neopouštěj, než *přistavuj* je na slušné mzdě, aby sirotkuom křivda nebyla, ale s obojí st[rany] spravedlivě, což kde zasloužiti mohl by. A bez vědomí tvého žádný žádného si[rot]ka přistavovati nemá nikdyž; pakli by kdo přistavil, to po soudích jeda zvěz, a kdež by se který nalezl, tak se k němu zachovej, jakž ode mne roz[ká]zaní jest sepsané, kteréž při soudích lidem se čísti má.

38. It. synové sedlcztj, ti kteří by mohli živnosti hleděti, ti aby se zženili a na gruntích osazovali. A kteříž by byli nedbalci, zahaléči a krčemníci, ty vyzdvihuj a d[ej] je v trestání, ať oni slouží u lidí aneb u mne, bylo-li by potřebí. A hned zaháleti nedaj, a nic takového jim netrp.

39. It. *artikulě ty při soudech*, kteréž se lidem čtou z rozkázání mého, při kterajch jest ko[nečná] vůlě má, aby se tak zachovávaly, jakž napsány jsou: tebe za to žádám i [z] ouřadu tvého napomínám, aby k tomu lidi přísně měl, aby se podlí [nich] zachovávali v městečkách i ve vsech. A ktož by se proti tomu čeho [do]pou]štěl, žádnému nepřetrpuj, treksci každého, jakž o kterou věc jest zapsáno tresta[ti], buďto pokuta aneb vězení. A tak nad nimi ruku drž, aby lidé toho za to [ne]vzali sobě, že to, což ty jim ode mne oznamuješ, žertem jest; neb jsou on[i ta]kového zpuosobu, když se jim málo co lechce položí, ostatkuť sobě nic n[evá]ží. Protož žádným vymyšleným obyčejem nevpouštěj jich v to, poněv[adž] se jim to

nejednomu a ne dvěma ani třem, ale tehdáž všem oznamuje a [vši]ckni slyší, i ať se učí toho, jsouc pod tvou bázní, zachovávati; vš[ak] se jim tak mnoho pro jich dobré a užitečné mluví, jako pro mé. A také podlè těch artikuluov i ty mnohé správy k ouřadu svému můžeš sobě ku paměti vzíti, jak se k lidem budeš míti chovati, nebudou-li jich vyplňovati.

48.

1526: Řád poddanský na panství Velhartickém.

Z dopisu pana Zdeňka Lva z Rožmitála daného 20. února 1526, jenž jest tištěn Fr. Dvorským v AČ. VIII. str. 299—301, jest znamenati, že purkrabí toho pána na Velharticích, jmenem Jiřík z Maličína, k jeho nařízení vypracoval artikule o řádech, jež by se měly nařiditi při lidech, kteréž panu Lvovi dobře se líbily, zejmena o sirotcích, aby byli v patrnosti; chtěl však, aby sepsaly se také artikule kostelníkům, kterak mají spravovati důchody a jiné věci kostelní, pak o myslivosti, pokud se dovoluje a pokud se zapovídá (sedlákům zapovídala se docela), o potocích, aby nikdo v nich nelovil bez vůle pánovy; aby poddaný oséval pozemky druhého s jeho svolením a za náhradu, toho Lev nechtěl zúplna zapověděti, nýbrž v některých případech mínil to dopouštěti.

49.

1528, 19. května: Jan z Rožmberka vsi Koječínu na panství Helfenburském dává právo pořizovati o majetku, však bez drobení statku, s výkladem o právě dědickém, i jak mají testament dělati.

My Jan z Rožmberka ͻc mistr převorství Českého, jmenem svým i všechněch budoucích našich oznamujem tímto listem všem vůbec a přede všemi, kdož jej uzří a čísti neb čtouce slyšeti budou, že jsou před nás předstoupili rychtář a sousedé jmenem vší obce vsi naší Koyčžina, poddaní naši věrní milí na panství Helfenburském, a prosili nás prosbami svými snažnými, abychom k nim se tak milostivě ukázati a obtížení *odoumrtního práva*, v kterém jsou až posavád podrobeni byli, z nich sníti ráčili. K kteréžto ponížené a pokorné prozbě nakloněni jsouce, a tak na užitek a prospěch poddaných našich Koyčzinských budoucně prohledajíce, dobrým úmyslem a jistým naším vědomím, i také dospělou radou věrných našich a jakožto starší a správce rodu našeho Rožmberského, dali jsme všechněm napřed psaným obyvatelům vsi naší Koyčzina mužského i ženského pohlaví, nynějším i budoucím, takovouto milost a svobodu, a mocí tohoto listu dáváme, aby obyvatelé v též vsi Koyčzinie z obojího pohlaví své všeckno a všelijaké zboží mohovité i nemohovité, kterýmž by to kolivěk jmenem jmenováno bylo, mohli dáti a odkázati, buďto za zdravého života aneb na smrtedlné posteli komužkolivěk a když kolivěk bude se jednomu každému z nich i jich budoucím, obyvatelům též vsi Koyčzina, zdáti a líbiti, podle vůle své, bez naší i budoucích našich překážky a odporu všelikterakých.

Však s touto znamenitou vejminkou: aby žádný gruntův, luk a dědin různo kazoval a jedněch od druhých neodcizoval, aby skrze to i grunty a sídla nepustly. A komu by koliv takové grunty dány aneb odkazovány byly, ten má a bude ien je hodným člověkem, který by se nám i obci líbil, osaditi.

Pakliby který člověk, muž neb žena, z často psané vsi Koyčzina umřel bez ův, a kšaftu aneb rozkázání by neučinil, tehdy to všeckno zboží mohovité nohovité na nás i naše budoucí tak jak prve má přicházeti a připadnouti bez jaké odpornosti.

Jestliže by pak se přihodilo, že by který člověk neb obyvatel z často psané Koyčzina umřel a po sobě dítky pozůstavil, a k letům svým nedošly, tehdy ren statek těch sirotkův po jich otci má v knihy sirotčí popsán býti; a přá- neb poručníci těch sirotkův, když by se v jich statek uvázati měli, mají ten k poručiti podle obyčeje, aby sirotkům s pilností zachován bez umenšení byl. mřel-[l]i by který sirotek, tehdy jeho díl na živé pozůstalé spadnouti má. Pakli šichni sirotci zemřeli, nežli by let rozumných a dospělých došly, tehdy všecek statek, jaký v knihách sirotčích bude vedle odkázání otce jich, (ač by odkázal), padnouti na toho aneb na ty osoby, komuž by odkázal: však kteří by byli na vích našich toliko, a ne jinde. K němu my ani naši budoucí žádného práva nemůžeme, kromě toliko, jestliže by žádného pořízení a kšaftu, tak jakž svrchu no jest, neudělal: tehdy takový statek na nás a na naše budoucí jakožto na dědičné svrchu psané vsi Koyčzina připadnouti má.

Pakli by kdo kšaft z mužského i ženského pohlaví činiti chtěl, má býti lník aneb písař náš Helfenburský nynější aneb budoucí a dva konšelé anebo dé z Koyčzina přítomni, a to pro uvarování budoucích zmatkův aneb soudův akých. Kterýžto ouředník aneb písař Helfenburský a ti dva konšelé anebo dé Koyčzinští, když by kolivěk od kterého obyvatele Kojčínského, muže neb požádáni byli, zvláště na smrtedlné posteli, aby k němu jeli aneb přišli, že a pořízení činiti chce: mají a povinni jsou tak učiniti, a k jednomu každému ku bez prodlení jeti a dáti se najíti, nyní [i] v časích budoucích.

Tomu na svědomí pečeť naši vlastní přivěsiti jsme rozkázali k tomuto listu. na Krumlově v outerý po neděli, jenž slove Vocem jucunditatis, leta od na- í syna božího tisícího pětistého dvadcátého osmého.

Originál perg. v archivě Českého Musea. Z visuté pečeti zbyla jen páska pergamenová.

50.

: V královských městech nemají býti trpěni židé, kteří by byli poddanými jiných vrchností, kromě krále.

Hejtmané království Českého psali 5. září 1530 Žateckým, že král Ferdinand komoře „o všech židech, kteříž v JKMti městech bydlí, psaní a poručení před rokem učin ti

ráčil, aby týmž židům oznámili, kteří pány jiné mají a v JMti městech bydlí, aby od pánův svých odpuštění brali a od nich se vysvobodili; pakli by toho který učiniti nechtěl, jsa k tomu napomenut, tehdy aby v městech JMti déle trpín nebyl." AČ. XII. 374 č. 290. — Vypadá to, jakoby král zákony o nepřijímání poddaných nevyhoštěných byl vztáhl také na židy; ale mělo to nařízení nejspíš jiné pohnutky a účely.

51.

1530, 24. dubna: Komora česká má souditi stížnosti zápisných držitelů a správců na statcích komorních proti poddaným, a naopak poddaných proti zápisným pánům a úředníkům.

Und nachdem unser Rete mit der Zeit von unsern Pfandherrn, Pflegern und Amtleuten, und sonderlich von Perkleuten, Perkmeistern oder Richtern allerlei Beschwerd uber und wider unsere und andere Unterthanen, oder von denselben Unterthanen wider und uber gemelt Pfandherrn, Pfleger, Amtleut und Perkwerchofficier und Amtleut, die unser Rent, Zinsgulten, Fron und Kammerguet beruren, furkhennenn [fürkommen?] mochten: sollen unser Kammerret solch Supplicationsschriften und Beschwerden allezeit unvorzigenlich furnemen und beratslagen, auch dermassen, nach Gedacht und Gelegenheit einer jeden Sach dasjenig, so unser Notdurft und die Pillichkeit erfordert, handeln, und die Parteien nicht aufhalten, sondern furderlichen abfertigen.

Z instrukce dané králem Ferdinandem komoře české, opis v archivě zemském v Praze. Výklad Čelakovského: Úřad podkomořský v Čechách 1881 str. 50.

52.

1530: Zřízení Zemská o lidech poddaných.

Roku 1530 byla vydána revidovaná Zřízení zemská, ale necelá; bratří Jirečkové r. 1882 znova je vytiskli ve sbírce: „Zřízení zemská království Českého XVI. věku," na stranách 1—128, kdež články označeny jsou čísly 1—211. Lidí selských týkají se tam články nemnohé, jmenovitě:

O mordech. Byl-li člověk selský zamordován, pán jeho může pohnati pachatele, je-li šlechtic, na soud zemský, a je-li stavu městského, na soud městský. Jestliže obviněný nedokáže, že dopustil se mordu bezelstně, z nutné sebeobrany, jest povinen dáti pánovi zamordovaného 150 kop gr. č.; z té summy pán má dáti dva díly (100 k.) dětem nebo manželce zabitého, a třetí díl nechá sobě. Neměl-li by zamordovaný dětí nebo manželky, polovice celé pokuty náleží nejbližším přátelům jeho, kteří by žili na gruntích téhož pána. Pakli by pán tu pokutu u sebe zdržoval a nechtěl z ní dáti dětem, manželce a přátelům zabitého, „tehdy tudy již jsou ti lidé svobodni a budou moci sobě za pána, kohož chtí, vzíti. A ten pán o tu i o jinou kterú koli spravedlnost těm lidem náležitou bude moci hleděti a jí dobývati právem jim k ruce." Toliko shledá-li soud „při tom mordu jakou nešlechetnost," může obviněného trestati na hrdle. — Jestliže by selští lidé jeden druhého zamordovali, pán mordéře má se jím ujistiti a dáti jej k soudu svému nebo k nejbližšímu. Pakli by pán se jím neujistil, a on utekl, tehdy každý, zvláště pán zabitého, může mordéře vzíti a na hrdle jej trestati atd. (Článek 189 str. 73—76).

O čeledi zběhlé zůstaveno při starším zřízení, když by někdo ze stavu panského, rytířského nebo městského zdržoval u sebe čeledína zběhlého a ho vydati nechtěl. Přidáno však nové ustanovení o čeledi, která by utekla od sedláka k sedláku nebo od jiných lidí poplatných (poddaných) pryč: že žádný (poddaný) takového zběhlého čeledína nemá vědomě přijímati do služby, pod pokutou jedné kopy gr. č.; pakli by jej přijal nevěda, a bylo k němu o zběhlého čeledína posláno, a on by ho vydati nechtěl, tehdy propadne dvě kopy gr. č. pokuty tomu, číž by to čeledín byl (od koho utekl). A pán toho člověka (poddaného, jenž přijal čeledína zběhlého) má těch pokut dopomoci ve dvou nedělích, „anebo toho člověka svého, kterýž jest tu pokutu propadl, v té pokutě jemu tak jako dlužníka vydati." Osoby všech tří stavů, chtějí-li svému poddanému dopustiti, aby šel z jich gruntů a jinde hleděl služby, mají mu na to dávati listy pod pečetí (dle formule do roka). Kdo by neměl takového listu, nemá od žádného ze tří stavův býti přijímán do služby, a bylo by proti němu podezření. (Čl. 201 a 202 str. 82.)

53.

1531, 11. června: Šlechta pod obojí nemá překážeti svým poddaným ve studiích na utrakvistické kněžství nebo mistrství.

Osobní nevolnost byla synům lidí poddaných velkou překážkou při studiích, ježto k nim potřebovali svolení pánova, a studoval-li z nich kdo bez takového svolení nebo bez výhostu, býval pánem od studií odvoláván. Proti tomu universita Pražská vymohla si r. 1516 od krále Vladislava dekret, kterýž však zůstal bez účinku (Tomek v Gesch. d. Prager Universität 148). — Poněvadž strana pod obojí z této i z jiných příčin měla obzvlášť velký nedostatek kněžstva, stavové pod obojí z království Českého usnesli se na sjezdu v Praze 11. června 1531 na tomto artikuli:

Poněvadž potřebujeme úřadu kněžského, a někdy mládenci dávají se v učení Pražské, ale někteří z nás stavu panského a rytířského tomu překážku činí, že je z učení berou: toho aby z nás žádný nečinil a jim v tom nepřekážel, než aby se učili, a obrátil-li by se který k duchovnímu úřadu anebo k důstojenství mistrskému k straně naší, toho abychom jemu přáli; pakli by več jiného vjíti chtěl, mimo to, což jest [tuto] položeno: to učiň s volí pána svého.

Král Ferdinand k žádosti stavův podobojích potvrdil artikule na tom sjezdu usnesené, a psal také na Moravu, aby tamější stavové podobojí rovněž se spravovali těmi snešeními. — Tištěno Borovým v Dopisech konsistoře utrakvistické str. 62; týž text jest také ve Sněmích I. 351, a tamže str. 337—8 stojí text o něco širší, avšak s chybným datem 19. června 1530.

54.

1536: Samodílný řád obce Prahelské (die Ruge von Pröhl).

Německá ves Prahly (Pröhl) stojí u Kadaně na východ, opodál řeky Ohře k severu; byla součástkou statku královského města Kadaně. Občané Prahelští s vědomím této vrchnosti roku 1536 sepsali si svoje vesnické řády a zvyklosti (unsere Dorfsgewohnheit, auch Gerechtigkeit), kteréž prý drželi již jejich předkové. Artikulů těch jest 62; vyslovují několikeré díky, vyměřují dávky a povinnosti k vrchnosti, za výhost dvě kuřata; ve vsi má se vše rovnati, co

se netýče cti, dobrého jmena a poranění: o dávání piva v šestinedělí, o volném odprodávání dědin, o testamentě a dědění ze zákona, o cestách a vodotečinách, o pastvách, o právích k řece Ohři a k jejímu břehu, o plotech v polích, a kdo kde spravuje zděnou ohradu okolo vsi a vrata v ní. — Tento řád zapsán r. 1536 na začátek pozemkové knihy vesnice Roztyl (Rostial), a vytištěn L. Schlesingerem 1876—7 v Mitthlgn d. Vereins f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen XV. 178—183.

55.

Zřízení dané Janem z Pernšteina moravskému městečku Nedvědicům

roku 1538.

V archivě Českého Musea chová se kvartový sešit o 13 listech; na přední straně prvního listu čte se prvotní nápis „Zrzizenij Nedwiediczky 1538“; písmo na ostatních 12 listech hlásí se také asi do té doby. Jest to nepochybně prvopis, jenž ještě od původce svého byl měněn; v několika totiž článcích jmenuje se v čele městečka purkmistr, ale to slovo větším dílem jest vyškrtnuto, a nad ním napsán hospodář městečka nebo rychtář; v článcích 5. a 6. prvotně napsána byla větší čísla, ta však jsou přeškrtnuta a nad nimi menší čísla připsána; v následujícím otisku postavena jsou mezi křížky ta slova, jež v rukopise jsou přetržena, a zase mezi hvězdičky ta slova, která jsou nově připsána.

Tento řád nebyl sice vydán českým vesnicím, nýbrž městečku, a to v Moravě, ale přece zdálo se mi býti záhodno, výjimkou položiti jej sem v plném znění; neboť co se v něm předpisuje o vaření piva v městečku, dává domysliti se o způsobích i nezpůsobích, jaké bývaly i v některých vsech po Čechách, kde sedláci vařili pivo na prodej; valná pak většina ostatních článků hodila se vůbec do všech vesnic, a ukazuje, jaký pořádek Pernšteinové přáli si míti u poddaných na svých panstvích. Městečko Nedvědice stojí u hradu Pernšteina.

Zřízení Jana z Pernšteina zůstalo v Nedvědicích dlouho v platnosti; v Jungmannov[illegible] Historii literatury V. 618 děje se zmínka o rukopise o 16 listech, jenž obsahuje „Zřízen[illegible] Nedvědické někdy Jana z Pernšteina, obnovené r. 1660,“ ale není připomenuto, kde se nachá[illegible] Nejspíš během času bývalo to zřízení rozhojňováno novými články; jakož již článek 52. v naše[illegible] otisku byl psán o něco později, než r. 1538, ale přece před rokem 1563, kdy někdo zač[illegible] připisovati nové pravidlo, ale nedokončil. Číslování článků v tomto otisku přidal vydavatel.

Jan z Pernšteina a na Helfenšteině ɔc. Nedvědičtí věrní milí! Poněvadž znám[illegible] že těchto časů předešlých v obci tý ve všech nepořádcích se staly, a tak ti hospodáři i auřad majíce k takovým věcem dohlídati, takové věci ste zanechali na průtazích, a nýbrž toho ničehéhož ste se nedotýkali. A pod tím vaším zahálením a nedbalivostí chudí lidi moji sau hynuli; neb vy majíce k tomu dohlídnúti, poněvadž jest vám svěřeno v té obci, mnohokrát nejednú věc majíce na místě a konci postaviti, odkládáte na úředníky mé; ješto jest u mne, kdyby to úředníci měli zpravo-

vati, což vám náleží, že by nebylo mně potřebí, v té obci úřadu saditi. A protož vám teď sepsané artikule posílám a toto zřízení vydávám, abyšte vy se podlí toho všeho tak zachovali. Tobě hospodáři městečka †s purgmistrem† přístně poraučím, abyšte vy k tomu ke všemu dohlídali, nad tím ruku drželi, aby ty všecky věci níže položený se vykonávaly. Neb jestliže by v čem pominuty byly, a při čemž jest vůle má, ta aby se nevykonávala: k jinému žádnému o takovau věc hledíno nemá býti, nežli k vám. A pro takovau nedbalivost vaši konečně vám oznamuji, že vás o to těžce trestati káži. A protož takový věci poraučím úředníku mému Pernšteinskýmu, aby k vám což nejčastěji můž dohlídal, a o tom aby vědomost měl, jak a pokud vy se v tom podlí rozkázání mýho zachováváte. Avšak že byšte več v to trefiti nemohli a co na omylu měli, máte úředníka mýho Pernšteinskýho, k němu se o takovau věc utéci a o to o všecko s ním radu vzíti.

1. Nejprve vám přístně přikazuji a tak míti chci: neřádové a nešlechetnosti všecky, keréž by byly proti věčnému Pánu Bohu, o těch vám přístně poraučím hospodáři městečka †a purgmistru† i vší radě, abyšte jich nedopauščeli, je přetrhovali; a zvláště zjevného cizoložstva i jiných nešlechetností, keréž by proti věčnému Pánu Bohu byly, toho abyšte [k] nápravě přivedli. A čehož byšte sami nemohli přetrhnauti, hned nemeškejte toho úředníku mému Pernšteinskému oznámiti, neb on o takovej neřád a nešlechetnosti je [sic]: zatajili, nikoli ta věc vám nemůž prominuta býti; neb jest jemu ode mne poručeno, jak on k jednomu každému v takovej věci se zachovati má.

2. It. Poněvadž znám, že při každým mým městečku živnosti vaše sau nejpřednější *piv vaření*: a protož vám o tom tak poraučím a tak míti chci, abyšte tím spůsobem dole psaným slady sobě dali dělati a piva vařiti, tak jak dole v artikulích pořád psáno stojí.

3. It. Najprve to tak míti chci, aby ty hospodáři městečka a rychtáři i s audem k tomu dohlídl, aby kdož piva vaří a slady dadí sobě dělati, aby měli sladovníky dobré, muže k tomu vybrané, aby na jich sladovních jim slady dělali; mimo ty sladovníky aby žádnej sobě sám sladu nedělal, ani jinému poraučel; jestliže by naň to uznáno bylo, ať mi propadne 1 kopu gr. a k obci ½ kopy gr.

4. It. což se pak vozdu a lis při týchž sladovních dotýče, ty aby byly praveny podlí uznání těch sladovníků, kde a v kerý sladovni by v tom nedostatek byl; a toho aby se žádnej nebránil, než na náklad svůj to zpravil.

5. It. takto a takovou míru tak míti chci, aby jedna každá osoba slad sobě kázala dělati, a politi má na slad †XX† *XVti* m[ěři]c, a z toho udělati sladu †XXII† *XVI* mc, a vejše nad to nic žádným obyčejem, aby jiného obilí k sladu nepřidával, kromě pšenice, pod pokutou vejš v předním artikuli dotčenau u dělání sladu u jiného obilí v tom artikuli postaveným.

6. It. z †XXIIti† *XVti* měřic sladu takto má piva vzíti, aby vyšlo †XIII — *XI* sudů od spilky, a k vystavení aby přišlo †XII† *X* sudů, a mimo to chyb[illegible] džberu míně nebo více aby žádnej nebral žádným vymyšleným obyčejem pod p[illegible]kutau na to uloženau.

7. It. jestliže by pak kdo chtěl po půl varu vařiti. teda aby žádný víc n[illegible]dal po VII½ mc, než V½ sudu, a k vystavení u sudu pakli by vo p[illegible] džberu míně nebo více vzal, to neškodí.

8. It. což se těch piv vaření dotýče, ty aby byly takto v pořádek uveden[illegible] kteříž piva vařiti budau chtíti. — a byl bych toho vděčen, poněvadž znám, že p[illegible] tom a v tom městečku mimo jiná má městečka piva dobrá se vařiti mohau, — aby[illegible] všickni vařili, a to pořádně, keří pivovary svý mají, aby mimo jiné se nevytrh[illegible]li A tobě hospodáři městečka i s auřadem poraučím, abyšte vy ten pořádek mezi nimi u[illegible]žili, aby jeden mimo druhý várkau se nevytrhoval, než jak od vás uloženo bu[illegible]e.

9. It. což se dotýče sudův: poněvadž v prvním artikuli stojí, kolik su[illegible]ů má vzato býti, že X sudů se vystaviti má, aby též sudové k tomu srovnáni b[illegible]li k hamu Mezříckýmu, tak aby čtyry vědra každý držel a míně nic. Pakli by u k[illegible]o uznáno bylo, pod pokutau mně ½ kopy gr. č. a k obci XV gr. č. aby povinen b[illegible]l dáti. A keříž by pak sudové nyní na tento čas menší nalezeni byli, ty konečně h[illegible]d zkaziti dejte. A k těm sudóm při tom aby se k tomu dohlídalo; ty hospod[illegible]ři a rychtáři, jak k jiným artikulóm. taky k tomu dohlídati máte.

10. It. pakli by se přihodilo komu, že by pivo zlé udělal, o tom ten pivo[illegible]varník aby zprávu učinil tobě hospodáři s auřadem, jak jest ta věc přišla; a [illegible]y [illegible] hned k nápravě přivésti nemeškajte, neb na tom mnoho záleží, aby pi[illegible]a [illegible] byla a nekazila se oc. A přišla-li jest ta věc skrze slad, že jest b[illegible]l [illegible] kteréhož jest koliv sladovníka byl, abyšte vy to přezvěděli na tom sl[illegible] [illegible] tomu abyšte vyrozuměli, jakým jest to spůsobem přišlo. Neb vy vypta[illegible]ic [illegible] můžte tomu sladovníku vyrozuměti, co jest za člověka, a z kerý příči[illegible]y [illegible] udělal; a jak to uznáte, hned to k nápravě přiveďte: to míti chci.

11. It. pakli by to sešlo mlynářem, vy tomu vyrozumějte, jak jest mlynář[illegible]m [illegible] hned dostatečně trescete, uznajíc ho vinného, a pokuty na to, ker[illegible]ží [illegible] těch niakz [nijakž] nepromíjejte.

12. It. a pakli by ta věc sešla pivovarníkem, a on z nedbalství svýho n[illegible] [illegible]kodu učinil: o tu ať se s ním smluví. Neb mnohej pivovarník sauc vo[illegible] [illegible] pivy hotovými, než nového navaří.

13. It. pakliby ta věc hospodářem sešla, jeho nedbalivostí a neopatřením, [illegible] pivo zkazilo: pokuty ať sau z něho dvě vzaty, mně 1 kopa gr., a obci [illegible] gr. A ta piva ať se vyhledají, tak jak na to záleží. Neb některé ženy vaře [illegible] pivu vykvasiti, aby ho více zůstalo.

14. It. jestliže by kdo piva falšoval a lil patoky mezi přední pivo, a v tom kdož by koliv postížen byl, aby dal mně ½ kopy gr. a obci XV gr. č. Neb jest u mne, že jest málo lípe, než by do něho jedu nalil, a skrze to i lidi k nezdraví přicházejí.

15. It. míry na kádech v pivovářích, ty ať sau vámi staršími zpraveny, a vajše nad ty míry aby se nic nedělalo. A jestliže by se kdo tak nezachoval, tedy pokutu vajš položenú aby dal. A jak jeden při míře se zachovati má, tolikéž i druhej. Ale u mne jest, že jest to všecko nejvíc na domácím vyhlídání. Však nerozumí-li kdo čemu, nic se za to nestyděti, a druhýho sauseda, kdo tomu rozumí, aby se ho optal. Taky toto připomínám a tak míti chci, abyšte vy do pivnic do všech dohlídali, aby v bečkách piva více se nenašlo, než v pivováře uděláno.

16. It. piva do vsí aby se na slušné míře vystavovaly, při čemž by vámi a jak uváženo bylo [sic]. A více jednomu formanu aby nebyla věřína než jedna fůra, a když podruhé přijede, aby za tu dal. Neb znám na tom škodu svau, škodu lickau, i zahynutí vaše; protož toho míti nechci. A kolikrát koli toho potřebu uznáte, ty piva suďte, aby chudí lidi moji mohli je na slušnosti píti i bráti, a tolikýž taky aby nákladníci z práce svý užitky spravedlivé mohli míti. Avšak se vám to všecko k spravedlivému rozvážení poraučí.

17. It. varčí aby žádnému mimo toto nařízení mý žádným vymyšleným obyčejem více piva nebrali z žádných darů ani z žádné žádosti a prosby, než jak nahoře v artikuli postaveno jest. A jestliže by kterej varčí z žádosti neb z auplatku více vzal, má pokuty mně propadnúti 1 kopu gr. a obci ½ kopy gr. A taky jestliže by kerej sansed kerýho varčího za to žádal mimo tu míru, nemá na něj toho zatajiti, ale hned vám to oznámiti; a jestliže vy uznáte, že jest toho žádal mimo toto mý nařízení, a před vámi naň to ukázáno bude, tedy ať mi propadne pokutu, keráž nahoře položena stojí.

18. It. což se mlynářů sladu mletí dotýče, ti se mají takto při sladu zachovati: od žádný měřice žádný hrsti ani žádnýho zrna nemá vzíti; a jestliže by kdo vzal kromě peněz, keréž sau na to uloženy, má propadnúti mně pokuty ½ kopy grošů.

19. It. k takovému pořádku sepsanému tobě hospodáři městečka i s auřadem poraučím, aby k tomu dohlídáno bylo, poněvadž vás několik v auřadě, abyšte každaj tejden buď jedna osoba nebo všichni k sladovníkóm a na všecky sladovni aby dohlídali; též k pivovarníkóm, k nákladníkóm do pivnic, jak sau piva vyhlídali; k vystavení tolikéž, i k mlynářóm, jak se mlejnů slady vydávají, spravedlivě-li či jináč. A jestliže by kdo z takovýho pořádku vystaupil a jím se spravovati nechtěl, tedy takovýho hned trescete a k slušné a spravedlivé nápravě jej přiveďte.

20. It. poněvadž [illegible] že při *mlynářích* jest ten nezpůsob a nerozvážlivost, jak lidem mají spravedlivě [illegible] vydávati, než jak se jim líbí a zdá, tak oni to [illegible] tak že [illegible] lidem [illegible] a [illegible] zase [illegible] a taková věc nepřichází [illegible] úřadem. [illegible] poněvadž jest vám [illegible] obec svěřena, ste povinni [illegible] tak [illegible] a spravedlivé míře to přihlídati. [illegible] nemohou pekaři lidem mým [illegible] vaším auřadem, že k tomu [illegible] abyšte vy hned vez[illegible] znáte od něho mírku, to [illegible] mlynáři lidem dávali [illegible] od mlynářů sklamáni [illegible] nespravili, a tak by se ne[illegible] užívati. A jestliže [illegible] nespravedlivě by lidem dával, ať [illegible] Neb mlynář více vzíti nemá, než [illegible] Neb kdy vy k tomu [illegible] chudobné dosti chleba míti.

[illegible] poněvadž tato vaším dohlídnutím [illegible] dohlídli, aby na spra[illegible] vašeho nebejvají prodajové [illegible] potom bude laciné, a proto [illegible] protož to tak chci o tom míti, abyšte vy [illegible] když jest žito lacinější, [illegible] na slušnosti mohli míti. Též [illegible] aby pekaři a nákladníci [illegible] však proto vám se to všecko [illegible] toho potřebu uznáte v roce, aby [illegible]

[illegible] řezníci i jiná *řemesla*, [illegible] na spravedlnosti lidem se [illegible] vám poroučí, abyšte k takovým [illegible] dohlídali často. [illegible] ty jim hned obnovte.

[illegible] jest sazena tak, aby lidi [illegible] mohli a kdož [illegible] škody neměli. A jestliže by [illegible] načal, a vy ho nesadili [illegible] panu propadl ½ kopy [illegible] A pokudž za spravedlivé uznáte, tak ji saďte: neb se trefuje, [illegible] bejvá po osobách a po přátelství: protož toho míti nechci, [illegible] spravedlivě [illegible] tom abyste se chovali.

24. It. *krajčí* aby na spravedlnosti a na slušnosti dělali, a podle cechu svého se zachovali.

25. It. *ševci* též na slušnosti aby lidem obuv dělali, při čem by zůstati mohli. Cechmistři ať sau k tomu vybráni, keříž by byli lidé k tomu hodni, aby uměli spravedlivě uvážiti, což by lidem bylo za spravedlivé i řemeslu. ti ať závazky k tomu mají.

26. It. *podruhů* a lidí přespolních aby žádnej sansed jich nepřijímal bez uvážení vás †purkmistra† rychtáře a starších. Neb v takovej véci přicházejí lidi k těžkostem skrze přijímání takových lidí. A protož kdož by koho bez vůle vaší přijal, ten aby mi propadl 1 kopu gr. a k obci ½ kopy gr.

27. It. *ohňové* ti aby opatrováni byli vámi †purkmistrem† rychtářem a staršími každé čtyři neděle, abyšte věděli, jak u koho topí, jaké komíny mají, a jak sau je sobě zpravili. A u kohož by bylo uznáno, že by komín byl zlej, ten aby netopil, až se to opraví. A když by větrové [psáno: wietrowy] byli, aby žádnej pivovarník nezaněcoval bez povolení †purkmistra† a hospodáře městečka; pakli by zanítil bez povolení vašeho, a jestliže by to svývolně učinil, tedy ať propadne k obci X gr.

28. It. hospodář každej v domě svém oheň pilně opatruj, a s světlem ven z domu do chlívů, do maštalí žádnej nedaj bez lucerny choditi. Pakli se to u koho nejde. a on jináče s světlem chodí, ten hospodář ať jest dostatečně trestán. a pokutu ať mně dá ½ kopy gr.

29. It. což se *lnův a konopí* v domích vašich dotýče. v světnicích neb v jízbách aby žádný nesušil, leč taková věc bude uvážena purkmistrem a staršími, a k čemuž vy povolíte, ten každaj aby se tak zachoval; a kdož by se tak nezachoval, ten ať mně propadne ½ kopy gr. a vám k obci XV gr.

30. It. hosté u kohož stávají, ten každaj hospodář aby to tak opatroval, aby v tom šetrnost byla, a zvláště v maštalích, když odjedau. aby světla tam nezůstalo; a žádnému do maštale žádný hospodář aby jíti nedal bez lucerny: a jestliže by dopustil, a to naň bylo uznáno, aby mi propadl 1 kopu gr. a obci XV gr. č.

31. It. při domích vašich každaj aby žebřík měl dlauhý, k tomu háků, což můžte nejvíc, a před každým domem aby nádoba vody stála vždycky, jestliže by pán Bůh voheň dopustiti ráčil, majíce takový opatření. aby se to zlé přetrhnauti mohlo. A přístně vám přikazuji, při jarmarcích vašich abyšte bedlivost měli, a před domy vašimi což mohau největší nádoby vody vod ať sau. pod pokutau mně XV gr. č.

32. It. *míry* spravedlivé pivné, kteréž v městečku vydáváte i do vsí cejchované, ty aby byly spravedlivé; též obilné míry, solné, na semena všelijaká, na oleje, k tomu ke všemu vy purgmistře dohlídejte a starší, když toho čas jest, to opatrujte.

A při komž by se koli míra nespravedlivá našla. ten trestán buď. a pokutu mně XV gr. a k obci X gr. aby dal.

33. It. *sedání nočního* aby nebylo. než do čtyř hodin na noc: a po IIII hodinách rychtář aby chodil. a u kohož koliv nejde po IIII. hodině. aby je i s hospodářem do šatlavy vehnal.

34. It. *her* žádných žádný v svém domě aby nedopauščel. a zvlášč s sedlákem aneb čeledínům; a pakli kdo dopustí. ten hospodář ti [?] dej ½ kopy gr. mně a ten, kdož hrál, XV gr. obci. Žádný aby z vězení nebyl púščen. leč tu pokutu dá. Protož vám přístně poraučím. abyšte to přetrhovali: neb se snad někdy trefí. že majíc rychtář tu věc přetrhati. dá se sám v to. a vy z auřadu tolikéž to činíte. Pak jestliže by rychtář byl usvědčen neb kdo z úřadu vás. aby hrál v jakauž koli hru. ten jedna každá osoba aby mi propadl 1 kopu gr. a obci ½ kopy gr.

35. It. jestliže by kdo jakau *bitvu* učinil a právem živ býti nechtěl, takový aby trestán byl; a dobyl-li by tesáku. šavle neb meče. a koho ranil, ten [s] statkem i s hrdlem na milosti mé buď: pakli by neranil a kordu dobyl. ten mně dej 1 kopu gr. a k úbci ½ kopy gr. Neb můžte znáti. takovej neřádnej člověk pokusí se o někoho lehkýho, a potom by se snad mohl pokusiti o někoho dosti hlavatýho.

36. It. jestliže by kdo komu *pohlavek* dal aneb za vrch uhodil. ten každej [illegible] k obci X gr. pokuty; hospodář toho každýho hned purgmistru oznam: pakli [illegible] zamlčel, hospodář sám tu pokutu daj.

37. It. domácí žádnej aby s tesákem nechodil. ani s žádnau *braní* v mě[illegible] přespolní přídauc, aby brané svý dávali hospodáři schovati. A pakli [illegible] to nedal, aby mu braň vzata byla. ten aby pokuty k úbci dal X gr.

[illegible] It. tyto všecky *pokuty* a viny. kterýž k úbci náležejí. aby brány byly [illegible] pokuty sau mné. ty aby byly urukovány až do druhého saudu. [illegible] hospodář městečka aby tu pokutu dal zapsati do rejster.

[illegible] It. toto vám taky poraučím a tak míti chci, abyšte v městečku k domóm [illegible] dohlídali. aby opuštěno nebylo. a [k] kterémuž gruntu jaké dědiny, lúky [illegible] rybníček jest, aby od toho gruntu nic *neodprodával* bez vůle úředníka [illegible] Pernšteinskýho. Neb znám při tom zahynutí těch gruntů, a to z příčiny tý, [illegible] trefí na grunt hospodář mladej. sauc vožralcem a nedbalcem, což dědin [illegible] tomu náleží. to pomalu roztrhá. a na tom domu neb gruntu ostane [illegible] dné a veliké; pak když k tomu užitku nemá, tedy to paustkau zůstati [illegible] se může trefiti, že i platové na tom domě zůstanau, a on nemajíce [illegible] nemůže těch povinností vykonati. Nad čímž já i vy těžkost míváte. [illegible] k takový věci žádnému nepovolujte, aby kdo od kerého gruntu co [illegible] měl. Než kerej grunt s jakau dědinau neb rybníkem, lúkau jest, aby [illegible] Neb úředník můj Pernšteinský, jak jest jemu o tom ode mne po-

ručeno, v řízení mém ode mne jemu vydaném jest mu oznámeno, při čem se v té věci zachovati má, a jináč nic nemá povoliti.

40. It. také toho míti nechci a hned vám o tom přístně poraučím, abyšte žádných *peněz gruntovních* při městečku žádnému nedopauščeli *skupovati*. Neb znám na tom znamenité zavedení poddaných svých, že někdo někdy se při některým kvasu i vožrání, zavede se trhem prodání[m] peněz; a vy někerý osoby majíce před rukama nějakau summu peněz, hledíte je o to připraviti; a tak z poddaných mých, keříž majíc na statcích peníze, od nich je kupujete, a kaupíc od nich, i o to je připraví, což by někerej poddaný můj, do let svých berauc, z toho statku živnost svau mohl by míti, a tak mi z nich žebráků naděláte. A protož toho míti nechci, a tobě hospodáři městečka poraučím, abyšte žádnému žádných peněz na gruntích nedopauščeli [prodávati] bez uvážení úřadníka mýho Pernšteinskýho spolu s vámi.

41. It. *frejmarkův* žádných o statky žádnému nedopauščejte bez uvážení a povolení úředníka mýho Pernšteinskýho. Neb mezi vámi bejvají frejmarkové při večeru vožralém, že někdo nejsa při rozumu svém, statek svůj profrejmarčí, ješto na tom znamenitú škodu má, a někerý i o živnost svau přide. Protož vám o tom přístně přikazuji, abyšte takové věci nedopauščeli; neb jestliže byšte v tom komu povolovali mimo tuto vůli mau, že byšte ode mne nikoli trestání ujiti nemohli.

42. It. což se pak peněz sirotčích dotýče [nic více o tom zde není řečeno; srovnej článek 48].

43. Při *poručenství* u vás takto poraučím a to míti chci: jestliže by kdo požádal a poručenství učiniti chtěl, tedy aby bylo od něho posláno †k purmistru†, a ty †purmistře† *k hospodáři*, vezma s sebau dva konšely a písaře mĕstckého, abyšte k němu šli. Pakli by †purmistr† *hospodář* nemohl, tedy na místě svým jednomu z auřadu poruč, a druhého z úřadu s ním vyšli. A když by k tomu přišli, kdož by chtěl poručenství činiti, nemají ty osoby jemu k poručenství žádné rady dávati, než při čemž jest vůle jeho sama vlastní, a což on rozkáže, to ty osoby od úřadu vyslané mají rozkázati písaři městečka zapsati, tak a jak při čemž jest vůle toho, kdož poručenství činil, a výše nic. Avšak se vám o tom zvlášč poraučí, při tom abyšte rozumu užívali: byl-li by ten, kdož poručenství činí, při dobrém rozumu a paměti, ten kšaft aby byl pořádně zapsaný; pakli byšte to uvážili, že by paměti neměl, tedy ten kšaft aby nevšel v knihy městské bez uvážení toho dalšího, ani tvrzen byl.

44. It. při tom poručenství, při kerémž byšte vy vysláni byli, kdo by chtěl poručenství činiti, aby žádnej nebejval z přátel jeho, kromě ty †purgmistře† *hospodáři* a osoby z vás vyslaných.

45. It. jestliže by toho Bůh neuchoval smrti, kdož poručenství učinil, tedy to poručenství, keréž jest učiněno od toho, kdo jest je učinil, nemá od vás osob

vyslaných žádnému oznámeno býti, ani od tebe †purmistře† *hospodáři*, nežli ve IIII nedělích od smrti toho nebožtíka, který poručenství činil, však když ti toho žádati budau, komuž to náleží. Avšak jestliže byšte v tom v těch IIII nedělích uznali potřebu toho slušnau, toho statku opatření a jednomu náleželé kšaftem opatření, tedy tomu můžte opatrovati statek poručiti. Než kšaft ať není čten niakž než ve čtyrech nedělích. Pakli by se kšaft dotýkal několika osobám [sic], tedy náleží do čtyř neděl vám †purgmistru† *hospodáři a rychtáři* a starším takovau věc opatřiti, a zvláště někdo, kdo by sauc daleko kšaftu, k tomu postačiti nemohl; ale ta všecka věc v tom poručenství tobě †purkmistře† *hospodáři* i s auřadem se poraučí a svěřuje, abyšte v tý věci spravedlivě se zachovali k jednomu každému, neuchylujíc se k žádné straně; než pokudž přísahám a úřadu taková věc náleží, tak se zachovejte, nejináč.

46. It. jestliže by kdo bez poručenství umřel a dítek po sobě nechal, to vám †purkmistru† *hospodáři* a starším přístně poraučím, abyšte vy ten statek bez prodlívání hned opatřili, aby sirotek neb sirotci aneb ten, komuž by náleželo, toho škody neměl. Pakli by to vaší nedbalivostí opatřeno nebylo, tedy těm, komuž by ten statek náležel, jakožto sirotkóm, ne k jinému nežli k vám, kteří byšte na ten čas na úřadě byli, o tu škodu hledíno by bylo. Avšakž když by se taková věc kdy trefila, a maje kdo dítky po sobě, i umřel a kšaftu neučinil, hned takovau věc vzneste na úředníka mého Pernšteinskýho, a pokudž on uváží s vámi spolu za spravedlivé těch sirotků, aby tak opatřeni byli.

47. It. taky vám o tom to přístně poraučím a tak míti chci, keříž to poručníci od koho učiněni sau a nad kerými sirotky, aby ten spůsob tak zachovali: hned po smrti toho nebožtíka, kdož jest jim dítek svejch i statku svýho svěřil, aby ten statek, kerýž jest po tom nebožtíku pozůstal, hned s vámi spolu ti poručníci písaři městckému hned ten statek zapsati dajte, co jakýho statku jest, buď na domě, na dědinách, na lukách i na rybnících, i na hotových penězích i na všelijakých svršcích. A vám, tobě hospodáři městečka s †purgmistrem† †*rychtářem*† i s rychtářem přístně o tom poraučím, abyšte vy k těm poručníkóm ke všem dohlídali a o tom dokonalou vědomost měli, jak ti poručníci ten statek spravují; a nýbrž to tak míti chci, abyšte každýho čtvrt líta o tom věděli a k těm poručníkóm přihlídali, jak statek sirotčí opatrují, k užitku-li sirotčímu čili svýmu. Neb tomu snadně vyrozuměti můžte, jestliže v tom jich spravování přibejvá-li sirotkóm či nic. Pakli byšte to uznali, že poručníci více svýho opatření v tom hledí, než užitku sirotčího, nikoli jim toho netrpte, než v takový věci je k nápravě přiveďte, aby sirotci v tom nehynuli. Neb poněvadž jest jim věc svěřena i před Bohem spravedliva, aby v tom sirotčího dobrýho hleděli, ne užitků svých statkem sirotčím.

48. A protož to tak míti chci, poněvadž ode mne vájš v tom poručení máte, jak se v takové věci zachovati máte, abyšte dali udělati *truhlici* k penězům chování sirotčím, a ta truhlice aby byla při vás chována. A všickni poručníci peníze sirotčí, kerýž hotovy sau, poněvadž o nich vědomost míti máte, ať je před vámi položí, a do té truhlice ať je schovají; a těmi penězi poručníci bez povolení vašeho ať nikam nehajbí, leč by vám to poručníci ukázali, že pro sirotčí dobrý a k užitku sirotkům je vyzdvihnúti chtí, a vy uvážíce to, že jest v tom sirotčí dobré a užitečný, tedy můžte k tomu povoliti. Však se vám všecko poraučí k rozvážení vašemu spravedlivému, aby v tom dobrý sirotčí bylo. Neb jestliže bych to uznal, a vy abyste se v tom jak na žádost lickau mimo toto mé rozkázání zachovali, můžte znáti, že by mi ta věc trpěliva ani snesitelna nebyla. A protož vědauc v tom vůli mau, nejináč než tak se zachovejte.

49. It. což se pak dotýče *užitků obecních*, keréž vy zpravovati máte, znám při tom, aby mělo [sic] opatřením vaším užitky k obci přivozovány býti, že nad tím velikú nedbalivost máte. A protož vám o tom přístně poraučím a tak míti chci: poněvadž někeří znamenití důchodové vám přicházejí, keříž k obci náležejí, abyšte nad tím bedlivost měli a je abyšte bedlivě opatrovali, aby k upomínání summám jistým přicházeli; a když budete míti summy zupomínané, a před rukama hotové peníze budau, sauce nad tím hospodáři obecního dobrýho, můžete to obmysliti, aby někerá kaupě, na keréž by se těmiž penězi vydělati něco mohlo, aby kaupena byla, aby obci radčí důchodu přibejvalo nežli ubejvalo.

50. It. taky toto míti chci a vám přístně poraučím, abyšte zbytečných autrat na obecní groš se vystříhali, a jich nikoli nedopauščeli. Neb sem já úředníku svému Pernšteinskému poručil, jak on od vás počty přijíti má. Neb jestliže u vás pozná co nepořádného, jest jemu ode mne poručeno, jak se v takový věci k vám zachovati má. A protož k takovým důchodům obecním poručil sem jemu, abyšte k tomu dohlídali a důchody obecní opatrovali, aby jich radčie přibejvalo než ubejvalo.

51. It. tito artikulové všickni nahoře psaní, keříž vám ode mne vydáni sau, chci aby vykonáváni byli; tobě hospodáři městečka †s purgmistrem† i vší radě přístně poraučím, abyšte k tomu dohlídali a nad tím ruku drželi, aby se to všecko vykonávalo. Neb jestliže by v takové věci nedbalivostí vaší to scházelo, při čem jest vůle má, aby se vykonati neměla: můžete znáti, že bych vám toho lehce vážiti nemohl, ale o to vás dostatečně trestati bych kázal. Kdež pak úředníku svému Pernšteinskému sem poručil, aby on k vám a k těm věcem, keréž ode mne sau vydány vám, dohlídal, a dokonalou vědomost o tom měl, aby se to tak, pokudž jest vůle má, vykonávalo. A jestliže by v tom uznal nedbalivost vaši, jest jemu ode mne poručeno, jak a pokud v té věci se k vám zachovati má. Protož v tom vědauc vůli mau, nejinak než tak se zachovajte ɔc.

Jinou rukou řidčeji psáno:

52. It. což se pak vás *desátníků* dotýče, vy abyšte každý dohlídali k desátku svému, zbroje keréž koli na koho uloženy sau, těch aby šetřili a je čistotně chovali, a žádným prodajem ani frejmarkem neodbývali ani nezastavovali, žádným vymyšleným obyčejem z toho gruntu toho neprodávali, ani tím hýbali. A jestliže by se který čeho dopustil a čeho svévolně odbyl proti řádu mnú ustanovenému, toho hned rychtář s konšely, když o tom vědomost míti budete, od setníků aneb desátníků hned na zámek Pernštein muoj před úředníka mého postavte; neb úředník muoj dále poručeno má, jak k jednomu každému se zachovati má.

Zase jiná ruka začala psáti:

Leta 1563 v auterý po svatým Duše stalo se jest [nic více nepsáno].

56.

1539 obecní řád vsi Georgswalde u Šluknova.

Podle Schlesingerovy zmínky v Mitthlgn d. Vereins f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen XV. 175 tištěn jest ten řád pod jmenem Ordnung von Georgswalde v Lahmerových Gedenkblätter von Georgswalde, str. 4, ale vadně.

57.

Artikulové vydaní rychtářům a poddaným na panstvích Rosenberských

roku 1540.

V knížecím archivě Třeboňském (IB. 5AU. 82) nachází se rukopis těchto artik
v jehož čele stojí vročení 1540; písmo ukazuje asi k též době. Byly tedy vydány za vlád
z Rosenberka přijmím Kulhavého, jenž po smrti svého staršího bratra Jošta († 15.
rodu Rosenberského († 5. list. 1545); o jich nařízení a vyhlášení
Rosenberské (ČČMus. 1828, IV. str. 79). Týkají s
aby články obsahem příbuzné stály pohr
ní číslování článků jde je
sbírkám předp

byly tuším sestaveny podle jednotného plánu, ač ten plán nebyl proveden důsledně. Ostatní články 51—85 zdají se býti připsány anebo spíš při nahodilých příležitostech připisovány bez rozvrhu a bez plánu jednotného.

Tyto artikule platily na všech panstvích rodu Rosenberského; rukopis jejich zachoval se v Třeboni, ale článek 85. mluví o vězení Krumlovském, a článek 14. zavazuje netoliko lidi všude na vlastních panstvích rodu Rosenberského, nýbrž i poddané klášterův a duchovních beneficií, která se nacházela pod vrchním panstvím pánův z Rosenberka. V 16. věku byla to panství velmi rozsáhlá v jižních končinách země České. Když Jošta z Rosenberka syn Vilém dospěv k 17. roku, uvazoval se r. 1551 ve vládařství, byly mu od poručníků postoupeny statky Krumlovský, Třeboňský, Novohradský, Rosenberský, Helfenburský, Choustnický, Milčínský, město Prachatice s vesnicemi, potom statky duchovenské klášterův Vyšebrodského, Korunského, Třeboňského, Borovanského, panenského v Krumlově a fary Krumlovské. (Březan v Životě p. Viléma z Rosenberka str. 40.)

Další vývoj těchto artikulů na panstvích Rosenberských viz níže při letech 1560 a 1580, kdež nabývají světla také ty články, jež v tomto prvním sepsání jsou poněkud nesrozumitelné.

Anno Domini sesquimillesimo quadragesimo.

Těchto artikuluov dole psaných žádný rychtář ani konšelé bez vůle panské *nesmlúvejte*, ani se komu smluviti dopouštějte nižádným vymyšleným obyčejem, pod pokutú hrdla ztracení, kdož by se toho dopustil, buď rychtář neb konšelé v kderým ouřadu koli, než takovú věc na pána neb auřadníky [sic] aby znesli a toho nezamlčovali.

První artikul: Kdož by koho *zamordoval* aneb *zranil*, to má rychtář tak opatřiti: hned toho vsaď do vězení, kdož by se takové věci dopustil, dobře jeho vězením opatřiti, aby neušel, a to ku pánu oznámiti neb ouřadníku. A jakž se o tom rychtáři poruočí, tak se zachovaj, a to jináče nečiň pod hrdlem ztracení. A konšelé i všecka obec to rychtáři dopomáhajte; a kdož by se v tom neuchoval a rychtáři ani konšeluom na takového nepomohl na mordéře aneb zloděje, a na kohož by rychtář vedle ouřadu aneb panského rozkazu sáhnúti chtěl, bude trestán vedle zaslúžení a provi[ně]ní jeho dostatečně.

Druhej artikul: *Pokradl-[l]i* by kdo něco někomu, aneb někoho že by zlodějsky zlúpil: toho každého hned rychtář vezmi s pomocí konšeluov i vší obce, a jeho do vězení panského dodajte; jináče nečiň pod hrdlem ztracení; a pánu neb ouřadníku o tom hned oznam.

Třetí artikul: *Spálil-[l]i* by kdo komu jaké stavení, toho hned vezma, pánu do vězení dodajte rychtář s pomocí konšel i obce, v kterým by se ouřadu přihodilo, aneb kdež by takový koli na panství postížen byl; jináče nečiň pod hrdlem ztracení.

Čtvrtý artikul: Propadl-[l]i by kdo pánu jaké *pokuty* neb záruky, to pánu neb ouřadníku oznamte rychtáři i konšelé, ať to hned zapíše, co propadl a proč; a kdo s to, ať pánu netají pod hrdlem ztracení.

Pátý artikul: Spáchal-[l]i*) by kdo jakú *hanebnú* věc a nešlechetnú, to rychtář na pána neb ouřadníka hned vznes, aneb byl-[l]i by kdo v cizoložství pochycen; jináče nečině pod hrdlem ztracení.

*) V rukopise psáno stále: spachali, místo spáchal-li, a tomu podobně, což dále již neoznačuji.

Šístý artikul: Nalezl-li by kdo jaký *poklad* neb peníze, málo neb mnoho, to rychtář a konšelé pánu oznamte neb ouřadníku pod nemilostí panskou a skutečným trestáním na hrdlech.

Sedmej artikul: *Lovil-li* by kdo v rybnících neb v potocích, aneb bez vůle panské *střelbú* po lesích neb zajíce a zvěř jakú koli střílel aneb jaké léči dělal, to hned rychtář neb konšelé oznamte pánu, ouřadníku, pod trestáním na hrdlech.

Osmej artikul: *Zhaněl-li* by kdo koho v jakém koliv zlodějstvu aneb v kderým koli artikulu nahoře psaným, neb v jakém nešlechetenstvím, toho rychtář ani konšelé umlúvati se bez vůle panské nedopouštějte pod trestáním na hrdlech.

Devátej artikul: Aby rychtář a konšelé žádnému po vsech neb městečkách, lečby kde měli jaké vejsady na to, toho nedopouštěli, aby jaké dědiny jeden druhému neb louky *od svého gruntu prodávati* aneb zastavovati bez vůle panské měl, pod trestáním ukrutným.

Desátej artikul: Žádný žádného *rybníčku* bez vůle panské nedělaj. Kdož by se v tom neuchoval, rychtář s konšely pánu oznam.

[11] Item *trhové noční* a při vožralým času, ti se zapovídají a v nic obracují, totiž o krunty, lúky a jakýž koli dobytek. Než což se ráno a ve dne a před rychtářem a konšely tak pořádně strží, to má držáno býti.

[12] Item *peněz* svejch kdož by kde *na kterým kruntu* měl, žádný jeden druhému bez povolení panského neprodávaj; než když ode pána vůli míti budete, ta věc svůj průchod míti bude. Pakliby se kdo v tom neuchoval, to rychtář s konšely pánu oznam neb ouřadníku.

[13] Item všelijakého ládování a *překupování* po vsech každej zanechaj, jako všelijakého obilí, sýru, másla, slepic, vlny, chmele, husí, medu, konopí, vajec. Ale kdož co toho prodati má, ten nes a vez takovú každú věc k svobodnému trhu do měst. A kdož by se v tom tak neuchoval, prodával i kupoval, tomu a těmi se taková koupě pánu k ruce vzíti má skrze rychtáře a konšely.

[14] A lidé všudy po panství panuu z Rozmberka, buď klášterů neb kaplaních, kdež koli na panství, mají se v těchto ve všech artikulech tak zachovati, jako jiní též panštie.

[15] Item *piva* vaření na šenk aneb na prodaj žádnej nevař, leč by na to jaký vejsady měli, to pokaž před pánem. Než k svému trunku [s] svú čeledí sobě kdo co chce může navařiti; ale z toho nešenkuj ani prodávaj. A kdož by se v tom tak

nezachoval, rychtář s konšely pánu to oznam neb ouřadníku; a co pán s tím rozkázati ráčí, tak se rychtář zachovaj.

[16] Item *umřel-li* by kde který hospodář, hned rychtář s konšely nemeškaje, nebyl-li by rychtář doma, ale konšelé mají sami ten statek toho umrlého hned vopatřiti a zamknúti, písaři důchodnímu, toho panství ouřadníku, o tom oznámiti; a na to mají vyjeti, ten statek spravedlivě pošacovati, to zapsati v knihy sirotčí neb [o]dúmrtní, což komu z toho přijí[ti] má. A komuž by ten statek v ruce puštěn byl, ať jemu jest uloženo, po čem má z toho statku verunky klásti každý rok, buď pánu odúmrť neb sirotkóm jich duočastek. A to ať bez prodlévání kladeno každý rok do truhlice sirotčí, peníze hned při každým času, ať na krunt se nic nezadržuje sirotčího, než vždy ať kladú do truhlice pořád.

[17] Item umřel-li by kdo a maje toho moc a za právo vedle obdaření pánuov, že by *kšaft* učinil: tu rychtář i konšelé to pilně slyše, co je kšaftoval, s tím neprodlévaje.

[18] Item každé rychtářství ať mají z ůbce svú truhlici při důchodním písaři, a ta truhlice ať má dva zámky; od jednoho zámku ať má klíč písař důchodní, a druhý rychtář; a tu ať se *peníze sirotčí* do té truhlice z toho rychtářství kladou. A bez vůle panské žádnému nevydávaj ani půjčuj.

19. Item *rychtáře a konšely* v poctivosti mějte a jim [sic] poslušni buďte.

[20] Item jestliby kdo jaké koli *viny* propadl jakým koli obyčejem, to rychtář daj duochodnímu písaři zapsati, a toho nezamlčuj, pod nemilostí a trestáním příkrým.

[21] Item ať po vsech a po městečkách aby nehráli v *kostky* ani v karty. A kdož by přestoupil, ten daj pánu 2 kopy; hospodář, který u sebe hráti dopustí, daj pánu 4 kopy. Zví-li rychtář neb konšelé, an někdeří v tom rychtářství hráli, to zamlčeli a pánu nevoznámili neb ouředníku: ten každý pánu daj 4 kopy.

[22] Item držel-li by rychtář neb kdož koli jinej jaké panské oužitky, ten od toho pust, ať se to ku páně ruce užívá, což by kde bez vůle panské užíval a z toho neplatil. Pánu pakliby kdo o tom věda, pánu nepověděl, ten bude na milosti panské s hrdlem i statkem.

[23] Item který by hospodář *zle hospodařil* a stavení opustil, tomu rychtář i konšelé toho netrpte a jej trescete; a nebude-li za [sic] to dbáti, oznamte pánu neb ouřadníku, ať jest trestán, aneb aby prodal dobrému hospodáři.

[24] Item aby žádnej *dobytkuov* z panství *neprodávali* malého ani velikého. Pakliby se kdo tomu uchovati nechtěl a svú vůli provozoval, ten tu kúpi neb prodaj pánu propadne, a rychtář to pánu k ruce vezmi. A kdož sobě co na pánu vyjedná, že by jemu bylo co dopuštěno dobytka z panství ven prodati, to bude míti svůj pruochod bez trestání.

[25] Item před *vohni* se opatrujte pilně, aby se nevypalovali neb lesů. A oc koho by voheň vyšel, to rychtář pánu neb ouřadníku oznam; pán takového trestat ráčí podle své vůle; a daj 2 kopy gr. č. A dělajte sobě v ůbci nějakú jízbu, a tu konopí a lín sušte.

[26] Item žádný jeden druhému *plotu* do jeho kruntu nepřestavuj, ani ces novejch nedělaj, ani hranic přesazuj, ani žádné vody starého vodotoku jinému k škodě nevyvozuj, pod pokutami vedle vůle panské 2 kop.

[27] Item když by rychtář obeslal pro panskú věc aneb probeczni [= pro obecní] do *hromady*, a kdo by svévolně nepřišel: daj k ůbci 4 gr., a pánu pokuty 10 gr.

[28] Dá-li jeden druhému *pohlavek* jakž koli v svádě, rychtář toho vsaď, a on daj pánu pokuty 30 gr.

[29] Item *přesekal-li* jeden druhému v lese, aneb na louce aneb v ůbilí přežal neb plotem na cizí přestavil: komuž to učinil, s tím se umluv, a pánu propad 1 kopu.

[30] Item přihodil-li se kde *mord* neb zranění u kderého hospodáře: ten to opatř, aby ten mordéř neušel, takovej svévolník.

[31] Item také vy *rychtáři i konšelé* o tyto věci jednajte mezi lidmi a umlúvajte; toho před pána neb ouředníka netřeba dopúštěti k žalobám o tyto dole psané věci, sami čiňte spravedlivé konce. Pakliby vy v tom spravedlivosti užívati nechtěli, nepomníce na své přísahy, budete trestáni hanebně bez milosti.

[32] Item bude-li žalovati o jaký koli dluh kderému rychtáři, ten rychtář hned obešli toho, na něho[ž] by někdo žaloval. Přizná-li se dlužník k *dluhu*, že tomu žalobníku dlužen jest: hned ty rychtáři dlužníka k tomu přidrž vedle práva ať jemu žalujícímu zaplatí aneb se s ním podle vůle jeho umluví. Jináče ty rychtáři nečiň, by pak ten dlužník tvůj přítel byl; pomni ty na spravedlivost. A mezi panskými lidmi stavunku nepřijímaj, než přidrž, ať platí bez stavunku.

[33] Item pakliby kdo žaloval na koho v tvém rychtářství, a ty toho jistého obeslal jako dlužníka, a ten na něho by někdo žalobu vedl o jakýž koli *dluh*, a ten, na něhož by žaloba šla, pravil odpíraje, že tomu, kdož na něho žaluje, nic dlužen není, anebo že by tolik jemu dlužen nebyl: tehdy ty rychtáři, přivezma k sobě někderého konšela, slož jim o to rok a je vyslyš. Kdo svú při lépe hodným svědomím prokáže, tomu daj za právo; a půkudž k tvému ouřadu náleží, přidrž křivého, ať jest spravedlivému práv bez odtahuov; nemá-li peněz, ale ať jemu práv jest, čímž má.

[34] Item přihodilo-li by se, že by někdo listem žaloval a na osobu kderúž koli do tvého ouřadu: přizná-li se ten, na kohož žaloba de, k *dluhu*, přidrž jeho vedle práva, ať tomu zaplatí aneb se s ním umluví. Paklit by ten odepřel dluhu,

že by dlužen nebyl: odpiš onomu, jenž žaluje, že tento tomu dluhu jakž koli odpírá, a polož jemu rok před sebe, den jemu jmenuj, i druhej straně; a připiš jemu, že chceš od něho spravedlivě učiniti. A toho nezanedbávaj, aby snad o to obstavunci nepřišli, a skrz rychtáře nedbalého aby lidé páně ke škodám nepřišli, jenž by tím rychtář vinen býti mušel. Protož se toho nedopúštěti nikoli, aby sebe i lidí pod ouřadem tvým nezavedl, pilně pomni to zachovati. Stane-liť: vyslyše je vedle prvního pořadu, učiň jim spravedlnost. A pakliby žalobník nestál a přes to obstavil: sám ty škody platiti bude, poněvadž po žalobě k roku položenému nedostál, a ty že jemu chtěl spravedlivě učiniti o[d] dlužníka.

[35] Přihodí-li se, že by někdo maje pla[t]ce býti, a sa podle práva přidržán, peněz hotových neměl: nechť platí, čímž má, jako *femberty;* ten kdož dlužen, polož neb postav fembert, jakýž koli máš, před rychtářem svým neb kdež by obstaven byl; tu rychtář s konšely neb sobě přísedícími pilně ohledajíc, zač by ten fember stál, tak šacujíc, co spravedlivého po zeznání pořádného.

[36] A pakliby dlužník neměl čím placze [platce] beyti, vznes to na pána ty rychtáři, a snad pán káže toho dlužníka vydati tomu, komuž on dlužen jest, a nemá čím zaplatiti, aby snad jiní poddaní skrz něho ke škodám nepřišli, kdyby kdo pro něho obstavunky činil.

[37] Žádnej prve pro žádnú věc *nestavuj*, leč žaloby prve předejdú, a tobě aby vůli dal k stavování, sic trestán budeš, budeš-li bez vůle pána obstavovati, a škodu vezmeš, když by kdo bez žaloby obstavil.

[38] Rychtáři zlolaykóm *lání* zastavujte, slovy i trestáním kládú, daj 4 gr. *Vožralce* nezbedného potresciž slovy; neposlechne-liť, vsaď jeho do klády, až vyčerství a střízliv bude.

[39] Item *zhaní-li* jedna souseda druhú pro kurevství neb svévolně, rychtář to umluv mezi nimi, a buď jaké jiné svárčivé věci; chyba čárů neb nějakého mordu dětí neb trávení neb zlodějstva: ty věci na pána mají vznešeny bejti od rychtáře. O jiné věci umlúvati rychtář může. A křiva která zuostane, daj pánu pytel pokuty v puol druhého džberu velký, a muž daj pánu 30 gr. pokuty.

[40] Svůře-li jeden druhému *meze*, neb že by svévolně ploty zbořil: tresci jeho rychtář a konšelé kládou, a pokuty pánu 1 kopa.

[41] Pobral-li by jeden druhému v lese *drva*, ať jemu zaplatí; a ty rychtáři jeho tresci, ať cizího nechá s pokojem, vsaď jeho, a pánu ať dá 1 kopu.

[42] Item udělá-li kde jeden druhému jakú *škodu* v ůbilí neb v lukách, neb na štěpích, neb na dobytku: ten, jemuž se škoda stane, sám se nemsti, ani laj hanlivě, ani nebí žádného, ani čeledína komu ani dobytka, kterýmž by se škoda tobě stala. Učiň takto: *zajmi* ten *dobytek* jakýž koli, buď husí neb jiný, přižeň k rychtáři aneb konšelu, a zavři to u něho. A hned ať rychtář s konšely a staršími na

tu škodu wydau [vyjdou], to spravedlivě povážíce, co má vinnej za tu škodu dáti jemu, to rychtář oznam, a on se tak zachovaj, jakž jemu od starších povědíno bude a rozeznáno. A pakli by která strana jináče v tom ve všem artikuli své vůle užívala, toho tresci ty rychtáři kládú, ať tomu obyknú obě straně, což jest uznáno takovým pořadem mezi nimi. A kdož by tomu obyknúti nechtěl, daj pánu pokuty 1 kopu.

[43] Item žádnej sirotczi [sirotcí] ani žádnej synů svejch nedávaj bez vůle panské na žádné *řemeslo*. Pakli kdo přes to půjde k řemeslu [rzemeslvi]: vy otcové neb přátelé mušíte jeho hledati a pánu postaviti; a rychtář té věci pánu nijak netaj, než oznam to pod trestáním. A kdož na řemeslo se dá bez vůle panské, propadne pánu duočastek svůj, a bude za neposlušného.

[44] Item rychtáři, přivezma k sobě někderého z konšeluov, všudy pod tvém rychtářství u každého zvěz, *kolik kderý synů má,* chyba dětí, malejch pacholat, kderým už by nebylo let patnácti, těch netřeba oznamovati, až by starší byli; ale což od patnácti let stáří, ty při každým sv. Jiří, když ouroky dáváte, písaři oznam, kolik jich kderej synů má, ať to písař zapíše, a kde kerý u koho slúží. A tak každý rok vždy. Pak-li by kderý umřel, taký se to oznámiti má, písař zapíše pro paměť.

[45] A žádnej žádného sirotka ani syna svého na žádné řemeslo nedávaj bez vůle panské, pod pokutú 10 kop propadení, kdož se nezachová.

[46] Item o *sirotcích*. Když kdo kde umře, při kšaftích aneb při šacování statku a při zápisu těch kšaftů neb šacunku statku pozuostalého, mají se všickni sirotci zapsati zejména, jak kderému říkají, a kolik jest jich pozuostalo po jich otci. A ti sirotci když dorostú, aby jen mohli u lidí sloužiti, hned je rychtář s konšely u lidí jednajte, aneb dobrému jich příteli poruč[t]e, ať vědí, z čeho u lidí slouží, a jim křivda aby se nedála.

[47] Umřel-li by v tvém rychtářství kderý sirotek, to vždy písaři duochodnímu oznam při každým sv. Jiří při ourocích, ať se to zapíše v knihy sirotčí, kdež šacunci neb kšafti zapsáni sou i sirotci pro paměť.

[48] Item žádnej rychtář od žadného žádné *pocty* nebeř, nežli právo rychtařské vedle žalob neb přípovědí aneb obstavuonkuo, to rychtáři náleží.

[49] Item v žádném rychtářství, buď v městečku neb ve vsi, nevydávajte bez vůle panské *listu zachovacího* žádné osobě.

[50] Přestúpí-li rychtář neb konšelé v těchto artikulech nahoře psaných kderú věc, bude trestán vedle vůle panské pod trestáním panským, kdož se toho dopustí. Neradímť.

[51] Item *myslivosti* s ručnicemi a s kušemi zanechajte, zajícû ani zvěři žádnej nestřílejte, lesu v myslivosti prázdni buďte, a ptactva velikého nestřílejte,

pod těžkým trestáním, ani husí ani kačic na rybnících. Kdož bude usvě[d]čen, vis neb se vyplať. Ani vajec husích ani kačičích nezbírajte.

[52] Item kdož se kde s volí panskú na jakú myslivost wmieyti [sic] v lesích, ten toho bude moci užiti vedle vůle panské. Ale proto když kunu chytíš, přines pánu a prodaj JMti; nezapomínaj doma dobré, a zlé nenos; protož každou okaž, kderú chytíš, ač nechceš trestán bejti.

[53] Item jam na *vlky* žádnej bez vůle panské nedělaj, a kdeří je mají, je zasypte hned.

[54] Item zastřelí-li kdo lišku, vlka [z] svého stavení, přines a prodaj pánu. Zajíců nestřílej ani [z] svého stavení.

[55] Item *povalečuov* netrpte a zlodějů, ani jich v krčmách nefidrujte, než na zámek oznamte, ať sú pobráni i trestáni; a to pod hrdlem.

[56] Item kderý by hospodář *v krčmách* noc neb více sedal, toho trestati kládú. Rychtář s konšely přihlédaj, ať stavení opravují.

[57] Item krčmáři aby žádnému po vsech i městečkách přes noc u sebe seděti nedali, žádnému sousedu ani jinému, pod 1 kopou propadení. A přes 3 gr. žádnému vejš nevěř za pivo.

[58] Item gruntuov ani luk ani trávy žádnej *neprodávej od gruntuov* bez vůle panské, pod pokutú 30 gr.; a ten kdož koupí, jemu zase darmo vzato bude, aneb by půjčil na ty grunty; a k tomu týden u věži seděti má.

[59] Item *zapálil-li* by kdo lesy pansky, všichni hasiti běžte; a ten kdož zapálí, s hrdlem i statkem na páně milosti bude.

[60] Item zapálí-li soused jeden druhému porostliny, škodu zaplať, a pán ráčí k němu přistúpiti jako ku paliči jinému.

[61] Item poyczaru [poyzaru? požárů] nepalte, pod trestáním skutečným vedle vůle páně JMsti.

[62] Item rychtář s konšely aby na to hleděli, aby každý své dědiny osíval, porostliny planil, a stavení opravoval. Pokuty na to uložiti, ať staví.

[63] Item kdož by jeden druhému *mezník* vyvrátil aneb vykopal, to naň usvěčeno bylo, propadne pánu JMsti 10 kop gr. č.

[64. Item kdož mají jaké pruohony *hraditi*, jako súhrady, a že by tuhdy [sic] se měla škoda sousedóm díti, a rychtář kázal zahraditi do téhodne, a ten, komuž by bylo rozkázáno, nezahradil by, propadne 1 kopu.

[65] Item kdož by komu jel přes pole seté neb louku, maje céstú spravedlivú jeti, ten seď u věži dvě neděli.

[66] Item zajal-li by jeden druhému jaký dobytek v svej škodě, a hnal jej k rychtáři, a někdo mu jej odjal mocí: ten buď trestán za tři neděle, a škody přece zaplať, co dobytek tvůj učinil.

[67] Item žádný za žádného na jiné panství neslibuj. Pakliby tě co zašlo, sám vypravuj, a k tomu trestán budeš.

[68] Item kuroptví žádnej nevnaď ani na ně nelícej, pod trestáním.

[69] Item dobytky aby sobě lidé přisazovali, krávy, voly, ovce, pro ourok.

[70] *herky*, kdo s to bejti může, ať chová; jest to dobrá živnost sedlská.

[71] Zeptati se na všecky *věci sirotčí* i jich statky i peníze, aby se toho nic nezatajilo jim ke škodě. A jestliže by se co uptal, tehdy rychtář i konšeli trestáni budete, nejde-li se co nepořádného v tom.

[72] Všickni sirotci a lidé sběhlí, na ně se vyptati, aby všickni z každého ouřadu byli zapsáni zejmena, a kde by se který najíti měl.

[73] Item záplaty *ouroční* na penězích, ty ať jsou dávány dvě neděli před sv. Jiřím.

[74] všichni *ospové* aby dáni byli do sv. Martina, prve nežli by se lidé z ůbilí vyprodali. A kdo by nedal, ten daj ospu třetinú vejše.

[75] Jestliže by kdo v jakú *pokutu* upad, a rychtář a konšelé to zamlčeli pánu, neoznamy [snad: neoznámili ani] ouřadníku, ti učiní [? by uczini] proti své přísaze, budú trestáni. Takto ty rychtáři učiň: Kdož v jakú pokutu proti pánu upadne, udělaj s tím vrub, kdož by propadl, a nařež na tom vrubu tu sumu té pokuty, což jest propadl; nechajž jemu jednoho vrubu, a sám schovaj druhý. A když deš ku písaři duochodnímu, kaž státi těm všem, kdož by vruby měli; sám svůj taky přines, a daj každého zapsati zejmena vedle vrubu, což kdo zač a proč tu pokutu propadl.

[76] Jestliže by kdy přihodilo, že by *střídú pásli*, a že by se škoda stala od zvěři na dobytku, a bude-li to dokázáno skrze někderé osoby, že by to ten, kdož pase, svévolně zanedbal a pro jeho nedbalivost se škoda stala: ten se s tím, komuž se škoda stala, umluv o to. A pakliby se škoda stala mocí od zvěři, že by tomu ten, kdož pase, odolati nemohl: tuhdy komuž by se škoda stala, ten tu škodu sám nes.

[77] A na mlázích v lesích panských dobytka velikého ani malého *nepas*. A kdož by se v tom nezachoval, dajž pánu 5 kop; a pakliby škodu věčí udělal, tu zaplať a trestán budeš.

[78] Item v městečkách a ve vsech žádnejch *podruhů* nechovajte, leč by se na místě páně rychtář přikázal do toho času, duokuod na zboží páně JMsti bejti chce, též pastéři, a to pod pokutú 2 kop, u koho by ten podruh byl.

[79] Což se *poustek* dotýče, na ty se rychtáři zeptati, v které vsi která poustka jest, a kejm by mohla osazena bejti. Sedlák bohatej, maje syny, ten pousku ujmi a ji ustav, a syna aneb sám se tu osaď.

[80] *Do měst* kdož má syna řemeslníka, zvláště soukeníka, a otec moha s to bejti, kup synu dům v městě a pomoz jemu vedle možnosti své, ať tu řemeslo dělá a se živí, a město se rozmáhá.

[81] *Psy* na řetězích mějte, aneb nohu zadní jednu utni jemu, neb klapet jemu na loket vzdejlí na hrdlo a jako ruka stlúštie. A kdož by se v tom nezachoval, a pes tak svobodně běhal: kolikrát koli toho psa rychtář neb konuhlédají bez toho, ten, čí jest pes, tolikrát vždy pánu 4 gr. propadne; a to vrub rychtář nařezuj, a to každý rok, počna o středoposti až do sv. Havla, a tak se zachovajte. A omešká-li to rychtář svévolně, ten daj za jiné za všecky.

[82] Kdož by *včely* našel, daj pánu o nich věděti; tehdy bude jeho puol nských puol; a pakliby kdo zamlčel, tehdy mu je pán vezme, a k tomu trestán bude.

[83] *Jitra* kdož drží, aby nepřeměřoval bez vůle lovčího. Pakliby lovčí k tomu dal, to aby se přeměřilo a [v] vejplatu vešlo. Pakliby se kdo v tom neuchoval, budú jemu pobrány, a k tomu trestán bude.*)

*) Srv. art. 73 r. 1560.

[84] Lesuov panských aby sobě k vůbci [kwubczi] *nepřeplaňovali* ani jich lešťovali bez vůle a vědomí panského neb ouředníků, jakož pak tak podlesáci jí, že se toho neuchovají. Pak kdož by se neb kderá obec toho dopustila neb a, bude jim pobráno, škodu páně vedle vůle panské zaplatí a trestáni [budou], pán rozkázati ráčí.

[85] [Jinou, ale souvěkou rukou:] Item kdež by *pokřik* zešel, že by lotři kú škodu někomu učinili: takového všickni honite [nebo: hointe], popadnouci vězení na Krumlov dode[j]te. Povalečuov vyzdvihujte, a stanoví žádného jim nejte mezi sebou [moczy sobau]; jestliže by pak kdo takového fedoroval a lotruov onil, bude trestán podle vuole pána JMti.

Souvěký opis v knížecím archivě v Třeboni I B 5 AU. 82.

58.

Jana Brtvína z Ploskovic

návod úředníkům panským o správě lidu poddaného,

tištěný roku 1540.

Roku 1540 vyšla v Praze kniha formátu malé osmerky, kteráž v titulním dřevorytu, stavujícím Boha Otce, ukřižování Kristovo a významy čtyř evangelistův, má tento nápis:

Knížka tato dvě stránky v sobě drží: v přední stránce jest o způsobu a životu křeském, kterak by člověk sám sebe, při tom i jiné, vésti měl, zvláště pak kteří v světě nad ými panují; v druhé stránce o pořádku slušně a užitečně z strany hospodářství kratičce dáno.

Hned na druhé straně titulního listu uvádí spisovatel sám sebe těmito slovy: „Já Jan Brtvín z Ploskovic žádost spasitedlného dobrého při duších i tělech vinšujíc vzkazuji". Jinak o spisovateli nic se nedovídáme ni v této knize ni odjinud. Předmluva zaujímá sedm stran. Na jejím konci jest vytištěno vročení: „Letha MDXXXX", t. j. 1540; poslední švabachové x jest zalito, a kdo si nevšimne dole malého ohonku, může to písmeno čísti mylně za v = 5, a obdrží tak letopočet 1535, kterýž tou mýlkou přišel do Jungmannovy Historie literatury české IV. 858 a odtud do Jirečkovy Rukověti; že domnělé vydání z roku 1535 nikde se nenachází, poznamenal již Rezek v Dějinách Čech a Moravy nové doby II. 257. Není pochyby, že vydání z roku 1540 jest první, a Jungmann jen omylem měl je za druhé. Také Veleslavína, když roku 1587 knihu Brtvínovu znova vydával, poznamenal na titule, že byla „vydána vuobec před lety XLVII", znal tedy jen vydání z roku 1540. Na konci knihy Brtvínovy z roku 1540 jest označena tiskárna: Imp. in Min. civ. Pragen. per Barth. Netolic.

Kniha jest ozdobena několika obrázky, z nichž dva mají v dřevorytu nápisy německé, dosti chybné, totiž zdrželivost die Mesikait, a spravedlnost die Gerechkit. Obrázky tedy Pražský knihtiskař dostal nejspíš z Němec, ale chyba bylo by souditi, že by kniha Brtvínova byla překladem z němčiny; k tomu nic v ní neukazuje, ani jazyk, ani nějaké narážky nebo okolnosti popisované. Nepochybuji, že máme před sebou spis dosti původní, sepsaný v zemi České od Čecha, nábožného křesťana a zkušeného hospodáře. Spisovatel dává znáti na rozličných místech, že kniha jeho jest vlastní jeho pokus. Takž v titule nahoře uvedeném poslední slovo *shledáno* znamená nejspíš tolik co *skompilováno*, což se tam vztahuje ke druhé stránce, kdež jsou vytištěny některé formule a předpisy, jež nepochybně po panstvích byly v užívání již dříve, jakož ovšem i později. K celé knize, obzvláště však k první její části čili stránce vztahují se tato slova předmluvy Brtvínovy: „A pro rozmnožení cti a slávy boží od těch, kdož statky a zboží a nad jinými u vyvejšení v správách od pána Boha svého postaveni jsú, knížku tuto, díl i z písem svatých podle sprostnosti své jako v tom nezvyklý vyhledav, sem sepsal a na světlo k vytištění vydal, práce v tom pro dobré a užitečné jednoho každého nelitujíc". Na několika místech připomíná, že některé způsoby při hospodářství v rozličných krajinách země České jsou rozličné a mohou tak zůstati. Pročež co Brtvín píše o hospodářství na panském statku i o správě lidu poddaného, to s důvěrou můžeme přijmouti, ne sice za zákon nepřekročitelný, ale za vzor abstrahovaný spisovatelem z dobrých skutečných příkladů i také potom následovaný na mnohých statcích po Čechách, arciť měrou nestejnou, tu více, onde méně, podle větší nebo menší pořádnosti a spravedlivosti pánův i úředníkův jejich. I jest tento vzor dosti potěšitelný. Vysvítá sice i ze slov Brtvínových, že vyskytaly se nechvalné odchylky od toho vzoru, ale spisovatel všude hledí přesvědčiti, že kdo se přidrží jeho dobrých rad, ten dočká se užitku hmotného, i že jest to také náboženskou povinností pánův a správcův, aby s lidmi zacházeli milosrdně.

Vydání knihy Brtvínovy z roku 1540 není stránkováno. První část čili stránka zaujímá 43 listy, což jest menší polovice celé knihy. Ohlavení její stojí hned za předmluvou a zní takto:

Stránka přední drží v sobě rozdíly čtyři: — První rozdíl, ktož by chtěl v jaké hospodářství se dáti, nejlép aby takový manželku měl, a majíc dítky, jak je spravovati mají. — Druhý: Statek komu Buoh dáti ráčil, jak ho k spasení svému užívati má. — Třetí: Kdož pozemské zboží mají, kterak se to pobožně říditi má podle čtyř ctností hlavních. — Čtvrtý rozdíl: Rada Šalamúnova kratičce sepsaná k tomu přidána.

Obsah této stránky přední, jakož i předcházející předmluvy, jest všeobecné napomi-

nání ku křesťanskému životu, s četnými doklady citovanými z písma svatého, dílem i ze starověkých spisovatelů světských. Všude jeví se upřímný křesťanský názor na svět; kterého vyznání nebo sekty by byl spisovatel, neznamená se. Spisovatel hledí povzbuditi pány a jich úředníky ku křesťanské praxi mezi jiným také těmito slovy (v rozdíle třetím o ctnosti zdrželivosti):

Běda člověku, skrze kohož pohoršení příde. Ale u nás křesťanův všecko jest to ničímž váženo. A tak ten a takový pán nebo ouředník ne jednoho duši, ale sám svú i jiné mnohé k zavedení by přivedl. Neníť na tom na samém, aby se toliko důchodové, rybníky a dvory nebo jiné užitky opatrovaly a vybíraly, ale z prvu počátku Bohem všemohúcím bylo jest vyměřeno, aby se páni a ouředníci jich o lidi a o jich duše starali víc, nežli o důchody. Něž těchto časóv, jakž jiné věci, tak i toto také všecko naopak se řídí. Snad by tomu někdo věřiti nechtěl, že jakž za pány, tak i za sedláky Kristus pán jest umřel a krví svú předrahú nás všecky společně vykúpil. A bude-li se více důchodův nežli lidí šetřiti, aby rozpustilosti se jim dopouštělo, a skrze tvou nedbanlivost aby k zahynutí lidé šli: chceš-li tomu věřiti, požádá-li Bůh krve jich z rukou tvých, to každej sám u sebe rozvaž. Než kdybychom nejprv hledali královstvi božího a spravedlnosti jeho, a k tomu víru abychom přiložili: jistě by žádnému na důchodích ani při hospodářství nemnoho scházelo, ba i čeládka by poslušnější bejvala.

Stránka druhá zaujímá 69 listů, a dělí se v šest rozdílů. Nadpisy těch rozdílů tištěny jsou pohromadě před počátkem druhé stránky, ale potom v textě se neopakují všechny tam, kde by každý měl státi před rozdílem k němu náležitým. Uvádím zde ty nadpisy, a při nich několika svými slovy označím blíže obsah každého rozdílu.

„První rozdíl: Kterak pán hejtmana neb jiné ouředníky v panství své uvozovati má.“ V předmluvě mluví se o potřebě úředníků na panství; hejtman neboli „vrchní ouředník má čísti i psáti uměti, a počet klásti také rozuměti; byla-li by pak toho potřeba, i písaře má k němu pán přidati“. Pán má nového hejtmana na zámku nebo na zámcích představiti poddaným lidem k tomu svolaným, a připomenouti jim obapolné povinnosti.

„Druhý rozdíl: Hejtman nad jinými ouředníky postavený co na práci míti má, nebo regenti“. Má nejprve popsati zámek a panství se všemi jeho přináležitostmi a důchody v registřích hlavních neboli správních, jež slovou také ložní; svršky pak sepíší se v cedulích řezaných, z nichž jednu bude míti pán nebo hejtman, a druhou úředník nebo služebník, jenž ty svršky opatruje. Jest tu také návod, jak se píší registra hlavní, a vysvětluje se na příkladech (bez definic), co se má psáti mezi důchody dědičné neboli stálé a co mezi důchody běžné čili nestálé; při důchodech dědičných jest naučení o privilegiích městeček a vesnic, kteréž níže otiskneme doslovně. Následuje o registřích gruntovních, o registru sirotčím a o záduší kostelním, což též níže otiskneme celé. Rozdíl ten končí se ještě některými naučeními pro hejtmana, jmenovitě o dělání účtů.

„Třetí: Ouředník jak zámek se vší čeládků i jiné věci, což ouřadu jeho náleží, opatrovati má“. Úředníkem rozumí se zde purkrabí (tak řečený v 16. století a později), jenž na nevelkém panství býval úředníkem vrchním, na velkých pak panstvích úředníkem druhým, jenž stál pod hejtmanem a měl na starosti zvláště zásoby věcných potřeb. Brtvín zde píše o kuchyni a čeládce kuchynské i o zásobách potravin pro potřebu panskou, o fišmejstrovi a rybnících, o správě dvora poplužního, o dobytku panském.

„Čtvrtý: Ouředník zvlášť k lidem jak dohlédati, soudy a posudky mezi nimi držeti má“. Rozdíl tento otiskneme níže celý. Již Vocel v Časopise Českého Musea 1845, 105—110 otiskl z něho některou částku, a sice podle Veleslavínova otisku z roku 1587.

„Pátý: Opačení krátce ouředníku, kterak ke všemu dohlédati má“. Také tento rozdíl dole otiskujeme celý, poněvadž v krátkosti připomíná vše, co obšírně vykládá se v rozdíle třetím námi vynechaném, a vůbec naznačuje Brtvínův ideál panského úředníka.

„Šestý a poslední rozdíl: Pán připomenutí má o všech věcech jemu potřebných, jak také sám časem svým přihlédati má, ač chce-li pořádek jaký s užitkem míti“. Obsah tohoto kratičkého rozdílu jest velmi všeobecný, a týká se nejvíce poměru pána k úředníkům, nikoli k lidu poddanému.

Z Brtvínovy stránky druhé, z rozdílu druhého.

V návodě, jak se spisují registra hlavní neboli urbáře, a co náleží klásti mezi platy dědičné, nachází se toto naučení pro hejtmana:

Měli-li by pak v městečku nebo v které vesnici nač jaké *vejsady* nebo obdarování na jakých listech od předkův toho pána, to nechť by vokázali, a byli-li by žádostivi při tom zachováni býti, toho jim nerušiti, než raději se k tomu přičiniti, aby při tom zachováni byli, a toho od pána aby se jim potvrdilo. A tak ti i jiní lidé lepší chuť k osazování a živnosti hledění pod týmž pánem budou míti, nežli jinde, kdež toho není.

V témž druhém rozdíle když se vypsalo, co má hejtman dělati ve správě panství ku potřebě pána a úředníků jeho, následuje toto naučení, co má hejtman dělati ve správě lidu poddaného na panství:

Hejtman správě panské věci, má potom o lidi i o jich spravedlnosti se postarati, aby se žádnému v ničemž neubližovalo, zvláště pak sirotkuom a vdovám. Protož kdo by jaké spravedlnosti kde měli, zvláště na gruntích, není lépe než pro paměť aby se do registr všecko zapisovalo, a to tímto pořádkem:

O registřích gruntovních.

Což také nejprv mohú hejtman s ouředníkem, k tomu aby se přičinili a registra gruntovní zřídili. Ale tomu lepšího času není, nežli v zimě, neb tu tak veliké práce lidé nemají, jako v letě. I svolajíc lidi na zámek, tím pořádkem jako o důchodích, jakž kdo pořád sedí, ptáti se, každej-li má svůj grunt zaplacený neb očištěný. Pakli by kdo neměl, vyzvěděti, co by ještě dopláceti měl, a ty peníze komu náležejí, a po čem se v roce platí, to ať se pořád v ta registra píše, ač jestli starých prvé žádných registr nemají: pakli by měli, a pořádně sepsány byly, tehdy se těmi muož spravovati.

Než kdo by za spravování tvého grunt koupil kde, tehdy to psáti, kdo jest od koho a zač nebo s jakými svršky koupil, a po čem placení každého roku, předkem jakej zavdavek, a komu ty peníze jíti mají až do vyplnění té summy.

To se zdá za slušné, aby každý ouředník za spravování svého nová registra gruntovní i jiná měl, a ty věci, kteréž náležejí, do nich zapisovati dal; a to proto: byl-li by v prvních nějaký neřád neb spletkové, aby to tobě přičítáno nebylo.

Než k tomu, by pak prvé toho obyčeje tu nebývalo, přiveď, aby ty *peníze gruntovní* při přítomnosti ouředníka při posudku na právě kladeny jedni druhým bejvaly; a proto rabuše ať mezi sebou mívají. Také tu hned při tom rozkázati všem lidem a jim oznámiti, jakž již v registru ložním sepsáno, každého gruntu kdo s čím drží, jest, aby žádný bez páně povolení ničímž nehejbal, aniž od svého gruntu neodprodával ani zastavoval, pod nemilostí a skutečným od pána trestáním.

O registru sirotčím.

Má také hejtman o sirotky a vdovy se starati a nad nimi ruku držeti, aby se jim v ničemž od žádného neubližovalo. Neb jest o tom zvláštní vůle boží (Ekklesiastikus 35). Ponévadž sirotci rodičův a vdovy manželův nemají, k komu se tehdy v potřebách svých utiekati mají, nežli ku pánu svému nebo k ouředníkuom jeho? I jestiť slušné a spravedlivé, aby zvláštní bedlivost nad takovými byla, a bez nátiskův všelijakých aby se opatrovali. Protož káže nová registra k tomu udělati, takto sirotčí věci ať se zapisují, z každé vsi zvlášť:

„Leta a dne man*) Petr neb Havel umřel, a těchto dětí po sobě zůstavil.“ I pišiž je po starších, syny napřed a potom dcery, každého zejmena, a v kolika letech který, předkem mateř postavíc. „A statku na rovný díl tohoto jim všem i s mateří nechal.“ I přivésti k tomu, ať se ten grunt hned s koňmi i s dobytky, též s jinými nábytky, shledajíc všecko všudy, spravedlivě šacuje. Však proto do registr ať se prvé od největšího až do najmenšího všecko spíše, což v tom anebo k tomu gruntu se najde, dluhy též, jsou-li jací u koho k vyupomínání. Zase proti tomu byl-li co nebožtík komu dlužen, aby se sepsalo a porovnalo. A pořídě toho, rozkaž poručníkuom, jestli ten nebožtík jaké zřídil; pakli nezřídil, tehdy ouředník ať poručníky ustaví, rozkáže jim, jak oni ten statek do dalšího opatření opatrovati mají, aby se odtad nikam nic neztratilo. I nechť se tu máté s dětmi, jsú-li malí, do vdání živí. Pakli se vdá, zdá-li se mužiu jejímu, nechť ten statek koupí; a poručníci ať s rychtářem a s konšely se k tomu přičiní, aby na obě straně, tomu jistému i sirotkuom, dobře býti mohlo. A jsú-li větší, že by sobě zasluhovati mohli, nechť u lidí slouží. Chtěl-li by pak který sirotek dorostlý tu hospodářovati, má se s ním o to také jinák nežli s jiným umluviti. Než pořádku pro jiné sirotky nechť by se to pojistilo, a s umrlého na živé ať vždy spadá.

*) Veleslavína ve svém vydání [illegible] mužíkem se dostalo sem, a [illegible]

Než pro ty a takové peníze sirotčí aby zvláštní *truhlice* při každé rychtě byla, a tam ty peníze sirotčí, což by se jich při posudku na právě kladlo, aby se schovávaly, cedulky k každým vážíc, čí by které byly. A někdo hodnověrný touž truhlici aby u sebe mieval, a jiný klíček od ní choval, a zámek ouředník sekretem svým aby zapečeťoval; a bez vědomosti a povolení ouředníkova ať jí žádný neodmyká. A když by který sirotek co peněz na díl svůj potřeboval a žádal, má se to uvážiti, má-li se mu co dáti čili nic, aby jich marně neutratil.

Jsou-li pak jaké předešlé věci a spravedlnosti sirotčí závadné, tehdy se s pilností ptáti po tom, a to takto: Dávno-li jich otec umřel, a mnoho-li jim po sobě nechal, a v čem je to všecko šacováno bylo, a bylo-li co peněz hotových? Při tom se doptati, kdo jsú nad tím poručníci byli, a jak jsú tím šafovali. Na to na vše po paměti lidské muož se vyptati, aby se sirotkuom žádným křivda nestala. A čeho by se hejtman nebo ouředník doptati kde mohl, to aby se z každé vsi zvláště zapisovalo, a z starých registr také bedlivě vyhledávalo.

To také rychtářuom a konšeluom ať se všudy přikáže, jakž by kde který soused zahynul, aby hned ouředníku oznámeno bylo; a ouředník věda o tom, s písařem hned ať tam jedou, a podle pořádku výš oznámeného ať se všecko spíše a šacuje; a jsou-li jaké peníze, ty ať se před rychtářem neb jinými vyčtou, zapíší a do truhlice schovají.

A což by pak více za potřebné mimo tuto od hejtmana neb ouředníka sirotkuom a vdovám uznáno bylo, mají to řéditi a opatrovati, aby se jim žádné ujmy na ničemž nedálo.

O záduší kostelním.

Hejtman i ouředník každý tomu může rozuměti, že při tom nejchudším záduší klínotky nějaké mají. Protož kdež jest podací páně, k tomu sluší také přihlednúti a to opatřiti, aby za tvého ouřadu škoda se tu také nejaká nestala. A pak tímto pořádkem se k tomu přistúpiti má:

Nejprv na *kostelníky* se poptati a na nich zvěděti, mají-li všecky klenoty i jiné věci kostelní sepsány. Jestliže mají, to dobře; pakli by neměli, i dáti pořádně, počnouc od předních až do nejmenších věcí, v kostele všecko sepsati. Při tom jsou-li jací důchodové nebo dluhové na komž koli, také jsú-li jaké rolí nebo louky, lesy, též rybníky, to v registra zádušní pořádně ať se spíše, jak se to zpeněžuje, a co se toho všeho zbíhá, a též kostelníci jak to opatrují a k tomu dohlédají. Oznámiti také kostelníkuom, aby se oni při tom bedlivě měli a z počtu vyjíti mohli, aby v starost nevešli.

Registra zádušní při jiných na zámku pro zprávu aby se chovaly, nebo v truhlici, kde peníze sirotčí jsú. A což by kostelníci nač k témuž záduší peněz

vydávali, nechť by na to registřík měli, aby jim písař nahoře to zapisoval, poněvadž při posudku z toho počet činiti povinni budou. A při témž času mají se také kostelníci obnovovati, jakž i prvé bejvalo.

A pan *farář* na čemž jest od starodávna bejval, aby ten tak na tom přestal. Lidé a osadní aby ho šanovali jako správce duší svých, v ničemž mu křivdy nečiníc. A což mu kdo spravedlivě kdy dáti [povinen], aby mu bez hadruňkův dávali. Pakli by mu kdo v čem ubližoval, tehdy to na kostelníky vznésti má, s žádným se o nic nehadruje, neb na kněze nesluší; oni mu to s rychtářem a konšely k nápravě přivésti mají. Pakli by kostelníci nedbali, tehdy vznes na ouředníka. A kdož by vinen byl, buď kostelníci pro neopatření, nebo onen, tehdy ať jsú trestáni podle provinění. A tak se všech stran pokoj mívati budeš. Pakli by také kněz zoumyslně z glejchu vystupoval, zvlášť proti pánu Bohu, a lidem zlý příklad na sobě dával: má pěkně jednou i druhé od ouředníka napomenut býti, aby toho zanechal. Pakli by nechtěl, vznes to na pána, a pán bedlivě to před sebe vezmúc, v glejch křesťanský uveď, a to tak, aby kněz životu příkladného byl; jinakž raději ho pod sebú netrpěti.

Bedlivost zvláštní hejtmanova.

Jest také za slušné, aby hejtman s ouředníkem tím častěji o spravování lidí, o hospodářování i o rybnících, a tak o jiných všech věcech rozmlouval, a dotázku naň činil, jak se kde co opatruje. A druhdy se sám hejtman mezi lidi má projeti a pohleděti, jak se živí, neb jak grunty opravují; a byl-li by který člověk na kterém gruntu spustilém, rád se živiti chtěje, důkladu k tomu nemajíc: na to pomysliti, aby se založil, on s dítkami aby tu živnost míti mohl, poplatek aby vycházel, a grunt pomalu aby se opravoval.

Také má na rybníky a do dvorův zjeti časem a pohleděti, dějí-li se kde na čem jaké škody, neb hospodářuje-li se tak, jakž by náleželo. Též hejtman s ouředníkem hned s počátku na tom spolu poseděti mají, vědouc a vypsáno majíc, kde jaká čeládka jest, a na tom spolu zůstanouc, kde kdo sedati má, co se jim také jísti a kolik jakých krmí dávati má, aby se jim potom vždycky tak dávalo, buď nahoře čeledi neb ze dvora; a tak zví se, co chleba, masa neb vaření všelijakého každého téhodne utráceti se bude, a do roka čím se ta čeládka všecka vydržeti může.

O prebendách, kde jsú jaké, též je zprobovati; však proto všecko s páně vědomostí a volí ať se to děje.

Další text týká se již jen hospodářství panského, jmenovitě účtů mezi pánem a jeho úředníky.

Rozdíl čtvrtý.

Ouředník k lidem pod správú svú jak dohlédati a je opatrovati má.

Předkem má je ke cti a chvále boží vésti, poněvadž k tomu a ne k jinému všickni od pána Boha stvořeni jsme, a ode všech neřádův pěkně pomalu je odvozovati. Pakli by který, tak zúfalý sa, přestati nechtěl, tresci je; pakli by takový vždy na svém stál a lotrovství přestati nechtěl, raději s volí páně takové z gruntův vybývej. A když se k tomu dobrému statečně srdcem upřímným přičiněti budeš, tehdy Bůh všemohúcí ráčí pomoc dávati, a tak všecky jiné věci hned snadněji pod ruku půjdou, jakž o tom v stránce přední něco obšírněji položeno jest; zase jich v ničemž, pokudž za spravedlivé, neopouštěti, než podle nich jakž náleží státi.

Dále pak pro nepořádné a lehkomyslné, kteří od sebe spravedlivě činiti nechtí, podle starobylé navyklosti tento pořádek mezi nimi se zřídí: Item při času masopustním, poněvadž tehdy lidé jako nejméň na práci mívají, ke dni určitému rozkázati, k které rychtě právo cele náleží, ať se všickni sejdú, pustě před tím II neb tři neděle hlas, že soud držán bude, jestli by kto při tom soudu co činiti měli, aby se najíti dali. A když na ten den uložený pohromadě všickni k tomu náležející budou, přijeda ouředník mezi ně, rozkaž konšeluom všem XII do lavic sednouti, a rozkaž písaři, ať soud těmito slovy zahájí, ať všickni poslúchají, rozprávek nechajíc:

Zahájení soudu.

„Já tento soud hájím buoží mocí, jeho milosti pána našeho mocí, pana ouředníka mocí, rychtářskú i konšelskú mocí, a k tomuto ctnému soudu připovídám všecku uctivost a spravedlivost. A kdož by koli chtěl před toto ctné právo o potřebu svú předstúpiti, přístup s odpuštěním a odstup zase s odpuštěním. A také žádný s žádnú braní před toto ctné právo aby nepředstupoval, a ktož by se tak nezachoval, bez viny nebude. A ktož by jeden druhému před tímto ctným právem v řeč vskakuje, překážku činil, bez pokuty nebude: než aby jeden druhého vyslyše, každý svú potřebu volně a svobodně zpraviti mohl. A ktož by koli před tímto ctným právem co přemluvil, pokutu trpěti a na právu učiniti, pokudž mu soudem nalezeno bude, má. Jestliže by pak kdo na koho mocí před tímto ctným právem sáhl, ten hrdlo ztratiti má. A kdož by koli co skrze toto ctný právo vysoudil, buď jemu to tak pevné, vážné a stálé, jako by na svobodném trhu za hotové peníze koupil. A ktož by koli skrze toto ctné právo co prosoudil, buď jemu to tak pevno a vážno, jako by na svobodném trhu za hotové peníze prodal“.

Pak dej naučení rychtáři, ať on sudí slove: a když se sudím jmenovati bude a dotázka naň jaká od koho činiti, ať odpovídá. I promluvě k němu řka: „Pane

í, podej na pány konšely, dosti-li se jest soudu zahájení stalo, či-li podle práv ich potřebí co opraviti.“ Potom sudí do třetice tu sedíc zavolati neb promluviti po malé chvilce jedno po druhém takto: „Má-li kto co před tímto ctným právem iti, aby přistupovali, že páni konšelé proto sedí, chtíc jednomu každému za spravlivé učiniti.“ Po druhé opět tolikéž že již čas a hodina jest, též i potřetí ᴊc. kteříž by předstupovati chtěli, po jednom ať přistupují, prvé se dotazujíc, jest-li vo při pokoji; dále potom: přeje-li právo přistúpiti. přeje-li potřebu pověděti? (když potřebu oznámí, tehdy opět ať se ptá: Přeje-li právo zase odstúpiti? sudí na každé povědění konšelů ať se dotazuje, a zase tomu, ktož ku právu stupuje, odpovědi ať dává.

Jestli by pak kdo toho pořádku chybil, tehdy pokuta podle starobylého poku, neb jakž konšelé uznají, aby od takového hned propadená položena na stůl ıšeluom byla. A což by koli takových pokut bylo, to konšelé, nač se jim zdáti le, i s rychtářem obrátiti mají. Konšelé pak počnúc od předního až do zadního, na ně přijde, ať na to se dobře uradíc, rozvážně a pěkně každému odpovědi ají, každej z nich zvlášť. Pakli by který pro zvláštní příčinu odpovědi dávati nohl, tehdy přední ať za něj poví.

Konšelé při soudu jak se chovati mají.

A když by kterej konšel z lavice pro potřebu vstáti chtěl, tehdy se staršímu ověz, a hned zase na to místo své se navrať: pakli by zoumyslně tam prodléval, mu toho potřeba nebyla, tehdy pokutu ať položí, tak jakž sami mezi sebú na vloží.

Jestli by pak pře jaká před ně přišla, tehdy všickni konšelé pilně ať poslú-ıjí: a když by k rozvažování přišlo žaloby, odporu při líčení i svědkův vedení, pilně každý, na svou duši pamatuje, ať váží: a nedorozuomívali-li by čemu, tehdy 'edníka nechť se dotazují, kterýž tu při nich za druhým stolem s písařem seděti . Tehdy ouředník vážně a spravedlivě má jim ke všemu radu dávati, aby vejpoli spravedlivé každému a to rozumně činiti mohli. Byli-li by konšelé tak prostí, by žádný z nich vejpovědi vynésti neuměl, tehdy mají žádost na ouředníka před anami vložiti, aby on za ně vejpověď učinil: a když vypoví, i dotaž se jich, tak-li poručili oznámiti, a oni se k tomu přiznati mají. Pakli by co nesnadného bylo :vláštní toho potřeba byla, nech by se to do posudku, totiž do dvou nedél pořád 'hlých, odložilo a stranám oznámilo, aby se v téz místo zase najíti dali.

Item mohlo-li by se pak co bez soudu srovnati, k tomu ouředník neb rychtáé ať se přičinějí: jest jisté za slušné, neb co se přátelsky narovná, o to starosti oudu netřeba. Pakli by toho potřeba kázala a kdo žádostiv byl, nerci-li tehdy

ale i jindy, kolikrát by toho potřeba byla, soud se má osazovat, což by přátelsky srovnáno býti nemohlo.

Item jestli by pak k volání sudího žádný se k soudu neohlašoval, tehdy sudí ať na konšely dotázku učiní: Byl-li by čas soudu odhájiti? A když by konšelé oznámili, nemajíc co činiti, že jest čas soudu a hodina odhájiti, tehdy písař nebo sudí muož promluviti takto: „Poněvadž žádný před tímto ctným právem činiti nemá, jak už mocí tento soud jest zahájen, touž mocí se zase odhajuje; protož kdož nic zde činiti nemá, muož v pokoji odjíti.“ A to před polednem řéditi se má.

Při tomto soudu nejvíc o gruntovní věci se řídívá; protož má tu s sebou písař registra gruntovní i sirotčí míti, jestli by kdo peníze jaké jedni druhým kladli, aby se jim zapisovalo; pak-li by nekladli, přísně jim přikázati, aby při posudku, kterýž ve dvou nedělích po témž soudu vždycky držeti se má, pod skutečným trestáním kladli, a jináč jim toho nepromíjeti, aby zmatků a zpletkův skrze to při gruntích nebejvalo, a gruntové aby se čistili, peníze sirotkuom také aby se schledávaly [sic], a do registr pořádně to aby se zapisovalo.

Item jestli by pak pro příčinu hodnú pře jaké do posudku odloženo bylo, tehdy rady obnovení do téhož posudku má zanecháno býti, až by se to prvé vykončžovalo.*)

*) Veleslavina str. 161 opravil: vykonalo.

Rady obnovení.

Při tom také jest potřebí ouředníku pilnost míti, když by se rada obnoviti měla, aby lidi bohobojné, hodnověrné a ty, kteříž pravdu mluviti smějí, k tomu vyhledal, ne mordéře, loupežníky nebo jiný cizoložníky, kteříž duší svých jako nic sobě váží; neb takový, poněvadž duše své zatratiti se opovážil, což tehdy přísahu mu vydati platné jest, aň dobrovolně beze všeho přimučování takový zoumyslně třebas stokrát v hodině přísahu učiní beze vší příčiny. Důvěř se pak takovému, což na něm jest, žeť soudem svým za spravedlivé učiní, a zvlášť k komuž by nechuť jakú prvé měl. Pak pán nebo ouředník, kdož radu obnovuje, sluší mu jistě na to mysliti, aby ty vyhledal osoby, rychtáře neb konšely, tak dobře ve vsi jako v městě neb městečku, kteří by se k tomu hoditi mohli. Neb víš-li o kterým takovým nevážným a lehkomyslným, a dáš jej v ouřad, a on komu křivdu soudem svým učiní: tehdy rovně jako by ji sám činil, a poněvadž to skrze tebe, žes jej na ten ouřad dal, jde, musíš za to, ač nepokáješ-li se, těžký počet pánu Bohu činiti.

Kde jest městečko a jest v něm lidí neb sousedův k tomu dosti, tu rychtáře i všech XII konšelův vybeř; pakli by dosti nebylo, tehdy přidej k nim některú vesnici blíž přísedící, a tu z každé asi po II neb III konšelích vybeř, a rychtáře v každé vsi jednoho usaď; týmž způsobem při každé rychtě se zachovaje.

A když se již ke dni uloženému všickni sejdú, rozkaž konšeluom starým do lavic sésti. A po soudu zahájení neohlašoval-li by se žádný k soudu, propusť je z toho ouřadu, i rychtáře také; však mají-li k tomu rozom, prve na ouředníka žádosť vložiti by měli, aby z té práce propuštěni byli. A když propuštěni budou, nechť jdou mezi obec. Tu hned ke všem učiň řeč, prve než by se rada obnovila, měl-li by kdo oč s kterou osobú s konšelů starých činiti, aby před tebú oznamovali, že slyšeti chce. Bylo-li by co takového, srovnej je. Potom předpověz všem, kdožkoli k kterému ouřadu zavolán bude, ať na svá místa jdou, žádný ničímž se nevymlúvaje, neb ta výmluva platna nebude. I rozkaž je písaři pořád čísti, najprv konšely, potom rychtáře: a hned přísaha ať se všem společně rychtářuom i konšeluom vydá v tato slova, rozkáže jim vstáti a každému dva prsty zdvihnúti:

Přísaha konšelská.

Přísahám pánu Bohu Stvořiteli svému a jeho milosti pánu svému i od jeho milosti ouředníku nad námi postavenému, že v tomto ouřadě (konšelé ať jmenují konšelském, a rychtáři rychtářském) jsa, ve všech věcech a k každému chci se spravedlivě chovati, zoumyslně žádnému svejm vědomím křivdy nečiniti, a to pro přízeň ani pro nepřízeň, pro dar ani pro nedar; při tom dobré velebiti, cti a chvály boží hleděti, a jiné k tomu vésti, zlé tupiti, totiž neřády rušiti, a v ničemž zlému průchodu nedávati. Tak mi pán Bůh pomahej i všickni svatí.

Oznámení zvláštní rychtářuom a konšeluom, jak by se oni při týchž úřadích svých chovati měli.

Dej jim naučení a rozkaž, jak se chovati mají, jiným příklad dobrý na sobě dávajíc: v krčmách, což nejméň mohú, aby bejvali, leč by toho potřeba zvláštní kázala; her, tancův i jiných neřádův, což by proti pánu Bohu bylo, aby nechali, a raději z takových věcí jiné trestali a toho jim nedopúštěli. A kde by byly mezi lidmi jaké nesnáze nebo různice, to rychtář s konšely aby rovnali a lidi mieřili. Což sami srovnati mohú, k tomu ať se přičinějí, aby, což nejméň mohú, pánu nebo ouředníku tím zaneprázdnění činili. Leč by čemu sami za dost učiniti nemohli, nebo že by kdo na nich čeho zoumyslně přestati nechtěl a před pána neb ouředníka se volal, toho žádnému aby nehájili. Také rychtářové k sousedóm, zvlášť mrhačóm nedbanlivým, aby dohlédali, je k hospodaření napomínali, a nekdy, kdož by poslechnúti nechtěl, i potrestali; kterýž by pak takový mrhač na žádné trestání nedbal, takového každého ouředníku aby oznamovali. Na sirotky a vdovy žádné těžkosti mimo spravedlivost, leč by se kto zoumyslně več dal, aby nedopouštěli, v ničemž jim křivdy nečiníc. Na žádného také aby nekříkali, než s každejm pěkně o všecko aby rozmlouvali; by pak někdo jim dosti veliké protivenství činil, žádného aby nebili, než raději do trestání

dali. a na radu. več by sami trefiti nemohli. k ouředníku se utíkal[i]. Pakli by který z vás tak se nechoval. jakž již oznámeno. buď rychtář nebo konšel, své vůle v tom užívati chtějíc, skutečného trestání vejš nad jiné takový neujde: neb úřadové ti vám jsú pro řád dobrej a ne pro neřád dáni. aby jiní z vás sobě příklad dobrej berúc. tak také činili.

Item když by kolivěč rychtář pro kterého z konšelův [poslal]. hned každý všeho na straně nechajíc. jíti má: neb žádný neví. jaká kdy čeho potřeba přijde. panská-li. čili vobecní neb jaká jiná. ježto někdy skrze tvé nejití spěšné mohlo by se mnoho zlého zběhnouti. a to by potom všecko na tvú hlavu přijíti mohlo, čehož se každý snadně uvarovati muože a tudy i těžkého trestání ujíti.

Item zase také když by kdo pro rychtáře z příčiny ouřadu jeho pro potřebu vobecní nebo svou poslal. žádaje. aby hned šel. a on by toho zanedbal. a skrze to něco by se těžkého zběhlo. tehdy rychtář znamenitého trestání by neušel; nebo jakž k sobě. tak zase i od sebe podle povinnosti ouřadu svého každý rychtář činiti má. Protož což se vám tuto koli oznamuje a nad to více. čehož by kdy potřeba byla. pamatujíc podle přísahy vám vydané jeden každý z vás na své duše, že se tak všickni poslušně. což komu podle ouřadu jeho náleží. chovati budete. abyšte skrze to raději od pána Buoha všemohúcího odplatu dobrú vzali a jeho milostí pána svého na sebe laskavějšího nežli zuřivějšího měli. při tom mne také.

Item dále pak i při soudu. jestli by kdy držán byl. jak by se chovati měli. při zahájení soudu jest o tom něco oznámeno napřed. což se jim také bedlivě přečísti a známiti má.

Záporěď neřádův všem v vuobec a jak by se řádně chovati měli.

Předkem *pána Buoha* aby se báli. přikázání jeho svatá plníce, ke cti a chvále jeho milosti svaté živi jsúc: čeládku svú každy k tomu aby vedli. všech neřádův, kteříž by proti pánu Buohu všemohúcímu byli. aby se vystříhali: jinému žádnému toho také nedopouštějíc. zvláště v den sváteční. jako v neděli svatú. krčmování abyšte nechali. než raději každý doma s čeládkú svú dobrodiní bož[s]ká. kteráž se nám všem skrze syna božího stala. sobě rozjímali: neb proto den sedmej k svěcení. to jest neděle svatá zapovědína. ne abyšte vejdúc do krčmy. tam se užrali, potom co psi za vlasy smejkali neb jinak prali nebo tancovali a hráli i jiné neřády v ten deň provozovali: ježto proto pán Bůh se na nás všecky velmi hněvá i ujmu velikou při živnosti pro hříchy naše nám činiti ráčí. a tak mnozí skrze ty neřády při hospodářství svém štěstí žádného nemají. by pak nejvíce dělali: neb poněvadž vy za [sic] Buoha všemohúcího a za přikázání jeho svatá. jsúc stvoření jeho. málo a nic dbáte a na stvořitele svého často zapomínáte. on také se nad vámi zapomínati ráčí, a tak ani čeládky poslušné skrze to míti nemůžete.

Item k jeho milosti *pánu svému* i také ku panu *ouředníku* abyšte se po-
ně a poddaně chovali, v ničemž se neprotivíc. A poplatky kdy jaké spravedlivě
kterém času dávati máte, ty abyšte dávali, toho sobě do jiného času neodklá-
c. Rychtářové všickni vždycky tejden před svatým Jiřím neb před svatým Havlem
všemi lidmi, každý s sebú ourok majíc, abyšte nahoře bejvali, ourok dávali, ni-
ž se na ten čas vymlouvajíc [sic]; pakli by se toho nestávalo, tehdy předkem
ıtář, potom jiní takoví neposlušní skutečně trestáni bejvati budou.

Item *rychtáře i konšelův* abyšte poslušni byli, uctivě se k nim zachovali.
ıště se vám pak přikazuje, když by se dohromady volalo, všeho na straně ne-
íc, hned abyšte se scházeli, a tu sejdúc se, což potřebného jest, abyšte jednali
ovnali, vád a hadrunkův mezi sebú nechajíc. Pakli by kto vejtržnej se takovej
i vámi nacházel, do hromady že by choditi zanedbával, než když by se mu zdálo,
po rozbroje mezi vámi činíval, takového rychtáři hned treskci; pakli by na tvé
tání málo dbal, tehdy panu ouředníku ať jest ten hned oznámen, přiveda jej, ry-
ıři, nahoru s sebú.

Item viděl-li by ktožkoli z vás, že by se od kohožkoli jeho milosti pánu
la jaká dála při rybnících na rybách, na poli při vobilí, buď také na lesích, při
, též na potocích, neb kdežkoli jinde na něčem jiném, a toho by ten vida za-
el, škodě panské se dívaje též i sousedské, a pokřiku by neudělal, nebo panu
edníku, byl-li by ten zloděj domácí, jeho neoznámil neb rychtáři: tehdy takovému
teno to bude, jako by též krádež sám činil, a skrze to velikého trestání každý
ovvý neujde.

Item pošel-li by kdy jaký *pokřik*, že by jaké lotry honili, tehdy každý všeho
ıaje, hned hoň; neb kdyby kdo zoumyslně doma zůstal a honiti nechtěl, mohla
ıa takového těžkost znamenitá podlezř ízení zemského přijíti, kteréž by se nenadál.

Item každý kdož na gruntu sedí, *živnosti* hleď, jakž na to náleží, aby ne-
al, jako koní neb klisen, mimo potřebu svú, též dobytka žádného, buď vobilí
čehožkoli jiného aby nerozprodával; rolí nebo luk bez povolení pana ouředníka
ıý neprodávej ani roz[z]astavuj, a to proto, tím gruntové aby nehynuli a poplat-
í jeho milosti pánu aby vycházeti mohli; rychtář i konšelé v každé vsi toho
ě abyšte šetřili, jestli by který takový mrhač a nedbanlivý mezi vámi byl, kaž-
) hned panu ouředníku abyšte oznamovali, a žádnému takového mrhání abyšte
opouštěli, ač chcete se skrze to trestání uvarovati, než raději k tomu je napo-
ıti, grunty ať opravují, rolí, když čemu čas, ať voří, a v čas, co na kterú stranu
í, zasívají, koní neb klisen ať nehuntují, a dobytků což nejvíc mohú ať přisazují
ıovají. Sen ani votav neprodávejte, též píce jiné, ale raději tím víc dobytků cho-
e, neb lepší užitek míti toho budete. A tak při všem hospodářství se správně
e, a to pod pokutú a skutečným trestáním.

Item konopí nebo lnu, to se vám přísně přikazuje, abyšte žádný *doma nesušili*, než někde při lázni raději sobě připravě, tam to sušte vně a ne doma. Item též také doma toho šetřte a *vohně* pilni buďte, abyšte sobě sami škody tím ani jiným nečinili, neb skrze to i vo hrdlo mohl by někdo přijíti.

Item *mezníky* žádný, kdež který od starodávna jest, nehýbej, to se pod hrdlem přikazuje.

Item stezek neb *cest* neobyčejných přes pole ani přes louky neb jinde, což by na škodu druhému býti mělo, sobě nezarážejte.

Item *psy* kteří chováte, ty ve dne vždycky važte, a to pro příhody rozličné, zvláště po polích a lesích aby neběhali a škody jeho milosti pánu na zvěři tím nečinili.

Item *myslivosti* všelijaké všem se také zapovídají, a to pod hrdla ztracením.

Item bez povolení pana ouředníka žádný za žádného, zvlášť na cizí panství, v sliby a v *rukojemství* aby se nedávali, pro záhubu svou i dítek svých, neb skrze to mnozí o živnost přichází [sic].

Item dlužníci všichni, co kdo komu dlužen jest, *dluhy* plaťte, a v čas se narovnávejte: neb půjdú-li žaloby skrze ty a takové dluhy na koho, trestáni a věřiteluom svejm vydáváni budete, neb na jiné skrze takové těžkosti se dopouštěti nebudou.

Item jestli by kdo *clo*, kde se vybírá, zoumyslně projel, a celnej pokřik aneb kdo jinej skrze to učinil, tehdy hned všeho na straně nechajíc, hoňte, a takového každého i s nákladem na právo přiveďte, a rychtář nahoru hned věděti dej.

Item *peníze gruntovní* nebo sirotčí kdož klásti mají, při posudku konečně všickni na pravě abyšte kladli, to se vám skutečně přikazuje: pakli toho kdo neučini, bez milosti hned takový trestán bude, a proto bez odtahu položiti musí: toho se jináč nenadějte.

Což se krčmy dotýče.

Tu se pak obzvláštně a přísně každému krčmáři přikazuje, abyšte ctnostně živi byli a čeládku svú k tomuž vedli, a *[illegible]* bez vejminky žádných abyšte u sebe nedopouštěli. Neb krčmář žádný na tom se nezastavuj a víry té nemej, aby skrze neřády, jako hry, tance, [illegible] neb jiné rozpustilosti kdo sobě statek měl jaký dobyti, [illegible] Bůh toho [illegible] a tomu se na mnohých rozuměti může, kteří tak [illegible] nežli něco mívají, a někdy také od pána Boha k velikému trestání přicházejí, že toho, což tak hamižně na lidech dobývají, málem požívají. Protož [illegible] neřádných takových abyšte u sebe nechovali ani jich trpěli. Též také zlodějstva ani povaleěův žádných u sebe netrpte, ani jich čím, jako jídlem neb pitím, fedrujte, neb ty a takový ženy i muži k veliké záhubě jiným a k škodě nenabyté všudy bejvají. Nechtějí-li rukama svýma živ-

sobě dobývati, nechť jinde, tu kde jich trpěti chtějí, živnosti své svým nekřesťanským způsobem sobě dobývají. Než z vás žádný s nimi, což nejméň můžte, činiti mějte. Pakli by kto proti této vůli jeho milosti páně se jináč choval, bude se tomu moci rozuměti, že jich nekřesťanskému obcování jest náchylen, ježto takovému každému k jeho veliké těžkosti bejti muože, když se to na něj zví.

Item za piva se u sladovníkův mnoho *nedlužte,* abyšte skrze to k těžkosti a k trestání nepřicházeli.

Item také žádnému piva ven z domu ani v domě *nevěřte.* Rychtářuom se rozkazuje, jestli by krčmáři nebo krčmářky takovým způsobem na koho žalovali, aby na žádným nic dopomáháno nebylo, a k tomu ještě krčmář skrze takové neposlušenství od rychtáře aby trestán byl. Však proto krčmář muož šenk vésti, jiným křivdy tím nečině a při tom se spravedlivě chovaje, ač bude-li se pána Boha báti, přikázání jeho svaté hleděti ostříhati; neb pán Buoh takového každého, kdož se ho bojí, spíš hledí živností opatřiti, nežli toho, kterÿ zaň nic netbá, ktož tu víru k jeho milosti svaté má.

A tak každý z vás hleďte dobře živi na světě bejti, jeden druhému v ničemž křivdy ani protivenství žádného zoumyslně nečiniti, ač chcete-li se předkem od pána Boha všemohúcího skrze jeho milosti pána svého ouředníky jeho trestání i rozličných těžkostí vyvarovati, a potom na onom světě věčně za to neodbývati. Však tomu všickni rozuomíte, že vůle tato jeho milosti pána a tyto zápovědi pro nic jiného se nedělají, nežli pro vaše dobré, aby jeho milosti pánu ku potěšení a vám ke všemu dobrému rozmnožení, na potomní časy i vašim dětem býti mohlo.

O posudku, kterýž se po soudu ve dvou nedělích držeti má.

Když čas přijde, a posudek se držeti má, tu, co jest se při soudu nedorovnalo, ať se rovnává, jako nejvíc o *peníze gruntovní* a sirotčí, na tom aby se pilně posedalo a do registr, kdo co komu a zač klade, aby se pořádně zapisovalo, aby o to mezi lidmi na potomní časy žádných hadrunkův nebývalo. A jak se co komu zapíše, tak se jim to hned zase přečítá, aby lidé věděli, co tam zapsáno mají. Však proto rabuše mezi sebú nechť mívají, a když kdo co komu dā, to hned před ouředníkem ať sobě zase zřezají, aby rabuše se s registry trefovati mohly. Item peníze sirotčí všecky, jakž o tom v zprávě hejtmanově jest oznámeno, ať se hned do truhlice schovávají, a potom zas zapečetují.

Kostelníkuov obnovení.

Při tom času při posudku mají se i kostelníci obnoviti, a k tomu vybrati ty osoby s radou osadních, kteříž by se hoditi mohli a klenotův těch aby se jim duověřilo, a tak tím pořádkem to zříditi, jakž o tom v zprávě hejtmanově napřed

jest již oznameno. A tím způsobem i přísaha kostelníkuom jako konšeluom vydati se může, jedno ouřad kostelnickej ať se jmenuje: leč by z konšelův kostelníky vybrati chtěli neb vybrali, těm toliko oznámiti, že se jim toho ouřadu na přísahu jejich, kterouž k ouřadu konšelskému učinili, svěřuje.

Item prve než se kostelníci obnoví, pořádně od starých ať se počet přijme. Nejprv klenoty jaké k sobě přijali, ty zase novým kostelníkuom aby postoupili: a jiné příjmy a vydání peněžité ať ukáží, co jsú od koho aneb zač přijímali, a zase komu zač jsú vydávali. Zůstane-li co za nimi, to hned ať položí, a do jiného času ať neodkládají.

Rozdíl pátý.

[illegible]

Předkem kráčeje ve všech ctnostech, má k příkladu všem jiným býti, aby nekdo neřekl: ouředník chce [illegible] a sám [illegible]. Protož v přední [illegible] kresťanem býti a ouředníkem [illegible] pod svú správu měl [illegible] a potom [illegible] aby správce [illegible]

[illegible]

jim pivo a ne vocet dávalo. A když čeládka oupravu svú, zvláště dělná, míti bude, tehdy se jim také volněji rozkazovati muože.

Potom přihlédati k nim podle uložení, pacholci koňuom tažným nebo klisnám tak-li vobrok dávají a jich hlédají, jakž na to náleží; též šafářka s dívkami *dobytku* všelijakému aby oupravu činila, pokudž kde potřeba káže, buď o mléčném neb jiných věcech, ať toho pilna jest, a neřádův žádných dívkám ať nedopouští, nad tím ať zvláštní pilnost má. Více šafář, když sena neb votavy, buď všecka obilí s polí se klidí, ať toho pilen jest, aby se klidilo, jakž na to náleží, a škoda žádná ať se na tom nedělá. Též do stodol když se klidí, pacholci koňuom ať snopův neroznášejí a škody na tom nedělají, poněvadž jim co jiného dávati mají. Též také podle předního oznámení ať všecko všudy zapisovati dadí, aby potom šafář z ničehož vejmluvy neměl, kdyby se jaká škoda na čem stala.

Vozy, pluhy, brány i jiné potřebné věci, když se toho čeho nepotřebuje, ať se pěkně do sucha schovává; však to všecko šafář ať sepsané má. Hnojové také v čas ať na pole ven [se] vozí, a od koní i od dobytka ať se také často kydá. Dříví ku palivu zimním časem aby se ho s potřebu navožovalo. Byla-li by toho také zvláštní potřeba, bez čehož by býti nemohlo, aby se kde, buď na zámku neb ve dvoře, stavení opatrovati mělo nebo co znovu staveti, všelijaké potřeby, což k tomu by náleželo, aby se v zimě všeho navezlo koňmi domácími, lidé těmi věcmi aby obtěžováni nebyli; neb jest to veliká nespravedlnost, leč by na kom dobrovolně co obdržeti mohl. Pak-li by kdo z peněz forovati chtěl, tehdy což slušného, smluvě s ním, zaplať mu, sic jináč budeš těžce proti pánu Bohu hřešiti.

Byla-li by také kde místa jaká k vinici, štěpnici nebo šafránici, a toho by prvé kde při kterém zámku nebylo, tehdy zjednaje k tomu ty lidi, kdož s tím zacházeti umějí, nechť se pomalu rozdělává.

O *rybnících* sluší také bedlivost a péči zvláštní míti, aby se [nedála] nikdež žádná škoda na rybnících, na hrázích, na splavích neb jinde, a zvlášť také na rybách buď vodami velikými, a ryby proti vodě ven aby nešly, buď také někdo aby jich nekradl, zvlášť v letě, když [k] krajům jdou aneb se trou; též také na vazbách nebo jiném nádobí rybničném, toho všeho ať se šetří, zvlášť když se pak loví, jest o tom napřed dosti oznámeno, ježto se jím, kdož chce bedlivejm bejti, má zpraviti.

A tak ouředník maje již čeládku po své vůli zpravenú a navedenú, na zámku i ve dvoře, a zdáloť by se, že již jako po šňóře všudy všecko jde a dobře se spravuje: proto ty v tom gruntovně na žádného *nespoléhej*, byť pak třebas někdy bratr tvůj za tebe dohlédal, poněvadž ty pánu svému z toho ze všeho, a ne jiný za tebe, počet činiti máš; ale když můžeš sám, což nejčastěji dohlédati a všudy do všech koutův přihlédej, aby na to leže na luoži, nemyslil, všudy-li se tak dělá a opatruje, jakž na to náleží, čili nic. Než dohlédna sám, aby potom volněji mohl spáti; neb

žádný nevěří leč ten, kdož toho prvé skussil, jak jest těžká věc z toho ze všeho, kdož čím vládne, počet pánu svému činiti, a zvlášť když se počtové rozumně a bedlivě přijímají.

Ještě na *lidi poddané* také nesluší zapomínati, ale k nim a mezi ně tím častěji dohlédati, jsú-li kde mezi nimi jací hospodáři nedbanliví, mrhači, vožralci, hráči, lotři nebo lotrův fedrovníci, krčmáři neřády u sebe dopouštějíce, živnosti své pro lotrovství opouštějíce, těm a takovým toho nijakž netrpěti, ale je trestati, jakž na to náleží, nechtěl-li by po přátelském napomínání sám toho dobrovolně takový přestati, a raději s volí páně pomalu takových vybývati. Rychtářuom o tom poručiti, aby bedlivost zvláštní měli, a takové pěknú řečí od takových věcí odvozovali. Nechtěli-li by uposlechnouti, ať o tom oznamují. Také vád a nevolí mezi sousedy, též ženami jich ať nebývá; pakli by kdo takový byl, ať se trescí, v ničemž neslušném aby se jim vůle nepouštěla.

Peníze ouroční neb jiné poplatky, když čas přijde, ať nahoru nesú a dávají, a což muožeš, dluhův na nich nenechávej, neb jest to ku veliké škodě pánu i lidem; nebo kdyžť tehdy málo dáti nemuož, kterak potom víc dá? Leč by toho nějaká příčina zvláštní byla.

A byť se pak všecko mělo tuto opakovati, jakž toho potřeba káže, mně se zdá, že by zbyteční věc byla, poněvadž napřed všecko obšírněji máš. Jestliť by se pak čeho tuto nedostávalo nebo napřed, věřímť, že mi za zlé míti nebudeš, poněvadž se knížka tato jakž za gruntovní zprávu těch věcí nepsala, než toliko o těch věcech za připomenutí; neb kdož se smí v takovú práci a v ten ouřad dáti, musíť mnohem víc o těch všech věcech v hlavě míti, než se tuto píše a připomíná. Nebo čeho hospodářství kde jaké a ouřad ten potřebuje, kdo o tom vypsati muože?

59.

Mistra Mikuláše Černobýle
krátká naučení o správě lidu poddaného na panstvích,
sepsaná okolo roku 1540, tištěná 1587.

Roku 1587 vyšla v Praze v tiskárně Veleslavinově kniha formátu osmerkového, kteráž má tento krátký a dlouhý titul:

Hospodář. *Knížka velmi užitečná, zavírajíc v sobě předně navedení života křesťanského, jak by ti, kteříž v světě nad jinými panují, sami sebe i sobě poddané spravovati měli; potom gruntovní správu a pořádek všelijakého hospodářství, zvláště při panstvích a zbožích; potřebná pánům, kteříž veliké statky na zemi mají; vydaná vuobec před lety XLVII, a nyní*

, s přidáním jiné kratší správy o témž, znovu vytlačená od M. Daniele Adama z Veleslavína. Páně MDLXXXVII.

Za titulním listem následuje na 9 nestránkovaných listech Veleslavínův přípis „Uro-mu panu Janovi Labounskému z Labouně a na Klášteře Hradišti nad Jizerou, pánu ·iteli mému zvláště milému." Jest to zároveň předmluva, ve kteréž Veleslavína zahrnuje í hospodářství chvalami snešenými z bible a z klassiků starověkých; datována jest v Praze ndělí den sv. Medarda „památný pro velikost vody na řece Vltavě" (8. června) 1587, depsána M. Danielem Adamem z Veleslavína. K vlastnímu obsahu knihy vztahuje se dikační předmluvě odstavec předposlední, jenž zní takto:

Za tou tedy příčinou já v této knížce spojil jsem a vydal dva traktáty o též věci, sepsaná někdy od ých a v hospodářství zběhlých mužův. První od Jana Brtvína z Ploskovic, kterýž také před lety XLVII těn byl v Menším Městě Pražském skrze Bartoloměje Netolického, ale do toho času od žádného nikdá ven není, a lidem téměř v zapomenutí přišel. Druhý od Mistra Mikuláše Černobýle měštěnína města e, kterýž, jak se mně vidí, ješté prvé nežli Brtvín některému dobrému pánu a příteli svému sepsal, ale vuobec skrze tlačení na jevo nevyšel, až teď nyní. Pán Bůh rač dáti šťastně, aby sloužil mnohým itku a prospěchu.

Na následujících stranách 1—188 jest otištěn spis *Brtvínův* celý ten, z něhož čtou yňatky zde výše na stranách 109—126, kdež popsal jsem první vydání toho spisu z roku 1540. k Veleslavínův neliší se od prvního vydání nikterak věcně, než jen slovesnými opravami pší úpravou typografickou; Veleslavína opravil pravopis, setřel archaismy, a některé méně řené věty opravil slohově.

Na stranách 190-259 Veleslavína otiskl spis *Černobýlův*, kterýmž budeme se zabývati místněji.

Konečně na stranách 261—270 Veleslavína otiskl traktát *Husův* o brání odúmrtí, týž, hož novějším vydáním ukázal jsem již na str. 7 při roce 1414; jest to vlastně dopis, ýmž Hus odpovídá nejmenovanému tazateli na otázku, může-li pán bez hříchu bráti odúmrť statek po poddaném svém, jenž by zemřel bez posledního pořízení a bez nejbližších pří-ných, kteří by po něm mohli děditi. Hus k té otázce odpovídá záporně, že není radno i odúmrti, neb jest to nebezpečné spáse duše; též radil Hus, když pán soudí nad pod-ými, aby jim neukládal pokut ve svůj prospěch. Veleslavína dal tomu dopisu nápis: „Traktát dúmrtí, písmo přivodí Mistr Jan Hus." Při tom obnovil jazyk Husův a uniformoval pra-s na ten spůsob, jaký vůbec nachází se v českých knihách vydávaných Veleslavínou. — traktátem Husovým Veleslavína oznámil opět svou tiskařskou firmu s letopočtem 1587, a následujícím posledním listě vytiskl svůj znak, na němž se spatřuje Pegasus.

Zde nám jde jenom o *Černobýlův* spis, jejž Veleslavína vytiskl na druhém místě celé ky, kteréž dal krátký název *Hospodář*. Celý nadpis díla Černobýlova, tištěný na straně 190, takto:

Jiná kratší správa, jednomu každému pánu velmi užitečná, kterak statek svůj i úře-y své říditi, spravovati a k nim dohlédati má; též také úředník, počnouc od hejtmana, ýž k úředníkům dohlédá, purkrabě, podpurkrabě, písař, kuchmistr, klíčník, šafář, a tak jací úředníci, kteříž co na práci a v moci své mají, kterak se jeden každý při svém úřadě ovati má, a jak k takovým menším úředníkům i k lidem po panství a k sirotkům vyšší vinnosti dohlédati mají. To vše pořád v této knížce sepsáno najdeš. Sepsaná někdy od uláše Černobýle, měštěnína a senatora města Žatce.

Mikuláš Černobýl, jenž po latinsku psal se *Artemisius*, narodil se v Žatči r. 1495 nebo 1496; studoval v cizině, nejspíš ve Wittenberce; vrátiv se s titulem mistrským domů, vyučoval mládež; potom oženiv se bohatě, stal se ve své otčině Žatči písařem radním, později konšelem i primatorem, a zemřel v Žatči 14. února 1556. Co ví se o běhu jeho života, sebral posledně Jireček a vytiskl v Rukověti I. 138 i s odkazy na prameny; nověji ve Winterově Kulturním obraze měst II. 717 k tomu přibyla zpráva o vystoupení Černobýlově z konšelství 1533. Pešina (Phosph. sept. 674) měl u sebe nějaké historické dílo, psané vlastní rukou Černobýlovou roku 1538, o němž od té doby se neví. Kdy Černobýl psal o hospodářství, nedovídáme se odnikud na jisto. Veleslavina vydávaje r. 1587 to dílko poprvé z rukopisu, vyslovil zdání, že Černobýl psal je dříve (ještě prvé) nežli Brtvín, tedy před rokem 1540, kdy spis Brtvínův vyšel na světlo tiskem. Na čem Veleslavina toto mínění své zakládal, nepověděl. Přítomné vyňatky ze spisu Černobýlova klademe nikoli před Brtvína, nýbrž po Brtvínovi, jednak proto, abychom setrvali při pořádku, jehož se přidržel Veleslavina ve svém vydání obou hospodářských knih, jednak také proto, že spisek Černobýlův nezachoval se nám ve své prvotní spůsobě, jak vyšel z péra svého původce, nýbrž toliko v otisku Veleslavinově z roku 1587, tedy v podobě obnovené. Neníť pochyby, že Veleslavina opravil spis Černobýlův pro svou tiskárnu podobně, jak jsme to shledali při jeho vydání spisu Brtvínova i traktátu Husova.

Srovnáváme-li oba hospodářské spisy mezi sebou, shledáme, že Černobýl psal o témž, o čem i Brtvín, ale způsob Černobýlův jest vesměs kratší, než Brtvínův, a nenalezáme u něho žádného křesťanského napomínání k životu pobožnému a cnostnému, jemuž Brtvín věnoval přední stránku svého díla i leckterý odstavec ve stránce druhé. Na místě toho jsou u Černobýle jen nemnohé krátké předpisy a rady o vlastnostech potřebných hospodářovi, čerpané hlavně z rozumu a z praktické zkušenosti. Postup a rozvržení jest u Černobýle skoro takové, jako u Brtvína: oba píší, co má činiti pán, pak co hejtman, dále co purkrabí a jiní nižší úředníci a služebníci panští při hospodářství panském i při správě lidu poddaného; rady jednoho i druhého ve všech těch směrech mají asi týž smysl. Podoba jest taková, že láká pokládati spis Černobýlův za volný výtah ze spisu Brtvínova, čemuž však na odpor se staví nedostatek shod slovných. Černobýl a Brtvín, i když vyslovují stejnou radu, činí to každý jinými slovy. Shody věcné mezi nimi mají nejspíš původ svůj v tom, že oba abstrahovali svoje pravidla ze skutečného hospodářského života, tak jak za jejich času v Čechách opravdu byl a jak oni oba dva to vše ze své zkušenosti znali. Černobýl seznámil se s obvyklým hospodařením na velkých statcích nepochybně jakožto primator města Žatče; neboť dle obyčeje v 16. století primator čili první konšel, jenž po dosazení nové rady byl první měsíc purkmistrem, podržel hospodářskou správu města v rukou svých po celý rok, co ostatní konšelé střídali se po něm v purkmistrovství; a obec Žatecká za jeho věku vládla mnohými vesnicemi a dvory, o něž ovšem roku 1547 zase přišla (Rezkův výčet jich čte se v Památkách arch. X. 457, XII. 170). Dlužno však pamatovati, že předpisy Černobýlovy, tak jako ani Brtvínovy, nejsou prostým věrným popisem řádů platných na jednom určitém panství, nýbrž jsou toliko průřezným obrazem toho, co na panstvích v Čechách vůbec platilo za pravidlo anebo dle mínění dobrých hospodářů platiti mělo.

Jedinou podrobnost jsem našel, ve které rada Černobýlova nesrovnává se s radou Brtvínovou a jí přímo odporuje. Jest ta neshoda nemálo charakteristická, ale osvětluje více rozdílné povahy těch dvou mužů, nežli skutečný obyčej tehdáž v Čechách panující. Brtvín hned v prvním rozdíle přední své stránky dovozuje obšírně důvody náboženskými, že kaž-

dému, kdožkoli by chtěl v jaké hospodářství se dáti (a rozumí to na pána i na úředníky), jest nejlépe, aby manželku měl. Černobýl však, kdež začíná vykládati o žádoucích vlastnostech úředníka (str. 201), především upozorňuje na mnohý zisk, jenž pánovi z toho pojde, když úředník jeho bude samoten, to jest neženatý, i vypočítává několikerou škodu, kterou pánovi způsobuje žena úředníkova. Podobá se, že Černobýl držel se v tom tvrdé zásady, kterou Brtvín z důvodů náboženských zavrhoval, jakoby správa panství měla se nésti výhradně za jediným účelem, aby totiž panství vyneslo pánovi co nejvíce důchodů. V tom ohledu Černobýl nestál na stanovisku tak ušlechtilém, jako jeho vrstevník Brtvín, u něhož všude proráží opravdové křesťanské přesvědčení. Ke cti Černobýlově možno však uvésti, že i on radí zacházeti s lidmi milosrdně, především z rozumného sobectví, ale také z čáky pomoci boží (str. 192).

K označení obsahu spisu Černobýlova uvedu nadpisy všech článků, které se v něm nacházejí. Jsou tyto: Pánu toto náleží (str. 191, t. j. o vlastnostech, jaké má míti pán, a co má dělati), počet s úředníky (str. 194), úředník jaký (býti má, str. 201), kupování s užitkem (205, kdy kde co má se kupovati pro hospodářství panské), správa hejtmanova (208, co má hejtman dělati), správa purkrabí, co v svém úřadě za práci má (216), o podací kostelním (224), o lesích, mýtech aneb clu (224), o pustotinách (225), o rybnících (226), dobytkové (228), obilé (229), obuv čeledi panské (230), hospodařování (230), o registřích sirotčích (231), písařova správa (232), správa šafářova (236), úřad kuchmistra (240), správa kuchařova (241), klíčník (242), pekař (243), sladovník (243), obročník (244), správa fišmeistrova (245), správa velmi užitečná (250, kterak volové, ovce i jiný dobytek a drůbež má se kupovati, krmiti a zpeněžovati), víno ke dvoru (259 k potřebě v domácnosti panské). Na konci stojí poznámka Veleslavínova: „Až potud správa o hospodářství od M. Mikuláše Černobýle sepsaná.“

Otiskujeme zde ty částky, které se týkají panské správy lidu poddaného, a ne toliko úředníků a hospodářství panského.

Správa hejtmanova.

Ve vydání Veleslavínově stojí na stranách 208—216.

[Str. 209] Hejtman všecky lidi po všem panství a zboží má řéditi, k zámkům i ke všemu dohlédati a všudy všecky nedostatky opatřiti a zahnati, lidi souditi, jejich dvory kmecí po všech zbožích spraviti, obchody a živnosti jich přehlednouti, a kterýž se pro hloupost živiti nemůže aneb neumí, toho naučiti, navésti a založiti.

Má se také pilně ptáti na *grunty pusté*, kudy to přišlo, že jsou spustly, že snad na purgkrechtu závady, aneb lepší louky a dědiny odprodány, a na horších celý úrok zůstal, aneb snad sirotci někteří odtud někde těží, aneb sedlák zběhl a za jiným pánem se osadil. Na to na všecko má se gruntovně zeptati, proč to jest, a kudy ti nedostatkové přišli, sobě zaznamenati, a na to bedlivě mysliti, kterak by ten nedostatek napraven býti mohl.

[210] Též vidí-li hejtman, ano *sedlák stavení opouští*, má ho zavolati a vyrozuměti z jeho zprávy, z neumění-li aneb hlouposti čili z nedbanlivosti se to děje: a jakž tomu vyrozumí, tak se k němu zachovej. Jestli z neumění a hlúposti zle hospodaří, naprav ho pěknou řečí; pakli z nedostatku, nakup ovec a dej mu z po-

lovice chovati, on sobě pomuože, a tak na obě straně zisk a užitek toho míti budete; aneb pusť mu krávu z užitku, aneb tele též z užitku, a tak mu se pomuože. A toť jest i záduší veliké: neb oni nás živí, a my zase též je věrně a spravedlivě, křivdy jim nečiníc, spravovati máme. Neb i taková nepravost vždycky na pomstu volá.

Krčmy ve vsech, kdež bez nich býti muože, ať nejsou. Neb to jest chudých lidí lichva i vepsení, a tudy mnozí gruntové scházejí, když to, což by spravedlivě pánu dáti měli, krčmáři z nich vydrou a to jim poberou.

[211]. Též má hejtman všecka *sirotčí registra* v své moci míti. A když kdo z poddaných umře, nechť dá všecken statek jeho sepsati, i všecky nábytky a svršky, i také dluhy, a kdo jsou ti sirotci a jací jsú, kterak jim říkají a kde přebývají. A to ať jest pořádně z každé vsi obzvláštně popsáno. Také jest-li jim kdo co dlužen, a vezme-li se co odtud na zámek k ruce pánu, ježto by to potomně pán zaplatiti měl, to vše pořádně pro budoucí věci a paměť zapisovati, aby těm sirotkům, když by k letům přišli, nic neušlo; jakož se to obšírněji v správě purkrabově položí, jak se sirotčí věci a sirotci řéditi a opatrovati mají. Má také hejtman každého sirotka, když by toho potřeba byla, dobývati, buď on kdežkoli; pakli by sám toho dovésti nemohl, má to na pána vznésti a pánu o všem oznámiti, aby pán o něho stál.

[212] Všecky grunty hejtman měj v registřích popsané, na kterém gruntu kdo sedí, a od koho jaký zmatek. Neb se gruntové prodávají na roky, a zase na roky se platí. A protož takové placení má býti před purkrabím aneb před hejtmanem, tak aby panští gruntové vždycky svobodni byli.

[213] Hejtman lidem páně proti lidem z cizího panství má hřbet držeti podle jejich spravedlnosti, a v ničemž jich neopouštěti, ale jim všeho spravedlivého dopomáhati; též ode všech lidí pře jejich vésti, rukojemství i všecky vězně k ruce páně přijímati, i všecku popravu nad vězni mocí páně rozkázati činiti, jakožto držitel místa panského.

[215] Přinesl-li by kdo jaké *pocty* purkrabí aneb jinému, takové pocty má hejtman pánu donésti: nebo lidé nedávají poct, než pro přímluvu ku pánu. A protož mají se úředníci přimlouvati, i pocty bez škody pána svého, však k ruce panské, přijímati. Nebo druhdy pocta nestane za zlatý, avšak když se na ni úředník nerozmyslně utrhne, muože pánu znamenitě uškoditi. Pročež sluší tuto více na svou dobrou čest pomněti, nežli na ten malý zisk mysliti: nebo sobě tím málo pomůžeš, a pánu převelmi uškodíš. Ani hejtman tedy ani purkrabě ani úředník nemají od lidí sobě k ruce poct přijímati, ani k svému užitku bez páně vuole obraceti. Pakli by kdo bral a pánu o tom neoznámil, rovně jest, jakoby to ukradl.

Správa purkrabí, co v svém úřadě za práci má.

Ve vydání Veleslavínově na str. 216—223.

[221] Purkrabě, což bude moci nejdříve po uvázání se v úřad, aby s písařem po všem panství sjeli, a kterak kdo z lidí a kde sedí, opatřili, a *opouští-li* který *stavení,* aby mu cíl a čas, jakž by uznáno bylo, uložili, v tom času aby to opravil. Pakli by toho zúmyslně zanedbal, ať jest ihned skutečně trestán, a na to třebas aby se registřík udělal.

[222] Jestliže by který dědinu opouštěl a oulehlí ležeti nechal, aneb louky sobě zarosťovati dal a za času neklidil, každého takového hned trestati; nechtěl-li by se polepšiti, nechť prodá a grunt lepším hospodářem osadí, aby podlé sebe jiných nekazil. Též také kdož by mohli více dobytka chovati, než ho prvé mají, aby sobě přikupovali a osazovali pod trestáním.

Potom po čtvrti letě, nebylo-li by prvé, opět mezi ně jeti, a v těch výš psaných věcech je přehlédnouti, a kdož by se podlé uložení a rozkázání v které věci tak nezachoval, toho žádnému netrpěti, než vazbou a trochu hladem (lépe mi se zdá, nežli jakou jinou pokutou) potrestati, a pánu o tom o všem zprávu učiniti a ukázati, jaks nařídil.

Sluší se i na to s pilností ptáti, *zastavil-li* jest kdo cožkoli komužkoli od gruntu svého, buď louku aneb dědinu, aby v času uloženém vyplatil; a hned tu přísně přikázati, aby žádný nic nezastavoval ani od gruntu neodprodával bez vůle páně pod trestáním. Pakli by kdo, věda o té zápovědi, komu co nač půjčil, ten aby bez toho byl, a k tomu trestán. Neb tudy gruntové pustnou a lidé chudnou.

[223] *Krčmáři* aby u sebe žádných neřádův nedopouštěli, ani hry přes zápověď, zlodějstva aby nepřechovávali, a zvláště od čeledi panské i od jiných aby kradených věcí nepřijímali, a ničímž lotrův nefedrovali. Také od koho by jaká piva brali, aby platili, dluhův na sobě nezadržovali, aby jiní pro ně hyndrováni nebyli. Ano i do měst aby se psalo, aby takovým zvlášť nedbanlivým přes jednu kopu grošů více nic nevěřili. Pakli by kdo více věřil, to na své právo a na svou škodu čiň.

Lidem bez odtahu konce *spravedlivě* ať činí, aby lidé skrze odkládání nechudli a svého nemeškali.

Purgkrabě od lidí *poct* žádných nebeř, jakž o tom v hejtmanově zprávě šíř oznámeno. Též viny aneb pokuty, jestli by se od koho vzaly, ty aby se při počtu jmenovaly a pánu ukázaly.

Lidí žádných z gruntův bez vuole páně aby nepropouštěl ani *vyhošťoval:* neb to samému pánu náleží. Též trhův ani frejmarkův bez vuole páně nedopouštěj.

O podací kostelním.

[224] Kdež by podací, kostelní bylo, pánu náležející, k tomu úředník aby dohlédal, a počet od kostelníkův přijímal; a jestliže by platové jacížkoli kostelní nevycházeli a se zadržovali, k tomu aby jim dopomáhal.

Bylo-li by potřebí kostelníky změniti, s radou osadních a faráře aby změnil. Kostelův aby neopouštěli ani far také. A zvláště k klenotům kostelním sluší pilně přihlédati, aby se nedbanlivostí nic neztratilo; pakli by co kostelníky aneb farářem scházelo, zvlášť kdyby farář ožralec, frejíř aneb jinak neřádný byl a tudy osadním něco obmeškával, to na pána vznášeti jest věc pobožná.

O lesích a mýtech aneb clu.

Krátký předpis o dozoru ku panským lesům a mýtům jest ve vydání Veleslavinově na str. 224. K tomu připojeno jest naučení o *cestách*:

[225] Kdež by zlé *cesty* byly, kudy formané s náklady jedou, ty sluší v čas opravovati, poněvadž se odtud béře, aby lidé skrze to škod nebrali. Neb i spíše tudy lidé pojedou, když cesta spravena bude, ano i lepší užitek pán z toho míti bude. Protož sluší na to úředníku pamatovati, aby pán jeho skrze to posměchu a pomlúvání po straně od lidí neměl.

O pustotinách.

[225] Kdež se koli louky i po pustotinách prodávají, i na ty sluší vyjížděti, jestliže kde co potřebí vyplaniti, rozšířiti, ohraditi, struhy vymetati oc, a může-li i dráže prodati a užiti.

[226] Též také i dědiny po pustinách mohly-li by se osazovati, aby se na to lidem lhůty dávaly, a pomoci něco k živnosti přidadouc, i dříví k stavení dáti se jim má. I také kterak se najímá, všecko to aby se opatřilo a k užitku přivedlo.

—

[231] Když by který *sirotek* dorostl, aby o něm vědomost byla, kde jest. A když by se on osaditi chtěl a ona vdáti, tedy s volí pána, pokudž by co na téhož sirotka přišlo, aby se vyhledalo a vydalo. A tak se panství bude moci osazovati, když se sirotci nerozběhnou a statkův jim nerozberou. I stane se jim dobře, že se to opatřilo. Než v každé rychtě ať truhlici obecní k chování sirotčích peněz mají, a touž truhlici ať má někdo hodnověrný, a klíček od ní někdo jiný ať chová, a úředník ať ji svým sekrétem pečetí, a bez jeho vědomosti žádný neotvírá.

[232] Jestliže by také jaké *odúmrti* na pána připadly, ty se také najdou, aneb k záduší obrátí, však vždy s dožádáním vuole páně. A tak konečně ta opatrnost bude pobožná i prospěšná, když se všecko takovými pamětmi říditi bude.

Což se pak koli při kterém úřadu kdy zřídí, potom úředník s písařem s těmi registry ku pánu přijdouc, zpraví pána o tom o všem, dadouc mu *registra* hlavní i správní sirotčí, kteráž o toho času jsú udělána k zapisování takových sirotčích věcí; a ta při pánu býti mají.

Písařova správa.

[233] *Úroci* také aneb jiní platové ať se na zámku aneb v místě slušném vybírají, ne aby se přijdouc prvé sedláci zpili, než by úrok dali, aneb snad někteří peníze prohráli.

Písař při placení a při vybírání důchodův k lidem pěkně se chovej a na ně se neokřikuj: neb mu to nenáleží k lidem ukrutnou aneb zlou mysl ukazovati. Přečinil-li mu kdo z lidí aneb z čeledi co, jest od toho purkrabě k napravení. Také od psaní listů lidí neobtěžuj v jejich potřebách, neb od toho službu má: lečby co podle slušnosti a na kom dle potřeby uznal.

Správa šafářova.

Ve vydání Veleslavínové na str. 236—240; týká se povinností šafářových ve dvoře panském.

[239] Kdyby se kterého času *čeledi* nedostalo, tedy *sirotci* ti, kteříž jinde u lidí slouží, ať se berou, a služba ať se jim jako jiným dává, a v ničemž křivda nečiní, aby k hanbě a lehkosti aneb o poctivost, zvláště dívky, nepřicházeli. Nad tím také šafář zvláštní bedlivost a péči nésti má.

60.

1543, 6. srpna: Král Ferdinand Oldřichovi Španovskému z Lisova dává dědinníka ve vsi Skalici za poddaného.

(Voldřichovi Španovskému člověk svobodný za dědičného dán.) My Ferdinand oc oznamujem tímto listem všem, že jest nás prosil statečný Voldřich Španovský z Lisova na Selci,*) věrný náš milý, oznamujíc, kterak by ve vsi jeho dědičné jménem Skalici seděl člověk dědinník, řečený Martin Šuna, na gruntu svobodném od starodávna vysazeném, a člověčenstvím nám poddaný, abychom jemu téhož člověka milostivě dáti a propustiti ráčili. K jehožto prosbě nakloněni jsúce, a pro jeho služby, které jest nám činil a činiti má, s dobrým rozmyslem, naším jistým vědomím a s radú věrných našich milých, mocí královskú v Čechách téhož dědinníka Martina Šunu jemu Voldřichovi Španovskému i jeho dědicuom dáti a propustiti jsme ráčili, dáváme a propouštíme jeho tímto listem, tak a na ten zpuosob, že on, Martin Šuna, poddaný jeho i dědicuov jeho býti a k němu ve všech potřebách jako ku pánu svému dědičnému útočiště míti má. Proti tomu on, Voldřich Španovský, i jeho dědicové mají a povinni budú jeho, Martina Šunu, i toho každého, kdož by

tak na tom svobodství seděl, při jich starobylých vejsadách a obdarováních zachovati, a mimo to neobtěžovati, takž jak jest nám to i připověděl. Tomu na svědomí sekret náš královský k listu tomuto rozkázali jsme přitisknúti. Dán na hradě Pražském v pondělí den svatého Sixta, léta páně tisícího pětistého čtyřicátého třetího, a království našich Římského třináctého a jiných sedmnáctého.

Archiv místodrž. v Praze, Majestáty 1543—50, sv. 27 fol. 24 v. — *) Čti: na Želči. Vládyka Oldřich Španovský z Lisova držel po svém otci tvrz Želeč (jižně od města Tábora) s vesnicemi; roku 1550 prodal to zboží sirotkům Rožmberským, při čemž jmenuje se též ves Skalice (Sedláčkovy Hrady VII. 79). Tato ves Skalice stojí na levém břehu řeky Lužnice severně od města Soběslavě.

61.
1544: Samodílný řád vsi Černovic u Chomutova.

Článků jest v něm 51; v prvních 6 jsou jen díky; dále určují se povinnosti občanů k faráři a ke kostelu Spořickému, farář jest povinen držeti si koně na cesty k nemocným; o cestách, o plotech mezi polemi, o dohlídce k ohniskům, o studni obecní; povinnosti k vrchnosti; o pastvách, o lázni, o volbě rychtáře a konšelů, o dědickém právě; o dávce úředníkovi, když drží soud; o dávání piva v šestinedělí, o odprodávání dědin, o kupování obecního piva třikrát do roka, o lese obecním, o podruzích a j. v. — Tištěno 1847 Röslerem, Ueber die Bedeutung und Behandlung der Rechtsgeschichte in Oesterreich, strana XXI; správněji 1884 L. Schlesingerem v Mitthlgn d. V. f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen XXII. 289—295.

62.
1545, 7. ledna sněm český nařizuje o mravopočestnosti lidu selského.

Snešením sněmovním nařízeno: Kdo ze selských lidí byl by postižen v konkubinatě nebo ve dvojženství, toho vrchnost trestej pranýřem, šilinkem a cejchem. Nesmírného pití a ožírání nemá býti mezi stavy, a u poddaných budiž přetrhováno. „Posvícení sedlská aby zastavena byla,“ krom pobožností v kostelích; rovněž zapovídají se piva kolední neboli obecní,*) ku kterým selští lidé se skládají; která vrchnost by dopouštěla takových posvícení a schůzek, může od kohokoli býti pohnána z 10 kop gr. č. před menší soud zemský. Vrchnosti nechť zastavují přástky a hry, z příčiny oplzlostí při nich páchaných. Rovněž nemají dopouštěti poddaným svým obojího pohlaví, aby chodili v příliš pyšných šatech. — Plné znění tištěno v Sněmích českých I. 611.

*) Co se tím rozumělo, vysvítá také ze 46. článku zmíněného právě selského řádu Černovického z roku 1544: Wir haben im Jahr von rechtswegen zu kaufen Gemeinbier dreimal, zur Fassnacht, auf heiligen Worleichnamstag und zu Weihnachten.

63.
1545—1557: Zřízení vydané v Čechách o poddaných, kteří slouží na jiném panství jako čeleď přístavná, úkolníci i nádenníci, i jaká mzda má se dávati jim a některým řemeslníkům; pokuty na přijímání čeledínů a dělníků zběhlých.

Sněm počatý 17. srpna 1545 usnesl se s královským svolením, aby sjezdové krajští o nejbližším sv. Šimoniši a Judě (28. října) ustanovili, jaká v kterém kraji mzda má se dávati

di hospodářské i nádenníkům, a kdo by potom platil výše nade mzdu tak vyměřenou, aby adl 5 kop gr. č. pokuty, je-li ze stavu panského, rytířského nebo městského, a 2 kopy ., je-li z lidu selského. (Snešení tištěno ve Sněmích I. 635.)

Sazba mzdová při tom zamýšlená nepřišla tehdáž k místu, poněvadž prý tomu překážela města a vé. Král v proposici ke sněmu 23. srpna 1547 znova svolil, aby stavové sepsali si potřebné artikule činé neřádův při čeledi a drahoty při řemeslnících v městech i o lidi zběhlé, anebo aby tu práci a moc li na osoby, které by si k tomu zvolili (Sněmy II. 490). — Ten sněm zvolil k tomu 44 osob, a sice dého kraje (jichž bylo 14) po jednom pánu a jednom rytíři, a 16 osob z Pražan a z ostatních měst krá-ých; co by tento sněmovní výbor nařídil, to měl král dáti tisknouti k obecnému zachovávání. (Sněmy 2.)

Dotčené osoby volené sněmem z krajův snesly se r. 1547, že kdož z lidí robotných dlských chtěl by se (na cizím panství) dáti najmouti za čeledína přístavního, za úkolníka za nádenníka, má k tomu míti povolení od svého pána dané listem pod pečetí, jejž zdá zaměstnavateli, u něhož se najme; a když u něho doslouží, a chtěl by se obrátiti n, má od něho dostati list fedrovní a o svém zachování, jejž spolu s listem svolovacím vého pána odevzdá novému zaměstnavateli na čas nové služby. Bez takových listů nikdo t přijímati (cizího poddaného) do služby, sic propadne pokutu 5 kop gr. č., je-li ze stavu kého, rytířského nebo městského nebo prelát, klášter, man, dědinník, svobodník nebo ná-ník; pakli by sedlák najal takového, zaplatí 2 kopy gr. č. a má seděti 4 neděle ve věži. a nebudiž zadržována. Kdo má poddané, může je a sirotky míti ve své službě za sluš-mzdu; pakli by jich sám nepotřeboval, má jim dávati takové listy, aby jinde mohli sobě hovati. Cizozemec, jenž zde v zemi ještě u nikoho nesloužil, může býti přijat do služby listu svolovacího. V čas pilných prací na polích, lukách, vinicích a chmelnicích, totiž d sv. Matouše do Všech Svatých, 2. od sv. Matěje do sv. Jiří, 3. od sv. Jana Křtitele v. Vavřince, mohou poddaní dělníci pracovati na cizím panství bez listovního povolení o pána.

Kolik mzdy má se platiti dělníkům nádenním pracujícím na poli, ve dvořích a mlat-též tesařům a zedníkům, o tom nebyla ustanovena stejná sazba po celé zemi, nýbrž tři a tři sousední kraje usnesly se mezi sebou na stejných mzdách, jež krom toho mě-se dílem podle počasí ročního. Kromě mzdy peněžité dávala se dělníkům obyčejně strava át denně. Zapovězeno bylo pod pokutou 5 kop gr. č. dávati dělníkům mzdu větší, ale li kde obvyklá mzda menší, nežli tuto bylo uloženo, ta se měla platiti i dále. Tři města ská uložila při této příležitosti zvláštní řád pracovní a mzdový (beze stravy) kameníkům, íkům, pokryvačům, přidavačům, tesařům a drvoštěpům. Obecně bylo ustanoveno, že lidé lí z minulých časů, kteří se nedopustili žádného zločinu, mohou nyní bezpečně vrátiti se ánům, a pokoříce se, budou na milost přijati.

Toto snešení nebylo vydáno za stálý zákon, nýbrž mělo „trvati a státi od tohoto Martina nejprve příštího za plná tři leta pořád zběhlá“. Přišlo tedy k místu nepochybně uho před 11. listopadem 1547. (Celé tištěno v Sněmích II. 518—524.)

Dříve nežli uplynula dvě leta, snešení předešlé bylo opraveno a znova vyhlášeno týmž způsobem, přišlo k místu. Král Ferdinand v instrukci ke sněmu zahájenému 14. února 1549 projevil své podi-ad tím, že nařízení o čeledi, dělnících a drahotě, jež předešle podle úrady osob z krajův k tomu vole-

ných ustanovil a tisknouti dal, jest opovrženo, i že „stavové toho dopouštějí, což na snémích jednou svoleno, zavříno a sneseno bývá, že se z toho od některých vykročuje"; zároveň projevil k tomu ochotu, poněvadž „na větším díle osoby z stavův při těch artikulích poněkud těžkost nesly," aby ti artikulové se napravily. Sněm opět zvolil 44 osob ze všech tří stavů podle krajů, aby je král svolal k neděli provodní (28. dubna 1549), „což se dotýče čeledi a řemeslníkův, drahot a nádenníkův". (Sněmy II. 571). Výbor stavovský zasedal potom u přítomnosti kommissařův královských, předešlé nařízení dílem beze změny obnovil, dílem proměnil přidáním i ubráním, a vydal je tiskem pod datum v sobotu po sv. Žofii čili 18. května 1549; nově jest tištěno ve Sněmích II. 589—600:

Napřed opakují se dřívější výminky, pod kterými poddaný člověk s listem povolovacím od svého pána může sloužiti na cizím panství; byla však zvýšena pokuta, když by kdo přijal cizího poddaného do služby nebo do práce bez takového listu, aby příště zaplatil 10 kop gr. č., je-li osoba stavovská nebo jiná svobodná, a 3 kopy gr. č., je-li ten zaměstnavatel osoba selská; též přidáno, když by zaměstnavatel zanedbával platiti mzdu čeledínovi nebo dělníkovi, že může tento obrátiti se o pomoc v tom netoliko ku pánu svému, jakož již dříve mohl, nýbrž i ku komu koli jinému ze stavův v tom kraji, a ten má dobývati mzdy zadržalé. V čas nejpilnějších prací od sv. Jana Křt. do sv. Vavřince každý člověk, buď cizozemec nebo domácí, kteříž by již jinak nebyli zjednáni, měli tu svobodu, že bez listův od pánů svých mohli se dávati za nádenníky u kohokolivěk. Mzdová sazba byla nařízena podle vzoru předloňské, položky její největším dílem zůstaly nezměněny, zřídka která položka o málo se zvýšila nebo snížila; hlavní rozdíl nastal ten, že sazba r. 1549 jest úplnější, má více rozmanitých položek, než sazba r. 1547. O lidech zběhlých nařízeno, že každý až do sv. Vavřince nejprve příštího může se vrátiti k svému pánovi, a zaručuje se mu beztrestnost, nedopustil-li se zločinu. Čeleď všeliká, kteráž jednala se na rok, ale v rozmanitých lhůtách, měla příště všechna nastupovati do služby o sv. Martině. Řemeslníci i také lidé robotní po nedělích a někdy i po svátcích přidávali si druhý den k zahálení; to se zapovídá, a páni, rytíři i města mají to trestati vězením. Přidán řád, když by zaměstnavatel ze stavův zadržoval mzdu, kterak na něm má se vymáhati pokuta 10 kop gr. č. před hejtmany krajskými; pakli by selský člověk zadržoval mzdu, může na něm býti vymahána pokuta 3 kop gr. č., a to tak, že vymahatel napřed má žalovati pánovi jeho a žádati ho za dopomožení, a když by pán nedopomohl, „každý vůli měj právem stavným toho na témž člověku aneb na jiných lidech téhož pána té pokuty propadené dobývati." Platnost těch nařízení nebyla obmezena žádnou lhůtou. (Sněmy II. 589—600).

Brzo shledáno, že „pro malost pokuty" na to uložené lidé přijímali i dále do služby cizí poddané bez listův od jich pánů; pročež sněm zahájený 27. srpna 1554 zvýšil pokuty, ustanoviv, že pán poddaného, jenž by bez listu povolovacího odešel do cizí služby, může viniti zaměstnavatele, který ho tak přijal, z pokuty 15 kop gr. č., je-li ten zaměstnavatel ze stavův nebo hejtmanem na statku královském, anebo ze 3 kop gr. č., je-li člověkem poddaným. „A taková věc má se počíti při dosloužení jedné každé čeledi, buďto při sv. Martině neb při vánocech, a sladovníci při sv. Jakubě, jakž jest se kde která čeleď zjednala"; tedy se již zapomnělo, že před pěti lety byly zapovězeny všechny ostatní lhůty, a čeleď měla vesměs nastupovati při sv. Martině. (Sněmy II. 669).

Sněm počatý 22. března 1557 zvýšil tu pokutu také u lidí selských, tak že kdoby z nich příště přijal čeledína zběhlého, má propadnouti 5 kop gr. č. pokuty. (Sněmy II. 806.)

64.

1546, 23. dubna: Vrchnost Litomyšlská vzdává se práva výkupu dvora Štantejchu, držiteli jeho odnímá užitek z lidí v Abštorfě, zbavuje ho povinnosti opatrování některých rybníkův, a ukládá mu úrok 30 gr. č.

(Hamfešt Hanauska z Štanteychu.) Já Bohuše Kostka z Postupic a na Litomyšli známo činím tímto listem přede všemi, kdež čten aneb čtouci slyšán bude: Jakož sem měl vejplatu na dvoře Štantýchu se všim jeho příslušenstvím i s těmi lidmi v Abštorfě, kteréž Hanousek k tému dvoru držel, jakž hanfešt předkův mých na to daný vztahoval se, tak že sem týž dvůr s jeho příslušenstvím mohl stem a třidceti zlatými uherskými vyplatiti a s ním učiniti, jako s svým vlastním. Z čehož byla ta jeho povinnost dohlídati ke všem těm rybníkům na té straně, zejména k těmto: Štantýchu, Vidlatému, Novému, Černému, Zichovci, Hanáskovi (Hanouskovi?), a je opatrovati v zimě i v létě, jakž hanfešt jeho, kterýž na to od předkův mých měl, šíře ukazoval. A témuž Hanouskovi učinil sem a tímto listem činím tuto milost, že jej a dědice a budoucí jeho z tej vejplaty a některých rybníkův opatrování připustil [čti: propustil] sem a tímto listem propouštím. Však na tento spůsob: že on Hanousek všech těch lidi v Abštorfě, kteréž, jakž svrchu dotčeno, k témuž dvoru držel, se všemi jich platy a důchody i robotami, jakž jich sám užíval, mně jest postúpil a od nich pustil, a již na časy budoucí on ani dědicové a budoucí jeho jich k témuž dvoru užívati nemají, než toliko rolí, lesů, louky, jiných paloučin, kteréž prvé k tomu dvoru byly a jich v užívání byl, co se jich rybníkem zatopiti nebude moci. A já nebo moji budoucí budem moci rybník Štantých držeti vodou výše nebo níže beze vší překážky Hanouska, i jeho pustiti, komuž budem chtíti. A z toho dvoru, což k němu přileží, on Hanousek i budoucí jeho, držitelé toho dvoru, mně, dědicům a budoucím mým povinni budou platiti platu ročního 30 grošů českých, rozdílně, při každém sv. Jiří 15 gr. č. a při každém sv. Havle tolikéž.

A jestli by kdy na tom gruntě pivo šenkováno bylo, též povinni budou dávati a platiti z každé bečky piva vyšenkované po půl groši č.

A výše tato jeho a budoucím držitelům téhož gruntu povinnost býti na [čti: má], rybník Štantých i s haltéři pod ním, též i rybník Nový spravovati a opatrovati, i v zimě na nich prorubovati a při lovení jich pomáhati, a tak to vše opatrovati, jakž potřeba toho káže. Však když by toho nějaká potřeba nastala, což by sám osobú svú opatřiti mohl [čti: nemohl], mají jemu to lidé, kteříž k tomu dvoru prvé drženi byli, nápomocni bejti.

A tak on Hanousek a dědici [s dědici] a budoucími svými s těmi právy a povinnostmi svrchu psaný dvůr ten Štantých s jeho příslušenstvím budú držeti dědičně a jeho užívati, a s týmiž právy, povinnostmi a příležitostmi budú jej moci

prodati, dáti, na smrtelné posteli poručiti a jakž koli jináč hodným člověkem s vůlí mou a mých budoucích osaditi bez překážky.

Na jistotu a utvrzení toho všeho svou vlastní pečeť s jistým mým vědomím a vůlí rozkázal sem k tomuto listu přivěsiti. Jenž jest dán na Litomyšli v pátek den sv. Jiří leta Páně 1546.

Tento list byl asi okolo r. 1600 vepsán do Litomyšlské knihy smluv fol. 45b, nyní v museu Litomyšlském, z kteréžto kopie učiněn tento otisk. Ona kopie jest místy vadná. Jmeno Štanteich psáno v ní jako Stauteich. Onoho jmena rybník leží pod Abštorfem; založen byl po roce 1372 od Litomyšlského biskupa Alberta ze Šternberka a nazván podle jeho znaku a přídomku Sternteich (Nejedlý, Dějiny m. Litomyšle I. str. 163, 366), a tak jmenuje se dosud v německých spisích. Čechové to jmeno záhy proměnili si v Štantejch, což však nevniklo do českých knih; toliko v poštovském slovníku vedle Sternteichu poznamenán také Štanteich. Kde říčka Třebovka vytéká z toho rybníka, tam pod hrází stojí německá víska řečená též Sternteich, Štantejch, a v ní dvůr poplužní, jenž slove Stern, Sternhof i Sterner Hof; jest tuším totožný s dvorem Šternteichem, jenž se připomíná r. 1398 jakožto majetek biskupa Litomyšlského (Nejedlý I. 366), a snad i totožný s dvorem Štantýchem Hanouskovým, jehož se týče přítomná listina. Ke dvoru Sternhofu nyní patří 96 hektarů pozemků.

65.

V instrukci dané komoře české králem Ferdinandem ve Vídni 8. srpna 1548 jest tento předpis proti utiskování poddaných na statcích komorních:

Und nachdem je zuzeiten unsere Underthanen durch unsere Hauptleut, Burggrafen auch andere Amtleut u. furgesezte Oberkeit wider die Billichkeit beschwert werden möchten, daraus aber erfolgt, dass die Underthanen erarmen, Zins, Steuer u. andere billiche Herrnforderung nit reichen od. geben können, u. zuletzt auch von den Güttern entweichen u. laufen, dargegen aber aus solcher Beschwerung Niemand gerne an die Statt zeucht, u. also die Grund u. Güter öd liegen u. verderben müssen:

So ist demnach unser Willen, Meinung u. Befelch, dass unsere Kammerät, auch die, so die Herrschaften bereiten,*) mit allem Fleiss Aufsehen, auch Erkundigung u. Nachfrag haben, auf dass bemelte unsere Unterthanen wider die Billichkeit nit beschwert. Wo aber unserer Untrthanen Einer od. mehr zu unsern Kammerräthen u. denen, so die Herrschaften bereiten, kommen u. Beschwerung wider unsere Amtleut zu habenverm einen u. anbringen wurden, der od. dieselbigen [sollen] guetlich verhört u. darumben nicht übl gehalten, sunder dargegen von denen, darüber sie sich beschweren, Bericht genommen; u. wo befunden, dass einer unserer Amtleut, wer der sei, den Unterthan wider die Billichkeit beschwert, dasselbig abgestellt, u. ob es ein Amtmann zuviel machen wollt, derselbig darumben gestraft od. wir der Sachen bericht werden. Ob aber ein Unterthan sich unbillichen beschweret, soll derselb auch abgewiesen, u. was zu der Sachen dienstlichen ist, ihme angezeiget werden. Wo aber je ein Unterthan so muetwillich u. sich keiner billigen Handlung benuegen lassen

wollte, mugen unsere Kammerräth zu Erhaltung billiger Gehorsam nach Gelegenheit desselben Verhandlung gegen ihm mit Straf verfahren.

Opis komorní instrukce z r. 1548 půjčil mi r. 1891 tehdejší kollega dr. A. Rezek. — *) K ohledávání komorních statků bývali vysíláni čas po čase od komory české znalcové hospodářství polního a účetnictví.

66.

1548: Řád lázeňský

nařízený lazebníkovi od konšelů nejmenovaného města, snad pod pány z Pernšteinanebo z Dubé, uveřejnil Antonín Rybička v Památkách Arch. IX. 315—317, o 13 článcích. Lazebník netrp, co by bylo proti mravopočestnosti; měj dostatek čeledi i nádob; lázeň mužská i ženská mají každý týden nejméně jednou býti topeny; rektor nebo kantor každou sobotu dohlížej na pacholátka v lázni. Kolik lazebník z každého topení má platiti hospodářům (k městu), a kolik od koho může vybírati za koupel, též od pouštění baněk.

67.

1549, 11. března: Král Ferdinand vydal instrukci Pražskému perkmistrovi a úřadu hor viničných.

Ferdinand I. dílem podržel a rozšířil řády nařízené Karlem IV. a králem Vladislavem o horách viničných okolo Prahy, jmenovitě aby komora královská dostávala z nich náležité důchody, dílem však je změnil, vyhradiv králi samému právo dosazovati perkmistra a ze 16 osob perkmistrem navržených jmenovati 8 konšelův k úřadu perkmistrskému. — Celá instrukce jest tištěna Nováčkem v AČ. XVIII. str. 389—394.

1598, 16. října císař Rudolf obnovil některá ustanovení této instrukce. List jeho čte se v Čelakovského Privilegiích Pražských str. 488—492.

68.

Ze Zřízení Zemských království Českého

vydaných r. 1549.

Stavu selského a poddaných týkají se zvláště tyto články:

C. 13. Když někdo jsa obeslán, aby *postavil poddaného* svého na soud zemský, nepostaví ho a neoznámí slušné toho příčiny, a původ pro to obdrží za právo stané, i jda po škodách, zatykač vezme na obeslaného a jej zatkne: když by obeslaný teprv potom postavil poddaného, nebude již svého zatčení prázden, jakž se stávalo, nýbrž má původovi zaplatiti škody i od toho zatčení, podle uznání menších úředníků zemských. (S tím se srovnává ZZ. 1564 B. 36.)

D. 29. Požene-li kdo před menší soud zemský pro nevydání člověka nebo čeledína ze summy větší, než ze dvaceti hřiven: ten půhon bude zdvižen. (ZZ. 1564 C. 47.)

E. 15. Žádný služebník nemůže očistníkem býti pána svého podle práva zemského.

E. 16. *Krčmy* po Čechách, jichž třicítileté trvání se dokáže výsadou nebo svědectvím, mají při tom zůstati. Byla-li v těch 30 letech některá krčma svedena (přestala), ta má na jiný purkrecht (jinou usedlost) převedena býti od pána gruntovního v též vsi. Kdo by držel nespravedlivou krčmu, kteráž by nebyla v užívání třicet let: komu by škodila, ten soused (pán) může jemu (pánovi) dáti věděti 4 neděle napřed, aby tu krčmu zastavil. Nezastaví-li, může jej (pána) pohnati ze 20 kop gr. č. (na soud zemský). — (ZZ. 1564 T. 8.)

E. 21. Kdo by druhému (pán pánovi) *mezníky* vymetal nebo přesadil bez jeho vůle, propadni jemu 20 kop gr. č., a o tu pokutu může viněn býti z jednoho každého mezníku před větším soudem zemským. Udělal-li by to poddaný nebo služebník bez vůle pána svého, ten má propadnouti 10 kop gr. č., a z těch má býti poháněno před větší soud zemský; pakli by člověk, na němž ta pokuta byla přisouzena, neměl statku za tolik, má jeho pán vydati jej tomu, komu mezníky vymetal nebo přesadil, aby u něho tu pokutu oddělal nebo odsloužil. (ZZ. 1564 L. 45.)

G. 3. Všecka dání a milosti krále JMti k duchovenství a k obcím nekladou se do žádných desk bez relatora od krále, ani také *dědinníkům*. Než s strany dědinníkův, komu by král poručil skrze relací psanou, ten bude moci k takovému vkladu povoliti na místě JMKské; a takové relací z kanceláři JMKské těm lidem darmo vycházeti mají. (Srv. zde str. 20—22 č. 21; ZZ. 1500 čl. 99, 1530 čl. 97, 1564 A. 31.)

H. 40. Před soud zemský menší můž pohnati z dluhu do sta kop gr. č. a též pro *nevydání lidí* a čeledí zběhlých, bez spolupůvoda každý ze 20 kop gr. č. bude moci pohnati. A původ k vyhlášení půhonův má osobně státi. A po vyhlášení půhonův budou moci strany poručníky dskami udělati. A ti půhonové vyhlašovati se mají v outerý před suchými dny postními, a v středu o suchých dnech letničných, a na den sv. Jeronyma. (Srv. ZZ. 1500 čl. 255, 1530 čl. 162, 1564 M. 1.)

I. 10. O lidi dědičné zběhlé a o čeleď má se *poháněti* před soud zemský menší pro *nevydání* ze 20 kop gr. č. pokuty. Provedl-li původ před soudem zemským menším, že jest člověk neb čeledín jeho: takový nemá dále ku přísaze připuštěn býti, ale má jemu původovi za právo dáno býti. Odsouzený má tu pokutu zaplatiti i člověka toho nebo čeledína vydati ode dne rozsudku ve dvou nedělích. (Z roku 1487, viz zde str. 31 č. 7; ZZ. 1500 čl. 256, 1564 M. 11.)

I. 11. Žádná kmetična, kdyby za kterým pánem ovdověla, nemá *se vdáti* na jiné grunty bez vůle svého pána; o to má poháněno býti před menší soud zemský. (Z r. 1497, viz zde str. 34 č. 27; ZZ. 1500 čl. 257, 1564 M. 12.)

I. 12. Též pro *schovance*, *nájemníky* a pro *pankarty*, od kohož by ušli, aby bylo poháněno jako o jiné lidi. Než měl-li by kdo schovance svého, kteréhož by pán nebo rytíř sám, nalezna jej, dal chovati, nebo pankarta svého vlastního, a ti že by od něho zběhli: u kohokoliv by se jich doptal, bude moci o ně k němu hleděti. (Srv. zde str. 37 č. 36; ZZ. 1500 čl. 253, 1564 M. 13.)

I. 13. Kdož by držel či dědiny, práva k nim nemaje, a *propustil* by z toho zboží některé lidi z člověčenství: to propuštění nemá moci, a to souditi mají úředníci menší. (Z r. 1491, viz zde str. 32 č. 10; ZZ. 1500 čl. 258, 1564 M. 14.)

I. 14. Poslal-li by kdo ke komu o vydání člověka nebo čeledína, a ten by ho nevydal, než teprva *po půhonu* by jej chtěl vydati: tehdy původ má vůli jej přijmouti anebo půhonu se držeti. (Z r. 1492, viz zde str. 32 č. 13; ZZ. 1500 čl. 259, 1564 M. 15.)

I. 15. Když kdo na někom vysoudí člověka, tento má jemu vydán býti *s tím statkem*, s nímž se k odsouzenému přibral; než což statku pod ním nabyl, o to má hleděti k milosti toho pána, jenž má vůli ten statek jemu propustiti nebo nechati (nepropustiti). (Z r. 1492, viz zde str. 33 č. 15; ZZ. 1500 čl. 260, 1564 M. 16.)

I. 16. Když někdo drží čího člověka *ve vazbě pro mord* nebo jiný zlý skutek, a pán jeho poslal by k němu o něho jako o člověka zběhlého, nemá mu jeho vydati, ale má se zachovati k tomu člověku jako k jinému zločinci. (Z r. 1493, viz zde str. 33 č. 16; ZZ. 1500 čl. 261, 1564 M. 17.)

I. 17. *Cizozemec* slíbí-li komu člověčenství, a potom by ušel k jinému v zemi: tento má jej onomu vydati, jako by jeho rodilý byl, a nemá ho zastírati listem propuštním z cizí země. (Z r. 1497, viz zde str. 34 č. 28; ZZ. 1500 čl. 262, 1564 M. 18.)

I. 18. Požádal-li kdo koho, aby se mu *čeledínem ujistil*, a on by ho vsadil, a čeledín by ušel z vazby beze lsti: byl-li by pohnán z pokuty, nebude jí povinen. (Z r. 1496, viz zde str. 34 č. 25; ZZ. 1500 čl. 263, 1564 M. 19.)

I. 19. Má-li kdo pod kým svého člověka, a neposlal by oň i nehleděl o něho právem, nýbrž kázal by mu se *vystěhovati nočně*: takový propadne pokutu. (Z r. 1486, viz zde str. 31 č. 5; ZZ. 1500 čl. 278, 1564 M. 20.)

I. 20. Z panského nebo z rytířského řádu *poboční synové a dcery* nemají býti vydáváni, jako jiní sirotci, leč by komu dobrovolně slíbil člověčenství; než mají v moci otce svého býti až do jeho smrti; a po smrti otce svého mohou sobě teprva vzíti za pána, koho chtí, anebo v svobodě zůstati. (Z r. 1495, viz zde str. 34 č. 23; ZZ. 1500 čl. 280, 1564 M. 21.)

I. 21. Propustí-li kdo komu člověka svého *rukou dáním*, ten člověk má toho užiti, jako by mu byl dán list výhostní. (Z r. 1495, viz zde str. 34 č. 24; ZZ. 1500 čl. 281, 1564 M. 22.)

I. 22. *Města* královská, měšťané a osoby, kteréž mají grunty svobodné, mají z nich vydávati lidi zběhlé, sirotky i čeleď, jako páni nebo rytířstvo jedni druhým vydávají. (Z r. 1494, viz zde str. 34 č. 22; ZZ. 1500 čl. 282a, 1564 M. 23.)

I. 23. Měl-li by kdo člověka čího na gruntu svém osazeného, a ten člověk *vykradl by se* pod svého pána dědičného: pošle-li onen k jeho pánu dědičnému o jeho vydání, a tento by ho nevydal, onen může jej pohnati z pokuty pro to nevydání. Než když bude ten člověk od svého pána dědičného navrácen tam, odkud se vykradl, jeho pán dědičný bude moci zase oň hleděti podle práva. (Z r. 1491, viz zde str. 32 č. 11; ZZ. 1500 čl. 282b, 1564 M. 24.)

I. 24. Když by kdo cizího čeledína nebo služebníka měl *na rukojmích* (řízení spletité o postavení a o vydání jeho). (Z r. 1493, viz zde str. 33 č. 18; ZZ. 1500 čl. 284, 1564 M. 25.)

I. 25. Kdo by měl *rukojmě za čeledína* do jeho dobytí (dosloužení), a ten čeledín by ušel, a onen by se nedržel rukojmí, nýbrž poslal by pro toho čeledína, a pro jeho nevydání by pohnal: ten půhon bude zdvižen, a původ neobdrží pokutu, poněvadž tomu čeledínu bez rukojmí věřiti nechtěl. (Z r. 1498, viz zde str. 35 č. 32; ZZ. 1500 čl. 285, 1564 M. 26.)

I. 26. Ti *páni* z panského stavu, kteříž sedají v soudu zemském, nemají poháněni býti před menší úředníky, než toliko z lidí nevydání nebo o čeledína. (Snad z r. 1500, viz zde str. 37 č. 37; ZZ. 1500 čl. 286.)

I. 27. Čeleď nebo lidi zběhlé z dědin kdo by přechovával a mocí je u sebe držel, *glejtem* je zastávaje, že mu glejt dal: číž čeledín byl, ten má jemu (pánovi jeho oň posílajícímu?) jej vydati, sice může býti pohnán z 20 kop gr. č. (Srovnej o glejtu nález z r. 1510 zde str. 38 č. 40; ZZ. 1564 M. 27.)

I. 28. List krále Vladislava o vydávání lidí zběhlých, daný v Kutné Hoře 20. července 1497, o němž viz výše str. 35 č. 31. (ZZ. 1500 čl. 293, 1564 M. 28.)

I. 29. Výrok krále Vladislava (z května 1497) o vydávání lidí a sirotků zběhlých před válkou nebo po válce (1467), oznámen jest šíře výše str. 34 č. 30. (ZZ. 1500 čl. 292, 1564 M. 29.)

I. 30. Kdož by *čeledínu pryč* kázal, nemá naň více sáhati, ani z něho poháněti. (Z r. 1494, viz zde str. 33 č. 21; ZZ. 1500 čl. 296, 1564 M. 30.)

I. 31. Kdož by svému člověku *kázal prodati* (statek svůj jinému), a on jemu člověkem hodným osadil: má jej propustiti, a naň se více táhnouti nemá, ani z něho poháněti. Děti toho člověka, kteréž by neměly 9 let a bydlily při otci, ty mají i s otcem svým po takovém vyprodání býti svobodny od toho pána; děti starší nad 9 let však zůstanou při svém pánu za dědičné lidi. Pobral-li pán některé děti od jich otce před jich devátým rokem ke své potřebě, nebo je rozdal na služby a na řemesla nebo jinam k vychování: ty nemají po vyprodání otce užiti svobody té, než zůstanou při pánu dědičně. (Začátek toho článku jest z r. 1491, viz zde str. 32 č. 12; ZZ. 1500 čl. 297; celý článek ze ZZ. 1549 I. 31 přešel do ZZ. 1564 M. 31.)

I. 32. Nalezne-li někdo svého *čeledína u číhož* koli člověka (*poddaného*), má žádati toho člověka, aby se jím ujistil, a pak žádati pána jeho, aby mu jej vydal. Není-li ten člověk hospodář doma, má požádati rychtáře a konšelův, aby se jím (čeledínem) ujistili. Pán, na jehož právě by se to stalo, má toho člověka (čeledína) na požádání vydati jeho pánovi, sic může býti pohnán z pokuty. (Začátek z r. 1488, viz zde str. 32 č. 8; ZZ. 1500 čl. 299; ZZ. 1564 M. 33 přidány jsou nové pokuty a tresty pro neujištění i na rychtáře a konšely.)

I. 33. Na *statcích královských* mají o čeleď a lidi zběhlé býti poháněni úředníci, kteří spravují lidi královské; a zase ti úředníci mohou poháněti jiných (o lidi odběhlé ze statků královských). Kdo vysoudí člověka s pokutou na tom úředníku, může tohoto k dostiučinění nálezu přidržeti listem zatykacím, anebo má-li statek na zemi, může vésti právo pro pokutu na ten statek. (Snad z r. 1500, viz zde str. 37 č. 38; ZZ. 1500 čl. 449, 1564 M. 35.)

K. 30. (Taxy při dskách zemských, jdoucí společně nejvyšším úředníkům zemským, totiž nejv. komorníkovi, nejv. sudímu, nejv. písaři.) Když kdo lidem svým úrok neb *roboty odpouští* dskami: od každého 40 grošů českých. (ZZ. 1564 G. 5.)

R. 31. Byl-li poddaný dlužen osobě ze stavů nebo poddanému, aneb postavil-li se za rukojmě (a povinnosti své nedostál), mají páni a města písemně dohlašovati se u pána dlužníkova a žádati, aby rozkázal na něm spravedlnosti dopomoci. Nedopomůže-li, potom může každý *obstavovati* lidi toho pána. Předpisy o tom, kterak stavuňk se rozsuzuje. (Tento článek jest ve ZZ. 1564 rozveden ve čtyři S. 1, S. 2, S. 3, S. 4.)

R. 36. O *mordech* opakuje se článek 189 ze ZZho 1530 (tištěný v Jirečkově vydání str. 73—76), jehož obsah, pokud se týče lidí poddaných, podán jest u výtahu zde str. 88 č. 52; byla však v tom článku později pokuta dvojnásobena, tak že když osoba ze tří stavů zabila poddaného cizího mimo sebeobranu, měla pánovi zamordovaného dáti 300 kop gr. č.,

z nichž dvě třetiny připadly pozůstalým zabitého a jedna třetina pánovi jeho. (Přešlo do ZZ. 1564 K. 35.)

R. 40. Kdo (ze stavů nebo svobodný) měl *svědčiti* na soudě zemském, tomu s půhonem o to musela býti dodána cedule zapečetěná s oznámením, co má svědčiti. To však neplatilo při lidech selských a poddaných, než těm na všelikém soudě měla býti dána ústní zpráva od toho, kdo je vedl, a cedule jim měla býti dána před přísahou; a při výslechu takového svědka neměl býti přítomen ten, proti komu měl svědčiti. (Z toho článku učiněny jsou v ZZ. 1564 články tři P. 4, P. 5, P. 6, třetí týká se lidí selských.)

S. 1. Kdo chce lidi robotné sedlské vésti k *svědectví* na soud města královského, panského nebo rytířského, má tomu, proti komu je vede, týden napřed oznámiti, aby mohl, chce-li, při tom býti nebo na svém místě poslati. (ZZ. 1530 čl. 200, 1564 P. 15.)

S. 19. Písař má *svědomí* každého svědka zapisovati tak, jak slyší z jeho úst, ne jak svědčil svědek dřívější. „A kdež nejsou města a městečka hrazená a dskami neb jinak výsadná, v těch od lidí sedlských ani od jiných svědomí přijímána býti nemají, než toliko v městech a městečkách výsadných a hrazených královských, panských, rytířských, městských neb duchovních, kdež písaři jsou pořádní a přísežní“. (ZZ. 1564 P. 22.)

T. 17. Žádný z stavův tohoto království aby neměl moci dávati a nedával *glejtův žádnému* z lidí poddaných proti pánům jich v tomto království. (Srv. zde str. 38 č. 40. Článek tento přešel do ZZ. 1564 S. 9.)

T. 37. Když by k šturmu zvoněno bylo a pokřik by zšel, anebo že by věděti dáno bylo: kdož by to kolivěk z sedlských lidí uslyšel, a těch zhoubcí zemských neb zlodějův *nehonil*, ten má před hejtmany toho kraje postaven býti, a bude-li to naň uvedeno, že jest svévolně nehonil, tehdy má bez milosti oběšen býti. (I osoby stavovské byly povinny honiti zhoubce pod trestem na hrdle). — (ZZ. 1564 L. 18. přidána k tomu zápověď, aby nikdo ani selským lidem nevytýkal toho za něco nepočestného, když pomohli zajmouti zločince.)

U. 2. Nikdo ze tří stavův aby nekázal učiniti smrt žádnému, kdo by měl glejt od krále; „kromě lidí obecných, panských a rytířských, ti proti pánům svým nemají *glejtováni* býti.“ (Viz zde str. 38 č. 40; 1545 Sněmy I. 617; ZZ. 1564 L. 23.)

U. 8. Což se sedlských lidí dotýče, v městech a v městečkách, ve vsech, žádných *povalečův* aby nebylo trpěno, a zvláště neženatých, a *podružství* aby jim nebylo dáno, ani v krčmách aby se nepováleli, než přistávali a sloužili, a tudy aby čeledi dosti bylo; leč by kteří neženatí pro starost a pro nemoc sloužiti nemohli a dělati, těm má podružství dáno býti. Nikdo na svém panství nemá povaleče trpěti. Každý, kdo chce, může povaleče vyzdvihnouti. Pakli by sedlští lidé bránili povalečův vyzdvihovati, pán těch lidí má býti obeslán před hejtmany krajské, aby ty lidi postavil před hejtmany, kdež budou souzeni i trestáni. (ZZ. 1564 L. 29.)

V. 1. Když by se lidé poddaní *pánu svému zprotivili* a statek jemu odjali v mírné a pokojné zemi, buďte ti lidé dědiční, neb zápisní a zástavní, by pak jemu statku neodjali, než jakžkoli se proti pánu svému vyzdvihli, chtíce jemu škodu neb něco zle učiniti: takoví aby byli podle jich zasloužení, jak by uznáno bylo, skutečně trestáni, i s tím, kdož by jim k tomu radil a při od nich vedl atd.

Tento článek byl dělán podle nálezu soudu zemského, kterým byl rytíř Dalibor z Kozojed 13. března 1498 odsouzen hrdla; nález ten tištěn Palackým v Děj. V. 1. (1865) str. 393; Emlerem v Reliq. II. 499, tamže str. 494 výtah s rokem 1497 pochází ze snešení sněmovního 1499 v AČ. V. 514 nebo ze ZZho 1500 č. 415, a

mylný rok 1497 vznikl jen mylným citátem z knihy Hyndrákovy C. 5 místo E. 5. — Ze ZZ. 1549 V. 1. přešel do ZZ. 1564 K. 52.

V. 11. Když by *rybnikáři*, dělajíce na rybnících, byli postiženi v loupežích a mordích a někdo by na ně žádal práva u toho, u kohož dělají, tento je má vydati. Pakli by nevydal, každý je může pobrati, a ten, u kohož dělali, má při tom býti nápomocen pod trestem vězení. (ZZ. 1564 K. 62.)

V. 12. Rybnikáři mají míti listy fedrovní neb zachovací, jako jiní obecní lidé; bez takového listu nikdo nemá rybnikáře přijímati. (ZZ. 1564 K. 63.)

V. 21. Obyvatelé království Českého jeden druhému na grunty s *myslivostí* žádnou nejezděte a nechoďte od Květné neděle do sv. Jiljí (1. září), a to z té příčiny, aby jedni druhým nečinili škody v obilí; kdo by se toho dopustil, může býti pohnán z 10 kop gr. č., je-li ze tří stavův; pakli by byl člověk selský nebo z města obyvatel, ale neosedlý, ten může od pána těch gruntů, kde myslivost vedl, býti vzat a bude povinen dáti jemu 2 kopy gr. č. anebo 4 neděle u vazbě seděti; a nebyl-li postižen, ale provozování myslivosti na cizích gruntech by se mu dokázalo, tehdy té pokuty nebo toho trestání má na něm dopomoci pán jeho nebo město, v němž by bydlel. (ZZ. 1530 čl. 207, 1564 T. 1.)

V. 22. (Větší tresty ustanovují se na to, když by kdo provozoval myslivost na statcích královských). Také od sedlákův ani od žádného z lidí ze všech stavův aby *jam na zvěř* velikou i malou žádných na pomezích a při pomezích a lesích německých, buď na gruntech královských i jiných gruntech, v království Českém děláno nebylo, leč by kdo na to řádné vejsady měli. A ty, které jsou zdělané, aby zametány a zadělány byly. Než na vlky a lišky jámy každý dělati na svých gruntech bude moci. (ZZ. 1530 čl. 206, 1564 T. 2.)

V. 23. Aby sedláci neměli *tenat* svých k užitku svému, ani na gruntech pánů svých aby bez vůle jich nehonili, leč by kteří na to vejsady měli. Pakli by sedlák měl tenata, pán jeho aby kázal je dáti tomu, kdo by to naň usvědčil, sice by pán mohl býti pohnán z 20 kop gr. č. (ZZ. 1564 T. 3.)

V. 25. Sedláci žádné *myslivosti* vésti nemají na gruntech svých i cizích s ručnicemi, kušemi, tenaty, jamami, pod trestem vězení dvounedělního. Než páni, rytířstvo i města, každý svého gruntu užívej, jak umí. Než na ptáky s síťkami na čihadlech, s sklony, se lpem, tu myslivost vésti mohou s volí pánův těch, čí jsou gruntové. (ZZ. 1564 T. 5.)

V. 29. Byl-li by poddaný člověk postižen s *ručnicí*, a nechtěl-li by jeho pán zaň dáti pokutu (10 kop gr. č.), má jej vydati pánovi toho, kdo jej postihl s ručnicí, a ten pán má jej držeti půl leta ve vězení, leč by se v tom čase smluvil s původem o pokutu. (Srv. zde str. 50 č. 42.)

V. 30. Obecní lidé sedlští, ve vesnicích osedlí i neosedlí, i v městech neosedlí a v městečkách řemeslníci, i čeleď, ti s ručnicemi nemají jezditi, choditi, a nikterak jich nemají užívati v nižádném místě. Kdo by takového s ní postihl, může jej vzíti, anebo má poslati k jeho pánovi nebo k tomu, na jehož gruntě byl zastižen, aby se jím ujistil a jemu (původovi) dal pokuty 10 kop gr. č.; nedal-li by ten pán, má postiženého vydati původovi, pod propadením 50 kop gr. č. (ZZ. 1564 S. 15. vztahuje se také na svobodníky; obyvatelé měst neosedlí jsou z něho vypuštěni, a pojati do čl. S. 14.)

X. 3. Na sněmu 1541 zřízeno: Aby pro potřebu svou jeden každý (osoba stavovská) i s čeládkou svou, cestou s ručnicemi jezditi a choditi svobodně mohli; než lid obecný

sedlský s nimi choditi ani jezditi nemají. — (V podobný smysl ale jinými vždy slovy bylo nařízeno v článku X.4 z roku 1544, v článku X.5 z r. 1545 i v článku X.6 z r. 1547, kterýmž posledním artikulem byla obnovována pokuta, kterou sněm 1524 uložil na nošení ručnic lidmi selskými a neosedlými obyvateli měst; srovnej zde str. 50 č. 42.)

69.

Jana Dobřenského z Dobřenic kniha o hospodářství panském i o řízení poddaných

(z roku 1550?).

Kněz Jan Stárek, professor na bohosloveckém ústavě v Hradci Králové, uveřejnil v Časopise Českého Musea 1843 na dvou místech (str. 426—433, 499—511) vyňatky z rukopisné knihy o věcech hospodářských, a pod čárou přidal zprávy o té knize, jinak neznámé. Stárek ji nazývá starým přepisem, a praví, že chovala se tehdáž „v bibliothece p. Sch-a v Kralohradecku.“ Titul v ní byl napsán „novější rukou samého majitele“ v tato slova: „Kniha moudrosti: o hospodářských potřebách, sepsaná od urozeného a statečného rytíře pana Jana Dobřenského na Dobřenici a Březnici leta Páně 1550.“ Podle popisu Stárkova kniha byla papírová o 310 listech formátu kvartového, a dělila se ve dva díly (nejspíš každý měl svou paginaci), oba pak díly obsahovaly mnohé kusy, jichž nadpisy Stárek uvádí.

Díl první dával radu pánům, kterak mají se chovati k služebníkům, a zase služebníkům, jak se mají chovati k pánům; obsahoval naučení hejtmanovi, purkrabimu a jiným úředníkům hospodářským, jací mají býti a co mají dělati, též o řízení poddaných a sirotkův, dále o rozmanitých registřích, co kterak mají úředníci zapisovati; byly tam i formule přísah a artikule, kteréž se čítaly každoročně při držení soudův ve vesnicích. Na ukázku Stárek v Musejníku 1843 (str. 426—433) otiskl z toho kapitolu, kteráž jest nadepsána: „Naučení urozeného a statečného rytíře, pana Jana Dobřenského, hejtmanům dané o řízení poddaných a sirotkův“; tuto kapitolu zde přetiskuji. V prvním díle byl také obsažen kalendář roční ku potřebám hospodářským sestavený, jenž zaujímal 286 stran, a na konci se nacházela i „všecka svatá v roce čtení, která se čtou v den nedělní.“

O druhém díle Stárek oznámil (str. 427) nápis opsaný, jak se podobá, z onoho rukopisu: „Tuto dáleji některé věci neb zprávy z knihy, jenž slove Hippotrophia, o dobytku koňském se položí,“ i uvádí nadpisy devíti kapitol o chovu koní, z nichž potom sedm bylo rovněž péčí Stárkovou vytištěno v Musejníku 1843 (str. 499—511). Tomuto druhému vyňatku Stárek dal společný nadpis: „Zpráva o dobytku koňském, sepsaná statečným rytířem Janem Dobřenským, pánem na Dobřenici a Březnici.“ Pod čárou opět dává zprávy o tom rukopise; zejména uvádí, že prý neznámý jeho přepisovatel toto poznamenal: „A aby mohlo jak dobrému hospodáři, tak nemocným koňům zpomoženo býti, nemohlo se pominouti proti takovým rozličným nemocem tuto knížku zhotoviti, kteráž od narození Syna božího 1550 až do l. 1580 sepsána byla od urozeného a statečného rytíře p. Jana Dobřenského. V knížce té mnoho vzácných pánův, jak stavu panského, rytířského, městského, sedlského zkušení pod některými

recepty poznamenány se najdou. Ale ponévadž taková knížka až posavád v skrytosti a ve tmě mezi lidmi zůstávala, a jeden druhému k přepisování ji toliko půjčoval: nemohl jsem nežli k dobrému jednomu každému hospodáři, přidadouc z mnohých jiných autorův též zkušení nynější, některých pánův rytířův, ano také koniřův receptův sepsati a k této knize na světlo vydati." Recepty počínaly se v rukopise na str. 243, a Stárek uvádí řadu jmen šlechticů i nešlechticů, kteří byli poznamenáni pod recepty jakožto autorové jich; pokud zběžným ohledáním lze zjistiti, náležejí ta šlechtická jmena hlavně do druhé polovice 16. věku. Na konci té zprávy (str. 500) poznamenal Stárek: „Autor náš, sám koní hojič na slovo vzatý, i otec jeho jmenem též Jan Dobřenský tudy se vyznamenal, měl bratra Zdeňka seděním na Veselí, strejce Zdislava Dobřenského na Kratonohách, ujce Václava Valkouna z Sudlaru (čti z Adlaru), švagry Hanuše Maura z Rendlíku a Václava Karla z Svarova na Suchomastích."

Antonín Rybička (Pam. Arch. IX. 436) a Josef Jireček (Rukověť I. 162) podle zpráv Stárkových i jiných sestavili životopisná data hospodářského spisovatele Jana Dobřenského z Dobřenic v ten způsob, že byl syn soujmenného otce Jana, držitele Dobřenic, kterýž zemřel r. 1580, načež uvázal se v ten statek náš spisovatel Jan mladší, jenž zemřel 27. dubna 1593. Oba byli dobří hospodáři, a Jan mladší za živobytí svého otce Jana staršího, dle Rybičky v letech 1550--1580, spravoval jako regent statky některých pánův jiných, zejména Trčkův a Smiřických.

Sedláček v historii tvrze Dobřenické (Hrady V. 349, 350) jmenuje větší počet členů rodu Dobřenských; klade regentství našeho spisovatele Jana též do let 1550—1580 a smrt jeho k 27. dubnu 1593, ale pokládá ho za syna Mikuláše Dobřenského a Markéty z Mečkova, kteráž r. 1544 již jako vdova koupila statek Dobřenický. Že by spisovatel Jan byl synem těchto rodičů, nesrovnává se s jiným udajem Sedláčkovým, doloženým z desk, podle něhož synové Mikuláše Dobřenského a Markéty z Mečkova teprv roku 1557 dosáhli let svých, a Jan byl by tedy r. 1550 ještě nedospělý.

Spisovatel Jan Dobřenský byl spíš synem onoho Jana staršího Dobřenského na Dobřenicích, který dle Sedláčka měl za manželku Annu Malovcovu z Chýnova, roku 1542 byl již mrtev, a zůstali po něm synové Jan, Zdislav a Zdeněk. Vedou k tomu poznámky Stárkovy (jsou-li správné), že spisovatele Jana otec jmenoval se též Jan, a že spisovatel Jan měl bratra Zdeňka na Veselí. K tomu se hodí vědomost, zaznamenaná Sedláčkem (Hrady I. 206), že r. 1555 Zdeněk starší Dobřenský koupil tvrz Veselí Odrané u Choltic. Ježto pak tři synové Jana staršího Dobřenského a Anny Malovcovy, jmenem Jan, Zdislav a Zdeněk, roku 1544 prodali Dobřenice Markétě z Mečkova ovdovělé Dobřenské, dostal se ten statek do jiné linie Dobřenských, a podobá se tudy, že spisovatel Jan mladší Dobřenský po roce 1544 nevládl na Dobřenicích, i že majetník rukopisu se zmýlil, když jej psal „na Dobřenici a Březnici."

Zlou záhadu chová v sobě také sám hospodářský spis Jana Dobřenského; nevíme o něm nic jiného, než co o něm a z něho uveřejnil Stárek; při tom spoléhal na správnost všeho, co do rukopisu poznamenali starý neznámý přepisovatel jeho i současný majetník rukopisu, jejž Stárek označil toliko „p. Sch. v Kralohradecku"; Rybička (Pam. IX. 436) poznamenal r. 1871, že ten rukopis 1843 choval se „u jednoho souseda Královéhradeckého, nyní při však není ho tam více nalézti." Srovnáme-li předpisy Dobřenského o spravování lidí poddaných a sirotků s instrukcí dávanou v 17. století hejtmanům na statcích komorních v Čechách, shledáme, že všechny artikule Dobřenského nacházejí se také v oné instrukci komorní, větším dílem slovo za slovem stejně, některé ovšem také se změnami nebo přídavky. Stejnost textů jest taková, že nemůže se vysvětliti jinak, než buďto že jedny artikule jsou opisovány z dru-

hých, anebo že oboje artikule pocházejí z pramene jiného, třetího. Kdyby bylo jisté, co poznamenal majitel rukopisu v době Stárkově, že Dobřenský psal svou knihu r. 1550, soudili bychom najisto, že skladatel instrukce v komoře české pro hejtmany roku 1603 užíval artikulů Dobřenského. Ale při třech artikulích Dobřenského, dle našeho číslování při článcích 13, 14 a 15, nachází se ta okolnost podezřelá, že ty články nenacházejí se v instrukci komorní z roku 1603 a 1604, nýbrž teprv v instrukci z roku asi 1615 a 1616. Jestliže shody artikulů mají se vysvětlovati tím, že v komoře opisovali z Dobřenského, museli bychom přijmouti, že opisovali z ní dvakrát, jednou při prvotním skládání instrukce r. 1603, a podruhé při doplňování jejím asi r. 1615, a to se nepodobá pravdě. Tím jsme vedeni k domněnce, že artikule Jana Dobřenského nejsou psány roku 1550, nýbrž že někdo teprv asi roku 1615 nebo brzo potom vytáhl ty artikule z instrukce, kterou komora vydávala hejtmanům na statcích královských.

Záhada tak nastalá snad by se rozluštila, kdyby se našel onen velký rukopis Hradecký, o kterém jsme zpraveni od Stárka. Možná, že zevrubným ohledáním toho rukopisu by se shledalo, že to byla sbírka učiněná teprv v 17. věku, a že do ní byly od pilného přepisovače pojaty spisy rozličných původců a z rozličných časů, pocházející namnoze ze 16. století, a dílem právě také od Jana Dobřenského.

Otiskuji zde menším písmem pravidla o spravování lidu poddaného z Musejníka 1843 str. 426—433; zjinačil jsem však rozdělení v odstavce, články tak vyniklé označil jsem čísly 1—28, a na konci každého článku postavil jsem do závorek číslo souhlasného článku instrukce, kterou komora česká v 17. věku dávala hejtmanům a která se najde otištěná doleji k roku 1603. Tak usnadní se srovnávání artikulů připisovaných Janovi Dobřenskému s instrukcí na statcích komorních.

1. Dále pak tento řád při spravování lidí poddaných hejtman na pozoru, jakž podotknuto, jmíti má: když hospodář některý osedlý z tohoto světa prostředkem smrti vykročí, že ihned potom statek jeho, na čem ten koliv, buďto na mále neb na mnoze pozůstane, pořádně zinventován, a v obzvláštní k tomu založená registra specifice vepsán býti má; s tím při tom doložením, jak mnoho sirotkův z mužského i ženského pohlaví, většího aneb menšího zrostu se k tomu nachází, a kterak kterému říkají; tak aby každá vrchnost na každý čas o týchž sirotcích jistou vědomost jmíti mohla, a jiní také, když k letům přijdou, kde spravedlnosti hledati věděli. (V komorní instrukci jest to článek 36.)

2. A poněvadž mnoho na tom záleží, aby mládež hned od dětinství v bázni boží odchována byla: protož hejtman obzvláštní a přední pozor na to míti má, aby matky samotné v stavu svém vdovském pobožně a poctivě živi jsouce, podle toho i dítky své ke všemu dobrému vedly, jim v rozpustilosti a zahálce růsti nedaly, anobrž hned z mládí k pracem, seč kteří jsou, přivyknouti naučily. Nic méně má se k tomu dohlídati a to tak nařiditi, aby sirotci menší podle matek svých až do většího vzrostu náležitě opatřeni byli, a vychováni své tu, kdež jsou osiřeli, míti mohli. (Kom. čl. 37.)

3. Kteří pak sirotci již větši a vyrostlejší jsou, jichž by se doma nepotřebovalo, ty k službám obrátiti, aneb jiným lidem poddaným, pobožným a zprávným hospodářům v službu propůjčiti se mají. Aby tím lepší pozor na sirotky i vdovy býti mohl, protož má se každého při témž času, když čeládka dosluhuje, podle příležitosti obyčeje téhož kraje všecky sirotky k jistému dni před sebe obeslati, a tu s pilností na to se vyptati, kterak jsou se předešlého roku, buďto doma nebo jinde, chovali, a zase proti tomu od hospodářů svých chováni a opatrováni byli, a jak jim službu jejich podle předešlého projednání zaplatili. A maje hejtman ty všecky sirotky před sebou, tu opět toho s pilností šetřiti má, jestli by se kteří sirotci ostřejšího vtipu mezi sebou našli, vezmouce od jejich přátel zprávu, aby ti mimo jiné fedrování, na díle k liternímu umění aneb na řemesla, pro rozličné potřeby panství, oddáni byli. (Kom. čl. 38.)

4. Jiné pak sirotky, mužského i ženského pohlaví, k hmotným pracem mají obrátiti, a z těch předkem pro potřebu dvorův a jiných hospodářských

věci opatřiti, a je také tak chovati, aby raději při dvořích, nežli někomu jinému sloužili. Kterýchž by se pak nepotřebovalo, ti se mají lidem poddaným a bohabojným hospodářům v službu projednávati, a jim jiste mzdy, co by který zasloužiti mohl, nařiditi. (Kom. čl. 39.)

5. A aby na každý čas se věděti mohlo, kde který sirotek zůstává a z čeho slouží, protož takové přistavování a projednávání sirotkův každého roku v obzvláštní k tomu připravená registra zcela a zouplna, na jakých penězích aneb jiných přimenctch [sic] který u koho smluven jest, se vší pilností specifice poznamenáno býti má. (Kom. čl. 40.)

6. Jestli by pak kteří sirotci pod náležitou barmi býti, a v těch místech, kdež poddáni jsou, zůstávati nechtěli, a bez vědomí vrchnosti dříve roku pryč ušli, ti mají zase hledáni, mírně potrestáni, a v ta místa, odkudž jsou vyšli, postaveni býti. (Kom. čl. 41.)

7. Pakli by kteří tak daleko zašli, žeby nalezeni a postaveni býti nemohli, a žeby se ani sami ve třech letech pořad zběhlých nenavrátili, a obmeškání své náležitým poslušenstvím a pilnějšími službami zase vynahrazovati nehleděli: těch spravedlnost má se k ruce vrchnosti vyzdvihnouti, a žádnému bez jistého povolení zase nevydávati. (Kom. čl. 42.)

8. Pakli by kteří hospodářové, jimžby sirotci v službu podáni byli, nekřesťansky s nimi nakládali, je podle náležitosti stravou a záplatou neopatrovali, a tak [illegible] komu příčinu dali, žeby čeladka [illegible] a pryč ušla: ti a takoví hospodáři ne[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] před hejtmanem [illegible] k [illegible] přikladu [illegible] (Kom. čl. 43.)

[illegible]

[illegible]

11. Pakliby manželka, vlastní bratří a sestry nevybyty po kom zůstaly, tedy to při tom zůstaň, jakž dále každá vrchnost při svých hejtmaních nařídí. (Kom čl. 46.)

12. Kteří by pak lidé poddaní aneb sirotci pro své zlé chování poctivosti své potratili, vrchností se zpravovati nechtěli, aneb z gruntu zběhli: ti netoliko žádného nápadu, ale ani svých vlastních spravedlností užiti nemají. Než co by se toho koliv čeho a po kom na díl jich dostati jmělo, to se vše vrchnosti k ruce má vyzdvihnouti a obrátiti. (Kom. článek 47.)

13. Jací pak nápadové po lidech z světa sešlých, obojího pohlaví, vrchnosti k ruce důchodův náležeti a přijímáni býti mají, a zase kteřížby jak daleko přátelům krevním propouštěni býti, nicméně jakých by milosti v tom lidé v forštu sedící užiti měli: to jedné každé vrchnosti v bedlivém uvážení, v moci jich se pozůstavuje. (Kom. čl. 47a.)

14. Má se také šetřiti a na to pilný pozor míti, aby čeladka při stavení [přistavni] do dvorův poplužních, poněvadž z poddaných a sirotkův na panství se k službě berou, dáleji tři, čtyř let, jak se toho potřeba ukazuje, při službě mimo vůli svou držáni nebyli, a žádnému pacholku k ženění, ani děvečce k vdávaní povoleno nebylo, leč by taková uložená léta každý z nich v kterém koliv dvoře, kdežby potřeba byla, proti nařízené záplatě se vysloužil. Však jestliže by v tom času těch uložených let kterého pacholka neb děvečky dobrá příležitost k ženění neb k vdávaní potkávala, o tom hejtmanu vědomost dána býti má. (Kom. čl. 44a.)

15. Kdež také ten způsob a neřád na některých panstvích zůstává, že jsou hejtmani, písaři důchodní a sirotčí rozdílné od zápisu, peněz skládání [illegible] z každé kopy jistou sumu osobě[illegible] [illegible] velké skrácení chudých lidí a zvláště sirotkův brali: protož takové bráni peněz aneb [illegible] podle nařízení jedné každé vrchnosti [illegible] a ta hejtman, písař mají na [illegible] vrchnosti očekávati. (Kom. čl. 44b.)

16. A [illegible] hříchové a rozličné nepravosti [illegible] se velmi rozmohli, [illegible] se [illegible] protož hejtman má [illegible] tak hazebně proti panu Bohu [illegible] svata buďto láním, při[illegible] vraždou, cizolož[illegible] falší a jinými k tomu [illegible] a zlým obcováním pře[illegible] rady netoliko na škodu. [illegible] býti chtěli, se vší pilností

vyptávati, takové neřády skutečným trestáním, bez šanování osob, časně přetrhovati. (Kom. čl. 7.)

17. Soudové a posudkové v městech, městečkách a vesnicích každého roku, zimního hned po novém létě toho času, když lidé poddaní lépe se k tomu uprazdňovati mohou, skrze hejtmana a písaře sirotčího, a kde se jeho nechová, písaře důchodního, v přítomnosti rychtářův a konšelův pořádně býti držáni mají. Při kterýchž se toho s pilností šetřiti má, aby předkem na úřady lidé bohabojní, zprávní a rozumní voleni byli. (Kom. čl. 10.)

18. Kdekoli pak soudové v které rychtě budou míti držáni býti, to se má lidem poddaným nejméně dvě neděle před tím, aby se penězi gruntovními i jinými spravedlnostmi svými k tomu časně jak přihotoviti věděli, oznámiti. Jakby pak takové soudy držány býti měly, zpráva panu hejtmanovi dále jest položena. Peníze pak gruntovní ne jiným časem, nežli tu při registřích purkrechtních skládány, zapsány, a těm lidem, kteříž k nim přednost a lepší spravedlnost ukáží, propuštěny býti mají. (Kom. čl. 11.)

19. A co se při které rychtě kterým sirotkům aneb jiným neosedlým lidem peněz gruntovních složí, a tu hned nepropustí, ty mají též v registřích purkrechtních s pilností, od koho a kdy složeny jsou, poznamenány, od písaře sirotčího za příjem uvedeny a v přítomnosti hejtmana do truhel sirotčích schovány býti. (Kom. čl. 12.)

20. Sklep pak sirotčí a truhly, v nichž peníze sirotčí se skládají, mají železnými dveřmi a dobrými zámky tak opatřeny býti, aby se ohněm ani vyloupáním téhož sklepu a z truhel na penězích sirotčích nižádná škoda státi nemohla. Nicméně od téhož sklepu hejtman a písař sirotčí klíčň v rozdílnosti míti, a při sobě tak chovati mají, aby jeden bez druhého v nižádné potřebě k týmž penězům sám přijíti a jich se dotýkati nemohl. (Kom. čl. 13.)

21. Po vydržení pak všech soudův a posudkův, kteříž nejdéle do času památky veliké noci zcela a zúplna zavíráni a na místě postaveni býti mají, má ihned register purkrechtních pořádný výtah, co při které rychtě peněz gruntovních téhož léta složeno, zase propuštěno, a mimo to do truhlic na hotové schováno jest, udělán a vrchnosti odeslán býti. (Kom. čl. 15.)

22. Nicméně hejtman v přítomnosti purkrabího a jiných úředních [sic] služebníkův každého roku před vánoci, toho času, když toho lepší prázdnost jest a prvé nežli se zase soudové držeti počnou, počet sirotčího písaře již minulého roku se vší pilností přehlídnouti a toho všeliiak při tom šetřiti má, aby netoliko ty peníze, kteréž toho roku do truhel sirotčích již složeny jsou, ihned tu po zavření toho počtu sirotčího zcela a zouplna od písaře sirotčího podle předešlého restu se vykázaly, ale i dluhy do téhož počtu náležitě, bez dalšího koho v tom šanování, zvyupomínány a k jiným penězům do týchž truhel uloženy byly. (Kom. čl. 16.)

23. Avšak hejtman každého roku, prvé nežli podle jiných služebníkův na týž počet sirotčí zasedne, vrchnosti den k témuž počtu sirotčímu obraný časně v známost uvésti, a tu vyrozuměti má, zdali by vrchnost kdy, z které potřeby, pro lepší vyrozumění tomu, co se tu řídí a kde co složených peněz zůstane, k témuž počtu též vypraviti chtěla. A buďto vrchnost k tomu času a k též potřebě odešle neb neodešle, tedy nicméně hejtman s jinými služebníky každého roku týž počet sirotčí na místě postaviti, a ihned potom, nejdéle ve dvou nedělích pořád zběhlých, výtah toho všeho počtu sirotčího vrchnosti odeslati mají. (Kom. čl. 17.)

24. Jestliže by mezi tím časem jakých odoumrtních, odběžných aneb jiných peněz na vrchnost spravedlivě připadlo, takové peníze mají ihned při počtu sirotčím z truhel sirotčích vyzdvihnouti a písaři důchodnímu mezi jiné důchody, s partikulárem od hejtmana podepsaným, od koho přijato jest, odvésti. (Kom. čl. 18.)

25. Peníze sirotčí bez poručení a povolení vrchnosti lidem z truhlice rozpůjčovány aneb jinak za lidmi zanechány býti nemají. A jestližeby i kdy komu pro škody vzaté, s vědomím a povolením též vrchnosti, co peněz sirotčích do kterého času zapůjčeno býti mělo, to se též jinak státi nemá, nežli proti dostatečnému zaručení, tak aby sirotci dorostlí v čas potřeby spravedlnosti své kde v jistotě hledati a ji najíti věděli. (Kom. čl. 19.)

26. Peněz purkrechtních hejtman ani kdo jiný z služebníkův [zde vypadla slova: našich na gruntech našich] kmecích sobě k ruce pod nižádným vymyšleným způsobem skupovati, neb kterak jinak na sebe převozovati nemají. Než jestli by kdo pro chudobu, neb jakou koliv jinou příčinou, jaké peníze gruntovní kdy a kde prodati chtěl, to hejtman[u] má oznámiti, a on tak to opatřiti, aby takové peníze raději k ruce některých chudých sirotkův, jichžto peníze by v truhlách ležely, aneb k některému záduší na gruntech, tu kde se to dobře trefiti a bez ublížení obojí strany státi může, za mírné peníze, začby slušně stály, skoupeny byly. (Kom. čl. 20.)

27. Lidi poddané má hejtman po všecky časy k tomu napomínati i skutečně přidržeti, aby šle-

chetný a poctivý i křesťanský život vedouce, mezi sebou svorni, a všickni živnůstek svých pilni byli. — (Kom. čl. 21.)

28. Co se pak dotýče zlých a nedbanlivých hospodářů, kteřížby více v krčmách ležeti, nežli v poli opravovati, neb pilnější karet býti, nežli živnůstek svých hleděti, a tak svým zlým příkladem i jiných po sobě potáhnouti chtěli: k těm hejtman a purkbrabě pilně a často, jak se každého času při hospodářství opravují, dohlížeti a zvláště pak na to, jak kteří rolí své osívají, po všecky časy veliký pozor míti mají; a pokudžby jakou nedbanlivost a zlého hospodářství příčiny při kom shledali, anebo žeby dědiny, jakž dotčeno, náležitě od koho osety a zdělány nebyly: tu předkem týž lidi hejtman k tomu, aby gruntův svých nespouštěli, anobrž časně zase opravovati hleděli, přísnými slovy napomenouti má. A jestližeby kdo po takovém napomenutí ještě vždy toho co k napravení přivésti obmeškával, tomu [čti: to má] dále hejtman vězením i na rukojmě bráním při týchž lidech časně přetrhnouti. Pakli by i to při kom žádné platnosti míti nechtělo, tedy hejtman již dáleji má míti moc, toho každého, by i dobrovolně prodati nechtěl, z gruntu vybýti, a takové grunty lepším hospodářem osaditi. (Kom. čl. 31.)

70.

(Okolo 1550) Smržické právo horenské.

Pod tím jménem prof. Fr. J. Rypáček vydal v Časopise Matice Moravské 1892 str. 35—39 a 115—120 samodílný řád vinařský, jenž býval čítán na soudě vinařském neboli horenském vsi Smržic na Hané u Prostějova. Prvotní název toho řádu zněl: „Artikulové práv horenských.“ Všech článků jest 39. Že si ty články zdělali sami přísedící soudu horenského a držitelé vinic, vidí se z výrazů, jež se opakují ve mnohých článcích: Toto ustanovujeme, nařizujeme, zapovídáme ajv., a v článku 39: také jest všech pánů nákladníků jednomyslné snešení. Vydavatel Rypáček klade rukopis, z něhož ten řád vydal, do prostřed 16. věku; na tu nebo ještě na starší dobu ukazuje článek 1., podle něhož „Jeho Milost královská, kníže a pán pan markrabě Moravské tejto země i hor vlastní a dědičný pán bejti ráčí.“

71.

(Okolo 1550) Artikule, které sobě poddaní augustinianského kláštera v Pivoni vymínili, aby jimi obtěžováni nebyli.

Přípis artikulův, které sobě poddaní kláštera Pivonského vymínili, aby jimi stěžováni nebyli, a ty jim provincial i volený převor stvrdil.

1. Aby každý z lidí poddaných konventních správu buoží činil podle své vůle.

2. Aby nebyli povinni, čeledi a dětí při sv. Martině před pánem stavěti, kromě sirotkův, kteří poručníky mají.

3. V žádné forování a neobyčejné roboty aby nebyly potahováni, kromě co by bylo potřebí k stavení.

4. K stavení co by lesů potřebovali, pan převor aby jim dávati byl darmo povinen.

5. Poddaných svých v žádnou aby službu nepodroboval.

6. Louky, kteréž lidi Michovští posícti, trávu usušiti, seno do kláštera svésti

a povinni, té svobody se jim propouští: Každý když sekáčům svým snídaní buď i nese aneb pošle, břemeno trávy aby sobě nabral a domů odnesl; a když seno kláštera vezou, pán má jim sejra, chleba i piva dáti.

7. Kdo by z poddaných umřel bez dědicův, nápad na přátely, buď na grunh klášterských aneb jiných cizích, a ne na klášter jíti má.

8. Z krav kostelních k záduší 1 libru vosku a nic více aby dáváno nebylo.

9. Šestinedělka do šesti neděl aby piva odkud chce brala a šenkovala.

10. Krčmář za všeckna počepní po celý rok převorovi víceji aby nedával, toliko jednu prostici soli, a k tomu převorovi v nedělní dni, když by k němu krčmy přišel, jest povinen na jeho toliko osobu svačinu dáti; však pivo zaplail, co propije, jest povinen.

11. Každý grunt svůj, kdykoli chce, aby prodal a jiným osadil, kde se mu i zdáti bude, se vystěhoval, dadouce převorovi 3 gr. míš; nemá ho převor dáleji žovati, ale vejhost mu dáti, a mimo ty 3 gr. víceji od něho nebrati.

12. Všecky vsi a poddané konventní při jejich starobylých zvyklostech a pocích aby zanechal.

Confirmatum per provincialem et per priorem.

Na kopii zemského archivu v Praze poznamenáno: Arcib. archiv v Praze, Miscellanea IV. Orig. — dník archivu zemského Julius Pažout připsal: Dle písma asi z polovice 16. století. — Klášter obutých ustiniánů v Pivoni neboli v Pivonce, něm. Stockau (u Ronšperka za Horšovým Týnem), zrušený r. 1787, posledně 13 vesnic, jichž výčet čte se v Palackého Popise str. 376. Nejspíš těch všech vsí týkají se příné požadavky; ves Mnichov, zmíněná v čl. 6, jest nepochybně nynější Münchsdorf. Obyvatelstvo v těch h jest nyní německé. Fary tam měl klášter tři: v Šitboři, ve Valtířové a v Rokošíně (St. Georgen); srov. k, Statky klášterů zrušených str. 159.

72.

51, 22. června: Vilém z Rožmberka dospěv k letům a uvazuje se ve správu tků, oznamuje poddaným na Třeboňsku, že v Krumlově ustanovil čtyři rady na svém místě.

Vilím z Rožmberka ꝛc, správce a vládař domu našeho Rožmberského, moum a opatrným purgmistróm a raddám, rychtářóm v městech, městečkách, vesnih i všem poddaným našim na panství Třeboňským, věrným milým, přízeň svú šecko dobré vzkazujíce, tímto listem oznamujem: Jakož poněkud vám vědomo, z příčin některých ještě bytu našeho ustavičně doma býti nemuože; i poznává toho býti velikú potřebu, aby osoby na Krumlově zřízeny byly, k kterým by ekni poddaní naši zření — kdyby kterému z poddaných našich k osobě naší řeba pilná ujíti se nastala, oč by svými úředníky narovnáni býti nemohli — o k osobě naší vlastní míti měli, aby žádný z poddaných našich v své spraverosti a potřebě obmeškán nebyl: zřídili jsme na místě našem za raddy a správce

na Krumlově urozené vládyky: Adama Sudka z Dlúhé, Jindřicha Vojíře z Protivce, Mikuláše Humpolce z Tuchoraze a Václava Albína z Helfenburka kancléře, věrné naše milé, aby oni v nepřítomnosti naší všickni spolu, aneb kdyby který z nich z potřeby odjel, ti, kteří by doma zuostali, moc měli, jednoho každého na místě našem vyslyšeti, před sebe sročiti, uvážiti a jednomu každému za spravedlivé učiniti, jakobychom sami osobně přítomni byli; jakož jim toho dobře věříme, že se oni ve všem k jednomu každému tak, jakž jsme jim o tom dostatečně poručili a jim toho svěřili, spravedlivě zachovají. A vám také všem vuobec i jednomu každému zvláště poroučíme, když by kterému co takového nastalo, ješto by k naší vlastní osobě příslušelo, a že by co úředníku jeho rovnati aneb k místu vésti nenáleželo, abyšte se k výš jmenovaným osobám, raddám našim zřízeným věrným milým, o to ucházeli, jimi se v takových potřebách spravovali a na nich přestávali, jináče nečiníce. Dán pod naším vlastním sekretem na Krumlově v pondělí před slavností svatého Jana Křtitele Božieho leta Páně XV^C^LI°.

Přitištěn sekret Vilémův. — Z orig. pap. v kníž. archivě Krumlovském IIA.8B. 34 opsal H. Gross. — Na rubu písmem Březanovým poznamenáno: „D. Vilhelmi 1551 nařízeni vrchních správců 24. Junii. Po ujiti panství JMt pan vládař nařídil osoby do kanceláře. Jest slovo od slova přepsáno.“ V. Březan v Životě Viléma z Rosenberka uvádí na str. 41 totéž nařízení, ale ve znění pro všecka panství Rožmberská.

73.

1553, 25. června: Hynek Pavlovský z Widbachu na Pavlovicích přiměl Mikuláše Zemánka, svobodného dvořáka v Oprostovicích, že slíbil zapsati se dskami jemu za dědičného poddaného.

Já Hynek Posadovský z Posadova ɔc známo činím tímto listem přede všemi, kdež čten aneb čtúci slyšán bude, že sem žádán za svědomí od Mikoláše dvořáka Simerského svobodného, což jest mi o tom vědomo, když jest Zemánek svobodný dvořák Oprostovský ve čtvrtek před sv. Martinem pana Hynka Pavlovského z Widbachu za pána dědičného vzíti dskami řekl dobrovolně beze všeho přinucení.

I tu jest pan Oneš ješče k němu řeč učinil: „Zemánku, ne aby řekl, aby tě pan ujec k tomu přinutil; než ty toho dobrú vůli máš.“ A on jest přede mnú a před svrchu psaným panem Onšem z Zástřizl pověděl, že „dobrovolně pana Hynka za pána dědičného beru;“ a panu Hynkovi jest hned uručil, a jeho Mikoláše Simerského dvořáka jest prosil, aby za něj s Jiříkem mlynářem Radkovským slíbil.

I toto jest mi o tom vědomo a v dobrej paměti mám, že když jsem já u ujce svého pana Hynka, u fojta v Pavlovicích byl, tu jest týž Mikoláš Zemánek nebožtík k němu přišel; a on pan Hynek jest k němu tuto řeč učinil: „Mikoláši Zemánku, o tom dobře víš, že sem na tebe stané právo dal, a tebe ke škodě bych připraviti, kdybych chtěl, mohl. Pak jestliže mi chceš dobrovolně beze všeho při-

nucení pode třemi sty hřivnami groší českých uručiti, že mne za pána dědičného dckami, jakž najprve dcky zemské odevřeny budú, chceš přijíti, tehdy s tebú o to stané právo i o jiné všecky půhony narovnám přátelsky.“ A on Mikoláš Zemánek jest tuto odpověď týmuž panu Hynkovi Pavlovskému dal, že tak učiniti a jemu uručiti, že jej za pána dědičného, jakž dcky zemské nejprve v Olomuci odevřeny budú, dobrovolně dckami přijíti chce. Kdež jest tak hned učinil a jemu přede mnú uručil, a Mikoláše dvořáka Simerského s Jiříkem mlynářem Radkovským prosil, aby za něj pod základem třími sty hřivnami groší českými slíbili, a že jim statek svůj všecek pod tím základem zastavuje, a že jich v tom nikoli zavésti nechce, než že jich chce beze vší škody vyvaditi, a pana Hynka Pavlovského za pána dědičného dckami, jak nejprve v Olomuci odevříny budú, dobrovolně přijíti. Kdež jsú tak učinili a za něj obadva pod tím základem slíbili.

Což tuto svědčím, to jest v pravdě tak, to beru k svej víře a duši. Tomu na svědomí a pro lepší jistotu sekryt svůj vlastní k tomuto listu sem přidávil. Jenž jest dán a psán na Pavlovicích v neděli po sv. Janě 1553 leta.

Opsal jsem z originálu papírového, jenž byl majetkem Františka Dvorského, pozdějšího ředitele archivu zemského v Praze. V letopočtu jest poslední číslice opravována, a mohl by se čísti také 1554. V pečeti přitisknuté jest na štítě jakési znamení, jako tučné W. Vzadu poznamenáno touž rukou, která psala originál: „Svědomí Mikuláše dvořáka Simerského proti Matějovi Zemánkovu.“ Matěj Zemánkův byl nejspíš syn nebožtíka Mikuláše Zemánka, jenž o své svobodství byl připraven, a syn nepochybně chtěl býti svobodným dvořákem bez ohledu na ponížení otcovo. Oprostovice, Pavlovice i Simře jsou vsi v Moravě, východně od Přerova, jižně od Lipníka; viz o nich ve Volného topografii Přerovska str. 67, 116–118, 274.

74.

1556, 19. října: Vrchnost Děčínská zapovídá sedlákům na hodinu okolo města Děčína provozovati živnosti městské.

Günterovi z Binova (Bünau) na Děčíně a Lauenšteině žalovali měšťané na škody, které se jim dějí při pivě ode mnohých sedláků z této strany Labe (jmenuje se přes třicet sedláků, v Losdorfě, v Starém Městě, na břehu a odjinud); měšťané dokazovali svoje právo psanými privilegiemi, sedláci pak chtěli svoje staré užívání dokázati svědky. Pán rozhodl tu rozepři výrokem, dle něhož 1. sedláci nemají si osobovati žádných živností městských. 2. Na míli okolo města nemá se provozovati žádné řemeslo. 3. Pivo nemají vařiti lidé ve vsech, kromě oněch 30 vyjmenovaných, a tito mohou vařiti pivo toliko od sv. Jana Křtitele až do sv. Jakuba, a to jenom pro sebe a pro čeládku, kterou mají na stravu, a nic více, než kolik v tom čase mohou vypiti, tak aby u nich po tom čase nalezeno nebylo. Kdo by činil přes to, dá pokuty 1 kopu gr., a pivo mu bude vzato a dáno ke špitálu. Také vesničané nemají dělati sladův než ve městě, a má jim býti z jednoho korce ječmene dáno tolik sladu, jako se dává měšťanovi. Měšťané mají vařiti pivo dobré. Když by se tak nezachovali, sedláci mohou žalovati u purkmistra a rady; pakli by vinníci nedošli trestu, může býti žalováno u pána, jenž potom bude věděti kterak radu městskou potrestati. List německý daný v pondělí po sv. Havle 1556 chová se v archivě města Děčína; tento výtah z něho učinil 1840 V. V. Tomek.

JUDr. Jan Kapras opatřil mi nyní 1904 kopii celého listu, kterou ochotně zhotovil zřízenec městského archivu Děčínského: jest sice neúplná, pouévadž originál má díry, a někde také chybně čtena, zvláště v první polovici, přece však pro zajímavost obsahu ji otiskuji, a to se všemi podivnostmi neustáleného pravopisu; jen velká písmena a interpunkci učinil jsem podle nynějšího obyčeje, a do závorek postavil jsem své domněnky, jak se má rozuměti některým slovům.

Demnach und alles [als?] kegenn [gegen] mir Günternn von Bunaw auf Tetzschen unnd Lawenstein meinner Underthane unnd liebe Getrawen Bürgermeyster und Radt der Statt Tetzschen sich offtmals beklaget, Vir Iinnen [wie ihnen?] und gemeyner Stadtt zum Schadenn hochstenn Vaters Unnder gennek [?], alles zuenntkegen irenn altt Herkommen, Privilegienn, Freyheiten, Statuts-Rechtenn unnd Gerechtigkeitenn sich die Pauersleutte auff denn Dörffern bürgerliche Hantirungs mit Kauffen und Verkauffen, mit Melzenn, Brauenn, Schencken auch Hanntwergen zu treiben unnderständen: welches hirnennlichen [fürnehmlichen] der Römischen Künniglichn Mayestätt ann Ihrer Mayestät Tranksteuer, mir als ihrenn Hernn, auch denn gemeynen Einkommen der Stadtt ann den gebürennden Gescheft, Zinnsen, Renntn unnd Gerechtigkeit innerklichen [merklichen?] Appruch gebürenn thett, unnd sonnderlich der arme unnd gemeyne Man in der Stadtt, welcher alle bürgerlichen Ords wegenn musste dodurch in Armut gefüget werdn. Darumb ich in gemeynne allen meynenn Underthanen auff denn Dörfern gegen Tetzschen gehorigk obvermelte bürgerliche Hannttirung fernner nicht zu gebrauchen gennzlichn apgeschafft. Edoch mitt dieser Bescheidenheit: welche unnder den Pauersleuttn vermuete zu Recht genuegsam zu bescheinen, das [dass] sie solches ihres Vernemmens befugett. . . sol dann damitt gehortt werden, unnd wer Gerechtigkeit weitter genissen und gebrauchen... Veil aber sich darauff hernnach benannte Personnen auff dieser Seitte der Elbenn, da die Statt Wirt, nemtlich Steffan Nitzsche, Gutt Jerge, Thomas Hieke zum Gomplitz,[1] George Teuten zu Arnstorff,[2] Guett [?] . . .[3] Gutt Brosi, Mertten Teuffel, Chr[i]stoff Vogeil zum Falkenner,[4] Anntonius Philp, Mertten Laube, Urbann Porsche, Urbann Windrich inn der Altstadtt,[5] Anntonius Jone auf Schlawick,[6] Hanns Wunderlich auffn Ufer,[7] Melcher Richter, Valtin Meisner, Mattes Richter, Jokof Weigell, Anntonnius Weigell, Wenzel Meisner, Veit Balzer, Mertten Nitzschner, Brosi Barttell, George Rennelt, George Seiffert, Paull Grünzner zu Krischwicz,[8] George Klemmannel,[9] . . Anntonnius Behme, Steffann Richter, Veitt Holnik, Simmon Grammer, Hanns Balzer, Veit Hora, Verner Benndix zu Poltitz,[10] Hanns Walter, Hanns Krombholl, Hanns Seidel, Steffann Jennik, Petter Neumann, Urbann Dytzessa zu Neschwitz, . . das Malzen unnd Brauen ungemeltt uber mein Gebott angemasst unnd dasselbe zu beweisen understanden habe ich heut tato Bürgermeister, Ratt, Eldeste der Gemeine unnd war vier Meister der Hanntwerke meyner Satt Tetzschen, . . unnd opbennante Pauerspersonnen anders Theils zu güttlicher Hanndelunng zuvor bescheiden, unnd neben Verlasunge der Statt Privileges aus der Bürger-

eister und Ratts Verbrauche; auch auff der Pauern darauff gethann Anntwurt vill vermacht unnd befunden, das[s] die Pauern was . . . zu Recht gennugsamm chein gehabt. Unnd op sie all die Pauernn keine Privilegien unnd schriftliche reyheit vorzulegen gehabt unnd allein denn Gebrauch zu beweisen zeigen foren Zeugen führen] wollen. Dakegen doch die Bürger, das[s] derselbe allewege gefochten und inen ir Vernehmen gewährett werden zu bescheinen, wie ich verpotten; doraus unn vill Genauliekeit der fielen Schadenn, ma[n]che Unnkostenn, lannger Verzurk und allerley Beschwerunge erfolget wern: hab ich sie mitt beider Part guttwilliger erwilligniss unnd mechtigen Hinstellens folgennder Gestaltt güttlichen verglichen und vertragenn, dergestaltt unnd also:

Zum erstenn sollen die Pauern sich aller bürgerlich mitt Kauffen unnd Verauffen, wie es benannt unnd Namen haben mack, gennzlichen enthalden, unnd mer der Statt zum Schaden, wider [weder] heimlich noch offentlich inn zumall inerley Weise nichts vernehmen, bey Vermeidunng meyner schweren Straffe.

Zum anndern soll gleicher Gestaltt auff keinnen Dorffe inn der Meyll Weges r kein Hanntwerk, wie es Namen haben mack, gearbeit oder getrieben werden, der von denn Einwonern der Dorffschaften, noch von Frembden. Wehr aber denno enntkegen etwas vornehme, soll gestrafft werden.

Zum dritten soll denn Pauern das Brauen und Melzen gentzlichenn apgeschafft nd verbott sein. Idoch haben die Bürger mir zu unnderthanigen Gehorsam belliget, unnd den Pauern, so in diesen Vertrage benennet, aus nachparlichen Willen rgünstigt, doch unnschedlich unnd ann Appruch der Statt Privilegien, Freyheit nd Gerechtigkeit, das[s] opbemelte Pauern unnd ire Nachkommende, so künftig ff iren itzigen Gütern wonen werden, alle Jahr von Johannis Bapt. bis uff Jacobi, eine vor sich, ir Gesinnde unnd Arbeitter, denen sie die Kost geben, gerings rinnken oder Kessemet [12]) brauen sollen unnd mögen, aber nicht mehr, dann sie dieser Zeitt austrinken können; unnd sollen ir Brauen dahin richtn, das[s] nach acobi kein Trinken, so sie gebrauen haben, bey inen gefunden werde. Welcher ber mehr brauen werde, den [= als] er inn dieser Zeit, als von Johannis bis auff acobi, in seinem Hause austrinkt, oder von demselbigenn einnen seiner Nachbaren der Imannts andern ettwas verkauffte oder verliege [verliehe], der ider soll mir in Schock Groschen zur Straffe gebenn, so offte es geschicht, unnd inn [ihm] das Bir mit meinen Verwissenn genommen unnd inn das Spitall geanntwurt werden. Sollen auch sich des Malzes an keinen andern Ortte den[n] zu Tetzschen erholen. Da ber selbst ein Pauer melzen lassenn will, soll im frey stehen, idoch das bemelte Malz u Tetzschen gemacht werden, dauon sie nicht muhs [mehr?] dan ein Bürger zu geben chuldigkt; soll auch innen so vill Malz noch einen Scheffell Gerste, wie einen Bürger,

geanttwurtt werden. Edoch sollen die andern Pauern, auff welchen Dörffern dieser seitt der Elben in der Meill Weges gelegen sie wonen, so alhier mit Namen nicht benennet, inn diesen Vertrack gar nicht gezogen, sondern inen über das ganze Jahr das Brauen verbotten und apgeschafft sein. Da aber einer sich das anmessen und understehn, auch der opgeschriebene einer vor Johannis Baptista, desgleichen nach Jacobi brauen werde, soll in opbenannte Straffe gefallen sein. Darkeg sollen Bürgermeister unnd Ratt auch die Bestellunge machn, das[s] die Pauern mit eigeliche Bire und Geringtrinkn zu iderzeit notturfftig versorget, auch damit nicht überteuert werden, sondern sollen allewege nach Gelegenheit der Käuffe des Hopff und Malzes billiche und gleichmessige Kauffe ordenen und setzen, wie man das Bir und den Kofent[12]) zaln soll; auch es in der Statt dahin richtn, das[s] die Pauern bey den Hantwergsleut gefordert [gefördert], mit tegelicher Arbeitt versorgt, und uber gebürliche Zalunge wider die Billikeit nicht übersetzett werdn, damit sie sich des nicht zu beschweren. Da aber die Pauern mit Bire ünd Kosent[12]) nicht versorget, von den Hantwerksleutt nicht gefordert, oder wider die Billickeit mit der Zalunge geschezet und überteuert werden: soln sie es dem Bürgermeister vermeld, welcher die Brüchige darumb straff und die Beschwerunge ändern soll. Ap es aber vum Burgermeister und Ratt nicht geschecht, den Pauern ire Beschwerunge auch nicht gewandelt, und sie sich des keg mir berilag [beklagen] werdn: wil ich mich mit gebrdelicher [gebührlicher] Straffe keg dem Ratt auch zu eigen [zeigen?] wissen.

Des zu Urkunt stetter und vester Haltung ist dieser Vertrak, welcher mit meynen angebornen Innsigil bekrefftigt, gezwefache, der eine der Ratt, den andern die Pauern entpfang. Geschen und geben zu Tetzschen Montag nach Galli, nach Cristi Geburtt ein Tausend fünf Hundert und im sechs und fünffzigstn Jare.

[1]) Všechna místa v listině jmenovaná nacházejí se na pravém čili východním břehu Labském v nevelké vzdálenosti od řeky. Gomplitz jest nyní poplužní dvûr, stojí východně od Děčína; česky slulo toto místo Kumpoltice. — [2]) Arnsdorf, česky někdy Arnoltice. Leží severně od Děčína a náležela ta ves posledně k panství Binsdorfskému. — [3]) Podobá se, že v originále na tomto místě vypadlo jmeno vsi Loosdorfa, ježto Tomek ve svém výtahu uvádí Losdorf na prvním místě, před Starým Městem. Loosdorf, neboli Ludvikovice, stojí severovýchodně od Děčína. — [4]) Falkenner jest nepochybně nynější Falkendorf, česky někdy Folknáře, východně od Děčína. — [5]) Altstadt, Staré Město, ves jižně od Děčína. — [6]) Schlawick, někdy po česku Slavíkov, nyní dvûr poplužní Mirabell, jižně od Děčína; již na mapě Müllerově 1720 slove to místo Mirabell. — [7]) Uter slove dosud (a také na mapě Müllerově) samota západně od Mirabella, severně od Křesic. — [8]) Krischwitz, po česku za starodávna Křesice, jižně od Mirabella. — [9]) Klemannl dosud píše se hospoda západně od Boletic. — [10]) Ves Poltitz jmenuje se tak ještě na mapě Müllerově, nyní Politz, Steinpolitz, česky Boletice, jižně od Křesic. — [11]) Neschwitz jsou staré české Nebočady, jižně od Boletic. — [12]) To slovo přichází v listině třikrát, v přítomné kopii píše se Kessemett, Kofent, Kosent; správné jest *Kofent*, a znamená řídké pivo, patoky.

75.

Instrukce pana Viléma z Rožmberka purkrabímu Krumlovskému

daná 28. listopadu 1556.

Uveřejnil ji Hynek Gross, adjunkt knížecího archivu Krumlovského, v Nedělních Li- ch Hlasu Národa 1903 ve 4 číslích od 28. června do 19. července, i ve zvláštním otisku 17 stranách. Odtud učiněn tento přetisk, k němuž přičinil jsem číslování článků.

Ode mne Vilíma z Rožmberka oc, instrukcí purkrabí mému Krumlovskému, ten čas Ruprechtovi Altenštanarovi*) vydaná, jak se má v úřadě svém řéditi spravovati a toho žádným spuosobem nikterakž nepřestupovati.

1. Předkem a nejprv poroučí se purkrabí zámek, dvory, mlejn, sladovna, vováry i všecka čeleď, kteráž na zámku i při zámku i při dvořích jest, jakožto ší, dělniční, hlásní, vrátní, pekaři, sládci, řezník, mlynáři, pivovárník, pacholci, tak všecka čeládka, žádného nevymiňujíc, kromě osob stavu panského a ry- ského.

2. Item purkrabí aby každý den ráno ve čtyřech hodinách zimního času, letního ve třech, při otvírání zámku bejval, mosty při zámku aby opatroval vrátnými osazoval. Též také při zavírání purkrabie aby bejval a hlásnými pilně atroval, zimního času v osm hodin, když by žádných hostí nebylo, aby zámek víral a klíče k sobě bral, a letního pak času vo devíti hodinách.

3. Nad mostem prostředním tu někde blízko aby *hlásnýho* osadil, aby mohl šeti, kdyby kdo nočním časem v potřebě pilné přijel, aby se mohl dovolati.

4. Co se *vrátných* u všech mostuov dotýče, o tom takto poroučím, aby prostředního mostu ve dne byli dva vrátní, u předního aby byl jeden od chudých lů; a ti vrátní u prostředního mostu aby na zámek žádných lidí neznámých ani llských, ani posluov nepouštěli, nežli aby je nejprve purkrabí neb v kanceláři ověděli.

5. Ráno pak purkrabie, jakž *zámek otevře*, aby s šafářem čeleď, která by jakému dílu jíti měla, ze zámku vypravil, potom k jiné čeládce, která co při mku na práci má, aby dohlídl, a tak do všech koutuov, kde potřebí jest, aby hlídal. A při kom by jaký neřád shledal, aneb že by se kdy při tom, jakž mu ručeno jest, nezachoval, takového každého aby podle náležitosti trestal. A pakli se našlo, že by na kterým čeledínu trestání platno nebylo, na to místo aby se á osoba hodná obmyslila, a potom tomu nedbanlivému aby bylo odpuštění dáno.

*) Altensteiner; zemřel brzy potom na mor.

16. *Pekař.* Item purkrabie ať také každého dne k pekaři dohlídne, kterak se co při pečení chleba zachovává, a to proto, neb v tom takový řád míti chci: Předkem a nejprve ať mi z jednoho džberu 4 kopy 25 pecníků z přední mouky bochníků napeče. A což tak a po kolika čbeřích napeče, aby hned chlebnému jej všecek, když mu vystydne, vydal, a s ním aby vruby měl a navruboval, tak aby každého dne chlebný purkrabí řádnej počet udělati mohl, tak jakž nahoře vo chlebným jest dotčeno. Item pekař ať žádnému chleba žádného po ruoznu nevydává, než chlebnému toliko na vruby.

17. Item opatřiti to, aby se žemle také nahoře pekly, nebo by spořeji bylo, sice se množství kop za žemle vydává.

18. *Pivovár.* Item purkrabie ať též každého dne, kterak se vaří a pivo vyčišťuje, dohlídá, a to ať se pořádně do pivnic spravuje. Item mláto ať se pořádně do dvorů vozí.

19. Item při chmele braní k pivu vaření ať purkrabie s pilností dohlídá, aby se v tom míra, řád a upřímnost zachovávala, aby mi také každého času o tom zprávu dáti mohl.

20. Bárta *nápravník.* Item k nápravníku purkrabie má každého dne přihlídati, aby na potřebách k vozuom i k jiným potřebám nescházelo, a suchým lesem aby se k takovým věcem časně přihotovil a zásobil.

21. Item k hlásným a dělničním, kteříž při zámku dělají, k těm, aby nezaháleli, a každého dne ráno hned k dílu je měl, tak jakž nahoře o tom doloženo jest.

22. O *dříví k zámku.* Item, poněvadž se toho veliký počet na kuchyni, pivováru, sladovně, pekárně i k votopu potřebovati musí, to se tímto spuosobem opatrovati a říditi má: Item, když toho čas z jara, když den dlúhý, tehdy purkrabie s lovčím a s šafářem i s fišmeistrem vyjede, a podle uznání na pivovár, pekárnu, sladovnu, kuchyni i ke všem votopuom, což by za potřebu bylo, aby objeli; což by robotou takového lesu spraviti se mohlo, aby to obmyslili a nařídili, vždy jeden z nich aby při těch robotířích byl, aby s pilností i také pořádně hospodářsky se sekalo, tak aby zimního času formané volně k tomu lesu přijížděti také na vozy bráti mohli. A což by mimo robotíře lesu zapotřebí bylo sekati, to aby objednali buď na vochoze aneb jakž by se jim nejsnáze zjednati vidělo. A o tom všem, jak to vykonají, aby mi každého času zpráva dávána byla.

23. *Záškodnice.* Item, když se ráno čeleď po otevření zámku na dílo vypraví, i také když na zámku purkrabie, když náleží, k jaké čeládce dohlídne, tehdy aby šel doluov do dvoru hned a dohlídl, kterak jest čeleď k svým pracem ze dvora od šafáře vypravena.

24. Takto se v záškodnici chovati mají: Item, kteříž k záškodnici náležejí, aby žádných tam ani mužuov ani žen nevodili a nepouštěli, zvláště pak přes noc nepřechovávali. Item pacholci aby nočním časem při koních líhali a od nich neodcházeli.

25. Item ráno šafář ve čtyřech hodinách aby je do lesuov, aneb kdež by potřeba kázala, vypravoval.

26. Item, kdož by se před osmou hodinou z té čeledi, kteráž do záškodnice náleží, s večera najíti nedal, žádného nevymiňujíc, tehdy, jakž osm hodin udeří, ať jest dvuor zavřín, a žádný ať tam puoštěn není. A když purkrabie ráno dolů sejde, ať hned na šafáři přezví, všecka-li čeleď doma byla; a kdož by se našel, že jest doma neležel, aby věží potrestán byl.

27. Item v záškodnici ať žádných her nebývá, ani ve dne ani v noci; neb sedláci ve dne přivezúc desátek, hrají, pijí a kvasí tam, a čeleď též v noci tolikéž činí, a tak se koňóm ouprava neděje. A skrze takové jich vožírání mohla by se škoda státi.

28. Item v záškodnici světla nočního času ať bedlivě šetří, a hned po osmé hodině záškodník aby spat nechodil, až všecka světla nejprve uhasí.

29. Item, což se vopalování ovsuov koňóm dotýče, aby purkrabie opatřil nádobu, do které by se ovsové vopalovali, aby se toho po zemi netrousilo. A co se tak toho ovsa vypálá, to se muože psuom na tluč dáti; a tak by se ten oves zachoval, který se nyní psuom na to vydává.

30. Item trusy senný aby se pěkně klidily a [do] dvora Kvítkova dobytku aby se braly.

31. Item, svině žádný aby se do dvora nepouštěly, neb jich tam veliký zástup bývá; a sousedóm aby se oznámilo, aby je zavírali a do dvora jich nepouštěli, neb která se koli ve dvoře zastihne, dá se do špitála.

32. Item vozuov panských v noci aby žádných na ulici před záškodnicí stávati nenechávali, neb se v noci ledacos jim od provazů, zákolníků, plechů i jiných potřeb tratiti muože.

33. Item, jakž se smrkati počíná, aby vrata veliká hned zavřína byla; krom dvéřec malých, ty aby do osmi hodin otevřeny bývaly, však proto na kliku přivříny: než jakž osm hodin udeří, aby také zavřieny byly. A dále, jakž nahoře položeno jest, aby se purkrabie s šafářem zachovávali.

34. *Sladovna.* Item purkrabie ráno do sladovny dohlídati má, vo kteréž takto poroučím: Předkem sládek starší sám aby pilen byl a tovaryše své k dílu mě[l].

35. Item slady aby dobře vydělávali a na hvozdě je dodržívali, aby poto[m] pivo čisté bylo.

36. Item žádného do sladovny mužského ani ženského pohlaví i sice, kdož tam nenáleží, ve dne ani v noci aby nepouštěli, neb to s žádným užitkem není.

37. Item aby žádnému sladuov ani z peněz ani darmo na mé sladovně nedělali.

38. Item opatřiti to, jak se polívá, též i co přírostu, a kam se splavky podívají.

39. Item do sladovny sládkóm aby se dávalo na dvě osobě za den i za noc tři pinty piva; kromě za stolem aby se jim dalo, což mohou vypiti, a to dotudž, dokudž na sladovně dílo míti budou. Než když se slady zdělají a sládci se vybudou, tehdy aby se sládkóm doluov nic nedávalo, jakž i jinému čeledínu.

40. *Mlejn.* Item purkrabě aby každého dne ke mlejnu dohlídl.

41. Item mlynář aby ve mlýně nebýval nežli sám druhý.

42. Item mlynář, což se panského mlení dotýče, v tom aby se věrně zachovával, a každého dne purkrabí aby zprávu dával, co kterého dne na zámek se smile, a co cizího tolikéž.

43. Item co se vejmelnýho od lidí beře, k tomu aby truhla k zamykání udělána byla, purkrabie aby od ní klíče měl. Item každú sobotu aby se vejmelný přeměřilo a v jisté místo se ssejpalo, aby se mezi Jeho Mti páně obilí nemísilo, tak aby purkrabie každého dne mně při jiných věcech zprávu dáti mohl.

44. Item ve mlejně každého dne aby se prachy tím častěji smítaly a v jisté místo, lepší zvláště a horší též zvláště, skládaly a chovaly, a každú sobotu též aby se v přítomnosti purkrabie vyměřovaly, buď jich málo nebo mnoho, a o tom též aby mne purkrabie zpravoval.

45. Item, co se sladuov mlení dotýče, kteréž spolu s volařem mieli [t. j. melí], purkrabie ať ví, co při každém mlení sladu přibude.

46. Vo *krmení vepřuov.* Item, co krmení vepřuov dotýče, aby to při mlýně se dálo, a volař s mlynářem aby je krmili, a každého čtvrt leta šest zusadili, nemnože-li viece býti.

47. Item k vodě, která jde na ten mlejn, aby purkrabie s šafářem dohlídal, aby spravována byla, tak aby skrze ni mleju nestál aneb nesvětil. Bylo-li by kde co na žlebích potřebí opraviti aneb jinde, aby to časně opatřeno bylo.

48. Item votruby též ať se změří každého téhodne v přítomnosti purkrabí, a na krmení sviň a vepřuov ať obracejí.

49. O *formanech.* Item tři potahové k zámku, pokudž by vždy méně na tento čas býti nemohlo, v záškodnici se zanechávají.

50. Item na ty formany i také na čeleď aby tak, jakž nahoře dotčeno, časem a ranním vypravováním i jináče dohlídal, poněvadž pod správu jeho náleží.

51. Item formany na lovy, po ryby, po vína i v jiných potřebách mých, proč a pokud toho potřebí bude a ode mne se jemu poroučí, zříditi má, a mimo mé zvláštní poručení žádných formanuov ani for nejednati.

52. Item k tenatóm všelikým, aby se pořádně chovaly, tak aby dříve času se neshnojila, také dohlídati má; což lovčí, jakž z lovu přijedou, hned opatrovati mají, a od purkrabie k tomu přidržáni býti.

53. Item k *řezníkóm* ať se dohlídne, když práce dobytka bitím neb skupováním nemají, aby také k nějaké práci obracováni byli, zvláště pak času postního, když nic činiti nemají.

54. Item na *volaře* péči míti, aby voluov pilen byl a sena darmo neroztrušoval. Item volař aby k lukám, když toho čas jest, přihlídal, aby se na nich škoda nedála. A což jemu dále o mlení sladu poručeno, ať s pilností vykoná.

55. *Tesaři.* Item, když by koli jaká potřeba při zámku neb při dvořích aneb kdežkoli jinde byla, že by se tesaři jednati měli, ti se beze stravy jednati mají. A to se tak obmysliti má, aby se taková veliká díla vždy času letního, když den dlouhý jest, jednala. V letě mistru aby se na den platilo od sv. Jiří do sv. Havla po 7 groších míšenských, a tovaryšům po 6 groších míšenských; a v zimě od sv. Havla až do sv. Jiří mistru aby se na den platilo po 6 gr., a tovaryšóm po 5 gr. míš.

56. *Bednář.* Item bednář má též beze stravy zjednán býti, a od obručuov se jemu platiti bude, jakž se od starodávna platilo.

57. Item bez purkrabie aby žádný bednáři nic dělati nedal, než aby vždy to purkrabie nejprve shlídl a spatřil, co jest potřebí. Přišla-li by pak náhlá potřeba, že by který šenk pro bednáře poslati musel, proto má to potom purkrabie, že toho potřeba byla, okázati.

58. Item všickni a všelijací *řemeslníci*, jaká by koli díla měli dělati na zámek, poněvadž se jim od toho platí, aby žádný stravy nahoře nemíval, nad to pak dolů aby se nedávala.

59. Item pěší po jich *myslivostech* i jiná čeleď ať bez vuole purkrabovy nechodí. A tak všelijaká čeládka, kteráž tu koli jmenována jest aneb není, purkrabí se k spravování poroučí, byly-li by nějaké lovy aneb jiné potřeby, aby s nimi volně rozkazoval, a kdož by mu se poslušně nezachoval, toho aby ztrestal buďto věží aneb žilou, jakž by provinění okázalo.

60. Item, poněvadž veliká vydávání obecně se skrze Mikuláše písaře dějí, a mnoho toho na rozkaz purkrabuov: i když počet každú sobotu činiti bude, purkrabie aby také vždy při jeho počtu býval.

61. *Kvítků dvůr.* *) Item v Kvítkově dvoře co se děje, o tom purkrabie aby každého dne věděl, neřádu žádného mezi čeledí nedopouštěl, čeledi zbytečnie, byla-li by která, aby ji odbyl, než kterýž by k dobytku, mlácení a k potřebám duoležitým potřeboval, tu toliko aby zanechal.

*) Kvítkův dvůr, také Starým nazývaný, jest nynější dvůr Favoritský nad zámkem; připomíná se již r. 1347.

62. Item na čeleď do dvora aby se dávalo chleba z chlebnice z zámku od sv. Havla do sv. Jiří zimního času každý den na každú osobu šest bochníků chleba, a od sv. Jiří do sv. Havla letního času též na každú osobu po osmi bochnících; a k tomu aby purkrabie dohlídal, aby se více nedávalo, nežli kolik jest osob ve dvoře.

63. Item piva ať se v sudech do dvora na čeleď více nedává, než ať se každý den, dokudž mlatci jsou, jedno vědro na ně vydává.

64. Item zimního času šafář s svou čeládkú aby vstávali ve tři hodiny; a kteří vyjeti mají, aby vyjížděli ve čtyry hodiny; jiní pak, kteří doma zůstávají, aby dělali, což na ně vloženo bude, a což by bylo potřebí k hospodářství, též také u večer, když domuov přijedou, aby nezaháleli.

65. Item *šafář* ať sám dělá, což k hospodářství všelijakému náleží od vozuov, plechuov, bran, řebřin, náprav i jiného všelijakého hospodářství; a měl-li by nedostatek v nádobí, nebozezech, struzích, což k tomu náleží, to aby mu se koupilo, a což se mu toho koupí, aby mu se do inventáře zapsalo. A neuměl-li by takových potřeb dělati, aby mu se odpuštění dalo, jiný aby se zjednal,

66. Item *šafářka* aby děvečkám rozpustilosti a neřáduov žádných nedopouštěla, sama při mléčným aby se čistotně a řádně spravovala, což každého téhodne udělá a kam se obrátí, aby purkrabí pořádný počet učinila, a netoliko v témž dni, ale každú chůzi, co jest ho každého dne přibylo neb ubylo, aby purkrabí oznámila.

67. Item *děvečky* co dělati mají, aby je šafářka k tomu měla, u večer, kdy dobytka poklidí, aby předly a jistý počet potáčuov aby vydávaly, a jak jest prve bejvalo, že tři potáče každého večera každá napředla, ať do fraucimoru dodávají.

68. A tak sumou při této instrukcí aby se purkrabie každého dne zachoval dohlídáním a často čeládce na voko bejval, a z této mé instrukcí aby žádným obyčejem nevystupoval. Poznal-li by pak kde mimo tuto mú instrukcí co k mému dobrému aneb ke škodě býti, toho aby přede mnú netajil, a každého dne mezi sedmou a vosmou hodinou k večeru aby se u mne najíti dal, a o všech věcech a o každým místě obzvláště, a jak jest se podle této mé instrukcí toho dne puosobilo, ať mi ústní zprávu dá; a v mým doma nebytí osobám, kterýmž ode mne poručeno jest, každého dne před obědem, kdež se oni najíti dadí, též jako i mně, aby o všech věcech zprávu dal, puokudžby v čem jaký nedostatek měl, od nich jemu radda dána bude.

69. Toto sobě pozuostavuji, puokudž bych co k svému dobrému k této instrukcí přidati aneb ujíti chtěl, že toho moc míti budu na každý čas. Na utvrzení toho rozkázal jsem tuto instrukcí svou vlastní pečetí spečetiti. Datum v sobotu po sv. Kateřině léta Páně 1556. Vilém z Rozmberka rukú v.

Originál papírový s přitištěnou pečetí chová se v knížecím archivě Krumlovském pod signat. I. 8B. 1.

O dvě leta později, dne 8. ledna 1558 radové Viléma z Rožmberka Melichar Stolinsk z Kopist hofmistr, a Václav Albín z Helfenburka kancléř, s uvážením a pomocí Adama Jindřicha Sudkův z Dlouhé a purkrabího Jana z Doudleb, jsouce vysláni od pána s instrukc nařídili při zámku Krumlově do vůle a dalšího poručení JMti páně *o čeládce* některé artikul jež Hynek Gross uveřejnil v Českých Listech Hospodářských 1903 str. 337—339, pod názve „Instrukce purkrabí Krumlovskému Janu Doudlebskému.“ Jsou to stručná pravidla o povin nostech zahradníků, šafáře, vrátného, pekaře, mlynáře, sládků, řezníka, o konských potazíc při zámku a ve dvoře, o záškodnici čili konírně, o kuchyni a stravování čeládky a j. v., na čímž větším dílem měl dozor purkrabí. Tato instrukce nese na sobě známky prozatímnost a chvatu, i jest místy nedosti srozumitelná.

76.

1556, 3. prosince: Instrukce o správě obročnic v Č. Krumlově.

V Českých Listech Hospodářských, věstníku ústřední Společnosti Hospodářské pro království České, 1902 str. 127—8, Hynek Gross uveřejnil instrukci, kterou pan Vilém z Rožmberka vydal Janovi Doudlebskému, jemuž poručil všecky „obročnice zdejší při zámku, v Laтráně i ve mlýně k spravování a dohlídání,“ aby se jí řídil při přijímání a vydávání všelikého obilí na obročnicích. Jan Doudlebský nejmenuje se v ní písařem obročním ani se mu nedává jiný nějaký název úřední; měl k ruce své, kromě dvou pacholků, Mikuláše písaře porybného, jenž měl všechny příjmy všelikého obilí i také zase vydávání zapisovati do register. Obilí přicházelo do obročnic namnoze pode jmenem desátečného ospu od poddaných z vesnic. O dvě leta později byl Jan Doudlebský purkrabím na Krumlově.

77.

1558: Pravidla o vzdělávání vinic a chování vína.

Jedenáct praktických pravidel vytaženo z knihy: „Vinice v jakém položení má býti [illegible]“, tištěné v Praze 1558 (viz Jungmannovu Literaturu IV. 865), a znova tištěno v knize Josefa Šimáčka: „Důležitější listiny a zápisky pořádku vinařského m. Mělníka a zprávy o schůzích vinařského spolku okolí Mělníka,“ na Mělníku 1877, na stranách 72—76.

78.

1559 a 1568: Řád města Veliké Byteše nařízený od vrchnosti.

Roku 1559 dne 7. března nařídil pan Oldřich z Lomnice a na Náměšti řád pod nadpisem: „Zřízení panské obecním konšelům města Veliké Byteše vydané, kterak se v ouřadu svém chovati mají“, o 15 artikulích; týkají se měr a váh, dohlídky k řemeslům, prodavačům, k trhům, k bezpečnosti proti ohni a ke škodám. Uveřejnil ten řád Jan Tiray v Časopise Matice Moravské 1897 str. 277—8.

Roku 1568 tento řád města Veliké Byteše obnovil a rozmnožil nový držitel panství Náměšťského pan Jan starší z Žerotína; těmi artikuly, jichž jest 46, řídila se potom Veliká Byteš přes půldruha sta let. Uveřejnil je Tiray ve svých Dějinách města Veliké Byteše I str. 123—125.

79.

1559, 6. listopadu: Město Soběslav žádá Viléma z Rožmberka, aby bylo zbaveno placení posudného k vrchnosti, když panské vsi již nebudou odbírati pivo z toho města; další osudy pravovarečnictví v městech Rožmberských do 1596.

Některé vsi Rožmberské v okolí města Soběslavě byly povinny nekupovati pivo odjinud než z města Soběslavě, jež bylo též Rožmberské, začež pravovárečníci Soběslavští museli vrchnosti odváděti poplatek pode jménem posudného. Roku 1550 byl statek Želeč na blízku Soběslavě přikoupen k panství Rožmberskému (Sedláčkovy Hrady VII. 79), a po devíti letech počalo se v Želči vařiti pivo panské, jež museli odbírati poddaní Rožmberští v okolních vsech. Z té příčiny Soběslavští poslali své vrchnosti toto prosebné psaní:

Vys. Uroz. p. p. Vilémovi z Rožmberka a na Krumlově, JMsti pánu našemu milostivému . . . Psaní, kteréž jest nám od VMsti milostivě učiněno, kteréhož datum ve čtvrtek den slavného hodu Těla Božího leta tohoto [25. května 1559], v kterémž mil. dopisovati ráčíte, že zase v pivováře Želčském k ruce VMsti piva vařiti dáti ráčíte, a když se tam na Želči vaření piva začne, že nás milostivě z posudného propustiti ráčíte; kteréžto psaní ve vší obci přečísti jsme dali. Jakž pak všecka obec z toho velice se ulekla a zarmoutila, že tu v témž pivováře zas vařeno bude, obávajíce se té těžkosti a soužení, kteréhož jsme okusili prvý. Jakž pak což jest tu v též obci natizieno [sic] bylo, toho všeho kruntovní zpráva skrze psaní VMsti jest dána.

I milostivý pane! Když se teď zase znovu na Želči piva vařiti začalo, hned sousedé naši posudnieho jsou se dávati zdálili, tím se vymlúvajíc, že jsou psaní ve vší obci od VMsti slyšeli, v kterémžto že jest doloženo: když se na Želči pivo vařiti začne, že z posudního milostivě propustiti ráčíte. A nyní pak Jan písař duochodní panství Chousnického na to nastupuje, chtíc, aby přece posudní dáváno bylo. I milostivý pane! VMsti pokorně a poníženě prosíme: poněvadž se již na Želči piva vaří, a my již nesmíme puditi a nutiti lidí vesnickejch, aby k nám pro pivo jezdili, tak podlí instrukcí, kteráž jest nám předešle od VMsti vydána byla, že nás již milostivě z takového posudního propustiti ráčíte.

Taky, milostivý pane, Jan písař toho potahuje, abychom z sladů, kteréž se ven z města prodávají, posudní dávali. Ješto, milostivý pane, nikdá aniž pamětníků není, aby kdy z takových sladů, které se ven z města prodávají, jaké posudní dáváno býti mělo. Aniž instrukcí, kteráž jest nám od VMsti vydána byla, toho v sobě neobsahuje, aby z těch sladů, které se ven prodávají, posudní dáváno býti mělo. Nebo, milostivý pane! kdyby s těch sladů posudní se dávati mělo, zdražiti by se mušely, tak že by formané pro drahotu jich nebrali, ale majíc toho vůli a plnou svobodu, do jiných měst by se obrátili; jakož i tak činí, že nemalej díl sladuov z Benešova, z Tábora a jiných měst a městeček berou, a tak kdež seznají, že by

lacinější trh vzíti mohli, tu se obrátí. Taky, milostivý pane! ta obilí, z kterýchž se sladové na formany dělají, z jiného panství ode dvou ode tří míl i z dále k nám do města vezena bejvají; ješto kdyby z toho obilí sladové neměli se ven prodávati, i to by k spuštění přijíti mušelo. VMsti pokorně a ponížené prosíme, že milostivou ruku a otcovskou ochranu nad námi jakožto nad poddanejmi VMsti milostivě držeti, a při starobylém obyčeji a pořadu že nám všem toho handle v těch sladech, ač jest velmi skrovnej, příti ráčíte. V Soběslavi v pondělí před sv. Martinem 1559.

Purkmistr a rada i starší a obec všecka města Soběslavě.

Na zadní straně poznamenáno: „Od Soběslavských 1559. Při zase bohdá šťastném navrácení JMsti páně domuov bude jim odpověď dána.“ — Orig. knížecího archivu Třeboňského I A. 6 G β. 7.

Při téže signatuře jsou pozdější opisy písemností, z nichž jde na jevo, že pan Vilém z Rožmberka několika svým městům odňal právo vaření piva, a že jeho bratr a nástupce pan Petr Vok zase jim to právo vrátil pod jistými výminkami. Z privilegia, jež Petr Vok z Rožmberka o tom roku 1596 dal městu *Lomnici* nad Zlatou stokou, čte se tam tento výňatek:

A obzvláštně co se vaření piv pšeničných a ječných dotýče: poněvadž takovou živnost na onen čas k libosti a na milostivou [žádost] dobré a hodné paměti panu Vilémovi z Rožmberka, panu bratru našemu nejmilejšímu, do vůle páně jsou pustili, v tu je zase uvozujeme, a z milostivé své k témuž městu náklonnosti obyvatelům v něm toho propůjčujeme a tu moc dáváme, aby nyní i na budoucí časy piva pšeničná i ječná, tak jakož jsou toho předešle užívali, vařiti, ty buď doma v městě neb na předměstí mezi sebou vybejvati, aneb kde koliv jinam, krom krčem a gruntův našich dědičných, bez všelijaké překážky šenkovati a odbejvati mohli.

Podobného smyslu výsadu udělil Petr Vok roku 1596 také městům Třeboni, Soběslavi, Veselí nad Lužnicí, též městečkům Mezimostí a Ledenicům. Z privilegia Třeboňských poznamenal jsem si výminku, že pivo městské nemají prodávati do vsí panských, a že z každého věrtele mají platiti vrchnosti po 6 groších míš. (V Antlově Popsání starých písemností města Třeboně, 1901 str. 26, ve výtahu z privilegia Petra Voka daného 11. ledna 1596 čte se, že Třeboňským byl vrácen „obecní pivovar, který jim byl p. Vilém z Rožmberka na jistou dobu odňal.“) — Všem zde jmenovaným městům a městečkům potvrdil toto a jiná privilegia císař Ferdinand III. roku 1638.

80.

1559: Samodílný řád městečka Drahotouše u Hranic na Moravě.

Chová se v starém kodexu toho městečka, opis z něho v zemském archivě v Brně. Zmínku o něm činí rytíř Petr Chlumecký ve spise: Einige Dorfweisthümer aus Mähren, v dodavku str. 112. Při jednotlivých ustanoveních jest udáno, kdy které bylo učiněno radou městečka, i z jakých pohnutek.

81.

...rtikulové vydaní rychtářům a poddaným na panstvích Rožmberských

(nejpozději r. 1560).

Tyto artikule jsou opraveným vydáním artikulů vyhlášených roku 1540, jež otištěny ... výše str. 100—109; srovnání s nimi ukazuje, že mnohé články byly při tom přejaty ...ovně, některé byly opraveny, jmenovitě rozmnoženy, některé byly nově uvedeny, jiné zase ...uštěny. Rok, kdy toto přepracování starších předpisů se stalo, není nikde poznamenán; ...ánku 80. toliko se dovídáme, že to bylo za vládařství pana *Viléma z Rosenberka.* Tento ...poslední Rosenberk uvázal se v panství roku 1551, kdež mu byly odevzdány zděděné ...ky od jeho poručníků (Březan v Životě Viléma str. 40); v březnu roku 1560 stal se nej...ším komorníkem zemským (tamže 139), a roku 1570 dosáhl nejvyššího purkrabství Praž...ho, v kterémžto úřadě setrval do smrti. V připomenutém článku 80. nedává se mu žádný ...vý titul. Pročež soudím, že přítomné artikule byly vydány mezi lety 1551—1560, dříve ... pan Vilém stal se komorníkem; k označení jich volím nejpozdější možný letopočet 1560, ...jest okrouhlý. Na pozdější původ nelze mysliti také proto, že z času purkrabství Vilémova ... třetí vydání těch artikulů, jež naproti tomuto jest značně rozmnožené, což ukazuje na ...í dobu mezi nimi prošlou.

Z článku 23. dovídáme se, že tito artikulové platili nejen na vlastních statcích pánův ...osenberka, nýbrž i na statcích klášterů a beneficií duchovních, nad kterými ten rod pro...val právo vrchnostenské. Naproti stavu, jaký byl roku 1540, nastala v tom za vládaření ...mova ta změna, že kláštery řeholních kanovníků sv. Augustina v Třeboni (1566) a v Bo...nech (1564) byly docela zrušeny a statky jejich přivtěleny ku panství Třeboňskému (viz ... zprávu O Hrdličkově rukopisné kronice kláštera Třeboňského ve Věstníku Kr. Č. Spol. ...k 1893 č. VIII. str. 2 a 6).

Přítomné artikule nacházejí se v starém rukopise archivu Třeboňského (IB. 5AU. 82); ... to opis dosti nedbale pořízený a na mnohých místech chybný; některý článek jest tak ...molen, že nabývá světla teprv srovnáním s podobným článkem artikulův z r. 1540 nebo ...0. Na konci jest datum vynecháno. Začátek jest utržen, tak že tam schází 19 článků ce...... a začátek článku 20. Ostatní články jsou číslovány až do 80; co dále následuje, bylo ...l přidáno dodavkem. Skoro každý článek počíná se nadpisem, v němž kratince se udává ... obsah. Tyto nadpisy jsou na konci rukopisu po artikulích sestaveny v rejstřík, takže lze ... v krátkosti přehlédnouti obsah všech článků od 1. do 80. Z toho rejstříku uvádím níže ...pisy článků 1—20, aby byly částečnou náhradou za ztracenou první čtvrtinu artikulů.

1. Artikul o mordu a sekání.
2. Pokradl-li by kdo co komu.
3. Jestliže by kdo komu jaké stavení popálil.
4. O pokutě, propadl-li by kdo jakou JMsti páně.
5. Dopustil-li by se kdo co hanebného neb cizoložstva.

6. O pokladu, našel-li by kdo jaký.

7. O lovení v rybnících.

8. O zhanění v jakéž koli věci.

9. O odprodávání dědin a luk od gruntův.

10. Aby žádný na svém gruntě rybníků nedělal.

11. Prodaje a trhové večerní aby se vyzdvihovali.

12. Prodaj gruntu do knih aby zapsán byl, též aby bez vůle JMsti páně žádnej stavu rytířskému gruntu aneb domu neprodával.

13. Kdoby komu v trhu zadost učiniti nechtěl.

14. Jestliže by který otec synu svému grunt prodati chtěl, neb na polovici neb na třetinu přijal.

15. Na jiná zboží aby žádnej dcer svých nedával [t. j. nevdával].

16. Aby též sirotkův na jiná panství nedávali.

17. O pojímání manželek z cizího panství.

18. O projednávání a přistavování čeledi.

19. Manželek aby sobě nekradli.

20. Jak se mnoho přihází, že otec ženíce syna neb dceru, aneb že k sobě přijímá, jak se má v tom chovati. (Dotud tištěno z pouhého rejstříku.)

[20] . . . *[smlou]vy svadební* takové aby se hned na JMst pána aneb ouředníka vznesly a oznámily, bude-li slušné, tehdy aby se hned do kněh obzvláštních na to zřízených od důchodního písaře zapsaly. A pakliby toho neučinili a JMsti pánu aneb ouředníku ve třech měsících od svadby vykonalé pořád zběhlých neoznámili: tehdy takové smlouvy svého průchodu míti nebudou, než to bude při uvážení a rozeznání JMsti páně.

21. *O prodaji peněz na gruntu.* Item jaké peníze na kterém gruntu na veruncích měli, těch žádnej jinému jich bez jistého dovolení JMsti Páně neprodávej než když sobě povolení objedná. tehdy bude moci prodati, však poddanému JMst páně, než z panství ven nic cizím lidem.

22. *O překupování* po vsech. Item rychtář a konšelé mají na to pozor mí aby po vsech nedopouštěli žádného ládování a kupování obilí, sýra, másla, sle vlny, husí, chmele, medův, konopí, vajec, ani žádných věcí, nežli aby každý tak věc vezl k trhu svobodnému. Pakliby se v tom kdo nezachoval, ve vsi prodával kupoval, to aby mu k ruce JMsti páně skrze rychtáře neb konšely pobráno a jestliže by to rychtář neb konšelé přehlídnouti chtěli. mají skutečně trestáni

23. Item lidé poplatní [psáno: poplatných] klášterům, farářům, kaplar jiným duchovním lidem, náležející pod vrchností JMsti páně z Rozmberka, v tom ve všem pořádku zachovali, jakožto i jiní poddaní JMsti páně.

24. *Rychtářové* [sic] a *konšely* aby v poctivosti měli. Item rychtářové a kon-
é, v poctivosti je mějte a jiní [čti: jich] poslušni buďte ve všem, což by jim od
h poručeno bude [sic], zvláště pak na rozkaz JMsti páně aneb úředníka. Kdož
se pak jim zpřel a zprotivil, ten každý skutečně i na hrdle podle uznání pro-
ění trestán bude.

25. *Hry* všecky se zapovídají. Item v městečkách a ve vsech hry všecky
arty i v kostky se zapovídají. Kdož by se pak toho dopustil, ten ať pokuty
sti pánu propadne 2 kopy míš., a hospodář, kterýž by v svém domu hráti do-
til, též 2 kopy m.; a rychtář neb konšelé, věda o tom, neoznámil toho kdež
eží, aby 4 kopy m. propadl; a byl-li by konšel neb rychtář hospodář, aneb
l-li by též, propadne dvýnásob, totiž 4 kopy m.

26. Item jestliže by rychtář aneb kdožkoli držel jaké užitky JMsti páně
ležité, ať hned od toho pustí a úředníku JMsti páně oznamují, aby to k ruce
sti páně obráceno bylo. Pakliby kdo o tom věda, neoznámil, ten upadne v ne-
ost JMsti páně s hrdlem i statkem.

27. *O zlých hospodářích.* Item jestli který člověk zle hospodařil na stavení
pouštěl, gruntův neosíval: takového rychtář neb konšelé mají hned úředníku
sti páně oznámiti; úředník má ho hned zaručiti, aby osíval, hospodařil a stavěl;
yl-li by tedy nedbanlivým nalezen, tehdy aby jinému hospodáři prodal.

28. *Dobytkův aby neprodávali z panství.* Item dobytkův žádných, velikých
malých, aby žádný ven z panství neprodával, na to mají rychtářové a konšelé
or míti; a pakli by se kdo toho dopustil a co takového z panství prodal, ten
ový dobytek aneb peníze, co by za ně vzal neb jakž by prodal, JMsti pánu
padne. A jestliže by to rychtář neb konšelé zamlčeli a úředníku toho neozná-
, tehdy rychtář a konšelé trestáni budou a sami takovou pokutu povinni budou
. Než kdož by sobě co toho u JMsti pána objednal, ten toho bez trestu užive.

29. Z strany *ohně opatrování.* Item jeden každý hospodář aby byl pilen
ospodyně, aby se před ohněm opatrovali, sami sobě ani sousedům vypalováním
to stavení neb lesu škody nedělali. Rychtář a konšelé mají každého čtvrt leta
šech sousedův opatrovati: bylo-li by u koho jaké nebezpečenství pro voheň, toho
hned zaručili, aby do jistého času opravil. Pakliby od koho voheň pro ne-
trnost jeho vyšel, ten upadne JMsti pánu v trestání a pokutu 10 kop míš., aneb
by mu od JMsti pána uloženo bylo.

30. O *lnu a konopích*, aby jich nesušili v domích. Item konopí a lnu ať
ný v svém domu neb jizbě nesuší pod skutečným trestáním a propadení JMsti
u pokuty pěti kop m.; než mějte při každém městečku neb vsi konopnici.

31. *O plotech a meznících.* Item aby žádnej jeden druhému plotu do jeho
ntu nepřestavoval, ani také žádnému vody z starých struh neb potokův nevy-

vozoval, ani cest nových nedělal, ani hranic neb mezníkův nepřesazoval, pod pokutou 5 kop m. a trestáním podle vůle JMsti páně. [Kdo by] mezníky vykopával, aneb hranic, buďto duby, sosny, jak[é]ž koli mezníky posekal neb popálil, takový má pokuty 10 kop propadnouti a proto i do trestání JMsti vsazen býti.

32. Kdož by jsouc obeslán od rychtáře, nepřišel. Item kdyby rychtář pro JMsti páně potřebu, aneb pro obecní, obec do *hromady* obeslal, někdo svévolně nepřišel, tehdy ať dá pokuty obci 10 gr., JMsti pánu 30 gr. m.

33. Dal-li by kdo jeden druhému *pohlavek*. Item dá-li jeden druhému pohlavek, tehdy ať rychtář toho do klády vsadí a tiessceze [sic] JMsti pánu ať dá pokuty 30 gr. m.

34. Kdo by komu v *lese přesekal* neb obilí přesekl. Item kdyby jeden druhému v lese přesekával, neb na louce přesekl, aneb obilí přežal: ten, kdož by to učinil, s druhým jest povinen se na rozeznání rychtáře a konšelův o tu škodu, kterúž by mu učinil, smluviti a zaplatiti, a JMsti pánu pokuty jednu kopu grošův míš. dáti.

35. *O žalobě pro dluhy.* Item kdyby kdo rychtáři žaloval pro nějaký dluh, buď on domácí neb cizí člověk, tehdy hned rychtář má obeslati toho dlužníka, na kterého jest věřitel žaloval: přizná-li se k dluhu, tehdy vedle práva rychtář má přidržeti, aby žalujícímu ve dvú nedělích pořád zběhlých zaplatil. A zastavunkův mezi lidmi JMsti páně [aby] poddanými nedopouštěli, nežli v tom aby se rychtář k jednomu každému zachoval spravedlivě, neohlédaje se na přátelství nebo nepřátelství. A jestliže by pak rychtář podle práva na žalobníka, byl-li by dluh spravedlivý, nedopomohl, tehdy žalobník bude moci na jiným právě, však poddaným JMsti páně, nejinde nežli na panství obstaviti pro rychtáře nedopomožení práva; a rychtář [aby] nečekával [sic] psaní neb poručení od JMsti pána neb z kanceláře aneb od úředníkův.

36. *O odepření dluhu.* Item jestliže by pak obžalovaný dluhu odpíral aneb pravil, že tolik není dlužen, tehdy rychtář má jim o to rok složiti, přijma k sobě některé konšely neb starší, a je vyslyšeti. Powiedieli [provede-li] žalující dluh, tehdy obžalovaného přidržeti má vedle práva ve dvouch nedělích k zaplacení. A nebyl-li by obžalovaný osedlý, tehdy jeho zaruč, ať tomu zadost učiní: a od práva jeho nevypouštěj rychtář, potom aby sám, nemoha ho míti, nemusel svého za něho dáti.

37. *O žalobě listem pro dluh.* Item jestliže by kdo listem rychtáři žaloval, tehdy hned rychtář, jakž ho list dojde, obešli obžalovaného, a jemu to oznámi. Bude-li se k dluhu znáti, tehdy k tomu přidrž, aby ve dvú nedělích [sic).*) Žalujícímu odpiš listem, co obžalovaný k tomu říká, [nedávaje] dvú neděl projíti. A polož jim rok před sebe a jmenuj den, kdy by měli s potřebami a svědomím před tebou

i, že chceš, co se ukáže za spravedlivé, učiniti, aby ten, kdož žaluje, kdyby dvě
šle po žalobě vyšly, obstavunkův pro rychtáře nedopomožení práva neučinil;
aby rychtář byl povinen, sám takový dluh vypraviti a zaplatiti, a tomu obsta-
ému škody, kteréž by skrze to vzal, pro jeho zanedbání, jenž aby se prokázati
lo, nahraditi. A jestliže by pak žalobník na den položený skrze rychtáře po své
bě nestál, tehdy žalobník sám bude povinen těmi škodami, poněvadž po své ža-
nešel a k roku položenému nestál.

*) Doplň z art. 30. roku 1580.

38. Neměl-li dlužník *čím dluhu platiti.* Item jestliže by se přihodilo obžalo-
ému, že by peněz, jsa dlužen, neměl, aby dluh zaplatil: tehdy rychtář přidrž ho
l, ať platí, čím má, jakožto *femberky,* jakéž koli by měl, ty ať rychtáři položí
postaví. A rychtář s konšely mají spravedlivě takové femberky, což by stály,
vati, a zač by šacovány byly, na tom obě dvě strany mají přestati; a tak vě-
tím femberkem, pokudž by za dluh jeho [sic], zaplacen býti má. Pakli by co
nežli jest obžalovaný dlužen, stál, tehdy aby mu žalující věřitel podle uznání
táře a přísedících vydal.

39. Jak se má zachovati, kdož by neměl *čím dluhu platiti?* Item jestliže by
dlužník obžalovaný neměl čím žalujícímu platiti, tehdy rychtář podle práva dej
do vězení, a v tom ho věřiteli žalujícímu drž. Však žalující má ho potravou
rovati. A hned má to rychtář vznésti na JMst pána aneb ouředníka. Bude-li
poručeno rychtáři, aby ho věřiteli vydal, a na jaký způsob, to bude při vůli
vážení JMsti páně aneb ouředníka. Tak aby jiní poddaní nebyli skrze ty sta-
ky hyndrováni.

40. Bez žaloby prve nemá *obstavovati.* Item žádný nemá prve obstavovati
idného [sic], leč by prve na něho k rychtáři žaloba přišla; leč by dlužník jistec
byl někde postižen, a nebyl dobře usedlý, že by se z dluhův věřitelům ukrýval,
takového jestliže by kdo rychtáře za ujištění žádal, tehdy má a povinen jest
tář takovým se ujistiti a k zaplacení jeho dodržeti. Pakliby mu dluhu odpíral,
y rychtář nicméně toho obstaveného přece dodrž, žalujícího taky zaruč, a hned
polož, aby na obstaveného takový dluh prokázal.*) Tehdy ať JMti pánu záruku
op m. propadne a škody obstavenému nahradí.

*) Co zde schází, čte se v art. 33. roku 1580.

41. Ženy kdyby jedna druhou *zhaněla.* Item kdyby souseda jedna druhou
ěla kurevstvím, a ta zhaněná rychtáři žalovala, a neprokázala toho, čímž ji ha-
, tehdy [aby] ji ta, která haněla, před rychtářem odprosila, jakž za právo jest,
Iti pánu aby 3 pytle k nejbližšímu pivováru JMti páně propadla. Pakli by muž
ěl, též má odprositi, a JMti pánu 1 kopu gr. dáti.

42. *Zhanění pro kouzla,* mord a trávení. Item však kdyby se ženy haněly pro kouzla, mordu dětí a trávení aneb pro zlodějství, to má rychtář na JMst pána aneb úředníka vznésti, a bez jistého dovolení jich nesmlouvati.

43. O nesnázích a *nevolích* mezi sousedy zběhlých. Item jestliže by se mezi sousedy nějaké nevole a nesnáze zběhly, ty má rychtář s konšely urovnati a svévolné trestati, kromě těch věcí nahoře zapověděných, aby při těch se tak, jakž o tom vyměřeno jest, zachovalo.

44. O *lání,* hromování a oplzlostech. Item lání, hromování i všelijaké hanebné mluvení, což by proti pánu Bohu bylo, se zapovídá, a rychtář a konšelé nemají toho žádnýmu trpěti, ale podle uznání jich jim to buď slovy aneb trestáním mírným zastavovati. A pakli by sa vožralej, nechtěl přestati, dáti ho do klády a nechati ho tam, až by dobře vystřízlivěl.

45. O převorání mezí a plotův boření. Item zvoral-li by jeden druhému meze aneb svévolně ploty bořil, komuž by se to přihodilo, má to rychtářem a staršími obvésti, a rychtář toho, kdož by se toho dopustil, má do trestání vzíti, a pokuty na něho JMsti pánu k dodání 1 kopu uložiti.

46. O *pobrání dříví* jeden druhému v lese. Item pobral-li by jeden druhému v lese dříví a odvezl, a naň to shledáno bylo: rychtář toho, jenž jest to dříví pobral, má do trestání vzíti a jeho k tomu přidržeti, aby tomu, komuž pobral, podle uznání rychtáře s konšely k zaplacení přidržel, JMsti pánu aby 1 kopu gr. pokuty dal, tak aby cizího s pokojem zanechal.

47. Udělal-li by jeden druhému *škodu.* Item udělal-li by jeden druhému jakou škodu, buďto v vobilí, na lukách, na zahradách, štěpích neb na dobytku, nemá sobě sám nápravy činiti, ani láním, ani bitím žádným obyčejem, než učině tak [sic] a zajmi ten dobytek jakýžkoli, kterýž by tu škodu udělal, a takovou škodu jimi obveď. A rychtář s konšely jsou povinni, hned na tu škodu vyjíti a ohledati, a to spravedlivě povážiti, co by mu ten, číž by dobytek škodu udělal, povinen byl dáti a ji nahraditi. A ten, číž by dobytek škodu udělal, což by mu tak od rychtáře aneb staršími nalezeno bylo, bude povinovat tomu, kdož by škodu vzal, zadosti učiniti. Pakli by která strana nechtěla na vejpovědi rychtářově přestal [sic], toho rychtář vezmi do trestání a přidrž, ať JMsti pánu dá pokuty 1 kopu gr. českých.

48. Na *řemeslo* aby nedávali sirotkův ani synův svých. Item žádní sirotci ani žádný otec synův svých na žádné řemeslo bez vůle JMsti páně nedávej. Rychtář ani konšelé toho nemají dopouštěti. A jestliže by se který na řemeslo dal bez jistého dovolení JMsti páně, pod skutečným trestáním voznámiti. A kdož by se toho dopustil a po řemesle šel, tehdy otcové jich povinni budou hledati a JMsti pánu postaviti pod propadením JMsti pánu 666 [?], kterýž by na něho přijíti měl; a kterýž

otec dal syna svého na řemeslo bez vůle, ten ať propadne JMsti pánu 5 kop českých.*)

*) Srv. art. 43. r. 1540 výše str. 106; r. 1580 ten článek schází.

49. *Umřel-li* by který hospodář. Item když který soused umře, tehdy rychtář hed oznam důchodnímu písaři o jeho smrti aneb konšelé; a to, což po něm postalo, ať se opatří, až by důchodní písař k šacunku přijel, a sirotky, kteréž by něm zuostali, byl aby [sic], což by mohl nejvejše pošacován bejti, aneb kdož by ujíti měl, prodán, tak aby se sirotkům neublížilo. A verunci aby se při knihách otčích každého roku kladli a na gruntech nižádným obyčejem nezanechávali, aby otci, kdy k místu přicházeli, nežli k živnosti své peníze hotové míti.*)

*) Srovnej art. 41. r. 1580.

50. Item byl-li by pak ten soused ve vsi neb v městečkách, kdež práva mají nápady, a udělal-li by *kšaft* před lidmi hodnověrnými, aneb poslal-li by po chtáře a konšely, a před nimi by poručení udělal: tehdy mají hned k sirotčím ihám k důchodnímu písaři ti, kteříž při kšaftu byli, před písařem, aby zapsán l, vysvědčiti, a to po smrti kšaftujíc[ího] do čtyr neděl pořád zběhlých.

51. *O sirotcích malých.* Item sirotci pak byl[i]-li by malí, mají skrze přátely atřeni býti, a který by sloužiti mohli, to aby se projednávali u lidí, a u písaře y na čem se zjednají, zapisováni byli. Neb se to trefuje, že nezjednaný sirotek de sloužiti několik let, a potom dá jemu, co chce; bývají o to soudové a nesnáze.

Sirotci před úředníkem aby *se postavovali.* Item rychtář každý má své siky při času sv. Martina, aneb když se čeládka jedná, u úředníka postaviti, a to d propadením svého důčastku, kterého času čeládka jedná.*)

*) Srv. art. 43. r. 1580.

52. *Umře-li* by který *sirotek.* Item umřel-li by který sirotek v kterém ouřadě, ať se hned po smrti jeho písaři důchodnímu skrze rychtáře oznámí, aby se to při unku neb kšaftu zapsalo.

53. *O poctách přijímání.* Item žádný rychtář aby od žádného pocty nepřial, nežli právo, což rychtáři vedlí žalob neb přípovědí aneb obstavunkův náležitě i: náleží, to] rychtáři vezmi a za spravedlivé udělej.

54. *O listech zachovacích.* Item listův zachovacích v městečkách aby bez le JMsti páně žádným nevydávali pod skutečným trestáním.

55. *O jamách na vlky* a na zajíce. Item jam na vlky žádný nedělej bez e JMsti páně, neb do nich i zajíce chytají. Nežli na vlky a lišky u svých domův fleti mohou; však což by takového zastřelil, to aby JMsti pánu přinesl: může-li něho koupiti, bude mu zaplaceno. Než po lesích myslivosti neprovozuj pod trením na hrdle.

56. *O povalečích* a neznámých lidech. Item povalečův a neznámých lidí lnej do svého domu nepřijímej a jich nefedruj. Než jestliže by neznámý člověk

do třetího dne v krčmě se pováleI, tehdy oznam ho rychtáři, a rychtář ať hned se jím ujistí a úřadníku ho oznámí; a což mu poručeno, rychtář ať se tak zachová.

57. Aby nesedali přes 3 hodiny *v krčmách* a domích šenkovních. Item aby krčmáři nedopouštěli v krčmách přes tři hodiny na noc zimním časem nedopouštěli sedati, a letním časem přes jednu hodinu, pod pokutou JMsti pánu 30 gr. toho krčmáře propadení.

58. Do jaké sumy má *na řád věřeno* býti. Item krčmáři aby žádnému na řád přes 4 gr. míš. piva nevěřili. Bude-li pak přes to vejše věřiti, žádný rychtář ani úředník nedopomáhej, nechť sobě upomíná, jak chce. Viz níže str. 176 čl. 79.

59. Kdoby z hospodářů *v krčmě* seděl přes noc, hrál neb pil. Item kdyby hospodář neb konšel přes celú noc v krčmě seděl, toho rychtář do trestání vezmi; a krčmář dej JMsti pánu pokuty půl kopy gr. č., a ten, kterýž seděl, tolikéž.

60. *O cizí čeledi* projednávat. Item poněvadž jest pokuta zřízením zemským uložena: kdož by cizího člověka sobě bez vůle jeho pána za čeledína jiného pána aneb za děvečku zjednal, ať se toho každý varuje, a čeledína jiného pána aby sobě nejednal, ani jakž ho fedroval, aby toho nejednal [sic], těžkostí neměl a pokuty jeho pánu dáti nemusel podle vyměření zemského, i tak trestání JMsti páně skutečné.

61. Trav, sena, slámy z gruntu aby *neprodávali*. Item žádný od gruntu trav, ani sena, slámy neprodávej pod pokutou 1 kopu gr. A tomu, kterýž koupí, darmo k ruce JMsti páně vzato bude. Však zjedná-li sobě povolení, může toho užiti.

62. Kdož by *oheň* vynesl. Item jestliže by kdo oheň vynesl a lesy JMsti pánu zapálil: ten bude na milosti JMsti páně s hrdlem i statkem.

63. *O spálení porostlin.* Item zapálil-li by jeden druhému jaké porostliny, ten bude škodu povinen zaplatiti, a on bude do trestání vzat jako jiný žhář a palič.

64. *O požhářích.* Item žádný požhářův nepal pod skutečným trestáním, neb se od toho veliké škody stávají.

65. *O průhoních* a souhradách. Item kdož mají jaké průhony koliv hraditi aneb jak[é] souhrady, jestli by se tudy sousedům *škoda* stala: tehdy rychtář má tomu sousedu, kterýž by měl hraditi, rozkázati, aby do třetího dne konečně zahradil. A jestli by toho nevykonal, tehdy propadne JMsti pánu 1 kopu m., a tu má hned rychtář důchodnímu písaři, aby ji zapsal, oznámiti.

66. *O jízdách přes pole*, louky neb obilí. Item jestliže by kdo komu svévolně jel přes obilí seté aneb přes louku, maje sice cestu spravedlivú, moha ní jeti: ten má dvé neděle u věži trestán býti a vo škodu se smluviti podle rychtářového a konšelského uznání.

67. *O zájmích dobytkův* na škodách. Item jestliže by jeden druhému jaký dobytek na své škodě zajal, a hnal jej k rychtáři, a jiný mu jej odjal mocí: ten, kdož by mu jej odjal, bude trestán za tři neděle věží: aniž míně, co by uznáno bylo skrze rychtáře a přísežné za tu škodu, číž jest dobytek udělal, zaplatiti má.

68. *O rukojemství* na jiná panství. Item aby žádný z poddaných našich JMsti páně za žádného na jiné panství nesliboval, pod skutečným trestáním, kdož by se toho dopustil. A pakli by který to učinil, nebude mu z toho nijakž pomaháno, nežli musí to sám vypravovati.

69. Item jestliže by se kdy přitrefilo, že by [v] některý obci pastýře neměli a *střídů pásli* po pořádku, jestliže by se škoda stala na čím dobytku, a bylo to dokázáno na toho, kdož jest tehdáž pásl, že jest svévolně pro jeho nedbanlivost zmrhal: s tím, komuž se škoda stala, o tu škodu bude povinen se smluviti. Než jestliže by ten, kdož pásl, zvěři odolati nemohli, tehdy ten, komuž se ta škoda stala, sám tu škodu nésti musí.

70. *O pastvách v lesích* mladých. Item v lesích na mládí JMsti páně žádného dobytka aby paseno nebylo. A pakli by se kdo v tom neuchoval, dobytek do lesu na mládí pásli, ten propadne JMsti pánu pokuty 5 kop m., a pakliby vejše škodu udělal, bude jí povinen zaplatiti, a k tomu trestán bude.

71. *O psích.* Item kdo chová jakého psa v svém dvoře pro stráž, ten má chovati na řetěze, aneb aby mu jednu zadní nohu uťal, aneb klapet tři čtvrti lokte na zdýlí na hrdlo přivázal. Kdožby pak tak se nezachoval, a nechtěl aneb nohy jedné utíti, ten, čiž by to pes byl, bude trestán a JMsti pánu pokuty dáti musí 1 kopu gr., kolikrát koli by to bylo naň shledáno. A rychtář a konšelé mají na to pozor míti, a to vše písaři důchodnímu k zapsání a dobývati [sic] té pokuty oznámiti: a zamlčel-li by to který z nich, a bylo to naň shledáno: sám bude trestán a pokutu dáti musí.

72. O nalezení *včel v lesích.* Item jestliže by kdo kde jaké včely nalezl, ten to hned ouředníku JMsti páně má oznámiti, a budou jich polovice jeho, kdož by je nalezl, a druhá polovice JMsti páně. Pakliby kdo toho zamlčel, a bylo to naň zjeveno: tehdy včely budou JMsti páně, a on, že jest neoznámil, trestán bude.

73. *O jitrách.* Item kdo jaká jitra drží, ten aby nemejtil se dále bez jistého dovolení, nežli s vůlí úředníka, a to aby mu bylo poručeno [sic]. Pakliby se kdo bez vůle a poměření dále mejtil, budou jemu jitra pobrána, a on bude trestán.*)

*) Srv. art. 83 r. 1540. V Březanově Životě Viléma z Rosenberka jsou záznamy o tom z let 1570 a 1579 str. 198, 237, 239, 240 ɔc, že jitra byla lidem přeměřována a shledáno jich více, než z kolika lidé do té doby platili, i musili si je koupiti a zvětšený roční plat z nich platiti.

74. *O nepřeplaňování* v lesích. Item lesův JMsti páně aby sobě k žádné obci nepřeplaňovali, ani jich nepodklesávali bez vůle, vědomosti JMsti páně aneb

úředníka. Pakliby se která obec toho dopustila, budou trestáni a pokutováni vedle vůle JMsti páně.

75. O škůdcích a zhoubcích. Item když by *pokřik* vzešel, že by lotři někomu škodu kdež koli učinili: takového aby všickni veřejně honili, a popadnouce, do vězení k úředníku, aby dobře opatřen byl, dodali. A kdož honiti nechtěl, trestán bude podle poručení JMsti páně.*)

*) Zde se končí artikulové roku 1540 sepsaní, viz výše str. 100-9.

76. *O gruntech zastavených.* Item co se zastavených gruntův od jedněch dvorův k druhým dotýče, jakž bylo od starodávna, kdož pokázal, že do tří neb 30 let,*) že má zůstati při tom gruntu, jakž zastiženo jest. Než když by pokázal pod 30 let, a ve 30 letech že to k jeho gruntu náleží, ten můž k svému gruntu vyplaniti, a dá se připojiti, avšak s vědomím dostatečným podle práva.

*) Snad má se čísti: že drží 30 let.

77. *O ručnicích.* Item poněvadž jest zřízením zemským vyměřeno, aby žádný sedlský člověk s ručnicemi nechodil ani nejezdil: přísně se poroučí, aby žádný sedlský člověk s ní nechodil pod propadením ručnice a JMsti pánu do komory 20 kop m. a skutečného trestání; a ručnice tomu, kdož by ho s ní postihl. Leč by potřeba ta kázala, že by zločince honili, anebo po potřebách JMsti páně posláni byli, aneb myslivci JMsti páně. Však ovšem aby listy měli od JMti pána aneb od úředníka. Měšťané ovšem osedlí a obchodníci, ti svou cestou po potřebách a živnostech s ručnicemi mohou jezditi aneb choditi pro obranu před zhoubci a loupežníky životův a statkův svých; listy, že jde anebo jede s ní po živnosti své [sic]. Než myslivosti všelikterak s nimi mají prázdni býti.

78. *O šenku vína* po vesnicích. Item JMst pán ráčí zapověděti, aby po vesnicích žádnej vína nešenkoval; a rychtáři mají toho nikoli nedopouštěti pod skutečným trestáním a takového vína JMsti propadením.

79. Item šenkýřky a krčmářky aby žádnému přes 5 gr. m. na řád *piva nevěřila.* Uvěří-li pak více, rychtář ať není povinovat vejše nad 5 gr. m. dopomáhati, než krčmářka neb šenkýřka upomínej ho sobě, jak ví.*)

*) Srv. výše str. 171 čl. 58, pak art. 51. r. 1580.

80. Item jestliže by se pak co takového mezi lidmi aneb [sic] připadlo, ješto by v těchto artikulích obsaženo nebylo, a ješto by jich rozum postačiti nemohl: JMst vysoce urozený pán, pan Vilém z Rožmberka rychtářům a konšelům poroučeti ráčí, aby to JMsti aneb k úředníkům svým na radu se ušli, že jim zpráva dána bude, kterak byšte v tom se zachovati měli.

81. *O pannách a vdovách neřádných.* Poněvadž mnoho neřádův jest mezi lidmi, takoví, že mnohé děvečky i vdovy dopustíc se neřádu, a obtíženy jsou, a potom potracují děti a hubí je tejně: protož jest JMsti páně poručení, ab-

rychtář každý to opatřil, aby skrze rozumné ženy každého čtvrt leta při suchých dnech všecky děvečky a dívky bývaly skrze rozumné ženy opatrovány, jest-li která těhotna.

82. Při tom i sobě to JMst pán, i dědicům a budoucím, pozůstaviti a vymieniti ráčil: když by koli pro dobrého řádu na panství JMsti páně zachování se vidělo, v těchto artikulích změniti, opraviti, přivésti, obnoviti neb umenšiti, že toho ráčí vůli míti. A rychtářům i konšelům i všem poddaným svým přísně poroučeti a přikazovati ráčí, aby při těchto artikulích tak vcele a neporušitedlně zachovali a toho pilně ostříhali, aby se z nich nevystupovalo. Jenž jsou JMsti páně vlastní pečetí stvrzeni a po panstvích a rychtářstvích rozesláni. Stalo se . . .

Ostatek schází v souvěkém opise knížecího archivu v Třeboni I_B. 5AU. 82.

82.

1560, 12. března: Císař Ferdinand ku prosbě poddaných na statku Dívčicích dává jednati o to, aby Václav Kunáš z Machovic přičinil svou pečeť na list, kterým ti lidé od dřivějšího pána byli osvobozeni od odúmrtí.

Prosba Dívčických jest zajímava tím, že ukazuje, kterak páni užívali práva odúmrtního; ale zmínky v ní o osobách nejsou snadné k porozumění. Podle Sedláčka (Hrady VII. 173) statek Dívčický u Hluboké v Čechách v 15. a v první polovici 16. století drželi vládykové ze Sudoměře, kterýžto rod též vládl na Sudoměři, Řepicích a Machovicích, vše v krajině mezi Budějovici a Strakonici. Roku 1437 dva bratří ze Sudoměře na Dívčicích učinili dědičný spolek se svými strýci Řepickým a Machovským; a Hynek ze Sudoměře na Dívčicích posledním pořízením 6. dubna 1548 zřídil svěřenství netoliko pro své mužské potomstvo, ale i pro jiné mužské příbuzné; snad následkem takových zřízení bylo potřebí pečeti Václava Kunáše z Machovic na list, o němž jedná se v přítomné supplikaci a v nařízení Ferdinandově. Roku 1528 žili tři dílní bratří ze Sudoměře, totiž Hynek na Dívčicích, Adam na Řepicích, a Ctibor po odprodání Dobeví též na Dívčicích na nové tvrzi. Z nich prostřední Adam na Řepicích čili Řepický přečkav své dva bratry, roku 1550 jako poručník jich sirotkův prodal jejich statky Dívčice, Novosedly, Hořejší a Dolejší Nakří, Prašivou Lhotu i jiné králi Ferdinandovi, ten pak již r. 1551 zastavil to zboží Oldřichovi Ungnadovi ze Suneku k panství Hlubockému, jež tento již držel. Podle přítomné suppliky některé vsi od zboží Dívčického koupili Malovec a Kořenský, a bylo tedy potřebí také pečetí těchto šlechticů na list, měl-li platiti na podílech jimi koupených. Tři pečeti, o nichž se zmiňuje supplika, že byly na tom listě, byly patrně Adama Řepického jakožto prodávajícího poručníka, a nejspíš vedle něho vládyk Španovského a Sádla jakožto kommissařů od zeměsprávce arciknížete Ferdinanda vyslaných ke koupi Dívčic pro krále, při čemž list Adama Řepického na osvobození od odúmrtí byl snad zároveň roku 1550 vydán. Zda-li zakročení císaře Ferdinanda roku 1560 pomohlo poddanným Dívčickým k tomu, oč se ucházeli, nedovídáme se z těchto písemností.

[Supplika Dívčických k císaři Ferdinandovi] . . Euer Röm. kais. Mt geben wir arme Unterthanen, Witben und Waisen der Herrschaft Diewtschicz ganz unterthänigste zu vernehmen: Nachdem uns unsere Herrn selige, Herr Hynek, Herr Zybor

und Herr Adam die [der?] Rzepiczky . . ein Brief hier beiliegend uns armen Witben und Waisen mitgetheilet und gegeben haben, und von einem Herrn auf den andern gefallen, bis zuletz auf den Herrn Adam selichen, der das Guet Diewtschicz anstatt der Erben als Gerhab verkauft hat, und solichen Brief beiliegend jener Bewilligung, wie oben fürgehalten, und gepeten durch die Edelleut und Herrn Malowecz und Korzenzky, die etlich Dörfer von dem Gut kauft haben, uns arme elende Witben und Waisen bei dem Brief handhaben und bleiben lassen. Und ist uns solicher Brief von Herrn Adam Rzepiczky seligen anstatt seiner Brüder, wie oben, in Beisein der Commissari, als Herrn Spanovsky und Satlo, als verordnet von der Fürstl. D[urchlaucht] und derselbigen Rathe zu dem Kauf, auch umliegende Herrn und Edelleut, so darbei gewesen und gehört, dass uns Herr Adam seliger den Brief uberantbort, und gepeten durch Gottes Willen die Commissari, Herrn und Edelleut, so von diesem Gut kauft haben, anstatt seiner Brüder seligen uns bei diesem Brief handhaben und bleiben lassen. Und allda keine Widerrede von Niemand gewesen ist. In dem ist uns der Brief nur mit dreien Sigillen verfertiget worden. Und Herr Waczlaw Kunass, der nun auch in dem Brief verschrieben, sein Sigille auch zutrucken solle, bisher nicht beschehen. Und Herr Adam seliger in das Welische Land gereist und allda verschieden. Seit hat uns der Khunass je und allbege mit dem Sigille aufgehalten und Ausflucht gesucht, und uns arme Witben und Waisen in grossen Unkosten gesmit[?], unangesehen ERKMt gegebenen Befelch, so uns EKMt Augspurck und Prag auch Wien geben, verachtlich hält, und nit zu bewirken will. Gleich wohl eher [= er] von uns armen Leuten, des wir nit vermögen, begehrt hat 40 Klaftern Stein zu führen und ein neuen Wagen sollen wirn beschlagen lassen, so welle eher uns das Petschaft fürtrucken. Soliches Begehren vermögen wir arme Leut nit, sein unser wohl 40, die weder Ross noch Khie vermögen noch haben. Nachdem eher auch albege aiss [?] jede gefürcht hat, wie ihme Herr Malobecz und Korsenzky ineren [?erinnern?], dass er das Sigille nit fürtrucken dorff, sie würden ihnen beklagen. Nun ist uns armen Leuten von ERKMt an die Edelleut und an den Herrn von Rosenberg als Commissari wirklich erfolget, und die Edelleut zu sich geladen, und uns arme Leut mit dem auch und genugsamlich verhört. Nun hat der Korsenzky den Willen darzu geben wollen. Allein der Malobecz hält hart noch darob. Es ist gleich nit vor ubel zu haben, dass eher darob hält: denn neulicher Zeit ist ein Pauer gestorben, da hat er der armen Witfrauen ein Ross per 24 Taller genommen, und hat ihme so[?] Taller Bargeld geben müssen. So bitten wir arme elende betrübte Witben und Waisen ERKMt durch Gott und des jüngsten Gerichts Willen, als ein Liebhaber der Gerechtigkeit, der je und albegen der armen Leut ein Beschützer gewesen ist, uns diesen Brief mit der Confirmation und Majestat bekräftigen, auch den Edelleuten wiederum und dem wohlgeb. Herrn H. von Rosen-

berg wiederumben Befelch geben, [da]mit eher anstatt ERKMt schaffe mit der Kunass sein Sigille Fürdrück. Denn kann ers umb der Gaben willen thuen, so mage ers uns sonst [umsonst] auch thuen . . . Unterthänigste gehorsame arme elende Witben und Waisen der Herrschaft Diewtschitz.

(Urozenému Vilémovi z Rosenberka na Českém Krumlově, věrnému našemu milému.) Ferdinand z boží milosti volený Římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše, a Uherský, Český ꝛc král. Urozený věrný náš milý! Jakož jsme předešlého času o lidi chudé k zboží Dívčickému náležející psaní učinili, a tobě, aby Václava Kunáše před sebe obeslal a s ním jednal, aby svú pečeť k listu, kterýž od někdy Adama Řepického, předešlého držitele jich, na odúmrť sobě daný mají, přitiskl, milostivě poručiti ráčili, jakž též psaní naše šířeji v sobě obsahuje a zavírá. I zprávu jsou nám též chudí lidé skrze přiležící supplikací dali, že jsi se tak poslušně zachoval, a Václava Kunáše, aby pečeť svú k tomu listu přitiskl, tolikéž Václava Malovce a Mikuláše Kořenského, jakožto držitele některých vesnic toho zboží, aby k tomu své povolení dali, před sebe obeslal a s nimi o to jednal. Ale však že jest se tehdáž nic smluviti nemohlo, nás v tom též chudí lidé k tobě ještě za připsání se vší ponížeností prosic. I nemohouc my prosby jich odepříti, ještěť milostivě poroučeti ráčíme, aby téhož Kunáše, Mikuláše Kořenského a Václava Malovce před sebe obeslal, na místě našem na ně žádost vložil a s nimi jednal, aby ta věc mohla těm lidem k dobrému na konci postavena býti. Jakž pak jim o to také psaní činiti ráčíme, aby se před tebú, když jim oznámíš, postavili, a na milostivú žádost naši povolně se v tom najíti dali. O čemž pochybovati neráčíme, nežli že se tak zachovají. A též listy potomně, když svú chvíli uhlídáš, budeš moci jim odeslati. Na tom milostivú vuoli naši císařskú naplníš; my tobě to milostivě zpomínati ráčíme. Dán v Vídni v outerý po neděli postní Reminiscere leta ꝛc LX°, a království našich Římského XXX°, a jiných XXXIIII°.

Ferdinand mp. Joachim de Nova Domo, S. R. Bohemie cancellarius mp.

Orig. archivu Hlubockého I A. 6 G β. 1.

83.

Výtah z instrukce dané arciknížetem Ferdinandem hejtmanovi panství Chomoutovského

dne 14. února 1561.

Ferdinand ꝛc. Instruction, welcher Gestalt der ehrenfest unser Truchsäss und getreuer lieber Wenczl Auliczka, so wir zu unserm Haubtmann auf unser Herrschaft

Comothaw auf ein Jahr lang, und nach Ausgang desselben bis auf unser und sein Wohlgefallen bestellt und aufgenumben haben, dieselb Haubtmannschaft verwalten, handln und verrichten solle.

[1] Vom *Schloss* Comathaw. Má v něm bydleti, inventář držeti, střechu spravovati, 2 Holunken ať také hlídají pro případ ohně. (O pevnostenském účelu nic.)

[2] Vom *Gesindt*. U zámku a u dvora Otvického (zu Ottwitz, nyní Udwitz) přihlížeti, aby pracovali; u dvora a na vinici někdy je potřebí dělníků více, ale ať jich není nad potřebu, a strava v zámku i ve dvoře ať není nadbytečná. Damit er auch das Gesind in desto merer Sorg und Gehorsamb erhalten müge, solle er daselb Gesind und Dienstleut alle aufm Schloss, Meyerhof und Scheferei anzunemben, und nach irer Verwirkung oder der Sachen Gelegenheit nach zu strafen oder gar zu enturlauben Macht und Gewalt haben, ausser des Ambtsschreibers und Oberförsters; doch wo sich derselben einer in seinem Dienst also unfleissig und verdechtig verhielte, solle er dasselb mit seinem Bericht und Guetbedunken an uns gelangen lassen. Und solle das Gesind ohne Erlaubnuss und sondere Notdurft nicht vom Schloss in die Stadt gehen lassen.

[3] Von den *Burgern* und *Underthanen* im Gemeine. Poněvadž tam dosud vždy byla víra katolická, ať hejtman nedopouští žádných jiných sekt neb kazatelů; v postě ať od faráře vyžádá seznam přifařených a též seznam těch, kdož se zpovídali, a jej pošle arciknížeti. Mravopočestnost ať se zachovává.

[4] Desgleichen solle er Haubtmann aufsehen, dass die Unterthanen ire Nahrung und Hauswirthschaften fleissig auswarten, und die Gründ *nit verwüst* und öd werden, damit sich unsere Zins und Einkumben daraus durch pöse Wirthschaft und Verschwendung nicht schmelern, sonder vilmer pessern, und allwegen zue rechter Zeit und für voll gereicht werden. Wo aber ein solicher unwirthlicher vertheischer [vortheilischer] Underthan verhaden, und kein Vermahnen und Straf an ime helfen wollte: solle er zu verkaufen gehalten, und seine Grund mit einem andern tauglichen und wirthlichen beseczt werden.

[5] Kein *Geldstraf* solle er von unsern Burgern und Underthanen in der Stadt, noch aufm Land, für sich selbst und ausser unsers Vorwissens nicht nemben. Wurde es aber einer also verschulden, dass er an Geld oder Guet pillich gestraft werden sollte und möchte, solle er uns der Sach jederzeit neben seinem Rath und Guetbedunken eigentlichen berichten, und sich darauf unsers weitern Bescheids verhalten, auch dasselb Strafgeld uns zu verreiten schuldig sein.

[6] Item er solle die Burger und Underthanen über ihr ausgesetzte und von alters hergebrachte Zins, Roboten und andere schuldige Dienstparkeiten weiter nicht beschweren.

[7] Item er solle alle Wochen zum wenigisten ein benannten gewissen *Tag halten*, und daran die Burger und Underthanen in iren Beschwerungen und Klagen, so ins Ambt für ine gehören und kumben, verhören, und iren Beschwerungen abhelfen, und Niemanden kein Unrecht nit geschehen lassen; auch darmit der Underthanen übrigen Unkosten und Zerung und Versaumbnuss irer Narung und Wirthschaften sovil müglich verhüeten. Und in dem und andern fürfallenden Sachen mag er des magistri Ciriaken Heldners von der Bernkler Hilf und Rath gebrauchen, welchen wir denn derhalben auch insonderheit durch unser Schreiber genedigst ersuecht haben. Aber keinen Underthan solle er *schlagen*, sonder sie insonst in zimblicher und geburlicher Forcht halten, und mit vernünftiger Bescheidenheit regieren. Da ime auch was beschwerlichs oder bedenklichs furfiele, das er für sich selbst nit verrichten kündte, solle er dasselb allwegen an uns mit guetem Bericht und angehengten seinem Rath und Guetbedunken gelangen lassen, und unsers Bescheides und Befehls darüber erwarten.

[8] *Waisen und ungesessene Leut.* Item nachdem bei Zeiten der von der Weitmühl Inhabung dieser Herrschaft in unser Stadt Comathaw ein Rath, wie wir bericht, diese Ordnung gehalten, dass die verlassnen Waisen mit getreuen, verstendigen und tauglichen Vormunden versehen worden, die auch irer Administration, Einnembens und Ausgebens lautere und geburliche Reitung thuen mussen, und der Waisen Geld, Hab und Güeter one der hohen Obrigkeit und eines Haubtmanns Vorwissen nicht ausleihen, noch verändern dürfen, auch zue solchen Sachen und Handeln ein sonderlich Waisenbuch, daraus man der Obrigkeit, so oft es begehrt, gueten Bericht geben mag, gehalten werden: sollichen Gebrauch und Ordnung lassen wir uns auch also genedigst gefallen, und solle unser Haubtmann ferer auch darob Hand halten und aufsehen, damit dasselb hinfüran gehörter massen beschehe und vollzogen werde.

[9] Aber der Waisen aufm Land halber solle er bei den Gerichten daselbst auch verordnen und darob sein, damit ihnen das Irig nicht entzogen, noch zu Abpruch und Schaden gehandelt, sonder alles fleissig erhalten, aufgehoben und verwart, und ir Pargeld auf Zins ausgeliehen und gemert werde, bis sie zue iren vogtbaren Jaren kumben. Es solle unser Haubtmann auch durch den Ambtschreiber ein eigen Waisenbuch darzue halten, und darein ir Gerechtigkeit, Habe und Gueter beschreiben lassen; und was etwo nicht mit Gelegenheit auf Zins ausgeliehen werden möchte, dasselb aufm Schloss an einem sondern verwarten Ort aufbehalten. Und solle die Waisen zum Dienen bei eherlichen gueten Leuten und anderm eherlichen Thuen oder Lernung halten, und sie nicht müessig umbgehen und das Irig unnuczlich verthun lassen.

[10] Desgleichen solle er auf die *Taglöhner*, Arbeiter und dergleichen ungesessene Leut sein fleissige Achtung haben, auf dass sie sich mit irer Arbeit und

ehrlichen Handtirung ernähren, und ihnen Feyern und Müssiggang, daraus andere Laster gemainclich erfolgen, keinerlei Weis gestatten, sonder do solche Leut und Personen, die nur zeren und nicht arbeiten, vorhanden, sie mit Verpietung und Wegschaffung von unsern Gründen, oder in andere gebührliche Weg nach Gelegenheit strafen.

[11] Von *Wälden*. Hejtman přihlížej, aby se zachovával řád lesní, Waldordnung, daný dem Oberförster.

[12] Von Teichten. Má je zvelebiti a z nich těžiti.

[13] Vom Fuerwerch [t. j. Vorwerk, *dvůr poplužní*] zu Ottwicz. Je tam šafář, k němu dohlížet. Desgleichen soll zur Zeit der Ernt der Haubtmann und Schaffer Schnitter und Mahder umb ein zimblichen Lohn der Notdurft bestellen, und das Getreid zeitlich und fürsichtiglich, ehe pose Regenwetter fürfallen, einfechsnen, und alle Mandel abzählen und durch den Kornschreiber beschreiben lassen; und wanns nun in die Städl eingeführt oder in Schöber gericht, Aufachtung haben, damit es von Vögeln, Vich, Regen oder anderer Gestalt kein Schaden nembe. Der Haubtmann solle auch bei dem Schaffer des Fuerwerchs verordnen, damit allda neben dem Getreid auch Kraut, Rueben, Zwifln und anderes geseet und zu täglicher Notdurft und Gebrauch auf das Schloss und ins Fuerwerch verhanden sei, welchs man sonst Pargeld erkaufen müesste. O dobytku ve dvoře. V zimě ať aspoň štípou dříví.

[14] Vom *Pierprewen* und Maltzhaus . . . Damit man auch desto mehr Piervnwerde [sic] und desto grössere Nutzung darvon einkumbe, solle der Haubtmann allen Krätschmern und Pierschenken in den Dörfern auf dieser unserer Herrschaft bei der Straf ernstlich befelhen, umdert anderstwo, als vom Schloss, das Bier zu nemben. Und die Treber sollen ins Fuerwerch aufs Vich, auch Mestung der Ochsen, wann wir derselben etwo dahin erkaufen und verordnen, gegeben werden.

[15] Vom *Ambtschreiber*. Má o všem věděti, přijímá a vydává peníze, při přijmu musí býti hejtman nebo jiná přísežná osoba, zapisuje platy stálé i nestálé do knihy na každý rok zvlášť, a hejtman má k tomu Gegenregister; od truhly s penězi má jeden klíč písař a jiný hejtman, aby jeden bez druhého nemohl k penězům; na týdenní výdaj má písař několik tolarů mimo hlavní truhlu. Týdenní výdaje též u přítomnosti hejtmana nebo přísežné osoby, a zapisují se do týdenního rejstříka, jejž v neděli hejtman prohlídne a podepíše. Summa týdenního výdaje tak potvrzená vpíše se do hlavního registru. Též do hlavního registru zapisuje se o každé várce. Und der Haubtmann oder Ambtschreiber solle [jedes] Quartal mit der Reitung hieher erscheinen, und dieselb vor unsern Räthen und den Personen, so wir jederzeit darzue verordnen werden, thuen.

[16] Vom *Kornschreiber*. Vedle hejtmana přihlíží k lidem v zámku a při hospodářství. Při žních zapisuje, co se sklidilo in die Städl, darvon auch der

ffer Kerbhölzer halten und mit ihme ubereinstimmen solle. Und wie es am lichsten befunden wirdet, dass man das Treid nach dem Taglohn ausdreschen n, oder von Strich bezahlen solle, darbei soll es gehalten werden. Obroční roluje při mlácení, opatruje obilí, vydává z něho Korn zum Protpacken, Gersten Pierprewen, Habern auf die Ross, ostatek prodává, peníze odvede písaři úřed-. Též vede rejstřík o dobytku a o užitku z něho; účtuje též, co se dává do ıyně.

[17] Item der Haubtmann, Ambt- und Kornschreiber und andere Diener sollen mit Auf- und Furkaufung des Getreids, Vichs und anderer Sachen en Handel nit treiben, noch Vich under unserm oder unserer Underthanen Vich en, sonder sich an ihre Besöldigungen benüegen lassen, damit on allen Verdacht Argwohn sein mögen.

[18] Von Pergwerchen. S. Sebastianberg [chválí se] a jinde.

[19] Von *Grünitzen*. Ať se zachovají. Item er solle unsern Underthanen, die anderer umbgesessnen Herrn Underthanen Gründe gränitzen, bei Leibstraf ver-en, dass sie umb die Gründe keinen Tausch, Freimarkh oder Verkauf nicht oder furnemben sollen, es beschehe dann solchs mit sonderlichen und augen-inlichen Nutz und zuetreglichen Gelegenheit unserer Herrschaft, auch mit unserm unsers Haubtmanns Vorwissen und Bewilligung. Staří ať ukazují hranice mla-. Dopadený při rušení hranic buď zavřen. Pevně a opatrně obzvláště naproti daným kurfirsta Saského.

[20] Von Weg- und Lediglassung der Underthanen. Item der Haubtmann keinen gesessnen oder ungesessnen Underthanen oder Waisen, es sei Manns-Weibsperson, für sich selbst on unser Wissen, weder mundlich noch durch fe, *der Leibeigenschaft erlassen* und ledig zählen. Do er auch einen derselben ledig zählte, solle es kein Kraft noch Macht haben; sonder wo einer solcher beigenschaft ledig zu werden begehrte, soll das erstlich bei uns gesucht werden, da wir darein bewilligen und dem Haubtmann derhalben schriftlichen Befehl n, alsdann soll und mag er demselben Underthanen an unser Statt einen Ledig--Brief, so man beheimisch vejhost nennt, geben und verfertigen. Do sich aber st andere wohlverhaltene und freie Leut auf unser Herrschaft auf öde oder ledige nd setzen oder pawen wollte, mag solchs unser Haubtmann an unsern statt und unserm und der Herrschaft Nutz zulassen.

Vůbec starej se hejtman o dobré vrchnosti, doch one Beschwerd der Under-nen, ɔc.

Geben zu Prag den 14. Tag des Monats Februarii anno im 61.

Z místodržitelského archivu Inšpruckého opis v archivě zemském v Praze. — Arcikníže Ferdinand 1560 koupil si panství Chomutovské od Jana z Weitmile, ale zbavil se ho již r. 1571 prodejem.

84.

1561, 22. června: Vilím z Rosenberka, koupiv hrad Rabí, zapovídá lidem na tom panství myslivost, a nařizuje, aby odvedli zbraň na zámek a uťali psům přední nohu.

Vilím z Rosenberka a na Krumlově, správce a vládař domu Rosenberského, najv. komorník království Českého oc, opatrným rychtářóm, konšelóm, hajným i všem poddaným mým na panství Rabském, v městečkách i vesnicích, věrným milým přízeň svú zvkazuji. Při tom oznamuji, že jistú toho vědomost mám, že na panství mém mnozí s ručnicemi i s kušemi po lesích i polích mých chodí a střílejí zajíce, ptactvo, srny, i jiná zvěř před nimi ostáti nemohou, ale s čím se koli potkají, všecko hubí, tak že již lesové skůro pustí jsou, a po polích přede psy ani zajícové pokoje nemají.

A protož všem vůbec přikazuji přístně a poroučím, aby žádný s ručnicemi ani s kušemi po lesích a po polích nechodil a nestřílel, a zvláště lidé vesní; ale všickni, kdož koli jakúž koli střelbu mají, buďto ručnice nebo kuše, ty aby všecky na zámek Rabí snesli k úředníku mému, bude jim pokoj jeden ukázán, kdeby se chovati měly, aby když potřeba toho bude, zase vzíti mohli. A doma po vesnicích aby žádný střelby nechovali, tak dobře lidé kněžští jako i jiní. A k tomu jeden každý hospodář po vsech, kteří psy chovají, aby dal svému psu jednu nohu přední dobře vysoko utíti. A to vše aby se vykonalo od datum listu tohoto ve dvú nedělích pořád zběhlých. Též také všecka tenata, kdožby koli jaká měl v městečkách neb ve vsech, aby je také na Rabí dali. A vám rychtářóm, konšelóm a hajným přístně poroučím, abyšte to hned opatrovali, aby se to tak v těch dvú nedělích pořád zběhlých vykonalo. A kdož by koli po těch dvú nedělích s kuší neb s ručnicí jdúci postižen a usvědčen byl, aneb že by doma je měl, též i tenata, ten aby tomu, kdož by ho postihl aneb naň osvědčil, deset kop grošuov českých propadl. A rychtář, hajný neb konšel, který by to přehlídl jinému aneb sám se toho dopustil, to dvé [sic], a tomu žádnému odpuštěno nebude, nežli tomu, kdož by je postihl, dáti musí bez milosti, a k tomu i trestán bude. Též také kdo by psu svému nedal přední nohy utíti, ten aby propadl pět kop gr. č. týmž spůsobem, jako i vo ručnicích. A rychtářové, konšelé neb hajní, jestliže by to přehledli, budou povinni též to dvé dáti. I věda v tom jistú vuoli mou a rozkaz, tak se chovejte, jináče nečiníce; neb také úředníku mému na Rabí jsem poručil, aby na to bedlivost měl a zření, aby se tomuto mému rozkazu zadosti stalo. Dán na Krumlově ve čtvrtek oktav slavného hodu božího na nebesa Vstoupení leta páně 1561.

Orig. v knížecím archivě Třeboňském II. 261. 1; na pečeti jest růže a Ursinské pruhy šikmé. — Panství Rabské koupil Vilém z Rosenberka od Diviše Malovce z Libějovic roku 1559, ale prodal je zase roku 1565.

85.

Alše Knoblocha z Pirnsdorfu návod k chovu dobytka ovčího, tištěný r. 1561.

Zvláštním oborem polního hospodářství, jenž před věky býval více rozšířen než nyní, l chov dobytka ovčího. O služebných poměrech ovčáků, jež byly valně jiné, než u ostatní ládky nebo u dělníků hospodářských, poučuje nařízení, jež r. 1549 učinili stavovští zástupci krajů českých, Plzeňského, Podbrdského a Rakovnického; tištěno jest ve Sněmích II. . 593—4. Podle toho ve stádě sedmá ovce měla býti vlastnictvím mistra ovčáka, pro každho pacholka mělo se chovati 46 ovec, a deputát byl pro každého mistra ovčáka ustanoven, tší neb menší podle toho, měl-li tři pacholky nebo méně.

Zde otiskujeme poučení o chovu ovčího dobytka ze starého tiskopisu. V knihovně ského Musea (36. A. 15) chová se tištěná knížka o 72 stranách prvotně nečíslovaných maho kvartu. Na první straně čte se titul:

Regiment zprávy ovčího dobytku, ve dvoje knihy rozdělený. První, kderak jej hospodářvý a nezvyklý rozšafně zpravovati i v dobrém zdraví zachovávati má. Druhé, přišly-li by na í jaké nemoci nebo mor, čím jej má a jakým způsobem hojiti.

Pod tím titulem jest hezká dřevorytina, na níž spatřuje se ovčín s ohradou vodorovně tenou, v předu několik ovec, ovčák jednu ohledává a pán k tomu přihlíží. Na druhé straně kuje se nadpis skoro v táž slova, a spisovatel přihlašuje se s kratinkou dedikací: „Vydané poctivosti a k potřebě urozenému a statečnému rytíři panu Voldřichovi Dubanskému z Duban na Libišicích, králové Její Milosti slavné paměti podkomořího měst v království Českém oc, urozeného Alše Knoblocha z Pirnsdorfu a v Litoměřicích. Leta M°D°LXI°." Letopočet 1561 chází se také na titulní straně pod obrázkem, i na poslední potištěné straně 71, kdež knihkař ohlašuje: „Vytištěno v Menším Městě Pražském u Bartoloměje Netolického, ten outerej Početí Panny Marie leta páně tisícího pětistého šedesátého prvního." Impressor Bartoloměj tolický oznamuje (str. 2) také o svém privilegii císařském k tištění knih, a v předmluvě čtenáři (str. 3—5) vychvaluje přítomnou knihu i děkuje „tomuto autoru a zkladateli této ihy, kterúž jest s pilností a pracně složil a spisoval, urozenému vládyce panu Alšovi oblochovi z Pirnsdorfu."

Spisovatel Knobloch, jak se podobá, byl z erbovní rodiny v Litoměřicích usedlé. Nene o něm než z tohoto spisu jeho. V předmluvě k rytíři Oldřichovi Dubanskému z Duban r. 5—8) vypravuje, že „dobré paměti někdy pan otec váš Karel Dubanský z Duban a na bišicích k osobě mé obzvláštní přízeň a náchylnost jest po vše časy zachovával. Nic méně od vás, pána a přítele mého zvláště milého, vejše než od pětimezcítma let jsem dobrú přízeň lásku poznával." A ponévadž prý Oldřich Dubanský „v Libišicích, v Drahobuzi, v Bičkovicích snad i v Wernieřiczých městečku*)" všelikého dobytka měl hojnost, a přítomnou knihu může třebovati každý hospodář, proto Knobloch umínil si ji vydati ku poctivosti jeho. Co se týče ých vlastních zkušeností hospodářských, Knobloch odvolává se na to, co spatřil, čemu přikl a se vynaučil při „panu Jiříkovi Šlejnicovi při zámku a panství Ruonberském, Šlaknovském, ollšteinském, nic méně i Lovosickém, tu kdež jsem jedný chvíle úředníkem byl," kdež prý

JMt pán dobře okolo 12 i 14 tisíc ovec na všech panstvích chová. Též Knobloch odvolává se na to, co shlídl „v mladistvých letech, v Míšenský, v Durinský, v Pomorynský, v Pruský i v Slezský zemi mezi Vratislaví a blíž k Svidnici u někdejšího pána mého Wilkenauera, a též předešlého pána mého pana Šalndorfa při Bunclavi;“ obzvláště prý o chovu a léčbě ovec došel mnohého poučení, „drže statek Kostelecký **) koupením od pánův bratří Holanuov vlastních (jakožto hospodář), zkušením a užíváním, i také mnohým na rozličné strany s mnohými hospodáři a ovčáky umělými o to rozmlouváním.“ Též z knih se učil. Napsal prý tu knihu „na častou žádost a napomínání, pokudž se tak v krátkosti času a na pospěch u mne prostého snášelo, nápodobně jako vonen pekař žemličky čerstvé do teplé peci sázeje.“ Býval prý o to žádán ode mnohých z pánů, z rytířstva i z měšťanů, i žádá jich, že „na tento čas v tak pospěšném z hlavy a od ruky čerstvém sepsání zavděk ode mne jakožto od starodávního i vždy budoucího služebníka a přítele mile a vděčně přijmete.“

Po této předmluvě jest na stranách 8—26 obsažena první kniha o spravování ovčího dobytka, kteráž zde níže se otiskuje. Druhá kniha zaujímá strany 27—71; dělí se v několik kapitol, z nichž uvedu toliko nadpisy; následují v ní takto po sobě: O nemocech dobytku ovčího a jim pomahání z nemoci k novému zdraví (str. 27), kderak ovčí dobytek před neduhem máš časně opatrovati, aby se lehce neporušily na zdraví svém (30), neduhy a nemoci jakým způsobem nebo předcházeti nebo náležitě hojiti (33), pro kašel a dušnotu (39), o moru ovčím, přišel-li by na ně, jak se mají lékařstvím opatrovati (40), ovce prašivé hojiti (43), škrkavky a hlísty hojiti (44), játra nakažená a porušená v ovcích hojiti (45), krtice, vředy a červy zlé hojiti (47), otok hlavy a hrdla hojiti (49), tlus neb ozhřivici hojiti (53), ouplavici a červenou nemoc (54), o jehňatech mladejch a také již dále odrostlých (55), nemoc červenou hojiti (58), zatvrzení v životě (59), proti červům a škrkavkám (61); na straně 65 bez obzvláštního nadpisu začíná Knobloch mluviti proti čarodějnictví při chovu i léčení dobytka ovčího i jiného, a horlí až do konce knihy proti těm pověrám, že se protiví víře křesťanské. Léčení, kteréž Knobloch doporoučí v rozličných nemocech ovčích, skoro vždy bralo na pomoc rozmanité byliny, kteréž dávaly se dobytku buď utlučené na prach, anebo odvar z nich, jedno i druhé s přídavkem soli kuchynské. Sůl radí dávati Knobloch všem ovcím nejméně ve čtyřech nedělích jednou, sice že by měly málo vlny.

*) Knobloch opětovně píše Libišice, ale nerozumí se tu ves Libišice u Žatče, nýbrž *Liběšice* ve směru od Úštěka k Litoměřicům, kdež blíže k Litoměřicům stojí také *Býčkovice, Drahobuz* ve směru od Liběšic na jih k Hoštce, a *Verneřice* (Wernstadtl) od Liběšic na sever k Benešovu. Podle Sedláčkova Slovníku místopisného Karel z Duban skoupil Liběšice, Býčkovice i Drahobuz od jiných držitelů, a po jeho smrti r. 1542 zdědil je syn jeho Oldřich z Duban; tento byl podkomořím nad věnnými městy v letech 1552—1569.

**) Tímto *Kostelcem* rozumí se někdejší dvůr a tvrz nad Tupadly, severovýchodně od Liběchova, kdež Veith zakládal Slavín; ves se tam nikdy nepřipomíná. Podle Sedláčkova Slovníka str. 439 tento Kostelec do r. 1547 patřil Holanům z Jiljova, a v letech 1547—1549 Alšovi Knoblochovi z Pirnsdorfu, načež koupen byl k Liběchovu. – Zasluhuje povšimnutí, že Knobloch pocházel z Litoměřic, za mladých let poznal Slezské a severnější okolní krajiny, potom byl zaměstnán při hospodářství na panstvích Šlejnických v nejsevernějších Čechách a v Lovosicích, též při svém dvoře Kosteleckém v severních Čechách, ale nejvíce chválí ovce v krajích Hradeckém a Plzenském, tedy ve východních a západních Čechách.

První kniha regimentu o všelikderakém zpravování dobytku ovčího.

Předkem a nejprvé, kderýby hospodář ovčí dobytek chtěl chovati, ten a takovej šetř toho s pilností, na čemž nemálo z strany zdraví jejich náleží: kdyžby

měl ovčín stavěti, aby ho při dole, kdež jest mokro nebo vlhko a povětří mdlejší i porušenější, nikoliv nestavěl, lečby způsobnější místa na svém gruntu jinde míti nemohl. Nebťby ovce pro nízkost položení, vlhkosti, zvláště pak přívalní a deštěm náplavní, kdyžby se země porušila i zahřála, nic méně pro měkkost povětří z té parnosti pošlého, těžce trvati nebo dobře státi mohly, bez pohoršení zdraví svého. Leč by to bylo, snad jsa hospodář nebohatý jonák anebo nemaje při svém panství (jakž předpovědíno) žádného prostranství zbytečného, že by mohl volení za dělení míti, a nemaje vomanu zbytkuov v úpasku svém nebo v měchýři, to změniti, polepšiti a jináč zvolněji učiniti. Ten a takový (podle onoho přísloví starého) musil by učiniti, jak by mohl a trefiti se chtělo, a ne jak by chtěl. Však kdožby s to mohl býti a měl prostranství k tomu, hleď vždycky raději při vrchu anebo zemi rovné, tu kdež slunce jadrně sem i tam prochází i hojněji se dostává, a povětří čerstvější i zdravější jest, ovčín svůj založiti i jej stavěti.

Druhé, aby vždy toho šetřil (pokudž možné), vrata a vokna ovčínu stavením svejm i také dvéře v krově vykyřuov svejch pro zachování sena před porušením dáti udělati k povětří čerstvému, lepšímu i zdravému, obrátiti i postaviti. Ale pro hospodáře sprostnější, nové mladé a nezvyklejší potřebí jest tuto řeč mou povyjádřiti, aby i oni mohli odevřeněji vyrozuměti, kdeby se to zdravější povětří rozuměti mohlo nebo mělo, anebo také v kderé položení ze čtyř stran světa. Totiž nejprvé k vejchodu slunci, odkavádž nejspanilejší i nejzdravější povětří (jakž Plinius Naturalium a Veliký Albrecht v knihách Metheorum vypisují) pochází a odtavád věje. Anebo mezi vejchodem a polednem, při nejméně pak mezi půlnocí a vejchodem, pro čerstvější, zdravější a silnější povětří. Od těch dvou stran světa, totiž od půlnoci až k vejchodu, a od vejchodu slunce až blíž k poledni větším dílem pohodlnější a ušlechtilejší i bezpečnější povětří i přirozeným i případným během pochází a věje. Než k západu slunci a mezi západem a polednem, odkavádž nejměkčejší, nejkalnější v létě, a nejporušenější povětří pocházejíc věje, a netoliko dobytek ovčí, ale také i lidské pokolení nakažujíc vrazí, neradím žádnému hospodáři, ani věrnému příteli, vrat, voken a vikýřův ovčínu v tu stranu kderou obraceti a stavěti. Nebo podle uvážení i kněhami před několika drahně sty lety prvé jmenovaných osob i mnoho jiných filosofův a rad zdravých utvrzení: že nejmdlejší a nejporušenější povětří mezi polednem, západem a menším dílem půlnoci, od těch položení blíž k západu patřících, ku pohoršení všelikderakého zdraví pochází; a to jde z příčiny, (jakž to všichni lékaři starožitní, Hypokras, Galenus, Avicena, Averroys [Averrhoes], i věku nynějšího lékaři a doktoři na tom jednosvorně snášejí), že v těch měrách a položeních drakové, baziliškové, valní hadové a štírové, i jiní jedovatí zeměplazové jezerními vodami shnilými (nejvíce pak z jara, neb se tehdáž pojímají), nic méně časy svými z běhův nebeských pošlými hejbíce kalí a porušují povětří odtavád po-

cházející. Jako pak to nejednou, ale bez počtukrát od učených a rozumných mužův očitě spatřováno i mnohokrát vzprobováno jest, a člověk hospodář pilný neb rozšafný časy potomními, že to v pravdě tak jest, bude moci zřetedlností svou toho pokusiti, ovšem i jistotu vyšpehovati.

Třetí, maje ovčín řádně postavený, vraty, vokny a vikýři k povětří zdravému obrácený, i na místo jsouc hotový: tehdy měj péči o to ihned, aby sobě dobytek ovčí zprávný a k plemenu i k užitku hodný do něho hleděl skoupiti. Obzvláště pak toho pilnost měj, aby ten byl zdravý, čerstvý, očí jasných, veselých, nenakažený a neposkvrněný, tak aby se jím ponejprvé jakožto nemocným (což se jest nejednou hospodáři nezvyklému přiházelo) neznámostí toho nezavedl, škody, starosti i posměchu místo užitku a potěšení z neumění těch věcí nedošel. I dobře bude tehdy náležeti, aby některého přítele dobrého a v těch věcech rozumného sobě k radě a ku pomoci v skupování dobytku ihned ponejprvé požádal, anebo některého ovčáka umělého a zkušeného k tomu povolal, by pak jemu dobré spropití za radu věrnou a práci dáti jměl; vždyť jest lepší škoda, nežli pomluva, posměch i škoda. Při skupování pak dobytku toho šetřiti, aby ten byl mocný, vyrostlý a obzvyšní, k plemenu i k užitku dobře hodný, jakož ten a takový v Plzenským nebo Hradeckém kraji mimo jiné kraje zpuosobilejší i mocnější mívají. Však Polského, Slezského, Lužického, Srbského, Mareckého nebo Bavorského, pokuď můžeš, hleď se vystříhati; leč by toliko vod nouze a na krátký čas jedné přes léto chtěl, pro sehnání užitku vln i dojiva a nadělání hnoje nebo vystávání dědiny, jich na krátko pochovati, nemoha jiného prvé hodnějšího míti. Nebo z těch stran a zemí jmenovaných, pro řídkost země lehké a písčité, i dobytek všelijaký, obzvláště pak ovčí, lehký, skrovný a hrubé vlny bývá, totiž malý, krátký a zakrsalý, nicméně také řídkorounný; a nevšudy mi ve všech místech on zde rád v Čechách a zvláště ponejprvé dobře stojí, což nejednou a ne na jednom místě pokoštováno jest. Protož hleď sobě ihned s počátku dobytek, jak vyrostlý tak také i dobrovlnný skoupiti, nebo z vyrostlého a většího dobytku více budeš vlny míti, a jedno rouno dobrovlnné budeť tak mnoho platiti, jako tyto dvě hrubovlnné. A vždy budeš míti dva, tři i čtyři kupce za jednoho, na vlnu rouna dobrého, a netřebať ji bude křivdářům na Vše Svatý rozvěřovati, vlčí srsti vlnu obhroubní pro neodbytnost její odpolu dáti i rozvěřiti musí. Dobrovlné pak ovce a vyrostlé v Plzeňště ne na jednom místě nejdeš, anobrž větším dílem blíže sem od Bavor ku Praze na vše strany, avšak v jednom místě hodnější i způsobnější, nežli v druhém. V Hradečtě však okolo Hořic, Kopidlna, Veselí, Bydžova, Třebechovic, obyčejně vyrostlé a dobrovlnné ovce mívají, odkavádžto jich sobě k plemenu prvotně nakoupě, budeš moci potomně více rozplemeniti. Také i toho nepomíjeti, aby hleděl sobě ne rozličných barev ovcí, ale dvojí barvy toliko, bílé totiž a černé, pro odbytnost a zvyhlásilou prodejnost, však dobrovlnné vše a což nejpřednějšího rouna býti může,

skúpiti. Nebo vlna s ovcí šedivých, strakatých, ryšlavých, psí a kozí srsti, hrubovlnných nikdá není tak odbytná a platná ani prodejná, jako sama bílá a černá, lečby rudá přednorounná vedlí toho byla. Pakliby se kdy přihodilo (jakož se i to stává), že by musil jedny s druhými kúpiti, a nechtí-lit jedněch bez druhých prodati, tehdy mysl je co nejdřív z stáda svého vyciziti, a díl řezníkům zase sprodati, a druhý pak díl šafáři na šlachtatu odmísiti, anby jináče musil v městě v krámích čeledi maso za peníze kupovati; i to k tomu výborně sloužiti bude pro rozplemenění stáda dobrého. Aby pilnost měl plemenáče, jinak berany, vyrostlé, mocné co největší, vlny bílé a černé, co nejlepšího rouna předního k ovcím vyhledati a spůsobiti.

Čtvrté, když již budeš míti dobytek ovčí tak skoupený a v hromadu shledaný, tehdy neprodlívej, (ač nemůže-li býti dříve), o vovčáka pilného, střízlivého, rozšafného, obzvláště pak umělého i zkušeného se záhé postarati, s přátely dobrými nebo ovčáky v tom řemesle rozumnými se raditi, i vyptávati. A nevaž sobě toho, umělému a skušenému ovčáku více nežli jinému na službě něco přidati. Nebot není jeden druhému v opatrování dobytku rovnej, anobrž jeden druhého tři i čtyřikrát prospěšnější a užitečnější jest; a což kolivěk dospělému a zvyklému mimo jiného služby přiopravíš, nebot se to dílem na dobytku a dílem na užitku několikokrát více nahradí s jiné strany. Při tom hleď vždy ovčáka raději na pátej díl ovec zjednati, přidada jemu obilí k poživení a něco peněz podle slušnosti, nic méně i vovsa pro tluč, a chleby věžníkuom, nežli by jej na stravě své a na penězích měl hotových chovati. Nebot on nikdá tak věren ani ovšem pilen cizího nebude, jsa toliko ze stravy a z peněz nájemníkem do některého času, a vezma odpuštění, vyvstana oukradně uteče, jako tento ovčák věrnější bude, maje svých vlastních ovec pátej díl při všem a mezi vším stádem tvým.

Páté, at hledí ovčák ihned s počátku sobě ovce pořádně z nejedné příčiny ani ze dvou pěkně na tré rozděliti: totiž ovce plodné jinak dojné v jedno stádo obzvláště, a ovce jalové, skopce a berany v stádo druhé též obzvláště, jehňata pak v třetí stádo odmiesiti, i každé rozdílně ponarůzno pásti a v hromadu jich nemísiti. Tolikéž i do ovčínu na noc (ač chce-li pořádným a rozšafným hospodářem nalezen býti), poruč je každé stádo tak zprávně rozdělené na tré obzvláštně zpřehrazovati, aby se vesměs nemíchali. Avšak někdeří hospodáři, ano i sami ovčáci jinej a jinej obyčej v tom zachovávají, že všechny vesměs bez rozdílu pasou, tolikéž i v ovčín stavějí; ale já vejše a více chválím vobyčej starozvyklej jeho milosti pána mého, že je rozdílně a rozšafně i pásti na různo i do ovčínův obzvláštně stavěti dá. Nebo jestliže budeš ham tam i s voskem všechny tři stáda tak neřádně v hromadu chtíti spustiti, a je (jakož mnozí mladí a nezvyklí hospodáři činívají) všechny houfem pospolitě v hromadu pásti, tolikéž i do ovčínu šmahem zavírati: tehdy záhé věz to hospodáři, že dvůj i tvůj neřád nechvalitebný i neužitečný sobě uděláš;

jedno, že jehňata již vyrostlá budou mateře větším dílem táhnouti a sáti, překážejíce jim pastvin užívati, mnohdykrát a zvláště churavé nebo nečerstvé až do zemdlení je často durmati, žádné lítosti nad nimi v tom nemajíce; samy pak jehňata jsouce již povyrostly, budou pastvy své obmeškávati, durmání samého pilňujíce, a mohouce se daleko lépe samy vypásti, i nerovně zdravější a dobřejší býti, nežli durmajíc bez přítrží od mateří churavých a nemocných; i mateře by se také jich, překážky nemajíce v pastvinách, pohodlněji a důbřeji vypásly a měly, i v svých churavostech a nedostatcích tudy silnější a zdravější byly. Také by ovce dojné zdravé a čerstvé jsúci, kdyby se dvý nebo trý jehňat vyrostlých na pastvách u jedné ovce dojením neřádně nezavěšovaly; buď při poledni, ráno neb na večír nerovně a více dojiva ovčího k dojivu kravskému pro opravení sejra na pomoc přidávaly. A nic míně nemohly by jich jakožto mladistvých, choulostivých a outlých, berani, ovce a skopce (jakž na oko často jest vídáno) od jeslí sena pryč odháněti, ani jich hlavami od všelijakého požívání jídla pryč odštosovati. A by pak chtěl vyrostlým jehňatuom (jakož hospodářský obyčej všude jest) pro posilnění a zmocnění trochu vovsa přidávati, nebudeš moci toho tak dobře a volně vykonati; neboť je berani, ovce a skopci jakožto mocnější od ovsa odtrkají, rovně jako kotě mladé od mléka odstrčí.

Šesté, což se pastev a shromažďování sen nebo votav pro všechen trůj neb čtverej dobytek ovčí dotýče, tu jesti pilně potřebí, na čemž zdraví jejich dílem jedním nemálo záleží, aby jim hleděl s pilností buď sena nebo pastviny suché, krom močidla, bahnišť, a vždy raději při vrších a horách voliti a vybierati. Ale dolejších sen nebo pastev, kdež jsou pomokliny, náplavy, vlhkosti, louže, jezera, zátoky, vody stojaté a shnilé, těch se (pokudž jen možné) všemi obyčeji vystříhati máš. Nebo jakž z hořejších suchých a správných sen i pastev ovce čerstvé i zdravé větším dílem bývají: tak také z sen a z pastev níže vzrostlých, vlhkejch a porušených dobytek se nakažuje a porušuje, a s přimíšením povětří nezdravého i mor na ně přichází až k smrtedlnosti.

Z kterýchžto příčin hospodáři, šafáři i ovčáci umělí a zvyklí, když se k podzimku zchyluje a rosy jizvivé z kalného povětří porušeného na traviny spadají, tehdy oni s vajhonem ovčím před vajchodem slunce nezvláštně pospíchají, až prvé rosy takové jizvové a nakažené na pastvinách trochu pooschnou. Časem pak jiným jarním neb podzimním, když jest povětří zdravější a nebe jasné, jakž se nebe zardívati a než dobře slunce z hory vycházeti počne, ovčáci pilní a rozšafní k vrchuom a hájuom pro jiné rosy libé, chutné a zdravé, častně vyháněti usilují. Však lépe jest ovce do lesuov již po poledni aneb do hájuov, kdož je má, na vřesy a jiné traviny proháněti, nežli by je měl při dolinách, místech nízkých, povětří mdlejšího, tu kdež vlhkosti se vztahují i zůstávají, pastvinami zdržovati; nebo summou zavírajíc, ovčímu

dobytku prvním dílem nic škodlivějšího nemůž býti, jako nízké při dolích a mokřinách, obzvláště pak shnilých, stojatých vodách, buďto sena nebo pastviny. Zase na druhou stranu nic pohodlnějšího a užitečnějšího ovcím není, jako pastvami je opatrovati, při místech vyšších (kdož je míti může) buďto hornatých, nebo rovinách. A vždy jsou ovce důbřejší i lépe se na těle mají, a více jim k duhu jdou sena a pastviny polní, sluncem i povětřím vyčištěné, nežli pastviny lesní nebo hájové, a zvláště sena v dolinách mezi horami, tu kdež slunce nemnoho dochází; z příčiny, že traviny a sena polní obyčejně jsou jim lahodnější a zažitnější; ale kyselejší jsou hájové nebo lesní, a zvláště podolní pastviny i sena, málo slunce spatřující, nežli pole čirého.

A kdož by tomu z nerozšafných ovčákuov nebo šafářuov věřiti nechtěl a z nezvyklých hospodářuov místa dáti nemínil: ten toho pokoštuj níže položeným způsobem: Vezmi dobré trávy z pastvin krejských, a daj ji do hor na traviny i sena lesní oudolinné: tu poznáš ve čtvrti nebo puol létě, přechátrají-li se čili nic, a mnoho-li budou proti prvnímu krejskému dojiva dávati. Tu ihned zprobuješ a jistotu toho přezvíš, kdyžť prvního roku, než při horách kyselejším pastvinám přivyknou, že sotva polovici dojiva dávati budou, což jsou prvé při pastvinách lahodnějších v kraji obyčejně dávaly. Anobrž i všelikderaký dobytek horní i lesní, příčinou pastvinami kyselými, neslunečními, jinak na slunci nezrostlými, všeckeren drobnější a zakrsalejší jest, nežli ten, kderýž se v kraji rodí, na lahodnějších travinách se pásá, a ustavičněji na slunci a povětří libém v pastvách chodí i přebejvá. A pakli mi nechceš hospodáři ani tomu příkladu věřiti, chciť dáti druhé podobenství, aby vždy mohl netoliko rozumem dosáhnouti, ale také rty svými zprobovati hmotně i skutečně. Vezmiž jahody nebo jabka lesní štípence, a jabko krejské nebo jahody, kteréžto obé na spanilosti slunce stojí; pokoštuj obojího rty svými, a rozsuzuj zdravě. Tu vyšpehuješ jistotu, jak jesti jedno druhého pochopnější neb příjemnější.

Což se pak sen obzvláštnosti nebo votav dotejče, obyčejně jsouc z míst a luk vyžších dobytku všelikderakému pohodlnější a užitečnější, nežli ty, kteréž rostou při dolinách mezi horami a vrchy, na lukách vlhkých a při místech mokrých. Též také sena drobnější a listnatější jsou ovcím i jehňatuom lepší a zažitnější, nežli sena hrubých travin křovatých, kteráž lépe kravám nebo telatuom (ač nemají-li telata v otavách dostatku), jakožto dobytku hmotnějšímu nežli dobytku ovčímu, náležící [čti: náležejí].

Také hospodáři rozšafní se vší pilností toho šetří (pokudž možné jest), nedati se travinám podkaliti: z příčiny, aby sena pražná nebyla, a ovce po nich potom nekašlaly, ale raději volné a zdravé duchy zachovaly. A když již traviny dorostú, souce na té době posekány (však to rozdílně bývá, že dříve v kraji, nežli v lesích, v horách a v hájích), tehdy hospodářové ihned po svatém Janě, a raději

nežli před ním, traviny sekati dají, a praví je býti některým vprobováním ovcím, anobrž kravám, telatóm i koňóm zažitnější. Jiní pak ihned po svaté Trojici traviny podtínají, jakž rané léto neb vyrostlé traviny se ukazují. Však to všecko sám čas, totiž rannost a zdarnost podletí vlhkého a léta teplého, přináší i vyučuje, jak by se člověk hospodář při tom nebo jiném (rozumem a pilností zpravujíc) měl náležitě zachovati, kdy začíti nebo posečkati. A když jsou již sena nebo votavy posekané, zobracované a dobře vyschlé budou, aby neplesnivěly i k porušení nepřišly: tehdy je raději po poledni v slunce jasné na ovčíny domů svoziti, nebo po nešpořích, nežli by je ráno za rosy v povětří kalné a za vlhkosti měl z luk domuov svozovati. Však toho ihned po svezení a na hromadu složení se vší pilností šetřiti, aby na to seno neb otavu kočky a psi nechodili ani na něm nelíhali, aby toho neporušili; a tolikéž aby nad ním slepice, kuřata, pávi nebo holubi nesedali a řáduov sobě nedělali; neboť by se nečistotami jejich sena i votavy porušily, prašné a škodlivé byly. Od kterýchžto sen a votav tak prašných mohly by se ovce velmi lehce nakaziti (jakož jest ten dobytek z přirození outlý), potomně z toho kašlati i též dušný býti; což jest ovcím k nemalému stížení, jejich i jehňatuom v životě k zemdlení. Protož bude dobře náležité i pilná potřeba, žeby seno zachoval, i votavy a jich ostříhal záhé před porušením, aby dvíře a vokenice přivíral v vikýřích ustavičně, anebo v oknách, dvířcích a v poklopích mříže sobě dal záhé zdělati a jimi opatřiti, tak žeby tam ani vrabci, ani holubi, netoliko pávi nebo slepice, lítati a hnízditi se ani seděti mohli. A tou pak měrou a rozšafností zachováš sena i votavy spolu i ovčí dobytek před porušením v požívání sena a votav mnohým i všelijakým dobytkům.

Jestliže pak sen ani votav zbytkuov nemáš, jakož ne všudy a ne všichni hospodáři toho zvláštní hojnost míti mohou: tehdy šetř času jarního, aby sobě tím více hráchu po jedné brázdě nebo vikve, obzvláště pak sočky pro jehňata, jinak šocovice, místo sen a votav s potřebu přisíval. Neboť ta píce všemu čtverýmu dobytku ovčímu silnější i zdravější jest. A co pak nebo oč spořejší, to může každaj prostým rozumem dosáhnouti. I budeš moci tou měrou a spůsobem, dávaje dobytku jalovému až do vánoc hrachoviny, vikviny a šocoviny jehňatuom, nemálo sena sobě tudy k jaru, když se ho již při hromicech a k postu nedostává, budeš moci přispořiti, a do jarních pastev tím volněji povydržeti. Však i toho rozšafně s pilností šetřiti, když se ovcím buď sena, hrachoviny, neb šocovice dobytkuom dávají, cožkolivěk toho hrubšího z objedkuov za jeslemi nebo pod jeslemi dole bude zbejvati, ne aby se to hned ovcemi nebo jehňaty vyrostlejšími pošlapalo a v niveč obrátiti mělo, ale kaž to ovčáku (ač nevtípí-li se toho sám od sebe udělati) nebo ovčačce, nebo pacholkuom jich, nic méně i svým, pěkně hraběmi shrabati i v hromadu skliditi, a na loub, jinak podlahu, místo suché, ať by provětralo, vynositi. A když by již provětřelo i proschlo, což tak raději požívati budou, budeš míti spořením tímto píci pohodlnů,

kravám i telatům co za jesle obzvláště přidávat, nic méně dobytku jalovému, ač bude-li co toho zbejvati nebo potřeba nastávati; ježto by sice pro nedostatek sen a votav v mnohých místech na holé slámě přestávati musily. A nedbánlivý hospodář, i lénivi a nevěrní ovčáci nevšudy této regule a tohoto regimentu šetří, anobrž řídcí s pilností šetří nebo zachovávají. Na čemž jest pak netoliko dobytku většímu rohatému pohodlí, nebo telatům, ale také i hospodáři pochází z toho z jedné strany sporota, aby je k jaru (jakž povědíno) tím volněji bez zahubení, tudy spoříc, povydržeti mohl.

Sedmé, chceš-li aťby se ovce pořádně bahnily, jinak s jehňaty v zimě, jedny po druhých zprávně kladly, a ne jedny mimo druhé, mnohem posléze, teprva snad v osmi v desíti nedělích, a mnohdykráte ve dvanácti, což jesti věc jak starostlivá, neřádná i nepohodlná, tak také škodlivá i nehospodářská: tehdy toho tím rozdělením ovcí ve tři stáda dovedeš, jakžť jsem o tom při počátku regimentu vypsal a naučení o tom dosti zdravé předložil. Protož mnozí hospodáři rozšafní, jako ti obzvláště, kteří jsou k vejchodu slunci nebo k západu, zase také blíž ku poledni, jako Uhři, nebo ku puol noci, jako Lužičané a Markarové, jiný a jiný v tom způsob zachovávají; totiž že plemenáče a jinák berany o tejden, nebo dvě, tři i čtyři neděle, jakž teplejší nebo chladnější krajův svých položení mají, tak také podlé povah a příčin, dříve nebo poslíz k ovcím plemenáče v pospolitost podle rozumu, obyčeje, a zvyklosti připouštějí. A ranějí-li je nebo dříve bez uvážení smyslného v hromadu spustíš, anebo je bez rozdělení opatrného ve tři stáda (jakž prvé předpsáno) ham tam i s voskem pásti a spouštěti budeš, dřiveť se také nejednostajně, anobrž nepořádně bahniti budou, jedny druhých o několik neděl drahně prvé nebo posléze se položí. A protož nepilný a neopatrný buď hospodář, šafář nebo ovčák, takovým neřádem před sebe vzatým musí o několik vozův drahně, zvláště na veliký počet ovcí, více sena, více hrachovin i sočky nebo vikve míti, kderouž oni nejraději hryzou i nejzažitnější jim jest; i drahně také sobě pro nepořádné bahnění starosti i práce více přidá; čehožby mohl rozdělením ve tři stáda ovec dobře umenšiti. Z kterýchžto příčin, chceš-li v slušnou míru a v pořádnost toho všeho trefiti, ať by se ovce nepříliš ráno ani také brzy pro spoření sena bahnily, ani také vrtohlavé (jakož se nerozšafným přihází) ovce jich byly, nebo hlavy pohoršení mívaly: tehdy šetř, když již větší díl kanikule, horka velikého, těch psích dnuov trochu pomine, kdež a v kterýchžto i lidé, mdlejší hlavice, pitelní a nešetrní se někdy na mysli požertují nebo fantují i blázní, a staré přísloví jest, že naděláš co beran v horko: tím na srozumění příslovím dávajíce, že jest čas kanikule, čas k tomu nezpuosobný. Však zejména čas k tomu vejbornější po svatém Jakubě Velikém, při svatém Petru v vuokovách, buď dřív nebo posléz, jakž kraj teplejší nebo chladnější jest, a položení sídla, jinak obydlí tvého ukazuje. A tak summou mezi jmenovanými svátky, pro pamět přidada prvé po vypasení beranuom k vícerýmu někde obzvláště

vovsa, budeš moci plemenáče a berany k ovcím pořádně chladnějším časem k více-rýmu připouštěti. Někteří pak hospodáři mohoutnější, pro posilnění, zprávnost a ztužení plemenáčův, den, dva i tři před spuštěním jich jedněch k druhým v pospolitost, odsadíce je do krmníku, obzvláště ovsa trochu jim každého dne na noc přidávati obyčej mají pro zdarnější jehňata.

A když se již ovce buď na podzim nebo v zimě klásti počnou, a již jehňata vydávati budou, tehdy ovčák ihned pilnej ovci obahněnou spolu s jehnětem, ať by ho staré neušlapaly, ani nezemdlely, na stranu obzvláště ven z stáda poodsaditi má, a to tímto způsobem: Maje prvé plotce nebo žebříčky záhé a za času sobě k tomu připravené, jakž zvící nebo prostranství jest ovčinčí, na půldruhého lokte, by pak na dva vzdýlí, přinajmeň aťby se ovce i s jehnětem mezi plotci mohla obraceti. A hleď jich senem dobrým za žebřinky pilnu býti, a někdy i hrstkou vovsa (ač máš-li dostatky jeho), aťby ovce po porodu se sílily, dojiva pro mladé hojněji měly, a jehňátka tím spěšněji, zdravěji i mocněji odrostaly, přidávati.

Pakli by které jehně ven z žebřínkuov se dobylo a do ovčínu vylezlo, anebo je hospodyně, též i šafářka z rozkazu paní své (jakož se jest mnohdykrát to stávalo) z příčiny, když jest jehně bělostné, nebo jako havránek černé a hladké, že by je do světnice nebo do ratejny vzaly, a s ním se buď sama paní nebo děti pichlaly a je všelikderak zmačkaly, anebo se o jinou ovci durmajíc o ni otíralo: tehdy mátě jeho k tomu žádnému se pojednou zase nepřizná a jemu k sobě nedá, ale je bude od sebe preč honiti, i hlavou na stranu strkati. A tolikéž mu i jiná ovce udělá, že se k němu nepřizná. Kdežby tou měrou jehňata musily zemdleti, chrnúti, naposledy i zemříti. I takovému každému tímto způsobem máš záhé, nežli by hladem zemřelo, pomáhati: totiž vezma jehně, hlavu mu nejprve, potom hřbet i bočky, obzvláštně pak po levé straně, o mateř nebo ovci jeho ošoustati a otříti. A hned se k němu mátě jeho zase přizná, a bude je jako kdy prvé znovu milovati i krmiti. Však toho musíš obzvláštně pilen bejti, pro jiné ovce, kteréž se po nich teprv bahní, když se ovce k němu již dobře přizná a je zamiluje i také krmiti bude, aby ji nemeškaje i s jehnětem spolu jinam na stranu ven z toho krmníku obzvláštně vysadil, tak aby jiné ovce obahněné posléz spolu s jehňaty svými do jejich krmníčkuov pro předřečenou příčinu mohly přicházeti.

A když již jehňata větší odrostou, že je dojivem již ostavíš a na stranu pryč odsadíš, pro opravování sejra kravského: tehdy dávaje jim drobnější seno listnaté za jich žebřiny, musíš jim také každého dne šrotuov votrubných z pšenice i také po troše ovsa přidávati, chceš-li, ať by se lépe sílily a dříve mocnily i spěšněji odrostaly. I budeš je moci (jakž prvé povědíno) každého dne na pastviny i do zahrad, na lúky jalové nebo palouky, i jiná místa suchá a jim pohodlná, samy ob-

vláštně proháněti, tak ať by se hned pásti z jara za mládí učily, a napaseny jsouce, ím ochotněji odrostaly. Amen. Konec první knihy.

86.

1562: Jednání o výkup z vrchnostenského práva k odúmrtem na panství Krumlovském.

Pan Vilém z Rosenberka dal r. 1562 písemným okružníkem ohlásiti svým poddaným a panství Krumlovském, že které vesnice zůstávají pod právem odúmrtným, (t. j. kde podaní nemají práva pořizovati testamentem o majetku svém, a v nedostatku synův statek spadal a vrchnost), tam by chtěl odřici se práva odúmrtného a vydati na to každé vsi privilegium, kého měšťané v městech a v městečkách skoro všude již užívali; požadoval však za to, aby rok peněžitý, jejž poddaní pravidelně ze svých nemovitostí platili vrchnosti, se zdvojnásobil, nebo aby poddaní uvolili se k novým robotám. Poddaní po panství Krumlovském jsouce o to ízáni, odpovídali větším dílem, že nemohou na sebe přijmouti požadované zvýšení úroku, žto by jim bylo větším břemenem, nežli právo odúmrtné; někteří však byli ochotni přinouti nabídku vrchnostenskou. Jaký výsledek toto jednání mělo, nevidí se sice z přítomných ísemností, ale jednání samo jest také poučné.

V urbáři panství Krumlovského z roku 1585 jest zaznamenáno 231 poddaných osad samot, z těch pak tehdáž bylo 75 prostých břemena odúmrtného, ostatní zůstávaly pod dúmrtí.

Přehled jedenáctera rychtářství, v která se roku 1541 panství Krumlovské dělilo, se neny českými i německými jest tištěn v Památkách arch. X. 345—347.

1.

rovolání k poddaným panství Krumlovského, že by vrchnost odpustila všem odúmrti za náradu buď zdvojnásobenými úroky nebo novou robotou. — (V Krumlově 1562 před 26. pros.)

Jeho Milost pán jakožto dobrotivej a milostivej otec poddaných svých obýšleje dobré a užitečné, aby v časném zboží a statcích svých se rozmahali, tak by jedni po druhých, zvláště přátelé krevní a příbuzní, nápaduov užiti na panstvích Mti, aneb o svých statcích řéditi a kšaftovati mohli, tak jakž v městech a něterých městečkách i v vesnicích toho užívají;

Na tento spůsob ráčil by všem poddaným svým na tomto panství Krulovským odúmrti odpustiti a právo městské [sic] jim dáti, i to také listy a pečetí ú každému městečku a vsi, kdež práva nemají, stvrditi, aby mohli o svých statcích diti, kšaftovati a odkazovati, však na panství JMti páně, kteréž na tento čas míti ící aneb na potomní časy míti bude, a nikam jinam. A kdož by kšaftu aneb pořímí o svém statku neučinil, aby jeho statek na nejbližšího přítele krevního aneb íbuzného připadl, též na mém panství. Však aby také JMt pán dokonce o své ichody, kteréž tak úmrtním právem na JMt připadají, neráčil přijíti, což na tento s úrokuov v které vesnici neb městečku platí na groš míšenský, aby platili na

groš český, totiž ještě jednou k tomu. Ačkoli odúmrtí více na JMt připadá každého roku, nežli by se na těchto úrocích sbíhalo: však proto JMt i toho by se opovážiti ráčil pro jich dobré a užitečné; neb i toho zprávu míti ráčí, že jsou některé vesnice týmž spuosobem od předkuov JMti takové svobody dosáhly, a pak i jinde v tomto království Českém sobě takových svobod a práv dosahují. Kdež pak ráčí JMt tu zprávu míti, že poddaní pánuov z Plavna za takovúž svobodu a práva podvolili se každý, jakž kdo sedí pod nimi, každého roku čtyři dni roboty ženné a čtyři dni vorné. I chtěli-li by též učiniti a v to se podvoliti, snad by JMt i to od nich přijíti ráčil, však tak, což by se takových robot nedodělalo, aby to penězi doplatili.

Protož aby se na to rozmyslili a sousedóm svým ve známost to uvedli, a zase aby se v sobotu na den sv. Štěpána v tom místě s odpovědí najíti dali; a na to aby dobře pomyslili, což se jim nyní od JMti pána podává, aby sobě toho nezmrhali, moha toho na tento čas dosáhnouti, potom aby se JMt neráčil jináče rozmysliti.

Koncept bez data z archivu Krumlovského; opsal p. Hynek Gross a vydal v Budivoji 18. ledna 1901, odkudž tento otisk učiněn jest. Datum vysvítá ze srovnání s kusem následujícím.

2.

Záznam o odpovědech poddaných z jednotlivých rychtářství na panství Krumlovském na dotaz, zdali by za propuštění z práva odúmrtného přijali na sebe nové břemeno. — B. m. 26. pros. 1562.

Od městečka *Plané*: ze vsí někteří prosí, aby zuostali při prvním spuosobu, že by nemohli s to býti, aby větší plat na sebe přijali. Nežli v tom rychtářství tito svolili, že by to přijíti chtěli: Dva sousedé Pairiš, Haidl, ti svolili; v Glashutten ten by také svolil; Paule im Althutten ten svoluje; jediný sám Welffl v Rindles jediný sám svoluje, Kharlashoff na samotě ten svoluje, Hinderhamr, ti svolují. Plané městečko. Ze vsí od Plané městečka málo kteří povolili, jakž mi rychtář poznamenání dal. I dal jsem jim na rozmyšlení ještě do pondělího příštího, aby mi odpověď dali.

Volary: pokázali listy pana Petra z Rozmberka na odúmrt, který vyšel leta 1503 v pondělí den sv. Brikcí, a JMt pán ráčil jej potvrditi leta 1551 v pondělí den povýšení sv. Kříže. (Při tom jest huť, říkají u sv. Maří Mandaleny. Jest v jich gruntech, ač není jmenována v listu, však dávají zprávu, že jsou vždy předkové JMti při nich v té svobodě zachovávali. Dává každého úroku po 30 g. míš., a tak do roka učiní toho 1 fl[1] míš., a list se vztahuje na obyvatele v městečku.)

V *Polenském* rychtářství dali se slyšetí prosíc, aby při starým spuosobu zachováni byli, že dávají veliký platy prve, veliké desátky, že by nemohli s to býti.

Chrobolští sami v té vsi, ti by se chtěli podvoliti se dvěma mlýny a dvory v dvojnásobný plat; než jiné vsi k tomu rychtářství prosí, aby při prvním spůsobu zuostali, že sice mají veliký nedostatky a zřídka se obilí u nich rodí.

Smědečské aneb *Ktišské* rychtářství, 13 vsí, žádají při starobylým spuosobu zůstaveni býti; kromě Jiřík Ebrhart v Smědči, ten chce rád se poddati v dvojnásobný plat, aby svobodu měl.

Pašičtí okázali svuoj list na práva městská.

Frantalští ti prosí, aby při prvním spuosobu zuostaveni byli, že jsou toliko čtyři vísky, a chudý že jsou.

Zelnavští, Sunberk, Parkfrid, Hintring a *Schenaw*, ti se podrobují v tom rychtářství, též i dva mlynáři, kteří k tomu rychtářství náležejí, ti by učiniti chtěli a přijíti. Oznámeno jest jim, že se mlynáři na ten čas v to nepojímají.

Vltavští mají právo; než v *Rotšlogu* a *Ekhetšlogu*, kteří k tomu rychtářství náležejí, prosí též při prvním spuosobu zachováni býti. Czellinger v Eckhetšlogu, jinak v Bližné, má taky on sám na svuoj dvuor právo.

*Mokerské**) rychtářství žádají při prvním spuosobu zachováni býti. Mokharaw, Schlaken und Hubene v tom rychtářství, a samotný dvuor, ti žádají při starobylým spuosobu zachováni býti.

*) Mokrá, něm. Mugrau, ves mezi Hořicí a Horní Planou.

Ssworzpach tolikéž. Sworzpach že nemohou s to býti, že prve mají na sobě veliký platy; prosí, aby při prvním zachováni byli.

Sverazské rychtářství tolikéž, pravíc, že by některých dvoruov darmo, aby měli platy spravovati, nevzali.

Čakovští a *Jankov* pokázali list na právo.

Zbitinští, ti ujímají to vděčně, prosíc toliko, aby jim lesy prodávány byly, že nemají stavení čím krýti. Jsou nedaleko Prachatic. Jedné aby při tom zachováni byli, jakž prve od předkuov Jich Mtí páně z strany lesuov.

Stráženští prosí zachováni býti při prvním spuosobu; ač jsou některé osoby, kteří by ujíti chtěli, ale nebyli zde, mají v pondělí odpověď dáti.

Hašlovští neb v *Lužné*, (Hašlovský rychtářství v Lužném), to rychtářství prosí, aby byli při prvním spuosobu zachováni, že mají s prvními platy dosti činiti.

Záhorští za Smědčí též žádají při starobylým spuosobu zachováni býti; kromě samého rychtáře, ten se podvoluje, prosíc, aby mu byl list dán.

Z *Husineckého* zboží *Zábrdští* okázali list někdy pana Mikuláše z Wintrberka na Štěkni, že jim prodává dědiny v plat, ale žádného práva jim nedává. Datum toho listu 1390 na den sv. Ondřeje.

Raveňský [Rovně] úřad prosí též při prvním zachován býti, že mají malé grunty, a s úroky i berně nemohou bývati; musejí se zajímati.

Z *Oujezda* [Kamenného] k Budějovicem též prosí při prvním zuostaveni býti.

Z *Třeboninského* úřadu též žádají zuostaveni býti při starodávném spuosobu. Z *Třísovského* úřadu tolikéž.

Z Přídolského úřadu okázali list na právo na městečko Přídolí a vsi Lověšice, Spolé, Malčice, Osek, Zahořanky a Rovný, i potvrzení na to od JMti pána leta 1555. I jsou tyto vsi k tomu rychtářství, kteréž nejsou na ten list pojaty: Chabičovice, Machovice a Dubová. Ty žádají při starodávním spuosobu zuostaveny býti, že sice mají s jinými platy a daněmi dosti činiti.

Plástovští okázali list na právo a potvrzení JMti páně leta 1553.

Ma[c]hovští okázali list na právo od JMti pana Vilíma z Rožmberka jim vydaný leta 1554, kterýž i v kanceláři registrován.

Lheničtí žádají při prvním spuosobu zachováni býti, ale neokázali nic, aby měli co na odúmrt, aby jí povinni nebyli. Hned jest jim oznámeno, aby věděli, že jim odúmrt odpuštěna nebude. Jestliže jsou první páni jim ji odpouštěli, činili do své vuole, i JMt pán tolikéž, ale muože na to nastúpiti, když koli ráčí. Než Vadkovští a Vodičští, ti by chtěli jeden úrok duplovati.

Střítežské rychtářství prosí za první spuosob.

Podvorské rychtářství, rycht. v *Dobrkově* též žádá zuostati podle starobylého spuosobu beze všeho hájemství.

Novosedla, ti přijímají vděčně, též i dva mlynáři k tomu příslušející, též i Rodlmilner, který k faře Kájovské náleží.

Žaborečští okázali list na právo (pana Jana z Rožmberka leta 1527 v pondělí po Všech Sv.)

Stanar gericht jinak v *Polenským* úřadě žádají při prvním spuosobu zuostati. V pondělí na Mlaďátka [28. pros. 1562].

Brlohští mají pravo, a čtyři Novovesští s nimi: než jiní by rádi také právo měli, ale praví, kdyby měli dvojnásobný plat dávati, že by museli snad gruntův pustejch nechati. Než chtěli by za peníze kúpiti. — Ondra na Hrbkovu mlýně samotný chtěl by také právo koupiti, než s urok dvojnásobný že nemůž býti.

Z Pianí České rychtař nebyl, musel na Nové Hrady jíti: Radošovskej též, přijímají, prosíc za list.

Z Neplického rychtářství všickni prosí při prvním spuosobu zachováni býti, kromě Hrbovští, ti chtějí přijíti.

Z Fefršlaku u Prachatic ti ujímají, než poněvadž jedně dobytky sedí a lesem se živí, prosí také, aby jim v lese milost dána byla.

I po vyslyšení toho všeho, maje zprávu od pana Kaby, že by někteří páni v Čechách i dobři lidé sice na poddaný svý ukládali platy, kdež se na míšensko platí, že musejí na česko platiti, a proto v odúmrti zuostávají a z toho nejsou propuštěni, obšírně jim to v přítomnosti pana místokomorníka česky i německy vyslovivše, aby se ještě doma sasedům to předložilo, že JMt pán neráčí na ně toho darmo vkládati, ale proti tomu odúmrt odpouštěti: puokudž čas mají a té

vuole JMt býti ráčí, aby to raději přijali, nežli by se JMt ráčil jináče rozmysliti. I dal jsem jim ještě na rozmyšlení do pondělího na Mlaďátka [28. pros. 1562], aby mi oznámili, kdo by chtěli to' ještě přijíti, nežli by se JMt ráčil rozmysliti; a někteří, kteří jsou blíže Prachatic, mají ke mně v středu [30. pros. 1562] do Prachatic přijíti.

Actum v sobotu na den sv. Štěpána, leta Páně 1562.

Koncept a přepis 16. století v kníž. archivě panství Kruml. I. 5 AU. 1 b.

87.

Krále Maximiliana instrukce daná hejtmanovi panství Pardubského

dne 15. října 1563.

Král Maximilian za vlády otce svého císaře Ferdinanda roku 1560 koupil panství Pardubské od věřitelů pana Jaroslava z Pernšteina, jehož děd Vilém z Pernšteina skoupením a sjednocením mnohých statků velice to panství byl rozmnožil. Od časů Maximiliánových panství Pardubské počítalo se ku královským statkům komorním.

Instrukcí, jakým spuosobem slovutný Jiřík Adelspach z Damsdorfu, kteréhož jsme za hejtmana na zámek a panství naše Pardubský přijíti a ustanoviti ráčili, týž zámek a to všecko panství a hospodářství i jiné užitky naše s osobami jemu přidanými říditi a spravovati má.

[1] *O zámku.* Předkem zámek sobě svěřenej a poručenej se vším, což při něm jest, i se všemi svrchky a nábytky, což v kterých pokojích jest vedle inventáře, má s pilností opatrovati; on hejtman a Burian Svítkovský i taky purkrabě vždycky na zámku v noci léhati mají, leč by toho zvláštní potřeba a bezelstná příčina [byla], že by některý z nich jinde zuostati musil; však jiní na zámku zuostaňte, a s zámkem ať se na žádného nečeká, než podlí nařízení časně zavírá i otvírá. A kdež by buď na krovích buď jinde jaké správy potřebí bylo, to časně prve, než by se na tom větší škoda skrz neopatření stala, opravovati dáti; též i na svrchky péči míti, aby se neroznášely a z pokojův netratily, a protož tím častěji do inventáře nahlídati, buď kdež by se čeho nedostávalo, kam jest se to podělo, aneb že by čeho přibylo, na to se ptáti má. Než stavení nového nemá začínati ani projednávati bez vůle, védomí a dotazu našeho aneb na místě našem těch osob, kterýž jemu obzvláště psaním svejm, zejména ke komu útočiště a na radu buď v soudnejch, hospodářskejch aneb jinejch jakejchž koli případnejch potřebách a věcech se utíkati bude, my ti oznámiti ráčíme. Pakli by se co z novu stavěti mělo aneb musilo, to má každého

času nám oznamovati, a my o tom, jak by to stavení před se vzato bejti měl[o] naříditi poručiti ráčíme.

[2] *O čeledi.* Item služebníky a jinú čeleď jak při zámku tak ve dvořích, pokud vyměřena jest aneb každého času bude, co jí na zámku a v kterém místě chovati mají, tudíž ve mlejních, a summou kde která jest, k tomu vésti, přidržet a říditi i sám osobou svou dohlídati, aby jeden každý, k jakéž koli práci zjednán jest, podle povolání svého, tak jakž býti má, na věrného a pilného služebníka a čeledína náleží, činil, a zahálky jim dopouštěti nemá. Což by pak služebníků a čeledi při tom zámku i jinde ve dvořích chovati se mělo, poněvadž ta v jednostejnosti nezůstává, než že jí časem víc a časem méně, jak kdy díla jsou, bejt musí: protož o tom nadepsaný hejtman, co by jaké čeledi, ač by mu skrze kommissaře naše vyměřené nepostačilo, chovati měl, na místě, tak jakž napřed artiku[lem] o tom poznamenanej jest, k osobám těm od nás nařízeným útočiště svý v to[m] míti a se radou jich, kteráž od nich jemu dána bude, spraviti má, a sám toho, aby se žádná zbyteční čeleď při zámku neb ve dvořích i jinde nedržela, zvlášt[ě] šetřiti má. A tak tu všecku čeleď při zámku neb ve dvořích i jinde, kterouž týž hejtman pod správou svou míti bude, má stravou, jak by na kterou osobu náleželo, opatřovati. A jakož jest v nově, že se čeledi v páteční a postní dni na zámku i jinde k večeři po kusu kapru dávalo: i poněvadž to prvý nebývalo, ani také na jiných zámcích předních v království Českém toho obyčeje není: proto aby se to již složilo; než jakž obyčej pivo a chlíb podlí náležitosti ať se jim dává, a žádných zbytečných outrat jak na kuchyni tak i při pivnici aby nečinil, ale raději aby při dvořích, aby kuchyně pokudž nejvejš možné dobytkem a omastem domácím, tak aby nevždycky za takové věci hotových peněz vydávati potřebí bylo, fedrována bejti mohla, jako dobrej hospodář obmejšleti má.

[3] Čeleď na zámku ať bejvá, v noci lihá a bez odpuštění hejtmana neb purkrabě dolův ať bezpotřebně nechodí a v noci dole nezůstává. Též hlásní svých hlásek a ohně ať pilni jsou, aby se ohněm žádná škoda nestala.

[4] *O mlejních.* Což se mlejnů na tom panství Pardubském dotýče, na kterejchž při tom zámku nemálo ale znamenitě záleží, předkem hejtman má toho, aby na nich, jakž na zámku, buď skrze oheň nebo nečasné oprávky žádná škoda se nestala, pilen býti, a rozšafně a bedlivě mlynáře objednávati a je k tomu míti, však nic méně sám dohlídajíc, aby ohně se vší pilností střežili [?], a všelijaké potřebné oprávky, kterejchž by koli tak na malých jako velkých potřebí bylo, hejtmanu časně oznamovali, napraviti má; a po oznámení on hejtman, co by koli opraviti potřebí bylo, toho dále pro uvarování budoucí škody, kterážby snad skrze nečasnou opravu na týž mlejn přijíti mohla, neodkládajíce, ihned má opraviti dáti

[5] Než což se důchodův z těch mlejnův, jakožto pšenice, žita, měřičného, sladu, vejmelných prachův půdních a zemních, krup, jahel, tluči, votrubův, halšpanův a voděrkův dotejče, to všecko má se jednoho každého týhodne skrze obzvláštní osobu Mikuláše Romana od mlynáře tomu, kdož obilné věci přijímá, měřiti a na vruby svroubiti a na obilnici, kdež toho místo jest, ssouti. Pšenice pak a žito nemá se nikam jinam než na speněžení, a prachové, též tluč a votruby, halšpany, voděrky a vopišky na vykrmení vepřů, kterýchž se co nejvíc možné vykrmiti a prodati má, obraceti. Jestliže by pak z toho nad potřebu domácí zbejvalo, to ať se nemrhá, ale raději za hotové peníze, co by se nejdráž a nedříve zpeněžiti mohlo, prodá, tak aby nám nahoře dotčení užitkové mlejnští nehynuli, ale tím hojněji přicházeti mohli. Má hejtman všem lidem na panství našem Pardubském přísně pod pokutou skutečného trestání, aby do žádného cizího mlejna, kromě mlejnův našich, k melivu nevozili, přikázati. Však i to pilně opatrovati se má: poněvadž ne všichni mlejnové na témž panství jsou náchlební, než někteří nájemní, aby se co nejdráže mohou najímali, a co z těch nájmův přijde, aby se zpeněžovalo nám k ruce; a žádných mlejnů na témž panství v nově stavěti bez jistýho povolení našeho aneb osob od nás k tomu nařízených, kteříž by k nemalé škodě a ujmě mlejnům našim náchlebním i poplatným býti musili, dopouštěti nemá.

[6] *O lidech osedlých.* Což se pak lidí na tom panství osedlých tak městských jako vesních dotejče, ty všecky má jmenovaný hejtman tak říditi a spravovati, aby napřed ctnostně, šlechetně a křesťansky živi byli, sám na sobě spolu s služebníky svými a čeládkou pod svou správou mající dobrej příklad dávajíc, zlolání a plzkých mluvení, tudíž cizoložstva a smilstva i jiných nenáležitostí, kteréž by proti Pánu Bohu všemohoucímu byly, tak starým jak mladým všudy, zvláště pak před pannami a osobami ženskými i před mládeží pod pokutou vězení a skutečného trestání nedopouštěti. Při tom živností svých hospodářských hledíc, gruntův aby neopouštěli, ale je opatrovali, tak aby nám se důchodové všelijací skrze neopatrování a spuštění gruntův na lidech neumenšovali, ale raději zvětšovali, a zouplna a časně vycházeti mohli.

[7] Jestliže by pak kteří neřádně živi jsouc, statky své svévolně buď časným a nemírným krčmováním aneb hraním, i tudíž jiná svá nenáležitá a nepořádná předsevzetí provozovali, ním [sic] nám na škodu a sám sobě na záhubu statky mrhati a grunty vopouštěti chtěli: na takové hejtman, aby jim to trpíno nebylo, zvláštní pozor a zření své míti, a nepostačí-li napomenutím, ale vazbami a urukováním, naposledy pak z gruntu vyprodáním a jiným hodným a živným člověkem osazením je trestati má. Trefilo-li by se pak, že by takový vypověděnec kupce na statek maje, a jej by slušně prodati mohl a svévolně nechtěl, tehdy hejtman jej k tomu skutečně přidržeti má, aby hodnejm člověkem týž statek vosadil. Než *pokut* peněžitých neb

jakejchž koli pod uvarováním nemilosti naší od žádného z lidu a poddanejch našich k dotčenému zámku příslušejících, leč by kdo toho hodně, aby na penězích neb statku trestán byl, zasloužil, však ani od takového bez poručení a dotazu našeho aneb osob od nás nařízených, pokut žádných bráti nemá, ani též lidí a poddaných našich mimo platy a roboty spravedlivy žádnejmi fůrami a pomocmi, a summou ničímž mimo slušný nemá obtěžován býti [spíš: obtěžovati], ani žádného nebiti, než ve všem je vážně pod bázní rozumnou a rozšafnou míti má, však aby se žádnému v ničemž, pokud možné, proti spravedlivosti křivda nestala. Čemuž by pak sám dorozuměti nemohl, na nás neb osoby od nás nařízené vznášeti má a v tom naučení očekávati.

[8] Má také jistej den k slyšení lidí uloženej míti, aby lidé o své potřeby přicházejíce hejtmana nacházeli a se v živnostech svých nemeškali.

[9] Taky se i to přihází, že v městečkách a ve vsech jedni druhým dědiny a louky a jakýž koli grunty *prozastavují* a někdy dokonce vodprodají, a tak když jeden živnej a zásobnej hospodář mezi jinejmi marnotratnejmi a nedbanlivejmi jest, tehdy tím spůsobem dědin, luk i jiných gruntův užívá, a ouroci, roboty i jiný poplatky na domích a chalupách přece vostanou, a tudy lidé chudí a nedbanliví vo živnosti a domy, a chalupy k spuštění přicházejí. A protož ať se to hned po ten den zapoví a žádnému nedopouští. Než jestliže jsou někteří tak nedbanliví, k tomu ať se přidrží, nechtějí-li se živiti, ti aby téměř všecken grunt pospolu prodali.

[10] It. vejš psaný hejtman náš Pardubskej má na to zvláštní paměť míti a purkrabí a písaři, kterejž po vesnicích jezdí a k lidem přihlídá, s pilností poručiti, aby na to zření měli i také zvláštní registra k tomu založili, a rychtáři a konšelům po všech vesnicích přísně poručili: kterejž by koli hospodář neb na gruntu vosedlý *umřel*, aby ihned to všecko, což po něm by vostalo, neměl-li by synův dorostlých, to opatřeno bylo, a nejdáleji do tří dní aby to hejtmanu na Pardubice se oznámilo, buďto žeby manželky a dítek let nemajících na gruntu nechal aneb jináč o statku svým pořádného pořízení učinil neb neučinil, aneb připadlo-li jest co na nás nebo nic, to všecko aby každýho času k jistýmu a spravedlivýmu rozvážení, poznamenání i také opatření přivedeno bylo.

[11] *O sirotcích a lidech neosedlých.* Co se pak sirotkův i jiných neosedlých lidí, kteříž službami a nádenním dílem živnost svou provozují, avšak proto poddaní naši k tomu panství jsou, dotejče, o tom má také hejtman svou zvláštní péči míti, aby sirotci i jich spravedlnosti vyhledávány, a v obzvláštní k tomu zřízená registra zapisovány byly. Také ti sirotci obojího pohlaví mají u dobrých hospodářův sloužiti a na slušné mzdě podle hodnosti jednoho každého zjednáni bejti, tak aby ne zahálení, ale dílu zvykali a svých spravedlností nemrhali, než potomně jsouc sami svoji

hospodáři při cizím zvykší a naučivše se, své vlastní tím lépe spravovati a živnost provozovati uměli.

[12] A když by týž sirotci, jakož při sv. Martině ten obyčej jest dosluhovati, do téhož sv. Martina dosloužili, tehdy takoví sirotci obojího pohlaví mají a povinni budou každého roku při dotčeném času před hejtmanem na zámku *se stavěti*; kteréžto hejtman při tom stavunku každého roku zregistrovati, k dobrým hospodářům zase projednávati, a jak kdo na čem a k komu zjednán bude, poznamenati má; tak aby se vědělo, co těch sirotkův jest. A jestliže by pak kterého neb které mezi nimi nedbanlivé a neposlušné shledal, takové podle náležitosti, nejvíc pak pro vejstupek z neposlušenství, trestati má. A tak aby se často psaní sirotci s vědomím a vůlí hejtmana v slušná místa a k dobrým hospodářům zase v službu projednávali, tak také i jiní neosedlí lidé, kteříž by sloužiti a dělati mohouc, v krčmách se poválejíc, svévolně sloužiti nechtěli, takové má hejtman vyzdvihovati, buď napomenutím neb vazbou k dílu aneb k službě přidržeti. Takoví pak lidé a sirotci mají se při soudech, kteréž každého roku po týchž panstvích od hejtmana a těch osob a pomocníkův jemu přidanejch při časích náležitých v městečkách i ve vsech pro kladení sirotčích peněz a očisťování, odevzdávání gruntův držívají, vyhledávati; a kteříž by z nich na zámek neb do dvorů domácích k službám hoditi se mohli, ti aby se mimo jiných pánův lidí v slušné mzdě, což by jinde vysloužiti mohli, přijímali, a tak raději oni jakožto domácí nežli cizí aby se chovali.

[13] Jestliže by pak kteří sirotci zhynuli, a jaké spravedlnosti po nich zůstaly, a žádný, ježto by takovým jich statkem po smrti jich spravedlivě děditi mohl, že by se nenalézal: tehdy hejtman má takového spravedlnost bedlivě bez ublížení každého člověka vyhledati, a nám k ruce jakožto pánu gruntovnímu ujíti, a do komory naší podle jiných důchodův téhož panství každého času spraviti. Však při držení svrch psaných soudův registra dostatečná správní z strany očisťování gruntův a peněz sirotčích kladení aby byla bez omylu, v kteréž položení i zase vyzdvižení peněz pořádně zapisovati se má, aby žádných zmatkův mezi našimi i cizími poddanými o spravedlnost jednoho každého nebylo.

[14] *O lesích.* Což se pak prodávání a mejcení lesů na témž panství našem Pardubském dotejče, mají hejtman, Burian polesnej, přijmouc k sobě některý osoby, při času sv. Václava s forštmistrem na ta místa, kdežby se toho roku prodávati mělo, do všech hájemství vyjeti a na tom se společně snýsti mají, v kterých místech by se toho roku (pokudž obyčej jest lesů prodávati) mejtiti a prodávati mělo, kde a v kterým místě by se zvěři bez škody lesu smejtiti a uprodati mohlo, kde a v kterým místě [sic]. A při těch prodajích na všech hájemstvích polesnej sám s hejnými bývati, a co se komu zač a pokud prodá, v registra svá zaznamenati, a hejní tolikéž sobě do svých register zapisovati dáti mají. A mimo to jich vyměření ne-

mají se v žádných jiných místech lesové buď na kusy, provazce, ani dříví žádným vymyšleným způsobem prodávati, ani na to cedule od hejtmana a forštmeistra vycházeti nemají. Než jestliže by toho potřeba nastala, že by se lesu více uprodati mělo, mají se vejš psaný osoby zase shledati a to rozvážiti; poznají-li toho potřebu, mají zase místa podlí náležitosti toho vyměřiti. Avšak polesnej ani forštmistr peněz sobě za lesy, co se jich prodá, k sobě přijímati, než písař důchodní; on toliko forštmeistr a polesnej toho šetřiti mají, což se kde prodá, aby pěkně pořádně sekali a mejta vyklizovali, a potom po těch mýtech aby zase lesové růsti mohli, pásti nedopouštěli. Taky na cizí panství lesu žádnýho na roky prodávati se nemá, než za hotové peníze.

[15] *O rybnících.* Co se pak rybníků velikých i malých, poněvadž z nich na tom panství nemalý a přední oužitek se schází, dotejče, těch má hejtman s fišmeistry a s písaři rybničnými a jinými k tomu přísežnými osobami, jakožto holomky, pilen býti, a k nim často, a zvláště když velicí přívalové jsou neb sic potoci a vody se rozvodní, dohlídati, a lidem všudy po vsech zvlášť bližším o tom oznámiti, když by takové potřeby nastávaly, aby k šturmu udeříc, ihned každej ničímž se nezaneprazdňujíc, pro uvarování škod pod pokutou skutečného trestání běžel, a v tom, co by potřebí dělati bylo, beze všeho lenování povolně a poslušně najíti se dal a činil. Také aby skrze nečasné dohlídání velikostí vod rybníci se nepotrhali, též hráze a tarasy aby se vlnami nepodbíjely a nevyzdvihovaly. Též splavné trouby, stavidla, ploty zespod i s vrchu, aby ryby ucházeti nemohly, a summou všecko jiné, což by kde a při kterém rybníce buď znovu udělati anebo opatrovati potřebí bylo, má hejtman a fišmeistři, tak aby se nám škoda nestala, v čas udělati a opraviti dáti.

[16] Toho pak hejtman i fišmeistři šetřiti a opatrovati mají, aby k *nasazování* rybníků domácích plodů dostatek se míti mohlo a toho jinde kupovati potřebí nebylo; jakož pak to zvláště, kdy se jeden rybník k druhému a rok k roku hodluje [sic], a tak rozvrže, kterej rybník na trdlo a vejtah anebo na vejrost, a jakým plodem nasazen býti má, dobře bejti může. Mají se také rybníci, do kterejchž by na vejrost vsazeno bejti mělo, dobrými třmi letými plody a mírně, co do kterýho náleží, aby tím lépe růsti a zase prodati se mohly, nasazovati, a plody do voznic na čerstvé vody sázeti. A když se do rybníků sázeti budou, mají vozeb neb košů dostatek míti, a plody čerstvé pilně vydržujíc, aby při kajích [krajích?] nezůstávaly, ale na hlubiny šly, sázeti, k tomu také místa přináležitého a ne bahnitého šetřiti.

[17] Kdež pak písaři rybničtí ihned při nasazování každého rybníku mají registra jmíti, a do nich násady kolikoletního plodu koli, a co kterého dne a odkud ten plod vzat jest, zapsati, tak aby potomně při lovení, oč by se násada s vylovením nesrovnávala, porozuměti se mohlo.

[18] Při *lovení* pak rybníků nadepsaný hejtman a fišmeistři aby času hleděli a při tom i věděli, jak dlouho kterej rybník, když se spustí, než k lovení přijde, téci musí, tak aby v tom snad zmejleni jsouc, mrazové a jiné neřesti, kteréž časy svými přicházejí, nepřispěly a lovení na překážku a ke škodě nebyly. A když se kde kterej rybník loviti jmíti bude, má se předkem vůbec rozhlásiti, a potom při tom lovení sám hejtman, a kdyby on nemohl, ale Burian při fišmeistřích bejti a lidi, jak by při lovení se chovati měli, napravovati, a toho, aby ryby kradeny a nic rozdávány nebyly, pilně šetřiti; byl-li by pak kdo z těch dvou kusů v jednom postižen, ten má skutečně k vejstraze a ku příkladu jiných trestán býti.

[19] Též dotčený hejtman a fišmeistři a písaři mají jmíti při lovení jednoho každého rybníka obzvláště truhlu s rozdělenými příhradami a děrami u vrchu a se dvěma visutými zámky, do kteréž se peníze za ryby, buď za kapry neb za štiky, vokouny, líně a jinou drůbež, na džbery neb od ruky za hotové peníze p[r]odané, klásti mají, od nížto sám hejtman aneb Burian jeden klíč, a písaři druhej, tak aby jeden bez druhýho otevříti nemohl, jmíti mají.

[20] Toho také hejtman aneb Burian má obzvláště šetřiti, aby někdo ryb koupíc a snad zaplatíc, a někdo jiný než hejtman aneb písař porybný od takového peníze přijmouc, spíše do své tobolky nežli do truhlice je schoval; což, kdež šetrnosti není, často se přihází. A protož při lovení rybníků a všelijakých buď na džbery neb porůznu od ruky za hotové peníze prodaných ryb hejtman spolu s písařem tento níže psanej pořádek zachovati a držeti mají:

[21] Předkem, kterého času a dne který rybník loviti se začne, a když se doloví, a co by se v něm jakejch koli ryb při lovení našlo a vylovilo, ty písař rybničnej beze všeho fortele, což by se jich za hotové peníze neb na roky prodalo, neboližto na haltýře svezlo neb pro kuchyni ssadilo, i jinak při lovení rybníka stráveno neb jinam obráceno bylo, to vše do rejstr svých, do kterýchž rybničné násady zapisuje, ihned pod týmiž násadami pilně a rozdílně doložíc, co kaprů neb štik na džber vcházelo, a k tomu zejména co se prodalo, zapisovati má, tak aby se to, v čemž by se vylovení s násadami nesrovnávalo, z tejchž registr při počtu vyhledati mohlo.

[22] Než co se přijímání peněz za ryby na rybnících prodané dotýče, těch žádný jiný od nižádného za žádné ryby přijímati nemá, než písař porybnej; však takové písařem porybným přijaté a zapsané peníze ihned do truhlice, kdež náleží, a nikam jinam, vloženy a schovány býti nemají. Však jestliže by kdo za jaké koli ryby peníze od koho koliv bez vědomí a poručení hejtmana k sobě přijal, ten každý má trestán, a takový příjem nejináč než za krádež počten býti. Ta pak vejš jmenovaná truhlice dotud, dokudž by jeden každý rybník dokonale doloven nebyl, odvírána býti nemá; ale když se rybník doloví, tehdy ihned písař rybničnej má registr

hejtmanu podati, a on jej přijmouc, pilně přehlídnouti, a přehlídnouc truhlici, v níž peníze za ryby jsou, otevříti, a ty spolu s písařem přečísti, a přečtouc s týmiž písařovými registry, pokudž se na hotové peníze, ježto by v též truhlici najíti se měly, vztahují, srovnati, a naposledy rukou svou podepsati, a těch písaři důchodním spolu s hotovejmi penězi, aby to všecko, což v nich jest, v příjem v registra svá zapsal, podati má; a on písař důchodní taková registra vypíšíc, má schovati, potom je při registřích hlavních ku počtu položiti.

[23] Co se pak ryb, kteréž na džbery lidem a k čekání prodávají, dotejče, toho hejtman s písařem pilně šetřiti mají, aby lidem možným, víry hodným, známým a těm, s kterýmiž by se o záplatu souditi potřebí nebylo, a kteříž by za sebe rukojmě dostatečné postavili, do jistých, pokudž možné nejkratších časů věřili; a což by se tak komuž koli při kterém lovení a do kterého času věřilo, má hejtman s písařem cedule řezané neb zápisy s lidmi udělati, kteréž se, že jest na místě našem od nich uvěřeno, na nás vztahovati mají; a když by čas zaplatiti přišel, má písař důchodní ty dluhy vyupomínati, a hejtman mu toho připsáním neb jináč, jak by toho potřeba ukazovala, pomocen bejti, a peníze rentmistru našemu donášeti má.

[24] Rybníkův žádných nemají sušiti ani osívati žádným obilím bez vůle a vědomí našeho, nám ani sobě k ruce, poněvadž to škodný jest.

[25] *O dvořích.* It. také hejtman a purkrabě má do všech dvorův, kteříž k zámku našemu Pardubskému náležejí, k šafářům i jiné čeledi pilně a často dohlídati, aby předkem sám šafář pilen toho jsouc šetřil a tak opatroval, aby koni i čeládka daremně a zbytečně nezahálela, ale dědiny dobře hospodářsky a časně jakž náleží aby se dělaly, a vzdělajíc dobrým zrnem všelijakého obilí, zvláště pak pšenice pro vaření piva, osily, a na osení od žádného škody žádné aby se nedály.

[26] Též při času *žně* mají hejtman, purkrabě a šafář ženců a sekáčů v slušné mzdě dostatek zjednati, a obilé z pole před zlými povětřími, kteréž toho času rádo přichází, skliditi, mandele všelijakých obilí sčítati a [v] registra obzvláště zapisovati, a sklidíc pořádně do stodol neb do stohův to opatřiti, aby se na něm buď od ptactva, neb dobytkem, deštěm aneb jinak žádná škoda nedála.

[27] A kdyby se jakého obilí buď zase k setí neb k prodaji i jiným domácím potřebám *vymlátiti* dáti mělo, toho hejtman a purkrabě má pilen bejti a o tom s šafářem poručiti, aby se na mlácení všelijakého obilí mlatci ne na den, ale na korce z hodných příčin najímali; zvláště pak proto, aby se registra obročníkova s registry a placením písaře důchodního tím lépe, než jest předešle bejvalo, srovnávala, a co které obilí vynášeti bude, toho zkusiti na mandelích mají. Ale však když při takovém mlácení pilného a častého dohlídání nebejvá, tehdy mlatci zrno z slámy, jedny aby každého dne tím více korců namlátiti mohli, z polovice vymlacují; protož k takovému mlácení aby hejtman, purkrabě i šafář pilně a často,

aby zrno z slámy bez fortele dojista vymlacovali, přihlídali; a což se pak kterého obilé namlátí, při míře aby purkrabě sám vždycky bejval; potom aby se to obročníku, než by se na obročnici svezlo, v registra zapisovalo; a když se zapíše, má se ihned na obročnici svézti a obročníkovi vyměřiti; kdež pak obročník to tak, aby z toho pořádný počet zase učiniti mohl, v příjem svůj přijímati a bedlivě opatrovati má.

[28] Také hejtman a purkrabě mají obmejšleti a při šafářích dvorských jako dobří hospodáři naříditi: poněvadž nemálo, ale mnoho na zámku i ve dvořích čeládky na stravě se drží, aby se každého roku všelijakého *vaření*, jako hrachu, zelí, řepy, cibule i jiných, nasilo, tak aby se vždycky za všecko zvláště, což se doma jako darmo míti může, hotových peněz potřebí dávati nebylo.

[29] Také šafářky ať *dobytka* tak malého jako velikého pilny jsou, toho hladem nemoří, ale slušně v čas opatrují, aby jich nedbanlivostí nehynuly, ale raději se rozmáhaly, oužitek vomastkův, totiž másla i sýrův, přinášely, tak aby toho netoliko pro samu domácí potřebu, ale i k prodaji s potřebu nachovaly, což dobrého [dobře?], zvlášť kdež pilnost jest a mnoho dobytků se chová, bejti může.

[30] Vedle toho má šafářka sama s dívkami zimního času i jindy, když dobytku poklidí, *předива* pilna bejti, a při každém počtu každého roku, co jest plátna přibylo a se udělalo, má se ukázati.

[31] Také hejtman a purkrabě mají na šafáře i všecku jinou čeládku času zimního, když koli díla na poli nejsou, své vlastní zření míti a je k dílu přidržeti, aby aspoň, nebylo-li by kterého času jiného díla, do lesa jdouc, *dříví*, nemohli-li by k zámku postačiti, ale sami sobě do dvorů nasekali a přivezli; neb od toho každého roku nemálo dáváno bejvalo, což, když pilnost hospodáře bude, dobře přispořeno bejti může.

[32] Nicméně má také hejtman dohlídati, aby šafářové všelijaké staré věci, jakožto *pluhy, vozy* atd., časně, když potřeba jest, prve než do ostatku se zlámalo a v zkázu přišlo, to opatrovati dali a opatrovali, aniž jaké nové věci, leč prve stará přednesena byla a mohla-li by, opravíc se, trvati, ohledána bude, kupovati má.

[33] Má také purkrabě k *mlatcům* ve dvořích, aby dobře vymlacovali, přihlídati, a při míře, když by se obilí z stodoly měřilo, vždycky bejvati, též ve žni mandele na poli vyčítati a zapisovati, aby se mohlo věděti, co obilí sklizeného jest a jak mandele vynášejí.

[34] *O pivováru a sladovni.* Což se pak sladovny a pivováru Dašického dotejče, k tomu také hejtman pilně dohlídati má a to obmejšleti, aby vždycky na sladovni pšenice, sladu, chmele dostatek bylo, tak aby někdy, moha se pivo vařiti a dobře lidem odbýti, a skrze nedostatek a nečasné opatření se škodou se nepomíjelo a nenechávalo. Protož se to tak opatrovati má, aby pšenic, sladu a chmele

vždycky netoliko s potřebu, ale i nad potřebu před rukama bylo, aby piva pořádně vařiti a odbejvati se mohla. Též pivovár ať dostatečně jest dřívím a hvozdovým fedrován i podkotelním, a kotel, kádě, koryta i jiné pivovarné věci ať se časně, což by potřebí bylo, opraviti aneb znovu udělati pro uvarování škody dávají. Také aby nám užitkové pivovarští neucházeli, ale piva aby tím častěji se vařiti a odbejvati mohla, hejtman všem krčmářům na panství našem Pardubském, kteříž k témuž pivováru náležejí, aby odnikadž jinad kromě z tého pivováru našeho Dašického žádných piv k šenkování pod pokutou skutečného trestání nebrali, přístně poručiti. Mláto pak aby daremně necháno nebylo, ale k užitku přijíti mohlo, má se každého roku tím, což nejvíce bejti může, volů vykrmiti; čehož hejtman šetřiti má, aby se volové v času příhodném, kdyby lacino bylo, kupovali, pilně krmili, a dobře vykrmíc, užitečně prodávali.

[35] *O písaři důchodním.* Písař pak důchodní má při všelikých jednáních, kterýž by se v potřebách toho panství skrze hejtmana řídily, zvláště pak při přijímání a zase vydávání peněz bejvati, a o tom o všem vědomost míti. Kdež pak v přijímání a zase vydávání peněz dotčený hejtman s písařem důchodním ten pořádek držeti a zachovávati mají:

[36] Předkem on písař má míti jedna *registra* svázaná, do nichž všechny důchody, tak běžné jako stálé, nepeněžité jako peněžité, nic ovšem nevypouštějíc, však běžné důchody zvlášť a stálé také zvlášť, pořádně beze všeho makulování zapisovati, a času, od koho co přijme na kterej den, dokládati má; a přijmouc jakéž koli peníze, má je ihned při přijímání do registr hlavních v příjem, kdež náležité bude, zapsati, a zapíšíc do truhlice obzvláště dobře opatřené schovati: při níž dva zámky býti mají: k jednomu zámku má hejtman, a k druhému písař klíče míti, tak aby písař bez hejtmana a hejtman bez písaře k penězům nemohli; kterážto truhlice v sklepě hejtmanově aneb jiném bezpečném místě chována býti má.

[37] I poněvadž každého téhodne rozličná vydání ve všelijakých potřebách činiti se musí, protož hejtman má písaři každý tejden na taková vydání po několika kopách groších, jak by kdy potřebu toho uznali, že by do týhodne postačiti mohlo, jemu nechávati aneb z truhlice vydávati. Kdež pak písař též peníze přijmouc, v obzvláštní truhlici v svém opatrování jmíti a chovati, a všelijak těch peněz bez přítomnosti hejtmana aneb při nejmenším bez vědomí jeho žádnému nic vydávati nemá. A když se tak, jako nyní dotčeno, při přítomnosti hejtmana vydá, tu takové vydání má ihned [v] zvláštní registra, kteréž *týhodních outrat registra* slouti mají, zapsati; a když by tejden vyšel a neděle přišla, tehdy písař týhodních outrat registra hejtmanu k přehlídnutí a k podpisu přednésti dáti má; a hejtman to přehlednouc a v nich žádného omylu, než že to všecko, což v nich poznamenáno a za vydání položeno jest, s vědomím a vůlí jeho činěno jest, se nejde [sic], tehdy má pod ně,

však prve peníze, kteréž za písařem mimo jmenované téhodní vydání v truhlici zůstati měly, přečtouce, svou vlastní rukou celými slovy bez makulování summu téhodního vydání a jmeno své podepsati, a to písaři důchodnímu zase dáti, aby on všecka v nich položená vydání do registru hlavního, kdež jedna každá věc náleží, vepsal. Však proto nic méně, když by hejtman s písařem od nás neb osob od nás nařízených ku počtu obesláni byli, táž téhodních outrat registra s sebou přinésti a při registřích hlavních, aby jedna proti druhým rovnána byla, položiti mají.

[38] Což by pak z rozkazu našeho neb osob od nás nařízených buď osobám obzvláštně, jimž by na důchody naše o záplatu nějakou ukázáno bylo, anebo rentmistru našemu že by vydáváno bylo, na to mají listovní poručení naše, tudíž i kvitance pořádne od týchž osob, což by komu a nač dáno bylo, míti, tak aby to, což jest vydáno, že jest se to z rozkazu našeho stalo, při činění počtu ukázati, neb jináč takovému vydání místa dáti by se nemohlo.

[39] Také hejtman mezi lidmi obzvláštní nařízenost učiniti má, aby jeden každý z lidí, co kdo k tomu dávati a platiti povinen jest, na čas uložený, jakožto úrok svatojirský při sv. Jiří, úrok svatohavelský při sv. Havle, i jiné všelijaké platy a důchody, jakž čas vyměřuje, dával a platil, tak aby v roztržitém přijímání peněz žádná mejlka v penězích se nestala a dluhové na lidech nezůstávali. Protož hejtman a purkrabě má toho pilen bejti, aby se lidem, zvláště těm, kteří úroky své dobře a časně spraviti mohou, žádného sčekání nečinilo.

[40] Týž písař polesnej, vobilnej, listovní a sirotčí, k čemuž jeden každej z nich povolán jest, ať toho hledí s pilností, nezaneprazdňujíc se kvasy ani žádnejmi jinejmi věcmi.

[41] Item Pavel a Václav písaři, kterejmž pivovár Dašický k spravování poručen jest, ten *důchod pivovarnej* spravovati mají, tak aby toho neobmeškávali, ale kolik koliv varů kterého týhodne se vaří, do registr hlavních v příjem toho doložíc, kolik sudů po kterým varu a po čem sud se vystaví, týž i řídkých piv, což by se jich vystavilo a prodávalo, do tejchž registr zapisovati; a když by k počtu obesláni byli, má podle poznamenání registr, že tolik varův jest svařeno a tolik sudů piva vystaveno, položiti. Též co jaké pšenice buď osepní koupeno [sic] neb z domácí ourody na sladovnu se sveze, a co se z té zase sladu udělá a vyvaří, na to tíž písaři svrchu psaní registra obzvláštní držeti a z toho počet činiti mají.

[42] *O písařích rybničných.* Což se pak písařův rybničných dotejče, jakou správu a práci při rybnících na témž panství míti mají, o tom jest napřed dosti obšírně položeno, což tuto opakovati potřebí není. A když by práce jich při lovení rybníka pominula, tehdy vejš psaní písaři rybniční nemají zaháleti, než v jinejch potřebách při hejtmanu bejvati mají.

[43] Než co se *písaře outratního* Mikuláše Romana dotejče, ten tuto práci míti má; aby všecky *ospy*, což se jich na tom panství schází, též všelijakých obilí z domácí ourody prvotně, což by se kterého buď jarého neb zimního při kterémž koli dvoře silo, a potomně toho zase z pole v mandelích shromáždíc vymlátilo, pilně zapisoval, a toho při každém mlácení, z kolika mandelův a kolik strychův se vymlátí, aby dokládal; tak aby to, což se do stodol sveze, při mlácení najíti se mohlo. Též důchody mlejnské, totiž pšenice a žito měřičné, prachy půdní a zemní, kroupy, jáhly, tluč, votruby, halšpany a voděrky, k sobě na obilnice každého týhodne, jakž o tom napřed při artikuli mlejnským dotčeno, přijímati, a do registr pořádných zapisovati má; a což by koli zase pšenice, ječmene na sladovni a žita na chleby, ovsa na koně, otrub a prachu ꝛc na krmné vepře, a krup neb jahel do kuchyně vydal, to vše s pilností zapisovati. A co tak každého téhodne kteréhož koli obilí a nač, však s vědomím a vůlí hejtmana, vydá neb prodá, takové vydání má hejtman ihned, když by tejden vyšel a cedule pořádně sepsané, neslušného a zbytečného ne nejda [sic], jmenem svým vlastní rukou podepsati má. Když pak písař takové již od hejtmana vezmouce a v registra svá k tomu zřízená, kde jedna každá věc podle pořádku svého náležeti bude, zapíšíc, zase hejtmanu vrátiti má. A hejtman má ty cedule pilně chovati a při registrách obročníkových každého času ku počtu položiti, tak aby se vydání v těch registřích zapsanému tím lépe místo dáti mohlo.

[44] Co se pak *vydání* buď žita na chleby, ovsa na koně, a jiných věcí každého téhodne dotejče, poněvadž čeládky, koní i jiného dobytka jednoho času méně než druhého bejvá, v tom se my hejtmanu, že se v tom rozšafně, pokudž náleží, chovati a zbytečnosti u vydání jedné i druhé věci jako dobrý hospodář chovati [sic] bude, důvěřujem.

[45] Týž písař má obzvláštní registra držeti a do nich všelijaký dobytek dvorský, co toho kdy přibude a zase buď na kuchyni zbije [se] neb za peníze prodá, tudíž i zemře i jinam obrátí, zapisovati a z toho pořádnej počet činiti. Též co se a kterého času vomastkův, totiž másla i sýrův, udělá a kde se obráti, to též týž písař, aby se od něho pořádnej počet učinil, opatrovati má. A když se jaký dobytek bude míti na kuchyni zabiti a ze dvorův vzíti, má se předkem od kuchmistra neb hejtmana, zač by spravedlivě stálo, pošacovati, a písaři důchodnímu, aby on ten do registr při svých outratách kuchynných pro lepší a dokonalejší vyrozumění a vyhledání týchž outrat napsal, oznámiti; a také při jiných věcech domácích, kteréž se ke stravě vezmou a peněz se žádných za ně nedá, ten pořádek se zachovati má. Také aby hejtman dotčené písaře k tomu přidržel, aby důchody stálé i běžné řádně a zouplna se vybíraly, a tak aby čas od času každého půl leta dotčené důchody vycházeti mohly.

[46] It. hejtman, purkrabě, písař ani jiní služebníci na tom zámku nemají žádných *handlů* a překupování od poddaných našich vobilí, dobytků, hříbat ani jiných věcí míti, ani dobytkův svých mezi našimi neb poddaných našich nemívati, ani rybníkův mimo vůli naši neb osob od nás zřízených nerušiti a neosívati, ale na službách, které se jim dávají, přestávati, aby tudy všelijakého podezření ujíti mohli.

[47] *O mezech.* Toto také má hejtman znamenitě na paměti míti a opatrovati, aby žádnému z okolních sousedův, buďto osobám stavu panského, rytířského neb městského i lidem sedlským, gruntův našich pod jakýmž koliv obmyslem neb spůsobem odcizovati nedopouštěli, a lidem, kteříž se s jiných pánův lidmi stejkají, aby o grunty žádných frejmarkův ani prodajův pod pokutou skutečného na hrdle trestání nečinili, přístně zapověděti má; nébrž má je k tomu míti, aby všickni o mezech a gruntích našich i svých dobrou vědomost měli, starší a vědomí mladším a nevědomým, aby v zapomenutí nepřišly, je ukazovali. Jestliže by pak jaká mejlka o mezech povstala, tehdy hejtman má sám lidi toho vědomé i nevědomé pro budoucí paměť s sebou vezmouc, ven vyjeti a meze pamětmi lidí starých i jiných vědomých lidí vyhledati a pilně spatřovati; však bez odpovědi [opovědi?] a oznámení i jistého našeho neb osob od nás nařízených poručení s žádným z okolních sousedův mezovati, ani jakých mezníkův klásti aneb vymítati nemá.

[48] *O vejhostu.* Též také nemá hejtman žádného poddaného osedlého neb neosedlého, aniž sirotka obojího pohlaví, bez vědomí našeho aneb osob od nás zřízených z člověčenství oustně ani listem z panství často jmenovaného propouštěti. Jestliže by pak koho propustil, to žádnému nic platno býti nemá. Než když by kdo propuštění žádal, ten má sobě to při nás aneb osobách od nás nařízených jednati. Ale kdo by se na to panství z lidí hodných zachovalých a svobodných na poustkách osazovati a je stavěti chtěli, ty na místě našem a často psaných osob od nás zřízených přijímati má.

[49] Poněvadž všeliké zboží dobrým a pilným hospodářem na užitcích rozmáháno bejti může, protož často jmenovaný hejtman má na to mysliti a to, kterak by nám kde a na čem nejvíce důchodův, oužitkův k tomu panství přivedeno bejti mohlo, s pilností vyhledávati, vyhledávajíc na nás nebo osoby od nás zřízené vznášeti, cesty a prostředky toho slušné, kteréž by jedný bez lidské obtížnosti byly, ukazovati, abychom my to uvážíc, jemu, co by s tím dále činiti měl, zase oznamovati mohli; i sice ve všem jiném, což by tak ještě v této instrukci zejména vylíčeno, vyjádřeno a dostaveno nebylo, již psaný hejtman věrně a upřímně i pilně říditi a spravovati má.

[50] Jestliže by mu pak kdy co obtížného, čemu by sám dorozuměti a čím se spraviti nemohl, připadlo, to nám neb osobám od nás nařízeným oznámiti, a v tom ve všem dalším poručením naším neb jejich spravovati se má. Jakož pak

[o] jeho i všech jinejch, kteréž na tento čas pod správou svou má a ještě míti bude, pilnosti a že všelijak mírně a upřímně, jak na věrného hejtmana a služebníky pánu svému činiti náleží, chovati [se] budou, pochybovati neráčíme. A na tom jistou vůli naši královskou naplní.

[51] Však sobě při tom tuto moc pozůstavovati ráčíme, kdež by se nám vidělo a zdálo, k této instrukci buď něco přidati, vzíti aneb všecku aneb na díle změniti, jakž by kdy potřeba naše a toho panství ukazovala.

Dána ɔc v Prešpurce v pátek před sv. Havlem leta LXIII., a království našich Římského a Uherského prvního a Českého patnáctého.

Z originálu v státním archivě Vídeňském, Böhmen I. 1400—1570, opis v archivě zemském v Praze.

Při tom leží koncept dopisu, jejž král Maximilian zároveň s touto instrukcí dne 15. října 1563 poslal hejtmanovi panství Pardubského Jiříkovi Adlspachovi z Damsdorfu; nařizuje v něm, aby sepsána byla instrukce pro purkrabí i aby byl opraven urbář panství Pardubského. Celý dopis zní takto:

Maximilian ɔc. Slovutný věrný nám milý. Jakož sme předešlého času supplikací, kteráž nám od Jana Procházky z Pardubic v Vídni podána byla, v listu našem zavřenu odeslali, na kterouž nám těchto dnův zase od tebe zpráva i s dobrým zdáním tvým dodána jest, čemuž sme podle potřeby z téhož psaní tvého šířeji vyrozuměti ráčili; kdež uznávajíc my v té věci zdání tvé slušné býti, toho tak při tom milostivě zuostavovati a tou měrou, aby se potomně žádnému na obtížení důchodů našich takového folku nedalo, ruku svou aby nad tím držel, přísně poroučeti ráčíme.

Co se pak instrukcí, jak by se v auřadu hejtmanským spolu s jinými osobami tobě přidanými při spravování našeho zámku Pardubského a téhož panství zachovati měl, dotejče, teď tobě takovou instrukcí v jistých artikulích sepsanou posílati ráčíme, nepochybujíc o osobě tvé, když v ni nahlídneš, že podle těch všech artikulův v ní obsažených tvou předkem jakožto hejtmana i jiných tobě přidaných osob pilností a bedlivostí k dobrému a užitečnému našemu, tak jakž se všem toho milostivě důvěřujem, nic nesejde.

[K] komu by pak se strany jiných věcí případných na radu své outočiště jmíti měl, na to jsme v krátkých dnech tobě milostivou vuoli naši, čím by se v té věci spraviti měl, oznámili. A jakož si Jindřicha Pecziolta na milostivé poručení naše v auřad purkrabský na Pardubicích uvedl, též za potřebné uznávati ráčíme, poněvadž tu na purkrabí ne málo, ale mnoho záleží, aby jemu instrukcí zvláštní, podle které by se v tom ouřadu zachovati věděl, vydána byla. Protožť milostivě poroučeti ráčíme, aby všecku tu práci, kteráž purkrabímu na zámku a při dvořích jinak vykonati a zpraviti náleží, podle znění instrukcí tvé v jisté artikule uvedl a sepsal, a k prohlídnutí nejprvé urozenému Janovi mladšímu z Lobkovic na Tejně

ršovském, nejvyššímu purkrabí Pražskému, věrn. n. m., kdež by koli toho času
l, a potomně nám odeslal, a my nahlédneme v to, čím se on purkrabě dále bude
ti zpraviti, jemu jisté vyměření zříditi pominouti neráčíme; však nic méně on za-
a podle instrukcí tobě dané, pokud jemu co vykonati náležeti bude, do dalšího
nu poručení ať se při té práci zachová.

Z strany pak Václava Tykvana, o kteréhož nám píšeš žádajíc věděti, jak
odbyt býti měl: a když nám nejprvé co psáti budeš, poroučímeť, pokud a jak
se on Tykvan podle slušnosti vypraviti měl, [abys] zdání tvé nám při tom také
psal, a my povážíc toho, jak se v té věci budeš míti zachovati, tobě vuoli naši
námiti ráčíme.

Při tom také uznáváme toho zvláštní potřebu býti, aby již bez dalších od-
dův urburní a gruntovní registra dočeného našeho panství Pardubského pěkně
ravena a u dobrý a dokonalý pořádek uvedena byla; kdež pak teď posíláme list
ozeným Divišovi Slavatovi z Chlumu a z Košmberka, Zdenkovi Berkovi z Dubé
Rychnburce a Václavovi Haugvicovi z Biskupic na Litomyšli, věrným našim
lým, společně nebo rozdílně svědčící, jim milostivě poručejíc, poněvadž tu blízko
sedící jsou a o všech těch věcech prvé dobrou vědomost mají, aby snesouce se
zi sebou o jistý čas a den, spolu s tebou, Burjanem Svítkovským i s jinými oso-
mi těch věcí povědomými taková urburní a gruntovní registra, což bude moci
jspíše býti, před sebe vzali, je bedlivě s pilností přehlídnouc, spravedlivě to vše,
ž by bez ublížení nám i také lidem poddaným bylo, vyhledali, jakž pak to bez
šírného nám vyjádření k jistému vyřízení bude moci přivedeno býti; a tak spíšíc
všecko, extrakt pořádný toho aby nám odeslán byl, a my nahlídnouc v to, ráčíme
le na to naši milostivou vuoli oznámiti. A protož toho psaní jim odeslati a při
n všech těch věcí tobě od nás poručených s pilností vyříditi neobmeškávej. Na
n jistou vuoli naši královskou naplníš. Datum.

88.

Ze Zřízení Zemských království Českého,

vydaných r. 1564.

Ze Zřízení Zemských vydaných r. 1549 byl zde na str. 139—145 krátce oznámen
sah článků, které se týkají lidí poddaných. Větším dílem ty články přešly také do Zřízení
mských vydaných r. 1564, ale dostaly tam jiné místo a jiné označení, a některé byly při
n rozšířeny nebo umenšeny anebo jinak změněny. V hořejším jejich výčtu při jednotlivých
ncích jest na konci uvedena také signatura, jakou má stejný nebo podobný článek ve Zříze-
ch Zemských z r. 1564. Kdo by naopak znal signaturu z r. 1564 a hledal signaturu téhož

článku z r. 1549, tomu poslouží následující dvojitá řada, kdež v hořejší řádce jsou postaveny signatury v pořádku z r. 1564, a pod nimi stojí signatury týchž článků z r. 1549:

1564:	A. 31	B. 36	C. 47	G. 5	K. 35	K. 52	K. 62	K. 63	L. 18	L. 23	L. 29
1549:	G. 3	C. 13	D. 29	K. 30	R. 36	V. 1	V. 11	V. 12	T. 37	U. 2	U. 8
1564:	L. 45	M. 1	M. 11	M. 12	M. 13	M. 14	M. 15	M. 16	M. 17	M. 18	M. 19
1549:	E. 21	H. 40	I. 10	I. 11	I. 12	I. 13	I. 14	I. 15	I. 16	I. 17	I. 18
1564:	M. 20	M. 21	M. 22	M. 23	M. 24	M. 25	M. 26	M. 27	M. 28	M. 29	M. 30
1549:	I. 19	I. 20	I. 21	I. 22	I. 23	I. 24	I. 25	I. 27	I. 28	I. 29	I. 30
1564:	M. 31	M. 33	M. 35	P. 6	P. 15	P. 32	S. 1—S. 4	S. 9	S. 14	S. 15	
1549:	I. 31	I. 32	I. 33	R. 40c	S. 1	S. 19	R 31	T. 17	V. 30		
1564:	T. 1	T. 2	T. 3	T. 5	T. 8.						
1549:	V. 21	V. 22	V. 23	V. 25	E. 16.						

Jest také některý počet článků ve Zřízeních Zemských z r. 1564, jež týkají se lidu selského a poddaných, a ve Zřízeních Zemských z r. 1549 nejsou obsaženy; ty tedy přibyly nově. Obsah jich v krátkosti jest tento:

D. 2. Přečiní-li se něčím člověk, jenž jest *poddaným poddaného* pánova, vždy má pán býti dotázán, stalo-li se to s vůlí jeho, nebo s vůlí jeho poddaného, anebo pouhou vůlí pachatele. Trestán býti má ten, z čí vůle přečin vzešel, a pán má působiti k postavení poddaného pachatele na soud, nechť mu jest poddán přímo nebo prostředně.

D. 3. Chce-li kdo poddaného člověka z něčeho viniti, vznes to na jeho pána; jestliže pán v 6 nedělích nepřivede to k nápravě, může pán býti pohnán, aby svého poddaného postavil na soud. — Má-li poddaný za někým nějakou spravedlnost (pohledávku), pán toho poddaného má poháněti na místě a k ruce jeho. — Na statcích královských mají úředníci na místě poddaných o jejich spravedlnosti vznášeti a poháněti, i také poháněni býti o postavení poddaných. Kdo by jinak poháněl, půhon bude mu zdvižen. — To netýče se stavuňků, o nichž stanoví článek S. 1 (ve ZZ 1564).

D. 47. Jestliže by lidé poddaní neměli žádných *jistot na grunty*, jež drží, takovým neprospěje vydržení let proti pánům těch gruntů; mají-li však poddaní průvody na to, že s vůlí vrchního pána koupili grunty pod plat neb jinak, ti toho užiti mají.

E. 12. Král k tomu svolil, aby dědinníci, *svobodníci* a nápravníci mohli statky své osobám ze stavův i sami sobě (mezi sebou) prodávati a kupovati, též do desk bez relace klásti. To však platí jenom do vůle královské, a král pozůstavuje si předešlou vrchnost na týchž dědinnících.

Srovnej ustanovení o tom z let 1467—1500 výše str. 20—22, též ZZ. 1549 G. 3 = ZZ. 1564 A. 31, kterýž článek měl r. 1564 podle tohoto nového E. 12 býti opraven, ale nestalo se to.

L. 42. (*O pychu.*) Jestliže člověk poddaný, osedlý nebo neosedlý, pánovi, rytíři nebo měšťanovi přesekal lesy nebo louky, nebo ve vodách lovil ryby neb raky, anebo po zápovědi po jeho gruntech jezdil nebo chodil, krom cest a stezek svobodných: takového může každý vzíti a do vězení dáti. Požádá-li jeho pán za jeho vydání, má mu býti vydán, a pán má na něm 5 kop gr. č. dopomoci. Nebyl-li vzat, poškozený má o to poslati k jeho pánovi; přizná-li se pán, že pych se stal s jeho vůli, může byti pohnán z 10 kop gr. č.; odpírá-li pán, že se

nestalo s jeho vůlí, má dopomoci na tom člověku 5 kop gr. č., sice sám propadne 20 kop gr. č. původovi. Neměl-li by ten člověk statku na pokutu, pán jeho má jej vydati původovi do vězení na 8 neděl.

L. 43. Byl-li kdo na takovém pychu postižen *nočně*, budiž s ním naloženo jako se zlodějem. Nebyl-li postižen, původ má poslati k jeho pánovi, aby se jím ujistil a právo útrpné naň pustil; nevyhoví-li tomu jeho pán, propadne 100 kop gr. č. tomu, komu bylo kradeno.

M. 32. „Kteříž by lidé osedlí neb neosedlí *děti na cizích gruntech* zplodili: ty děti tomu pánu, na čích ž gruntech jsou zplozeny, v poddanosti a jeho zůstati mají."

M. 34. Čeleď, úkolníci a nádenníci, kteří chtějí přes pole (*na cizím panství*) *pracovati* nebo sloužiti, mají míti od svého pána list pod pečetí na to, že s jeho povolením odešli. A když takový člověk doslouživ u jednoho zaměstnavatele stavovského, jde jinam sloužit, má od něho míti list na to, že s jeho vůlí odešel; list fedrovní a zachovací vydá mu purkmistr a konšelé, sloužil-li u měšťana, a pán nebo úředník, sloužil-li u sedláka. Bez takových listů nikdo nepřijímej do služby; pokuta na to 15 kop gr. č. u osob stavovských a svobodných, a 5 kop gr. č. u lidí selských. Hlásil-li by se u někoho člověk o službu bez listu fedrovního, ten dej ho do vězení, a piš pánovi jeho, chce-li sobě poslati pro svého člověka (ušlého); nepošle-li si pro něho v 10 dnech, nebude ten, ku komu přišel, již povinen držeti jej ve vězení, ale může jej míti při sobě (v práci), dokud by pán jeho oň nestál. Hejtmané krajští mají slyšeti rozepře o to mezi pánem, od něhož čeledín ušel, a zaměstnavatelem, i přisuzovati pokutu; nebude-li pokuta ve dvou nedělích zaplacena, hejtmané krajští učiní o tom relaci k soudu komornímu, jenž původovi vydá list zatykací, anebo původ může vésti právo na statek toho, na kom obdržel pokutu. V městech Pražských, jež nejsou pod správou hejtmanův krajských, purkmistři mají těch pokut pomáhati. Na lidech obecných může pokuta 5 kop býti dobývána tak jako dluh, zanedbal-li pán dopomoci. Zaměstnavatelé nemají mzdy zadržovati, sice čeledín i nádenník může se o to utéci k pánu svému dědičnému neb přikázanému, a ten bude moci o to státi; neplatil-li kdo zúmysla čeledínu nebo nádenníkovi, aby mu to dal čtvero. Osoby stavovské mohou své poddané a sirotky míti při sobě k svým potřebám na slušných mzdách, a kterých by nepotřebovali, těm aby dávali listy svolovací ke službě (na cizí panství) do času určitého. Zaměstnavatel přijme list takový od zaměstnaného a nevrátí mu ho, než až by dosloužil, načež mu zaplatí, dá mu list fedrovní a zachovací, i vrátí první list od pána. Cizozemec, který v království ještě nebyl ve službě nebo na díle úkolním nebo nádenním, může býti přijat bez listu; avšak odešel-li by bez listu jinam, k tomu aby se bylo zachováno jako k jiné čeledi (ušlé).

Tento článek jest zformován podle několika snešení sněmů českých i zástupců krajských z let 1545 až 1557, jež jsou oznámeny výše str. 134—137, a ze snešení sněmovního 1561 (Sněmy III. 63—64).

O. 2. Osobám stavovským zapovídá se supplikovati ku králi o sročení ve věci, která by náležela k řádnému půhonu nebo k obeslání; kdo by se toho dopustil, aby druhému byl povinovat škodami. „Než což se lidí robotných sedlských dotýče: ti jestliže by tak na koho zoumysla *supplikovali*, a to se našlo, ten každý aby podle provinění svého trestán byl. A kdož by jim k tomu radil, aby k němu podle Zřízení Zemského K. 52 mohlo hledíno býti."

V ten způsob usnešeno na sněmu 1558 (Sněmy III. 11). Tedy kdo by poddaným radil, aby se svými stížnostmi na vrchnost obraceli se ku králi, ten měl býti trestán podle článku ZZ. 1564 K. 52 = 1549 V. 1, jenž byl nálezem vyneseným 1498 nad Daliborem z Kozojed. — Podobá se však, že nový článek O. 2 neměl valného průchodu. Ve stížnostech, jež stavové podali při sněmu roku 1565, žádali opětně, aby nevycházela

článku z r. 1549, tomu poslouží následující dvojitá řada, kdež v hoř…
signatury v pořádku z r. 1564, a pod nimi stojí signatury týchž člá…

1564:	A. 31	B. 36	C. 47	G. 5	K. 35	K. 52	K. 62	K.
1549:	G. 3	C. 13	D. 29	K. 30	R. 36	V. 1	V. 11	V
1564:	L. 45	M. 1	M. 11	M. 12	M. 13	M. 14	M. 15	
1549:	E. 21	H. 40	I. 10	I. 11	I. 12	I. 13	I. 14	
1564:	M. 20	M. 21	M. 22	M. 23	M. 24	M. 25	M. 2…	
1549:	I. 19	I. 20	I. 21	I. 22	I. 23	I. 24	I. …	
1564:	M. 31	M. 33	M. 35	P. 6	P. 15	P. 32		
1549:	I. 31	I. 32	I. 33	R. 40c	S. 1	S. 19		
			1564:	T. 1	T. 2	T. 3		
			1549:	V. 21	V. 22	V. 23		

Jest také některý počet článků ve Zřízeních selského a poddaných, a ve Zřízeních Zemských z … nově. Obsah jich v krátkosti jest tento:

D. 2. Přečiní-li se něčím člověk, jenž jest … býti dotázán, stalo-li se to s vůlí jeho, nebo s vůlí … Trestán býti má ten, z čí vůle přečin vzešel, a p… tele na soud, nechť mu jest poddán přímo nebo p…

D. 3. Chce-li kdo poddaného člověka z ne… pán v 6 nedělích nepřivede to k nápravě, může … stavil na soud. — Má-li poddaný za někým nějak… daného má poháněti na místě a k ruce jeho. — … místě poddaných o jejich spravedlnosti vznášeti a p… poddaných. Kdo by jinak poháněl, půhon bude mu zd… stanoví článek S. 1 (ve ZZ 1564).

D. 47. Jestliže by lidé poddaní neměli žádnýc… neprospěje vydržení let proti pánům těch gruntů; mají li… vrchního pána koupili grunty pod plat neb jinak, ti toho…

E. 12. Král k tomu svolil, aby dědinníci, svob… osobám ze stavův i sami sobě (mezi sebou) prodávati … To však platí jenom do vůle královské, a král … dědinnících.

Srovnej ustanovení o tom z let 1467—1500 výš… kterýž článek měl r. 1564 podle tohoto nového E. 12 býti …

L. 42. (*O pychu.*) Jestliže člověk poddan… měšťanovi přesekal lesy nebo louky, nebo ve vodá… po jeho gruntech jezdil nebo chodil, krom cest a … vzíti a do vězení dáti. Požádá-li jeho pán za jeho … něm 5 kop gr. č. dopomoci. Nebyl-li vzat, poškozený … se pán, že pych se stal s jeho vůlí, může býti pohnán…

u čili příjmem *stálým*, jakož byly úroky peněžité a dávky v naturaliích od poddaných oty, a mezi *platem* nestálým neboli *běžným*, za jakýž pokládalo se jmenovitě nájemné í pronajatých dočasně. Důchody uvedené na peníze při odhadu se kapitalisovaly, při plat stálý vždy se znásobil číslem větším (ku příkladu dvacíti), a plat běžný číslem m (ku př. desíti), a součin pokládal se vždy za kapitál, jejž ten který důchod předval. Od zkušených odhadců neboli taxatorů byly k té práci sestaveny tabulky ukazující, č má se počítati. Mezi takovými tabulkami, jež tu a tam se zachovaly po archivech, býrelké rozdíly, a vůbec mnoho záleželo na osobním uznání toho, kdo odhadoval. V archivě ı Náchoda nachází se kopie takové tabulky, psaná okolo roku 1565; z té jest nový opis hivě zemském v Praze obsahu následujícího:

Instrukcí, jak se dědiny a statkové zemští v tomto království Českém proti mají anebo kupovati.

Jedna kopa rybničný násady za 4 kopy gr. č.

Ze mlejna co se kde dává platu, to se v běžném platu dává.

Z krčmy v kraji po 100 kopách č., v horách za 50 kop.

Podací kostelní za 500 kop č.

Slepice v kraji po 2 gr., v horách po 1 gr.

Vajec kopa za 4 gr.

Jedna kopa stálého platu za 15 kop gr. č.

Běžnýho platu jedna kopa za 7½ kopy gr. č.

Lán drží 392 provazcův.

Za roboty žetí po 2 gr.

Den roboty vorní 8 gr. č.

Strych pšenice po 20 gr. č.

Strych žita 15 gr. č.

Strych ječmena 10 gr. č.

Vovsa 7 gr. č.

Lán dědiny v kraji za 100 kop gr. č., v horách 50 kop gr. č.

Lán luk v kraji za 100 kop gr. č., v horách za 50 kop gr. č.

Lán lesu v kraji za 60 kop gr. č., v horách za 30 kop gr. č.

92.

6, 14. února: *Město Děčín dalo řád své poddané vsi Německému Chvojnu.*

V. V. Tomek roku 1840 učinil si výtahy z listin města Děčína. Několik jich týče se vesnice Německého Chvojna (Deutsch-Kahn, v Palackého Popise str. 58 píše se mylně Kamonín), kteráž náležela obci Děa byla jí poddána jako své vrchnosti. Nejznamenitější z těch listin jest z r. 1566; přidávám však také ostatních. Listiny jsou vesměs psány jazykem německým, Tomek však dělal si obyčejně výtahy české.

1387, 13. října: Jan z Wartenberka na Děčíně a synové jeho bratra, jichž on jest íkem, prodávají purkmistru a radě města Děčína ves Německé Chvojno se svobodnou ı a s panstvím; toliko sobě vymiňuje, aby sám vybíral královské berně, aby byl jich

ochranou, jako jiných; úroky z té vsi mají připadati nejsvětější Panně. Datum Sonntag vor Galli. — (Tomek měl před sebou kopii chybně psanou. Správná jména poručenců Jana z Wartenberka čtou se v současné listině v Libri Erectionum vyd. Borový III. str. 292; tam se také dovídáme, že scabini nostrae civitatis [Tetschin] quinque sexagenas in villa Teutunicali Koyn compararunt, aby ten úrok šel ku kaplanství neboli oltářnictví Panny Marie v městě Děčíně; též: quod tota villula in Theotonicali Koyn dictae capellaniae esse debeat censualis, salvo dominio, quod jurati dictae civitatis in Tessin pro se reservarunt.)

1488, 25. května: Purkmistr, rychtář a konšelé města Děčína . . . ansehende Gebethe des Richters und der Gemeine unsers Dorfs Deuczen Kann, eine Eynunge czwischen (?) yn czu geben und Befestigunge, und wir vorgenannte Burgermeyster und Geschworne mit Vorwilligung der Eldisten dorczu vorwillende, und geben Austin Richtern, ym und seinen Erben, alle freye Gerechtigkeit, als andere freye umgelegene Gerichte haben, und besunder geben wir ym dy Byrrschenkin, Brewen, Schlachten, Backen, Salcz-Schenken, und freye Yath czu schlagen allerley Wilpt und Haszen, Raphuner, Birckhuner und wy es genannt sey, uf all unserer Herrschaft on alles Hyndernisz, als ein frey Gerichte angehort, und uns darvon czu thun yarlich eyn Haszen und drei Hüner, auch wol wyr [vier]. Wen ein Ding ist, sal der Richter mit der Gemeyn auszrichten; und der Richter czuvor sal geben ein fyrtel Haber. Unnd wenn dy Gemeyn pfent welchen, der gepfant wird, sal dem Richter geben ein Swert Groschen, ader sal es mit seynem Willen halden. Welcher ym Gerichte czeut ein mortlich Gewer, Swert, Messer ader wy das genant mochte werden, der sal das czu Gerichte einlegen und czu bequemer Czeyt Torzen*) umb ein Groschen, und von der Busze czu How und Gerichte dem Richter den dryten Pfennigk. Wen dy Gemeyne czu schicken hot vor dy Hern, sal der Richter neben den Scheppn czyhen als der Vornemste. An dem heil. Pfingsttage. (Pečeť městská.)

*) Pochodeň, svíčka.

1566, 14. února: Mandata Děčínských v jich vsi Německém Chvojně. Připomíná se povinnost poslouchati kázání (nic o mši ani o zpovědi) . . . Na klení neb rouhání ustanovuje se pokuta kopa grošů, anebo v neděli do rychty Děčínské musí se dostaviti a budoucí neděli přes celý ouřad [?] s železem na krku státi . . . Rychtář a přísežní mají na nedbalé býti pozorni; kdo by byl ve všední den přistižen v krčmě, dej 10 bílých grošů pokuty . . . S dobytkem, kuřaty, vejci, husami, máslem, sýrem, ovocem, medem atd. mají na Děčín do trhu choditi, pod pokutou 1 kopy . . . Hraní doma nebo v krčmě zapovězeno pod pokutou 1 kopy . . . Rychtář a přísežní vybírejte úroky, platy robotní (Robotgeld), berni a jiné dávky vždy v první neděli po úročním dni, a hned v pondělí odvozujte je na Děčín purkmistrovi, pod pokutou 1 kopy; který sedlák by jemu nepřinesl, zaplatí 30 gr. pokuty . . . Za škody, učiněné na polích a zahradách ve dne, ustanovuje se čtverá odplata a 20 bílých gr.; škoda v noci spáchaná trestá se na těle . . . Za pračku a bití pokuta k městu 15 gr. bílých, a nahraditi škodu uraženému . . . Za hození kamenem ve dne 20 gr. b., v noci 1 kopa . . . Za poranění zbraní ve dne 2 kopy, v noci 4 kopy; stalo-li se to zúmyslně, aneb byl-li by hospodář domu těžce uražen, anebo kdyby pachatel neměl čím platiti, má býti trestán na těle a na životě . . Kdo by neposlechl, jsa od rychtáře nebo konšela (Schöppe) napomínán k pokoji, 30 gr. . . . Kdo by posul mezní kámen, má dáti 1 kopu a z našich gruntů odejíti . . . Unese-li kdo pannu, vdovu nebo jinou ženu, byť to bylo s její vůlí, ti oba mají propadnouti všechny statky své; rodiče pak, kdyby o tom věděli a soudu neudali, mají z našich gruntů býti odstraněni . . . Porušil-li kdo pannu nebo vdovu, má z našich gruntů pryč jíti; byla-li aspoň jedna strana v manželství, mají podle řádu psaných práv opravdově

trestáni býti . . . Kuplíř své ženy, dcery aneb jiné ženy, nebo kdo by cizoložení své ženy věda trpěl, budiž trestán jako cizoložník . . . Panny nemají se vdávati bez vědomí rodičů, vdovy a sirotci bez vědomí našeho, pod ztrátou statku; poručníci mají prvé od nás vzíti povolení . . Bez povolení nikdo neruč za cizího . . . Bez povolení purkmistra nikdo nepřijímej čeládky . . . Kdo by nechal pole své bez osetí, zaplatí 1 kopu . . . Zapovídá se choditi s holým světlem do stodol atd., s lucernou má se jíti. Před domem má státi sud vody, též řebřík a j. buď pohotově k hašení . . . Umře-li kdo, rychtář a konšelé mají k nám přinésti sepsání jeho zboží, dluhů i sirotků, abychom poručníky sadili . . . Statky jen s naším vědomím mají se zapisovati novým držitelům . . . Držte také dobře příjmy své (obecní?) pohromadě, aby v čas velikých nemocí bylo hrobařů, starých žen a hlídačů nemocných . . . Všechno pivo k veselím (Freudenbiere), tedy k hospodářstvím (Wirthschaften), ostatkům, křtům, co se na sudy, vědra nebo bečky béře, má býti bráno z města Děčína, co však na soudky, konve atd., od rychtáře . . . Lidé v Německém Chvojně nemají bez našeho povolení jinam odcházeti, ani řemeslu se učiti; pakli by se kdo učil řemeslu v Německém Chvojně, nemá jinam jíti bez našeho konsensu, a ten má každoročně býti obnovován. Dáno na Děčíně ve čtvrtek po neděli Septuagesima.

1577, 7. ledna: Purkmistr a konšelé města Děčína potvrzují všechna práva rychtářská Františkovi Jenčovi, rychtáři Liboucheckému (Königswalde), jenž koupil rychtu Německo-Chvojenskou od Jakuba Ruprechta. V pondělí po Třech králích.

1616, 19. července: Purkmistr a rada města Děčína dávají rychtu v Německém Chvojně (Deutsch-Kahn) panství svém, za léno rychtářovi Janu Lehmannovi, jenž ji koupil od Jakuba Jenče se vším právem rychtářským, totiž s piva šenkováním, vařením, s porážením (dobytka), pečením, prodejem soli (Salzschank) a honbou. Za to má nám dávati dva zajíce, jednoho auf unser Eheding, a jednoho aufs Afterding, a tři dobré staré slepice (Hühner) k ostatkům. Ku právnímu řízení (Rechtstag), kdykoli ve vsi bude držáno, má učiniti přípravy podle starého obyčeje, on i obec; on pro svou osobu má k tomu dáti věrtel ovsa pro koně.

93.

Zřízení dané panem Jiřím z Waldšteina poddaným na panství Hostinském a Miletínském roku 1566.

V archivě města Prahy nalezl se opis tohoto zřízení, psaný nepovědomou rukou brzo po r. 1840 snad pod návodem Františka Palackého, ježto opis drží se jeho pravopisu a napodobuje i některé zvláštnosti písma Palackého. Z jaké předlohy ten opis byl učiněn, není v něm poznamenáno; předloha nemohla býti psána za živobytí Jiřího z Waldšteina, ale nejspíš brzo po jeho smrti, ježto ten pán v nadpise nazývá se „svaté paměti“. Tento opis zde otiskuji, a přidávám varianty z tištěné monografie, kterou Jan Nep. Lhota pod názvem „Miletín nad Bystřicí“ vydal 1888 v Brně, kdež na stranách 52—67 dal vytisknouti celé toto zřízení. Ty dvě kopie liší se od sebe tím, že v opise archivu Pražského často scházejí číselné údaje ve výměru trestů, a v otisku Lhotově jsou ty údaje; pročež otisk Lhotův musí pocházeti z jiného starého rukopisu, nežli opis archivu Pražského.

Jiří z Waldšteina narodil se r. 1519 v Hořicích. Otec jeho Zdeněk z Waldšteina koupil 1525 zámek Hostinný s příslušenstvím za 4.000 kop gr. č.; když Zdeněk zemřel 1536, synové jeho žili v nedílnosti, až r. 1548 se rozdělili, při čemž Jiří obdržel polovici Hostinného, a bratr jeho Zdeněk druhou polovici. Po čtyrech letech 1552 manželka Jiříkova koupila od Zdeňka jeho polovici, a po její brzké smrti Jiří měl celý statek Hostinný spojený ve svých rukou. K tomu Jiří r. 1560 přikoupil panství Miletínské s malým statkem Poličany (Bílými) za 13.250 kop gr. č. Bydlil i potom na zámku Hostinném, kdež i zemřel r. 1584. Na svých panstvích zaváděl náboženství lutheranské, i bratřím přál, jen katolíky potlačoval. Byl znamenitý hospodář; zveleboval svoje města, aby lidé v nich lépe živiti se mohli, a ještě bedlivěji hleděl zvětšovati svoje důchody, jakž vysvítá z přítomného řádu, jejž předepsal svým poddaným a jenž vyniká velkou přísností; na hrabivost ukazují v něm peněžité a obilné pokuty, jež ve mnohých článcích ukládá na rozmanité přestupky poddaných. Platil ten řád na obojím panství, Hostinském i Miletínském; zmiňujeť se článek 7. o zámku Hostinném, a o zámku i tvrzi jakožto sídlech správy hospodářské jest řeč ve mnohých článcích; v čl. 55. mluví se o tvrzích v množném čísle, čímž rozuměla se tvrz Miletínská a snad Poličanská.

Jiří z Waldšteina měl s třemi manželkami 13 synů a 6 dcer. Skrze nejstaršího syna svého Viléma stal se dědem proslulého Albrechta z Waldšteina vévody Fridlandského. Více o něm a o jeho statcích viz ve Lhotově monografii Miletína str. 48—70; v Sedláčkových Hradech V. 89, 125, 214; v rozpravě Fr. Dvorského v ČČMus. 1885 str. 128—132.

Čísla k jednotlivým článkům tohoto zřízení přidal nynější vydavatel; v opise archivu Pražského jest jakési rozdělení na větší oddíly, ale nevhodné; jsou tam totiž jen před našimi články 2, 5, 8, 9 a 29 napsány číslice 1, 2, 3, 4, 5, jež jsem v otisku vynechal.

Zřízení od svaté paměti JMti vysoce urozeného pána pana Jiřího z Waldšteina na Hostinném a Miletíně, kteréž se lidem při soudech veských, kterak se chovati mají, čte. Vydané leta páně 1566.

1. Jiří z Waldšteina na Hostinném a Miletíně. Lidé moji všickni poddaní, kteříž k tomuto soudu příslušíte, vězte, že chci tomuto konečně, a toto mezi vámi za zřízení stanovuji. Protož s pilností všickni poslouchejte, což se vám z jisté vůle a rozkázaní mého čísti bude, i také oustně oznámí, v čem sebe jeden každý šetřiti máte.

2. Předkem a nejprvé, kteréž jsou koliv věci *proti pánu Bohu* všemohúcímu a přikázaní[m] jeho svatým, těch abyšte se s pilností vystříhali a jich se nedopouštěli, tomu chci; a vzláště těch oplzlých a hrozných lání, přísahání a hromování abyšte na straně zanechali a toho se skutečně vystříhali. Jestli žeby se pak toho kdo dopustil, a to od něho slyšáno bylo, že jest hromoval: ten každý musí skutečně trestání přijíti, a tři lžíce kolomasti vypiti, a k tomu den v trdlici státi. Protož k tomu rychtář a konšelé, poněvadž jste na to hrozné přísahy a závazky činili, že takové neslušné věci proti pánu Bohu přetrhovati budete, pilně a bedlivě přihlídejte.

3. Také o tom o všem vám přikazuji, a naprosto tak a nejinak chci míti, aby více žádný z vás žádného hříběte anebo jakéhokoliv koňského pohlaví ani *do-*

bytka neprodával bez vědomí mého nebo úředníkův mých, anebo řezníkův poddaných mých. Pakli by kdo bezelstně nemaje toho čím chovati, prodati chtěl, tehda oznamte mně neb úředníkům mým; nebude-li k ruce mé anebo řezníkům poddaným mým koupeno, jiným prodati budete moci. Pakliby kdo jiným prodával bez vědomí mého neb úředníkův, dej pokuty — ß^{1} gr. č.,*) a k tomu skutečně trestán buď tak, aby se ním jiní káli.

*) „pět kop gr. č." stojí v otisku Lhotově, Miletín str. 53.

4. Co se pak dotýče *přespolních řezníkův*, kteřížby po vesnicích mých maso roznášeli, kterému by koliv takový řezník maso přinesl, ten ihned ať oznámí rychtáři. Pakliby rychtář s tím mlčel, a též jinší kdokoliv, a toho nepronesli, vejš jmenovanou pokutou povinen bude, buď kdo buď.

5. *Lidí nevolných* a nesvobodných, skrze kteréž by mohly nesnáze přicházeti, žádných u sebe *nepřechovávejte*, ani kdo jich k sobě přijímejte bez listů a povolení úředníkův mých. A také naprosto hned žádného cizího čeledína ani podruha do žádné obce abyšte nepřijímali bez vědomosti a povolení úředníkův mých. A jestli žeby pak kdo kterého člověka neb podruha cizího bez listu a povolení úředníkův mých u sebe měl, a u něho osvědčen byl: přijde-li skrze to na něho ňáká těžkost a nesnáze, sám tím a nejiný vinen bude, a aby mi pokuty propadl — ß^{1} gr. č.*) A rychtář dopustíli toho v které vsi pod správou svou, též dej pokuty — ß^{1} gr. č.*)

*) „jednu kopu gr. č." v otisku Lhotově str. 54.

6. Z strany *podruhův* povinností, totiž že každý pánu povinen jest jeden den *robotovati*, což mu se koliv a nač rozkáže.

7. Též také *zlodějův* žádných ani povalečův abyšte nefedrovali, a nadto jich u sebe nepřechovávali nikoliv. Než bylo-li by po takových zlodějích a povalečích pokřik, tu všickni dostatečně a s pilností aby honili; a kdožby pak takových nehonil, k takovému každému jako k zloději hledíno bude, a takového každého zhoubce na tvrz neb nahoru na zámek můj Hostinnej*) dodejte.

*) Slovo Hostinnej schází v otisku Lhotově str. 54.

8. *Rychtáře a konšelův* abyšte všickni poslušni byli, a toho každého, komužby co poručeno bylo, jím se v dobrém spravujte a je v vážnosti a poctivosti mějte, a což vám budou rozkazovati náležitého, tak se poslušně zachovejte. A k takovým úřadům ať sou osoby řádně voleny.

9. Kdož by šel na *žalobu na tvrz k ouředníkům*, a na rychtáře toho prvé nevznesl, ten trestán bude. A též také, nechtěl-liby kdo na rychtáři a konšelích dosti míti, s trestáním se nechybí. Avšak nerozuměl-liby rychtář s konšeli některé věci, a nemohl ji srovnati: přijď na tvrz s konšelem nebo se dvěma, a o to se s úředníky poraďte, a jakž vám naučení dáno bude, tak se zachovejte; a pakliby se kdo tak nezachoval, ten aby místo trestání udělal X sáhův*) dříví.

*) „osm sáhů" stojí v otisku Lhotově str. 54.

10. Pakliby se komu zřetedlně od rychtáře a konšelův ubližovalo, tomu se také žádnému cesta k ouředníku nezavírá; a bude-li to seznáno, an rychtář a konšelé komu by co ubližovali, poručil jsem já takové úředníkům mým dostatečně trestati. Pakli také uznáno bude, že by někdo s takovou žalobou bezpotřebně a svévolně i nenáležitě se utekl k ouředníkům, bude o to trestán, aby se ním jiní káli.

11. Též žádný o žádné *přímluvy* se k žádnému neutíkejte, ale každý o svou spravedlnost ne jinam, než k ouředníkům mým se utíkejte, a tu od nich jeden každý ve všem spravedlivém opatřen bude beze všech darův a přímluv. Pakliby kdo přes to jinde u koho jakých přímluv hledal, ten žádný jiného sobě nic nespůsobí, než trestání.

12. Toto také na každém *rychtáři* míti chci, aby od všech lidí k své správě příslušících *ourok* aneb jaké koliv platy nebo dluhy summou vybral doma, a na tvrz neb na zámek přinesl. Pakli by na kterém doma míti nemohl, toho každého aby s sebou na zámek nahoru neb na tvrz dovedl; a tu z vazby nepůjde, leč úrok, též i jiné platy dány budou. Protož toho se žádný nedopouštěj.

13. A také každý rychtář pod svou správou lidi opověz vždycky před svatým Jiřím nebo před svatým Havlem v čas, aby úrok i také jiné platy sobě chystali; a jakž nejdřív můž býti, vybera, hned dones, nečekaje ani ukazuje na svatý Jiří nebo na svatého Havla; však víte, že jeden den písař postačiti nemůž, takové sumy přijíti. Protož do sv. Jiří nebo do sv. Havla abyšte vždycky rychtářovi úrok vyplnili a dodali. Pakli by se některý rychtář tak nechoval, trestán bude.

14. Také se vám přikazuje, abyšte se v tom opatrovali a *minci* sobě jednali k poplatkům a dávali *českou*, to jest groše bílé a bílé peníze; vzláště v ouroce a v penězích sirotčích jiná mince od vás brána nebude, nežli ta česká dvoje mince. Protož to vědouce, tak se při tom již bez dalšího oznámení zachovejte.

15. Při rybnících, při bráních,*) při struhách aneb při lovení *ryb škod* a překážek žádných aby od žádného činěno nebylo; kdož se by pak toho dopustil, ten na statku i na hrdle trestán bude.

*) Nesrozumitelné slovo „při bráních“ schází v otisku Lhotově, Miletín str. 56.

16. Při rybnících, struhách, potocích, jezeřích*) i lesích žádné *překážky ptactvu* nečiňte, a čeleděm svým všem oznamte, pastevcům, pacholkům i pohoncům: pakli by kdo postižen byl, an vejce aneb mladé zbírá, nebo jakoužkoliv překážku činí aneb jaké nástrahy působí, takový vzat bude a trestán, tak že se ním jiní káti musejí. A tolikéž hospodář, dopustil-li by se toho, dvojnásobně trestán bude; neoznámil-liby toho čeledi své, tehda sám tu pokutu hospodář nes. A kdožbykoli to uhlídal, o tom věděl, anebo to přehlížel a neoznámil, k takovému každému o to, jakoby to sám učinil, hledíno bude. Protož v tom čeládku svou napomínejte, ať se

toho všelijak vystříhají, ač chcete-li v nesnáze se i s nimi nevydávati a jich ucházeti. *) Otisk Lhotův str. 56 má „březích“ na místě „jezeřích“.

17. Na *lov* když by rozkázáno bylo, tu aby chodili, kdož teneta nésti může, a to pod pokutou — kor. ovsa,*) a to pořádně, z toho se žádný nevytahujíc. A to aby bývalo bez pokřikův v lesích; a tím, komuž by poručeno bylo při tom lovu, aby se spravovali a jeho poslechli. Pakli by kdo při tom nepovolný a neposlušný nalezen byl, takový každý, jsa oznámený od toho, komuž při tom bude poručeno, trestán bude, tak aby se ním jiní káli.

*) „jednoho korce ovsa“ má otisk Lhotův str. 57.

18. V *lesích mých* abyšte mi žádné škody ničímž nečinili, sekáním ani podlupováním a pálením. Pakli by se toho kdo dopustil a v tom postižen byl, pokuty dáti musí — ſſ gr. č.*) a k tomu trestán bude. A také v lesích a mejtech abyšte nepásli. *) „dvě kopy gr. č.“ má Lhota str. 57.

19. S *ručnicí* žádný nechoď ani nejezď, ani z ní nestřílej, a zláště v městech, poněvadž sou všemi třemi stavy zapověděny. A kohož byšte s ní kde po gruntech mých uhlídali, takového každého osvěčte (krom stavu panského nebo rytířského).

20. Co se *psův* dotýče, kteréž vy chováte pro své potřeby domovité více nežli lesní, o tom se vám všechněm přísně poroučí, aby každý hospodář tak a nejinak to opatřil, a každému psu starému i mladému od jedné nohy přední kus až po kůtek aby *ufato* byl. A k tomu každý rychtář s konšeli dohlídati máte, netoliko na tento čas, ale i jinde, také aby to držáno bylo. Pakli který rychtář toho neopatří, takový každý pokuty dáti má — ſſ gr. č.;*) a ten, kdož toho neučiní, tolikéž. A těch abyšte žádný do lesův nepouštěli, aby mně při tom takovém pouštění zvěři nerozháněli. *) „jednu kopu gr. č.“ Lhota str. 58.

21. *Listy a cedule*, kteréž se z zámku neb z tvrze posílají o jakoužkoliv potřebu, ty abyšte *dodávali*, kdež náleží, pro zmatky aneb obmeškání nějakých věcí, ještoby potom jak mně tak i jiným trestání i také zaneprázdnění býti musilo; toho se s pilností vystříhejte.

22. Žádný do cizích *přespolních krčem* na piva, a vzláště Hradecká, ani do *lázní* přespolních nechoďte podtud více žádným obyčejem vymyšleným. A kdož koli půjdou a v tom zastiženi budou, takový každý pokuty dej 1 bečku soli, a k tomu trestán bude.

23. *Krčmářové* také lidem piva na míru spravedlivou dávejte, domů i na řád. To rychtář s konšeli opatrujte podtud a tak, jakž by na obě straně dobře býti mohlo, bez škody krčmáře i také lidí. Pakliby který krčmář napravovati nechtěl, a v nemírné míře postižen byl, takový pokuty dej — ſſ gr. č.*)

*) „jednu kopu gr. č.“ stojí v otisku Lhotové str. 58.

24. V *krčmě* všední den kdožby býval anebo v noci, i také přes noc zůstával: ten trestán a pokutován bude; a krčmář dopustil-liby toho u sebe, též trestání přijíti musí podle uznání zásluhy.

25. Žádný krčmář žádnému člověku mému *piva nevěř* nežli do — gr. č.*) (ač bude-li chtíti); a bude-li kdo věřiti víc na[d] své právo,**) a pakli z toho viniti bude, nebude žádnému dopomoženo, a k tomu trestán býti musí.

*) „do pěti grošů č." u Lhoty str. 59. — **) Ve Lhotově otisku str. 59: „A bude-li kdo věřiti, též na své právo," jest tuším mylné čtení.

26. A krčmář žádný neb hospodář také u sebe čeledi sedlské i jiné v noci nechovej ani býti dopouštěj; neb se tudy a skrze to znamenité škody činí. Kdožby pak koliv u sebe toho dopustil, dej pokuty — gr. č.*) a trestán bude; a rychtář neb hospodář, neoznámí-li takové věci, tuž pokutu dáti musí.

*) „jednu kopu gr. č." má Lhota str. 59.

27. *Hře**) a *přástev* žádný, v karty ani v kostky, i tolikéž *tanců* aby u sebe nedopouštěl, vo peníze, ani jinak žádným vymyšleným obyčejem, zvláště čeledi sedlské. A kdožby u sebe hry dopustil, dej pokuty — kopy**) gr. č; a kdož hráti bude, dej tolikéž.

*) „Her" stojí správněji v otisku Lhotově str. 59. — **) „jednu kopu" u Lhoty 59.

28. Žádný do *krčmy* ani *do hospody se zb[r]ojí* nechoď. Pakli kdo přijde, dej schovati hospodáři neb krčmáři. Pakliby kdo schovati nedal, tu rychtář vezmi, a hospodář neb krčmář mu piva nedávej; neb na pivo lépe sluší ústa nežli zbroj. A v svádě kdož by kordu dobyl, dáti má pokuty — fl.gr. č.*)

*) „jednu kopu gr. č." Lhota str. 59.

29. *Hromady* aby lidem dělány nebyly bez vzláštní potřeby mé nebo obecní. Než jestliže by kdy hromada byla opověděna z jakéž koliv potřeby, tehdy k takovému času, jakž rychtář oznámí, tu všickni hned bez odtahův na tu chvíli aby se dali najíti. A kdožby pak nepřišel po opovědění k uloženému času, ten dej pokuty — gr. č.*)

*) „pět kop gr. č." Lhota str. 60.

30. Žádný na druhého aby *mocí nesáhal*, než rychtářovi žaloval a právem živ byl. Pakli by kdo na koho mocí nebo svou vůlí sáhl jakýmžkoliv způsobem, ten bude na statku i na hrdle trestán. Neb proto jest rychtář s konšeli a právo, aby každý své spravedlivosti dosíci mohl.

31. Při ohni bedlivě a šetrně všickni aby se měli při *topení* a při *světle*, do pokojův s světly nechodíc bez lucerny; a zvlášť do chlívův a do stodol aby chozeno nebylo. Pakliby kdo šel a v tom postižen byl, dej pokuty — fl. gr. č.*) A vy, kteří jste k tomu ustanoveni, pilně přihlídejte. A jestliže by se co skrze takové nespůsobné chození s světlem zlého přihodilo (čehož pán Bůh uchovati rač), k takovému každému k hrdlu i k statku hledíno bude. K těm ke všem ohňům i jak se kdo obírá a bedlivě při tom má, dohlídejte rychtář a konšelé a ti, kteří

jsou nad tím ustanoveni v každé vsi, a to nejméně ve třech nedělích, a co dříve to lépe. A to rozumně buď jich dohlídnutí a spatření, jak se topí u koho, jak šetrně při prsku čeládka jeho se má; od slámy i smetí aby tu nebývalo; též také komíny jak jsou bezpečné u stěny; a jinak slam, ani jiných pící na jizdbách a podlahách, odkudžby příčina ke zlému býti mohla, ať chováno není. A u kohož by jaký takový nepořád našli, toho hned na zámek neb na tvrz oznámiti mají; a on trestán bude a pokuty podle zásluhy dej. A s světlem po domě ani jinde žádný bez lucerny nechoď, a lucerny aby sobě každý pořádně zjednali a konečně spravovali.

*) „jednu kopu gr. č." Lhota str. 60.

32. Jestliže by *oheň* od koho vyšel, jakýmž pak koliv spůsobem, takový každý má hned na sousedy zkřiknouti, aby záhy to zlé mohlo přetrženo býti. Pakli by kdo sami takovou věc zatajiti chtěli a s tím mlčeli, a z toho něco horšího by přišlo, takovému každému k hrdlu i statku hledíno bude.

33. *Lesův* svých ani obecních žádný aby neprodávali bez povolení. Než komu se s uznáním neškodně prodati povolí, tak se každý i vobec zachovej, a nic jináč. Pakliby kdo bez povolení prodával, ten trestán bude a dej pokuty podle provinění.

34. *Zahrady*, kde kdo k čemu právo má, do sv. Jiří aby spravovali a opravovali, též *struhy* a *příkopy* a brázdy v lukách i v rolích aby dělali, jakž kde potřeba jest. Kdožby toho neučinil a byl z toho obžalován, a tak se to našlo, dej pokuty — ß[1] gr. č.*)

*) „jednu kopu gr. č." Lhota str. 61.

35. *Pastvami* jedni druhým nočně škody nečiňte; a kdožby učinil a v tom zastižen byl, dej pokuty — ß[1] gr. č.*), a on trestán buď. A byl-li by na tom do třetice zastižen, a on to z oumysla a zlodějsky činí: takový se musí bez milosti vyprodati a grunt osaditi.

*) „jednu kopu gr. č." Lhota str. 61.

36. A kdožby komu škodu učinil v lukách neb v rolích nechtíce, a to ve dne, dobytkem i jinak: ten každý, komuž se škoda stane, *zajímej* a na právo rychtáři žeň. Pakliby se rychtáře dotýkalo, a jeho dobytek byl, tehdy žeň konšelům na právo. A hned škodu obveď, a tu (totiž škodu) rychtář s konšeli rozeznej; a co za škodu býti má, to konečně do třetího dne ať jest urovnáno, a co dříve to lépe.

37. *Cest nesvobodných* aby děláno nebylo; pakliby kdo cestou nesvobodnou šel nebo jel, takový buď honěn a na právo vzat.

38. Rolí a luk od gruntův aby *nezastavovali*, ani *neodprodávali*. Pakli kdo prodá neb zastaví, bude trestán; a kdo půjčí, ten bez toho.

39. Kdož komu grunt chce *prodati* a osaditi, ten každý prodej a osaď [s] slušnými svršky, i s vobilím, zanechaje výminek a strhování svrškův škodných gruntům. Nebo toho žádnému dopuštěno nebude; než prodej každý své, jakž spravedlivě jest.

40. A kdožkoliv prodá a jiný koupí to sobě, hned v registra na tvrzi neb na zámku *zapisovati* dejte. A bez povolení úřednického mezi se v sousedství na grunt nepřijímejte. A kdožby sobě toho trhu zapsati nedal, aby přijat nebyl.

41. *Peníze purkrechtní*, buďto sirotčí, všecko ať jsou kladeny na právě; a z těch žádnému domácímu ani přespolnímu nepouštějte, leč sobě to vyjedná a ceduli zhůry přinese, tak abyšte mohli to při soudech slušně ukazovati. A kdožby pak koliv peníze komu vydal, a na právo jich nesložil, ten ať podruhé složí a vazbou trestán bude. Pakliby komu peníze jaké koliv i závdavek pouštěny byly z práva od rychtáře neb konšelův bez povolení, tejden v vazbě seděti budou.

42. *Dobytkův* žádných *z cizích gruntův* na pastvu nepřijímejte, než sami sobě dobytkův přisazujte. Pakliby kdo bezelstně bez toho býti nemohl, tehda přijmi na pastvu z gruntův a od lidí mých. Pakliby kdo od cizích lidí přijal na pastvu, a obec toho dopustila, dej pokuty — korc.*) ovsa. *) „deset korců“ Lhota str. 63.

43. *Stavení*, střechy, ploty i jiné aby *opravovali*, což komu náleží a potřeba jest, nedadouc se k tomu napomínati i skrze trestání nabízeti. Ale mnohý jest tak dobrý hospodář, kdyby se neobával trestání, pro některý došek shnojil by chalupu. A protož každý rychtář k tomu dohlídej časně, jak kdo při stavení opatruje, jak rolí voře a osívá, a také při domovitém hospodářství jak se opravuje. A při komžby koli neřád nalezen byl, tak že řádně živnosti své nehledí: o takovém každém rychtář aby ouředníku oznámil. Pakli by rychtář toho neučinil a takového nedbalce přehlídal, sám o to trestán bude.

44. Také každý zimního času na to pomni a to opatruj, aby z jara rolí svou měl čím *oseti*; zvlášť vy, kteříž jste nedbalci, ješto často v stodole bez paměti bucháte.

45. *Sirotkův* žádný nepřistavujte bez povolení úředníkův. Než kdož koli týchž sirotkův potřebujete, ty na tvrzi od úředníkův *stavějte*. Kdožby pak koliv měl sirotka, a od úředníkův mých ho nepřistavil: takový každý trestán bude, a sirotek jinému dán bude; a potom jiní sirotci nebudou jemu přistavováni.

46. Také kdož mají u sebe sirotky pořádně *přistavené*, toho každý hospodář neb hospodyně na den svatý určitý před úředníky postav, a počet jemu řádný za službu jeho učiň. Kdožby pak toho pořádku nechoval, a sirotka na den určitý od rychtáře oznámený nepostavil: takový každý trestán bude, a sirotek ten ani jiný nebude přistaven. A těm sirotkům peníze na žádné marné a nepotřebné outraty nevydávejte. Kdožby pak vydali, to od nich na počtu přijímáno nebude.

47. Kteřížby koli sirotci z gruntův mých *ušli*, anebo žeby z oumysla před úředníky stavěti se nechtěli a se pokrývali a na cizích gruntech bez dopuštění byli: takovému každému jeho spravedlnost nebude puštěna, než o ni přijíti. A upadneli v jakou těžkost, v tom opatřen nebude.

48. *Přísevkův* jedni na druhých rolí bez povolení aby nečinili, a zvlášť pak penězích. Chce-li kdo rolí mnoho osívati, i kupiž sobě statek velký, aby měl iohl dosti na čem síti.

49. Sirotci, kteřížby se chtěli *řemeslům* učiti, ti aby ne jinam než do ta mého na táž řemesla dáváni byli, a to s povolením mým. A tu na jakéžby v řemeslo dán býti měl, cožby cechmistři uznali, a jak se v jiných královských tech dává, to aby také tomu mistru od vyučení téhož sirotka dáno bylo. A jestli ten mistr od něho po vyučení mimo pořádek více bráti chtěl, nežli se v jiných lovských městech dává: tehda aby mi týž mistr propadl základu — ſſ³ gr. č.*) i sirotci po vyučení řemesla aby také nikam nevandrovali, leč s povolením mým.

*) „základu tří kop gr. č." u Lhoty str. 65.

50. *Slibův* na jiná panství žádný za cizí lidi nečiňte. Pakliby kdo slíbil, se vyvozuj.

51. Rychtář a konšelé v tom pilnou péči zachovejte, jestliže by kdokoli co o *držel* a z toho mně *neplatil*, buďto z rolí, buď*) pustin nebo lesův, abyšte na žádného netajili, ale na každého, nechtěl-li by zjevně, ale tejně oznámili. li by toho zatajili, a kdež koliv se našlo, tehda takového rychtář a konšelé ou na statcích i na hrdle trestati**), tak že se ním jiní káti musejí. A ten, ž by to bez platův držel, též jako jiný zloděj na hrdle trestán bude.

*) Správně „luk" u Lhoty str. 65. — **) Ve Lhotově otisku str. 65 stojí „trestáni," tuším správněji.

52. Žádný o žádnou potřebu svou *v neděli* na zámek ani na tvrz nechoďte, *slyšáni* na ten den *nebudete*, lečby kdo obeslán byl, anebo žeby potřeba některá á a kvapná i nenadálá byla, ještoby protahu jmíti nemohla. Přitrefí-li se jinak, než v *sobotu* a v *středu*; ty dva dni se vám k slyšení a potřeb vašich k vykoaní odkládají; a tak jiné dni nahoru se bez potřeby netoulejte, mimo ty dva vám oznámené.

53. Také rychtáři a konšelům všem se poroučí, když hromady mezi sebou te, abyšte k tomu dohlídali a o tom poručili, aby každý hospodář *věrtel* svů *řický* směřovaný a cejchovaný měl, a tu abyšte na to pohleděli, kdo jaký spralivý věrtel mají. A jestliže při kom nespravedlivý věrtel nalezen bude, tehda ový každý, kdožby takový věrtel měl, aby propadl pokuty — ſſ³ gr. č.*), a k tomu tatečně trestán bude; a ten věrtel aby jemu vzat byl skrze rychtáře a konšely, by spálen byl. A jestli že jest komu na něj měřil, a ten, kdož jest od něho na věrtel kupoval, kdyby bez svého býti nechtěl: má se s ním o to urovnati; a neel-li by se s ním o to urovnati, přišel-li by skrze to k ňákým větším škodám, la aby žádnému viny v tom nedával, než sám sobě.

*) „pokutě tří kop gr. r. č." vytiskl Lhota 66 (na místě „pokuty tři kopy gr. č.").

54. V řekách a v potocích mých *ryb* žádných ať žádný *nelapá*, leč by toho ňáká pilná potřeba těhotné ženy nastala, jináč nic. A tu měl-liby kdo lapati, aby se to při přítomnosti rychtáře dálo, kde by mu od něho ukázáno a povoleno bylo. Pakli by rychtář sám při tom býti nemohl, tehda ať na svém místě někoho pošle; a tu cožby koliv polapeno bylo, má se rychtáři ukázati, aby rychtář věděl, co jest polapeno. Pakliby kdo postižen byl v řece, an ryby lapá bez povolení mého neb rychtářova, takový ať jest vzat a do trestání dán, a puštěn ať není, až dá pokuty — ß gr. č.*)

*) „jednu kopu gr. č." v otisku Lhotově 66.

55. Nu již toto všeckno napomenutí mé v paměti majíce, chci tomu konečně, abyšte v tom pilnost i věrnost zachovali. Nebo já o tom poroučím a rozkazuji, aby se v takových věcech z tvrzí mých i z zámku dostatečnè k vám dohlídalo, jakou pilnost a bedlivost v tom, co jest vám pro mé i vaše dobré, zachovávate. Seznám-li v tom ve všem při vás pilnost a zachování, vděčně to od vás přijmu; paklí při tom shledáno bude vaše neposlušenství: každému se v tom opovídám, že skrze to neujde potrestání.

56. O jiných věcech mých, o čemž tuto psáno není, bylo-li by vám z mých potřeb úředníky mými oznámeno, chci tomu, abyšte při tom zachovali poslušné poslušenství; neb nikudy jinudy milosti mé k sobě nakloniti nebudete moci, než tudy, když budete rozkázání mého šetřiti, aby se při vás to nacházelo, což vám skrze úředníky své rozkazovati budu.

57. A já poznajíc to, chci vás míti v takové ochraně, aby od žádného ani od mých úředníkův křivdy žádné vám se nedálo.

58. Pakliby kdo svévolně milostí mou pohrdal, nedbajíce činiti vůli mou podle rozkázání úředníkův mých: na takovém bych tak mstíti rozkázal, že desátý i dvadcátý musili by se uleknouti. Protož znajíce to, umějtež býti poslušni. Amen.

94.

Artikulové soudní na statcích kláštera sv. Jiří

z roku 1566.

V archivě Českého Musea chová se foliant v původní staré vazbě, potažené hnědou kůží; prvotní nápis na prvním listě oznamuje, že ta kniha měla býti „Repertorium všelijakých psaní od kláštera sv. Jiří na hradě Pražském vycházejících, od leta Páně 1631." Skutečně však do té knihy byly nejvíce zapisovány smlouvy a jiné záznamy, jež náležejí do knih pozemkových a urbárních, a pocházely netoliko z roku 1631 a pozdějších, nýbrž valná část knihy byla tehdáž naplněna přepisy písemností starších. Pořádek při tom nezachován skoro žádný. Napřed jest 48 listů nečíslovaných, kteréž zůstaly dílem prázdné. Další listy jsou hned za stara ozna-

čeny čísly pořád běžícími. Souvěké smlouvy a dopisy z let 1630—1632 psány jsou na prvních 13 číslovaných listech. Na listě 35. počínají se kostelní účty z Nebužel a z jiných kostelů. Na listě 143. počínají se opisy starších smluv, jedna jest až z roku 1555; od listu 186. jde několik smluv německých z let 1602—1619, jakož na listě 79. čte se také německy psaný zádušní účet kostela sv. Ducha na Starém Městě Pražském z roku 1630.

Největším kusem v té knize zapsaným jest *urbář* statků kláštera Svatojirského z roku 1566, není však psán pohromadě; začátek jest na listech 111.—142., konec dlužno hledati na listě 90. a následujících. Nadpis urbáře čte se na listě 111. v tato slova: „Leta Páně tisícího pětistého šedesátého šestého v pondělí po sv. Ondřeji apoštolu Páně (2. prosince 1566) tato registra správní všech důchodův kláštera sv. Jiří na hradě Pražském náležejících založena jsou od urozené panny panny Doroty z Krumlova, abatyše nadepsaného kláštera, skrze Jiříka Velíka z Šonova.“ Soupis důchodů nepočíná se však hned za tímto nápisem, nýbrž jsou tam vepsány napřed jiné písemnosti. Nejprvé vepsány jsou *přísahy*, jež úřední osoby z obyvatelstva činily při vstupování ve svůj úřad, a sice čte se tam 1. „Přísaha konšelská městečka Třebenic,“ poněkud rozdílná od formule přísahy konšelské z roku 1546, kterou Prusík z knihy Třebenické založené 1434 uveřejnil v Památkách Arch. XIV. 293. — 2. „Přísaha konšelův“, nejspíš konšelův vesnických, kteráž skoro docela se srovnává s formulí níže připomenutou pod č. 4. — 3. „Starším obecním přísaha“, náležela do městečka Třebenic. — 4. „Přísaha rychtáře neb rychtářův“; podobá se, že tuto přísahu činil jak rychtář městečka Třebenic, tak i rychtářové vesničtí; otiskuje se níže celá. — 5. „Přísaha celným neb mejtným, kteříž clo vybírají“, též najde se níže otištěna. Všecky tyto přísahy vztahují se na abatyši Dorotu z Krumlova, kteráž spravovala klášter Svatojirský r. 1566 a až do r. 1576, kdy v sešlosti věku odstoupila.

Za přísahami na listech 112 b—114 b následuje *rozkaz* abatyše Svatojirské, kterak poddaní mají se chovati. Co do obsahu tito artikulové podobají se četným jiným řádům poddanským, i v ukládání četných pokut šla abatyše za nechvalnou módou, jež se tehdáž v Čechách rozmáhala mezi vrchnostmi; co do formy tento rozkaz nese na sobě mnohé známky původnosti, které tomu nasvědčují, že nebyl zdělán podle nějakého vzoru staršího aneb přijatého z jiného panství, nýbrž že vyšel z vlastní hlavy abatyšina úředníka; nepochybně byl sepsán zároveň s urbářem roku 1566. Níže otiskuje se celý; očíslování článků přidal přítomný vydavatel.

K formulím přísah a k rozkazu předcházejícímu náleží předpis o *zahájení soudu*, jenž čte se na listě 115. Jest to návod pro hejtmana nebo jiného úředníka klášterského, kterak má si počínati na výročním soudě, čili vlastně při výročním řízení, v němž rychtářové a jiní úředníci odstupovali, uprázdněné úřady byly nově osazovány, a zapisovaly se do knih převody majetku, splátky na statky od držitelů, výplaty spravedlností nápadníkům a podobné tomu jiné jednání. Též tento návod o soudu otiskuje se níže s přidaným novým číslováním článků.

Po těchto záznamech počíná se teprv obyčejný obsah urbáře na listě 117., jakž také oznamuje nápis v tato slova: „Znamenají se důchodové z panství městečka Třebenic a vesnic k klášteru sv. Jiří na hradě Pražském náležející, buď na penězích za úroky, roboty, ospy, slepice, vejce, beránce, plece, berně vánoční, při sv. Markétě, i na jiných všech případných věcech, a nejprvé v městečku Třebenicích, leta Páně 1566.“ Urbáře použijeme zde jenom k tomu, abychom zjistili, *co klášter Svatojirský roku 1566 držel.* Podle nadpisu zdálo by se, že to bylo zkrátka panství Třebenické; opravdu však statky a statečky kláštera sv. Jiří byly velmi rozptýleny v severních a středních Čechách.

Statek Třebenický u Litoměřic tvořil jenom jednu skupinu majetku klášterského, ovšem největší. V 18. a 19. století to panství mělo jméno po Čížkovicích, ale tato ves dostala se klášteru Svatojirskému teprv roku 1692 koupí, v dřívějších časích mu nikdy nenáležela, a městečko *Třebenice* bylo středištěm panství klášterského. Kromě Třebenic držely panny Svatojirské tam vesnice *Chodovlice*, *Velemín*, *Siřejovice* (kteréž v urbáři píší se dvakrát Syrziwicze), *Oupohlavy* a *Kololeč*. — Správa na tom panství částečně se osvětluje knihou Třebenickou výše již zmíněnou, v níž zápisy (hlavně převody nemovitostí a co náleží do knih pozemkových) jdou od roku 1434 do 1577. Podle toho na soudě městečka Třebenic ve čtyřech lavách seděli konšelé, počtem 12, z nichž jeden byl purkmistrem, a vedle nich též rychtář nebo jeho náměstek, jenž slul soudce nebo sudí; v některých případech slavnějších býval přítomen i úředník vrchnostenský nebo i vrchnost sama. Tento soud Třebenický vyřizoval a do knih zapisovati dával také to, co sic na panstvích projednávalo se na výročních tak zvaných soudech; zápisy v knize Třebenické týkají se netoliko nemovitostí ležících při městečku Třebenicích, nýbrž i selských nemovitostí v Chodovlicích, v Kololeči, v Úpohlavech, a snad i v jiných vesnicích; a jest z těch zápisův o postupování majetku, o hypothekách, o spolcích atd. patrno, že obyvatelé těch vesnic vládli svým majetkem tak svobodně a dle týchž obyčejů právních, jako měšťané Třebeničtí.

Daleko od Třebenic měl klášter Svatojirský ves *Mradice*, jihozápadně od Postoloprt; ves *Vrbno*, nyní řečené *u lesů*, jihovýchodně od Loun; ves *Blevice*, jižně od Velvar.

Nedaleko Prahy vesnice klášterské tvořily několik malých skupin: Západně od Unhoště měl klášter vsi *Noutonice* a *Kamejk*. Mezi Mělníkem a Prahou stály pohromadě vsi klášterské *Břežany* (Panenské), *Černíkov* (nyní Čenkov), *Dolejnek* (nyní Dolínek), *Předboj* (psáno Przebogi). Od Jílového na severovýchod měl klášter vsi *Radějovice* a *Čenětice*. U Menšího Města Pražského měly panny ves *Újezd*, totiž jižní částku nynější Malé Strany a přilehlou částku Smíchova. Též měly ves Vrutici, nevědomo kterou. Z těchto vsí anebo z částek jich vypočítávají se v urbáři úroky a jiné platy a dávky i roboty, jež náležely klášteru Svatojirskému.

Na listě 95. počínají se pozdější přídavky k urbáři, totiž záznamy o tom, jaký úspěch mělo úsilí abatyše Judity Eibenštolerové z Eibenštolu v letech 1576—1600, aby přišly k platnosti nároky kláštera také k jinému majetku v jiných vesnicích, které mu někdy náležely, ale ve válce husitské byly mu odcizeny. O tom bylo zaznamenáno: „Znamenají se ouroky, který za panování osvícené kněžny a panny panny Judith Eybenštolerové z Eybenštolu, abatyše kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, k tomu klášteru přibyly, a to skrze bedlivost a péči nadepsané panny abatyše. Vepsány jsou do těch knih za ouřednictví slovutného Jiříka Gehle z Podhoršteina, měštěnina Menšího Města Pražského.“ Ale jmenuje se potom jenom dům u sv. Ducha v Praze, ves *Předboj* (Předboji) a ves *Psáry*; odtud tedy nějaké úroky byly klášteru opět získány.

Dále v urbáři připsány jsou „Platy komorní z některých vesnic, které předešle k klášteru sv. Jiří náležely, z nich žádného platu nevycházelo, až za panování osv. kněžny panny Judith Eybenštolerové z Eybenštolu, abatyše sv. Jiří, kteráž bedlivostí a obzvláštní péčí svou k tomu přivésti ráčila.“ Za tím následují jmena vesnic, které zůstávaly pod jinými vrchnostmi, ale ty vrchnosti měly z nich určité summy platu odváděti klášteru: *Nebužely* (východně od Mělníka), *Zálezlice* (jižně od Mělníka), *Nenichov* (Niněchov u Mělníka), *Votvojice* (Otvojice u Kovar), *Bořanovice* (u Líbeznice), *Lichoceves* (u Noutonic), *Blahotice* (u Slaného), *Libochovičky* (u Lidic), *Dolánky*, *Sulice* (u Jílového), *Danoves* (u Mělníka) a *Motol*.

Konečně poslední dodavek k urbáři oznamuje, že byly vyplaceny a ku klášteru navráceny tři vsi: *Řeří* (Řeží u Levého Hradce), ves *Hradec* (snad se má rozuměti Žalov?) a ves *Husinec* (též u Levého Hradce).

Správa rozptýlených statků musila býti nesnadná. Podobá se, že následující předpisy měly platnost na všech statcích kláštera Svatojirského.

Přísaha rychtáře neb rychtářův.

Slibuji a přísahám Pánu Bohu, matce boží, i všem božím svatým, důstojné a ctihodné panně panně Dorotě z Krumlova, abatyši kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, i všemu konventu, že tento úřad rychtářský věrně a právě i upřímně spravovati chci ke cti a chvále Pánu Bohu všemohoucímu, a ku poctivému a dobrému Její Mti i všemu konventu; a což bych znal škodného, toho nemám před Její Mtí tajiti, ale z toho vystříci; a v něm každému, chudému i bohatému, domácímu i přespolnímu spravedlivosti dopomáhati, a toho jinak nečiniti pro přízeň ani pro nepřízeň, pro dary a pro žádnou jinou věc. Toho mi Pán Bůh dopomáhej, matka boží i všickni světí.

Přísaha celným neb mejtným, kteříž clo vybírají.

Přísaháme Pánu Bohu, matce boží i všem svatým, důstojné a ctihodné panně panně Dorotě z Krumlova, abatyši kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, i všemu konventu, že ten úřad, [k] kterémuž jsme povoláni a voleni, cla vybírání, věrně a právě spravovati a při něm se zachovati chceme. A toho jinak činiti nemáme pro přízeň ani pro nepřízeň, ani pro žádnou jinou věc. Toho nám Pán Bůh dopomáhej i všichni světí.

Rozkaz panny Její Mti, kterak poddaní při svých obcech se zachovati mají.

1. Item kde kteří *sirotci* jsou, aby rychtář i konšelé na tu přísahu, kterou jsou učinili, aby pověděli, kde kteří příslušÍ, aneb jaké statky mají, aneb u koho slouží, panna Její Mt chce věděti.

2. It. též panna Její Mt zapovídá *sirotčí peníze*, aby jich žádný neužíval bez vůle panny Její Mti. Pakli by kdo věda o tom, tak se nezachoval, bez milosti muší své dáti a trestán býti.

3. It. také panna Její Mt ráčila jest rozkázati napřed rychtáři a konšelům, též všem vůbec, kdo by koli peníze sirotčí měl kteréhož koli sirotka, aby je kladli na právě. A pakli by kdo chtěl zamlčeti kteréž koli peníze sirotčí, rychtář, konšelé neb i který koli jiný soused o tom věda i zanedbali by panně Její Mti aneb ouředníku oznámiti: že panna Její Mt dostatečně chce takové trestati. Též také kdo maje platiti a chtěl by toho zaseděti aneb zamlčeti neb zapříti. I protož rychtář a konšelé mají

se na to ptáti, kdež jsou které peníze kterého koli sirotka; znajíc přikázání od panny Její Mti takový, tak se zachovejte, pod pokutou kopy grošův.

4. It. tak panna Její Mt přikazuje, kde jsou *mlejny*, rychtáři a konšelům, aby k tomu přihlédali, aby se každému spravedlivě dálo, pod pokutou svrchu psanou.

5. It. co se *krčem* dotýče, také panna Její Mt přikazuje a jmíti chce, aby rychtář a konšelé k každému krčmáři přihlídali, aby spravedlivě jednomu každému pivo dávali, pod pokutou svrchu psanou. A kde by vejsadních krčem nebylo, aby žádný nešenkoval; pakli by chtěl šenkovati, aby panně Její Mti posudní dával, z sudu věrtelního jeden groš český [nad tím touž rukou: pět grošů].

6. It. také co se dotýče krčem, aby žádný *všední den v krčmě* nebýval, pod prosticí soli. Pakli by se který v tom nezachoval, leč pro potřebu panskou, a krčmář nebo rychtář neb konšel neb který z obecních o tom věděl, a toho panně neb ouředníku neoznámil, a to na něho zvědíno bylo: každý prostici soli bez milosti dáti, a k tomu tejden u vězení seděti musí.

7. It. toto také panna Její Mt přikazuje, aby žádní *ležáci* ve vsech v krčmách ani u jiných sousedův na zboží Její Mti panny pod skutečným trestáním přechovávání nebyli.

8. It. také Její Mt panna přikazuje a zapovídá všecky *hry* kdežkoli, aby dopúštěny nebyly. A kdož by koli hry dopustil, panně Její Mti aby jednu kopu grošův č. dal; a ten kdož by hrál, tolikéž pokutu 1 kopu gr. dáti muší. A soused, který by koliv o tom věděl, nebo rychtář nebo konšel, jestliže by toho zatajil a úředníku neoznámil: též jednu kopu grošův č. dáti musí. Pakli by se kdo toho dopustil a vo summu větší hrál: ten podle uznání Její Mti také více trestán a pokutován bejti má beze vší milosti.

9. It. také Její Mt panna ráčila rozkázati a tak jmíti ráčí pod pokutou jedný [nad tím touž rukou: pět] kopy grošův propadení: kdo by se v tom nezachoval, aby žádných *dědin* Její Mti panny člověk od svých nic lidem cizích pánův *neprodával*, ani zastavoval, rolí ani luk; ten kdož by koupil aneb nač by půjčil, ten zase darmo pustiti musí, a to pod pokutou svrchu psanou. Také aby žádný člověk žádnému člověku jinému na své rolí semena *síti* nedal, ani z svého dvora na jinou dědinu hnoje vésti dal; pakli by kdo přes Její Mti zápověď to učinil, že semeno i svú práci ztratí, a panna Její Mt káže takové obilí pobrati; leč by kdo z takové příčiny to učinil, že by chudý byl a že by z polovice obilí bral, to učiniti má s Její Mti vůlí aneb ouředníka. A k takové věci aby rychtář a konšelé přihlédali, a takových věcí aby nezatajoval na žádného pod pokutou prv jmenovanou.

10. It. rychtář a konšelé každý v své obci aby přihlédali, jak se který člověk živí a čím se obchodí aneb čím hyne, a kterak staví. A který by se živiti nechtěl neb stavěti a živnosti provoditi, tak jak na dobrého sluší: rychtář a kon-

; mají to na pannu aneb na ouředníka vznésti. A jestliže by se takový neavil, když jemu od starších pověděno bude, aby takového k tomu jměli, aby ně Její Mti osadil člověkem hodným, a takového aby *mezi sebou netrpěli.* Také by který sedlák roli svou neb louky chtěl zapustiti, a rychtář a konšelé o tom ěli, a [čti: aby] jeho k tomu ňeměli [čti: měli], aby planil; a kdo by nechtěl iiti, aby to na úředníka vznesli, že takovej trestán bude, pokudž se panně Její zdáti bude, a pokutu napřed psanou položiti musí.

11. It. též panna Její Mt přikazuje, ve všech aby sobě *dvory oplctli* a vrata lali; rychtář a konšelé aby k tomu přihlídali. Pakli se pak kdo tak nezachová pravovati nebude, moha opravovati, a rychtář a konšelé jich k tomu by neměli: napřed rychtář a konšelé trestáni budou od panny Její Mti, a potom ten každý, ž by se v tom rozkázání panně Její Mti nezachoval.

12. It. rychtář a konšelé v každé obci aby pověděli panně Její Mti pod přísahou, kterou jsou učinili, *scházelo-li* by co na ourocích, na lesích, na lukách, potocích, na poustkách, na pastvištěch aneb na jiných důchodích. Jestliže by om rychtář a konšelé buď obecní věděli, že by kde co scházelo, že oni od panny Mti napřed strestáni budou, a pokutu každý položiti muší, též i ten, kdož by děl anebo zaseděl poplatek panně Její Mti.

13. It. též panna Její Mt rychtářům a konšelům všem přikazuje, aby ke n lidem dohlídali při času jarním a lidi k tomu přidrželi, aby každý, což ositi *osil*; pakli by se který k tomu neměl, tehdy takovému toho trpěti nemají, a pannu aneb ouředníka vznésti mají.

14. It. panna Její Mt přikazuje, aby žádný na jiná panství nesliboval za ného, ani v *rukojemství* jaké zavazoval se; a kdož by pak se nezachoval, má tán býti, a k tomu má propadnouti panně Její Mti pět kop gr. č.

15. It. co se pak *ohně* dotýče, aby při městečku i každé obci pilni byli lý hospodář, aby se lidem škoda nestala. Pakli by od koho oheň vyšel, takový tán bude na hrdle i na statku. A rychtář a konšelé při každé obci aby toho i byli, a to aby vohledávali ve dvouch nebo ve čtyrech nedělích nejméně. Uznali-li koho nedbanlivého, ježto by k nebezpečnosti bylo: takovému toho aby netrpěli. aby to opravil. Jestliže by se v tom nezachoval, má trestán býti a pokutu dáti.

16. It. též v lesích z jara na mladinách aby žádný *nepásl* a v požáry; kdo byl usvědčen a *voheň* dělal a nezhasl ho, tak aby se od něho škoda stala, ten trestán býti na statku i na hrdle. A hajní toho mají pilni býti. Pakli hajní neopatří, mají trestáni býti.

17. It. také panna Její Mt ráčila jest rozkázati a chce tak jmíti, co se če *žen klevetných* a svárlivých, ježto skrze takové ženy svárlivé a klevetné i se vadí a tepou; protož panna Její Mt ráčila jest poručiti pokutu položiti

... soudu a ...

... A pakli by ...

... jeden druhem ...

... aby též dluh položil, a ...

... aneb soudu v čem pohaněl aneb pohaněti

... za peníze. Pakli by skutkem přečinil, že ...

kovému každému jdi na hrdlo. A při tomto také soudu jestliže by kdo jaký pych aneb kvalt učinil aneb učiniti chtěl, toho nemá jemu dopuštíno býti; a kdož by. koli o tom věda, dal tomu býti, moha to staviti a nestavil: též těm všem jde jednostejně vo hrdlo aneb vo padesáte kop míš.

2. It. na konšely podati, kdo by tento soud zahájiti měl při tomto právě. Konšel má odpověditi: Sudí má zahájiti tento soud.

3. Sousedé, páni jmilí, i všickni dobří lidé! Již já vám tento soud zahajuji napřed Pána Boha mocí, matky boží mocí, i všech svatých mocí, nejjasnějšího knížete a pána pana Maximiliana*) z boží milosti voleného Římského císaře, Uherského a Českého krále ꝛc, jeho královské milosti mocí, i**) důstojné panny Doroty z Krumlova, abatyše kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, mocí, i všeho toho konventu mocí, i těchto všech dobrých lidí mocí, ouředníkovú mocí, rychtářovú mocí, tohoto práva mocí, a k němu všecku uctivost připovídám, a nepoctivost zapovídám.

*) Nad tím touž rukou: Rudolfa. — **) Po straně připsáno týmž přepisovačem: osvícené kněžny a důstojné panny Judith Eibenštolerové z Eibenštolu.

4. It. na konšely podati tohoto: Dosti-li jest se zahájení soudu stalo a právu, či-li má co opraveno býti podle práv vašich?

5. It. na konšely podati tohoto: Dosti-li se jest stalo této přísaze uvedení konšelův, či-li má co víc opraveno býti vedle práv jich? — Má odpovědíno býti: Dosti se stalo.

6. It. na konšely podati, kterak mají konšelé ctěni býti a zachováváni od jiných lidí.

7. It. na konšely podati, jestli mohou tito noví konšelé mezi ně do lavic vsésti, a jestli mají moc již spravedlivě súditi, přisúditi, i odsúditi, jako i vy?

8. It. kdo by jměl tyto konšely mezi ně do lavic uvésti?

95.

1567—1590: Stavové usilují o to, aby bylo obmezeno právo, podle něhož poddaní podávali suppliky proti vrchnostem ku králi.

Na sněmu r. 1567 stavové čeští ve smyslu ZZ. 1564: O. 2 (viz výše str. 215 s poznámkou) žádali císaře, aby co náleží k rozeznání před řádný soud, nebylo vyřizováno supplikováním (stavovských osob) ku králi a sročováním z jeho moci. A co se týče lidí poddaných, kdo by z nich bez hodné příčiny proti pánu svému supplikoval, aby skutečně byl trestán i s tím, kdož by jej k tomu vedl. (Sněmy III. str. 340).

Císař Maximilian k tomu odpověděl konejšivě 1567, že jest toho pamětliv, aby se dálo vedle žádosti stavův; avšak doložil: „Jsouce pak JMCská k stavuom té milostivé naděje, poddané své také mimo náležité a slušné ztěžovati nebudou, nebo JMCská jim toho, aby ti neměli, z slušných příčin zbrániti moci neráčí.“ (Sněmy III. str. 344 č. 18). —

proti takovým, kteréž by se vadily. A kteráž by koliv křiva zůstala, aby trestána byla, a čtyry pytle aby Její Mti panně dala, a rychtáři pátý pytel. Pakli by o tom rychtář neb konšelé nebo obecní věděli, a toho zatajili, že za ně každý prostici soli bez milosti dáti musí.

18. It. aby sobě žádný *kurev* náchlebních nechoval. A pakli by kdo a v který obci, a zvláště rychtář, toho by zatajil, tehdy má dvě kopě gr. dáti. A pakli by konšelé na rychtáře, to vědouc, nevznesli a toho zatajili, tehdy každý konšel má kopu gr. dáti.

19. It. též panna Její Mt přikazuje, aby žádný *dobytkův* hovězích, tolikéž telat *neprodával*, buď krávu nebo bejk neb vejklestek, pod jednú kopú gr., leč prvé oznámí ouředníku, že se od něho koupí, jak by jinému a zač prodati měl.

20. It. *rychtářům* přikázati, aby každý to, což se jim rozkáže, napřed aby udělali sami, a komuž co rozkáží, aby každý udělal. A pakli by kdo neudělal toho, což by rychtář slovem panským aneb ouředníkovým komu rozkázal, a on učiniti nechtěl: toho každého aby rychtář k tomu připravil, a jiní všickni aby jemu pomohli, a ten neposlušný aby byl ku panně Její Mti aneb ouředníku přiveden a skutečně trestán.

21. It. též panna Její Mt přikazuje a tak jmíti ráčí: jestliže by jaký koli *zločinec* byl na gruntech panny Její Mti postižen a ku právu byl dán, aby všickni lidé jednostejně po všem panství Její Mti náklad na popravního mistra učinili, a to z té příčiny, aby každý chudý i bohatý mohl na takového sáhnouti, který by mu škodu učinil.

22. It. rychtářové všickni vězte: jestliže by který toho zanedbal, což se tuto přikazuje, že každý dvě neděle nejméně musí u vězení seděti a pět kop gr. panně Její Mti k tomu dáti.

Znamená se zahájení soudu:

1. Poslouchejte všickni dobří lidé, kteří jste se k tomuto soudu a právu přihodili, že teď Její Mt panna abatyše na místě svém i všeho konventu ráčila jest vyslati k tomuto soudu urozeného N. k rychtáři, konšelům a jiným ouředníkům, chtíc každému spravedlnost učiniti, chudému bohatému, vdovám sirotkům i jinému každému všelijakého urození aneb řádu a důstojenství, jakž by kdo kolivěk uměl svou spravedlnost provésti. A kdož by kolivěk chtěl k tomuto soudu a právu přistoupiti, potaz aby sobě vyprosil, a z potazu aby poděkoval. A pakli by kdo v tom pochybil, aby šiling pokuty položil, a v tom se vopravil. Jeden druhému v řeči a v žalobě aby nepřekážel; a pakli by překážel, aby též šiling položil, a vstup na jeho při. A jestliže by kdo tohoto práva aneb soudu v čem pohaněl aneb pohaněti chtěl aneb co řečí přečinil, jdi jemu na peníze. Pakli by skutkem přečinil, že ta-

kovému každému jdi na hrdlo. A při tomto také soudu jestliže by kdo jaký pych aneb kvalt učinil aneb učiniti chtěl, toho nemá jemu dopuštíno býti; a kdož by koli o tom věda, dal tomu býti, moha to staviti a nestavil: též tém všem jde jednostejně vo hrdlo aneb vo padesáte kop míš.

2. It. na konšely podati, kdo by tento soud zahájiti měl při tomto právě. Konšel má odpověditi: Sudí má zahájiti tento soud.

3. Sousedé, páni jmilí, i všickni dobří lidé! Již já vám tento soud zahajuji napřed Pána Boha mocí, matky boží mocí, i všech svatých mocí, nejjasnějšího knížete a pána pana Maximiliana*) z boží milosti voleného Římského císaře, Uherského a Českého krále ꝛc. jeho královské milosti mocí, i**) důstojné panny Doroty z Krumlova, abatyše kláštera sv. Jiří na hradě Pražském, mocí, i všeho toho konventu mocí, i těchto všech dobrých lidí mocí, ouředníkovú mocí, rychtářovú mocí, tohoto práva mocí, a k němu všecku uctivost připovídám, a neuctivost zapovídám.

*) Nad tím touž rukou: Rudolfa. — **) Po straně připsáno týmž přepisovačem: osvícené kněžny a důstojné panny Judith Eibenštolerové z Eibenštolu.

4. It. na konšely podati tohoto: Dosti-li jest se zahájení soudu stalo a právu, či-li má co opraveno býti podle práv vašich?

5. It. na konšely podati tohoto: Dosti-li se jest stalo této přísaze uvedení konšelův, či-li má co více opraveno býti vedle práv jich? — Má odpověděno býti: Dosti se stalo.

6. It. na konšely podati, kterak mají konšelé ctěni býti a zachováváni od jiných lidí.

7. It. na konšely podati, jestli mohou tito noví konšelé mezi ně do lavic vsésti, a jestli mají moc již spravedlivě souditi, přisouditi, i odsouditi, jako i vy?

8. It. kdo by jměl tyto konšely mezi ně do lavic uvésti?

95.

1567—1590: Stavové usilují o to, aby bylo obmezeno právo, podle něhož poddaní podávali suppliky proti vrchnostem ku králi.

Na sněmu r. 1567 stavové [illegible] **ve smyslu ZZ. 1564: O. 2 (viz výše str. 215 s poznámkou) žádali císaře, aby co náleží k rozeznání před řádný soud, nebylo** [illegible] **supplikováním (stavovských** [illegible] **ku králi** [illegible] **z jeho moci. A co se týče** [illegible] **i kdo by z nich bez hodné** [illegible] **supplikoval, aby** [illegible] **i s tím, kdož by jej k tomu** [illegible] **III. str. 340.**

Císař Maximilian k [illegible] **1567, že** [illegible] **dálo vedle žádosti stavův; avšak** [illegible] **JMCská k** [illegible] **že poddané své také mimo** [illegible] **nebudou** [illegible] **ano supplikovati neměli, z** [illegible] **. —**

V jiné pak odpovědi císař přislíbil poručiti, „aby každý, kdož komu jaké supplikací psáti bude, v nich jmenem svým vlastním *se podpisoval*, a tudy svémyslnost těch nepokojných lidí k přetržení přijíti a přestupníci k skutečnému trestání přicházeti mohli.“ (Sněmy III. strana 356).

Tudy přišlo k místu snešení sněmovní roku 1567, jež vyhlásilo, že císař se všemi třemi stavy se snesl na tom: ježto mnozí nezbední lidé proti pánům svým i sami jedni druhým na těžkost a zošklivení k JMCské supplikují, a ti, kteří za úplatek supplikace spisují, pozdvihují poddané proti pánům jich; protož příště „kdož by koli JMCské nebo jinde do soudu, kdež náleží, jaké supplikací podati chtěl, předkem aby ten každý, kdož ji podává, zejmena se podepsal, a podle něho i ten, kdož by k té supplikací radil a ji spisoval, podepsati se má. A jináče JMCskou, ani v jiných místech, kdež náleží, žádná suplikací přijata ani vážena býti nemá, a ten, proti komuž supplikováno bude, nebude povinen odpovědi na ni dáti.“ (Sněmy III. str. 384 č. 11.)

Při sněmu r. 1575 stavové čeští podali císaři rozmanité stížnosti na nemilé jim úřadování komory královské, též že osoby stavovské bývají do komory obsílány (Sněmy IV. 216-223). — Na to komora česká podala obranu k císaři, v kteréž mezi jiným vysvětlovala, že někdy obesílá před sebe svobodné osoby ze stavův, ale že to dělá jenom z příčin hodných, jako když má s nimi jednati o záležitosti peněžité a b. mničné, nebo „o ubližování svobodníkům a jiným dědičným poddaným VCMti i jiné všelijaké případné komorní potřeby, kteréž věci vlastně komoře náležejí, a jinde se s nimi o ty a takové věci nemůže jednati a rovnati, než v komoře.“ (Sněmy IV. 224.)

Článek snešení sněmovního z r. 1575 stanoví: Ježto osoby obecné, zvláště lidé poddaní, s kterými páni jich na jejich supplikování bývají k soudům potaženi, nechtívají přestati na výpovědech JMCské uvážených s nejvyššími úředníky a soudci zemskými i radami soudu komorního, nýbrž z pouhé nezbednosti své dávají se v jiná supplikování proti spravedlivým věcem již rozsouzeným; pročež JMCská se stavy snesl se na tom, jestliže by kdo „z lidí poddaných výpovědem JMCské, panským a vládyckým dosti činiti a jimi se spravovati nechtěl, a těm se v čem na odpor stavěl, aby takoví přestupníci, jakž v takových příčinách vyměřeno jest, náležitě trestáni byli.“ (Sněmy IV. 274—5; najde se též v Zimmermannových Příbězích Maximiliana II., v Praze 1822, str. 278, kdež vůbec bývají doslovně otištěna snešení sněmu českého.)

V snešení sněmovním r. 1575 jiný článek vykládá, že se nedrží dřívější (1567) sněmovní nařízení o tom, aby na supplikaci byl podepsán písař: pročež se obnovuje i rozmnožuje ono nařízení v ten způsob, když by kdo z lidí poddaných a obecných podal supplikaci na zošklivení svého pána anebo koho ze stavů, a když by se v ní nepodepsal ten, kdo k ní radil a ji spisoval, tehdy aby žádný nebyl povinen odpovídati na takovou supplikací, „a k tomu ten poddaný aneb člověk obecný má do vězení na hradě Pražském dán býti a v něm dotud držán, dokudž by o té osobě, která jest jemu k takové supplikací radila a spisovala, neoznámil. A když by oznámil aneb jinak se to, kdož jest ten, vyhledalo: tehdy má pro takovou radu poddanému dávanou a nedůvodné a důtklivé supplikování, též se v tom nepodepsání, u vězení dvě neděle držán býti.“ (Sněmy IV. 288.)

Snešení sněmu českého z r. 1585 poukazujíc k tomu, že předešlá nařízení sněmovní o supplikacích neúčinkují, nařizuje opětně, že příště „při kanceláři JMCské, ani při jiných úřadech, nižádná taková supplikací přijímána býti nemá, v kteréž by se ten, kdož jest k takové supplikací radil aneb ji spisoval, vedle toho, kdož ji podává, nepodepsal, nýbrž tomu, kdo ji

tak podal, zase navrácena býti má," a byla-li by komu z kterého koli místa svrchu psaného odeslána, nebude povinen na ni odpovědi dávati. Pakli supplikace jest podepsána i od toho, kdo k ní radil a ji spisoval, a našlo-li by se, že v ní zbytečně haněl a dotýkal: ten a takový budiž ztrestán podle uznání JMCské aneb toho soudu, kdež by ta supplikace byla uvažována. (Sněmy VI. 580—1.)

Při sněmu 1588 také Pražané jmenem stavu městského dávali na uváženou, kterak by se mohlo napraviti to, že i přes nařízení sněmovní z r. 1575 někteří lidé nezbední, „kteříž vrchnosti, řádu a právu poddáni býti svévolně nechtějí, a jsouce z jaké koli příčiny k soudům pořádným potaženi, skrze postranní omylné a smyšlené zprávy supplikováním pořadu práva, ano i po rozsudcích a právních rozkazích i v exekucí, když již na vrch právo dovedeno bývá, překážku skrze objednání od JMCské dekretu a poručení činí." Stav městský však uznával, že „v slušných potřebách k JMCské cesta zastřína býti nemůže a nemá." (Sněmy VII. 265.)

Na sněmu 1590 stavové čeští předkládali císaři, že v supplikacích bývají obsaženy nadávky a urážky, jež pocházejí od těch, kdož sprostým lidem radí k supplikacím a je píší. A ježto jest o tom ustanoveno dřívějšími sněmy, prosí stavové císaře, aby nařídil u kanceláře a kde se přijímají supplikace, aby nebyly přijímány takové, kde by nebyl vedle podatele podepsán také písař, i aby stavové nebyli povinni odpovídati k takovým supplikacím. (Sněmy VII. 495—6.)

Byl to nejspíš výsledek této žádosti, že v sněmovním snešení r. 1590 byl opakován artikul o supplikacích v týchž slovích, jak byl již roku 1585 usnešen. (Sněmy VII. 520.)

96.

1567—1601: Další stavovské usilování o úplnější zabezpečení osobní nevolnosti čeledi a jiných poddaných v Čechách.

Žádost stavů k císaři Maximilianovi 1567: Ježto dřívější nařízení sněmovní o nepřijímání čeledi bez listů se nezachovává pro malost pokuty a pro nejisté dobývání její, budiž znova vydáno nařízení o čeledi z roku 1549 (viz výše str. 136, též str. 215 M. 34), však s vypuštěním sazby platů a s tou změnou, aby od sv. Jana nejprvé příštího nikdo nepřijímal čeledína bez listu do služby, sice že propadne 25 kop gr. č. pokuty, je-li osoba stavovská nebo svobodná, anebo 5 kop gr. č., je-li člověk selský; svoboda, kdy nádenníci bez listů mohou býti zjednáváni ke žním, trvej příště od sv. Víta do sv. Vavřince. (Sněmy III. str. 340-1.) — Císař Maximilian 1567 oblibuje si ten návrh stavovský, však s tou změnou, že o pokutu může býti hledíno jenom k takovému, kdo by se zbraňoval vydati čeledína, jejž přijal bez listu a o jehož vydání psaním nebo ústně žádal ten, komu ten čeledín náleží. (Sněmy III. str. 344 č. 20.) — Artikul sněmovní 1567 nařizuje, aby ve své stálosti zůstaly a tiskem vůbec byly vydány všecky artikule předešlých mnohých sněmů, jež se týkají „čeledi zběhlé, též poddaných sirotkův stavu panského a rytířského, kteříž od pánův svých z služeb aneb z gruntův zběhli a jinde sobě služby zamlouvali." (Sněmy III. str. 384 č. 12. Stav městský nejmenuje se v tom artikuli.)

Artikul velikého sněmu, jenž byl zavřen 27. září 1575, opakuje dřívější mnohá nařízení, avšak s některými změnami: Čeleď, siroti, poddaní úkolníci, nádenníci, podruzi, mlynáři a řemeslníci obojího pohlaví, kteří by chtěli přes pole (na cizím panství) pracovati

a sloužiti, aby měli listy povolovací od svých pánův s jich pečetmi, a po odchodu od zaměstnavatele též list fedrovní a zachovací od něho; a bez takových listů aby nikdo nepřijímal čeledína nebo nádenníka pod pokutou 25 kop gr. č., je-li osoba stavovská nebo jiná svobodná; pakli je člověk sedlský, aby propadl 5 kop gr. č. a k tomu dvě neděle aby seděl u vězení, a nemohl li by pro chudobu dáti 5 kop pokuty, má seděti tři měsíce neb 12 neděl. Dělníci ke žním mohou se najímati (bez listů povolovacích od svých pánů) na čas od sv. Petra a Pavla až do čtyř neděl pořád zběhlých. Toto snešení sněmovní všech tří stavův vstoupí v platnost při novém letě 1576. „A poněvadž již v království Českém to opatřeno bude, že poddaní před vrchností svou se v tomto království pokrývati nebudou moci, obávati se jest, aby do markrabství Moravského se neobrátili a tak vrchnosti své se neukrývali: protož všichni tři stavové JMCskou prosí, aby ráčil mezi námi a pány Moravany to nařiditi, aby oni nám a my jim takové lidi naše zběhlé, ujistíce se jimi, vydávali.“ (Sněmy IV. str. 295–7; též u Zimmermanna, Příběhové Maximiliana II., str. 333–339.)

V tomto článku jest výslovná zmínka o snešení všech tří stavů; opravdu však Pražané k němu nesvolovali, a dne 27. září 1575 před zavřením sněmu žádali krále Rudolfa, přítomného na místě císaře Maximiliana, aby ten artikul nebyl vložen do snešení sněmovního, poněvadž jest městům na obtíž a ublížení, i chtěli svůj odpor ohlásiti veřejně ve sněmu při čtení artikulů snešených. Ale nejvyšší kancléř Vratislav z Pernšteina je varoval, že by pak vyšší dva stavové z celého sněmu i ze svolení berně udělali nic. Nejvyšší purkrabí Vilém z Rosenberka ve sněmu konejšil Pražany, že nemají se na čem pozastavovati, neboť prý „není příkladu žádného, aby kdo tu pokutu dáti měl, neb to není než pro ostrach poddaných, aby bez vůle pánův svých jinam se nezamlouvali“. Pročež Pražané při posledním čtení artikulů neohlásili svého nesouhlasu s artikulem o čeledi, ale také k relaci se nepřiznali. (Sněmy IV. str. 469, 471-2.)

Dne 15. listopadu 1575 císař Maximilian z Vídně vydal mandát do Čech, v němž mezi jiným připomínal, že na minulém sněmu ode všech tří stavů království Českého stalo se jisté nařízení o čeledi a poddaných zběhlých, ale že se proslýchá, „jak od té obecní čeládky nádenní, viničné a podruhův proti takovému jistému nařízení všech stavův dosti nevážně, lehce a pohružlivě se mluví, a snad jedni druhé k nějakemu srocení a pozdvižení ponoukati chtějí;“ pročež nařizuje stavům, aby v městech královských i jiných „na každý den trhový volati dali, kdož by tak z té čeládky služebné neb nádenní neb podruhův i jiné všeliké, nicméně z řemeslníkuv aneb kdož koli jiný k zlehčení takového jistého sněmovního snešeni a nařízeni mluvil, jedni druhé proti tomu ponoukali a pozdvihovali, že takoví do vězení bráni, a jako rušitelé obecního dobrého trestáni býti mají“. (Sněmy IV. str. 479.) — Kutnohorští v tom čase stěžovali si u komory české, že následkem toho snešení někteří rytíři již dohlašují se o poddané své, pracující v dolích Kutnohorských, i o pokuty pro jich nevydávání; komora uznala, že by provedení toho práva přineslo horám škodu, i byla ochotna jednati s osobami stavovskými, aby upustili od svého předsevzetí, 29. listop. 1575. (Sněmy IV. 483-4.) — Na žádost Pražanuv, podanou jmenem stavu městského, aby z artikule o čeledi snešeného sešlo anebo aby byl odložen do budoucího sněmu (Sněmy IV. 483), císař Maximilian odpověděl z Vídně 30. list. 1575, že stížnost stavu městského vidí se mu býti dosti slušná, ale že z toho artikule beze sněmu s těžkostí sjíti nebo v něm co měněno býti může, že však nařídí nejvyšším úředníkům zemským, aby to mezi sebou bedlivě uvážili a jemu oznámili, mohou-li se k tomu nějaké mírné prostředky obrati. (Sněmy IV. str. 486.) — Když roku 1576 král Rudolf na místě svého otce císaře Maximiliana šel ke sněmu českému, vzal s sebou také dřívější stížnost Pražanův, v níž jmenem stavu městského dovozovali, že artikul o čeledi protiví se smlouvě Svatováclavské a starým zřízením zemským: Rudolf měl s vyššími stavy jednati, aby v příčině toho artikulu nějak se urovnali se stavem městským. (Sněmy IV. str 515.) — Výsledek byl však městům a poddaným zcela nepříznivý:

Sněm držaný od 5. února do 2. března 1577 v Praze ustanovil, že v příčině čeledi a poddaných má zustati vše v platnosti, jak o tom sněm roku 1575 pod jistými pokutami vyměřil. (Sněmy V. str. 111.)

Páni a vládyky na soudě zemském v Praze 31. března 1582 vznesli na císaře Rudolfa žádost: ježto poddaní v Čechách, a zvláště čeleď, „přečinie a něco proti pánu svému se do-

pustíc, a častokrát i písaři, rozumějíc, že by pánu svému z počtu vyjíti nemohli, aneb mnohdykrát zachovajíc za sebou peníze, do markrabství Moravského ucházejí," a tamější osoby stavovské, když pán z Čech o vydání takového zběhlého žádá, praví se býti tím nepovinny; jakož také lidé zběhlí z Moravy do Čech nebývají vydáváni; pročež zní žádost k císaři, aby na sněmu moravském dal o tom jednati, aby ten, na čích gruntech by byl nalezen poddaný neb čeledín ušlý z Čech bez listu výhostního, byl povinen vydati jej pánovi jeho. Potom že by také na nejbližším sněmu svém stavové čeští chtěli naříditi, aby rovněž tak byli z Čech vydáváni poddaní zběhlí z Moravy. (Sněmy VI. str. 215.)

Roku 1585 opět jednalo se na sněmu českém o obnovení artikule v příčině zběhlých poddaných a zvláště čeládky. Stav městský o tom podal nejvyšším úředníkům výklad, v němž se tvrdí, že ten artikul protiví se smlouvě Svatováclavské z r. 1517 i několika článkům zřízení zemských; městům hlavně bylo proti mysli, že pokuta byla zvýšena nad dřívějších 15 kop gr., též že by hejtmané krajští podle novějšího artikule měli souditi měšťany a na ně exekuce dopomáhati; dovozovali přesvědčivě, že u čeládky nádenní, kteráž pracuje na vinicích u Prahy i u jiných měst, nelze provésti příkaz, aby najímán byl jen ten, kdo se může vykázati listem povolovacím od pána svého. (Sněmy VI. str. 538-540.) Výsledek byl:

Sněm 1585 vydal o čeledi a poddaných článek ještě obšírnější, s novými podrobnostmi, s některými přiostřeními i úlevami: Zběhlým lidem, kteří do sv. Martina nejprvé příštího navrátí se ku pánům svým, bude odpuštěno (krom zločinných skutků), tak že jim bude vrácena i jejich spravedlnost (nápad dědičný), kteráž jakožto odběžné náleží již pánům. Kteří ze zběhlých poddaných chtěli by však zůstati ve své nynější službě u obyvatelů království Českého nebo markrabství Moravského, těm se dává k tomu dovolení do roka, jestliže do sv. Martina jejich zaměstnavatelé postaví je před jich pány anebo jim ohlásí, že je mají v službě; chtěl-li by je kdo míti u sebe i po roce, musejí potom takoví zaměstnavatelé o to jednati s jich pány. Sic kdo by na svých gruntech měl cizího poddaného bez listu povolovacího od jeho pána, takového každý ze stavů může obviniti z 50 kop gr. č. před hejtmany krajskými nebo před úředníky Pražskými, z kteréžto pokuty bude náležeti polovice pánovi zběhlého poddaného, a polovice tomu, kdo jemu o poddaném oznámil. Lidé robotní v tom případě postižení, že chovali u sebe zběhlého, zaplatí 10 kop gr. č. Lidé pracující na vinicích u Prahy a u jiných měst, bez listu od svého pána, po sv. Martině nejprvé příštím musejí si od svých vrchností zjednati list povolovací, a pán bude povinen jim jej dáti. Dělníci ty listy složí na právě (u soudu městského), a dostanou zaň jistá znamení, s kterými budou moci býti přijímáni do díla. Který obyvatel měst přijal by do práce člověka poddaného bez listu, propadne 50 kop gr. č., o kteroužto pokutu soudí se před Pražany na tom právě, ku kterému měšťan obviněný náleží. Který měšťan Pražský pro chudobu by nemohl pokutu zaplatiti, má na hradě Pražském v Černé věži vyseděti půl leta, leda by se jinak smluvil s tím, komu pokuta byla přisouzena. Proti obyvatelům jiných měst žaloba o tu pokutu měla jíti k hejtmanům krajským nebo k menším úředníkům desk zemských. Pražané dostali moc, aby ku provedení toho artikule mohli také dáti nahlédnouti do postranních práv k podruhům tam bydlícím. Nařízení toto nevztahuje se na poddané, kteří (bez svolení svých pánů) se živí prací při horách, v dolích a při rudách v Čechách, jestliže se ničeho neslušného proti pánům svým nedopustili. (Sněmy VI. 571—579.)

Roku 1585 na Novém Městě Pražském „stala se šarvátka od lidu robotného proti některým stavu rytířského", kteříž před tou chasou museli se utéci do domu u Mělnických, a tři osoby zahynuly. Příčina té šarvátky byla ta, „že lidé robotní poddaní honěni a nuceni byli ku pánům svým pro listy na dovolení služby na gruntech cizích podle tehdaž sněmovního v království Českém nařízení". (Dačického Paměti, vyd. Rezek, I. str. 158. Viz též Tomkův Dějepis Pražský XII. 323.)

V dědičné smlouvě (Erbvereinigung) zavřené 24. října 1587 císař Rudolf jakožto kr… Český a Kristian kurfirst Saský zavázali se, že jeden ani druhý i s potomky svými nebude ve své zemi vědomě trpěti poddaných uprchlých z druhé země z jakékoli příčiny. Ferdinand II… 23. června 1651 dovolával se této smlouvy, když lidé z Ullersdorfa nočně utekli do Míšn… poněvadž jejich paní, Anna Maria z Lobkovic roz. ze Šternberka, napomínala je k víře katolické. (Weingarten, Codex 1720 str. 281.)

1588 v únoru Pražané jmenem stavu městského předložili nejvyšším úředníkům žádost „z stran… čeledi a lidí poddaných, jaké jest se snešení na sněmu obecném leta 1585 na velikou stížnost stavu třetího… městského“ stalo, čehož „mnozí měšťané v městech Pražských i v jiných pocítili a k nemalým těžkosten… skrze dobývání pokut přivozování nebozí lidé bývají“. Pražané žádali, „aby z téhož artikule sněmovního sjít… mohlo“. (Sněmy VII. str. 266.)

Při sněmu 1590 stavové čeští stěžovali si do stavů moravských, že čeledi zběhlé z království Českého nechtějí vydávati; i žádali, aby císař v proposici k příštímu sněmu moravskému položil, čím by této stížnosti mohlo se vyhověti. (Sněmy VII. str. 495.)

Stav městský dne 26. března 1593 v žádosti podané vyšším stavům připomínal své stálé stížnosti do artikule o čeledi snešeného r. 1585, a žádal, aby ten artikul byl sněmem napraven v ten způsob, aby na nevydání zběhlého poddaného nebo na neujištění se jím byla ustanovena pokuta 15 kop gr., (jak bylo před rokem 1567. Sněmy VIII. str. 249—251.)

Stavové na tom sněmu 1593 žádali císaře, aby při Moravanech nařídil, aby zběhlou čeleď a poddané vydávali do Čech na písemnou žádost, že oni na druhou stranu tolikéž chtějí učiniti. (Sněmy VIII. str. 258 č. 22.)

Ve sněmu r. 1601 byl opět na přetřesu článek o čeledi a lidech zběhlých, při čemž Kutnohorští hleděli působiti k tomu, aby v tom artikuli čeleď horní byla vyminěna, (jakož 1585 již byla Sněmy X. str. 154.)

97.

1568, 14. června: Rolníci i zahradníci městečka Heřmanic a vsí Vračovic a Horek uvolili se robotovati 2—3 dni ročně k panství Brandýskému nad Orlicí; začež vrchnost je pojišťuje proti všem jiným robotám, vyjma hony.

Já Jan starší z Žerotína a na Náměšti etc. známo činím tímto listem přede všemi, před nimiž čten anebo čtouci slyšán bude: Jakož lidé z městečka Heřmanic poddaní moji, ne z žádné povinnosti, ale z lásky a na žádost, též také i ze vsi Horek a ze vsi Wraczowicz, se podvolili v to dobrovolně, aby mně i dědicům i budoucím držitelům, pánům Brandýským, na časy budoucí, jakž kdo sedí, krom zahradníkův, v roce pořád zběhlém po třech dnech vorati povinni byli. Já pak znaje od nich takovou k sobě povolnost, a jsa také jakožto ku poddaným svým láskú a milostí nakloněn, tuto milost jsem jim učinil a činím, a je ze všech a všelijakých robot, jakýmiž by jmeny jmenovány býti mohly, od sebe, dědicův a budoucích potomkuv a držitelův svrchu psaných dědin, jakožto pán jejich dědičný, propouštím, kromě toliko na hony chození, tak aby mně, dědicům a budoucím drži-

telům žádnými robotami povinni nebyli, leč za naše peníze, tak jakž bychom se s nimi o to v slušnosti smluvili a zaplatili. Tolikéž zahradníci z nahoře jmenovaných dědin vidouce ke mně od spolusousedův svých takovou povolnost, a chtějíce, jakž oni, tak i tito poddané lásky ke mně dokázati, jsou se každý z nich dva dni roboty ženné mně a budoucím dědicům i potomkům mým vykonávati ročně podvolili. Kdež já nechtějíce, aby taková ochotnost jich odměniti se neměla, jim tolikéž touž milost, jako i rolníkům, činím, a je ode všech a všelijakých vymyšlených robot, krom na hony chození a což by kdy za naše peníze nám činili, od sebe dědičně a budoucích svých osvobozuji. A nad to vejše budu i s budoucími svými povinen, když by koliv tak ty roboty vykonávali, je stravou slušnou na budoucí věčné časy opatrovati. Tomu na svědomí a pro jisté toho všeho, což se nahoře píše, zdržení pečeť svou vlastní svým jistým vědomím a vůlí k listu tomuto přivěsiti jsem rozkázal. Jenž jest dán na Náměšti v pondělí po sv. Trojici leta 1568.

Na zadní straně touž rukou: „Vejtah aneboli vejpis listu daného opatrzèym [opatrným?] mužům u ouřadu městečka Heřmanicích od JMti pána pana Jana staršího z Žerotína na Náměšti.“ Opis asi z let 1620—1650 v archivě zemském v Praze. — Bývalé městečko Heřmanice, nyní ves s farou, a vsi Vračovice i Horky leží asi v půl cesty mezi Litomyšlí a Chocní, náležely r. 1568 k panství Brandýskému nad Orlicí, ale posledně v letech 1652—1848 k panství Litomyšlskému.

98.

Výtah z instrukce dané císařem Maximilianem nejvyššímu lovčímu v království Českém

dne 20. října 1568.

Maximilian *sc.* Instruction auf den gestrengen unsern und des Reiches lieben Getreuen *Dietrich von Schwendi*, als den wir in Ansehung seiner ehrbaren Redlich- und Geschicklichkeit, und aus dem sonder gnädigen Vertrauen, so wir in sein Person setzen, fürnehmblich aber umb seiner uns, auch unsern löblichen Vorvordern am Haus Oesterreich vielfältig erzeigter aufrichtiger und redlicher Hof- und Kriegsdienst Willen, zu unserm obristen Landjägermeister in unserm Königreich Beheimb und dessen incorporirten Landen angenommen, wie er sich in solchem Amt verhalten solle.

1. Erstlich solle unser gedachter unser Jagermeister, soviel dieses Amt antrifft, auf keinen andern, als auf uns, und an unser Statt auf unsere geliebte Söhne sein Aufsehen haben, und uns oder derselben Geheiss und Befelch jederzeit gebührlichen Gehorsamb leisten. Da wir oder unsere Söhne einer aber im Königreich Beheimb nit wären, und ihm Jagermeister in seinem Amt was furfiel, darinnen er Rath und weitere Hilf bedürfte, so soll er hierinnen zu unsern *Kammerräthen* in

Beheimb, welche ihme an unser Statt, wie sie dessen sondern Befelch haben, mit Rath und Hilf erscheinen sollen, sein Zuflucht haben.

2. Und dieweil wir auf unsern Herrschaften und andern Orten im Königreich Behaimb, auch den darzu gehörigen Fürstenthümbern und Landen, etliche Forstmeister, Forstknecht und Jäger halten, soll unser Jagermeister zu solchen unsern Forstmeistern, Forstknechten, Plachenknechten, Thiergartner, Hundsknechten, Waldschaffern, Hegern und andern, die zu den Jagden und Försten gehörig, und wir anjetzo oder künftig unterhalten, fleissig sehen, die *Forst oft bereiten*, und daneben sein Aufachten und Zusehen haben, wie sich obberührt Jägereipersonen in ihren Aemtern und Diensten verhalten, was Fleiss sie dabei haben, und darob sein, dass ein jeder aus ihnen getreu und aufrichtig, seinem höchsten Vermögen nach, seinen Dienst fleissig abwarte. Er soll auch, soviel ihre Dienst betrifft, in billichen Dingen ob ihnen Hand haben; dagegen sollen sie nach uns und unsern Söhnen auf ihne, unsern Jagermeister, und sonst niemand andern, ihr Aufmerken haben, und soweit sich ihre Dienst erstrecken, ihme allein gehorsamb sein.

3. [Co by při nich spozoroval nenáležitého, to má odstraniti; kdyby neposlechli, a císař ani synové nebyli by] im Land, so wellen wir ihme hiemit Macht geben, all seine untergebene Personen solches ihres unfleissigen oder untreuen Diensten halber zu strafen; und da etwan unser Forstmeister einer, so vom Adel, in unser oder unserer Söhne Abwesenheit sich in ihrem Amt nicht ehrbar oder fleissig verhielten, so solle unser Jagermeister Gewalt haben, denselben für uns zu stellen, zu bestricken, oder aber er solle solches uns oder unsern Söhnen fürderlich zuschreiben . . .

4. Es soll auch unser obrister Jagermeister zusammt den Forstmeistern, Forstknechten und Jagern mit ganzem Fleiss darauf Achtung geben, dass kein Hauptmann oder Burggraf auf unsern Herrschaften im Künigreich Behaimb und dessen incorporirten Landen, er sei wer er well, mit *Jagen*, *Hetzen*, oder mit Habichen noch Sperber-Paiß, auch sunst in keinerlei Weis Waidwerch treiben oder dergleichen Kurzweil furnehmen. Es soll auch er Jagermeister solches für sich selbst ohn unser Vorwissen zu thun, oder andern zuzulassen, nicht Macht haben. So soll er auch auf unsern Herrschaften und Häusern keinen Hund, ausserhalb weliche zu unserm Lust- und Waidwerch gehören, halten lassen.

5. Was aber *wilde Gäns und Enten* betrifft, die mügen sie ihres Gefallens auf den Teichten in die Netz jagen oder auf Schläg schlahen, darinnen solle ihnen, die Hauptleut [=den Hauptleuten], von ihme Jagermeister, Forstmeistern und Forstknechten kein Eintrag noch Irrung beschehen.

6. [Když by hejtmané přes to honili,] so solle er sie ernstlich, freundlich und gütlich darumben besprechen und sie davon abhalten; [a kdyby to nepo-

hlo,] soll er solches an uns oder an unsere Söhne umb Einsehung unsaumblich ıngen lassen.

7. Unser obrister Jagermeister solle auch mit Forstmeistern und Forst-chten gut Achtung auf die Wald, Wildpannen und Stellen, darinnen das Wild ıen Stand hat, geben, damit dieselben mit unnöthigen ubrigen *Aushauen und ınnen*, dardurch das Wild auszutreten getrieben würde, nit verwüstet werden, dern fleissig aufsehen, auf dass solch Aushauen und Verprennen dermassen chehe oder angestellt werde, damit das Wild dannoch gleichwohl an seinem Stand ıen Mangel hab.

8. Insonderheit aber soll er darauf bedacht sein, dass die Wäld vom 1. Nov. zum End des Febr. gar *gemaist**) werden; alsdann auf gelangten Bescheid soll Jagermeister, Hauptleut und Burggrafen, auch die Forstmeister, mit Ernst darob ı, damit solche Maiß von den Käufern, auch dasjenige, was für unsere Häuser illt würdet, zu End des März gänzlich ausgeraumbt und weggeführt werde; derlich aber die fruchtbaren, als Opfel, Pirn und andere *Obstpaum* sammt den mmbäumen nit abgehauen, sondern zu Nutz- und Pauholz stehen bleiben.

*) Meißen, sekati, mýtiti; der Meiß, paseka.

9. Nachdem auch die *Eichen und Puechen*, wie allenthalben der Brauch dem Wildprett zu der Waid erhalten werden, so sollen unser Jagermeister, ıptleut und Burggrafen, auch Forstmeister, da die alten und neuen *Maisz abhauen* den, wieder fleissig vermachen lassen, damit das Jungholz aufwachsen müge; eben auch ihr getreu Aufachtung geben, auf dass die Aest, Zweig und das nenreisicht sauber aufgeklaubt, zu Haufen getragen und haufenweis verprennt, r armen Leuten, die solches begehren, gegeben; die Staum [?] hart uber der len abgehauen, das windbrüchig Holz aus den Wälden ausgeraumt, verkauft, zu d gemacht, oder sonst uns zu Nutz gebracht, oder aber auch den armen Leuten r Forstknechten umbsonsten erfolgt werde.

10. Er Jagermeister soll sein fleissig Aufmerken haben, wann sich etwa die ld anfeuern, dass derwegen zeitliche Wendung und Fürsehung beschehe . . .

11. Doch wellen wir, dass hierinnen jetzt und künftig diese Ordnung ge-en werde, nämlich, wenn es zu der Zeit kummt, das Holz *abzumaiszen*, so soll ı er Jagermeister jedes Ort unser Herrschaften und Forst mit dem Hauptmann, ggrafen und Forstmeister auf den Augenschein verfügen, sich mit einander zeigung des Holz, so auf den Verkauf oder zu Nothdurft unser Herrschaften s Jahrs abgemaißt werden soll, dahin vergleichen, auf dass solich Holz allein an en Orten, allda es der Wildfuer und Veressung der Wäld am unschädlichsten, eben werde . . . [Když mýcení tak se umluví, o tom napřed oznamte komoře é a vyčkejte její výměr.]

unsern Wäldern an denen Orten, da es unserm Forst ohne Schaden und Nachtheil sein künnte, Holz erfolgt werden möchte.

18. Er Jagermeister solle auch nit allein Befelch thun, dass jeder Zeit in unsern Wälden *Wölf, Luchs, Fuchs*, wilde *Katzen* und andere schädliche Thier gefangen und geschlagen werden, sondern im Königreich Beheimb und dessen eingeleibten Landen folgender Meinung öffentlich ausrufen und publiciren lassen, nämlich: wer da sei, unser Jägereigesind oder andere, einen Wolf- oder Luchsenkopf unserer Hauptleut einem zubringt und darthuet, dass er auf Unserm geschlagen worden, dass demselben jeden von einem alten Wolf oder Luchs ein Gulden, und von einem jungen ein halber Gulden gegeben solle werden. Damit aber einer dergleichen Köpf nit zweimal darbrachte, sollen derhalben die Hauptleut von einem jeden gebrachten und bezahlten Kopf ein Ohr zum Wahrzeichen abschneiden lassen; wie wir dann ihnen den Hauptleuten sich zu verhalten und solch Geld darauf zu wenden, sonderlichen Befelch thun wollen.

19. Und auf dass von den grossen Riden und *Pauerhunden* in Dörfern dem Wild nicht Schaden zugefügt werde, solle der Jagermeister Achtung darauf geben lassen und verordnen, damit alle Jahr denselben ein *förderer Fuss* oder Span oder [sic] abgehauen werde; wie er dann derhalben die Besichtigung der Hund in Dörfern alle Jahr sammt dem Hauptmann oder Burggrafen verneuern lassen, damit die Unterthanen Gehorsamb leisten.

20. Die Thiergarten auf unsern Herrschatten, sowohl die bei Prag, solle er Jagermeister alle im Befehl haben . . .

21. Da gelegene Stellen, die *Fasshüner* aufzuhalten, seien, solle er ihnen an bequemen Orten, damit sie sich derorten ziegeln und mehren, schütten lassen, und unsern Hauptleuten, dass sie hiezu Waiz geben, anzeigen. Und so allda in der Nahend die *Vogler* beständweis Vogelthenn aufgericht hätten, soll er ihnen mit keinem Netz, damit sie etwa Fasshüner berücken möchten, sonder nur mit der Leimstangen und Pögen, doch nur kleiner Vogel, zu sahen [snad: jagen] gestatten. Sonsten solle ihnen anderergestalt zu stellen gar nicht zugelassen werden.

22. Und wann wir in unser Königreich Beheimb oder in deroselben incorporirten Landen sein würden und Jagden bestellt haben wollten, solle unser Jagermeister sich zu uns und unsern geliebten Söhnen verfügen, und bei solchen *Jagten* allzeit persönlich gegenwärtig sein [a je říditi].

23. Damit aber unser Jagermeister solches desto ordentlicher, füglicher und bequemer anstellen und verrichten müge, so wollen wir unsern Hauptleuten im Königreich Beheimb und andern Landen Befelch thun, mit unsern Unterthanen zu verschaffen und sie darzu zu halten, wann und wohin sie unser O. Jagermeister

zu den Gejagden beschickt und verordnet, demselben alsbald ohne Widerred Folge zu thun . . . . . Zeug und Plachen [aby dal držeti v suše] . . .

24. Als dann auch etlich Personen Herrn und Ritterstand in unserm Königreich Beheimb und desselben incorporirten Landen an unsere Forst ihre *anstossende Jagten* haben, soll derhalber er Jagermeister mit Rath und Vorwissen unserer Kammerräth in Beheimb, sofern es nur ohne sondern Schaden beschehen kann, auf Mittel und Weg bedacht sein, auf dass sie solcher ihrer Jagten abstehen, und dieselben, es ei durch Tausch auf andere Gründ und Poden, oder gegen jahrlichen Erstattung einer gewissen Summa Gelds oder Anzahl Ochsen, und da es anders nit gesein [?] möchte, auch gegen jährlicher Pension etlicher Stuck Wildpretts, an uns gebracht werden möchten. [Nelze-li nic toho docílit, ať ti sousedé nesáhají honbou na komorní.]

25. Und nachdem unsern Forstmeistern und Forstknechten bei ihren Pflichten auferlegt und befohlen ist, dass sie die Eichen und Puecheckher,*) wann sie in Wälden gerathen, damit das Wild zu Winterszeiten soviel desto bessere Weid und Unterhaltung haben müge, zu Anfang des Winters verbieten sollen, auch darob Hand zu haben, dass die Unterthanen weder Schwein noch andere Vieh (welches dem Wild zu Schaden, die Eicheln und Puechäcker auffressen möcht), in die Wäld nicht treiben, noch dieselben aufklauben und zu Haus tragen sollen: [na to ať O. Jagermeister dohlíží]. Im Fall aber dieselben etwan ein Jahr überflüssig geriethen, dass sie uber des Wilds Nothdurft ohne Schaden und Abbruch aufgeklaubt und in die Dörfer getragen werden möchten, so mügen sie unsern Unterthanen folgender Gestalt und Meinung zugelassen werden, näml. dass die Forstmeister nach Gelegenheit derselben Zeit ein Uberschlag machen, wieviel jeder Dorfschaften ohne Mangel und Abgang des Wilds Eichel oder Puechecker aufzuklauben und zu Haus zu tragen erlaubt werden müge, und hienach demselben Uberschlag nach ein Zulassung thun.

*) Žaludy a bukvice; Eicheln, Buchecker.

26. Und nachdem etliche Unterthanen aus den Dörfern in die Wäld nach *Schwammen* gehen, durch welche dann das Wild verjagt wird, derhalben soll der O. Jagermeister an denen Orten, da das Wild seinen Stand hat, solch Schwammenaufklauben gänzlich verbieten und darob Hand halten.

27. Auf dass auch unsere Unterthanen, welche an unsere Forst im Königreich Beheimb und den dazu gehörigen Landen sitzen und wohnen, dieser unser Ordnung ein Wissenschaft haben, und sich in einem jeden Artikel sie betreffend nachzurichten und vor Schaden zu hüten wissen, so wellen wir, dass unsere Hauptleut *diese unser Ordnung allen Unterthanen* und sonderlich dem Bauernvolk offentlich *verkünden* lassen: wofern denn unsere solche Ordnung und Verbot irgend einer aus denselben unsern Unterthanen und Pauern überschritt und darwider thäte, darauf

die Forstmeister und Forstknecht sondere Achtung haben sollen, so sollen unsere Hauptleut solche Uebertreter und Verbrecher beschicken, die in *Gefäugnuss* einziehen, und gegen ihnen mit gebührlicher Straf verfahren . . .

28. [Jakož v cís. lesích každému bez výjimky jest zapovězeno *honiti*, když by kteří v tom] durch unsere Forstmeister und Forstknecht betreten würden, aber nit gewältiget kunnten werden, so sollen sie sich in dergleichen Fällen der Hauptleut und Unterthanen, so am nächsten gesessen, Hilf und Beistand gebrauchen, und solche Personen vermüg der Landsordnung *in Bestrickung nehmen*, die andern wenigern Personen aber in *Gefängnuss* einlegen, und solches dem Jagermeister zu wissen thun; der soll sie hienach den Hauptleuten zu der Straf anzeigen. Da ihnen aber unsere Unterthanen und Pauern hierinnen nit wollten Gehorsamb leisten und gebührliche Hilf thun, darauf sie dann sonderlich Acht geben sollen, so sollen sie es unserm O. Jagermeister, damit er ein weiteres Einsehen habe und solchem allen begegnen und zuvorkommen müge, fürbringen, und derselb soll hienach, wie vorstehet, umb Straf an die Hauptleut gelangen lassen. [Když by pán nebo rytíř byl dopaden při honění na komorním, v tom případě O. Jagermeister unsers Kammerprocurators Rath und Hilf bedürfet, ten ho zastupuje na soudě.]

29. Damit auch das Wild allenthalben in unserm Königreich Beheimb und den darzu gehörigen Landen vor den Beschädigern versehen, und weder aufgefangen, noch abgeschossen werde, so solle unser O. Jagermeister desgleichen die Forstmeister, Forstknecht und Jager auf solche Beschädiger nit allein bei den Hegern, Fischern, Vogelstellern, Köhlern und andern Personen, bei welchen man dennoch das nit weniger erfahren mag, sonder auch in Städten, Märkten und andern Orten, wo man etwan Wildprett hinzutragen und zu verkaufen pflegt, Kundschaft halten, auch bei den Weissgärbern, welchen die Häut verkauft werden, heimblich und in Still fleissig Nachfrag haben und die Fürsehung thun, wo jemand *Wildprett oder Häut zu Markt* brächte, der derentwegen verdächtig wäre, dass dieselben, sie seien Burger oder Pauern, keinen ausgenommen, alspald ins Gefängnuss eingezogen werden. Auf dass auch gegen den Beschädigern gleichfalls mit gebührlicher Straf verfahren werde, solle unser Jagermeister, Forstmeister und Forstknecht, wofern es ein Burgerperson, den Burgermeistern, Richtern, da es aber ein Pauersmann, den Hauptleuten, under denen sie gesessen, solches anmelden und anhalten, dass sie dieselben Personen unweigerlich zu Recht und billicher Straf stellen und sich hierinnen willfährig erzeigen wollten.

30. Und damit obbenannte betretene Personen andern zu Abschen und Exempel ungestraft nit verbleiben, und unser O. Jagermeister sich wisse im Fall mit *Straf und Peenfall* gegen ihnen zu verhalten, so setzen, ordnen und befehlen wir, dass kein Burgers- noch Pauersmann, welcher also betreten, ergriffen und

derwegen in Gefängnuss gelegt wird, mehr und höher, dann die Verwirkung mitbringt und sein Vermögen sicher sich erstrecket, nit solle gestraft werden. Und solle erstlich ihme über 10 fl. nit genummen und über 14 Tag in der Gefanknus nit enthalten werden. Wo aber er zum andermal betreten, solle er 20 fl. Peenfall erlegen und 4 Wochen die Gefenknus ausstehen. Und so er dann zum drittenmale begriffen, solle er mit 30 fl. am Geld und 6 Wochen mit Gefenknus gestraft werden. Darüber aber soll keiner weder am Geld noch mit Gefenknus höher gesteigert werden. Welcher auch also zum drittenmal einkumben würde, demselben sollen neben dem Peenfall alle unsere *Gründe verboten* werden.

31. So aber Jemand nit hohes Wild, sondern *Hasen* jagte, *Fasshüner* und ander Geflügel oder Wildprett fienge und darob betreten würde, derselb, er sei Burger oder Pauersmann, solle erstlich 3 fl. Peenfall erlegen. Wo er davon nit ablassen wollte und oft begriffen würde, so soll er gleichfalls als die, so auf hohes Wild gejagt, auf 10, 20 und 30 fl. gestraft werden.

32. Im Fall aber ein Pauersmann Armuts halber solchen Peenfall nicht zu erlegen vermöcht, solle ihm hierinnen Gnad wiederfahren, die Geldstraf nachgelassen, und allein mit *Gefenknus*, darinnen er mit Wasser und Brod gespeiset, gestraft werden.

33. Und was sich also solcher *Peenfall* erlauft, der solle folgendergestalt *ausgetheilt* werden, nämlich dass ein Theil unserm Forstmeister, der ander den Forstknechten, und der dritt dem, so den Beschädiger oder die, welche auf unsern Gründen Waidwerch getrieben, ausgekundschaft hat, gefallen. Dabei aber solle unser O. Jagermeister nichts haben, sondern denselben Peenfall bei den obgenannten dreien Theilen verbleiben lassen.

34. So bewilligen wir auch, dass unser Forstmeister und Forstknecht, wann die in die Wäld und Först zu Verhütung des Wilds gehen oder reiten, wieder ein lange und ein kurze *Faustbüchsen* führen mügen. Andern unsern Unterthanen aber, keinen ausgenommen, auch unserm Hofgesind, mit etwan Büxen oder Armbrusten in die Wildpan oder Wald und an die Ort, da das Wild seinen Stand hat, zu reiten oder zu gehen, solle es gänzlich verboten sein.

35. Würde dann auch über solch Verbot irgend aus unsern Unterthanen oder andere mit einer *Büxen oder Armbrust begriffen*, da soll ihme unser O. Jagermeister, Forstmeister oder Forstknecht die nehmben und ihnen darzu dem Hauptmann dies Orts gefenklich zu strafen anzeigen.

36. Do aber unsere Forstmeister, Forstknecht auf einen Wildprett-Entfremder stiessen, und sich der zur Wehr stellet, ist unser Meinung, dass soliche Leut, soviel immer müglich, ohne Lebensgefahr zu der Hand gebracht werden. Im Fall sich aber ihr einer so tödtlich erzeigt, werden sie sich der Gebühr und ihrer Leibesnothdurft nach gegen einem solchen zu verhalten wissen.

37. Denen aber, so ihr Nahrung und Hantirung halben *uber Land reisen*, solle durch solche Wäld *mit Büxen* zu gehen und zu reiten folgender Meinung, dass sie allein bei der Landstrassen bleiben, unverboten sein. Da aber einer aus solchen reisenden Personen ausser der Strassen verdachtlich in den Försten und Walden ummaussen und dem Wildprett oder Gefiegl nachstellen wollte, dem soll auch die Büxen genummen und den Hauptleuten einzuziehen und zu strafen angewiesen werden. Soviel dann unsere Hofleut betrifft, würde derselben auch einer betreten, solle er uns vermeldet werden, wollen wir alsdann bei denselben gebührliche Abstellung thun.

38. Doch sollen weder unsere Forstmeister noch Forstknecht, keiner ausgenommen, in unser Wildfuer, es wäre dann zu Entsetzung ihrer Leibesgefahr, *keinen Schuss* thun, damit das Wildprett also vom Schiessen nit verjagt werde.

39. Und auf dass sich keiner uber solche gesetzte *Strafen und Peenfall* billig zu beschweren habe, auch von Niemanden uber unsere gemessene Ordnunge mehr Peenfalls genummen, so wellen wir, da je ein Peenfall, es sei 10, 20 oder 30 fl., eingenummen sollt werden, dass derselb von keinem andern, dann unserm O. Jagermeister folgendergestalt eingezogen werde, und nämlich: wann es einen *Burgersmann* aus unsern oder der Königin Städten betreffen würde, derselb solle zuvor unserm Unterkämmerer in Behaimb angezeigt, und mit seinem Vorwissen und Willen gestraft werden. So es aber einen Pauersmann oder sunst einen andern *unserer Unterthanen* antreffe, solle derselbe mit Rath und Wissen unserer Hauptleut, als der ihres Vermügens Wissenschaft haben, mit einem Peenfall gestraft und er zu Bezahlung desselben gehalten werden.

40. Es solle auch unser O. Jagermeister, ehe und zovor der Winter angehet, unsern Hauptleuten anzeigen, dass sie wellen den Forstmeistern bei den Unterthanen umb alte Ross verholfen sein, damit dieselben zu *Abfahung der Wölf* an die besten Ort und Stellen gebraucht mügen werden. Fürnemblich aber solle er mit den Forstmeistern und Forstknechten darauf gute Achtung geben, dass zu Summerszeiten vor und nach Pfingsten die jungen Wölf aus den Nestern aufgehebt und todt geschlagen werden.

41. . . . [aby se neškodilo zvěři při pronásledování škodné] . .

42. Wir wellen auch, dass unser O. Jagermeister soll gute Achtung darauf geben, wann sich etwo mit Dörfern, Furwerchern, Höfen, Pauern, Aeckern, Wiesen oder Hölzern *Verkauf*, Auswechsel- und Verpfändungen begeben wollten, die in unsern Forsten oder zunächst dabei liegen, dass uns solches zeitlich davor zugeschrieben werde, ob wir die vielleicht selbst *an uns bringen* möchten.

43. Es soll auch unser O. Jagermeister unsern Hauptleuten oder Burggrafen auf unsern Häusern oder Herrschaften in keinen Weg nicht zusehen, *Holz abzu-*

hauen oder zu maissen, sie zeigen es dann zuvor ihme oder in seinem Abwesen unsern Forstmeistern derselben Orten an, damit das Holz, wie vorstehet, ordentlich gehauen und geraumbt werde. Dann im Fall, da es auf unsern Gehülzen etwo in einicher Unordnung gefunden wurde, so wellen die Verantwortung sunst von keinem, allein von dem obbemeldten Jagermeister und seinen untergebenen Forstmeistern und Forstknechten haben.

44. Weiter so wellen auch unserm O. Jagermeister hiemit auferlegt und befohlen haben, nachdem er under seinem Amt allerlei Nation [Station?], welche bisweilen und oft umb uns und bei uns zu unsern Kurzweilen und Lust gegenwärtig sein, zu regieren haben würdet, dass er keinen nicht aufnembb oder *Dienst geb*, er habe dann von den Orten, da er abgescheiden, seine gute Poszbarth, und dass er in allweg, ehe er den Dienst annimmt, Eidspflicht hab gethan.

45. Und nachdem des Jahrs oft in unsern Forsten an verdächtlichen Orten durch unsere Forstmeister, Forstknecht und Holzforster, auch sunst durch unsere Unterthane, *todt Wildprett* gefunden wird, welches etwo von sich selbst umbkomme, oder durch Wassergüss und Eis, oder den Wölfen und Pauershunden, desgleichen von den Nachbarn, auch den durchreisenden Leuten an den Strassen oder sunst von verdächtlichen Personen mit Büxen und Staheln beschädigt würdet: da wellen wir, wann solches Wildprett gefunden wird, nun hinfüran unsern Jagermeister, im Fall er gegenwärtig oder in der Nahend vorhanden sein würde, selbst, oder in seinem Abwesen den Forstmeistern fürgebracht werde; er oder derselb sollen alsdann vollmächtigen Gewalt haben, solchs Wildprett, wies sie vors best ansicht, oder wie er der Jagermeister für billich erkennen wird, den Hauptleuten auf unsern Häusern, Forstmeistern, Holzforstern, oder ins Jagerhaus für unsere Hund auszutheilen, und derjenigen Person, so solch Wildprett gefunden, die Haut davon zu geben.

46. [*Parohy* z uloveného císařem nebo jeho syny ať odvádějí se o Havle císaři, též svržené jelení parohy o Jiří, chtěl-li by si on nebo synové co z toho pro myslivecké zámky nechati k vyvěšení.] Es soll auch unser O. Jagermeister unsern Hauptleuten derhalben Meldung thun, damit sie den Unterthanen ernstlichen auferlegen, wann solche Gestem oder Gehiern von ihnen gefunden würden, dass sie die unserm Jagermeister uberantworten . . .

47. Insonderheit soll er Jagermeister in keinerlei Weg Macht haben, Niemands, er sei hoch oder nieder Stands, ohne unser Wissen auf Hochzeiten oder Kindstaufen einiches *Wildprett zu geben* . . .

Wien den 20. Oct. 68.

Nota. Des von *Schwendi*, wie auch der vorigen Jagermeister Besoldung, ist jederzeit ordinarie nit mehrers als des Jahrs 500 Thaler gewest.

Z archivu společného ministeria financí ve Vídni opis v archivě zemském v Praze. — Vypsal jsem si a tuto podávám hlavně takové články, na kterých nějak záleželo také lidu poddanému; z jiných učinil jsem jen stručný výtah, dílem český, nebo jsem je docela pominul. Číslování článků pochází ode mne.

99.

1568, 10. listopadu: Zřízení obecní dané od vrchnosti městu Meziříčí Valašskému a městečku Krásnu.

Prvotní nadpis jest: „Zřízení obcem Mezřícké a Krásenské od Jeho Milosti pana Bernarta z Žerotína vydané leta 1568". Má 42 artikule; poslední články 38—42 mají zvláštní nadpis „přidaní artikulové," a týkají se zvláště městečka Krásna a jeho vzájemnosti s městem Meziříčím. Celé zřízení v české řeči tištěno jest Chlumeckým, Einige Dorf-Weisthümer aus Mähren, na stranách 103—109.

100.

1568: Řád obecní města Velké Byteše na Moravě.

Vydal jej pod názvem „Artikule obecní" pan Jan starší z Žerotína a na Náměšti, o 46 článcích, s přídavkem instrukce městskému rychtáři a instrukce konšelům o 15 článcích. Četly se v obecní hromadě ještě r. 1674. Výtah z nich vytiskl Jan Tiray v Dějinách města Velké Byteše, díl I., ve Velkém Meziříčí (1882) u Šaška, str. 122—125.

101.

1569, 1. února: Řád poddanský na panství Česko-Kamenickém.

Když pan Jindřich z Wartenberka s bratry svými Abrahamem a Janem byli pány městečka a panství Česko-Kamenického, úředníci jejich vydali řád poddaným na tom panství, nadepsaný: Obrigkeitlich Gebot und Verbot, allen Unterthanen fest zu halten, so am Dienstag nach Pauli Bekehrung anno 1569 publicirt worden. Předpisy v řádě jsou velmi mnohostranné; článků počítá se v něm 29 + 5 + 15 = 49. Tištěn jest celý v Mittheilungen des Nordböhmischen Excursions-Clubs, v České Lípě, ročník XXIII. str. 161—167.

102.

1570, 14. února: Arcikníže Ferdinand Křivoklátskému hejtmanovi Oulíčkovi: dovoluje, aby v Senomatech a jinde byly krčmy, které by braly pivo cizopanské, jestliže dodavatelé budou z dodaného piva odváděti poplatek do důchodu arciknížecího.

Ferdinand ꝛc . . . Wir haben deinen gehorsamben Bericht und Guetbedunken von wegen deren von Senomat begehrten Kretschmen ꝛc mehrers Inhalts gnediglich verstanden; und ob wir uns wohl dein hivoriges und itziges räthliches Guetachten, betreffend die Erpauung eines newen Prewhaus zue Lischan, nit missfallen lassen, so stellen wir doch die Sach aus etlichen beweglichen Ursachen noch zur Zeit ein. Damit wir aber dennoch von denselben Kretschmen allen, so das Pier, Weite des

Wegs halben, von unserm Schloss Pürgloss nit nemben, auch etwas Nutzung haben möchten, so wären wir bedacht, ermelten von Senomat etliche Kretschmen zu vergünnen, und die andern auch denjenigen, von welchen das Pier itzo genomben wirdet, länger verbleiben zu lassen, doch alles auf unser gnädigst Wohlgefallen, und auch dergestalt: dass uns ein jeder, von welchem sol[ches] Pier genomben wirdet, von jedem Fass zween Weiszgroschen geben, und aber dannocht guete Pier aussetzen solle. Inmassen dann auch etliche andere Inwohner in dieser Cron Behaimb in dergleichen Fällen solliche Nutzung zu haben pflegen. Darauf befehlen wir dir, sollichs ermelten von Senomat und den andern, so der Kretschm geniessen und ihr Pier darein aussetzen, von unseret wegen anzuzeigen, und folgends uns, ob ihnen solichs also annehmblich oder nit, item ob auf den Fall eines oder den [des] andern Verweigerung nit andere zu befinden, die ein soliches uns reicheten, mit deinem ferern gehorsamben Guetbedunken berichtest . . . Datum Prag 14. Febr. ao 70.

Z místodržitelského archivu v Inšpruku opis v archivě zemském v Praze.

103.

1570, 1. června: Revers, kterým výtržný člověk při svém propuštění z vězení Křivsoudovského slíbil, že se nebude mstíti.

Byl v Čechách právní obyčej, nařizovaný v některých případech také zřízeními zemskými, že obecný člověk, dopustil-li se nějakých výstupků hrubých nebo opětovaných, ač ne zločinů hrdelních, býval trestán vězením u soudu nižšího, a chtěl-li se dostati na svobodu, musel listem slíbiti, že za trest svůj nebude se nikomu mstíti, nýbrž že bude se již chovati slušně; někdy bylo v listě doloženo, kdyby příště opět dopustil se něčeho zlého, že má býti beze vší obrany trestán na hrdle; někdy musel si také opatřiti rukojmí, kteří pod propadením určité summy peněžité zaručili se za něho, že bude se již dobře chovati. Zde jest příklad jednoduchého listu slibního:

Já Tomáš, syn nebožtíka Jiříka Chupa z Mnichovic, oznamuji a dobrovolně se svoluji, že chci gruntův všech i lidí poddaných pana Štěpána Střely prázden býti, a jich blíže tří mil nebývati, a k lidem jeho buď v cestě i jinde všudy pokoj dáti a zachovati řečí i skutkem: a což mi se tu koliv pro mé vlastní vejstupky a zasloužení dálo a stalo, toho žádnému jinýmu, než sám sobě a svému nedobrému chování přičítám, a JMti pánu Štěpánovi Střelovi ani žádnému z poddaných jeho ničím s tím [toho] připomínati nechci. A jestliže bych se jináč, než se tuto dobrovolně beze všeho přinucení svoluji, zachoval a gruntu pana Štěpána Střely blíže tří mil se přiblížil, aneb že bych buď JMti pánu nebo komu z poddaných jeho pokoje řečí neb skutkem nedal, abych se v týž místa dostal, odkud vycházím. A proč [když] bych tam chodil, aneb pokoje nedada, se měnil, aby tu JMt pán se mnou moc měl, aneb komukoli poručiti ráčil, mne se týmž právem outrpným poručiti tázati, a odtud,

žby neb jakkoli JMti pánu aneb někomu na místě páně se líbilo, se mnou uči-, a práva i vejmluvy žádné v tom aby mi se užiti nedopouštělo. A jestliže by kdo z přátel mých co pro mne před se bráti chtěl, k tomu nepovoluji, ale aby svou škodu jeden každý činil. Stalo se leta tisícího pětistého sedmdesátého ve ·tek den svatého Nykodyma v Křivsoudově [1. června 1570].

Ze zápisné knihy městečka Křivsoudova fol. 124 (či 128) opsal Jan Valchář, učitel v Košeticích. — sný statek Křivsoudovský v Čáslavsku, někdy arcibiskupský, náležel r. 1570 vládykovi Štěpánovi Střelovi kyc; k tomu statku náležela též ves Mnichovice, ležící na severozápad od Křivsoudova. Od roku 1702 statek Křivsoudovský spojen s Dolno-Kralovickým.

104.

1570: Řád biřický města Rumburka.

V časopise Mittheilungen des Nordböhmischen Excursions-Clubs, v České Lípě, ík VI. str. 334, jest kratičká zpráva o tom, že G. Schulz v časopise Rumburger Zeitung 3. prosince 1882 dal z Rumburské gruntovní knihy od roku 1570 vytisknouti pravidla m, jaké povinnosti a práva měl biřic nebo dráb, jenž opatroval a krmil vězně (Frohnbordnung. bei der Büttelei).

105.

(1570—1578): Samodílné artikule lešácké neb včelařské a soupis lešáků na panství Litomyšlském.

[1] Poněvadž všeliký člověk, který jest na světě, pod řád sluší, a jest také ná věc ano i chvalitebná, páni tovaryši, abychom i v tom shromáždění našem i jinde řádně se k sobě chovali; jako pak pro tu příčinu tato hromada dnes neděli po sv. Václavě položena, tak aby se jeden každej do ní najíti dal, kdož y drží a jí požívá, leč by toho nějaká potřeba byla aneb dopuštění boží pře-ku učinilo; však nemohl-li by který přijíti, tehdy aby se opověděl, příčinu toho ímil, proč by nemohl bejti.

[2] Druhé, páni tovaryši, vám se oznamuje, kterak se máte jeden k druhejm vati, buď v lesích aneb kdežkoli, abyšte škod jedni druhejm nedělali. A jestliže pak jeden druhého škodu viděl, nemá se tomu dívati, než může-li, aby to opravil; li by nemohl, tehdy má tomu, číž by ta škoda byla aneb škoda se dála, ozná-, aby to opatřil. Neb jest to křesťanské a bratrská věc.

[3] It. jestli by kdo z tovaryšův postihl koho s provazem lešáckým, on [sic] o lesích toulá, aby se ho otázal, co tu dělá. A kdyby se mu zprotivil a nechtěl m jíti ku právu, aby jej sobě znamenal a staršímu oznámil; tu budou věděti aryši, kterak se k němu zachovati.

[4] It. co se lešby dotejče prodávání: jestliže by který z tovaryšův lešbu prodati chtěl, ten každý člověk má věděti, hodnej-li je to člověk, kterému

prodávati chce; a takovou věc má na staršího vznésti. Jinak žádný lešby prodávati nemá.

[5] I dále, páni tovaryši, toto abyšte věděli, že žádný v svých lesích ani v hatech nemá žádných brtí dělati, leč znamení aneb plat panskej má, a to pod skutečným trestáním.

[6] I co se rojů dotejče v lesích, kdež chvůj panská zachvátí, aby jich žádný nebral. A kdož by jej pak bral, že k němu hledíno bude jako k takovému. Též taky kdož by vzal v drahách roj aneb v poli a honil jej, tu též k takovému hledíno bude tak rovně, jako by jej v panských lesích bral. Také žádnej rojů honiti nemá žádným vymyšleným spůsobem, leč by to věděl jistotně, že jest jeho vlastní czechiy [roj?], ta pansky chwuge za za hon [sic], tedy má dále s ním jíti.

[7] Toto taky abyšte věděli, aby žádný do lesů k včelám na roje nechodil, leč by viděl na nich ňákou potřebu. Když se toho času včelami hne, znáte to dobře, že jim překážku učiní.

[8] It. také se vám oznamuje, že žádný nemá na zemi dělati znamení, leč prvé na dřevo vleze. Pakli by kdo udělal, tedy to nic neváží.

[9] Jestliže by kdo nalezl včely v lese někde v dřevě nějakém, chyba brti, aby jich žádný nebral; než má to oznámiti JMti pánu aneb staršímu aneb hejtmanu; tu jak JMt pán rozkázati ráčí, tak se při tom zachovati má.

[10] It. javoří a kleničí a lipí žádných v lesích panských roubovati nemá na drva, neb jest o tom pán přikázati ráčil.

[11] It. co se dotejče brtí: kteříž sobě brti zavrtují aneb znamenají, kdo ho nezdělá toho roku, má každý svobodu, dada jemu klyky [sic].

[12] Co se platu panského dotejče, kdyby vám rozkázáno bylo, ten abyšte bez odtahův dávali všickni, buď med nebo peníze, jakž kdo v čem povinen jest.

[13] (Druhou rukou:) Kdo by do hromady nepřišel a staršímu lešáckýmu se neopověděl, ten takovej každej propadne gbel medu. A takového každého zamlčel-li by starší, má propadnouti půl gbelu, a to JMti pánu.

[14] Tohoto se vám hejnejm taky přeje, abyšte mezi nás do hromady chodili: a jestliže byšte jakou škodu při brtech věděli, buďto že by se brt slomila: ta [sic] vám hejnejm má býti groš bílej za práci, však tak, jestli by mohl včel požiti.

[15] It. toto se tak přístně přikazuje, co se provazův lešáckých dotejče, aby žádný lešák žádnému jinému provazu nepuczowal, leč tovaryši svému. A také žádnejch jinejch [sic], chyba lešáků, takového provazu míti nemá; a kdož by jej měl a lešby neužíval, takovému každému má vzat bejti.

[16] A což se koli tuto píše, poněvadž máme pořádek míti, abyšte se tak při tom všickni chovali, jako dobří lidé. Nebo budete-li se tak chovati, nebude vás

bí trestati ani pokutovati. Pakli by to kdo přestoupil, věru nechť za zlé nemá, trestání aneb pokuta na něj připadne.

[17] It. dyby kdo z tovaryšů našich ro[j] tovaryše svého našel, aby do brti ku [růštku, proutek] vstrčil a jemu o tom oznámil; a on jemu za to dáti má 7 d.

[18] It. žádný aby v roce do lesu s uhlím nechodil ani popelu nepálil bez ědí; neb se tehdy škoda na včelách činí.

[19] It. žádný tyčí od brtí bráti nemá jeden druhému. Pakli by vzal, aby se přinesl. A kdož by jí nedonesl, ten aby skutečně pro to trestán byl.

[20] It. kdo by v roce včelám ujímal, ten aby dal dvě libře vosku a trestán byl.

[21] It. kdo by přes mez panskou brt v sedlských hatech udělal, však z není, tehdy kdyby včely v té brti byly, aby to nám sedlákům platil 7 d.; a více brtí v té hati nedělal. Než kdyby včel nebylo, tehdy nemá nic platiti.

[22] (Třetí rukou:) Taky na tom jest zůstáno, což se brtí starých sešlých polámaných dotejče, těch aby žádnej lešák sobě neosoboval, nebral ani jich il; než takové staré a již nehodné brti JMti pánu zůstati, a polesnej neb j je prodávati mají. Však jestliže by který lešák kterou koupiti od nich chtěl, n má přednosti užiti, a jemu před jinejmi prodána býti má.

[23] (Opět první rukou:) A když med platnej JMti pánu přinešen bejvá, od JMti pána jim lešákům vejsluha k svačině dává se, čtyři kapříky aneb o toho drůbeže; a staršímu medarskýmu za práci jeho 15 gr. alb.

1578. Tito jsou včelaři neb lešáci:

Jan Příhoda z Strakova 1 kbel [medu platil vrchnosti].
Motl Herink z Pazucha 1 kbel. ti dva jsou letos starší.
Jíra Krška z Strakova 1 kbel.
Jan Dupal z Strakova 1 kbel.
Jokl Mertl z Strakova 1 kbel, již Švenda odtud drží.
Jíra Bolencz [?] z Janštorfu 1 kbel.
Šimek Koghan z Janštorfu $^1/_2$ kbelu, Merlíček z Semanína drží.
Vaněk z Kozlova 1 kbel.
Martin hajnýho z Semanína 1 kbel.
Jíra Tomšů z Třebovic 1 kbel.
Faltis Naczierich z Abštorfa 1 kbel.
Jan Vopařil z Semanína 1 kbel.
Valenta z Semanína 1 kbel.
Wolf Šindl z Abštorfa 1 kbel.
Gorg Par z Abštorfa 1 kbel.

Andrle Štěpán z Semanína 1 kbel.
Vencl Rabaun z Třenice 1 kbel.
Jan mlynář z Litrbach 1 kbel.
Vaněk mlynář z Litrbach $1\frac{1}{2}$ kbelu.
Jíra Klusoň z Pohory $\frac{1}{2}$ kbelu.
Jan Pilař z Újezda $\frac{1}{2}$ kbelu.
Mikuláš Missan z Lubného, ten platí peniez.

Přísaha staršího:

My, kteří jsme v tento úřad za starší nad lešáky zvoleni, přísaháme Pánu Bohu všemohoucímu, všem božím svatým a V. M. p. naší milostivé,*) že se v tomto úřadě spravedlivě chovati a pilně do lesův k leškům dohlížeti chceme. A pokudž by se který roj novotný v panských lesích našel, o tom že hned úředníku oznámiti chceme. Tolikéž co se platův J. M. p. náležejících dotejče, k tomu že s pilností, aby ty spravedlivě vycházely, dohlížeti; a tak se summou při těch při všech řádích, které v knihách zámkovních zapsané máme,**) chovati chceme, a toho jináč nečiniti pro přízeň i nepřízeň, pro dary i pro nedary, pro přátelství i pro nepřátelství, ani pro žádnou jinou vymyšlenou věc. Toho nám dopomáhej Pán Bůh všemohoucí amen.

Vypsal jsem z Litomyšlské knihy smluv, chované nyní v městském museu Litomyšlském; artikulové jsou tam psáni na listě 55 *a*—56 *a*, seznam lešáků na listě 54 *b*, formule přísahy na vloženém lístku. Artikulové jsou bez data; nebyli napsáni najednou, ježto se v nich rozeznává trojí ruka, a nejspíš byli do knihy vepsáni v letech 1570—1578; neboť na listě 54 *a* jest smlouva z r. 1570, psaná dvojí rukou, a sice rukou první a rukou třetí artikulů lešáckých; na listě 54 *b* jest smlouva z r. 1569 psaná rukou první, a pod tím jest soupis včelařů s letopočtem 1578, ač by se mohlo také čísti 1575; na listě 56 *b* napsána jest písemnost z roku 1573. — Formule přísahy na vloženém lístku, bez letopočtu, zdá se býti psána rukou mladší, jako z počátku 17. století, ale vsuvka do ní přidaná zdá se býti psána rukou starší, jaká psala také již r. 1569 do knihy. — *) Ta slova snad ukazují na vládaření vdovy po Vratislavovi z Pernšteina, paní Marie rozené Manriquesovy z Lary 1582—1608. — **) Zde vepsáno starší rukou: „jak sami, tak i jiných k tomu přidržeti“.

106.

1571, 10. října: Po supplikaci čtyř poddaných arcikníže Ferdinand hejtmanovi Křivoklátskému Václavu Oudličkovi nařizuje, aby jim od každého vlka i rysa mimo starobylé právo ještě po 20 gr. m. se dávalo.

[Supplikace čtyř poddaných Křivoklátských.] Nejjasnější ɔc. Na VAMst se vší poddaností vznášíme, kterak již od několika let za forštmistra pana Jetřicha z Vřesovic z přinucení jedné každé zimy býváme, když sněhové a obnovy bývají, že musíme na obchoze den ode dne choditi, a za to se nám nic neplatí; což nám chudejm, nemaje my na to žádné povinnosti, s velikejm ublížením a obmeškáním živnosti naší jest. Protož nejmilostivější arcikníže, VAMsti se vší poddaností po-

níženě prosíme, že nás těch obchozí milostivě zbaviti ráčíte, tak abychom mohli živností svých volněji hleděti, s manželkami a dítkami svejmi se živiti. A pakli by nás to vždy zminouti nemohlo, poníženě prosíme, že nás milostivě opatřiti poručiti ráčíte, abychom za práce naše nějakej ouplatek a stravu, kdybychom z vobchoze na zámek přišli, jmíti mohli . . . VAMsti věrně poddaní

Starej, Jaroš, Koubek z [Z]bečna, Kňourek z Bukový.

[Poznámka kancelářská.] Na suplikací obchodníků p. hejtman tuto zprávu dává, že prv když obcházejí a na zámek přijdou, stravu mají; ale aby pilnější obchozí byli, mohlo by se jim od každého vlka a rysa mimo starobylé právo po 20 gr. m. přidati. — Exped. dne 10. 8bris ao 71.

[Rozhodnutí arciknížecí.] Slovutný věrný náš milý! Jakož Starý, Jaroš, Koubek z [Z]bečna a Kňourek z Bukový, obchodníci lesuov k panství našemu Hrádeckému přináležejících, skrze suplikací poníženě na nás vznesli, že by jim veliké ublížení a obmeškání na jich živnostech skrze takové obchozi díti se jmělo, nás pokorně s poddaností prosíce, abychom jich těch obchoz [sic] milostivě zbaviti, anebo za jich práce nějaký ouplatek a stravu, kdyžby na zámek Křivoklát přišli, dávati milostivě poručiti ráčili: i aby oni tím pilnější v obchozích byli, také sobě tím míněji v jednom i v druhém stěžovali, tobě milostivě poroučeti ráčíme, aby se těm svrchujmenovaným obchodníkuom na potomní čas od každého vlka, též i rysa, mimo starobylé právo po 20 gr. míš. platilo, jim také, kdyžby na zámek přišli, strava jakož i prve se dávala . . . Dán v Domažlicích v středu dne 10. m. Oct. ao 71.

Z místodržitelského archivu v Inšpruku. Opis v archivě zemském v Praze.

107.

(1572) Řády vinařské při městě Bzenci na Moravě.

V Časopise Matice Moravské 1893 str. 335—343 vytištěn jest článek o knihách a právu horenském při městě Bzenci, sepsaný od Josefa Cvrčka; zmíněná tam „Kniha gruntovní vinohradů" obsahuje zápisy z let 1572—1705. Na stranách 337—338 otištěna jest „*Zpráva hotařům*, kterak v svém povolání chovati se mají", o 10 článcích, v nichž několikráte jest ustanoven trest na hrdle za škodu, kterou by kdokoli, třeba hotář sam, učinil na vinici nebo na ovoci. V článku 9., v němž hotařům zapovídá se myslivost, jest dotčeno, že jest to poručení JMti pána. Hotař, z německého Hüter, byl hlídač vinic. Za hotařským desaterem str. 338 následuje formule přísahy, kterou „hotař hor vinohradních" přísahal „této poctivé obci", že ve své službě chce se věrně chovati „k vinohradům jak panským, obecním, sousedským i přespolním, kteří koli v těchto horách vinohrady své mají"; slova v závěrku formule „bez poskvrny počatá Panna Maria matka boží" ukazují, že formule byla psána asi ve století 1650—1750; že však desatero i přísaha příliš lehce hrozí trestem na hrdle, soudím, že oboje bylo sepsáno již v 16. století. Vydavatel Cvrček nepraví, odkud vydal desatero a formuli, ani jak starý jest jeho rukopisný pramen; kladu oboje na zdařbůh k roku 1572, jen proto, že toho roku počali ve Bzenci zapisovati do nové knihy gruntovní.

Dále na str. 338—343 otištěno jest „*Horenské právo* Engelsteinské při městě Bzenci, kteréž v nově přepsáno bylo ke dni sv. Vavřince r. 1735 od Bernarda Jakuba Hofmanna, ten čas syndikusa Bzeneckého," o 41 článcích, v nichž ještě více plýtvá se ukrutnými tresty; u některých přestupků jest ustanoveno, že kdo by se jich dopustil, propadne hrdlo, nebo 5 liber masa svého, nebo ruku. Souhlasím s vydavatelem, že sepsání těch artikulů musí býti mnohem starší, než jejich přepsání r. 1735, i mám za to, že pocházejí spíš z 15. než ze 16. století. V prvním článku připomíná se, že „pán náš markrabě, JMt kníže této země, jest pravý pán gruntovní hor v zemi Moravské". Již ve válkách husitských panství Bzenecké vyšlo z rukou zeměpanských a dostalo se v držení soukromých vrchností. Proč tamější právo horenské (řád vinařský) nazývá se v nadpise svém Engelsteinským, není na jevě; ve výčtu Bzeneckých vrchností, jež Volný v topografii Hradištského kraje str. 78—79 uvádí, nevyskytá se žádný Engelstein. Artikulové toho práva horenského nepochybně nevyšlí od vrchnosti, nýbrž vznikli působením soudu horenského, na němž seděl perkmistr s konšely horními; větší polovice všech 41 artikulů mají každý v úvodě formuli: „také oznamujeme," v ostatních článcích bývá řečeno: „také hora za právo má," „také toto jest zapovězeno," nebo „také ohlašujeme".

108.

1573, 3. prosince: Jan st. z Žerotína ujišťuje poddané své ze čtyř vsí k Brandýsu nad Orlicí, že z vlastní vůle uvolili se pole dvora Perenského s koňmi obdělávati jen do jeho smrti.

Já Jan starší z Žerotína na Náměšti a Brandejse známo činím všem vůbec a zvláště tu, kdež náleží: Jakož jsou lidé poddaní moji ze vsí mých Sulislavě, z Hauczmanicz, Louček a od sv. Jiří*) na žádost mou na ně vzloženou z své svobodné a dobré vůle, beze vší povinnosti, z lásky své, kterouž ke mně jakožto ku pánu svému mají, rolí ke dvoru mému Perenskému náležité všelijakými díly konskými mimo předešlé povinnosti zdielowati [zdělávati], i hnoje na též rolí vyvážeti každého roku se dobrovolně do živnosti mé uvolili; kteroužto jejich poddanou lásku vděčně od nich jsem přijal a přijímám, a aby oni nebo potomci jich, lidé z týchž vsí, po smrti mé takovýmito dobrovolně uvolenými robotami povinni žádnému nebyli, a že jejich ke mně náchylnost mně wdieczkna [vděčná] jest, to poznati mohli: tuto milost jim obzvláštně tímto listem činím a tomu chci, aby dědicové a budoucí moji, držitelé panství Brandejského a dvora Perenského, dotčených lidí poddaných mých z vejše jmenovaných vesnic v nahoře psané mně dobrovolně svolené roboty žádným právem ani jakýmkoli vymyšleným obyčejem, mimo jejich dobrou a svobodnou vůli, potahovati nemohli a moci neměli. Tomu na svědomí pečeť svou vlastní k listu tomuto přivěsiti jsem poručil, jenž jest dán a psán na Kralicích ve čtvrtek po sv. Ondřeji, leta Páně tisícího pětistého sedmdesátého třetího.

Opis souvěký v archivu zemském v Praze. — *) Všechny čtyři vsi leží jižně od Brandýsa, první dvě jmenují se nyní Sudislav a Oucmanice (v Palackého Popise 156 Valčmanice).

109.

1573: Zřízení selské, kteréž pan Smil Osovský z Doubravice vydal vesnicím na panství Třebíčském v Moravě.

Panství někdejšího kláštera Třebíčského dostalo se ku konci 15. věku zápisy královskými panskému rodu z Pernšteina, od něhož r. 1556 nebo 1557 přešlo trhem na pány Osovské z Doubravice. K panství Třebíčskému náleželo tehdáž 31 vesnic; jména jejich vyčítá prof. A. Kubeš v Časopise Matice Moravské 1876 str. 17, kdež (str. 18—25) dal vytisknouti zřízení, jež pan Smil Osovský r. 1573 vydal svým vesnickým poddaným na tom panství. Dělí se ve 44 článků; v prvních článcích 1—8 oznámeny jsou povinnosti rychtářů a konšelů, v ostatních článcích vrchnost obrací se vůbec k poddaným, nařizujíc, co mají činiti a čeho se varovati. Předpisy jsou dosti všestranné a podobají se vesměs těm, jež i v Čechách byly v 16. věku vydávány od vrchností poddaným vesnickým.

110.

1574: Řád vinařský městečka Hradiště nad Znojmem.

Tištěn jest v Chlumeckého Einige Dorfweisthümer aus Mähren, str. 80—85, pod novým nadpisem: Bergteidingsbuch des Marktes Pöltenberg 1574; starý nadpis zní: Ordentliche Recht und Statuta der Präpositur Sant Hippoltenberg auf der Hradnitz ober Znaymb, aus den alten Rügungen nit ohne Verbesserung von Neuen zusammengetragen und aufgericht. Hradiště nad Znojmem neboli Hora sv. Hippolyta již od r. 1240 náleží řádu křižovnickému s červenou hvězdou, jenž tam má proboštství. Přítomné zřízení vydal r. 1574 arcibiskup Pražský Antonín (Brus z Mohelnice), jenž zároveň byl velmistrem křižovníků s červenou hvězdou; při tom užil, jak starý nadpis svědčí, starých pravidel vinařských v tom místě obvyklých, ale zároveň také leccos v nich zlepšil čili proměnil ke zvýšení moci vrchnostenské, jakž znamenati jest v jednotlivých článcích. Všech článků jest 29. Každý článek se začíná slovy: wir rügen, což vydavatel Chlumecký vykládá na vrchnost, že ona oznamuje nebo nařizuje, a nikoli obec nebo soud, jakž bývá v samodílných zřízeních; ale možná, že právě slova „wir rügen“ také opsána jsou ze starších artikulů ještě samodílných. V několika článcích se praví: wir rügen, dass das Gebirg dies Recht habe, což určitě svědčí o starším právě obyčejovém. V závěrečném článku 29. se oznamuje (také: wir rügen), že staré zvyklosti městečka Hradiště mají zůstati v platnosti, pokud se neprotiví těmto pravidlům (unsern Satzungen), i že arcibiskup Antonín (jakožto velmistr) pozůstavuje moc sobě a svým nástupcům i proboštům, aby tento řád měnili a vykládali. Z přidané poznámky, podepsané proboštem Hradištským r. 1642, jest viděti, že tento řád vinařský (Pergrechtsordnung) byl čítán na soudě vinařském, jenž zasedal dvakráte do roka, a řád pokládal se i roku 1642 za platný.

111.

1575: Poddaný nemá se zadlužiti nad 3 kopy gr. č. ani ručiti.

Snešení sněmu českého r. 1575: Jakož mnozí poddaní na ouvěrek a sčekání všelijaké věci kupují a se ve veliké dluhy dávají, že sebe i dítky své zavozují a o statky strojí, a jiní

poddaní pro jich nezaplacení dluhův bývají ztěžováni a stavováni; pročež všichni tři stavové snesli se na tom, „aby žádný poddaný bez povolení pána svého neb ouředníka výšeji tří kop grošův českých se nedlužil, a nad to výš v žádné rukojemství se nedával.“ Pakli by se toho dopustil, tehdy pán aneb ouředník nebude povinen na něm dopomáhati ani k takovému obstavuňku státi; a kdož by nad 3 kopy gr. č. více kterého člověka v jaký dluh uvedl a jej žalobami a obstavuňky ztěžovati chtěl, nemá obstavuňku v ničemž užiti. (Sněmy IV. str. 288.)

112.

1575, 1585: Psi chovaní při hospodářství mají býti učiněni nezpůsobilými k honění zvěře.

Sněm český roku 1575 ve článku o myslivosti nařídil: Každý ovčák, kterýž psy buď velké nebo malé chová, každému na přední jedné noze má prsty utíti; a pán jeho má o tom poručiti, aby se tak stalo. Jestliže by se to nevyplnilo, každý ze tří stavů bude moci toho pána viniti z 10 kop gr. č.; pakli by ovčák mimo vůli a rozkaz pána svého takového psa neochromeného choval, tehdy aby 5 kop gr. č. propadl tomu, kdož by to naň ukázal. — Kdež v městech, v městečkách, ve vsech a dvořích věžníky chovají, též i řezníci, kteří s věžníky po cizích gruntech jdou, ti každému též na přední jedné noze prsty utíti mají, a to pod pokutou 2 kop gr. č. (Sněmy IV. str. 298.)

Tyto předpisy o ochromování psů byly sněmem 1585 ve článku o myslivosti změněny v tento způsob: Poněvadž ovčáci psy svými velikou škodu na zvěři činí, protož aby byli povinni všem svým psům na přední noze po články prsty utínati. Nestane-li se to, může pán toho ovčáka od souseda býti psaním napomenut, aby ovčáka svého k tomu přidržel; a po dvou nedělích, když by se to nevyplnilo, může ten soused jiným psaním žádati toho pána o dopomožení pěti kop gr. č. na tom ovčáku; a jestliže by do dvou neděl nebylo domoženo, bude moci dobývati té pokuty na ovčáku nebo na lidech toho pána. (Sněmy VI. str. 580.)

113.

1575: Samodílné zřízení vsi Chvalovic (Kallendorf) u Znojma.

Tištěno jest Chlumeckým 1856 ve spise: Einige Dorfweisthümer aus Mähren, na str. 65—67, pod starým nadpisem: Rügung des Aigens Kalndorff 1575. Ves Kallendorf leží jižně od Znojma u hranic rakouských v krajině německé; na mapě Šemberově a v katalogu kněžstva diecese Brněnské píše se Chvalovice. Náležela ta ves ode dávna premonstrátskému klášteru Louce (Bruck) u Znojma. Všech článků jest ke dvacíti. Sepsala si je obec podle vlastního uznání, ale při tom zásadně také uznávala potřebu přivolení úředníka vrchnostenského; pročež začátek článku obyčejně zní: Herr N., mit eurem Urlaub rügt die ehrbare Gemein. Soubor starých článků podala obec nejmenovanému úředníkovi s prosbou: Herr N., wir bitten euch anstatt unsers gnädigen Herrn Abtens zu Bruck, ihr wollet die Rügung von uns aufnehmen, als dann unser Aigen allhie zu Kallendorf von Alters inen hält und zurecht hat. Poznámka nad tou prosbou postavená oznamuje, že ten řád byl r. 1575 znova přehlednut z moci a z nařízení opata Louckého Freitaga z Čepiroch. Na konci jest připsáno snešení obecní z r. 1658. Skoro všechny články směřují k tomu, aby ve vsi byl zachován dobrý pořádek a bezpečnost.

114.

1576, 16. října: Vrchnost obnovila artikule vinohradské při městečku Dolních Kounicích v Moravě.

Uveřejnil je z opisu ve sbírce Zlobického Antonín Rybička v Časopise Matice Moravské 1874 str. 57—60. Starý nadpis jest: „Tuto se vypisují artikulové práv a svobod vinohradních, kteréž přislušejí k městečku Kounicím; kterýchžto práv a svobod od starodávna obyvatelé městečka Dolních Kounic i jiní lidé k témuž právu horenskému příslušející užívali a až posud užívají.“ V artikulích není poznamenáno, kdy a od koho byly vydány nebo obnoveny; ale vydavatel Rybička praví v úvodě, že ten řád pochází z těch časů, kdy panství Dolno-Kounické náleželo tamnímu klášteru panenskému (jenž byl zrušen r. 1526), i že býval schvalován a obnovován od králů Českých a markrabí Moravských, počínajíc od Vladislava II. až do Maximiliana II., též že Hynek a Jan bratří ze Zástřizl jakožto zápisní držitelé statku Dolno-Kounického řád ten rozšířili a obnovili listem daným v úterý den sv. Havla 1576. — Všech artikulů jest 28, i zdají se býti rozličného původu a stáří; v některých článcích jmenuje se perkmistr jakožto hlava práva neboli soudu vinohradského, v jiných, méně četných, jmenuje se horný; některé viny neboli pokuty náležely pánovi (vrchnosti), jiné a častěji perkmistrovi. V několika článcích hrozí se škůdcům trestem na hrdle.

115.

1578, 9. května: Vinařský řád ve vsi Neškaredicích u Kutné Hory.

Professor Fr. A. Slavík uveřejnil roku 1881 ve čtrnáctidenních „Kutnohorských Listech“ (č. 7, 8, 15, 17) článek nadepsaný „Vinařský řád u Hory Kutné,“ v němž z místních původních pramenů podal dějepisný přehled o vinařství pěstovaném někdy u toho města. Z toho článku otiskuji zde níže text řádu vinařského, a přibírám několik poznámek na vysvětlenou.

Působením Karla IV. bylo vinařství u Kutné Hory zvelebeno, jako jinde po Čechách; válkou husitskou pokleslo, ale nezahynulo. Hlavně se pěstovalo u Neškaredic, vsi odlehlé 3 kilometry od města na jihovýchod. Držitel Neškaredic Krištof Košín z Košíné a na Cerhenicích v listě vydaném r. 1481 vypravuje, že někteří lidé z Hory od předka jeho Rudolfa ujali ty vinice pod úrok, a prodávali je pak mezi sebou bez náležitých jistot; pročež Krištof Košín tím listem znova vysadil ty vinice pod plat purkrechtní v starých jich mezích, i ustanovil zejména, kolik který vinař i s potomky má jemu jakožto dědičnému pánovi gruntu každoročně o sv. Havle platiti; jmenuje v tom listě 30 vinařů, kteříž platili ze svých vinic po 4, 8, 16, 24 až 30 groších; krom toho Horníci ke špitálu drželi vinici, z níž platili po kopě gr. Dále Krištof Košín ustanovil v tom listě, aby vinaři neprodávali vinic bez vůle jeho a jeho potomků; různice vzniklé o grunt mezi vinaři samými nebo mezi vinaři a obyvateli v Neškaredicích neměly se souditi jinde, než před ním a budoucími pány gruntu anebo před rychtářem té vsi. Zanedbal-li by kdo vinici anebo neplatil-li by z ní úroka do tří let, gruntovní pán může se uvázati ve vinici takovou.

V 16. věku vinic přibývalo; roku 1547 tehdejší držitel vsi Neškaredic Mikuláš z Prachňan na žádost některých sousedův a obyvatelů města Hory Kutné a některých lidí ve vsi Neškaredicích vysadil jim listem ty nové vinice pod úrok; jmenuje 19 osob, kteréž měly platiti od 10 až do 40 gr. ročně; výminky připojeny jsou takové, jako v listě napřed zmíněném, jen

s tím rozdílem, že vinaři v případě různic mezi sebou nebo mezi nimi a obyvateli v Neškaredicích neměli se souditi nežli před Mikulášem z Prachňan a jeho budoucími aneb „před staršími vinaři, kteří nad vinicemi usazeni jsou a v budoucích časích usazeni a v ten úřad povoláni budou od něho, dědicův a budoucích jeho.“

Roku 1556 ves Neškaredice koupí přešla v držení obce Kutnohorské. Vinaři zůstávali pod novou vrchností při svých dřívějších pořádcích a obyčejích. K lepšímu jich upravení později starší nad vinaři sepsali artikule, jimiž by vinaři na budoucnost měli se říditi; k jich žádosti byly jim listem šepmistrů, rady a vší obce Kutnohorské z dne 9. května 1578 obnoveny výsady, jež obdrželi od předešlých vrchností, a zároveň předložené artikule potvrzeny a vydány za stálý řád vinařský. Zní takto:

[1] Kdyby oni starší vinaři pro některé pilné potřeby, a zvláště opatření těch vinic, buď sami y místo pokojně a poctivě se sešli, neb jiných tovaryšův svých k tomu povolávali, aby předkem sami na sobě dobrý příklad dali a náležitě k jednomu každému se chovali, a z druhé strany aby tovaryši a sousedé v poctivosti je měli, jich poslouchali a jimi se spravovali; a jestliže by se v čem komu jaké ublížení státi se vidělo, aby na něj starší vynášeli [čti: aby na ně starší vznášeli], a oni [t. j. starší] je bez odtahu v tom opatřili, a pakli by v čem zvládnouti nemohli, před nás a budoucí naše*) toho podali.

*) To jest před šepmistra a radu města Kutné Hory jakožto před vrchnost nade vsí Neškaredicemi.

[2] Jestliže by kdo od koho jakou vinici koupil a do pořádku jich vinařů přijat býti chtěl, aby mezi ně starší vinařské, zjednaje sobě povolení, kdež by pospolu byli a se sešli, vstoupil a za přijetí a zápis žádal; a oni starší aby toho bez odtahu povážili, a nebylo-[li] by nic na překážku příjemného [sic], k tomu povolili; než byl-li by kdo na své poctivosti zkažený, toho aby mezi sebe nepřijímali, ani zápisu jemu nedopouštěli.

[3] Jestliže by kdo od starších obeslán byl (aby se v pořádku postavil), a toho zoumysla neučinil a nevykonal: aby čtyři gr. starším propadl.

[4] Jeden každý při každém sv. Havle aby časně jak ouroky od sebe odvozoval, tak i purkrecht čistil; a jestliže by se od koho zadosti nedálo tomu, aby starší k tomu dohlídali a jednoho každého k dostiučinění napomínali i přidrželi.

[5] Aby v neděli páně žádný na vinicích nic nedělal ani v ní do puten nic nesbíral k trhu; a jestli by kdo v tom postižen byl, aby pokuty do pořádku 10 gr. složiti povinen byl.

[6] Kdo by koliv z vinařův neb čeládky jich buď ve dne neb v noci krádežem neb jinak náležitě [?] na víně neb ovoci, roubův řezání, štípků a plání vykopávání neb na čem koliv jiném komu škodu činil, a v tom postižen byl, aby to na nás neb budoucí naše snešeno [vznešeno] bylo, a ten jeden každý podle provinění a zásluhy buď peněžitou pokutou, vězením neb jinak skutečně trestán byl.

[7] Kdož by koliv vyšel se psem na vinici a jeho neuvázal, nýbrž jemu na jiné vinice běhati a škodu činiti dopouštěl, a v tom usvědčen byl, aby do pořádku čtyři groše složiti povinen byl.

[8] Jestliže by kdo hráze opouštěl a dveře při vinici nedobré a k zavírání nespůsobné měl, neb jich po sobě nezavřel, tak že by jinému do vinice vjíti a druhému škodu činiti mohl, a po napomenutí starších do dvou neděl pořád sběhlých toho spravovati zanedbal: aby starším čtyry gr. pokuty propadl.

[9] Jestli by se kdo toho dopustil a housenek [s] stromů a štěpů časně sebrati nedal, a jich do veliké noci zanechal: aby pokuty do pořádku 20 liber vosku složiti povinen byl.

[10] Naposledy jestliže by kdo časně vinice nevzdělal, neskopal, a jsouc napomenut, napraviti zoumysla zanedbal, aby pokuty starším čtyry gr. propadl; a jestli by toho vždy neučinil a spuštěné a nevzdělané tak ležeti nechal, neb ji svésti a spustiti chtěl: aby to na nás a budoucí naše sňešeno bylo, a v nic jemu to obráceno bude.

Tento řád vinařský byl uveřejněn Fr. A. Slavíkem v Kutnohorských Listech 1881, 16. července č. 8. — Pozdější řád vinařský při Kutné Hoře viz níže při roce 1696.

116.

1579, 30. srpna: Císař Rudolf Vilémovi z Rožmberka postupuje všecko své právo na 20 svobodnících v jižních Čechách, a když by proti tomu se vzpírali, aby je trestal jako své poddané.

My Rudolf Druhý z buoží milosti volený Římský císař, po všecky časy rozmnožitel říše, a Uherský, Český, Dalmatský, Charvátský ɔc král ɔc, arcikníže Rakouské, markrabě Moravské, Lucemburské a Slezské kníže, Luožické markrabě ɔc, oznamujem tímto listem všem, že jsme z plnosti moci a zvláštní milosti naší císařské jakožto král Český s radou věrných našich milých, vysoce urozenému Vilémovi z Rožmberka na Českém Krumlově, tajné radě naší, správci a vládaři domu Rožmberskýho a nejvyššímu purkrabí Pražskému, věrnému milému, dědicuom i budoucím jeho pro jeho mnohé stálé platné a pracné služby, kderéž jest slavných paměti císaři Ferdinandovi a císaři Maximilianovi toho jména Druhému, panu dědu a panu otci našim nejmilejším, i nám k zvláštnímu milostivému oblíbení našemu vždycky rád činil a ještě činiti nepřestává, všecko právo, spravedlivost a vrchnost svú, kderú jsme jakožto král Český na dvořácích neboližto dědinících, nápravnících neb svobodnících, poddaných našich k komoře naší náležejících a mezi statky jeho Viléma z Rožmberka sedících, zejmena těchto: Bartholomějovi jinak Bártovi na Jiříkově u Veleně, Ambrožovi též u Veleně, Mathoušovi v Chuchlíku*), Janovi jinak Jankovi též v Chuchlíku, Martinovi Slavíkovi v Nykolech**), Šimonovi jinak Šim-

kovi Přemilovi v Zbučicích [čti: v Zubčicích],*) Valentinovi jinak Valentovi Dvořáku v Zbučicích [čti: Zubčicích], Fraňkovi Guldanovi v Záluží, Šebestianovi jinak Šebestovi Vojtovi v Záluží, Mathoušovi a Vondrovi Čeňkovi v Čeřejově, Šebestianovi jinak Šebestovi Dvořákovi v Slavči, Severinovi v Todni, Petrovi Koubovi v Velkém Třebči, Jakubovi v Bukvici, Martinovi Cikánovi u Vrcova, Jiříkovi a Janovi bratřích na Bartochově pod Krasejovkou, Jiříkovi Šrámkovi v Tourovým, a Jakubovi Zemanu v Javornici, se všemi grunty a spravedlnostmi jejich, na čem ty koli jim všem společně i jednomu každému obzvláštně náležejí, jmíti ráčili a máme, dědičně dali a postoupili, a tímto listem dáváme a postupujeme, a to k jmění, držení, vládnutí, dání, prodání, zastavení a s tím se vším tak, jakž sme my moc toho míti ráčili, jako s svým vlastním učinění, žádného práva ani které zvláštnosti na nich ani budoucích jich nám, dědicuom našim a budoucím králuom Českým nepozuostavujíce, tak aby oni dvořáci nebližto dědiníci nadepsaní, nynější i budoucí jich, k žádnému jinému zření svého neměli ani za pána svého jmíti mohli, než toliko svrchupsaného Viléma z Rožmberka, dědice a budoucí jeho. A jestliže by který z týchž dědinikuov na díle anebo všickni proti touiuto našemu dání co před sebe vzal neb vzali, dáváme i v tom témuž Vilémovi z Rožmberka, dědicuom i budoucím jeho, tímto listem naším plnú moc, takového každého podle zasloužení a vuole své, jakožto jiné vlastní poddané své, trestati. Poroučejíc při tom nynějším neb budoucím ouředníkuom zemským větším i menším desk zemských království Českého, věrným našim milým, kdyžby koliv týž Vilém z Rožmberka, dědicové neb budoucí jeho, s tímto listem naším ke dskám zemským přišel aneb přišli a toho požádali, aby jemu neb jim ve dsky zemské hned bez odpornosti vložen a vepsán byl. Tomu na svědomí pečeť naši císařskú k listu tomuto přivěsiti sme rozkázali. Dán na hradě našem Pražském v středu den svatého Šťastného, léta ɔc sedmdesátého devátého, a království našich Římského čtvrtého, Uherského sedmého a Českého též čtvrtého.

Ad mandatum domini electi imperatoris proprium

Rudolf m. p.
Wra. a Pernestan
S. R. Bohemiae cancellarius m. p.

Humprecht Černín z Chudenic m. p.
Jan starší z Lobkovic m. p.
J. Banno m. p.

Desky zemské č. 20 fol. H. 29. — *) Březan v Životě Viléma z Rožmberka str. 243—4 uvádí týž seznam svobodníků a dědinníků, jež císař pánovi dědičně daroval, jen v něm scházejí Matouš v Chuchlíku a Šimon jinak Šimek Přemil v Zubčicích. — **) Březan napsal: Martin a Slavek v Nykolech.

117.

Z Práv Městských království Českého vydaných tiskem roku 1579.

Valná část Práv Městských bývala při příležitosti vztahována také na lidi poddané, na lid vesnický i na jeho příslušníky živící se v městech. Neplatí to ovšem o takových

článcích, kteréž výslovně nebo povahou svou mohly se vztahovati jenom na příslušníky svobodného stavu městského nebo na usedlé sousedy měst a městeček poddaných. Jiné zase předpisy Práv Městských mívaly překážku v moci vrchnostenské, kteráž podle vlastní libosti připouštěla nebo zavrhovala platnost jich nad lidem poddaným a nahrazovala je svými vlastními rozkazy. Zde upozorňuji jenom na takové články Práv Městských, kteréž výslovně nebo podle patrného úmyslu svého měly se vztahovati také na lid selský a na jiné lidi poddané; a sice uvádím je kratšími slovy Summy, kterouž sám Pavel Krystyán z Koldína z plného textu Práv Městských jím upravených vytáhl a tiskem vydal. Naposledy tištěn byl obojí text, plný i zkrácený, péčí Josefa Jirečka a nákladem spolku českých právníků Všehrd v Praze 1876.

A. 46 (v oddíle *o obsílkách* ku právu). Podruzi, čeleď vandrovní, služebníci, služebnice, ležáci, nádenníci a jiní ku právu neusedlí, nestanou-li po první obsílce, do vězení bráni býti mají.

B. 2. Původ obžalovaného ze dvou nebo tří věcí, sebe rozdílných a se nedotýkajících, jednou žalobou viniti nemůž, než z každé věci obzvláště. Leč by proti někomu *supplikací* podána byla a několik artikulův v sobě obsahovala: v té příčině, chce-li kdo, může jednou žalobou ze všech artikulův viniti.

B. 43. § 3. *Svědek neusedlý,* po první obsílce nestane-li k vydání svědomí, buď vzat do vězení. — B. 45. Osoby neusedlé po druhé obsílce nedadí-li svědomí, mají k tomu hned vězením přidržány býti.

B. 82. Kdo by potřeboval osoby stavu panského aneb rytířského, též lidí jejich k *svědomí:* má toho na nich listem pod pečetí městskou jedním i druhým požádati, a oni to učiniti povinni budou, pod pokutou v ceduli doloženou, jakž smlouva Svatováclavská vyměřuje.

B. 83. Kdo by lidi obecné, sedlské k svědomí vésti chtěl: má straně (proti které by je vésti chtěl) dáti znáti tejden napřed, místo jí jmenuje; jinak jich svědomí užiti moci nebude.

Srv. ZZ. 1549 S. 1, 1564 P. 15 zde výše str. 143.

B. 85. § 5. Nářek když se na svědka nedovede: svědek, byl-li by kmecí, bude na poctivosti opatřen, a k tomu, kdo naříkal nedůvodně, jemu pokuty 20 kop gr. č. dá. Pakli by byl z stavu panského, rytířského, městského: těm se má náprava státi, pokudž o nářcích vyměřeno jest.

Srv. ZZ. 1549 S. 9.

E. 2. § 4. *Kšaftovati* podle práva nemohou lidé kmecí bez povolení pánů svých.

G. 5. Všeliká domácí *vězení* v městech, v městečkách i ve vsech, kdež rychtář a konšelé nařízeni jsou, právy se zapovídají, tak aby se žádný s žádným nevězel; než chtěl-li by se kdo osobou ujistiti, dej ji do obecného vězení.

L. 7. § 1. *Plat purkrechtní* neb ouroční slove, když statek nemovitý, dědiny, louky, od pána gruntů k budoucímu a věčnému užívání pod jistý plat někomu se

pronajímá. — § 2. Plat purkrechtní když na časy vyměřené pánu vychází, pán takových gruntův nemá pod žádným obmyslem odjímati. — § 3. Pronájmové gruntův pod plat purkrechtní uvozují na sebe povinnost řádných ourokův, kteříž zvětšováni býti nemají.

L. 9. Plat, kterýž dávností svou paměť lidskou převyšuje, má vždycky na časy budoucí dáván a placen býti, by pak žádných jistot a hanfeštův ani příčin pokázati se nemohlo, podle kterýchž by se dávati a platiti měl. Jinak, po napomenutí ve třech letech zběhlých kdo by takového platu dáti zanedbal: takoví gruntové, z nichž plat vycházel, pořadem práva budou mu odňati.

N. 26. *Vejtržnosti* dopustí-li se čeledín neb služebník něčí; a pán maje k sobě o to poselství cedulí řezanou, přiznal by se, že s jeho vůlí to se stalo: tehdy ku pánu buď o to hledíno. Pakli by odepřel, tehdy k čeledi.

Srv. o pychu ZZ. 1564 L. 42 zde výše strana 214.

N. 42. Měštěnín *zabí-li* bez slušné a hodné příčiny člověka sedlského, dá pokutu pánu za zabitého 300 kop gr. č. Nicméně našla-li by se při té vraždě jaká nešlechetnost, vrah bude na hrdle ztrestán.

Srv. ZZ. 1549 R. 36, 1564 K. 35 zde výše strana 142.

Q. 2. § 1. Kdo by komu *mezníky* vymetal, přesekal, přesadil, též jiná znamení meznická překopal, mezi rozvoral, rozkopal, předělal, bez vůle toho, s kým ty meze má: v pokutu 20 kop gr. č. upadne. — § 2. Čeledín dopustil-li by se toho bez vůle pána, dá 10 kop gr. č., aneb se té pokuty tomu, komu ublížil, odslouží, aneb ji vězením odsedí.

Srv. ZZ. 1549 E. 21, 1564 L. 45 zde výše strana 140.

R. 25. § 2. Komuž by koli *dobytek škody* na obilí, na lukách, vinicích neb jiném statku zdělal: má takový dobytek zajíti a škodu přísežnými hned obvésti. A což by ti spravedlivě rozeznali, že by se škody stalo: pán toho dobytka škodu i s protrávením zaplať, aneb v takové škodě dobytka zanechej. — § 3. Pakli by té škody i s tím, co by v témdni pořád zběhlém protráveno bylo s dobytkem, pán nezaplatil: dobytek ten přísežným dá se pošacovati, a co by ho za škodu, též protrávení bylo, odhádati; a což by ho po odhadu zůstalo, pánu oznámiti, aby jej sobě vzal. Nechtěl-li by ho pán vzíti, může jej hned rozpustiti a na tom nic neztratí.

Srv. ZZ. 1549 Q. 23.

S. 5. Škoda *zapálením* strniště, rokosí, trávy někomu učiněná, jestliže v den větrný oheň se působil: ten škodu zaplatí, kdo příčinu k škodě dal a oheň pustil.

S. 10. § 1. *Čeleď* zjednaná obojího pohlaví ku pánům a hospodářům svým budoucím časně přistupovati a jim věrně a pilně sloužiti mají. — § 2. Čeledín připověda jednomu, potom-li se u jiného zjedná, vězením se trestati má. A nechtěl-li

by u toho, komuž se prve službou zavázal, sloužiti: může od něho u vězení do času služby připověděné držán býti. Kterémuž přes dva peníze malé na vychování za den více dávati povinen nebude.

118.

Císař nařizuje 29. listopadu 1580 komoře české: že na sirotčí peníze nemá se sáhati k jiným účelům, dokud císař nenařídí.

Rudolf ꝛc. Wir haben aus eurem vom 26. d. M. gethanen geh. Bericht gn. verstanden, aus was Ursachen ihr das vorhandene Waisengeld auf unsern eigenthümblichen Herrschaften allhier in Beheimben zu erheben und zu Bezahlung ezlicher Parteien anzuwenden vermeinen thut. Nun fallen uns aber darwider sondere Bedenken fur, umb deren willen wir solch euer Vorhaben dieser Zeit nit ins Werk richten lassen mögen. Wie wir dann auch nach weiter gehaltenen Berathschlagung, damit wir gleich im Werk sein, dieser Waisengelder halber nothwendige Ordnung furzunemben und euch alsdann unsern gn. Entschluss zukommen zu lassen Willens sein. Und befehlen euch himit gn. und wollen, dass ihr mittlerweil das allbereit vorhandene und kunftige Waisengeld bei einer und der andern Herrschaft bis auf weiteren unsern gn. Bescheid und Verordnung gänzlich unangegriffener, uns aber in nachfolgenden Artikeln euren furderlichen und verlässlichen Bericht zu Handen unser Hofkammer zukumben lasset:

Weil sich aus eurem zuvor gethanen Bericht befindet, dass Christofen von Schwamberg noch im 75 Jahr von der Herrschaft *Przeroff* 609 fl 10 gr. 6 d, und dann im 76 Jahr von *Brandeis* 854 fl 44 gr. behmisch, und also viel ein mehreres, als euer jetziger Bericht vermag, zu Abrichtung seines Vererbrechtgelds,*) so er uns zu thun schuldig gewest, auf ein Jahr lang furgeliehen worden: auf wess Befehl und Verordnung dasselb beschehen, warumben ihme auch die Bezahlung aus unsern eignen Herrschaften und von demjenigen Geld, so wir zu unsern selbsteigenen Nothdurften wohl bedurftig gewest, zu thun verstattet, oder je dasselb nach Verfliessung der ersten Jahrsfrist und seither bei unserm so hohem Obligen, darunter uns mit Steckung der Purgen und sonst allerlei Ungelegenheit verursacht worden, nit längs wiederumben eingemahnt und zu unsern selbsteigenen Nothdurften braucht worden?

Vors ander, weil noch uberdies vermög eurem uns hievor uberschickten Verzeichnussen noch ézlich Tausend fl. mehr aus dem *Waisengeld* bei ermeldten unsern Herrschaften aufgehebt: wohin dasselb alles verwendet, auch wo und wie es uns zu Guten von Post zu Posten verreitet?

Und vors dritte, weil die Hauptleut ihren habenden Instructionen nach neben den Reitungen albeg sondere *Waisenregister* einzulegen schuldig seind, dasselb aber

eurem jetzigen Bericht nach nit beschehen: warumben dasselb so lang zugestehen und verstattet worden, was auch innerhalb der nächstverflossenen zehn Jahre an allerlei Fälligkeiten, so uns *von den verstorbenen und verloffenen Waisen* heimgefallen, in ihr der Hauptleut Amtsreitungen von einer und der andern Herrschaft einbracht worden? auch ob was und auf was Weg an denselben Waisenordnungen zu verpessern sein, damit derwegen hernach auch die Nothdurft in die Oberhauptmanns-Instruction inserirt werden möge?

Dabei ihr dann endlich darauf bedacht sein sollet, damit das beschehene Anlehen sampt davon gepührenden Interessen von dem von Schwamberg entlich und unverzüglich wiederumben abgefordert, in die *Waisentruhel*, dahin es gehörig, eingstellt, und gleichfalls bis auf weitere unser Verordnung unverwendet also gelassen werd.

So kumbt uns auch bedenklich fur, dass bei den Herrschaften *Pirglos, Przibram* und *Dobrzicz* so gar nichts von dergleichen Waisengeld vorhanden sein solle; von destwegen dann mehrer Erkundigung und Bericht, insonderheit aber zu wissen vonnöthen sein wird, weil ihr noch hievor von uns in specie Befelch gehabt, bei des Georgi Popls Abtretung der Herrschaft Pirglos mit Fleiss darauf bedacht zu sein, damit das also vorhandene Waisengeld und desselben Register nit verruckt, sondern allda gelassen wurd; was darauf erfolgt, und wie die Sachen damals befunden worden und auch seither mehrers daran einkumben sei . . .

Geben Prag den 29. Nov. 80.

An die behmische Kammer.

*) Pan Krištof ze Švamberka, zápisný držel hradu Zvíkova a kláštera Milévského, dokoupil tato dvě panství od komory české smluvou zavřenou s cís. Maximilianem r. 1574, ale nedodržoval ujednaných platebních lhůt, poněvadž neměl dost peněz, i byl ještě 8. prosince 1580 ostrým listem upomínán od cís. Rudolfa o doplacení 5000 kop. Ze slov „zu Abrichtung seines Vererbrechtsgeldes“ podobá se, že Švamberk r. 1575 a 1576 vypůjčil si ty částky peněz ze sirotčích pokladen na královských statcích Přerovském a Brandejském právě k tomu konci, aby jich užil ku placení císaři za to, že mu Zvíkov a Milévsko byly doprodány k dědictví. Srovnej Tylovy Paměti Zvíkovské, 1888, str. 112—121.

O též věci císař Rudolf v Praze 15. srpna 1581 vydal opětovné nařízení z komory dvorské do komory české:

Was dann vors dritt die *Waisengelder* anreicht, do hat es unsers Theils nie kein andere Meinung gehabt, denn dass dasjenige, was davon erhebt, wie billich, wiederumben bezahlt werden solle. Wie wir dann auch umb desto mehrer Befürderung und Gewissheit willen die Piergfäll in unsern Herrschaften darzu deputirt haben. Wie aber demselben Vollziehung beschieht, oder wie noch uberdas ein andere und bessere Ordnung dabei anzustellen sein möcht, derwegen mangelt uns genugsamer Bericht. Befehlen euch demnach gn., ihr wellet uns für eins die Waisenreitungen

und Ordnung, wie es mit Hinausgebung des Waisengelds, und auch denen, so etwa *absterben*, gehalten wird, von ermeldter Herrschaft Brandeis mit aller derselben Zugehör alspald verteutschter zu unserer Hofkammer ubergeben; und vors andere einen richtigen verlässlichen Auszug fertigen und uns gleichfalls fürderlich zukommen lassen, was das Piergeld auf allen Herrschaften bisher ertragen, und wie dasselbe verreitet worden sei. Nach welchem wir uns alsdann dieses Puncts halben weiter unsers gn. Willens entschliessen und euch Bescheid zukommen lassen wöllen . . .

Oba výtahy učiněny jsou z opisů, jež má archiv zemský v Praze z říšského fin. min. ve Vídni. — V čas nouze o peníze finanční správa nejednou zapomínala na chvalitebné pohnutky a úmysly těchto nařízení, a hleděla pomoci sobě k penězům výpůjčkami ze sirotčích pokladnic na panstvích královských i ve městech královských, ač často bez očekávaného úspěchu; rozmanité písemnosti o tom jsou tištěny ve Sněmích VI. str. 257 z r. 1582, pak IX. 45, 81; 123, 127, 131—137, 144 z r. 1595, IX. str. 570 z r. 1598.

119.

1580, 12. prosince: Instrukce o správě panského mlýna na panství Telečském.

Pan Zachariáš z Hradce na Telči dal před rokem 1570 vystavěti veliký mlýn pod rybníkem Hejtmanem, v němž mlynář měl nad sebou písaře zřízeného od vrchnosti ke stálému dozoru. Pravidla, jimiž písaři i mlynáři bylo se spravovati, mají nadpis: „Instrukce a poznamenání strany opatřování mlýna JMti páně Nového pod rybníkem Hejtmanem ležícího, jakž by se písař, kterýž v něm nařízen býti má, chovati a načež by bedlivost míti měl, z toho nijakž nevystupujíc. Vydaná v pondělí před sv. Lucií leta 1580.“ Uveřejnil tu instrukci Jan Tiray v Praskově Selském archivě 1904 str. 104—107. Rozdělena jest v 16 artikulů. Ve článku 2. vypočteno jest 22 vsí v pěti rychtách, z nichž lidé byli povinni mlíti v Novém mlýně; rychty měly sídla v Jihlávce, ve Vesci a v Studené na Moravě, a v Kunžáku a v Strmilově v Čechách.

120.

1580: Řád selský daný od vrchnosti vesnici Bitozevsi u Postoloprt.

Starý nadpis jest: „Artikulové, jimiž se sousedé a všickni obyvatelé nynější i budoucí ve vesnici Bitozevsi nyní a na časy věčné říditi a spravovati mají.“ Vydal je r. 1580 Bernard Hruška z Března, tehdejší držitel vsi Bitozevsi; psal je Adam Steklík z Prahy. Obsahem jsou podobni selskému řádu Griespekovskému z roku 1588. Článkův jest 36; přidány jsou formule přísah rychtářské a konšelské; rychtář i konšelé přísahali „pánu svému dědičnému a vší obci Bitozeveské“. Z originálu uloženého v archivě panství Postoloprtského vydal je Theodor Antl v Památkách Arch. XIX. 41—46. Obyvatelé vesnice Bitozevsi jsou nyní Němci a nazývají svou ves Wittosess.

121.

Artikulové
vydaní úředníkům i poddaným na panstvích Rosenberských
okolo r. 1580.

Jest to nové spracování řádu poddanského, jejž známe již z vydání r. 1540 (str. 100 až 109) a okolo r. 1560 (str. 167—177). O době, kdy bylo vydáno, dovídáme se jenom přibližně z nadpisu, že to bylo za vládaření Viléma z Rosenberka, když tento pán byl nejvyšším purkrabím Pražským. Pan Vilém učinil povinnost k úřadu purkrabskému dne 26. května 1570 (Břežan v Životě p. Viléma z Rosenberka str. 177), a zemřel v něm 31. srpna 1592. Ke stručnému označení artikulů volil jsem přibližný letopočet 1580, že jest okrouhlý a leží uprostřed doby 1570—92, z které tento řád na jisto pochází. Od nařízení z roku 1560 liší se valně, a ještě více od artikulů z roku 1540: přináší četné nové předpisy, vůbec jest mluvnější, ale také se v něm pohřešují mnohé předpisy z těch, které byly vydány r. 1540 a 1560; ježto však v přítomných artikulích pořad článků jest namnoze odchylný od dřívějšího, a na konci schází nepovědomý nám počet článků již s koncem artikule 63., nemůžeme věděti, které z dřívějších artikulů byly skutečně při tomto přepracování zúplna vypuštěny; leccos, co schází v našem přepise, mohlo býti obsaženo ve článcích, jež se na konci ztratily. Tak schází také artikul, který by předpisoval, že tímto řádem mají se spravovati poddaní na všech statcích Rosenberských i na statcích duchovenských Rosenberkům podřízených. Rukopis těchto artikulů zachoval se v knížecím archivě Krumlovském (II A. 7 W. 1a); jest psán mnohem pečlivěji, než Třeboňský rukopis řádu z r. 1560, i tvoří podstatný doplněk k němu.

Od JMti vysoce urozeného pána pana Vilíma z Rožmberka, správce a vladaře domu Rožmberského ͻc, nejvyššího pana purkrabího Pražského, vydáno jest nařízení a jistí artikulové, kterými se všickni ouředníci, rychtářové, konšelé i jiní přísežní a tak všickni vůbec poddaní JMti pána v městech, městečkách a obzvláštně ve vsech říditi a spravovati mají, a toho nařízení aby žádný úředník, rychtář, konšel neb přísežný ani žádný jiný nerušil a nepřestupoval, ale podle toho aby se řídili, spravovali a skutečně zachovávali, jináče nečiníce.

Předkem a nejprve všeliké věci, které se před sebe berou, mají se bráti *s bázní Boží* a pobožností, nebo počátek moudrosti jest bázeň Boží. Jakož i spasitel náš Pán Ježíš Kristus ráčil jest nám naučení dáti, abychom nejprve hledali království Božího a spravedlivosti jeho, že jiné všecky věci dobré nám přidány budou. A poněvadž JMt pán ráčil jest mezi poddanými svými nařízení ustanoviti, jak by se vůbec mezi sebou říditi a chovati měli, ráčí poroučeti všem úředníkům svým, rychtářům, konšelóm a starším přísežným, aby každý poddaných JMti páně, kteréž pod svou správou mají, k tomu skutečně vedli, napomínali, aby se Pána Boha báli, přikázání jeho Božská zachovávali, všech rozpustilostí, kteréž by proti

Pánu Bohu a dobrému řádu byly, zanechali a jich nedopouštěli; dni nedělské, vejroční slavnosti a blahoslavené Panny Marie, apoštolské a jiné svátky, od církve svaté ustanovené, zachovávali, do chrámu Božího k službám Božím a ku poslúchání slova Božího chodili; hromování a hanebného lání a zlořečení, i jiných všelijakých neřádův jim páchati nedopouštěli. Pakli by se kterej co takového dopustil, žádného v tom nešanujíc, bez skutečného trestání podle provinění nepomíjeli.

Jiní pak artikulové teď po pořádku sepsaní, aby se tak skutečně bez porušení všelikterakého zachovávali, jakž tu zapsáni a poznamenáni jsou.

První artikul. Jestliže by kdo koho *zamordoval* anebo zranil, tehdy toho, kdož by takový skutek provedl, rychtář má hned do vězení vzíti a dostatečně se jím ujistiti, tak aby ujíti nemohl. A nebylo-li by rychtáře, tehdy konšel má to též učiniti a jím se dostatečně ujistiti. A hospodář, u kterého by se to stalo, též má jeho k ujištění připraviti. A to má hned na JMt pána aneb na svého ouředníka, komuž by na místě JMti páně poručeno bylo, vznésti. Jakž by pak dále o tom od JMti pána neb ouředníka poručeno bylo, rychtář aneb konšelé aneb hospodář tak se v tom zachovati má. A na takového vejstupníka neb mordýře a zločince rychtář, konšelé i všecka obec, aneb na paliče, všichni sobě pomáhati a honiti mají, aby [ho] vždy do vězení připravili. A kdož by pak rychtáři, konšelóm neb jinému kterému ouředníku nápomocen býti a dopomáhati nechtěl, neb jim v tom překážku jakúžkoli činil neb činili, tak že by ho do vězení připraviti nemohlí: takoví budou skutečně trestáni podle zasloužení a provinění jeho, jakž [by] se JMti pánu aneb úředníku JMti páně vidělo a za slušné uznáno bylo.

Druhý artikul. Jestliže by kdo na cestě někoho *oblúpil*, a že by pokřik vzešel, že někomu na silnici aneb kdež koli jakouž škodu učinil: tehdy rychtář, konšel i všecka obec aby takového honili a do vězení připravili tak a tím vším spůsobem, jakž o tom v prvním artikuli vyměřeno jest.

Třetí artikul. Jestliže by kdo co *kradeného koupil*, a ten, komuž jest to ukradeno, se toho doptal, tehdy kdož by to koupil, má a povinen bude tomu, číž ta věc ukradena, zase darmo navrátiti a toho sobě, od kohož koupil, hledati.

Čtvrtý artikul. Jestliže by kdo někomu nějaké stavení svévolně *spálil*, takového rychtář, konšelé s pomocí vší obce aby ho do JMti páně trestání a vězení pomohli dodati a připraviti, kdež by koli postižen byl; a bez vědomí JMti páně a ouředníka aby nebyl púštěn. Než več by takovému to obráceno bylo, při tom stůj.

Pátý artikul. Jestliže by se kdo něco *hanebného* dopustil, v cizoložství popaden byl, neb to naňho usvědčeno bylo, tehdy rychtář neb konšelé takovým se hned ujistiti mají, a na JMt pána aneb úředníka toho panství vznésti; a jakž by jim potom dále poručeno bylo, tak aby se zachovali.

Šestý artikul. Jestliže by někdo nějaký *poklad* aneb peníze kdežkoli nalezl, buďto málo neb mnoho, tehdy hned rychtář nebo konšelé i ten, kdož by co nalezl, povinen jest JMti pánu aneb ouředníku o tom oznámiti, co jest a jak mnoho nalezl, jináče toho nečiníce. Polovice pak toho, což by nalezl, [tomu], kdož by nalezl, aneb podle uznání JMti páně dána býti má. A pakli by zamlčel kdo toho, co jest nalezl, na hrdle má trestán býti.

Sedmý artikul. Jestliže by kdo *lově* v rybnících aneb v potocích JMti páně bez jistého dovolení, též také jestliže by lícel aneb *střílel* na zajíce, řeřábky, koroptvi, tetřevy, kuny aneb jakúž koli zvěř, malou neb velkou, pernatou aneb jinou, po lesích neb polích: rychtářové a hajní mají na to pozor míti. A kdož by se toho dopustil, mají to hned JMti aneb úředníku oznámiti pod ztracením hrdla. Avšak jestliže by od JMti pána aneb úředníka řeky, potoky, léče neb stezky aneb jakáž kolivěk myslivost buďto pernatá aneb jiná pronajata byla, ten toho, pokudž mu pronajata, užívati má. Však tak: což by koli buďto v řekách neb potocích uhonil, to má JMti pánu na Krumlov přinésti, a jinam nikam toho neodbývati, též také od pernaté zvěřiny, pod skutečným trestáním. A což tak přinese a JMt pán ráčí potřebovati, to má jemu podle slušnosti zaplaceno býti. A čehož by na zámku nepotřebovali, to má do města Krumlova donésti a v městě prodati, jináče nikoliv nečiníce.

Osmý artikul. Item *zhaněl-li* by kdo koho z obojího pohlaví ženského i mužského, buďto zlodějstvím v jakéž koli věci aneboližto na poctivosti, tehdy má se rychtář aneb konšelé obojí stranou ujistiti a je zaručiti, jakž by toho potřebu uznali aneb uznal, toho mezi nimi bez jistého povolení JMti páně nesmlouvati, ale takovou věc na JMt pána aneb úředníka vznésti, a smlouvati nedopouštěti, leč by mu povolení dáno bylo.

Devátý artikul. Item kdež mnozí po vesnicích odcizují dědiny neb lonky od *svých gruntův* buďto *prodajem* nebo zástavou, toho rychtářové ani konšelé žádnému dopouštěti nemají. A kdož by se toho dopustil, a prodal jaký díl od gruntu svého aneb zastavil, takový díl dědiny neb louky, i ty peníze, zač by prodán aneb zastaven byl, má na JMt pána připadnouti. Týž také s polovice neb z třetího dílu žádný nemá dopouštěti na svých dědinách osívati pod propadením toho obilí JMti pánu, které by tak vyseto bylo. A jestliže by to rychtář aneb konšelé před JMtí pánem zatajili, mají skrze to skutečně trestáni býti. Než každý hospodář aby sám svůj grunt osíval. Avšak jestliže by kdo sobě co toho při JMti pánu aneb úředníku objednal, tehdy toho, k čemu by mu povolení dáno bylo, užiti bude moci.

Desátý artikul. Item aby žádný hospodář na panství JMti páně na svým gruntu žádného *rybníčka* nedělal ani žádná obec, leč by sobě to při JMti pánu objednal. A jestliže by toho který rychtář se dopustil a JMti pánu neb ouředníku neoznámil, bude skrze to skutečně trestán.

Jedenáctý artikul. Item jakož se přichází mezi lidmi někdy večerním časem pod *vopilým způsobem*, že se *trhové* dějí, buďto o domy, dvory, grunty, louky, rybníčky, koně, dobytky a jakž koli jináč, a potom vo [to] různice a nesnáze bývají; a protož se všelicí takoví trhové zapovídají. A kdyby se koli takoví jací trhové stali, tehdá nemají místa žádného míti, ale v nic se obracují, tolikéž i freimarkové. Než co by se ranním a střízlivým časem stalo před rychtářem a konšely neb jinými dobrými lidmi, kteréž by sobě volili, takoví trhové aneb freimark svůj průchod a stálost míti mají. A co se trhův neb freimarkův dotýče, kteréž se tak pořádně staly, takoví trhové neb freimarkové aby se hned do kněh trhových u důchodního písaře téhož panství zapisovali. A veruncí aby se při týchž knihách trhových a sirotčích skládali, a jinde aby jich nikdy neplatili, nekladli, ani sirotkům nevydávali, nežli při knihách; neb se jim toho dopustiti nemůže, aby na vrubech neb pamětech lidských to zůstávati mělo, neboť paměť jednoho pomine a vrub se ztratí, ale což se zapíše, tu kdež náleží, to v dobré paměti zůstane. A protož JMt pán ráčí chtíti tomu, aby se všecko při *knihách sirotčích* a *kruntovních* tak, jakž tuto poznamenáno jest, řídilo a jináče nic. A pakli by se kdo v tom nezachoval a jinde kromě kněh sirotčích aneb kruntovních peníze za grunty aneb sirotčí klade, ten bude znovu museti [k] knihám, a sobě jich na tom, komuž jest je vydal, zase dobývati.

Dvanáctý artikul. Item jestliže by kdo tak pořádně, jakž napřed oznámeno jest, grunt anebo co jiného takového prodal a mezi sebou *zaručili* pod propadením záruku, kdož by jeden druhému nechtěl zdržeti, tehdy takového záruku polovice tomu, kdož by co [čti: té] smlouvě chtěl zadost učiniti, dána, a druhá polovice JMti pánu položena býti má.

Třináctý artikul. Item jestliže by který hospodář za zdraví svého syna oženil aneb dceru vdal, a chtěl jemu *grunt svůj prodati*, ožeň ho pak neb neožeň, aneb že by jeho chtěl na polovici neb třetinu neb na čtvrtý díl přijíti, to má nejprve na JMt pána vznésti. A bude-li mu to dovoleno, to se má skrze důchodního písaře do kněh trhových dáti zapsati. A syn aby jinde otci svému neplatil, nežli u důchodního písaře; a otec bude povinovat je odtud sobě vyzdvihovati, aby se pořádně zapisovalo, že jest tento položil a onen vyzdvihl. Pakli by se kdo v tom tak nezachoval, jakž se tuto poroučí, takový upadne JMti pánu v skutečně trestání, a k tomu propadne polovici té summy každá strana do komory JMti páně, zač by to koli prodáno bylo.

Čtrnáctý artikul. Item žádný otec své dcery aby *nevdával na cizí panství* neb zboží bez vůle a vědomí JMti páně, pod skutečným trestáním a pod propadením JMti pánu dvaceti kop míšenských, aneb jak by se JMti pánu vidělo na toho, kdož by se toho dopustil, víc nebo míně podle možnosti a povahy jeho statků. Neb se to přihází, že jich potom zase nechtějí, pod kterým pánem aneb rytířským

člověkem ovdovějí, propouštěti. A vo sirotcích se tolikéž zapovídá, aby jich žádný bez dovolení JMti páně nejednal ani nevydával, pod takovým trestáním a pokutou. Též se také zapovídá, aby jich žádný bez dovolení JMti páně z cizího panství sobě k svatému stavu manželskému nebral a nepojímal, nežli aby to nejprve na JMt pána vznesl, aby mu ji od jejího pána neb rytířského člověka sobě za poddanou s její spravedlností vyjednati ráčil. Neb se i to trefuje, když se tak k stavu manželskému bez dovolení pojímají, a teprva se vyjednávati mají, že jich propouštěti nechtějí, nýbrž podle práva a zřízení zemského žádajíc, aby jim vydáváni byli; a tak se i manželstvo potom ruší. Rychtářové a konšelé mají na to na všecko pozor a péči jmíti, a přes tuto zápověď toho ničehož nedopouštěti. Jestliže by pak toho čeho dopustili aneb JMti pánu aneb ouředníku, kdyby se kde toho čeho dopustili, neoznámili, tehdy JMti pánu v trestání upadnou.

Patnáctý artikul. Item JMt pán ráčil přístně zapověditi, aby sobě žádný *manželky nekradl* ani na panství ani z cizího zboží. Kdož by se pak koli toho dopustil, ten bude skutečně trestán věží za čtyři neděle, a k tomu propadne JMti pánu pokutu padesáte kop míš., a nad to se taková věc zůstavuje při uznání a vůli JMti páně.

Šestnáctý artikul. It. jakž se mnoho trefuje, že otec, když syna žení neb [dceru] vdává, tehdy podává synu na *smluvách svadebních polovici* neb třetinu neb čtvrt statku svého, zeti na to přijímá, ješto bude míti několik více synův aneb dcer, a sám taky bude s manželkou, a tak se potom žádnému z nich na jeho díl tolikéž takovými smluvami nebude se moci dostati. I takovým smlúvám nebude se moci místa dávati na ublížení jim a jich dětem, a zvláště na odoumrt; než stanou-li se jaké smlouvy svadební, takové smlouvy aby se hned na JMt pána aneb ouředníka vznesly a oznámily. Budou-li slušné, tehdy by se hned do kněh obzvláštně na to zřízených u důchodního písaře zapsaly. Pakli by toho neučinili a takových smluv JMti pánu neb ouředníku toho panství neoznámili nejdéle ve čtvrti leta po svadbě vykonalé, a zapsati jich nedali, tehdy takové smlouvy svého průchodu jmíti nebudou, než bude to při uvážení a rozeznání JMti páně.

Sedmnáctý artikul. Item jestliže by kdo jaké *peníze* měl na domu a gruntu neb na vornicích, a chtěl je k tomu [čti: komu] *prodati* za hotové peníze, ten jich bez jistého povolení JMti prodávati nemá, a zvláště kde jsou na odúmrti. Než když sobě povolení objedná, tehdy bude moci prodati, a to sobě při veruncích dáti důchodnímu písaři zapsati; však ovšem cizím lidem z panství aby neprodávali pro všelijaké závady a nesnáze.

Osmnáctý artikul. Item rychtářové a konšelé mají na to péči míti, aby po vsech žádného *ládování a skupování* nedopouštěli, jakožto všelijakého obilí, másla, sejra, slepic, husí, vlny, dobytkův žádných, chmele, konopí, medův, vajec ani žádných

jiných věcí, nežli každý co by prodajnýho měl, aby vezli neb nesli do města, městeček JMti páně k trhům svobodným, ale jináče nic. Pakli by se kdo v tom nezachoval a ve vsi prodával neb kupoval, to aby pobráno bylo k ruce JMti páně skrze rychtáře a konšely. Aneb kdož by koli jiný to věděl, an se láduje neb překupuje ve vsi, má to hned rychtářem obstaviti; a ten, kdož tak učiní a obstaví neb poběře, aby to úředníku JMti páně dodal, a toho polovice bude jemu dána, a druhá polovice JMti pánu zůstane. A pakli by rychtář neb konšel to svévolně komu přehlídl, tehdy bude skutečně trestán podle vůle JMti páně, jakž 21. artikul to obšírněji v sobě obsahuje a zavírá.*)

*) V Nedělních Listech, příloze k Hlasu Národa 1. září 1901, Hynek Gross uveřejnil z knížecího archivu Krumlovského několik dokladů o tom, kterak vývoz z panství býval pány z Rožmberka zapovídán. První z nich jest nařízení, jež Jošt z Rožmberka 31. prosince 1538 poslal rychtářovi vsi Brloha u Chvalšin v těchto slovích:

„Jošt z Rožmberka. Přízeň má, rychtáři milý! Jakož prve zápověď jest, aby ládunkuov a překupování vobilí i jiných věcí po vesnicích nebylo pod pokutou na to vyměřenou, než kdož by co ku prodaji měli, aby k svobodným trhuom vezli. Ale zprávu toho mám, že předse některé osoby sedlské i jiné pod duomysly nezřetelné jedni od druhých obilí neb jiné věci překupují: ládují. A protož hned jménem mým pod milostí lidem k tvému úřadu slušícím rozkaž a na to pilně pamatuj, *aby všichni, ktož by na prodaj obilí měli, na svobodný trhy vezli*; cizozemcuom i jiným ať žádného vobilí nezamlúvají ani láduji ɔc; kterýž by sedlák drahný počet vobilí měl, aby ho na vokázání hrsti, neb jinak. žádnému nezamlúval, ani na svobodném trhu, ani tajně ɔc; žádný sedlák majíc doma své vobili, ať na syobodných trzích na svuoj zisk a lakomstvi nekupuje vobili, ani zamlúvá, aby mu z trhu domův vozeno bylo. To znajíc, v tom se s pilností tak zachovej, jináč pod milostí nečiníce. Dán na Krumlově, v úterý den svatého Silvestra, leta Páně XV^C^XXXIX [t. j. 31. pros. 1538]. Opatrnému rychtáři Brložskému, věrnému milému.“ (Orig. arch. Kruml. I. SAU. 1a.)

Taková nařízení bývala často opakována, ale vždy překračována. Úředník Wintrberský Jan Černý z Vinoře psal o tom 16. června 1555 panu Vilémovi z Rožmberka: „Milostivý pane, posílám teď k Vaší Mti *pět osob poddaných* Vaší Mti, *kteří vyprodali z panství Vaší Mti voly.* Vymlouvají se, že pravili ti, kteří kupovali, že jsou poddaní Vaší Mti, ježto znají dobře každý z nich z toho panství všecky poddaný. Račíte znáti dobře, ponévadž za rozkaz Vaší Mti nedbají, kterak za mne mají co dbáti!“ (Arch. Kruml. I. 7C. 2.)

Březan v Životě Viléma z Rosenberka, 1847 str. 53, vypravuje, že pan Vilém 18. února 1553 listy otevřenými všude po panství znáti dával, kterak pojezdného proto nařídil, aby po vesnicích překupování dobytka, obilí, mlíčného i jiných věcí živných nedopouštělo se, ale aby se nosily do měst a městeček na prodej. Podobné nařízení vydal Vilém z Rožmberka r. 1554 ve prospěch města Krumlova (Březan str. 86); r. 1555 ke každému městu a městečku obrátil v tom jisté vsi (tamže 91); r. 1559 zapověděl zamlouvání a překupování obilí po vsech, obzvláště do Němec (str. 134—5); r. 1560 obnovil zápověď ládování a překupování po vsech i vyprodávání dobytka z panství (str. 141), opět r. 1562 (str. 148).

Na prodávání dobytka z panství za dvojnásobnou cestu stěžuje si hejtman panství Krumlovského Jan Benýdek z Veveří ve psaní, které psal na Krumlově ve čtvrtek po neděli devítník (22. února) 1601 panu Petrovi Vokovi z Rožmberka: „Milostivý pane! Před Vaší Mtí nemohu tajiti, jak velký počet z panstvích Vaší Mti dobytku do měst Pražských vykupují i do jinejch měst. Mnozí sobě sedláci stěžují, že jim dobytky pomřely, i taky tažní voli. By rádi chtěli sobě k potahu zase něco koupiti, že nic dostati nemohou, že ti řezníci dvůjnásob za dobytek tak, než stojí, platí. A tak veliký svízel v dobytku na panstvích bude. Ač sem koli všudy o tom poručil, aby žádnejch dobytků neprodávali, ale tím se vymlouvají, že jim do Čech dobytku prodávati nebylo nikdy hájeno. I milostivý pane, jak bych se v tý věci chovati měl, prosím, že mi neprodlívaje račite poručiti napsati. Vidělo-li by se Vaší Mti i na jiná panství hejtmanům a ouředníkům napsati, aby takového překupování po vesnicích dobytka nedopouštěli, nebo i pro potřebu Vaší Mti dobytku dostávati nemůžeme, leč by se za dvoje peníze bralo, to vše při milostivé vůli Vaší Mti pozůstavuji.“ (Arch. Krumlovský I. SAU. 1 a.)

Devatenáctý artikul. Item *rychtářóm a konšelóm* aby všickni pod jich správu náležející v rozkazích JMti páně poslušni byli a je v poctivosti měli, jakož to [náleží] na úředníky přísežný JMti páně aneb ouředníka, aby ničímž se neprotivili. Kdož by se pak kterému z nich opřel a zprotivil, ten bude skutečně, ba i na hrdle podle rozvážení a provinění trestán.

Dvacátý artikul. Item v městech, městečkách a ve vsech *hry* se zapovídají v karty i v kostky. Kdož by se pak z poddaných toho dopustil, ten ať pokuty JMti pánu propadne dvě kopě míšenské. Rychtář neb konšelé, který by o tom věděl a neoznámil tu, kdež náleží, ten propadne čtyři kopy míš.; a hrál-li by rychtář neb konšel, i přehlídl-li by svévolně hráti, tehdy každý čtyři kopy míš. JMti pánu propadne a položiti je musí.

21. artikul. Item co se *dobytkův* velikých i malých dotýče, jest dávních časův ještě za předkův JMti páně zápověď, aby žádných *z panství neprodávali*, a rychtářové a konšelé mají na to pozor a péči jmíti a toho nedopouštěti. A pakli by se kdo toho co dopustil a co z panství ven vyprodal, ten a takový dobytek, a což by peníze za ně dal, JMti pánu připadne. A jestliže by toho rychtář a konšelé zamlčeli a úředníku toho neoznámili, aneb se sami toho dopustili, tehdy rychtář neb konšelé proto skutečně trestáni budou a sami takovou pokutu JMti pánu dáti musejí. Než kdož by sobě co toho na JMti pánu objednal, ten toho bez trestání užive. I JMt pán ráčí to chtíti míti, aby se tak poslušně zachovávali. Než JMti pána zprávy docházejí, že by po vsech sami mezi sebou dobytky na zisk jeden od druhého veliký i malý překupovali, jakožto voly i bejky, krávy, telata, bravy, skopce, i ven ze země vyháněli, též také i *mlíčný, sýry a máslo* skupovali a ládovali; ješto skrze takový překupování a ládování velicí nedostatkové a drahota v tomto království Českém povstávají. A protož JMt pán všem vůbec na panství JMti páně přístně o tom poroučeti ráčí, aby takového překupování dobytku všelijakého pohlaví na zisk se nedopouštěli, tolikéž i mléčného, sýrův a másla, ale k trhům svobodným do měst a městeček JMti páně nosili a vozili, a dobytky řezníkům JMti páně poddaným do měst i městeček na mastný krámy aby prodávali. A rychtářům i konšelům přísežným po vsech přístně přikazujem pod skutečným trestáním, aby na to pozor a péči měli a toho žádnému nedopouštěli. Pakli by který rychtář aneb konšel to svévolně někomu přehlídl, ten bude skutečně trestán podle vůle JMti páně; a ten, kdož by se toho dopustil, to jemu bude pobráno, a polovice, což by tak pobráno bylo, tomu, kdož by to usvědčil a pobral, za práci jeho, a druhá polovice JMti pánu vzata bude, jakž 18. artikul to také poněkud obsahuje.

22. artikul. Item jeden každý hospodář a hospodyně aby se pilně v stavení svém před *ohněm opatrovali*, aby ani sami sobě ani jinému sousedu na stavení neb

lesích neudělali [sic]. Rychtář a konšelé [aby] v každé obci vždy každého čtvrt leta všech sousedův komíny a topení ohledávali, a bylo-li by u koho jaké nebezpečenství nalezeno, toho aby hned zaručili, aby to do jistého času opravil. Pakli by u koho oheň pro nevopatrnost vyšel, ten upadne JMti pánu v trestání a v pokutu deset kop míš., aneb jak by od JMti pána uloženo bylo.

23. artikul. Item *konopí a lnu* aby žádný v svém domu neb jizbě nesušil pod skutečným trestáním a pod propadením JMti pánu do komory pět kop míš.; než mějte při každým městečku neb vsi konopnici zvláště.

24. artikul. Item aby žádný jeden druhému *plotův* od gruntu jiného nepřestavoval, ani cest nových nedělal, ani hranic neb *mezníkův* nepřestavoval, ani vykopával, ani žádnému vody z starých struh neb potokův a vodotokův nevyvozoval, pod pokutou pět kop míš. a trestáním podle vůle JMti páně. A kdož by se toho dopustil a mezníky vykopal, aneb hraničí duby neb sosny neb jakéž koli mezníky posekal, takový má JMti pánu pokuty dvaceti kop míš. propadnouti a do trestání JMti vsazen býti.

25. artikul. Item kdyby rychtář pro JMti páně potřebu aneb obecní jakouž koli obec do *hromady* obeslal, a některý z obce toho svévolně obmeškal a nepřišel, tehdy propadne obci pokuty deset grošův, a rychtáři pět grošův, a JMti páně dohromady do komory třiceti grošův vše míš.

26. artikul. Item kdyby jeden druhému dal *pohlavek,* tehdy rychtář má toho, kdož jest udeřil, do klády vsaditi, a JMti pánu ať pokuty položí třiceti grošův a rychtáři pět grošův míš.

27. artikul. Item kdyby jeden druhému v lese *posekal,* aneb na louce přesekl, aneb obilí přežal: ten, kdož by to učinil, na rozeznání rychtáře a konšelův povinen se o to smluviti i zaplatiti, a pokuty JMti pánu jednu kopu grošův a rychtáři pět grošův českých dáti.

28. artikul. Item jestliže by kdo rychtáři žaloval pro nějaký dluh, buď on domácí anebo přespolní, tehdy rychtář má obeslati toho dlužníka, na kteréhož jest věřitel žaloval. Přizná-li se k dluhu, tehdy vedle práva rychtář má přidržeti, aby žalujícímu ve dvou nedělích pořád zběhlých zaplatil, a *stavuňkův* mezi lidmi poddanými JMti páně nedopouštěti. Nežli v tom aby se rychtář k jednomu každému spravedlivě zachoval, neohlídajíc se nic na přátelství ani nepřátelství. A jestli by pak rychtář se podle práva na žalobníka nezachoval, a byl-li by dluh spravedlivý, nedopomohl, tehdy žalobník bude moci na jiným právě, však na panství JMti páně, a ne jinde, obstaviti pro rychtáře nedopomožení práva. A rychtář bude povinen jemu zaplatiti a sobě toho má na dlužníku zase dobývati; a tak aby žádný neočekával psaní aneb poručení od JMti pána neb z kanceláře i ouředníkův.

29. artikul. Item jestliže by pak obžalovaný odpíral, aneb pravil, že tolik *dluhu* není, tehdy rychtář má jim o to rok složiti, přijma k sobě některý konšely neb starší, a je vyslyšeti. Provede-li žalující dluh, tehdy obžalovaného má přidržeti vedle práva ve dvou nedělích k skutečnému zaplacení; a nebyl-li by obžalovaný osedlý, tehdy zaruč, ať on tomu dosti učiní. A od práva jeho rychtář nevypouštěj, aby potom nemoha jeho před rukami jmíti, sám nemusel za něho položiti a dáti.

30. artikul. Item jestliže by kdo listem rychtáři něco žaloval, tehdy hned rychtář, jakž ho list dojde, obešliž obžalovaného a jemu to oznam. Bude-li se k *dluhu* znáti, tehdy ho k tomu přidrž, aby ve dvou nedělích žalujícímu podle práva zaplatil. Pakli by obžalovaný jakým koli spůsobem dluhu odepřel, tehdy hned neprodlévaje, žalujícímu zase listem odpiš, co obžalovaný k tomu říká, nedávajíc dvěma nedělím projíti. A rychtář má jim rok položiti a den jmenovati, kdy by před ním s potřebami měli státi, že jim chce, co se prokáže, za spravedlivé učiniti, aby ten, kdož žaluje, kdyby dvě neděle po žalobě vyšly, obstavunku pro rychtáře nedopomožení práva neučinil. Sice by rychtář byl povinen sám takový dluh vypraviti a zaplatiti, a tomu obstavenému škody, kteréž by skrze to vzel pro zanedbání jeho, jenž by se prokázati mohlo, nahraditi. Jestliže by pak žalobník na den položený skrze rychtáře po své žalobě nestál, tehdy žalobník sám bude povinen tomu škodami, poněvadž po své žalobě nešel a k roku položenému nestál. Však nicméně žalobníka rychtář bude taky povinovat k dostání zaručiti pro škody, kteréž by na to vzešly, tak dobře jako obžalovaný.

31. artikul. Item jestliže by se přihodilo obžalovanému, že by *peněz*, jsa dlužen, *neměl*, aby dluh zaplatil, tehdy rychtář přidrž ho hned, ať zaplatí, čímž má, jako *hinberty;* jakož by koli měl, ty ať rychtáři položí aneb postaví. A rychtář s konšely mají spravedlivě takový hinberty, zač by stály, šacovati; a zač by šacovány byly, na tom obě dvě straně mají přestati; a tak věřitel tím hembertem, pokudž by za dluh jeho za dosti byl, zaplacen býti má. Pakli by za víc, nežli jest obžalovaný dlužen, stál, tehdy aby žalující věřitel obžalovanému podle uznání rychtáře a přísedících vydal a zaplatil.

32. artikul. Item jestliže by pak dlužník obžalovaný *neměl čím zaplatiti*, tehdy rychtář podle práva dej do vězení, a v tom ho jemu věřiteli žalujícímu drž. Však žalující má ho potravou opatrovati. A hned rychtář má to vznésti na JMt pána aneb ouředníka. Bude-li pak poručeno rychtáři, aby ho věřiteli vydal, a na jaký spůsob, to bude při vůli a uznání JMti páně aneb ouředníka, tak aby jiní poddaní nebyli skrze to stavunky hyndrováni.

33. artikul. Item žádný nemá *obstavovati* pro žádného, leč by prve na něho žaloba přišla, leč by dlužník jistej sám byl někde postižen a nebyl dobře usedlý, že by se dluhův svých věřitelům svým ukrejval. Na takového jestliže by kdo rych-

táře za ujištění žádal, tehdy má a povinen jest rychtář takovým se ujistiti a k zaplacení jeho dodržeti. Pakli mu dluhu odpíral, tehdy rychtář nic méně toho obstaveného předse dodrž, a žalujícího taky zaruč, a hned rok polož, aby na obstaveného takový dluh pokázal. A pokáže-li dluh spravedlivý, tehdy rychtář ho k tomu zaplacení přidrž; a pakli by nepokázal, ať pokuty JMti pánu propadne pět kop míšenských, a škody všecky ať obstavenému nahradí. A jakož jest předešle JMt pán neráčil dopouštěti o žádné škody súditi, když jeden druhému svou při ztratil, a tak jedni druhé svévolně k pracím a k meškání svých živností, k outratám přivozovali: a kdož by se tak toho dopustil a někoho před JMt pána aneb ouředníky poháněl, a potom průvod [původ?] anebo odpor svou při ztratil, těm, kteří by proti druhému škody, kteréž by se pokázati mohly aneb pokázaly, nahrazovati [má].

34. artikul. Item kdyby souseda jedna druhou kurevstvím nazvala a *zhaněla*, a ta zhaněná rychtáři žalovala, a nepokázala toho, čím jest ji zhaněla, aby ji ta, kteráž ji zhaněla na poctivosti, před rychtářem odprosila, jakž za právo jest, a JMti páně k nejbližšímu pivováru, taky pile,*) pokuty dala. Pakli by muž zhaněl, ten má odprositi, a JMti páně jednu kopu grošův pokuty dáti a položiti.

*) V art. 41. r. 1560 výše str. 171 stojí „3 pytle“ místo „taky pile.“

35. artikul. Item, kdyby se *ženy zhaněly* pro kouzla, a mordem dětí, aneb pro zlodějstvo, to má rychtář na JMt pána aneb ouředníka vznésti, a bez jistého povolení jich nesmlouvati, a obě dvě straně hned pro zachování pokoje řečí a skutkem zaručiti. Kteráž by pak strana toho nezachovala, tehdy hned záruk JMti pánu aby propadla a dala.

36. artikul. Item jestliže by se mezi sousedy nějaké *nevole* a nesnáze zběhly, takový nevoli má rychtář mezi nimi s konšely urovnati, a svévolné a neposlušné skutečně trestati, kromě těch věcí nahoře zapověděných i taky níže položených, aby se při těch tak, jakž o tom nyní vyměřeno jest, podle poručení JMti páně zachovalo.

37. artikul. Item lání, *hromování* i všeliké hanebné mluvení, což by proti všemohoucímu Pánu Bohu bylo, se zapovídají. A rychtář i konšelé nemají toho žádnému trpěti, ale podle uznání jich jim to buď slovy aneb trestáním mírným nebo náležitým zastavovati. A pakliby vožralý nechtěl přestati, dáti jeho do klády a nechati ho tam, až by dobře vystřízlivěl.

38. artikul. Item zvoral-li by jeden druhému *meze* svévolně, ploty bořil aneb spálil: komu by škoda se stala, má to rychtářem a starším obvésti, a rychtář takového, kdož by se toho dopustil, má do trestání vzíti a pokuty na něho JMti pánu do komory k dodání jednu kopu grošův uložiti.

39. artikul. Item pobral-li by jeden druhému *v lese dříví* a je odvezl, a na něho to shledáno bylo, rychtář toho, jenž by to a takový dříví pobral, má do trestání vzíti a jeho k tomu, jenž*) jest to dříví pobral, podle uznání rychtáře i s kon-

šely k zaplacení přidržeti, a JMti pánu ať pokuty jednu kopu grošův položí, aby cizího s pokojem zanechal. *) Čti: a jeho tomu, jemuž . . .

40. artikul. Item udělal-li by jeden druhému jakou *škodu na vobilí* neb na louce, zahradách, štěpnicích neb na dobytku, nemá sobě žádný sám nápravy činiti ani láním, ani bitím, ani žádným obyčejem jiným, než učiniti tak a zajíti ten dobytek jakýž koli, který by takovou škodu učinil, a přihnati jej k rychtáři aneb konšelu, a hned takovou škodu nimi obvésti. A rychtář s konšely jsou povinni hned na tu škodu vyjíti a ji ohledati, a toho spravedlivě povážiti, což by mu ten, číž by dobytek škodu udělal, což by mu tak rychtářem povinen byl, dáti a ji nahraditi; a [co] konšely nalezeno bylo, bude povinovat tomu, kterému by škodu učinili, zadosti učiniti. Pakli by která strana na vejpovědi rychtáře a konšelův nechtěla přestati, toho rychtář vezmi do trestání a přidrž, ať pokuty pánu JMti dá jednu kopu grošův českých.

41. artikul. Item kdyby který soused *umřel,* tehdy rychtář hned důchodnímu písaři o jeho smrti oznam aneb konšelům, a to, což by po něm zůstalo, ať se opatří, až by od důchodního písaře z šacunku přijal, a sirotci, kteří po něm zůstali, aby byli opatřeni. Což by mohl nejvejš pošacován bejti, anebo kdož by jej ujíti měl, prodán, tak aby se sirotkům žádná křivda nestala, a verunci aby se každého roku při knihách sirotčích kladli, aby sirotci, když k místu přicházejí, mohli k živnostem svým peníze hotové jmíti. A jinde aby sobě nikdyž verunkův neplatili ani nevydávali, nežli při knihách sirotčích a gruntovních, žádným vymyšleným spůsobem. A pakli by se kdo toho dopustil a kromě kněh sirotčích vydal, bude povinen [k] knihám po druhý položiti; nebo se to již mnoho trefuje, že se v tom nepamatují, a tak sobě tím [své]volně veliké zmatky činí: aby jim toho úředníci nikoliv nedopouštěli, a verunkův na gruntech žádnou měrou nezadržovali.

42. artikul. Item byl-li by pak který ve vsi, městečku, kdež práva mají a nápady, udělal by *kšaft* před lidmi hodnověrnými, aneb poslal-li by pro rychtáře a konšely a před nimi by pořízení učinil: tehdy oni mají hned k sirotčím knihám k důchodnímu písaři ti všickni, kteříž by při kšaftu byli, přijíti, a ten kšaft před písařem, aby zapsán byl, vysvědčiti. A to po smrti kšaftujícího ve čtyřích pořád zběhlých [nedělích] se vykonati má.

43. artikul. Item *sirotci* pak byli-li by malí, mají skrze přátely své opatrováni býti; a kteří by sloužiti mohli, ti aby se projednávali u lidí, a u písaře, na čem se zjednají, aby zapsáni byli; neb se to trefuje, že nezjednaný sirotek bude sloužiti několik let, a potom dá jemu, co sám chce, a potom bývají o tom soudové a nesnáze. Rychtář každý má své sirotky při času svatého Martina, aneb když se o čeládku jedná, před úředníky postaviti, a to pod propadením oučastku svého JMti pánu, kdyby se který svévolně nepostavil.

44. artikul. Item *umřel-li* by v kterém úřadě který *sirotek,* to ať se hned po smrti jeho písaři důchodnímu skrze rychtáře oznámí, aby se to při šacunku nebo kšaftu pořádně zapisovalo.

45. artikul. Item žádný rychtář ani konšel i úředník aby od žádného pocty ani žádných *darův* nepřijímali, nežli rychtář, což za právo jest vedle žalob neb přípovědí a obstavunků, to vezmi a za právo chudému i bohatému učiň.

46. artikul. Item *listův zachovacích* v městečkách bez vůle JMti páně aby žádných nevydávali pod skutečným trestáním; než kdož by chtěl míti list zachovací, aby jej sobě každej z kanceláře JMti páně vyjednal, a tak každý v tom poslušně, ač chceš-li trestán nebýti, [se] zachoval.

47. artikul. Item *jam na vlky* žádnej nedělej bez vůle JMti páně, nebo do nich i zajíce chytají. Na vlky a lišky u svých domův stříleti mohou, však což by zastřelil, aby to JMti pánu přinesl, může-li od něho koupiti, bude mu zaplaceno; než po lesích myslivosti neprovozuj pod skutečným trestáním, jakž v 21. artikuli o tom šíře se obsahuje.

48. artikul. Item *povalečův* a neznámých lidí žádný nepřechovávej a nefedruj, než jestli neznámý člověk by do čtvrtého dne v krčmě se povával, tedy o něm oznam rychtáři, a rychtář ať se jím hned ujistí a úředníku o tom oznámí, a což jemu dále o tom poručeno, rychtář ať se hned tak zachová.

49. artikul. Item aby krčmáři nedopouštěli *v krčmách* přes tři hodiny na noc sedati zimního času, ale letním časem přes jednu hodinu, pod propadením JMti pánu do komory jedné kopy českých g. a pod skutečným trestáním; a před Narozením Krista Pána v advent aby nesedali přes dvě hodině na noc pod trestáním.

50. artikul. Item který by hospodář neb konšel přes celou noc *v krčmě* seděl, toho rychtář ať ho do trestání vezme; a krčmář povinen bude dáti pokuty JMti pánu jednu kopu grošův; a ten, u kterého seděli, s kým v tom shledán bude, tolikéž i jiní dáti musejí [?].

51. artikul. Item aby krčmáři žádnému na řád přes čtyry groše míš. *piva nevěřili*; bude-li pak kdo více přes to věřiti, žádný rychtář ani úředník nepomáhej, nechť sobě upomíná, jak chce, a vo to nechť se žádný k nám ani k ouředníkům našim neutíká.*)

*) Srv. art. 79 r. 1560 výše str. 176.

52. artikul. Item poněvadž jest pokuta zřízením zemským uložena, když by *cizího člověka* sobě bez vůle JMti páně*) za služebníka aneb za služebnici zjednal: ať se toho každý varuje, a čeledína jiného pána aby sobě nejednal, ani jakž ho nefedroval, aby toho těžkosti neměl a pokuty dáti nemusel podle vyměření zemského i trestání skutečného.

*) V art. 60. r. 1560 str. 174 správněji: bez vůle jeho pána.

53. artikul. Item žádný od gruntův trávy ani slámy *neprodávej* pod pokutou jedny kopy grošův českých, a k tomu, kterýž koupí, to darmo JMti pánu k ruce vzato bude. Však zjedná-li sobě povolení, užive toho.

54. artikul. Item jestliže by kdo *voheň* vysel a lesy JMti pánu zapálil, ten bude na JMti páně s hrdlem i s statkem. Srv. 1560 art. 62 str. 174.

55. artikul. Zapálil-li by jeden druhému porostliny, ten bude škodu povinen zaplatiti, a k tomu bude do trestání vzat, jako jiný palič.

56. artikul. Item žádný *požáruov* nepal pod skutečným trestáním, neb se od toho veliké škody lidem stávají.

57. artikul. Item kdež mají se jakéž koli *průhony* neb souhrady, jestliže by se tudy mnohým sousedům *škoda* stala, tehdy rychtář má tomu sousedu, kterýž by měl hraditi, rozkázati, aby to do týhodne konečně zahradil. A jestliže by toho nevykonal, tehdy propadne JMti pánu jednu kopu grošův; a tu hned má rychtář důchodnímu písaři, aby ji zapsal, oznámiti.

58. artikul. Item jestliže by kdo komu svévolně *[jel] přes louku* neb pole a obilí seté, maje sice cestu spravedlivou, moha ní jeti: ten má dvě neděle u vězení trestán býti a [o] škodu se smluviti podle rychtářova a konšelského uznání.

59. artikul. Item jestliže by jeden druhému jaký *dobytek* na své škodě *zajal* a hnal jej k rychtáři, a jiný mu jej mocí odjal: ten kdož by mu odjal jej, bude trestán za čtyry neděle, avšak nicméně což by uznáno bylo skrze rychtáře a přísežné dáti [za] škodu, co jest dobytek udělal, zaplatiti má.

60. artikul. Item aby žádný z poddaných JMti páně za žádného na jiné panství *nesliboval* pod skutečným trestáním: a pakli by který to učinil, nebude mu nijakž z toho pomaháno, nežli musí sám to napraviti.

61. artikul. Item jestliže by se kdy přitrefilo, že by v který obci pastýře neměli a *střídou pásli* po pořádku, jestliže by se škoda stala od zvěři na čím dobytku, a bylo to ukázáno na toho, kdož jest tehdáž pásl, že jest svévolně pro jeho nedbanlivost to zmrhal: s tím, komuž se škoda stala, vo tu škodu bude povinen se smluviti. Než jestliže by ten, kdož jest pásl, zvěři odolati nemohl, tehdy ten, komuž se škoda stala, sám tu škodu nésti musí.

62. artikul. Item v lesích na mládích JMti páně žádného dobytka aby *paseno* nebylo: a pakli by se kdo v tom nezachoval a dobytek v lesích na mládích pásli, ten propadne 5 ß míš., a pakli by větší škodu udělal, bude ji povinovat zaplatiti.

63. artikul. Item kdo chová nějakého *psa* pro stráž ve dvoře svém, ten ho má chovati na řetěze, aneb aby mu jednu přední nohu utěl, aneb klapet tři čtvrti na zdýlí aby mu na hrdlo přivázal: a kdož by toho nezachoval a nechal tak psa svobodně běhati, že by neměl klapte přivázaného aneb nohy jedné přední uťaté, ten

íž by to pes byl, bude trestán a JMti pánu pokuty dáti musí kopu grošův olikrát . . .

Z rukopisu 16. věku v knížecím archivě Krumlovském IIA. 7Wç. 1a opsal Hynek Gross. — Konec :hází; co v něm stálo, toho možno poněkud domysliti se z artikulů 78—85 r. 1540 (výše str. 108), a z artikulů 2—80 r. 1560 (výše str. 175).

122.

Formule přísah na panstvích Rosenberských okolo r. 1580.

V knížecím archivě Třeboňském (IB. 5 AU. 82) jest formule přísahy, jakou rychtářové a panstvích Rosenberských činili při nastupování v úřad svůj. Zdá se býti koncept psaný kolo roku 1580, patrně pro rychtáře ve vsích německých, tedy na panství Krumlovské nebo ěkteré jiné, kde přebývali také Němci. Pan Vilém z Rosenberka, na něhož přísaha se vztauje, byl vládařem domu Rosenberského v letech 1551—1592.

Ich N. schwere zu Gott dem Allmechtigen, der rainen Jungfrauen Marien nd allen Gottes Heyligen, dem Hochgepornen H. H. Wilhelmen Herrn zu Rosenerg, meinem genedigen Erb- und Grundherrn, ein getrewer Richter zu sein, Seiner naden Schaden zu wenden, und derselben Nutz und Frumen zu betrachten, Wittib nd Waisen zu betrewen, wie auch einem jeden, insonderheit Reichen und Armen ie Pilligkeit folgen lassen, in dem allen kein Freundschaft, Müde [Mühe?] noch ab ansehen, hiedurch die göttlich Gerechtigkeit gehindert mochte werden. Als wahr iir sölchs vor dem jungsten Gericht gegen Gott dem Allmechtigen zu verantwurten epiert. Das verhelfe mir die heylig und unzerthailt Dreifaltigkeit, ein wahrer ott. Amen.

Pod touž signaturou (IB. 5 AU. 82) archivu Třeboňského chovají se formule přísah, ké rychtáři a hajní na panství Bechyňském činili panu Petrovi Vokovi z Rosenberka, když yl pánem panství Bechyňského, t. j. mezi lety 1569—1596. Možná, když pan Petr Vok po nrti svého bratra Viléma r. 1592 stal se vládařem domu Rosenberského, že takovéž přísahy ředepsal také na panstvích, jež trvaleji náležely jeho rodu. Od formule předešlé liší se tyto ormule na svém počátku známkami nekatolictví, ježto pan Petr Vok roku 1582 přistoupil Jednotě Bratrské (Salaba, Korrespondence kn. Matěje Cyra, Věstník Král. Č. Spol. Náuk 900 č. IX. str. 4).

Přísaha rychtářům aneb konšelům: Přísaháme Pánu Bohu, a JMti vysoce rozenému pánu, panu Petrovi Vokovi z Rožmberka a na Bechyni, JMti pánu naemu dědičnému: Jakož jsme povoláni k ouřadu rychtářskému, že se chceme v tom uřadě věrně, upřímě a spravedlivě chovati, chudému, bohatému, sirotkům i vdovám pravedlnosti udělovati, ortele právní spravedlivě vynášeti, (tejnost rady žádným ymyšleným spůsobem nepronášeti), obecního dobrého pilně vyhledávati; a to pro ádnou přízeň neb nepřízeň, ani pro jaké přátelství neb nepřátelství, ani pro jakou

jinou věc. Toho nám rač dopomáhati Bůh Otec, Syn jeho milej, i Duch Svatý, vše jeden Hospodin, amen.

Přísaha hejným: Přísaháme Pánu Bohu, a JMti vysoce urozenému pánu, panu Petrovi Vokovi z Rožmberka a na Bechyni, JMti pánu našemu dědičnému: Jakož jsme povoláni k ouřadu hájemskému, že se chceme v tom ouřadě věrně, pravě a spravedlivě chovati, žádnému nic toho, což by na škodu JMti páně bejti mělo, nepřehlídati; a jestli bychom se co toho mimo tuto naši povinnost dopustili, tehdy aby JMt pán ráčil tu moc míti, na hrdlo, všechen statek náš sáhnouti; a to vše pravě, věrně, pro žádnou přízeň nebo nepřízeň, ani pro jaké přátelství neb nepřátelství, chceme vykonávati. Čehož nám rač dopomáhati Bůh Otec, Syn jeho milej, i Duch Svatý, vše jeden Hospodin Amen.

123.

Adam z Hradce poddaným na panství Hlubockém obnovuje osvobození od odúmrtí, ale z trestu za zpouru ukládá jim novou robotu

dne 12. dubna 1581.

Královské panství Hluboká dostalo se r. 1490 zápisem panu Vilémovi z Pernšteina, kterýž listem daným 22. srpna 1496 (tištěným již v AČ. V. str. 557 č. 41) odpustil poddaným tamějším odúmrti, tak aby mohli o statcích svých pořizovati. Rod Hradecký nabyl toho zápisného panství r. 1562 již k dědictví. V přítomném listě pan Adam z Hradce vypravuje, že k zamezení velkých nepořádků, které se dály od poručníků se sirotčími penězi, byl vydal nařízení, kterak peníze sirotčí mají se chovati v truhlicích pod společným uzavřením a kterak má se z nich vydávati, kam náleželo; proti tomu se prý poddaní pozdvihli, dovolávali se zastání u vlády zemské, ale nadarmo, a když Adam z Hradce jako vrchnost poručil některé trestati na hrdle, podrobili se, i přijali také nové roboty senné a ženné, jež jim pan Adam z trestu uložil. Při tom smíru vydal jim jiný list, kterým obnovoval obdarování na odúmrti. Nová robota Adamem uložená záležela v tom, že poddaní měli u devíti panských dvorů na Hlubocku všecka sena posíci, usušiti a do dvorů svézti, a všecky pšenice rovněž posíci, svázati a skliditi do stodol. S tím dlužno srovnati urbář panství Hlubockého, založený r. 1490 z nařízení pana Viléma z Pernšteina, tištěný v AČ. XVII. 284—374; tehdáž větší díl vesnic na Hlubocku odváděly vrchnosti robotní peníze namístě skutečné roboty, a jenom v některých vesnicích byli povinni robotovati o senách, ve žních a jinak.

Přítomný list z 12. dubna 1581 opsal jsem z původního konceptu, jenž jest psán na dvou arších ve foliu a chová se v hraběcím archivě Jindřichohradeckém pod sign. VIII. F/. Fam. H. v. Neuhaus. Byl-li podle tohoto konceptu skutečně vyhotoven originál, není patrno.

Leta Páně 1581 v středu po svátosti, já Adam z Hradce na Hradci a Hluboké, JMti císaře Římského, Uherského a Českého krále rada a komorník, oznamuji tímto listem všem vůbec jakožto ty časy držitel panství Hlubockého, podle vkladu do desk zemských od nejjasnějšího knížete a pána, pana Ferdinanda voleného Římského císaře, Uherského a Českého krále oc, jakž v týchž dskách zemských na hradě Pražském v kvaternu větším zápisném bílém leta 1562 v sobotu po svatém Řehoři G. 7. někdy dobré a slavné paměti urozenému pánu, panu Joachimovi z Hradce a na Hradci, JMCské tejné radě, komorníku a nejvyššímu kancléři král. Č. i jeho dědicům a budoucím, to v sobě šíře obsahuje a zavírá. Kterýžto statek a panství právem dědickým když na mne po smrti JMti dobré paměti pana otce mého nejmilejšího připadlo, a jsouce já v jeho držení a spravování jakožto pán dědičnej, uznal jsem, že týž lidé na témž panství Hlubockém majíc nějakou milost a obdarování na odoumrti od někdy dobré paměti urozeného pána, pana Viléma z Pernšteina a na Helfenšteině, nejvyššího hofmistra král. Č., jemuž datum na Pardubicích v pondělí před sv. Bartoloměјem [22. srpna] leta 1496, a na to i některé konfirmací a potvrzení od JJMtí královv Českých sobě dané. A když jsem se v takovej statek a panství uvázal, více z milosti nežli z jakého práva a povinnosti, (na mnohou poníženou prosbu jich a přímluvu některejch dobrejch lidí) sem jim tolikéž ta odúmrtí k užívání podle předešlého jich obdarování pustil, a na to jim také konfirmací pod pečetí svou dal. V tom že se neřádně a s nemalejm ublížením chudejch sirotkuov, na témž panství kdeříž se nacházejí, tak že všecky peníze sirotčí za poručníky ve vsech od nich nařízenejmi zůstávají, a mnoho pronerozšafnost a neřád k zmaření svému jsou přicházely a přicházejí, tak že některej poručník množství set kop peněz sirotčích za sebou hotových přijavši, je jmíti měl, a po smrti jeho se za ním nic najíti nemohlo, leč na gruntu jeho, a když prodán byl, sirotci teprva spravedlnosti své, majíce prve při spolu jmíti, po veruncích bráti museli, a mnohý když se nedostávalo, i dokonce o spravedlivost svou přišel; anebo majíce někdy sirotkuom peníze, když jim propuštěny bejvaly, na hotově klásti, mnoho za nimi pocházeti nemohouce, od nich k svému přijíti museli, a na díle takové spravedlnosti proutráceli, aneb od nich to dokonce týž poručníci skupovali, a co se vidělo, jim za to dávali . . . Za kderýmižto příčinami jich toho zlého nepořadu, jest mi lidí sirotkuov z téhož panství do 600 osob zběhlo, kdeříž se zase nenavracují, a ani já jakožto pán jich dědičnej, co mně po lidech na témž panství na poctivosti zmrhalejch a zběhlejch odběžnýho spravedlivě náleží, sem k tomu přicházeti nemohl.

Nad čímž majíc nemalú lítost jako pán jich dědičný, a i stížnost, a chtěje pro lepší sirotčí a dobrý náležitý a spravedlivý řád, to při těch lidech poddaných svých na témž panství Hlubockém, jinej řád pro lepší sirotčí učiniti, vydal jsem jim

regiment a nařízení, podle kderého by se všickni tak spravovati měli, pod jistejm a přístnejm poručením i na hrdle trestáním; mezi kderýmižto artikuli tento za přední jest byl: aby všecky peníze sirotčí v každej vesnici aneb na rychtě do jedné truhlice dobře k tomu spůsobené a opatřené skládány a chovány byly, a od nich aby k tomu klíče na zámku se chovaly, aneb takové peníze sirotčí aby se na zámku při věcech sirotčích skládaly, a rychtářové s konšely aby od takovejch truhlic s penězi klíče měli, a při držení souduov tu aby každému sirotku, i co komu spravedlivě po odoumrti přináleží, na hotovejch penězích z truhlice vydáváno a propuštěno bylo; a mně také co spravedlivě po lidech na poctivosti zmrhalejch a odběžnejch náleží, vycházeti mohlo; a víceji, jakž týž regiment muoj a nařízení to v sobě šířeji a světleji obsahujíc vysvětlovalo, kderéž jim pod pečetí mou, s podepsáním ruky mé vlastní vydáno jest bylo.

Ale tíž lidé poddaní moji k panství mému Hlubockému náležející, víceji z své urputnosti a nevázanosti, nežli z jaké hodné příčiny a potřeby, ano se jim ode mne v ničemž nikdy žádného skrácení a ublížení nespravedlivě nedálo a nestalo, jsou se proti mně, pánu svému dědičnému, na odpor postavili, a v tom podle poddanosti povinné v poslušnosti státi nechtěli, chtějíc v takovém nespravedlivejm nepořadu, v přijímání těch peněz sirotčích na ublížení jich dýle státi, a svou vůli s nimi provozovati. Pro kderoužto příčinu hned s počátku pro takové jich těžké proti mně, pánu svému dědičnému, přečinění a neposlušenství mohl jsem jim takové jich obdarování na odoumrti pobrati, zrušiti a v nic obrátiti, i na hrdlech je dáti trestati. Ale více z milosti křesťanské a z náchylnosti srdce dobrotivého, nechtěje v ukrutnosti nad lidmi poddanejmi svejmi panovati, je sem v tom snesl, a přes to milostivě, dobrotivě, laskavě a otcovsky napomínati dal, i sám vlastně oustně napomínal, předkládajíce jim to, že sobě tu nic k oužitku svému na škodu jich nevobmejšlím a užiti nežádám, než pro dobré sirotčí a budoucí jich potomků řád dobrej a spravedlivej, jakožto na ten čas pán a vrchnost jich od Pána Boha vystavená, chtěje tomu, aby pode mnou v dobrém řádu stáli, a na potomní časy aby sirotčí věci řádně a spravedlivě beze vší škody jich řízeny a opatrovány bejti mohly. Ale ti lidé z své zatvrdilosti a z pouhé nešlechetné spurnosti jsou k tomu nikoli přistoupiti a povoliti nechtěli, nýbrž nad to vejše jsou proti mně, pánu svému dědičnému, v raddy, v spuntování, v schůzky vstupovali, na sebe daně, sbírky rozličné a nejednou ukládali a činívali, na raddy jinam se utíkali, tudy mi se jako poddaní moji z poslušnosti vytáhnouti chtějíc.

Což vida jejich zlé a neustupné předsevzetí, ač chtěje tomu ještě vždy v cestu vkročiti, a takové zlé při nich přetrhnouti a jinak v dobrej řád pokojně přivésti, všecky aurzadni osoby a poručníky z téhož panství sem na Třeboň před JMt vysoce u. p. p. Viléma z Rožmberka a na Českém Krumlově, správci a vlá-

daře domu Rožmberského, JMCské tejný raddě [sic], a nejvyššího purkrabí Pražského, jakožto pana ujce mého nejmilejšího, obeslati dal, a takové jejich proti mně předsevzetí a stížnost svou sem JMti v známost uvedl, a JMti se dožádal, že jest jim to opět všecko milostivě a laskavě předložiti na místě mém ráčil, a co tu před sebe proti mně, pánu svému dědičnému, berou, v jaké nebezpečenství s statky i hrdly svými se podávají a uvozují, a naposledy več jim to přijíti a obráceno bejti muož, to se vším dostatkem bedlivě a rozšafně jest jim předkládáno a stíženo od JMti, i pod ztracením hrdel jich všecky schůzky, roty a puntování, i na raddy jinam proti mně se utíkání po ten čas jim zapovědíno bylo, a takové nařízení mé spravedlivé pro dobrej řád a lepší sirotčí aby zachovali, tak a nejinak podle nařízení mého se řídili a spravovali. Ale že zlost jejich jakožto lidí nešlechetnejch a neustupnejch k jich zlému předsevzetí proti mně se zatvrdila, a žádnejm dobrým napomenutím nechtíc bejti proměněna, z zlého vždy v horší blud vstupujíc: všecka ta dobrodiní má a předkládání sobě zlehčivše, maje se podle poručení mého soud sirotčí držeti, a oni se podle mého nařízení při něm náležitě říditi, spravovati a tak zachovati, tomu jsou se zprotivili, v velikém počtu jich přes 760 osob vyzdvihli, a na Blata, tu kdež nějaké svobodství pravili bejti, sešli, a raddu a spuntování proti mně mezi sebou učinivše, na tom se snesli, na císaře Římského jakožto v ty časy krále Českého a pána nás všech nejmilostivějšího, jako by se jim ode mne nějaké ublížení a skrácení na spravedlivostech jich dálo, to aby vznesli. A mezi tím i některé proti mně tak pozdvihli, když jsem je obsílal, aby ke mně nechodili, jim poroučeli. A potom po druhé do několika set osob jsou se do města Písku sešli; tu proti mně též raddy drželi, sbírku z sebe svolivše učinili, posly mezi sebou vybravše, jich drahnej počet do Prahy vypravili, JMCský supplikovali, v znamenitej pokřik mne mezi lidmi dali, jako bych s nimi nespravedlivě a tyransky nakládal, a vo ujmě své vlastní svévolně se v Praze dosti dlouhej čas zdržovali. A nemohouce jmíti od JMCské jakožto krále Českého, pána nás všech nejmilostivějšího, proti mně u věci spravedlivé, proti které jsou se zasadili, žádného obhájení, ani od jinejch dobrejch pánů a lidí fedrunku, s jistejm od JMCské skrze pana Vratislava z Pernšteina nejvyššího kancléře království Českého předložením, a čeho sou se tu proti mně neslušného dopustili, jim oznámení[m], s tím sou se zase domů navrátiti museli.

I maje taková jich nemalá a znamenitá proti mně přečinění a veliké příčiny sobě dané, abych je podle provinění jich spravedlivě strestati dal, jakož to na zlé a nešlechetné i neposlušné buřiče zemské náleží; sa k tomu od dobrejch lidí, pánuov a přátelův svejch, spravedlivě raddou jich napomenut, je sem před sebe na zámek Hlubokou obeslati dal, jim přečinění jejich všecko, a čeho sou se tu proti mně dopustili, sem předložiti rozkázal. A sa nad jejich tak velikém [sic] přečinění znamenitě stížen, je sem na hrdle strestati dáti umínil, a na některejch té věci

začátek učiniti poručil. Ale viděvši též lidé takovej svuoj velikej pád, a co jim zlého tu nastává poznavše, a čeho jsou se proti mně, pánu svému dědičnému, dopustili, uváživše, teprva se na milost podali, a za milost a odpuštění takového jich přečinění velice žádajíc, pro Pána Boha a jeho božské milosrdenství prosili, ke všemu poslušně a poddaně že přistupují, v tom se rádi věrně a poddaně chovati chtějí, nikdá více takového přečinění na časy přítomné ani budoucí že se nedopustí, svuoj hřích a přečinění proti mně, pánu svému, že znají, jeho litují, a více nic než milosti a milosrdenství ode mne, pána svého, že užiti žádají.

Na kderéžto jich ponížené prosby, a JMCské jakožto krále Českého, pána svého nejmilostivějšího, předem milostivou přímluvu, a i jinejch dobrejch a poctivejch lidí v ty časy přítomnejch žádosti a přímluvy se ohlídše, a jsouce víceji nakloněn z lítosti k milosrdenství nad jich pádem, jakožto nad lidmi, kdeříž též k neštěstí a páduom jako i jiní podáni jsou, nežli k spravedlivému jejich proti mně provinění a zasloužilého strestání, a nemaje žádné libosti v lidské krvi se dáti kochati, obměkčen jsa jich poníženejmi prosbami a za ně přímluvami, aby v potomních časech oni i budoucí jich to poznati mohli, že víceji v dobrotivosti a milosti moc a správu, jakožto vrchnost jich křesťanská, nad nimi držím, nežli podle provinění a zasloužení jich se spravuji a řídím, aby oni také budoucně i s budoucími potomky svými, majíc toto mé dobrodiní v své paměti, ke mně pánu svému dědičnému, k dědicům a budoucím potomkuom mejm, se tím věrněji, poddaněji a poslušněji v lásce chovati mohli a zachovávali: jich takové provinění proti mně milostivě sem odpustil a odpouštím, tak že jich při hrdlech jejich a statcích i při tom odoumrtí, kderé na ně připadají podle obdarování jich předešlého, kderéž ode mne stvrzené pod pečetí mou mají, zanechávám a pozůstavuji, tak jakž též mé nařízení a zpráva jim ode mne vydaná pod pečetí mou vlastní, kderýž jest datum na zámku Hradci N., to vše v sobě šíře obsahujíc zavírá, (podle kderéžto zprávy a nařízení mého se tak a ne jináč říditi mají, jak pak jsou se v to všickni společně uvolili a k tomu přistoupili, a pod ztracením svých hrdel i statkuov se tak zachovati bez porušení připověděli) [slova tištěná zde mezi závorkami ( ) jsou v konceptě přeškrtnuta].

A na památku budoucí jejich takového velikého proti mně, pánu svému dědičnému, provinění, k vejstraze jinejm lidem a potomkům jejich, za takovej hřích sem jim pokutu tuto budoucně a věčně uložil: že mají ke všem dvoruom mým k panství Hlubockému nyní náležejícím, totiž zejmena postavenejm: Dvuor pod zámkem Hlubokou ležící, dvuor Vondrovskej, dvuor Chyňavskej, dvuor Žďár, dvuor Zvíkovec, dvuor ve vsi Volešníku, též u Protivína, dvuor Milenovskej, dvuor v Protivíně Kubatovskej, dvuor Talinskej; při těch všech VIIII dvořích zejmena postavených všecky trávy, kderý na sena sušejí, mají posíci, usušiti a do dvoruov robotou svézti a skliditi; též všecky pšenice při týchž dvořích posícti, svázati, skliditi, do

stodol a domů, kdež jim ukázáno bude, svézti. Však to má býti od hejtmana a správcuov téhož panství rozděleno a nařízeno, kdeří lidij a odkad k takovejm dvoruom mají bejti obráceni, poněvadž jednostejné přečinění všickni mají, aby také jednostejnú pokutu společně nesli.

Kderémužto nařízení mému jim předešle ode mne vydanému, též i pokutě dotčené nahoře psané jsou všichni společně přistoupili, v tom se tak říditi, spravovati a zachovávati, a to všecko vykonávati uvolili, a pod ztracením svých statkuov i hrdel zdržeti pravě křesťansky a neporušitedlně na časy budoucí a věčné jsou připověděli.

Jestliže by pak kdo po tento čas a den proti tomuto zápisu mému a jistému mezi mnou a nimi o to spokojení a srovnání co jiného před sebe vzal a učinil, a proti vrchnosti své se v čem tom nejmenším na odpor postavil, buď se sám pozdvihl, aneb jiné pozdvihovati a jim raditi chtěl, a tomu všemu, več jsou se teď uvolili, dosti činiti nechtěl a nechtěli: ten každý i ti všickni mezi těmi obcemi na všem panství mém od žádného trpěni bejti nemají, a mi to na ně od rychtáře, konšeluov a jinejch všech obecních lidí zatajeno bejti nemá; nýbrž ten každej aneb takoví mají hned vrchnosti oznámeni a do vězení připraveni, a jako zrádci a nezdržiteli [sic] svejch připovědí a rušitelé obecního dobrého a pokoje a buřiči zemští mají podle svého předešlého i budoucího přečinění na hrdle ihned beze všeho prodlévání strestáni bejti. A kdo by o tom věda, jich nepronesl a jim v tom čem nápomocen byl anebo je fedroval a přechovával: ten má, bude povinen v touž pokutu upadnouti, a takové trestání jako i oni nésti a beze vší milosti trpěti a podniknouti.

A pro lepší toho budoucí paměť já s počátku psaný Adam z Hradce na Hradci a Hluboké poručil jsem [k] tomuto zápisu a listu mému pečeť mou vlastní přivěsiti, a připrosil jsem urozených vládyk (A. B, C). Kderejžto list vždycky na zámku mém Hluboký při rejstrách urburních zůstati má. Jehož jest datum na zámku Hluboké leta a dne svrchupsaného.

124.

1581: Nález soudu zemského v Olomouci o vrchnostenském právu k sirotkům poddaným a o sirotčích penězích.

Proti panu Janovi mladšímu z Žerotína na Losíně v severní Moravě (Velký Losín, něm. Gross-Ullersdorf, severně od Šumberka) pozdvihli se jeho poddaní pro rozmanité neshody, o nichž podali supplikací přímo k císaři s nadsázkami i se stížností na domácí soud zemský, že se nemohou u něho dovolati spravedlnosti. Rozepře tato skončila se nálezem soudu zemského v Olomouci r. 1581, jehož začátek obsahuje výroky důležité pro celou zemi Moravskou, a zní takto:

V té při [mezi] lidmi ze dvacíti [a dvou] vesnic k panství Losínskému náležitejmi, a panem Janem mladším z Žerotína pánem jich, pan hejtman, páni, rytířstvo nalezli: Jakož jsou sobě lidé do téhož pána stěžovali, že sirotky ku potřebě béře, jich pod nemalými základy ručí, proti listu odúmrtnímu, když který umře, že mimo všecky přátely spravedlnost po něm pozůstalou k sobě béře:

Poněvadž ten obyčej v tomto markrabství Moravském jest, že páni sirotky ku potřebě své bráti i ručiti mohou, bude pan Jan z Žerotína moci takové sirotky ku potřebě své bráti, jich ručiti, však poddaných svých v rukojemství nenutiti.

A jestliže by kterej v službě u něho jsouc anebo z gruntův jeho nejsa propuštěn, zběhl: taková spravedlnost každého tak zběhlého sirotka na pána, a ne na přátely ani na obec, spadne.

Však ti lidé při listech, kteréž jim od pánův jich na odúmrt dány jsou, pozůstaveni bejti mají.

Což se peněz sirotčích dotejče: poněvadž v tomto markrabství od starodávna pořádek jest, že sirotčí peníze pánu k opatrování náleží, že pan Jan z Žerotína je v své moci míti má: však to tak opatruj, aby sirotci k místům a letům svým přijdouc, každý díl svůj bez nesnází vyzdvihovati mohli. A oni lidé ze všech vesnic k tomu panství přináležející budou povinni, cožkoli peněz sirotčích za nimi zůstává, pánu z Žerotína počet pořádný z nich učiniti, a jemu je odvísti, a on je k dobrému sirotčímu opatřiti.

Celý rozsudek uveřejnil Frant. Rypáček v Časopise Matice Moravské 1897 str. 354—358; týče se i jiných zvláštních sporů mezi poddanými a pánem panství Losínského, a končí se odsudkem žalujících poddaných, že soud zemský je „pro takovou jejich všetečnost a zpouru, zoumyslnou nepoddanost a pozdvižení proti pánu jich v své trestání bráti ráčí". — Volný v topografii kraje Olomouckého str. 825—831 vypočítává 13 vesnic na panství Velko-Losínském (Gross-Ullersdorf); v letech 1569—1589 byl tam pánem Jan z Žerotína, kterýž v letech 1580—1582 byl zároveň držitelem sousedního panství Koldšteinského, na němž Volný (str. 325) k roku 1575 jmenuje 18 vsí stojících a 6 tehdáž zakládaných nebo zamýšlených. Vesnice, jež si na Jana z Žerotína stěžovaly a jichž počet Rypáček udává na 22, mohly jenom dílem státi na pozdějším panství Velko-Losínském, a dílem snad stály na pozdějším panství Koldšteinském.

125.

1581, 1597, asi 1610: Rožmberkové odpouštějí svým poddaným odúmrti za náhrady jiného způsobu.

Viz nedokončené jednání z roku 1562 o výkup z odúmrtí na Krumlovsku, tištěné výše na stranách 195—199.

Pan Vilém z Rožmberka listem z 27. ledna 1581 osvobodil své poddané v rychtářství Horno-Planském od odúmrtí, ale museli se za to uvoliti k dvojnásobnému úroku a k robotě. Výtah z něm. přepisu uveřejnil Jordan Kaj. Markus v monografii Oberplan, ve Vídni 1883, str. 16, s výčtem 16 jmen (dílem porušených) vesnic, kteréž náležely k té rychtě.

Petr Vok z Rožmberka listem daným na Krumlově 22. prosince 1597 odříká se práva odúmrtního ve vsech Fefrech a Rohanově na svém panství Drslavském, tak aby obyvatelé těch

dvou vesnic mohli o svém majetku říditi, a kdo by zemřel bez posledního pořízení a bez dětí, toho statek aby spadl na jeho přátely krevní po meči a dále i po přeslici, a kdyby žádných nebylo, tedy polovice statku aby připadla vrchnosti a polovice na potřebu obecní. Sirotčí peníze mají se každoročně při soudu skládati do zvláštní truhlice, k níž klíče aby měli rychtářové s konšely. Za to poddaní v těch dvou vsech uvolili se platiti vrchnosti úrok dvojnásobný. — Celou listinu uveřejnil Jan Topič v Časopise starožitností českých V. 1897 str. 135.

V knížecím archivě Třeboňském (IA. VI. GB 9) jest nedatovaný záznam nejspíš z posledních let Petra Voka z Rožmberka, snad z roku 1610, jenž oznamuje, že „jest jistá vůle a poručení JMti pána pána a vládaře domu Rožmberského, aby ta ves Spolí, poněvadž jich toliko 10 osedlých jest a velké platy a roboty mají, dali za vodoumrť svou JMti pánu 100 kop míš."

126.

1582, 9. března: Obec města Brandejsa nad Labem uložila sobě sama řád.

O tyto „artikule městské" sešli se v pátek po neděli Invocavit 1582 na rathous „purgmistr, konšelé, obecní starší a volenci ode vší obce". Dohodli se o 6 artikulích dosti obšírných; týkají se řádu kostelního, skládání dříví, nečistot na ulici, prodejů gruntů, živnosti nákladnické a sbírky dobytčí. Snešení o uložení větších břemen na sousedy, kteří se nově přistavěli, odloženo k sv. Jiří. — Celé znění těchto samodílných artikulů v poddaném městě na královském panství uveřejnil Karel Lábler v Českém Lidu IX. 1900 str. 108—112.

127.

(1583): Řád daný od vrchnosti městské obci Litomyšlské.

Paní Marie Manriquezova de Lara, vdova po panu Vratislavovi z Pernšteina, dala poddanému městu Litomyšli řád o 18 článcích, jenž týče se věcí náboženských, soudu městského, též aby nepřipouštěli řečníků (advokátů); předpisuje pravidla k odvrácení nebezpečenství ohně, o řemeslích, o domích šenkovních a k potlačení rozpustilostí, o čistotě na rynku, o mletí sladů, zápověď pálení vína ajv. Jmenovaná paní vládla na Litomyšlsku v letech 1582-1608 a vydala onen řád městský nejspíš r. 1583, když poprvé osadila úřad městský a přijala od něho přísahu. Celé to zřízení města Litomyšle uveřejnil Antonín Tomíček v Památkách Arch. XVIII. 78—81.

128.

1583, 1606, 1613: Instrukce Jindřicho-Hradecké.

Výtah z nich podal Zoubek v Pam. Arch. VI. 297—299. První z r. 1583 vydal pan Adam z Hradce radě městské v Jindřichově Hradci o úřadování městském; má 4 články. Druhá vydaná r. 1606 panem Jachimem Oldřichem z Hradce (? † 24. ledna 1604) obci Hradecké týče se hlavně věcí náboženských, aby každý konal povinnosti náboženství pod jednou nebo pod obojí. Třetí instrukce byla r. 1613 vydána radou města Jindřichova Hradce správcům důchodů a statků městských.

129.

1554. 9. dubna: Vrchnost Děčínská vysazuje cech rybářský.

Jindřich starší a Jindřich mladší bratří Bínští na Děčíně a Podmoklích (Bodenbach) vysadili cech rybářů na Děčíně a v podíle Podmokelském: Pilně do kostela choditi, v neděli nepracovati, leč po nešpořích, pod pokutou jedné šestiny piva do cechu. Když se znamení okolo pošle, do cechu přijíti: kdo znamení dostane, a dále ho nepošle, jest povinen dáti 2 gr. malé pokuty. O každém kvartále má každý 2 peníze do pokladnice vložiti. Kdo některou hlavní rybu naloví, lososa, sumce atd., má do pokladnice 1 groš malý dáti, a ty, jako jiné ryby, nemá nikde na prodej podati, než k našemu dvoru. Páni sobě zůstavují tyto tahy: bey denn Bretplan, unterm Schlosse und bei der Ziegelscheune. Mit der Teuffelsmutter nesmí se loviti než s povolením vrchnosti nebo úředníků; k tomu má každý mistr sám s lodí přijíti aneb z dobré příčiny jiného v lově zkušeného poslati; nezkušený nemá připuštěn býti; kdo nepřijde, toho dne žádného podílu nedostane. Když se jí zatáhne, a několik ryb v saku zůstane a lekly (und abgestanden sind), budou-li o ně prositi, aby jim byly nechány, by tu síť tím lépe mohli spravovati, má jim býti puštěno; ale dvorní rybář má při tom býti, protože třetina patří pánovi (davon uns wie an den lebendigen der Drittheil geburet). Ti kteří s udicemi loví, mají na požádání pomáhati rybářům einen Tagk an dem Fasze [Fache?], welches wir für unsere Hofhaltung schlagen lassen. Přednostové jsou 2 Vormeister und 2 Elteste. Jestliže obecní pivo drží o vánocích neb ostatcích neb kdykoli, mají svorně se veseliti; kdo by hádku začal, má to vědro, aneb jaká nádoba se opatřila, dáti naplniti. Zesnulým mistrům a jich ženám a dětem na pohřeb choditi. Kdo chce býti mistrem, der soll zuvor 3 Quartale einwerben, und soll 8 Pfunt Hanf zu Erhaltung des Sackes am Zeuge der Teufelsmutter geben. Měšťanští synkové platí jen půl kopy do pokladnice, a měštěnín eine Tonne Bier. Teufelsmutter se společně spravuje. — Výtah Tomkův z archivu Děčínského (tuším zámeckého).

130.

Samodílný řád vsi Prunéřova

z roku 1584.

Ves Prunéřov nebo Brunéřov, prvotně Brumardsdorf, nyní Brunnersdorf, leží hodinu cesty od města Kadaně na sever. Jest to jedna z německých vesnic, kteréž zakládaly se za panování krále Přemysla II. v lesích okolo města Kadaně. V druhé polovici 16. věku byla v držení rytířův Fictumův. Obec tato pořídila si roku 1584 sama řád vesnický, jejž z rukopisu 17. nebo 18. století uveřejnil dr. Ludvík Schlesinger v Mittheilungen des Vereins f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen, ročník XXII. 1884 str. 302—308, pod názvem: Die Ruge von Brunnersdorf. Obsah toho řádu jest rozmanitý, ve mnohé stránce pamětihodný; pročež tiskne se zde celý znova podle otisku Schlesingerova.

[1] Dem allmächtigen ewigen güttigen Gott sey Lob, Danck, Ehr und Preiß gesagt, der unß erschaffen, Leib, Seel gegeben und erlöst hat, auch noch erheldt ꝛc.

[2] Weitters dancken wir auch der heiligen Dreyfaltigkeit, die uns also mit christlicher getreuhertziger *Obrigkeit*, als mit dem gestrengen edlen und ehrenfesten herrn Wenslaw Felix Viezthumb von und auf Neuen Schönbergk, zum Clösterlein und Buchelhoff ꝛc,*) gnädiglich begabt und versehen hat, dem wir je und zu allerzeit für unsern natürlichen Erbherrn erkennen und bekennen, der uns zu allerzeit unter seinem Schutz und Schirm getreulichen behalten, auch noch erhalten in allen dem, so uns betranglich und zuwieder gehandelt. Bitten auch Gott, er wolle ime und all den seinigen Sieg, Gnadt und langes Leben gnädig gönnen und verleihen, das er uns arme Leyten und Unterthanen unter seinen Schutz und Schirm bey aller Billigkeit, sowohl der reinen Lehr des heyligen Evangeliums vermög und inhalt Augspurgischer Confession erhalten wolle.

*) Bohuslav Šťastný Fictum na Novém Šumburku, na Klášterci a na Buchelhofu (snad nynější dvůr Piegelhof mezi Pruněřovem a Wernsdorfem).

[3] Dagegen so wollen wir uns hertzlich und gantz gerne auf das unterthänigst, als getreu und gehorsame Unterthanen gebührt, zu allem, so mir [= wir] auch von rechtswegen schuldig, gehorsamblich erweissen und erzeigen, seinen Schaden warnen und Fromen fördern, darneben auch Gott getreulich für sein Ehrnvest und all die seinigen bitten, das er sie und uns alle fürtters auch gnädig und lang in frischer Gesundtheit und langen Leben erhalten, und einst nach seinen göttlichen Willen uns alle mit der ewigen Seligkeit begaben wolle. Amen.

[4] Auch bitten wir Gott, er wolle wolgedachs unsers lieben Erbhern ꝛc Ambtleuthen, Befelchshaber und ganzes Hausgesindt das Mittel verleihente (?), [wenn] unser einer oder mehrer vor unsern Erbherrn durch sie was begehrt anzubringen oder fürtragen lassen wolt, das sie solches getreulich und unvermengt thon, verrichten, und darumb die Belohnung von Gott nehmen.

[5] Wier danken auch Gott, der uns mit einen getreuen und gelehrten Seelsorger versehen, der uns das liebe reine Wort Gottes nach apostolischer und prophetischer Lehr lehret und prediget, auch die hochwürdigen Sacramenta nach *Augspurgscher Confession* austheilt und reichen thut, Gott woll im das Gedeyen und den heiligen Geist dazu verleyen, das er es, wie er solches angefangen, bis an sein und unser End also rein und unverfelscht verbringe. Amen.

[6] Beschlieslich danken wir auch Gott, das er uns mit getreuen Vorgehren,*) als *Richter* und *Gerichtsschöppen* versehen, die uns bishero in Getreuen nach vorgestanden, beschützt, vertretten, verteitigt und beschirmt haben. Und bitten auch also jetzt gedachte Gerichtshalter und Geschworne alles gebührlichen dienstlichs Fleis, sie wollen uns wie bishero vertaytigen, schüzen und schirmen, die Belohnung von Gott nehmen. Amen.

*) Schlesinger vysvětluje: Vorgehern, představenými.

[7] Fürtters rugen und lautmeren wir auch billig obgedachter unsers *Erbherrn* ɔc alle seine habende Gerechtigkeit zu seinen Festen gehörig, es sey an Wegen, Stegen, Fischwaidt, Wassern, Wiltpanen, an Hölzern, was im von rechtswegen zuständig und er von königlicher Maiestät ɔc ergnadet ist: im Fall Jemand die wolt engen, seinen Nutz darinnen suchen, und das nit befugt wer, das wir seiner Ehrnvest ɔc solche wollen retten und vertretten helfen, so viel müglich, und als getreuen Unterthanen gebühren will.

[8] Zum andtern rugen und lautmeren wir auch, das wir *jährlich zu geben* schuldig und verpflicht sein von einer ganzen Hub vier Pflueg zum Ackern auf den Buchelhoff, mehr zwölf Arbeiter, wozu man die betarf und gebraucht, es sey zu schneiden, heigen oder auffs Amblen.*) Dargegen hat man in allewegen zu Mittag ein mahl Essens geben. Item mehr geben wir jährlich aus einer Hub drey Moder**): hergegen erlegt man Galli an Zinsen einen jeden drey kleine Groschen. Mehr geben wir jährlich zum Einführen auf gedachten Buchelhof mit einander zwen Wegen.

*) Schlesinger vysvětluje: heigen, Heu machen; při amblen myslí na âmât, das zweite Mähen, das Omet, otava. — **) Malter? Míra na obilí.

[9] Wir bekennen auch, das mir schuldig sein die Teuch und Forenser*) auf der alten Seiten auszufischen; und wann man die ausgefischt und verricht hat, ist man einem jeden ein Gericht Fisch schuldig zu geben. Und seint hernacher deren weiter zu hütten noch zu führen nit schuldig.

*) Snad pstruhové rybníčky.

[10] Anbelangend den Geldzins, auch Hüner und Ayer-Zins, ist uns nit allerdings wißlich, aber doch in Zinsregister zu finden.

[11] Weitter bekennen wir, da unsere Herrschaft ɔc an ihren Festen was bauen lässt, das wir einen Tag ihr zu Hilf eine Fuhr oder einen Handscharwercker geben.

[12] Anbelangend die *Dienstboten*, bekennen wir, das man vor alters die einer seines Gesindts, es sein Söhn oder Töchter gewesen, daheimen betürft hat, man der keins gehn Hoff genommen noch begehrt. Bitt also noch eine ganze Gemein, so noch hiebey zu verbleiben lassen.

[13] Wiewol aber in dem seithero die Herrschaft von unser einen ein Dienstboten genommen, hat man aber solchen nicht länger dann ein Jahr lang aufgehalten, und wann der sein Jahr ausgestanden hat, man den ehrlich auszalt und wieder ledig gelassen: der Hoffnung, es werde noch also geschehen.

[14] Wir bekennen auch, das wir verpflicht sein der Herrschaft die Haßenjeidt [Hasenjagd].

[15] Fürtters bekennen wir, wann mir *Gericht* und Gerecht halten, das mir den Ambtmann, oder da einer an seiner Statt da wer, neben dem Richter schuldig seindt, der Zehrung frey zu halten.

[16] Itzunder rugen und lautmeren wir im namen Gottes auch alle unsere Gerechtigkeit, so mir in unser gemein haben: erstlich unsere freye Brief und *Sigel*, die mir von dem gestrengen edlen und ehrnvesten Leo Viezthumb von und auf Neuen Schönbergk und zum Clösterlein*) unsern Erbherrn bekommen haben und damit sein begnadet worden, uns dabei zu erhalten und davon nicht zu treiben.

*) Lev Fictum na Novém Šumburce a Klášterci, otec Bohuslava Šťastného z Fictum, býval hejtmanem kraje Žateckého; r. 1576 dosadil prvního lutheranského faráře do Klášterce.

[17] Auch rugen und lautmeren wir: da sich ein Fall zutruge, das bey uns ein ehrlicher Hauswürth mit Todt abgehen und *verstürbe*, so alles bey dem Willen Gottes stehet, des verlassene Hauswürthin im Fall, so sich die redlich verhalten, den dritten Theil, dann den andern bleibenden Theil seinen erzeugten rechten und natürlichen Kindter, zu gleich einen so viel als den andern, es sey gleich Söhne oder Töchter; ausgenommen die Besitzung und Annehmung des Guts soll dem jüngsten Sohne werden vorgehalten.

[18] Wir rugen und lautmeren auch: da einer bey uns verstürbe, und auf unser Herrschaft Grundt und Boden keine Kinder oder Freundtschaft hette, und sich von eines oder andern Herrn Grundt und Boden einer vorfünde und sich für einen *Erben* und Freundt wurde angeben, der soll seiner Herkunft und Freundschaft nottürftig zu erweisen schuldig sein; und wenn er nach genugsamer Erkantnus zum Erben wirdt zugelassen, so mus er dann auch solches vermeint Erbtheil umb ein Golatschen*) ablösen. Da in aber der gedecht**) zu schwer sein, so soll er solches ablösen umb den dritten Pfennig.

*) Jest české slovo koláč, kteréž znamenalo též dar, úplatek, jako zde. Schlesinger smýšlel s Rösslerem, že Němci udělali si slovo Golatschen = úplatek z latinského collatio. — **) Snad gedächte. Schlesinger udělal otazník ke slovu gedecht.

[19] Weitters rugen und lautmeren wir auch unsere freye Weg, Steg in unser Gemein, auch Hölzer, Wießmet: wo mir also von rechtswegen haben, damit mir vor alters bis daher begnadt worden, da andere, den es nit gebürt, der in ihren Frommen und Nutz suchen wolten, solches mit Hilf unserer Herrschaft ɔc abzuschaffen und in keinen Weg zu gestatten, als frommen Unterthanen gebühren will, uber den irigen zu gehalten und solchen getreulichen vorzustehen.

[20] Auch rugen und lautmeren wir unser Gemein im Dorf auf und nider: desgleichen verbitten wir unsern *Gemein-Bach*, so weit und lang er unser ist, als bis zum steinern Brücklein unter dem Dorf, das uns den Niemandts enge, noch darinnen fischen soll, den er hab Erb und Eigens; und wer also Erb und Eigens hat, mag darin fischen und auf das seinig wessern, wie vor altershero gebreuchlich und geschehen ist.

[21] Wir rugen und lautmeren auch: da sich einer *verehlicht*, und uber ein jahr lang hernacher mit seiner Wurthin lebt, so hat er ererbt ihr Gutt, so ihr von Gott und rechtswegen zuständig, es sey in aufgeben oder nit.

[22] Wir rugen und lautmeren: da einer in unser Gemein eine ***Kindesbeterin*** hat, der soll Macht haben, ein Viertel Bier zu nehmen, wo es die Gericht nehmen. Da aber einer mehreres und weitters nehmen wolt, der soll sich im Gericht anzeigen, auf das es mit des Richters Erlaub und Willen geschehe.

[23] Auch rugen und lautmeren wir alle unsere freye Getreid- und Biermaß, wie die zu Caden gehalten wird.

[24] Wir rugen und lautmeren: nachdem uns von unser Herrschaft ist aufgetragen, das *Bier* zum Clösterlein zu nehmen von Martini allwegen bis auf Jorgi, dann von Gorgi bis wider Martini von Caden, das solches also soll gehalten werden.

[25] Wir rugen und lautmeren auch den *Graben*, so bey dem Schmidt Hansen neben der Vihedrib hinab gehet, welcher auf unsers Herrn Grund und Boden ist, den wir also von einen Elsten auf den andern erhalten haben. Und da in aber einer engen wolt, der mag es thon, wie recht sein mag.

[26] Wir rugen und lautmeren unsere *freye Vihetrib* neben der Franz Möhr Wunderin naus bis hin hinder an der Croloper Gueter.*)

*) Městečko Kralupy (Německé) stojí hodinu cesty od Pruněřova k východu.

[27] Wir rugen und lautmeren auch hiemit die krume Vihetrieb, eine Trieb zur andern vom Dorf und wieder in das Dorf, da keine Landstrassen nit ist.

[28] Wir rugen und lautmeren unsere freye Viehtrieb oben vom Dorf hinaus bis an der Kroloper Anger. Und der Teich, so des Schmaharschen*) ist, ligt der Thamb auf unser Gemein: darumb haben wir Recht und Macht daran zu hütten.

*) Kralupy Německé náležely 1549—1623 Šmohařům z Rochova.

[29] Wir rugen und lautmeren auch einen *freyen Weg* zwischen dem See und Hechtenteichel achtzehn Schuch breit bis an die Viehtrieb, so da ligt bey der Bauer Wiesen und auf dem obern Gut, soll mag schuldig zu verstarcken sein, damit nit Schaden geschicht.

[30] Wir rugen und lautmeren unsern freyen Weg an der Wüsteritz*) hinauf in unsern Gemein-Pusch und wieder herunder in das Dorf.

*) Potok protékající ves Pruněřov od severu k jihu slul česky Bystřice, z čehož Němci udělali si Wistritz, jakž jmenuje se také ves při tom potoce mezi Pruněřovem a Kadaní.

[31] Wir rugen und lautmeren auch einen freyen Weg von des Schnabels Mühl uber den Bach bis in unser Sayl.

[32] Wir rugen und lautmeren einen freyen Weg von dem Simon umb bis zum blauen Brunnen.

[33] Wir rugen und lautmeren eine freye Landtstrassen oben von Durba Schuhmann hinaus bies wieder an die Landtstrassen.

[34] Item es ist auch zu wissen, das etliche Nachbarn einen freyen Weg

neben der Kirchen zwischen der Pfar und Schul hinaus zu ihren Eckern haben. Desgleichen geht ein freyer Fußsteig uber den langen Thamb, so man nit hindern kan.

[35] Wir rugen und lautmeren auch einen freyen Weg dem Herrn Pfarrer und Wolffen Heun dem Elter, derzeit Richter, durch des Valten Knoschen Hof zu ihren Eckern, doch ohne Schaden zu fahren.

[36] Wir rugen und lautmeren hiemit auch einen *freyen Mulweg* zwischen dem Hans Rotten und Wolffen Bröckel mit zweyen Pferden, die neben einander ziehen können, bis an die Stroß.

[37] Wir rugen und lautmeren einen freyen Weg von der Stros bis zu den Sayllen zwischen Hansen Rotten und Wolff Bröckel.

[38] Wir rugen und lautmeren einen freyen Mulweg zwischen dem Lorenz Orttel und Christof Schüller bis an die Landstrassen.

[39] Wir rugen und lautmeren auch einen freyen Mulweg zwischen Hansen Müller und Simon Wagner bis an die Straß.

[40] Wir rugen und lautmeren einen freyen Mulweg neben Mathes Goschallen naus bis an die Straß.

[41] Wir rugen und lautmeren den Müller ihre *freye Mulgraben*, in den nit zu engen, dan es geschehe mit ihren Willen. Dagegen sollen es die Müller auch halten, wie vor altershero gebreuchlich und gehalten ist worden, solche mit nichten weitter machen, sonder da einer mitten in dem Graben stehet, soll er eine Schauffel haben, daran der Still nit länger dann drey Schuch ist, darmit er das Land erreicht, so weit soll er das gemessen und nicht weitters.

[42] Weitter haben wir von einen Elsten auf den andern: so wir in der Gemein *Wayszengelder* haben, soll man solches in unser Gemein verleyhen, und niemandts ausserhalb unser Gemein.

[43] Wir rugen und lautmeren auch den *Rath* jahrlichen zu verneuen, und allwegen sechs alte geschworne herauser und sechs neue hinein zu setzen.

[44] Item auch bekennen wir sembtlich und einhellig: welcher *Richter* ist auf der alten Seithen, das derselb, weil er am Ambt, aller Scharwerck gefreydt ist.

Richter und Geschworne sind A° 84 Jörgi, als ein Rath verneuert gewesen:

Wolff Heun, Gerichtshalter,

Christof Fritsch, Elster,	Wenzel Herchel,
Hans Zann,	Wenzel Mayer,
Martin Schönfelß,	Hans Hendel,
Jörg Schüller,	Metel Roth,
Jaroll Krog.	Lorenz Heun.

131.

1585: Kterak myslivost se zapovídá osobám ze stavů a kterak lidem poddaným.

Ježto starší podobné zápovědi se nezachovávaly, sněm český je přiostřil usnešením, že příště nikdo (ze stavův) na gruntech cizích nemá žádné myslivosti provozovati bez dovolení pána těch gruntův, sice může býti pohnán z 50 kop gr. č. před menší úředníky Pražské. — „Co se pak dotýče lidí robotných aneb jiných, kteříž stavu neužívají, ti dokonce aby všech a všelijakých myslivostí prázdni byli, a dlouhých ručnic aby neužívali"; při tom dopuštěna byla jen ta výjimka, když by pán listem dovolil poddanému svému, aby na jeho gruntech myslivost provozoval; kdo by to činil bez takového listu, toho aby každý mohl vyzdvihnouti a dodati v moc JMCské nebo místodržícím na hrad Pražský, „a tu podle uznání buď na hrdle aneb jináč má strestán býti". — Sněmy VI. str. 580.

132.

Griespekova instrukce daná úředníkům na panství Nelahozeveském

(před 1588).

Florian Griespek z Griespachu, zakladatel české větve toho rytířského rodu, původně bavorského, narodil se v Inšpruku r. 1504; studia dokončil na universitě v Paříži, r. 1532 stal se sekretářem krále Ferdinanda I. a zároveň sekretářem komory české, potom r. 1538 radou komory české. Byl muž svého věku znamenitý. Roku 1544 dostal od krále Ferdinanda panství Nelahozeveské u Vltavy pod Prahou, a nabyl i jiných statků po Čechách. Zemřel 29. března 1588 a pochován v Kralovicích na svém panství Kaceřovském.

Přítomnou nedatovanou instrukci pro úředníky své na Nelahozevsi v tomto celku o 86 článcích vydal snad před samým koncem života svého, tak jako řád selský o 36 článcích, jenž má datum v pondělí po Novém letě (4. ledna) 1588; předmluva k instrukci vysvětluje, že jest to sbírka předpisů starších, jež Griespek byl vydal na panství Nelahozeveské, a nověji v jedno sebrati dal a doplnil; tedy větší díl 86 článků v instrukci spojených byl vydán již v dřívějších letech před r. 1588.

Griespekovu instrukci pro úředníky vydal již tiskem Palacký v Časopise Českého Musea 1835 str. 43—78, a sice ze starého přepisu, jenž se chová ve sborníku archivu města Prahy č. 324, nadepsaném: Chaos rerum memorabilium III., na listech pozdějšího číslování 226—248. Ten přepis byl psán v sešitě o 23 listech in folio, rukou hlásící se do druhé polovice 16. věku. Články v rukopise mají nadpisy psané na okraji, kteréž zde tisknou se ležatou literou; Palacký ve svém otisku přičinil ke článkům čísla 1—86, jež jsou v přítomném otisku také podržena. V starém přepise jest jak pravopis tak i jazyk dosti schátralý, což Palacký ve svém otisku opravoval a uváděl pod pravidla mluvnická; v přítomném otisku zase většina jazykových oprav Palackého jest odstraněna, a tím náš otisk učiněn podobnější sta-

rému přepisu. Otisk Palackého byl r. 1890 nově tištěn v Plzenských Hospodářských Novinách na straně 115.

Zde znova otiskujeme oboje nařízení Griespekovo, instrukci pro úředníky o 86 článcích i řád selský o 36 článcích, poněvadž mezi písemnostmi toho druhu ze 16. věku vynikají hojností, podrobností, všestranností a spořádaností svých předpisů; svědčí sice o pokračujícím utužování poddanství, ale při tom projevují ještě vždy zdravý rozum a kus srdce ve věcech správy nad lidem poddaným.

Instrukcí Nelahozeveská úředníkovi a písařuom na témž zbuoží vydaná, kterak se v některých předních artikulích v povolání svém chovati mají.

Předmluva. Ačkoliv jeden každý ouředník aneb služebník, kterýž se v službu dává a k sobě co přijme, to sám věděti a znáti má, kterak by se v povolání svém chovati a v čem by dobrého pána svého hledati měl: avšak pro lepší vyrozumění vuole mé tuto krátkú zprávu, kteráž z jiných starých, předešlým ouředníkům mým Nelahozeveským vydaných instrukcí v hromadu sebrána jest, jaký bych ještě v některých předních artikulích při témž zbuoží mém řád jmíti chtěl, sepsati sem dal; nic o tom nepochybujíc, že se ouředník můj netoliko v tom ve všem, což se níže dokládá, tak spravovati bude, ale co by nad to výše kdy podle příležitosti s lepším mým užitkem najíti a způsobiti mohl, že pilností svou v tom nic sjíti nedá.

1. *Aby lidé k slovu buožímu přidržáni byli.* Předkem a nejprve, poněvadž bázeň buoží počátek vší moudrosti a znamení dobrého spravování jest, protožto on, jakožto ouředník, sám se ve všem řádně a příkladně chovati jmá, též jiný služebníky, čeládku a poddaný mé ke všemu dobrému vésti, a nad tím bedlivou ruku a neustálou držeti jmá, aby ti, kteříž pod správou jeho jsou, po všecky časy v den nedělský a jiný vejroční sváteční do kostela chodili, a tu slovu buožímu vyučováni souce, vůlí jeho se spravovali, vrchnosti své poslušni byli, a povolání svého s větší bedlivostí vykonávati hleděli. A poněvadž tu kněz zřídka bejti může, protož všecknu a všelijakou čeládku, též poddaný tu blízko přísedící ouředník k tomu jmíti má, aby se každou neděli, když by kněze tu nebylo a se na zámku zvonilo, nahoru v ukázané místo najíti dali. A když se tak lidé po jednom i druhém zvonění sejdou, tu se předkem písnička jedna nebo dvě zazpívají, a potom jim evangelium i s vejkladem přečísti jmá. A jestli by kdo toho zoumyslně zanedbati chtěl, vězením i jinak náležitě podle zasloužení potrestáni bejti mají. Neb pokudž se nejprve království buožího vyhledávati bude, žádná pochybnost není, že pán Bůh ke všemu jinému rozšafnému spravování rozumu přispořiti, též pomoc a požehnání k tomu dáti ráčí.

2. *Kdy a jak lidi slyšáni býti mají.* Lidi a poddané mé obyčejně v týhodni jednou, totiž v den sobotní slyšeti, od nich psáti a jednoho každého podle spravedlnosti a příležitosti bez daruov tak zastávati má, abych já těmi věcmi tam i jinde

jsouc, tím méněji zaneprazdňován byl. Jestli by pak která věc tak pilná byla, že by průtahu až do soboty trpěti nemohla, to hned bez odkladu vyslyšeti a tak opatřiti má, aby jeho příčinou v tom obmeškáno nic nejsouc, skrze to lidem skrácení se nestalo. Nemoh[l]-li by pak čemu sám rozuměti neb odolati, to časně na mne vznášeti, a v tom se dále poručením mým spraviti jmá.

3. *Aby gruntuov neopouštěli, aniž od nich nezastavovali.* Též nad tím ruku držeti má, aby lidé nechajíc krčem a přilišného pití, živnostech svých pilnější byli; a žádnému toho se dopouštěti nemá, aby se co bez vědomí a povolení mého od gruntuov zastavovati, prodávati aneb odcizovati jmělo: anobrž jestli by kterej živnost svou tak zoumyslně mrhati a grunt opouštěti chtěl, o tom mi časně oznámiti a to tak opatřiti má, aby ten grunt nemůže-li k vopravě přijíti, jiným a lepším hospodářem osazen byl.

4. *O přijímání a propouštění poddaných.* Na grunty mé on ouředník bez vědomí a dovolení mého žádných cizích poddaných přijímati, ani žádného z poddaných mých, buď ženského aneb mužského pohlaví, sám o své ujmě žádným vymyšleným způsobem propouštěti nemá. Než jestli by se který cizí poddaný pode mnou osaditi chtěl, aneb kdo z poddaných mých propuštění hledal, o tom o všem mi prve dostatečnou zprávu učiniti, a podle toho i zdání své, co by se v tom učiniti neb nechati mohlo, též co by mi na tom záleželo, jaká týchž lidí možnost jest, jsou-li zachovalí, čili podezřelí a závadní, oznámiti má.

5. *O sirotcích, kdy se stavěti mají.* Sirotci, co se jich koliv na zboží mém Nelahozeveském nachází, každý rok při sv. Jiří, Martině nahoru obesláni, a s pilností zejména, jakého pohlaví, jak staří, odkud a čí jsou, poznamenáni býti mají, aby na každý čas o nich vědomost jsouc, ti, kteří by se k potřebám mým hodili, nahoru vzati neb k jiným službám mezi lidi s jistým vědomím do času a tak propuštěni byli, aby při dosloužení roku svého bez zaneprazdňování záplatu svou zouplna jmíti, a se zase k zápisu při sv. Martině postaviti mohli. Též také i toho se při tom šetřiti má, jestli by který z poddaných nějaké dítky měli, kteří by se k liternímu neb jinému učení hodili, ti mimo jiné v tom tak fedrováni býti mají, aby někdy potom k potřebám a službám mým též obrátiti se mohli. Avšak bez vědomí a povolení mého žádní sirotci do školy ani jinam rozšikováni býti nemají.

6. *O trestání lidí.* Co se pak všelijakých vejstupkův dotejče, poněvadž možné není, aby se někdy něco toho mezi lidmi neb čeládkou přitrefiti nemělo: což lehčejšího jest, to ouředník sám napraviti a k jednomu každému podle zasloužení, uznání a potřeby mírným trestáním se zachovati může. Než jestli by se kdo co těžšího a tak veliké věci dopustil, pro kterouž by na hrdle trestán býti mohl, toho ničehéhož ouředník pro dary ani žádný jiný vymyšlený způsob přede mnou tajiti, také žádného bez vědomí mého o své ujmě katem trestati dáti nemá.

7. *O pokutování lidí.* A poněvadž mnohdykrát některé věci se přitrefují, kteréž pro nepříhodnost času neb z jiných příčin vězením trestány býti nemohou, takže se takoví vejstupkové obzvláštními pokutami zkrotiti musejí: protož přišlo-li by kdy k čemu k tomu, že by ouředník na koho jakou pokutu vložiti chtěl, to se mně vše k ruce dáti má. A on ouředník má mi prve, jaká jest osoba, jaká vina, též čím by koho chtěl pokutovati, dostatečnou zprávu o tom učiniti, a v tom se dalším mým poručením spraviti; avšak se toho při tom šetřiti má, aby lidé raději dílem nežli na penězích a jich jmění pokutováni bejvali. Jaké by [sic] pak pokuty na poručení ouředníka od písaře důchodního s pilností v obzvláštní k tomu připravená pokutní registra s doložením, proč se ty dály a čím vykonány jsou, poznamenány bejti mají. A co se toho na penězích neb obilí do roka sejde, to sobě písař mezi jiné důchody za příjem položiti a při počtu z toho odpovídati má. Než on ouředník k své ruce žádný pokuty ani daruov přijímati nemá.

8. *O slibech a rukojemstvích.* A poněvadž i to ještě při tom se nachází, že mnozí lidé zoufalí, vězením ani pokutami ztrestáni býti nemohou, tak že na rukojmě a jiné řetízky vzati býti musejí: protož ouředník toho pilně šetřiti má, koho by tak z hodných příčin a uznalé potřeby na jakejžkoli způsob a na rukojmě vzal, aby takové rukojemství prve, nežli by ti lidé propuštěni byli, v obzvláštně k tomu připravená registra rukojemská zapsati dal, ničehéhož toho, co se za ouřadu jeho díti bude, nevypouštějíc. A poněvadž takoví lidé obyčejně na propadenej základ na rukojmě dáváni bejvají, sluší nad tím, aby se tomu všemu dosti stalo, ruku držeti, a neuchoval-li by se kdo tak, má se ten základ bez meškání mně v ruce na rukojmích právem stavním i jinak dobejvati. Než co se jiných rukojemství [dotýče], kdež jedni za druhý z strany některých dluhuov slibují, toho lidem poddaným mým nedopouštěti, anobrž v tom se vyměřením sněmovním spraviti.*)

*) Vyměřením sněmovním z roku 1575, viz zde str. 259 č. 111.

9. *O psaní ouředním.* Také ouředník všelijakých psaní, kteréž k ouřadům psáti [bude], přípisy zanechati, a je s pilností do zvláštních k tomu připravených přípisních registr písaři vepsati dáti jmá. A co se zase odjinud, buď z měst neb odkudžkoliv k ouřadu jeho dostane, buoď skrze psaní zavřená neb odevřená dostane, to též vše při kanceláři zanechati zouplna a tak opatřiti má, aby se to na každý čas tu za něho, neb po odstupování jeho, pro budoucí zprávy a potřeby najíti mohlo.

10. *O soudech a počtech kostelních.* Soudové, pokutové [sic] a počtové kostelní vždy mezi novým letem a postem, pokudž prázdnost jest a čas k tomu slouží, odbýváni býti mají. Toho se při tom šetřiti má, aby lidem při tom času vždy každý rok za grunty při registřích platiti nepominuli a peníze zadržovati nehleděli. A co se toho kdy do truhlice složí nebo komu propustí, to se též vše pořádně v registra

purkrechtní s pilností poznamenati a to tak opatřiti má, aby se budoucně dokonalá zpráva, co se za ouřadu jeho dálo, při registrách najíti mohlo.

11. *O sirotčích a kostelních penězích.* Sirotčí a kostelní peníze bez vědomí a povolení mého žádnému rozpůjčovány ani k mé vlastní potřebě vyzdvihovány býti nemají: anobrž co prve vyzdviženo, aby to bez meškání splaceno a zase do truhlice složeno bylo. Též i to se při tom tak opatřiti má, aby se sirotkům, prve nežli by k letům přišli a sobě zakoupení učinili, peníze na marné věci nevydávaly. Od truhlic sirotčích rychtářové a konšelé z každé vsi klíče míti mají, a bez vědomosti a přítomnosti jejich žádnému z truhlice nic vydáno ani propuštěno býti nemá.

12. *O inventáři.* Inventář každý rok se obnoviti má, a písař má jednomu každému, co pod mocí jeho zůstává, bez odkladův hned po obnovení inventáře ceduli řezanou vydati, a druhé za sebou zanechati: a co kdo kdy více po obnovení inventáře k sobě přijme, to jednomu každému do též cedule bez omylu připsáno a to tak opatrováno bejti má, když se potom na inventář nastupovati bude, aby se ty věci za jedním každým zouplna najíti mohly, a kdo by co toho zoumysla a z nedbanlivosti zmrhal, tomu to na službě neb jiným placením jeho sráženo bejti má. Originál pak téhož inventáře za ouředníkem a přípis toho za písařem důchodním při kanceláři zůstati má, z kteréhož oni oba při vyjití roku budou povinni odpovídati.

13. *O zavírání dvorů.* A poněvadž ouředník ustavičně byt svůj ve dvoře jmíti bude, protož k šafáři na každý den dohlídati a jeho k tomu tak přidržeti má, aby všudy zavřín jsouc, netoliko dobytek nikam z něho na škody, neb čeládka k provozování svejch zbytečností času nočního vycházeti nemohla, ale aby také i svršky i jiné věci ve dvoře složené, kteréž se ne všecky pod zámek schovati mohou, před stupkami a povaleči, kterýchž v tom kraji zvláště tu při silnici víc než kde jinde jest, v pokoji zůstaly a rozkradeny nebyly. Čeládka také všední den, když z díla přijdou, nikam ze dvora nevycházeti, anobrž kdo k čemu jsou se zjednali, vopatřiti a vyhledati mají, a jestli by pak kdy v den sváteční kdo, opatříc prve což náleží kde, vyšel, však před zavíraním zase dvora najíti se dáti má. Ouředník pak na každý den prve, nežli by ležet ušel, má toho spatřiti, všecka-li čeládka doma jest: a poznal-li by to, že by kdo z čeládky buď ve dne neb v noci tak zacházeti a zase odcházeti chtěl, toho žádnému trpěti a přehlídati nemá, anobrž to tak opatřiti, byla-li by kdy toho jaká potřeba, aby se jednoho každého vědělo kde hledati a kde doptati.

14. *O dvoru poplužním.* A kdež také na témž zbuoží mém toliko ten jediný dvůr poplužní mám, s kterýmž ouředník dosti malou práci jmíti bude, protož ouředník ne všecko na šafáře se ubezpečujíc, na každý den sám k čeládce, jak se voře neb jiný dílo dělá, přihlídati a k tomu se tak snažiti má, aby všecko v čas a tak

jakž náleží spraveno jsouc, také nějakej oužitek za tu práci poznati se z toho hospodářství mohl.

15. *O způsobu a příležitosti kraje.* A poněvadž za příčinou rozličných případností těžko o tom vypisovati, co by kdy a kterého času a jak dělati se mělo, protož potřebí bude, aby ouředník, nemaje jiné práce, na každý čas o to se sám starati a v tom starání hospodáři toho kraje svědomými i lidmi spravovati se hleděl; neb pokudž příležitost kraje, semen, rolí a jiných příčin hospodářských s pilností vyšetřovati bude, žádná pochybnost není, že tomu všemu, co kdy potřebí bude, a co by oužitek přinášeti mělo, vyrozumí.

16. *O dobytku všelijakém ve dvoře i v ovčíně.* A mohouc také každej hospodář to znáti, že hospodářství poplužní nejvíc dobytkem stojí, kteréž bez hnoje zvelebováno a opatrováno býti nemůže: protož poněvadž nyní mimo předešlé časy dobytka ve dvoře i v ovčíně velmi málo jest, všelijakého dobytka, jakožto hovězího, svinského i ovčího, tím více se osaditi i jináč do dvora i do vovčína se způsobiti a to tak opatřiti má, aby netoliko pro dělání hnoje, tím více i dobytka ve dvoře i vovčíně bylo, ale aby ve všem dostatek jsouc, vždyckny s potřebu dobytka hovězího ke žlabu i jinak pro kuchyni, též i vepřův pro zasazování na krm[n]ík, ve dvoře se najíti a vybírati mohlo. Což se také při dvoře kterého roku jakého dobytka vosadí, aneb za hotový peníze k chování přikoupí, to do inventáře připsáno bejti; a zase proti tomu, co se kdy do kuchyně zabije, prodá neb umře, na to vše písař s šafářem a ovčákem pořádný vruby držeti má.

17. *O pastejřích a chování dobytka.* Krav dojných ve dvoře ustavičně nejmíň čtyřiceti býti, a k těm se čtyry děvky chovati mají; vovec bahnic též nejmíň přes zimu do pěti nebo do šesti set se při ovčíně zavříti a to tak opatřiti má, aby pastýřové i jiná čeládka majíc jen půl práce, darmo za to peněz nebrali, neb buoď dobytka málo nebo mnoho, šafářce, děvkám, skotákům, sviňákům a vovčákům jednostejně se platí a potrava jejich vydávati se musí. Protož to raději tak nařídíti, aby taková čeládka za tu službu a vychování, kteréž mají, také pilnou práci majíc, těch peněz i jiného nákladu, kterýž na ně jde, odsluhovati mohli.

18. *O opatrování koní.* A kdež také do téhož dvora předešle s nemalým nákladem koní drahý skoupiti sem dal, protož ouředník k pacholkům tak dohlídati má, aby se těm netoliko žádná škoda nestala, ale aby se také tak dávati hledělo, aby se domácími potahy bez přílišného ztěžování lidí tím více zdělati mohlo. Též i to se při tom spatřiti má, jestli by který kůň starý byl, aneb pro kterou vadu jinou se nehodil, aby v čas odbyt, a na to místo jiný zjednán byl. Avšak bez vědomí mého ouředník žádného koně ze dvora prodávati ani žádným jiným vymyšleným způsobem odbejvati nemá. Než jestliby, jakž dotčeno, který kůň se nehodil,

má nejprve ouředník, jaká vada tři tom koni se nachází a proč chován býti nemůže, oznámiti.

19. *O koně ouředníka a outratách jeho.* A poněvadž při tom zboží práce dosti neveliká jest, protož ouředník sobě více nežli jeden kůň chovati nemá. Na ten jemu od písaře obročního každej tejden dva věrtele míry Velvarské ovsa dávati se má. Než kdyby který den doma nebyl, to se za ten tejden sraziti má; neb jestliže by kdy [byl] po potřebě své vlastní, bude povinen obrokem jeho i jinou potravou se sám opatřiti. A jestliby kdy bez čeho bejti nemohl[o, a] ouředník kde v potřebách mých odjeti musel, mírná a skrovná outrata, což náleží, jemu podle uznání pasirována bude.

20. *O voláctch a volích tažných.* K volákům též i na každý den také dohlídati, aby volmi nezaháleli, anobrž co každému poručeno jest, aby s pilností prací svých buďto vozením potřeb k zámku neb oráním na poli vykonávati hleděli. Též i toho se při tom tak šetřiti má, aby vždycky některý vuol zbytečný mezi jiným dobytkem na pastvě byl. Jestliby se kdy kterej vuol, jak se to často přihází, rozkulhal neb jinak roznemohl, aby hned jiný zapřažen byl, jsouc s celým potahem, aby se státi a s čeládkou zaháleti nemuselo.

21. *O vydání peněz čeládce.* A summou všecknu a všelijakou čeládku jinou ouředník k tomu jmíti má, aby povolání svého a díla pilni byli. A aby se žádný jídlem ani ničímž jiným vymlouvati nemohl, protož stravou tak chováni býti mají, na čemž by obvyknouti mohli. Na potřeby také každému podle potřeby a zasloužení písař v mírnosti až do ouětu peníze vydávati, avšak toho při tom šetřiti má, aby se ta některá čeládka běžný zimy nepřeválejíc a toho času, když poněkud stravy nemohou zasluhovati, peníze vyberouc, z jara, když dílo nastane, od služby nerozběhla, a již toho času, kdy by se na poli dělati mělo, pro nedostatek čeládky aby se s koňmi v marštali státi nemuselo. Než zase proti tomu, která čeládka roku svého s pilností odsluhuje, té písař při vyjití času, kdyby se prve toho, čímž povinni jsou, zpravili, bez meškání a za sebou peněz zadržování zouplna zaplatiti má. Avšak i na to potřebí pozor míti, co se kdy čeládce které buď v tom čase neb při odplacování služby peněz vydává, aby těch marně v krčmách nemrhali neb jinak prohráli, ale raději se předkem podle potřeby na to odívati hleděli. Též také aby mezi čeládkou a písařem strany vydávání peněz žádná hádka nebyla, protož písař s jedním každým pořádný vruby držeti, a ty potom k počtu položiti má.

22. *O setí a klízení obilí s pole.* Též i na to pozor míti má, aby se každý rok před setím semena v čas připraviti a tak vykliditi hleděly, aby skrze to žádný obmeškání neb nebezpečenství očekávati nebylo; a co se také který rok jakéhož koli obilí oseje a zase s pole sklidí, na to písař s šafářem dostatečné vruby držeti

a potom i ku počtu položiti má. Nicméně má ouředník také k tomu ke všemu sám dohlídati, a mně toho všeho, jakž kdy po setí neb po žněch bude, poznamenání rukou jeho vlastní sepsané neb podepsané pro zprávu bez meškání odeslati.

23. *O počtech ovčáckých.* Od ovčáka také ouředník každého půl léta, totiž při sv. Jiří a při sv. Havle, v přítomnosti písaře důchodního pořádný počet přijímati má, aby ovčák tím méněji tu forteluov užiti mohl. Protož hned při počtu, nežli u lis dobytek se vyčte, kůže s dobytka umrlého vyčítány býti mají. Neb když se prvé dobytek vyčte, a vovčák již vyrozumí, co se jemu dobytka na živě nedostává, může se vyrozuměti, že ostatek kožemi všelijakými bitými umrlými snadně dosaditi může, co se i na díle poněkud tuhdy přijde. Také i to se při tom opatřiti tak má, když co umře, to má ovčák, prve nežli to vytáhne, nahoru přijdouc, písaři neb ouředníku oznámiti a ukázati; a cožkoli při kterém počtu dobytka na živě zůstává, a mezi počty pomře neb zbie a prodá, na to vše písař s ovčákem pořádné vruby držeti má, kteréž potom spolu i s pořádným sepsaným počtem vovčákům podle počtu peněžitého ku počtu složeny býti mají. A jak se kdy který počet s ovčákem vyřídí, toho všeho přípis, podepsaný rukou ouředníkovou, pro správu bez meškání mi se podati aneb odeslati má.

24. *O mlíčným.* Z strany mlíčnýho s šafářkou to též tak nařízeno bejti má, co se kdy kterého téhodne sýrův nadělá, neb škopkův másla naleje, tolikéž co se z toho prodá neb stráví, aby na to vše pořádní vrubové držáni byli, kteříž též potom pro správu ku počtu položeni býti mají, aby se i všelijaké jiné outraty kuchyňské tím snáze vyrozuměti mohlo. Protož i v tom ten řád tak míti chci, co se všelijakého dobytka ze dvora neb z ovčína pro kuchyni zabije, neb jiných profantův a zbytkův hospodářských při kuchyni stráví, to se vše od nejvyššího v mírných penězích pošacovati, každý tejden do registr a cedulí týhodních, jakž za příjem tak za vydání položiti má. Týmž způsobem také co mi se všelijakých profantův buď do Prahy aneb na jiná panství odešle, to se též vše, nic nevypouštějíc, mírně pošacovati má. A aby se na každý čas vědělo, od koho co přijíti, protož při každém poselství neb fůře zvláštní cedule profantní sepsané a mně odeslané býti mají.

25. *O lukách a klízení jich.* A poněvadž na tom zbuoží luk velmi málo jest, za kteroužto příčinou času zimního nemalý nedostatek v píci bývá, protož ouředník to tak opatřiti má, aby ovčáci neb jiní pastýři na těch lukách z jara tak dlouho nepásali. Když se pak času letního týž louky kliditi budou, to opět potřebí jest k tomu dohlídnouti, aby pacholci neb dívky ze dvora neb lidé k těm lukám blíž přísedící těch trav posečených, neb seno usušené, jakž tak každý rok činiti přivykli jsou, do dvora neb jinam odpolu nerozebrali, anobrž se k tomu tak snažiti, aby taková píce pro samé ovce zanechaná jsouc, zouplna na ovčín, jak se kdy co toho sklidí, dovezena býti mohla. Též i to se při tom tak šetřiti má, aby ovčák té

píce tak s velikým nákladem na ovčín dopravené dříve času, zvláště pak dobytkem svým. ztráviti nehleděl: vovčáku také více dobytka, nežli krávy přes léto a přes zimu chovati dopouštěti se nemá.

26. *O hájích a chrastinách.* Co se pak hájův a všelijakých chrastin na témž zboží dotýče, poněvadž v tom kraji největší nedostatek v dříví jest, protož ouředník bez vědomí a povolení mého z týchž hájův lidem nic neprodávati ani k mé vlastní potřebě sekati dáti nemá. Než bylo-li by co toho, kdež podál od zámku jest, jakožto u Lečic a Sázeného neb u Holubic na smejcení, že by se lidem jaké pohodlí učiniti mohlo, to se vše s dotazováním a dovolením mým díti má. A co se také i na stahovinu kterého roku pro ovce potřebovati a sekati bude, to se vše ve skrovnosti státi a prve mi o tom oznámiti má, kolik provazcův se poseká a v kterých místech taková stahovina se udělá: zvláště pak v tom šetřiti sluší, aby se pořádně a tak mejtilo, aby netoliko v každém mejtu, ale v každém provazci několik vejstavkův, kdež dříví vyspělejší a rovnější jest, pro potřeby mlejnský a jiný stavení zůstalo. Také s pilností a bedlivostí to se opatrovati má, kde se již mejto udělá, aby od ovčákú ani lidí tu paseno nejsouc, lesy zase tím spíšeji vyrůsti mohly.

27. *O vydrách a bobřích.* A kdež také každý rok od vyder a bobrův při řece a jinak na vostrově veliká se škoda děje, protož se k tomu tak snažiti, aby takový škodlivý zvířata zbity jsouc, rozplemeniti se nemohly: kůže pak z týchž zvířat, též liščí, vlčí a jiný, pro samou potřebu mou skupovány a vydělány býti mají.

28. *O opatrování mezí a řeky.* A poněvadž sic i od lidí poddaných okolních sousedův, jakožto od Lobeckých, Kladrubských a Mirovských, nemalé překážky vkračováním do řeky mé se činí: protož rybáře a přívozníka k tomu tak jmíti, aby toho pilni jsouc, vrši kladením aniž jiným nočním lovením v řece mé mi škoditi nedali: a jestli by mi se kdo jiný kde jinde od mezí v jaké mé grunty vkládati chtěl, toho ouředník ničehož přehlídati a sám rovnati nemá, než má o tom o všem prve dostatečnou správu učiniti a v tom se poručením mým zpraviti.

29. *O myslivosti a opatrování hájích.* Z strany pak myslivosti, poněvadž při tomto zboží mimo některé dosti špatné hájky žádných jiných lesův není, protož to tak opatřiti, aby se nám od okolních sousedův, zvláště v těch místech, kdež od zámku podál jest a vždycky se dohlídati nemůže, v tom škoda a překážka se nedála; a jestli by se kdy i pro mou vlastní potřebu v týchž hájích bíti jmělo, vždy se toho šetřiti má, aby se to od mezí a kde by bez škody bylo, dálo: než tu blízko okolo zámku s chrty štvati ani jinak na tenata bez mého vědomí a povolení se honiti nemá.

30. *O rybářích, aby s pilností přidržáni byli.* A kdež také v tom kraji, pro nedostatek pastev, dobytek tak velmi drahý jest, za kterýž do roka pro samou čeládku i na sta peněz vydati [se] musí: protož k rybařům, kteříž na to službu mají,

tak dohlídati, aby netoliko pro stůl můj na každý čas dostatek ryb nahoru vydávali, ale aby i pro čeládku vždycky ve středu, v pátek, v sobotu s potřebu ryb jměli; neb za ty tři dni, jakožto i předešle a od starodávna bejvalo, masa žádného pro čeládku se tráviti nemá. Což při tak velké řece, když pilnost a věrnost rybářův bude, netoliko postačiti, ale ta naděje jest, že se něco toho někdy mimo domácí potřebu uprodá.

31. *O opatrování pivováru.* Co se pak pivováru dotýče, poněvadž z týchž užitkův téměř nejspíš vždyckny některý peníz k placení dělníkův přichází, protož to tak opatřiti, aby se tím více pšenice pro várky doma vsíti mohlo; a jestli by se jí doma s potřebu míti nemohlo, to se hned v nově, pokudž pšenice laciná, rozvrci a opatřiti má; neb když se k tomu v čas nepřihlídne, a tak dlouho protáhne, a již příležitost minc a lidé s pšenicí se zdraží, potom za jeden strych tak mnoho se dáti musí, že by se zprvupočátku byly dva strychy koupiti mohly.

32. *O počtu sladovnickém a dělání sladuov.* Dále pak sládek po dvaceti stryších buď pšenice neb ječmene, vždy čtyři a dvaceti strychuov sladu udělati, a mimo takový vejrost každý rok při počtu s některou várku přírostu ukázati má. Též i sládek, co pšenice neb ječmene k dělání sladu k sobě přijme, na to mezi ním a písařem obilním pořádné vruby držány bejti mají.

33. *O várkách, jak činěny býti mají.* Pro přispoření pak pšenice má se vždycky, pokudž chladno jest, a to beze škody bejti může, [ku] každé várce některý strych ječmena sladu mezi pšenici přivzíti; také k jedné várce piva bílého dvaceti tři strychy sladu vzato, a každé várky třiceti jeden věrtel piva kromě dolívky vystavováno býti má. A poněvadž se v témdni jednou vaří, protož ouředník pokaždé, když již pivo spíláno bude, k sládkovi dohlídnouti, věrtele přečísti a toho pilně šetřiti má, aby sládek mimo dotčený počet věrtelův více piva nedělal, ani jakého fortele v tom užíval.

34. *O řídkém a společném pivě.* Také po jedné každé várce piva bílého, jeden věrtel piva společnýho pro řemeslníky a piva řídkého s potřebu pro čeládku i na prodej se nadělati má; a co se za řídké pivo utrží, to hned při přítomnosti lidí do pokladnice k tomu přistrojené složeno býti má, od kteréžto ouředník má míti klíč, avšak pokladnice až do vyčítání peněz za písařem zůstati má; a když se peníze vyčísti mají, tu ouředník tu pokladnici odevříti a toho, až se ty peníze vyčtou, přítomni bejti mají. A co se kdy po které várce nejde, to sobě písař hned do registr téhodních a ouředník do registr svých pamětných s pilností zapisovati mají. A aby i sládek o tom vědomost jmíti mohl, co se kdy za to utrží, protož písař to také jemu pod každou várkou do rejstříku jeho pivovárního počtem prostým, kterému by rozuměti mohl, poznamenati má.

35. *O kvasnicích.* Kvasnic žádných sládek ke své ruce na peníz prodati nemá; než co se jeho [čti: jich] koli po který várce nadělá, ty vše k mé ruce vinopalkám do okolních měst neb vesnic prodávány bejti mají. A poněvadž po ty časy dosti málo příjmů za kvasnice v počtech se nachází, protož písař co se koliv věrtelů kvasnic naleje, a když pryč vezme, to též sládkovi do registříku jeho várního s pilností poznamenati aneb [se] sládkem na to obzvláštní vrub jmíti a to tak opatřiti má, aby celá dokonalá správa potom při počtu bez omylu o tom najíti se mohla.

36. *O vystavování piva.* Na vystavování piva písař také sládkovi obzvláštní registřík založiti a toho ustavičně za sládkem zanechati má; a co se koli kdy z které várky komu piva vystaví, to se má pořádně zejména do téhož rejstříku bez omylu poznamenati; a jak se která várka vystaví, tak hned sládek bez meškání písaři z té várky má počet učiniti, a písař má, tak komu co vystaveno, z téhož rejstříku do registr svých pivovárních zapisovati. Nic méně sládek vruby pořádný s lidmi a krčmáři, komu co vystaví, též i s písařem, co který rok várek svaří, držeti, a takové vruby s lidmi i s písařem držané potom ku počtu položiti má. A aby mezi písařem a sládkem na omylu nic nebylo, a žádná várka mně i sládkům na škodu z příjmu vypuštěna býti nemohla: protož ouředník každý týden, když se která várka dělá, to při týhodním počtu do registr peněžitých pod summou, rukou vlastní a celými literami, poznamenati má s pilností, s doložením, co k té várce sladu spotřebováno, co věrtelův a po čem vystaveno. Z vrubův sládkových, kteréž s krčmáři, též i na jiné pivo porůzno vystavené držeti bude, nic se zřezávati nemá, než má to vše zouplna na vrubech zůstati; a co se na to zaplatí, proti tomu písař s krčmáři a lidmi vruby jiné držeti a to tak opatřiti má, aby se potom při počtu peněžitém s registry várními vruby ve všem bez omylu srovnávati mohly.

37. *O šenkování piv cizích.* Piv cizích a přespolních lidem aniž krčmářům odjinud se bráti dopustiti nemá, leč by se kdy piva doma nedostávalo a kdo sobě co toho na ouředníku vyžádal. Než jestli by se kdo toho o své ujmě dopustil, tomu pivo vzato býti má, a ten, kdož by v tom postižen byl, má nicméně vězením k tomu trestán býti; pakli by to pivo již vyšenkováno neb jinak vydáno bylo, tehdy na jednoho každého pod trestáním vězením tak mnoho pokuty vloženo býti má, zač to pivo stálo. A aby lidi žádné jiné příčiny neměli, proč by odjinud pivo bráti měli, protož ouředník při sládkovi to tak opatřiti má, aby vždyckny pivo za pivem ve spilce bylo; a jestli by sládek co toho zoumyslu zanedbati chtěl, má skrze to trestán a k napravení takového obmeškání přidržán býti.

38. *O chmelnicích.* A poněvadž v těchto krajinách některý rok chmel velmi drahý bývá, proto sluší chmelnice tak zdělati a opatrovati, abychom toho netoliko každý rok s potřebu, ale i nazbyt mívali. A kdež také týž chmelnice jen pro tyčky tato léta nemálo spuštěny jsou: protož ouředník na potomní časy o tyčky starati

se a to tak opatřiti má, aby se další škoda při nich nedála. A poněvadž v týchž chmelnicích chmel na mnohých místech již hrubě vyhynul, též místem pro starost křoví i jiné nešetření babek velmi špatně vede: protož to zase z jara jinou dobrou satbou dáti napraviti, a k tomu se tak snažiti, aby zase k svému užitku přivedeny bejti mohly. A když se kdy které dílo na týchž chmelnicích dělá, při tom vždycky některých sládkův bejti a k tomu se tak přihlídati má, aby netoliko dělníci nezaháleli, ale aby také ta díla, jakž náleží, spravena byla.

39. *O dříví k pivováru.* Co se také kdy který rok dříví k pivováru i k hvozdu potřebovati bude, ouředník rozvrhnouc to, má mně vždycky časně toho všeho pořádné poznamenání podati aneb odeslati; a poněvadž dříví v tom kraji drahý jest, protož při sládcích to tak nařídit, aby sobě dříví hvozdové tak opatrovali, aby jim času nočního rozebrány a pokradeny nebyly.

40. *O mlejnu a lidech poddaných, aby do cizích mlejnuov nevozili.* A kdež také na ten mlejn, kterýž při tom zboží mám, každý rok znamenitý náklad jde: i aby takový náklad darebný nebyl, anobrž abych toho mlejna také nad náklad potřebně a což nejvýš možné užívati mohl: protož [poddané] k tomu přidržeti má, aby na jiná panství do cizích mlejnů nevozili. A jestli by se který toho dopustil, ten vězením trestán [býti] a tolik obilí v pokutě propadnouti má, co jest ho jinde semleti dal; a takové pokuty bez zanedbání mně k ruce od ouředníka zvyupomínány a dopomoženy bejti mají.

41. *O měřičném platu od mlení.* Ze všelijakého obilí měřičného 16tý díl, totiž z strychu jedna čtvrtce vzata bejti, a k tomu se tak dohlídnouti má, aby tovaryši mlynářští, neberouc od lidí na zpropití, někomu měřičného neprominuli; také se ode mlení mlynářům více než po dvouch penězích bílých od strycha dávati nemá, leč by jim kdo z dobré vůle co toho učiniti chtěl. Avšak ouředník všelijak na to pozor míti, aby oni mlynáři pod nějakým takovým způsobem lidi nešacovali, a jim tedy mlejnu nezošklivili; též také i toho s pilností šetřiti má, co kdo do mlejna přiveze, aby se lidem to brzo a dobře zdělalo a bez proměnění zase navrátilo.

42. *O smetiprachovi a smetání prachu.* Smetiprach také s pilností k tomu přidržán býti má, aby prachy vždycky v čas a prve smetati hleděl, nežli by od sládků pobrány a koním dány neb jinak nohami pošlapány a zanešeny byly.

43. *O vrubech na měřičné.* Na měřičné všelijaké, též na prachy a to všecko, co se ze mlejna přijme, písař obilní s mlynářem pořádné vruby držeti a míti má, na kteréž každej tejden, co se vyměří, bez omylu povrubováno a to tak při tom opatrováno bejti má, aby takový vruby potom ku počtu složeny jsouc, s registry obilními ve všem se srovnávati mohly.

44. *O čeládce při mlejně.* Čeládky ve mlejně náchlební, počítajíc i s mlynářem, nikdá přes osm bejti nemá; protož jestli by kdy jaký povaleče mezi sebou mně na

škodu chovati chtěl, na to ouředník pozor míti a toho dopouštěti nemá. A poněvadž času zimního tak mnoho mlení nebývá, mohlo-li by se kdy čeládky na čas odbýti, má se toho všelijak šetřiti: též také i jiným časem, když díla není, aby čeládka nezahálela, mají k tomu přidržáni býti, aby zatím voteskův, palcův, kladic a jiných potřeb mlejnských do forotu nadělali, když by se potom, když pilné dílo bude, při mlejně co zlámalo, aby se teprva s tím strojiti a zatím mlení státi nemuselo.

45. *O dříví k potřebám mlejnským.* Co by také všelijakého dříví k drobným a velikým potřebám mlejnským, též k jezu a stavení, i špalkův ku pile nakoupiti každý rok potřebí bylo, vezmouc ouředník od mlynáře zprávu, a rozvrhnouc to s pilností, toho všeho v čas, pokudž co kupovati jest a se splaviti může, pořádné poznamenání mi se podati neb odeslati má. A poněvadž dříví habrové pro ty drobné potřeby mlejnské z královských lesuov blíže a s menším nákladem dostati se může: protož ouředník téhož dříví v zimě na saních netoliko pro mlejn, ale k všelijakým potřebám do dvorů s potřebu navésti dáti, a to se všelijak při tom šetřiti má, aby všelijakého dříví velikého, jakožto na hřídele, koly, záplavy, hranice, trámy, pouchy a jiné potřeby, vždycky forat při mlejně zůstával, jestli by kdy čeho toho potřebí bylo, aby dříví před rukami jsouc, jedna každá věc, prve nežli by se větší škoda stala, opatřiti [se] mohla.

46. *O jezu nade mlejnem.* A poněvadž jeden každý to znáti a u sebe sám souditi může, s jakým znamenitejm nákladem ten jez nad mlejnem sem s počátku vystavěti jsem musil, na kterýmž by se velmi snadně, zvláště pak času zimního, když led jde, nebude-li šetrnosti, škoda státi aneb díra udělati mohla, kteráž by se potom snad některým stem, kromě jiného obmeškání při mlejně, zase zahraditi a opraviti nemohla, co se sprvupočátku, když se v čas k tomu dohlídne, málo některou kopou předjíti může: protož aby takový nebezpečný a škodlivý náklady z oumyslného zanedbání na mne uvozovány a dopouštěny nebyly, ouředník za času mlynáře k tomu jmíti a napomínati má, bylo-li by kdy kde co na nebezpečenství, aby se to v čas, a prve nežli by se větší škoda stala, opatřiti hledělo. Též i to se při tom šetřiti a dostatečně opatřiti má, aby jez se každý rok v prsech dobrým těžkým rumem, jakž náleží a zapotřebí jest, zarumoval, a mezi záplavami [aby] dobrým tvrdým kamenem naskrze vyštouchali a s pilností tak vyevikovali, aby se žalného nebezpečenství obávati potřebí nebylo. Lis a kolův k přibíjení a zapření jezu v zimě, pokudž prázdnosti jest, s potřebu nadělano býti má, aby se vrši los[os]ové, jakž by jezu voda maličko spadla a jez se přebil, tím spíšeji položiti mohly, aby lososové vraty nahoru výšli, protož to tím spíše předjíti hledělo [sic].

47. *O plavení dříví.* Co se pak plavcův dotýče, poněvadž času jarního i letního tím častým otvíráním vrat bez pochyby nemálo lososův nahoru vychází,

se a to tak opatřiti má, aby se další škoda při nich nedála. A poněvadž v týchž chmelnicích chmel na mnohých místech již hrubě vyhynul, též místem pro starost křoví i jiné nešetření babek velmi špatně vede: protož to zase z jara jinou dobrou satbou dáti napraviti, a k tomu se tak snažiti, aby zase k svému užitku přivedeny bejti mohly. A když se kdy které dílo na týchž chmelnicích dělá, při tom vždycky některých sládkův bejti a k tomu se tak přihlídati má, aby netoliko dělníci nezaháleli, ale aby také ta díla, jakž náleží, spravena byla.

39. *O dříví k pivováru.* Co se také kdy který rok dříví k pivováru i k hvozdu potřebovati bude, ouředník rozvrhnouc to, má mně vždycky časně toho všeho pořádné poznamenání podati aneb odeslati; a poněvadž dříví v tom kraji drahý jest, protož při sládcích to tak nařídit, aby sobě dříví hvozdové tak opatrovali, aby jim času nočního rozebrány a pokradeny nebyly.

40. *O mlejnu a lidech poddaných, aby do cizích mlejnuov nevozili.* A kdež také na ten mlejn, kterýž při tom zboží mám, každý rok znamenitý náklad jde: i aby takový náklad darebný nebyl, anobrž abych toho mlejna také nad náklad potřebně a což nejvýš možné užívati mohl: protož [poddané] k tomu přidržeti má, aby na jiná panství do cizích mlejnů nevozili. A jestli by se který toho dopustil, ten vězením trestán [býti] a tolik obilí v pokutě propadnouti má, co jest ho jinde semleti dal; a takové pokuty bez zanedbání mně k ruce od ouředníka zvyupomínány a dopomoženy bejti mají.

41. *O měřičném platu od mlení.* Ze všelijakého obilí měřičného 16tý díl, totiž z strychu jedna čtvrtce vzata bejti, a k tomu se tak dohlídnouti má, aby tovaryši mlynářští, neberouc od lidí na zpropití, někomu měřičného neprominuli; také se ode mlení mlynářům více než po dvouch penězích bílých od strycha dávati nemá, leč by jim kdo z dobré vůle co toho učiniti chtěl. Avšak ouředník všelijak na to pozor míti, aby oni mlynáři pod nějakým takovým způsobem lidi nešacovali, a jim tedy mlejnu nezošklivili; též také i toho s pilností šetřiti má, co kdo do mlejna přiveze, aby se lidem to brzo a dobře zdělalo a bez proměnění zase navrátilo.

42. *O smetiprachovi a smetání prachu.* Smetiprach také s pilností k tomu přidržán býti má, aby prachy vždycky v čas a prve smetati hleděl, nežli by od sládků pobrány a koním dány neb jinak nohami pošlapány a zanešeny byly.

43. *O vrubech na měřičné.* Na měřičné všelijaké, též na prachy a to všecko, co se ze mlejna přijme, písař obilní s mlynářem pořádné vruby držeti a míti má, na kteréž každej tejden, co se vyměří, bez omylu povrubováno a to tak při tom opatrováno bejti má, aby takový vruby potom ku počtu složeny jsouc, s registry obilními ve všem se srovnávati mohly.

44. *O čeládce při mlejně.* Čeládky ve mlejně náchlební, počítajíc i s mlynářem, nikdá přes osm bejti nemá; protož jestli by kdy jaký povaleče mezi sebou mně na

tom se šetřiti má, aby mlynář na díle starém také sám dělal, a ne vše na dělníky na můj náklad dotahoval.

50. *O přívozu.* A kdež také na vystavení toho přívozu, též za ty prámy a jiné potřeby k němu náležité, veliká summa peněz vydána jest: sluší toho tak šetřiti, aby se netoliko ten náklad zase tím spíše vynahradil, ale abychom také toho něčím zase nad náklad užiti mohli. Protož předkem ouředník na to pozor míti má, aby přívozník formany aniž jiného lidu pěšího nepřetahoval a sám o své újmě nešacoval. Na ten čas až do dalšího poručení mého od formanů s celým vozem více nežli šest grošův, od kárníka tři groše a od pěšího dva peníze malá bráno bejti [ne]má; avšak ti, kteříž do mlejna vezou aneb nesouc, tím ničím obtěžováni bejti nemají, anobrž jak by se rychle kdo do mlejna vezouc aneb nesouc k řece dostali, mají přede všemi jinými bez meškání býti. Co se pak kdy a který čas od přívozu toho vybéře, to přívozník bez meškání u přítomnosti mlynáře do pokladnice složiti a každej večír písaři důchodnímu nahoru na zámek donésti má. A co se kdy toho nejde, z toho přívozníkovi druhý třetí peníz, a jemu to hned vydáno býti má; a co se dále na stranu mou dostane, to sobě písař hned do registr peněžních za příjem položiti, a nic méně do obzvláštního k tomu připraveného a přívozníkovi vydaného registříku, co se kde který den vyvozilo, s pilností poznamenati má.

51. *O neřádu* [sic] *a právu mlejnském.* A aby také v tom mlejně všelijaký řád byl, jedni druhým aby neškodili, anobrž co kdo tam přiveze, aby jeden každej statečkem svejm bezpečen býti mohl: protož mlynář k tomu tak dohlídati má, jestliby sobě tovaryši mlynářští na škodu mou i lidskou jaký povaleče aneb jaký lotry chovati chtěli, aby to ouředníkovi oznámeno jsouc, skrze to náležitě podle zasloužení potrestáni byli. A pakli by který z těch povalečův v tom postižen byl, že by komu co ukradl, má se vězením dostatečně opatřiti a z toho bez poručení mého nepropouštěti; než-li by který sedlák kde co druhému přeškodil, též právem mlejnským, jakož to od starodávna vyměřeno jest, však podle velikosti skutku potrestán býti má.*)

*) V rukopise opakuje se zde předposlední článek 50. o přívozu.

52. *O vinicech a všelijakém díle na nich.* Jakož také na ty tři vinice, kteréž na tom zboží mám, každej rok do šesti i do sedmi set nákladu jde, aby taky nějaký oužitek z těch zase jíti mohl, sluší o to tak pořádně starati, aby ty vinařům umělým a hospodářům rozumným k spravování poručeny byly. A aby též vinice, kdež teď od některého léta těmi škodlivými mrazy a jinými neřestmi nemálo zašly, a místem již hrubě zředily, nějak zase ke zvelebení a k lesu přivedeny býti mohly: protož ouředník k vinařům na každý čas s pilností dohlídati a je k tomu tak míti, aby jedno každé dílo na týchž vinicích v čas a tak, jakž náleží, zděláno bylo. A poněvadž vinice nejspíš řezbami a rejvodami [sic] zvelebeny neb zavedeny býti mohou: protož se k tomu tak přičiniti, aby každej rok tím více rozvodův kladeno bylo; druhé, aby

se také v těch místech, kdež ještě les a křoví špatné jest, tím nižší řezbu postavovati a raději vinice k lesu strojiti hleděly; neb když vinice nad míru vysoce řeží, a který rok přílišná vína táhnou, nešetří, co zase podpouští a les mladý, tak vinice po málu letech v poustku obrátí a na hráz přivedou.

53. *O tyčkách, aby se časně dělaly a v lisu nepálily.* A poněvadž v tom kraji v dříví veliký nedostatek jest, a zvláště les korní ne vždycky se dostati aneb dolů plaviti může, aby z jara tyčkami obmeškáno nebylo, protož co kdy kterej rok tyček zapotřebí bude, k tomu se tak přičiniti, aby les záhy skoupen a tyček s potřebu do forrotu naděláno býti mohlo, když by jich potom potřebí bylo, aby se na ně se škodou neočekávalo, aneb vinice nestýčený také zůstati nemusely. Také při tom šetřiti se má, aby vinaři, neb též podruhyně, kteříž v lisu obydlí svý mají, tyček dobrých, kteréž by se ještě poněkud hodily, v zimě k topení nebrali neb jinak při kuchyni nepálili.

54. *O dělnících a díle na vinicích.* Od díla, jakž od starodávna bejvalo, placeno bejti má, a mimo to nic nového se začínati nemá. Také i k tomu se tak nahlídati má, aby děti a takoví dělníci, kteříž by peněz zasluhovati nemohli, na vinice posíláni nebejvali; pakliby jaká kdy pacholata aneb děvčata při starších svých na některém lehčejším díle na vinicích dělaly, tehdy jim podle uznání, což by zasluhovati mohly, placeno býti, a na to pozor se míti má, aby dělníci ráno, když náleží, na vinici přicházeli, a zase když toho čas jest, z díla puštěni bývali; a zmeškal-li by který dělník hodinu neb dvě, nemá mu než za tři čtvrti placeno býti; paklí by který po snídaní přišel, tomu se nemá více vroubiti nežli za puol dne; a jestliby kteří dělníci dříve času, a prve nežli by od vinaře z díla puštěni byli, z vinice ušli, těm se za ten den nic dávati nemá.

55. *O vrubech viničných.* Také co který den dělníkův dělá, na to vinaři s lidmi pořádný vruby míti a co [čti: toho] při tom tak šetřiti mají, aby jakž dělníci mužského a ženského pohlaví rozdílně, tak i každá díla zvlášť povrubována byla; kteréžto vruby od vinařův až do počtu schovány, a když by se potom rozkázalo, nahoru přinešeny býti mají.

56. *O nádobí v lisu a připravování suduov.* Aby se potom při sbírání vína také žádné obmeškání nestalo, protož ouředník časně a dobře před tím všecko nádobí v lisu veliké i malé jakž náleží vyčistiti, zvlášť pak pro uvarování škody dobře pobiti dáti má; též i v sudech aby nějaký nedostatek nebyl, protož vinaři to též časně rozvrci, co by se jich asi podle zdání jich potřebovati musilo, a bečváře hned k tomu před časem přidržeti, aby jich s potřebu k tomu času připraviti hleděl. Také co do kterého sudu věder vejde, to se prve přeměřiti a na každé nádobě s pilností poznamenati neb vyřezati má. Také i toho při tom šetřiti sluší, aby sudy dobře a tak, jakž náleží, vyčichrovány byly, aby víno do nich nalito jsouc,

nádobou ke zkáze přivedeno nebylo. A co se vína na jiná panství rozveze, a kde vypije, ouředníkům časně o tom psáti, aby sudy zase svézti dali.

57. *O sudovině a některých jiných potřebách.* A poněvadž v tom kraji sudovina velmi drahá jest, a téměř za trojnásobné peníze kupovati se musí; protož to tak opatřiti a časně o to na Rožmitál*) psáti, aby jí tam s potřebu, jakž pro sudy vinný, tak pro vértele k pivováru naděláno a potom z jara na nějakým lese po řece dolů splaveno bylo. A co by se jiných potřeb na témž panství, kdež toho dostatek jest, udělati a po řece dodati mohlo, jakožto obručův, tyček chmelných i viničných, koleček rybnikářských, vokřínův, řečic, zvybříkův a všelijakého jiného dřevěného nádobí, o to se vše časně starati a k tomu se tak snažiti, abychom ne vše, což říkajíc doma máme, za peníze kupovati museli.

*) Griespek koupil Rožmitál r. 1547

58. *O sbírání a vydělávání vína.* Co se kdy kterého roku vína obrodí, a hned od lisu do sudů naleje, toho všeho mi se pořádný poznamenání podati neb odeslati, a toho také při tom šetřiti má, aby netoliko při sbírání řád byl, ale aby se i víno, jakž náleží, vydělati, zvláště pak červený potřebně na kádech kvasiti a tak do sudův spraviti hledělo, aby přijmouc sílu i barvu, tím déle trvati mohlo. A pro vyrozumění nákladův, kterýž na týž vinice jde, a jakýž zase užitek z nich se béře, písař důchodní šetříc toho, po čem jsou toho roku vína, v mírných penězích pošacovati a sobě do registr penežitých, jakž za příjem tak za vydání, položiti.

59. *O opatrování vinic [a zahrad].* Aby všeckna a všelijaká díla na týchž vinicích s lepším řádem a menším nákladem vykonávati [se] mohly, protož ouředník tím častěji k vinařům a dělníkům sám dohlídati má; a poněvadž při jiném hospodářství tak veliká práce není, jest potřebí, aby se na vinici domácí za den několikráte dohlídalo, na vinici Minickou při nejmenším vob den a na Mělnickou v týmdni jednou ouředník též sjeti a to při tom tak opatřiti má, aby se netoliko pilně dělalo, ale aby i vinaři nějakých svých fortelův v tom neužívali. Co se pak štěpnic a zahrad dotejče, abychom i těch lépe nežli posavad užívati mohli, protož zahradníka k tomu jmíti, když ještě v štěpnicích prázdná místa jsou, aby se ta pláněmi všelijakými vysaditi hleděly, aby ty potom, když by se zujímaly a zmocnily, štěpovány byly; a poněvadž těch již prvé také veliký počet ledakdes rozsázeno jest, kterýž z jara štěpovány býti mohou, je potřebí záhy i na to mysliti, kdebychom dobrých vrubů všelijakého ovoce k tomu času dostati mohli. A kdež také někdy času zimního na vostrově i jinde v štěpnicích na mladém štěpoví od zajíců veliká škoda se děje: protož zahradníka k tomu přidržeti, aby to štěpoví, kteréž menší jest, před zimou všecko slámou obvazoval a to tak opatroval, aby se budoucně další škoda na něm státi nemohla. Z strany pak vaření a všelijakých jiných věcí, zahradník toho všeho, jakž pro stuol můj, tak také pro čeládku dvořskou, dostatek abychom míti mohli a ne vždycky na trhu se s tím kupovati museli, protož toho

všeho [má] s potřebu nasíti dáti, a plením i jiným dílem to tak opatrovati hleděti, aby za to, což doma míti můžem, nebylo potřebí peněz vydávati. Že pak ty věci teď od některých časů se tak špatně dařily, to více semeny nežli jakou jinou neúrodou sešlo. Neb když se stará a nečistá semena ještě k tomu za peníze kupují a sejí, znáti se může, že se netoliko peníze darmo vydávají, ale že i práce a všecken náklad daremní jest. Pročež potřebí budoucně to jinak opatřiti, a zahradníka k tomu tak přidržeti, aby všech a všelijakých semen, o kterejchž by věděl, že jsou čistá, doma měl; a jestli by zahradník co toho zanedbati a jaký takový škody zoumyslně dopustiti chtěl, má jemu to, co se koli semen kupovati bude, na službě jeho sraženo býti.

60. *O cihelních a vápenicích.* A poněvadž i při vápenici tento veliký nedostatek se nachází, kdež se předešlých let a toho času, když se více stavělo, za cihly a vápno mimo domácí potřebu z prodané přes půl druhého sta kop míšeňských každej rok utržilo, a pod ta leta, jakž to počtové ukazují, že se dosti málo za to přijímalo, na čemž veliká újma jest: protož na to všelijak mysliti sluší, abychom té cihelny a vápenice netoliko jakž předešle, ale za tou příčinou, že se již tak hrubě nestaví, a více těch potřeb prodati nemůže,*) mnohem výšeji užívati mohli. A poněvadž rozuměti, že se lidé pro drahotu odrazili a jinam jedou, protož k tomu povoluji, aby džber vápna, též i sto cihel, po 20 groších bílejch dáváno bylo; a co se toho koliv odbude, na to písař má s cihlářem rejstřík založiti, a téhož rejstříku za cihlářem vždycky zanechati, do kteréhožto vše pořádně, komu se co prodá, zejména poznamenáno býti má.

*) Psáno „nemůže", snad omylem místo „se může".

61. *O vydání peněz cihlářuom.* Také cihláři na dílo do oučtu v mírnosti peníze, když se dělá, vydávány býti mají, a toho se při tom s pilností šetřiti má, aby cihlář na více osob, nežli dělníkův, peněz nebral; a mimo placení staré nic nového se začínati nemá.

62. *O dříví k pálení cihel a vápna.* Co by také kterej rok k pálení cihel a vápna dříví potřebí bylo, to ouředník s cihlářem záhy převrci a přezvěděti má, a toho všeho pořádný poznamenání mi podati neb odeslati, abychom vědouc, pokudž co koupiti jest a plaviti se může, to opatřiti mohli. Také i toho při tom se šetřiti má, aby cihlář neb čeládka jeho ta dřeva, kteráž se draho kupují, a tam odsílají, potřebám svým neb jinak v zimě sami nepálili.

63. *O pálení cihel a vápna.* A když cihlář kterou pec vypálí a již cihly i vápno ven vyvoziti dá, tu ouředník spolu s písařem důchodním dolů k němu sjíti a s pilností, co všelijakých cihel v té peci bylo, přečtouc, i toho, jak vápno vypáleno jest, šetřiti mají; písař pak důchodní, jak se to vykoná, s cihlářem hned pořádný oučet o tu pec učiniti, a cihláři řezanou ceduli na to, kdy která pec vypálena, a co se v ní našlo, vydati má, kteréžto cedule za cihlářem zůstati a potom od něho ku počtu složeny býti mají.

64. *O vápenným kamenu.* Kamene vápenného též vždycky s potřebu nalámáno býti, a ten vždycky jedním potahem k cihelně se voziti má, v zimě pak, když tak velikého díla není, a jinými potahy se pomoci může; a zase proti tomu, kdyby již dostatek kamene navoženo bylo, tu se tím potahem, kterým se sic kamen vozí, něco jiného buď v rolí neb ve dvoře dělati moci bude. A poněvadž lidé poddaní ze všech vesnic jistý počet strychův ovsa, aby kamene vápenného nevozili, každej rok vyplňují, protož jich tím déleji neztěžovati.

65. *Který vápno prodáváno býti má.* Co se vápna prodá, při tom se i toho šetřiti má, aby se ne hned z peci, pokudž ještě hašený není, prodáno bylo, než má se, když se drobet vyhasí, v huť k tomu připravenou odvésti, a vždyckny od toho konce, kdež vápno starší jest, voziti hleděti. Též i na to se pozor jmíti má, aby cihlář neb čeládka jeho v takovém prodávání, buď v míře neb jinak, nějakých svých fortelův neužívali.

66. *O braní hlíny a dělání cihel.* Co se také hlíny k dělání cihel potřebuje, ta se taky některak pořádně bráti a toho při tom šetřiti má, aby se v jednom místě tak hluboce do zahrady nedávaly.

67. *O přívalích a škodách při cihelně.* A poněvadž někdy, když jsou tak veliký přívaly, na ciklách napálených [nep-?] veliký se škody staly, protož to tak opatřiti hleděti, aby ani shůry skrze střechu prškami i jináče se škoditi nemohlo.

68. *O opatrování pece a vyvozování rumu z týž pece.* Také i to se při tom šetřiti má, když se kdy pece opravují, aby ten rum z nich podál a tu, kdež nepřekáží, vyvezen byl; a poněvadž k postavování cihel místo dosti ničemný jest, takže často cihly vozy, když se tudy jede, pobořeny i jinak zlámány bejvají, protož se k tomu tak snažiti, aby se i to místo některak rozšířiti mohlo.

69. *O skále při zámku a vyvožení rumu.* Dále pak co se kamene k stavení a potřebě mé láme, ouředník též k tomu dohlídati má, aby se to pořádně dálo; také skalníkovi, prve nežli kus skály odkryje, skrze ouředníka ukázáno býti má, kde by se rum odvézti měl; aby jsouc rum hned z prvupočátku v ta místa, kdež nepřekáží, odvezen, nebylo potřebí, jako teď nyní, podruhé i potřetí s nemalým nákladem, škodou a obmeškáním znovu ním hejbati.

70. *O placení skalníkům a přijímání kamene.* Od lámání kamene ku potřebě mé i na prodej skalníkům více placeno býti nemá, nežli od látra Pražského, Vídeňského, horního, po 15 grošich míšenských, a od štuky lokte Pražského zdéli a ztlouští po pěti penězích malých; a co se kdy který tejden naláme, to ouředník v sobotu od skalníkův přijímati a při tom toho tak šetřiti má, aby netoliko látra zouplna dorovnány a štuky též jakž náleží zdělány byly, ale aby také skalníci nějakých svých fortelův v tom neužívali a některý kamen sobě podruhé nepočítali.

A co se kdy kterej týden nalámc, na to písař [s] skalníky vruby držeti a ty potom ku počtu položiti má. A poněvadž té skály tak mnoho jest, že naděje není, aby se kdy vylámati mohla, protož abychom i z té nějaký užitek měli, k tomu povoluji, aby látro kamene zdicího po 24 gr. míš., a loket kamene štukového po třech groších míš. pro lepší odbyt dáváno bylo.

71. *O vyrovnání skály.* A kdež také na té skále ještě ledakdes pahrbky a vršky jsou, protož se k tomu tak snažiti, aby takový vršky předkem vylámány, a odklizeny jsouce, též skála se nějak vyrovnati mohla.

72. *O vybírání platův a důchodův stálých.* Co se pak všelijakých platův a důchodův stálých dotejče, poněvadž se těch na tom zboží do roka dosti málo schází: protož ouředník v též příčině bedlivě k písaři dohlídati a při lidech to tak opatřiti má, aby takový platy při každým času, když dávány býti mají, zouplna a pospolu od lidí bez zadržování vycházely a mně odvozovány býti mají. Ačkoliv lidé sic dobře vědí, kdy a co zač platiti mají, však nic méně písař lidi při sv. Jiří, též při sv. Havle aneb při každém termínu, když se co toho platí, tři neděle napřed napomínati a jim oznamovati má, kdy by na vybírání takových platů seděti chtěl; též i to tak nařízeno býti má, aby rychtářové, kdy by se jim znáti dalo, od jiných poddaných peníze sami vybírali, a písaři nahoru k registrům přinášeli. Pakli by který z poddaných co toho za sebou zadržeti chtěli, a hned podle jiných co s sebou [sic], toho každého rychtář, když peníze nahoru ponese, na zámek vzíti a před ouředníkem postaviti má, kterýhož vězením opatřiti a z toho propouštěti nemá, leč peníze položí a to se dostatečně urovná. Pakli by rychtář všech peněz nepřinesl, a také těch, kteříž by nedali, [s] sebou nahoru nepřivedl, tehdy peníze své vlastní dáti neb dotud nahoře zůstati má, pokudž té věci na místě nepostaví. A jestli by kdo za písařem jaký dluh majíc, v těch třech nedělích se o to s písařem nedočetl a před časem se nenarovnal, tomu vejmluva žádná postačovati nemá, než má, jakž dotčeno, nahoru přiveden a vězením k zaplacení přidržán býti. Takový pak platy a důchody stálý, kterýž se podle registr urburních vybírají a v nichž že [čti: se] chybiti nemůže, písař bez přítomnosti ouředníka, pokudž by pro jiná zaneprázdnění toho přítomen býti nemohl, od lidí přijímati nemůže [čti: může]: avšak pokudž se to zouplna od lidí nevyplní a do registr za příjem nepoloží, dotudž má písař ouředníkovi při každém oučtu týhodním registřík vejtažní, co ještě za kejm pozůstává, ukázati, a společně i s ouředníkem k tomu se tak přičiniti, aby za lidmi nic nezůstávalo, anobrž vše v čas vyplňováno bylo.

73. *O platech a důchodích běžných, jak přijímány býti mají.* Než co se jiných běžných platův a rozličných důchodův, kteříž v urbáři poznamenáni a zapsáni nejsou, dotejče, kromě za piva bílá, toho písař ničehéhož bez vědomí ouřed-

níka k sobě přijímati nemá, anobrž co se toho kdy a odkud schází, buďto že se komu za hotový peníze neb na dluh prodá i jinak pronajme, to ouředník v přítomnosti písaře důchodního vše sám říditi a s lidmi o to se rovnati má. Avšak peněz k sobě ouředník přijímati nemá, než co se toho koli za něho díti bude, na to obzvláštní pamětní rejstřík proti písaři držeti, a do téhož registříku to vše s pilností, co se kdykoli a na jakejkoli způsob prodá, poznamenati má. A poněvadž písař důchodní také toho všeho přítomen bude, jestliby se kdy komu co toho buďto na úvěrek neb jinak k roku prodalo, to písař sobě tu hned, (aby potom věděl, z čeho napomínati), do registr svých pamětních poznamenati může; a když potom od písaře počet přijat bude, tu ouředník také dotčená svá registra pamětní měl [čti: míti] i s všelijakou dotčenou zprávou odvésti má.

74. *O chování peněz.* Co který čas peněz mimo outratu zůstane, ty každej večer před zavíráním zámku ne jinam nežli do truhlice železný schovány býti mají, od kteréžto truhlice ouředník klíč jeden a písař druhý míti mají, však tak, aby žádný bez druhýho té truhlice odemknouti nemohli; a jestli by kdy který den písař tak mnoho nepřijal, čím by se dělníkům zaplatiti mohlo, tehdy jemu od ouředníka odemčeno a [u] přítomnosti jeho tak mnoho písaři ven vzíti dopuštěno býti má, což potřebí bude.

75. *Že bez vědomí ouředníka peněz žádných vydáváno býti nemá.* Avšak písař peněz žádných bez vůle a vědomí ouředníkova vydávati nemá, anobrž všeckna a všelijaká vydání, buoď veliká aneb malá, (kromě toho, co se mně neb synům a dcerám mým vydaly), neb v přítomnosti ouředníkově, neb na zvláštní poručení jeho dáti mají; a aby písař na každý čas věděl, se čím spraviti, kdyby ouředník kde odjíti chtěl, aby se lidé, zvláště ti, kteříž k zámku podál mají, daremně netrmáceli, protož ouředník, komu by se zač platiti mělo, písaři to časně poznamenané dáti neb oustně o tom oznámiti má.

76. *O týhodních registřích.* A co se kdy peněz přijme nebo vydá, to písař hned bez odkladu v tu chvíli, když se to stane, do registr téhodních, nic nevypouštějíc, pořádně a bez omylu zapisovati má; a poněvadž obyčejně největší placení v den sobotní bejvá, protož na ten den ouředník nikam odjížděti nemá, ani co jiného před sebe bráti má, anobrž s písařem nad tím sedíc, všelijak toho šetřiti má, aby se takový outraty na větším díle v přítomnosti jeho i jinak řádně dály. A když se již lidé odbudou a rozejdou, tu ouředník ničímž tím neodkládajíc, hned s písařem o to všeckno, co ten tejden přijato neb vydáno jest, pořádně se ujistiti má; a poněvadž, jak dotčeno, všeckny běžný příjmy s vědomím jeho přijaty budou, též všecky a všelijaký outraty s vůlí a v přítomnosti jeho díti se mají: protož ouředník takový týhodní oučty hned po zavření registr a summování týchž oučtův celými slovy, vše literami bez ciferního počtu, co se toho týhodne přijalo neb vydalo, rukou

lastní podpisovati a to při tom tak opatřiti má, aby pro takový podpis jeho mimo o, co se tu za paměti našlo, budoucně nic z příjmů vymazáno neb do vydání připsáno býti nemohlo.

77. *O týhodních cedulích.* Cedule téhodní též každej tejden hned v pondělí d písařův sepsány a ouředníkovi podány býti mají, kteréžto cedule ouředník též ako i registra celými literami podpisovati a mně je, když bych tu byl, hned ten len podati, anebo byl-li bych kde jinde, pro vyrozumění všem outratám při nejprvějším poselství odeslati má; a jestli by kdy písaři, jakž tak obyčej mají, cedule éhodní k tomu dni, a při nejmenším ten tejden nespravili a zoumysla za sebou zadržovati chtěli, takových cedulí jim potom ouředník podpisovati povinen nebude. Též i toho se při tom šetřiti má, když se takové cedule ouředníkovi dodávají, aby vrchu na nich, kterej den se to stalo, poznamenáno bylo. Též ouředník na to všelijak pozor míti má, aby písař[i] každej tejden registra téhodní pod rubriku neb titule vytahovati neobmeškávali; tak aby se na každý čas věděti a najíti mohlo, kde a nač aký náklad jest, komu co vydáno aneb kde by se ještě co od koho přijíti neb komu lodati mělo. A poněvadž pro nečastné vytahování registr téhodních pod titule nejspíš rozliční spletkové a omylové potom při počtech se nacházejí, protož ouředník šelijak nad tím ruku držeti a to tak opatřiti má, aby se takový nedostatky záhy předjíti mohly. A jestli by se písaři podle týto instrukcí v tomto neb jiném kterým artikuli tak nechovali a v tom co zoumysla zanedbati chtěli, toho ničehéhož ouředník jim trpěti ani přede mnou tajiti nemá, anobrž abych to prve, nežli by se mi škoda stala, neb oni se sami skrze to zavedli, věděl, jak při nich to zastaviti, protož mi o tom o všem časně oznámiti má.

78. *O pivovárních registřích.* A ačkoli nahoře při pivováře to nadíle doloženo jest, kterak se sládek strany várek a vystavování piva chovati má; však nicméně též sobě písař důchodní zvláštní a pořádný registra varní založiti, a do těch z registr sládkových, kdy která várka udělána, co k ní a jakého sladu vzato, neb kolik z ní věrtelův piva komu a po čem vystaveno jest, na čisto vytahovati má, aby se taková registra potom při počtu bez omylu najíti mohly.

79. *O čeledních registřích.* Co se pak čeládky dotejče, poněvadž se té do roka několik set za službu vydává, na taková vydání písař též zvláštní pořádný čelední registra držeti a v těch pilně poznamenati má, kdy který čeledín k službě přistoupí, a co mu se do roka služby dáti má, dokud sloužil, a co mu se až do počtu vydalo; a jestli by který dříve roku svého ušel, aneb prve, nežli by dosloužil, umřel, to se též hned ten den za paměti v týchž registřích doložiti má, aby se to všecko při počtu, komu co dáno neb pozůstáno, bez omylu vyhledati mohlo. A aby čeládka věděla, z čeho slouží a co se jí na každý čas pozůstává, protož písař, jakž i nahoře v jiným místě dotčeno, s každým vruby míti a v tom se tak spra-

viti má, aby čeládka sobě do něho co stěžovati neměla, anobrž s lepší chutí sloužiti hleděla.

80. *O vybírání slepic a vajec.* Co se pak vybírání některých platův stálých nepeněžitých dotýče, jakožto slepic, vajec a za roboty ženný, při tom tento neřád se nachází, že ačkoli sobě písaři takový platy od [čti: do] registr svých v jedné summě, jakž za příjem, tak také za vydání kladou, ale jak by to vyplněno bylo, a nepozůstává-li něco toho pro zanedbávání písařů za lidmi, se to z tak krátké zprávy při žádném počtu vyhledati nemůže; a poněvadž písař z týchž důchodův tak dobře jako z jiných odpovídati a pořádný počet učiniti povinen jest, protož jemu to budoucně při žádném počtu více tak passirováno býti nemá, než co se toho kdy z který vsi a od koho přijme, na to písař pořádný registra držeti a potom ku počtu položiti má, a co se koli kterého roku vybéře, to a nevíce písař sobě proti příjmu a vydání položiti může, a ostatek, co by ještě při počtu za lidmi pozůstávalo, to sobě mezi jiný dluhy položiti má.

81. *O řemeslnících a díle jejich.* S řemeslníky všelijakými písař pořádný cedule řezané zdělati a do těch s pilností zapisovati má, co se kdy komu kterej týden na penězích neb jinak na profantu až do oučtu vydává; nicméně při vyjití roku a zavírání počtu písař od jednoho každého pořádný kvitancí, a ty s těmi cedulkami, ku počtu položiti má. A poněvadž každej rok týmž řemeslníkům veliká summa peněz se vydává: protož ouředník spolu s písařem k tomu se snažiti mají, aby dílo jejich při témž času od nich přijato a pořádně, co kterej rok dělá, poznamenáno bylo.

82. *O průvodích ku počtu náležejících.* A poněvadž jiných vydání a outrat při tom zboží každej rok do některýho tisíce bejvá: protož písař toho tak šetřiti má a v tom se tak ujistiti, aby na ta všecka a všelijaká vydání, kdež jen býti může, počnouc od kopy míš. a co na[d] to vejše jest, kvitancí, certifikací neb jiný průvody ku počtu položeny byly. A jestli by se písař v tom tak nezachoval a co toho zoumysla zanedbávati chtěl, taková vydání jemu při počtu passirovány nebudou a býti nemají.

83. *O oukolích všelijakých.* A jaký také ouředník kdy komu oukoly z čeho projednávati bude, toho všeho bez prodlévání písaři pořádný poznamenání rukou svou sepsané neb podepsané podati má, aby písař časně o tom vědouc, co se komu dáti má, věděl se s jedním každým jak o to urovnati. Avšak dříve nežli se komu za jaký dílo, buď oukolem neb jinak projednané, zouplna doplatí, ouředník prve na to vycházeti, a pohledíc, jak které dílo vykonáno a uděláno jest, písaře v tom dále spraviti má: taková pak okolní neb jiná poznamenání od písaře podle jiných průvodův ku počtu položeny býti mají.

84. *O vydání peněz.* Co se pak synům a dcerám mým neb čeládce naší, bud peněz hotových, i jinak za všelijaký potřeby, neb na poručení, peněz po menších summách porůznu vydávati bude, na to písař pořádný partikulář založiti a držeti má, do kteréhožto vše, co se kdy toho vydá, od některého z synů mých expresse celými slovy, a podle toho i jinými ciferními počty, s pilností poznamenáno a zapisováno býti má. Než na jiná větší vydání jemu vše kvitancí ode mne vydány budou. A jestliby písař sám toho zanedbati chtěl, a na ta všeckna a všelijaká vydání, co se mně, synům neb dcerám mým i jinak na poručení vydá, pořádný kvitancí, certifikací neb podepsaný partikuláře ku počtu nepřiložil, to jemu passirováno nebude a býti nemá.

85. *O registřích písaře obročního.* Co se pak písaře obilného dotejče, ten se v přijímání a vydání obilí, též i vpisování registr a cedulí téhodních a vytahování pod rubriku, tím vším způsobem tak zachovati má, jakožto nahoře o písaři důchodním jest.

86. *O vrubech na vydání obilí.* Ačkoliv [čti: A cokoliv] písař obroční všelijakého obilí, sládkovi k polívání, pekaři, k setí, též pro koně a voly, neb šafářce na drobný dobytek, i vovčákovi vydávati bude, na to s jedním každým pořádný vruby držeti a je potom ku počtu položiti má.

133.

Griespekův řád selský čili artikulové soudní na panství Nelahozeveském

z roku 1588.

Starý přepis tohoto řádu selského, psaný rukou skoro souvěkou anebo na počátku 17. věku, zachoval se v sešitě kvartovém o 16 listech, jenž jest všit před Griespekovskou instrukcí pro úředníky (zde předcházející) ve sborníku archivu města Prahy č. 324, nadepsaném: Chaos rerum memorabilium III. Ač ruka v tomto kvartovém sešitě vypadá mladší, než ta, která opisovala instrukci Griespekovskou pro úředníky v sešitě foliovém, chyby a nepravidelnosti jazykové a pravopisné jsou v obou rukopisech stejné, i jsou nejspíš přejaty z rukopisů málo starších, které snad pocházely z jedné ruky v panské kanceláři Griespekově. Číslování článků 1—36 nachází se již v starém rukopise. Palacký otiskl tento řád selský v Časopise Českého Musea 1835 str. 153—162, kdež hleděl jazyk učiniti pravidelnějším a správnějším, ale ty opravy jsou v přítomném otisku zase větším dílem odčiněny. Ostatně viz vydavatelův úvod k instrukci Griespekovské výše na str. 298. Instrukce úřednická i řád selský Griespekův byly z Musejníka otištěny v Plzenských Hospodářských Novinách 1890 str. 115—148, a řád selský sám též Karlem Čížkem v Ústavních Právích, díl III. 1886 str. 2—8.

Milujte spravedlnost, vy kteří soudíte zemi.
Ora et labora, dabit tibi Deus omnia bona.

1588. Artikulové oznámení při soudu lidem, jak a v čem se zachovati a vyvarovati mají, podle jistého poručení JMti pána dědičného panství Nelahozeveského.

Florián Griespek z Griespachu, na Kaceřově, Rožmitále a Nelahozevsi, Jeho Milosti Císařské rada, poroučeti ráčí všechněm poddaným svým na panství svém Nelahozeveském podle níže položenejch oznámení artikulů, jakž obyčej a řád chvalitebný ukazuje, aby se jeden každý tak a nejináč pod skutečným trestáním zachoval.

1. Předkem a nejprve na slovo boží do kostela jeden každý, když se služba boží doma aneb jinde, tu kdež náleží, děje, též i ve dni sváteční na kázání aby chodíval a čeládku svou také k tomu jměl a přidržel. Jestliže by pak který soused toho zanedbával, ani sám doma jsa nešel aneb čeládky své nevypravil, ten každý deset kop gr. pokuty dáti povinen bude. A na to pozorné kostelníci zřízení, kdo v kostele jest a kdo není, shlídnutí míti mají a takového hned před rychtáře obeslati, a takové pokuty rychtář aby povinen byl dopomoci; a pakli by té pokuty neměl, tehdy vězením aby trestán byl. A taková pokuta, co od koho vybrána bude, kostelníci do registříků sobě vepsati dáti mají a každé čtyři neděle na zámek týž registřík ukazovati mají; co se pak té pokuty sejde, ta nejinam než k potřebám zádušním obracena býti má.

2. Všelijací neřádové, kteří by byli proti pánu Bohu všemohoucímu, ti aby zastaveni byli a žádnému všelijakým způsobem trpíni nebyli. Jestliže by se pak co toho nenáležitého dopouštěl, buď kdokoli, ten každý má dostatečně k vejstraze a ku příkladu trestán býti jiným.

3. Lání, všelijaká přísahání, hromování, nevážná mluvení, buď z ožralství, buď z oumyslnosti, ty se všem přísně zapovídají. A vám rychtáři a konšeli, slyšíc to od koho koliv aneb zprávu maje o kom, že by se kdo toho dopustil, přísně se poroučí, abyšte takového z vejstupku učiněného trestali; a jestliže by jednou i podruhé toho nepřestal, a více se dopouštěl, o takovém se pánu aneb ouředníku oznámiti má dále, jakož to vrchnost bude věděti, jemu to jak přetrhnouti. Jestliže by pak ouřad toho dopouštěli a nepřetrhovali, jakž tato zápověď obsahuje, o to mají dostatečně skutečným trestáním k vejstraze jiným trestáni býti, tak aby v tom dobrý a chvalitebný řád zachován byl.

4. Jeho Milosti pánu aby jeden každý z poddaných ve všem věrnost a poslušnost poddanou i proti tomu každému na místě od JMti ustanovenému zachoval; neb tomu — jakž písmo velí: poddáni buďte vrchnosti své pro Boha, nebo vrchnost jest zřízena od Boha k ochraně dobrých a ku pomstě zlých, ne nadarmo meč nese, než aby se jí poddanost bála; a kdož by se vrchnosti protivil, zřízení božímu

by se protivil — jeden každý povinen jest [dosti] činiti. Protož můž se každý věděti v tom, jak podle tohoto předložení zachovati.

5. Rychtářův a konšeluo od JMti pána zřízených abyšte všickni poslušni byli pod přísným trestáním na zdraví i na penězích, jiným ku příkladu.

6. Peníze sirotčí a purkrechtní aby na právě a ne pokoutně kladeny byly, aby v tom zmatku nebylo.

7. Kdož by komu grunt a statek prodal, to aby sobě tím neodkládaje do register gruntovních, zač a za jakou summu co prodáno, zapsati dal, tak aby z toho nějaké nesnáze a zmatkové nepošli a naposledy i škody skrz to nezašly.

8. Rolí a luk aby jedni druhým bez vědomí JMti pána aneb ouředníka nezastavovali, ani od gruntův neodprodávali. Pakli by se kdo toho dopustil a rolí neb louky od gruntův rozzastavoval aneb odprodal, o to všechno přijíti má, a k tomu trestání skutečného i pokuty neujde.

9. Jedni na druhých gruntech aby (kromě nápolku, však s jistým vědomím i dovolením pána neb ouředníka) nevosívali, než aby každý k svému užitku hleděl na své rolí vosívati a rolí nezpušťovati; a to pod přísným trestáním a pokutou.

10. A kteříž by pak od koho buď dědin neb luk něco v zástavě měli, to aby hned od dneška v týmdni zase navrátiti povinni byli, pod pokutou 10 kop grošů českých, a dvě neděle vězením trestán býti má.

11. Souhrady a ploty, ty aby dělali a spravovali, kdež jest toho potřeba, aby jedni druhým škody buďto dobytky neb jináče nedělali: kdož by pak toho neučinil, o to skutečně trestán býti má.

12. Ourok aby vybírán a spravován byl ode všech zouplna konečně ve dvou nedělích před sv. Jiřím aneb před sv. Havlem na minci dobré české, a při tom času kdož by nespravil, čímž by povinen byl, má o to dostatečně trestán býti.

13. Strany pak ohně, jakž se toho mnoho nachází, že skrz neopatření, a zvlášť od čeládky nešetrný a nevážlivý ano i hospodáře mnohého nedbanlivého, škoda nemalá se ohněm shoření, nercili jednomu, ale mnohým děje: protož rychtáři a konšelé k tomu dostatečně každé čtyry neděle k jednomu každému sousedu, jak se u koho topí a jak se šetrně v svém domě má, dohlídejte a přísné domluvení a napomínání čiňte. Neb takový host nenadále přicházející jednomu každému vděčný není, jak ono přísloví: „u sousedů hoří, vodstav svýho,“ an možné není, jsouc obklíčen: i protož opatrnosti žádnému nezbejvá, je [sic, jim?] sluší časté napomínání činiti, nebo opatrností mnohé věci se předcházejí. A [s] světlem žádný aby nechodil do chlévů, do marštalí, do stodol a do komor, a zvláště pak s loučí, jak se to při mnohých nachází, bez lucerny. A přediva, pak konopě a lny v jizbách neb světnicích aby sušeny nebyly bez zvláštního opatření od ouřadu a s povolením jejich.

Voheň kdyby od koho vyšel, buď ve dne nebo nočním časem, a ten že by hned pokřiku k hájení neudělal, až by se již oheň rozmohl: takový na hrdle trestán býti má. A když by koli voheň z dopuštění božího vyšel, sousedé všickni i s čeládkou svou sběhnouti se mají a hájiti, vezmouce jeden každý z domu svého potřeby k tomu náležitý. K tomu ke všemu rychtář a konšelé obzvláštní pozor k jednomu každému jmíti mají, a na to opatření před rukami vždycky pohotově, jakožto žebříky a háky několika v domě rychtáře neb některého konšela s vědomostí vší obce míti mají, to pod skutečným trestáním ouřadu se poroučí. A kdož by se v tom ve všem tak nezachoval a co toho dopustil, ten má každý na hrdle i na statku trestán býti, tak že se jím jeden každý káti má.

14. Když by koli od pána neb ouředníka do které vsi s zámku cedule poslána byla, hned ji sobě rychtář (a v nebytí doma rychtáře, tehdy starší konšel) přečísti dáti má, a oč se píše aneb vzkazuje, bez všelijakého zameškání a prodlévání aby to vykonáno a spraveno bylo, pod nemilostivým trestáním.

15. Krčmářové, kteří piva šenkují, neužívajíc v tom nižádného fortele, (jakž se to při mnohých nachází, že piva zjinačují pro svůj oužitek), aby podle spravedlnosti, buď to od lidí do domu braní a pitelům domácím i přespolním dávání, v tom se zachovali; jestliže by se toho čeho nenáležitého který krčmář dopustil, má o to dostatečně pokutou i vězením trestán býti, a rychtář s konšely to opatrovati a k tomu dohlídati mají pod skutečným trestáním.

Také se krčmářům přikazuje, aby žádnému domácímu ani přespolnímu, který by do krčmy proto toliko přišel, aby na řád pil, piva nedávali, leč by od něho prve braň vzata byla, dotud, dokudž [by] od něho zase domů jíti nechtěl. Jestliže by se pak který krčmář tak nezachoval, a skrze to v krčmě svády a bitvy by se staly, tehdy krčmář dostatečně a hodně o takovou věc přísně trestán a pokutován býti má.

Co se pak domácích sousedův a jiných poddaných panských dotýče, těm na dluh piva přes 30 grošů míšenských věřeno aby nebylo. Jestliže by pak který krčmář mimo tuto jistou zápověď věřil, na nižádným více každému krčmáři dopomoženo nebude, a k tomu trestání podle vyměření neujde. Též pak nočního sedání přílišně nenáležitého, jakž se toho mnoho děje, nesmírně dopouštějíc do půl noci i přes noci až do dne pro nějaký svůj oužitek, což jest proti dobrému řádu, to přetrhovati a dopouštěti nemají pod nižádným vymyšleným způsobem a pod uvarováním nemilostivého trestání. Při tom se též oznamuje jednomu každému krčmáři, aby v domě svém povalečů, lotrů a kurev nepřechovávali, jakž to mnozí činí, že dopouštějí všelijaké neřády, rozpustilosti proti pánu Bohu. Jestliže by pak který krčmář takového zlého předsevzetí [se] dopustil, má dostatečně vězením trestán býti, a pokuty dvacet kop míš. propadnouti má, [v] to[m] nemaje žádné milosti užiti.

16. Rychtáři a konšelé abyšte hromady nedělali bez zvláštní potřeby panské; a když by se pak hromada obecní buď o panskou potřebu aneb obecní dělala, jeden každý soused sám osobně do hromady choditi má. Který by pak zoumysla nepřišel, a jsa doma, na místě svém někoho nebo ženu, jakž mnozí ten obyčej mají, poslal, ten každý aby pokuty rychtáři a konšelům 10 grošů českých položil.

17. Her všelijakých, jakožto v karty, v kostky a v koule, ty se všechněm přísně zapovídají, aby jich u sebe nedopouštěli, buď vo peníze ani v krčmě vo pivo aneb oč koli, pod nižádným způsobem. Kdož by se pak toho dopustil a tak nezachoval, ten každý, buď který z hospodářů nebo krčmářů i s těmi, kdož by hráli, dostatečně trestán býti má, a to pod pokutou 2 kop grošů českých, k tomu s pilností rychtář s konšely dohlídati mají, a takový neřády přetrhovati a netrpěti; taková pak pokuta má obrácena býti k obecnímu dobrému.

18. Přástek aby žádný u sebe nedopouštěl, a zvláště pacholkům a pacholatům, a kdož by je u sebe dopouštěl, JMti pánu pokuty bečku soli aby dal. Rychtář ať na to pozor se vší bedlivostí má, neprohlídajíc ani promíjejíc v tom nižádnému, kdož by se toho dopustil, o tom každém aby vrchnosti oznámil; a pakli by rychtář v tom se tak nezachoval, o tom věda, takovou pokutu bude též povinen.

19. Sirotků panských žádný aby sám sobě ani jiným nepřistavoval, než na zámek před vrchnost pána svého aneb ouředníka na den sv. Martina aby je stavěli; a ti mají podle vůle páně neb ouředníka v místa hodná v službu k jakéžkoli práci obráceni býti, však bez ublížení a s dobrým jejich opatřením.

20. Sirotkům ani žádnému jinému bez vědomosti a povolení pána neb ouředníka na panství páně ani jinam aby žádných peněz z práva vydáváno nebylo, a to proto, že mnozí marně utrácejí.

21. Sirotci, kteří jsou zběhli a před pána svého se nestavěli, těm aby povědíno bylo, aby se zase navrátili konečně ve čtvrti letě, nechtí-li o svou spravedlnost přijíti.

22. Čeledi jedni druhým aby neloudili, a kdož by v tom shledán byl, má o to skutečně trestán býti; týž čeledi vandrovní, sběhlé od jiných hospodářů, podle zřízení zemského aby žádný bez listův a vědomí pána neb ouředníka nepřijímal; pakli by se kdo toho dopustil, pokutu podle vůle vrchnosti propadnouti má.

23. Co se dotejče nádenníkův a oukolníkuo i všelijakých jiných dělníků, podle svolení sněmovního všech třích stavův*) aby se v placení za jakéžkoli díla tak a nejináč jeden každý zachoval a více nad uložení neplatili, a to pod pokutou podle vůle pána neb ouředníka.

*) Z let 1547 a 1549, viz výše str. 134 č. 63.

24. Zhoubcův zemských všelijakých aby nepřechovávali ani jakým vymyšleným způsobem fedrovali, nýbrž stal-li by se od koho jaký pokřik, buď z domácích neb přespolních, jeden každý pomoci honiti má, tak aby škůdci takoví právem ob-

klíčeni pro ochranu jednoho každého byli; to pod pokutou na hrdle trestání k vejstraze jednomu každému pro uvarování toho všeho.

25. Lovův a všech myslivostí v lesích, v řekách, v struhách, ty se všechněm zapovídají pod přísným trestáním. Jestliže by pak jeden do druhého to věděl, a na něj toho neoznámil vrchnosti aneb rychtáři, na kom by se to potomně shledalo, trestání hodného ujíti nemá, [ne]jináče než ten, který by takové věci se dopustil, a při tom pokuty prostici soli dáti povinen bude beze vší milosti.

26. Kdož by z dobrých lidí myslivost provodil na panství JMti páně, buď s chrty, s ručnicí i jinak, při kterékoli vsi (zvláště z těch, jimž JMt pán myslivosti na gruntech svých zapověditi ráčil), hned, kdož by je uhlídal, aby oznámil rychtáři a konšelům, a oni aby hned vyšli a zvěděli, kdo jest, a to osvědčili a dali znáti na zámek pánu neb oufedníku. Pakli by stavu rytířského nebyl, aby jej vzali a na zámek pánu neb ouředníku přivedli. Pakli by se tak nezachovali, o to dostatečně trestáni býti mají pod nemilostí.

27. Do lesuov panských aby žádný bez hajných nejezdili ani v nich nesekali. Jestliže by kdo v tom postižen byl, má od hejných vzat býtí, a jako jiný zloděj na zámek přiveden a podle vůle páně trestání ujíti nemá.

28. Kteří louky neb rolí vedle řeky panské mají, těm se o to přikazuje, aby břehů nezasekávali, a tokův nesúžovali, tak aby voda [u] veliké povodni odpad volný míti mohla, a JMti pánu i vám taky škody nečinila, pod skutečným trestáním.

29. Strany přímluv aby se jeden každý k žádnému jinému neutíkal, než toliko ku pánu aneb ouředníku, neb od něho každý má spravedlivě opatřen býti beze všech darův. Pakli by kdo přes to jinde sobě přímluvy hledal, o takovou věc podle vůle páně trestán býti má.

30. Slibův a rukojemství na jiná panství aby žádný nečinil, aby skrz to pán aneb ouředník zaměstnání neměl. Pakli by se kdo toho dopustil, z toho aby se sám vyvazoval a k tomu skutečně trestán býti má.

31. Do cizích mlejnů aby žádný nevozil, než do panského Nelahozeveského mlejnu, neb o tom od pána a ouředníka mlynáři poručení mají, aby lidem spravedlivě dělali; a pakli by se komu co od nich ublížilo, a že by nespravedlivě zase ze mlejnu vydávali, ten každý oznámiti může pánu aneb ouředníku, má to jemu k nápravě slušně přivedeno býti, takže se v ničem žádného skrácení státi nemá. Pakli by se toho kdo dopustil a jinde do cizích mlejnův vozil, ten každý, kdož by v tom usvědčen byl, pokuty dvě kopy míšenské propadnouti a k tomu ještě dvě neděle trestán býti má jiným ku příkladu.

32. Strany lovu, provozování myslivosti, když by kdy z zámku sousedům oznámeno bylo, aby na lov šli, tehdy v místo oznámené aby se všickni pospolu najíti dali, a to jedné chvíle, tak aby v tom nedostatku, pro nesjití a na druhé oče-

kávání, myslivost a lov se nemeškal a nemařil. Jestliže by pak kdo nešel aneb na místě svém hodného neposlal, ten takový strych ovsa pokutou povinen bude dáti a k tomu vězení prázen nebude za tejden. Též psů domácích aby žádný do pole s sebou nebral, to proto, že se od nich nemálo zvěři v niveč jinam rozptyluje a rozhání; kdož by se pak toho dopustil, ten každý svého psa na zámek přivísti musí a sám osobně přední podsvrchní pazour jemu utíti přidržán bude.

33. Na smrtedlné posteli kdož by koli ležel a o svém statku poručenství činiti chtěl, tehdy aby k tomu přivolán byl rychtář s konšely a komuž by se poroučelo; a z přátelstva neb vlastních dědicův téhož člověka žádný přítomen bejti nemá; a tehdáž hned bez odkladu rychtář s konšely poslední vůli jeho na papír někomu pro lepší pamět zapsati dáti mají, a potomně jestliže by ho pán Bůh uchovati neráčil, takové poručenství na zámek k registrům gruntovním dodáno býti má. A po smrti téhož hospodáře i jednoho každého rychtář s konšely do statku zůstalého vjíti mají, a to vše opatřiti a zamknouti, tak aby nic zmařeno nebylo, a o tom na zámek nemeškajíc pánu neb ouředníku oznámiti mají proto, aby se svrškové sepsali a sirotci dostatečně ve všem opatřeni byli.

To se pak vymiňuje, aby se žádnému kšaftu činiti při poslední vůli odkázání a poručení na jiné panství bez dovolení vrchnosti nedopouštělo, nebo takový kšaft v nic obrácen býti má: to proto, že mnohokráte nevole a znamenité nesnáze skrz to pocházejí a potomně i vrchnosti zaměstnání. Kšaft aneboližto poručenství podle práva ve čtyrech nedělích přátelům přečten a oznámen býti má, a to z práva vyjíti má.

34. Dobytka hovězího žádný bez vůle a vědomí pána aneb ouředníka mimo potřebu panskou jinam aby neprodával: kdož by se pak toho dopustil, a jinde dobytek začkoli prodával, tehdy takovou summu propadnouti má a trestání dostatečného neujde. A protož kdož by co prodati chtěl, nahoru prve řezníku oznámiti má, on s ním podle slušnosti smlouvati bude, a na zámku podle smlouvy zaplaceno býti má.

35. Škod na lukách, polích a zahradách nebo štěpnicích jedni druhým aby nečinili, a zvlášť pak na osetí pasením od dobytka anebo žetím, i všelijakým vymyšleným způsobem. Kdož by se pak toho dopustil a v tom postižen byl, ten každý aby tomu, komuž by škodu učinil, podle obvedení od ouřadu a uznání jich práv byl, a k tomu přísně trestán býti má k výstraze každému.

36. Podruhův do vsi aby každý bez vůle a vědění pána aneb ouředníka, též také rychtáře a konšelů [k sobě nepřijímal, a kdož by tak se nezachoval *], ten pokuty dva strychy ovsa povinen dáti bude a trestání skrze to neujde.

*) Slova „k sobě . . . nezachoval“ nejsou v rukopise, než jen v otisku, snad Palackým doplněna z domyslu.

Týž podruhové, kteří ve vsi jsou, ti předně všickni na díla viničná a jiná panská choditi mají. Jestliže by pak který, maje své tu obydlí, choditi ani sousedům z peněz dělati nechtěl, a jinde na grunty odcházel, toho každého rychtář s konšely vzíti má a na zámek postaviti; nebo pán takových na gruntech svých trpěti nechce, nýbrž ze vsi aby se vystěhovali a gruntů panských prázdni byli; to pod nemilostivým trestáním.

A poněvadž pak tato dobrá a chvalitebná předložení zřízena jsou z poručení milostivého JMti pána, JMt pán ke všem té naděje bejti ráčí, že se v tom ve všem tak a nejináč jakožto věrní poddaní poslušně zachovají; a když tak učiní, JMt pán ráčí jim to svou milostí spomínati a v věcech slušných milostivě nahrazovati. Kdož by se pak tak nezachoval, jakž tito artikulové vypovídají, ten každý jakožto neposlušný a přestupník toho chvalitebného řádu má skutečně trestán býti, takže se jím jeden každý káti má, ku příkladu jiným. Protož jednomu každému jsouc o tom oznámeno, můž se v tom věděti jak zachovati.

Stalo se na zámku Nelahozeveském, v pondělí po novém létě, léta Božího tisícího pětistého osmdesátého osmého [4. ledna 1588]. A tak vzdán soud.

134.

1588: Pravidla cechu řezankářů v Domažlicích.

V královském městě Domažlicích byl cech řezankářů aneb slamořezačů, kteří se svými stolicemi stávali na náměstí mezi sloupy pod podloubím blíže děkanského kostela, a z dodané jim slámy dělali hospodářům řezanku pro koně i pro hovězí dobytek, kterou odváděli ve kbelcích; za svou práci dostávali stravu a mzdu. Aby se při tom zamezily šidby, obojí rada města Domažlic roku 1588 ustanovila a obnovila řezankářům jistý řád, jenž zapsán byl do knihy městské pod názvem „nařízení mezi slamořezači.“ Každého roku byl mezi nimi ustanoven starší, a krom toho dvě osoby z obce měly k nim dohlédati. Kdo by odváděl řezanky málo nebo dlouhou, měl býti trestán šatlavou nebo na penězích. Ustanovena byla též určitá mzda, nad kterou nikdo neměl řezankářům platiti. Purkmistr a páni potvrdili také řezankářům pravidla o účastenství při službách božích v neděli a ve svátek i při pohřbích, jež oni sami předložili. Roku 1616 rada městská mzdu dřívější zvýšila, s čímž řezankáři se spokojili. Slamořezači přísahali „panu purkmistru, pánům radním a tolikéž pánům starším obecním i vší obci města Domažlic.“ Musili-li řezankáři býti všichni z Domažlic, či měli-li do jejich cechu přístup také obyvatelé okolních vsí, není patrno. Zprávu o tom podal Ivan Kitzberger v Českém Lidu XII. 1903 str. 438.

135.

1589, 29. června: Vrchnost Děčínská pěti vesnicím v rychtářství Liboucheckém odpouští odúmrti za náhradu.

Günter z Binova (Bünau) na Schausteině jakožto vrchnost Děčínská vydal 29. června 1589 německý list tohoto smyslu: Jakož jsme s poddanými svými ve vsech řečených Künigswald,

Tissa, Schneedorf, Raitza a Oberwalddorf,*) kteréžto vsi k soudu Königswaldskému patří, dlouhá leta v rozepři byli, poněvadž tu v Čechách v nedostatku životních dědicû nápad jde ku panství, ne tak jako vedle saského práva. oni pak se povolávali na list někdy pana Mikoláše Trčky pána na Děčíně,**) jenž udělil svobodu od toho netoliko jedné vsi, ale všem poddaným toho panství; ale ten list měl býti vtělen do knih města Děčína, a nebyl, také o Königswaldě v něm nebylo zejména nijaké zmínky. Jakož pak poddaní toho panství rozličné s strany toho jsou s vrchností porovnáni, tak že některé vsi od koupí platí, jiné pak vždy připouštějí nápady: o to jsem s Königswaldskými učinil takové narovnání, aby zůstali při listu p. Trčky a nejbližší přátelé dědili, ano i aby s povolením vrchnosti a bez škody životních dědicû mohli kšaftovati, a za to aby při změnách čili koupích platili nám ze sta kop jednu kopu, a když by nebylo přátel do čtvrtého kolena, aby nápadové k nám chodili. Tuto smlouvu mohou dáti vložiti do knih města Ústí n. L., a obojí strana má ji držeti pod pokutou 1000 kop, z kteréž by připadla jedna třetina méstu Ústí, třetina ku kostelům, školám, špitálům a chudým, a třetina uražené straně. — Výtah Tomkův z archivu Děčínského (snad zámeckého).***)

*) Ves Königswald, Regis Silva, táhnoucí se asi hodinu cesty mezi Nakléřovem (Nollendorf, a Jílovým (Eulau) pod horami Krušnými, dostala to jméno po královském pomezném hvozdě, v kterémž byla založena; česky slula Libouchec po říčce Libouchci, kteráž tou vsí protéká od západu k východu a u Podmokel vlévá se do Labe. Ostatní čtyři vsi, jež náležely rychtou k Libouchci, stojí vesměs něco severněji v horách: Tissa, jakž se nyní píše, jmenovala se nejspíš po česku Tisá. Schneedorf snad jest nynější ves Schneeberg pod horou téhož jména, Raitza stojí u samé nynější hranice zemské severně od Tisé, Oberwalddorf jest nejspíš nynější ves Oberwald severně od Nakléřova.

**) Tomek učinil si příliš krátký výtah z listu českého, kterým Mikuláš Trčka z Lipy a z Lichtenburka dne 10. září 1511 „potvrzuje Děčínským odúmrti a nápady.“ Z toho není patrno, zdali ten list vztahuje se jenom na město Děčín, anebo také na ostatní panství Děčínské.

***) Přítomný list z 29. června 1589 byl Liboucheckým potvrzen dne 19. března 1665 Františkem Sigmundem z Thunu, pánem na Děčíně (Výtah Tomkův z archivu Děčínského.) — Srovnej níže z. června 1621

136.

1589: Řád viničný města Loun.

„Artikulové pergmeistrům, nákladníkům, viničné čeládce i jiným vůbec náležití, opět znovu od JMCské p. rychtáře, p. purgmistra a pánův obojí rady i na místě vší obce města Lúna l. P. 1589 přehlednutí, pospravení a utvrzení,“ obsahují 9 článků náležitých k povolání perkmistrů, 15 článků náležitých nákladníkům, a 27 článků náležitých vinařům a čeládce viničné. Tištěno na str. 5—19 spisku: *Dějiny Lounského vinařství,* vydaného učitelem Juliem Hellerem, v Lounech 1858, stran 27, 8°.

137.

1589: Výčet rychtářův na panství Třeboňském a jich odměn.

Rychtářové vesničtí za svou práci mívali rozmanité odměny; za výkony soudní mívali podíl z předepsaných při tom tax, někde byli osvobozeni od robot a dávek k vrchnosti. Na panství Třeboňském za vybírání penížitých úroků a jiných dávek od poddaných k vrchnostem rychtáři dostávali každého půlléta určitou penížitou odménu; o tuto odménu zmenšil se příjem

[illegible] *hospodářské:*

[illegible] ubytky, o než důchod panský [illegible] v rukopise [illegible] městečkách [illegible]

[illegible]

138.

Řád předepsaný Jindřichem Kunatou Dobřenským z Dobřenic na statku Valském roku 1589.

V archivě Českého Musea nachází se pozemková kniha statku Valského, foliant v pěkné původní kožené vazbě. Na prvním listě jest prvotní nápis:

Registra purgrechtní statku Valského, s obzvláštní pilností a bedlivostí spravená a v dobrý řád uvedená leta Páně 1589.

Obyčejné zápisy počínají se na listě 5.; jsou uspořádány tak, že každé vesnici vyhrazena byla jedna částka knihy, a rovněž jednotlivým usedlostem v jedné každé vsi určeno bylo několik listů, na kteréž zapisovány byly koupě té usedlosti jedna po druhé, a ku každé koupi připisovány byly vyplacené splátky. Nejstarší zápisy nepocházejí ve všech vsech z roku 1589, jak by se mohlo podle nadpisu očekávati, nýbrž z let rozličných 1586—1601, a všechny zápisy i splátky z těchto let jsou psány jednou rukou; potom pokračováno jinými rukami v letech 1602—1629, a při některých vsech a usedlostech jsou zápisy také ještě z let 1651-1661. Zapisováno bylo do té knihy při výročních soudech, kteréž hlavně sloužily ku konání rozličných pořádností a k jich zapisování. Když takový soud se nekonal, nezapisováno toho roku nic. Jsou o tom též poznámky; tak při vsi Vale nebo Valích (užívá se v té knize obojí formy toho jmena): „Leta 1617 nebyl držán soud na Vale.“ Při vsi Křemenici: „Buď ta paměť, že od leta 1601 soudové držáni nebyli, a to za příčinami některými slušnými, že se v těch letech vrchnost proměnila, až do leta 1606, zase soudové se držeti počínají“. Poznámka o dlouhé přestávce v letech 1630—1650 vytištěna jest níže pod číslem 36.

Statek Valský skládal se tehdáž z 9 vsí, kteréž ležely ve dvou skupinách daleko od sebe odlehlých; v jedné skupině byly vsi Valy nad Labem a Lepejovice u Choltic; ostatní vsi ležely na horách Železných, totiž Kameničky a Zubří, kteréž posledně před rokem 1848 patřily ku panství Nasavrckému, a Křemenice, Barovice, Nehodovka, Chloumek a Spálava, kteréž před rokem 1848 náležely ke statku Studenci u Chotěboře.

Držiteli statku Valského okolo roku 1600 byli rytíři Kunatové Dobřenští z Dobřenic, o čemž psáno v Pam. arch. VII. 164, IX. 438, též v Sedláčkových Hradech I. 205. Dle nahodilých poznámek v naší knize vládl na Vale 1589—1613 Jindřich Kunata nebo Kunát Dobřenský z Dobřenic, kterýž r. 1620 připomíná se jako zemřelý; vdova po něm Maruška Dobřenská rozená z Bubna vládla 1620—1625. Dle poznámky při Barovicích r. 1629 vládařil k ruce sirotčí Jindřich Dobřenský z Dobřenic na Libanicích, Vorli a Vale. V letech 1651-1656 vládla na Valsku jeho sestra pí. Kateřina Veronika Lukavská rozená z Dobřenic, a r. 1661 panna Lidmila Johanna Lukavská z Lukavice.

Hned na dolejší polovici té strany prvního listu, na které jest psán nadpis výše uvedený, napsány jsou závazky neboli formule přísah, jaké činili konšelové a hajní při nastupování ve svůj úřad. Pak na straně třetí následuje oslovení, které panský úředník činil k rychtáři a konšelům při zahájení výročního soudu, a dále zápověď neboli spíše pravidla, jež při soudech byla čítána k obecnému zachovávání od lidu poddaného. Tím jest vyplněn list druhý

i třetí, a první strana listu čtvrtého. Vše to psáno jest jednou rukou, a sice tou, která do knihy vpisovala zápisy a splátky z let 1586—1601. Podobá se, že všechny ty formule a pravidla byly vepsány hned při založení knihy, tedy roku 1589. V otisku zde následujícím přidal jsem číslování 1—35, kteréž v rukopise se nenalézá. Na konci pod č. 36 přidal jsem zprávu psanou r. 1651, kteráž v rukopise stojí na druhé straně 4. listu.

1. *Závazek konšelům.* My, kteříž povoláni a zvoleni sme v tento ouřad konšelskej, slibujem a zavazujem se pánu Bohu všemohoucímu, urozenému pánu Jindřichovi Kunatovi Dobřenskému z Dobřenic, na Vale nad Labem a Vorli, věrně poddaně ouřad konšelskej vésti, tejnost rady držeti a ji nepronášeti, sirotkův a vdov nevopouštěti, jak k domácímu tak k přespolnímu, jak k bohatému, tak k chudému spravedlivě se chovati, buď pro přízeň i ne pro přízeň [sic], nevohlédaje se na žádné dary, než spravedlivě soudíce, ortele jednomu každému vynášeti. Toho nám dopomáhej pán Bůh všemohoucí ꝛc.

2. *Závazek hajným.* Slibujem a zavazujem se pánu Bohu všemohoucímu, urozenému pánu Jindřichovi Kunatovi Dobřenskému z Dobřenic, na Vale nad Labem a Vorli, v ouřadu svém hájemství věrně, poddaně, právě a spravedlivě činiti, za sebou nic nezadržujíc, N. JMti pánu lesy, kteříž jsou nám svěřeni a poručeni, bedlivě spravovati a k nim přihlídati. Toho nám dopomáhej pán Bůh všemohoucí ꝛc.

3. Všickni, ste-li tu *přísežní lidé, rychtáři a konšelé, předstupte!* Předkem a nejprvé, jakž toho obyčej při soudu bývá, aby přísežní lidé, totiž rychtář a konšelé, vystoupili, a kterak sou se, na přísahy svý pamatujíc, spravedlivě k tomu chovali, a jestli jest se komu od kohožkoli rychtáři neb konšelům ublížilo, aneb skrze nějakou neposlušnost k rychtáři neb k konšelům, tehdy aby to neníčky JMti pánu, vrchnosti své, oznámili. Tehdy ten a takový neposlušný má vysoce trestán býti, jak kdo zasloužil, aby se potom věděl jak chovati. Neb se o tom vždycky poroučí, aby rychtářů poslušni byli, neb se k tomu oni řídí, aby ne všecko na vrchnost vznášeno bylo. O tom se ví, že mnohokráte rychtář poručí a mnohej jednou neudělá. Protož oznamte, má-li kdo co s kejm, ať se mu vynahradí. JMt pán ráčí věděti v to jak vkročiti.

4. *Zápověď při soudích.* Nejprvé pána Boha všemohoucího abyšte se báli a přikázaní jeho svatá abyšte plnili. Neřádové, kteříž by se proti pánu Bohu a lidem i dobrému pořádku dáli, ty abyšte mezi sebou přetrhovali, a zvláště pak zjevných nevěstek, kteréž by ke zlému byly, těch abyšte mezi sebou netrpěli, ale ven z obce hnali.

5. Žádný hospodář aby u sebe *her* nedopouštěl, ani sám nehrál; kdož by se pak tak nezachoval a hry u sebe by dopustil, propadne JMti pánu pokuty bečku soli.

6. Žádný hospodář aby u sebe nedopouštěl zbytečných věcí, totižto oplzlého mluvení ani přísahání; u kohož by se to nacházelo, propadne bečku soli a k tomu vazbou trestán bude.

7. Každej *rychtář a konšelé* lidi v své správě opatrovati máte, o jich potřeby, žádné práce nelitujíc, ale nýbrž jim všem abyšte ve všem nápomocni byli, a tak jsouce toho dobrého pilni, jich v spravedlnostech a žalobách jich nevopouštěli.

8. Rychtář *žaloby* všecky a *dluhy* aby slyšel, mezi lidmi rovnal, lidem spravedlnost aby činil, k zaplacení dluhův aby dopomáhal, aby lidé sobě chůzí ukrátili. Pakli by nedopomáhal a ku pánu ukazoval, moha dopomoci a to doma srovnati, ten o to trestán bude.

9. Komuž by koli jaký *dluh* byl na kterým z lidí panských, ten žaluj rychtáři, pod kterýmžto dlužník jest. Pakli by skrz rychtáře dopomoženo nebylo, máš vznésti na JMt pána. Pakli by skrze nezaplacení dluhu kdo pro sebe stávky dopustil, tomu každému, kdož by proň hyndrován byl, škodu napraviti musí a o to trestán bude.

10. Jestliže by se kdo buď k rychtáři nebo k konšelům neposlušně zachoval, ten a takový o to skutečně trestán bude, i nad to vejš tu nápravu učiniti musí, kteráž mu JMtí pánem vyměřena a nalezena bude. Pakli by kdo pořádek tento opustil a moc svou nad kým provozoval, ten každý podle svého provinění skutečně na hrdle i na statku trestán bude. Než každý o svou křivdu má žalovati, a nemůž-li nápravy dosáhnouti, vznes to, cožť se od koho stalo, na JMt pána.

11. Kdož by komu *škodu* dobytkem nebo koňmi v obilí udělal anebo v lukách, toho aby nebil a nehuntoval, než zajma, má hnáti k rychtáři nebo k konšelu a tu škodu obvésti, a konšelé ihned s rychtářem všecky a všelijaký škody rovnati máte spravedlivě. Pakli by kdo na vaší vejpovědi přestati nechtěl, máte takového každého podati před JMt pána, a tu, bude-li při něm nalezena jeho neustupnost, o to trestán bude.

12. Žádný *v lesích panských* v svitech aneb v jiných klučeninách aby lesů nesekal, buď to, že by jemu dáno [bylo], bez povolení a vědomí hajného; kdož by se toho dopustil, na hrdle i na statku trestán bude. Žádný aby nepálil lesův panských; pakli by kdo postižen byl, na hrdle i na statku trestán bude.

13. Rychtář a konšelé každé čtyry neděle pořád zběhlé abyšte pro vohně ke všem sousedům dohlídali, a tu jestliže byšte kde a co neřádného našli a jakou při vohni *nebezpečnost*, máte voznámiti tomu hospodáři, aby to do času určitého opraveno bylo. A konšelé, vám se přikazuje, tak abyšte toho pilni byli a toho pod skutečným trestáním nezanedbávali.

14. Přediv, konopí v jizbách sušiti abyšte nedopouštěli, pod pokutou 1 kopy grošů. Kdož by chodil aneb dopustil choditi s světlem do marštalí, do chlívův, do

stodol bez lucerny, ten má býti trestán vězením čtyry neděle a pod pokutou, kdož by se tak nezachoval, propadení 1 kopy grošův.

15. Žádný soused buď krčmář aneb kdožkoliv *piv* hostinských aby nebral z měst, z městeček, a jich nešenkoval, pod pokutou 5 kop gr. propadení; než z Vorle piva ku potřebám svým a šenkům abyšte brali.

16. Sousedé krčmářům pivo aby fachtovali, a míru aby uložili, pokudž jim a na jakou míru piva domů se dávati má; kterýž by pak šenkýř aneb krčmář podle míry uložené piva domů nedal, má dáti k vobci půl třetího groše českého.

17. Nicméně kterýby koli krčmář piva doma dva dni a dvě noci pořád neměl, tehdy ten a takový má složiti pokuty bečku soli JMti pánu; k takovému pak dohlídání aby nařízeny byly dvě vosoby, pokudž by krčmáři piva dva dni a dvě noci by [sic] neměli, tehdy aby o tom pánu oznámili.

18. *Povalečův* ani lotrův žádný v krčmách ani jinde abyšte nepřechovávali, ani noclehův také nyní abyšte nedávali, jich stravou ani ničímž jiným nefedrovali, pod ztracením hrdla se zapovídá.

19. Nižádných věcí *kradených* žádný aby nekupoval, ani od takových lotrů k sobě přijímal, pod ztracením hrdla se zapovídá.

20. *Zbroj*, co na koho jest uloženo, každý aby měl, ne aby měli s ní po krčmách choditi, ale ku potřebě JMti pánu i také každý sobě v domu aby měl, a kdyby jaká potřeba nastala, jakž by vám bylo voznámeno, abyšte se tak zachovali.

21. *Myslivosti* vám nenáležité, krom drobných ptákův, se zapovídají, jmenovitě všecky střelby, léčky na velikou i na malou zvěř, na koroptvi, jeřábky a tetřevy.

22. Jestliže by pak kdo, jsouc mezi vámi sousedem nebo v podruží, s kuší nebo ručnicí po lesích po myslivosti chodil, a vy o tom byšte věděli, že myslivosti hledí: toho každýho abyšte JMti pánu voznámili a toho nezamlčovali, pod skutečným trestáním.

23. Kdož by z dobrých lidí po myslivosti chodil, proti takovému abyšte vyšli a jeho se doptali, kdo jest; a když by se vám jmenoval a voznámil, abyšte na něj osvědčili, a potom, kdo jest byl, že jste zvěděli, JMti pánu abyšte voznámili.

24. Rybníci, *řeky*, potokové vám se zapovídají pod stracením očí i hrdla. Kdož by pak koho v rybníce neb v řece postihl, má jej přivésti před JMt pána.

25. Žádný za nižádnou věc na cizí panství aby nedliboval [čti: *nesliboval*] ani koho vyrukoval, pod pokutou 1 kopy gr. propadení.

26. Aby nedopouštěl žádný na svým poli *síti*, buď z nájmu neb z třetiny; pakli kdo vopustí [sic], o to přijde; ten kdož sil, se nenadál [?], i čí je rolí.

27. *Souhrady* všecky do sv. Jiří aby každý proti svému zpletl a zahradil. Pak-li by se komu škoda stala jaká, bude mu povinen ten zaplatiti, kdož nezahradí.

28. Žádný od svého gruntu aby *neodprodával* luk, polí, rybníčků, ani nezastavoval; kdož pak kupovati aneb na to půjčovati bude, o ty peníze přijde.

29. *Ploty* též meni [sic] okolo dvorův i vrata aby, kdož nemá, sobě udělal. Co se oprav na gruntích, kdež toho komu potřeba jest, dotejče, aby vopravoval a gruntů pánu nezpouštěl. Kdo by se pak k žádnejm opravám neměl, rychtář a konšelé toho každého aby voznámili, že opouští a nedbanliv jest hospodářství. Pakli by kdo takového nevoznámil, ten rychtář aneb konšel takový grunt na svůj groš a náklad zas vystaviti a opraviti musí.

30. Když rychtářem aneb konšelem sousedé svoláni býváte do *hromady*, anebo když na vobecné dílo měli byšte jíti: kdož by nešel, ať dá pokuty $2^1/_2$ gr. čes.

31. *Struhy* v lukách aby každý proti svýmu vycídil konečně do sv. Jiří, pod pokutou.

32. Jestliže by pak na kterýho člověka poddanýho páně osedlýho neb podruha pán Bůh *smrt* dopustiti ráčil, tehdy hned od rychtáře neb konšela z té vsi aby pánu voznámeno bylo; tu aby svrškové a nábytkové sepsáni byli pro budoucí paměť.

33. *Grunty* kteříž byšte jedni druhým odprodali aneb jinak všelijak změnili, to aby se bez vůle a vědomí JMti páně nedálo; jestliže by se pak jaký trh aneb směna o grunty stala, tehdy hned rychtář aneb konšel z té vsi má na zámek s voběma stranami přijíti a voznámiti o trhu, žádaje, aby jim toho příno bylo, a to hned aby v registra zapsáno bylo; a lidé neznámí a nesvobodní, pokudž by se na to nevyptalo, na grunty páně aby přijímáni nebyli, pod pokutou na to JMtí pánem vyměřenou.

34. *Čeledi* a poddaných jiných pánův aby žádný bez listův svobodných nepřijímal; jest na to pokuta; kdož by se toho dopustil, pán žádného v tom zastati nemůže.

35. Do *mlejnův* cizích aby žádný nenosil, krom do panských náchlebních; a kdož by pak přestoupil, bečku soli aby propadl a tejden v kabátě seděl; neb kdo chce, může sobě sám ve mlejně mlíti, a dělal-li by mu pak mlynář, sám melíc, zle, může na pána vznésti.

36. Od léta 1629 podle těchto register žádný soud se nedržel za příčinou Švejdské vojny. Také v tom čase na Valským díle žádný zápisů neměl, až léta 1651 při Hromnicích jim zápisy učiněné jsou, a to z nařízení vrchnosti, urozené paní Kateřiny Veroniky Lukavské z Dobřenic na Zaječicích, Holejšovicích a Vale nad Labem, při přítomnosti Její Milosti, tolikéž rychtářův: z Valu Tomáše Vyškovce rychtáře, Martina Palečka, Jakuba Michalce a Václava Hudečka konšelův; z hor Burjana rychtáře, Václava Pilaře, Václava Bednáře, Jana Tkadlce konšelův.

Z č. 36 jest viděti, že soud výroční roku 1651 konal se společně na jednom místě pro obě skupiny statku, ježto se tu jmenují lidé jak ze skupiny Valské u Labe, tak i ze skupiny horské (čili z hor anebo ze

zadních hor, jakž píše se v knize). Tomáš Vyškovec koupil usedlost v Lepejovicích r. 1651; Palečkové již r. 1591 měli živnost ve Vale, r. 1653 seděl na ní Martin Paleček; Jakub Michalec 1651 ujal živnost v Lepejovicích po svém otci Ondřejovi Michalcovi. Hudeček byl nepochybně také z Valského dílu u Labe. Ve které horské vsi seděl Burjan rychtář, nedověděl jsem se; o ostatních však jsou zápisy: Václav Pilař nebo Pilařů měl živnost 1629 i 1653 na Chloumku; v Nehodovce 1651 koupil živnost Václav Davidů bednář, kterýž při splácení 1653 píše se Václav Bednář; a v Křemenici 1651 koupil usedlost Jan Davidů tkadlec, kterýž 1653 při placení psán Jan Tkadlec. — Při vsi Chloumku při statku Martina Polívky jest po záznamu z roku 1620 tato paměť: „Téhož leta při držení soudu na Vale propuštěno Janovi Kočímu z truhlice ostatek spravedlnosti, jemu po Alžbětě druhý sestře jeho naležející, za leta 1606, 1609, 1616 a 1617 složené, totiž 8 kop m.“ Tedy jak r. 1651, tak i již roku 1620 nekonal se zvláštní výroční soud v rychté horské, nýbrž společný soud z obou skupin vesnic ve Vale nad Labem, a lidé z horských vsí musili k němu putovati; vzdálenost těch horských vsí od Valu činí 27--29 kilometrů v přímé čáře.

139.

1590, 3. září: Nová instrukce daná od krále perkmistrovi hor viničných u Prahy.

Vydal ji císař Rudolf Janovi Kaprovi z Kapršteina, „perkmistru našemu hor viničných, jak se s konšely od nás jemu přidanými při spravování a řízení ouřadův jich při městech Pražských i také při jiných městech, kdež vinice jsou a se rozdělávají, z nichž nám perkrecht do komory naší království Českého náleží, zachovati mají.“ Obsahuje 34 artikule. Opakuje se výhrada (čl. 2), že král sám sází perkmistra Pražského, a že perkmistr každoročně má podati 16 osob ze tří měst Pražských, z nichž král nebo komora česká vybéře 8 a je usadí perkmistrovi za konšely (čl. 27). — Celá instrukce jest tištěna v Snémích VII. 542—547. Srovnej výše str. 139 č. 67.

140.

(Okolo 1590?): Samodílný řád městečka Vejprt.

Uveřejnil jej dr. Schlesinger v Mittheilungen des Vereins f. Geschichte d. Deutschen in Böhmen, ročník XXII. 1884 str. 308—9 pod názvem „Die Ruge von Weipert (16. Jhrh.).“ Obsahuje jenom 9 článků, z nichž první dva (o právě dědickém a o kupování piva ke křtinám) najdou se i v jiných samodílných selských řádech německých v Čechách, ostatní týkají se pastvy a cest. Vejprty jmenují se v tom řádě jednou Flecken, podruhé Dorf; za město byly povýšeny roku 1607; v řádě dává se králi titul císařský, psán tedy po 1556.

141.

1591: Artikule pořádku medařského na panství Valašsko-Meziříčském a Rožnovském.

Václav Royt uveřejnil v Časopise Matice Moravské 1869 str. 131—138 článek o včelařství provozovaném za starých časů v Čechách i v Německu, v němž otiskl celý list, jejž roku 1591 pan Bernhart z Žerotína vydal medařům na svých panstvích Meziříčském a Rožnovském, jakž ho o to prosili „lamfogt a jiní medaři.“ Lamfogt (landvogt) byl přednosta medařů na těch dvou panstvích, jenž také řídil zvláštní soud medařský. Včelařství tam bylo pěstováno dvojím způsobem, jednak v brtech v lesích panských na horách, a jednak ve včelínech zřízených na gruntech panských (z těch medaři platili vrchnosti ustanovený plat) i na

gruntech selských. — Tyto artikule od vrchnosti vydané jsou srozumitelnější, nežli samodílné artikule lešáků Litomyšlských, tištěné výše str. 253—256, ale vztahují se jenom k nemnohým stránkám toho zaměstnání.

142.

1594, 4. září: Nařízení o správě statků, jež vydal Petr Vok z Rožmberka, odcházeje do války.

Když pan Petr Vok z Rožmberka jakožto vrchní velitel vojska českého chystal se k tažení do Uher proti Turkům, vydal na Krumlově dne 4. září 1594 zvláštní nařízení svým vrchním úředníkům, kterak za jeho nepřítomnosti mají si počínati při správě jeho domácnosti a panství i lidí poddaných. Toto nařízení ze souvěkého opisu v archivě Krumlovském (II^A 8. B. 1) tiskem vydal Hynek Gross v Nedělních Listech, příloze k Hlasu Národa 20. a 27. prosince 1903, odkudž se tuto znova otiskuje. Nařízení bylo vydáno jenom na čas nepřítomnosti pánovy, kteráž dlouho netrvala; Petr Vok hnul se 5. září 1594 z Krumlova k Třeboni, táhl přes Moravu a Vídeň k Prešpurku, a po brzkém rozpuštění vojska vrátil se již 14. listopadu 1594 na Krumlov.

Krátké nařízení, co služebníci moji v nebytí mém doma vyříditi a jak se chovati mají podle mého k nim celého důvěření.

1. Předkem a nejprve *manželku* mou nejmilejší aby sobě všelijak hleděli jako vlastní osoby mé ušetřovati, jí v ničemž žádné protimyslnosti nečiniti, nýbrž, jakž na věrné služebníky a poctivé lidi náleží, se ve všem šetrně k ní chovati.

2. Na službu jí, aby tito hleděli: Adam Záhorka a Václav Vítha*) při jídlech aby bejvali, a co by jí zapotřebí bylo, to poručiti, buďto v kuchyni neb jinde opatřiti, a zvláštně toho aby se ušetřovalo, aby oupravnými krměmi opatřena byla, a kdyby kde chtěla do kterého dvoru jeti, tehdy vdy jeden z nich aby s ní jel a na službu hleděl.

3. Václav Vítha ten aby toho ušetřoval, a nahoře v zámku v nebytí mém doma líhal, aby zámek časně zavírán byl. A nejvíce toho oba ušetřovati mají, aby se žádných neřádů neb pokřikův v zámku nedopouštělo.

4. Služebníkům pak svým, kteříž doma zůstanou, jakožto panu Častolarovi Dlúhoveskému, Adamovi Záhorkovi, Jiříkovi Homutovi,**) Václavovi Víthovi, Jiříkovi Volbramovi, Abrahamovi Mecerodovi, Janovi Benýdkovi, Matyášovi Fuchovi a Martinovi Grajnarovi,***) všecky a všelijaké statky, *panství a důchody* své svěřuji a poroučím, jsouc k nim jako k poctivým lidem té celé důvěrnosti, že oni to

---

*) Adam Záhorka ze Záhořic, Václav Vítha ze Rzavého.

**) Jiřík Homut z Harasova, byl postupně hejtmanem na Třeboni, potom na Bechyni, naposled kancléřem a regentem Rožmberským.

***) Měli přídomky: Jiřík Olbram ze Štěkře, Abraham Mecerod z Raichwaldu, Jan Benýdek z Veveří, Martin Grejnar z Veveří a na Mysletíně. (Gross.)

předkem ke cti a chvále Pánu Bohu, potom mně i manželce mé k dobrému beze všeho ostejchání neb koho ušetřování říditi a spravovati i hleděti budou, což by k mému nejlepšímu a užitečnému bylo, a spolu v lásce, v svornosti, bez jakých odporů neb zášti zůstávati a jeden druhého dle náležitosti ušetřovati.

5. Při zámku pak, jak horním tak i dolním, aby dobrý a chvalitebný řád se zachovával a nic zbytečného a bezpotřebného aby se neprovozovalo; též i při kuchyni, pivnici a pekárně aby se ušetřilo tak, aby mimo náležitost nic zbytečné na škodu mou se nevydávalo, nežli komu co náleží. A obzvláště kuchyni i pivnici *hejtmanovi* svému Janovi Benýdkovi poroučím, pokudž by kdy kde odjel, tehdy komu by na svém místě poručil, ten aby to jako i on spravoval a hleděl bez umenšení.

6. Pokudž by kdy jaká potřeba toho ukazovala a o některé mé věci že by měli *spolu se raditi* aneb co pilného v kanceláři říditi, tehdy, což můž nejranněji býti, aby se scházeli a tu, jakž by potřeba kázala, až do jedenácti hodin zůstávali. A pilně se vším dostatkem k mému dobrému aby *řídili lidi poddané* mé, je ve všelijakých náležitých věcech pěkně bez křiku vyslejchali, i ukazovala-li by kde přes pole toho jaká potřeba, je zastávali, a což by tak těžkého neb k vlastní osobě mé odvolání se nedotýkalo, tehdy lidi aby vejpověďmi spravedlivými podělovali.

7. Při uvažování pak *appellací*, jakžto prve ode mne jest nařízeno, aby méně šesti osob nebývali, a to všeckno se vším dostatkem se uvážilo, aby na jedné i druhé straně se žádného zkrácení žádnému v spravedlnostech nestalo. A když se to vyřídí a uváží, tehdy bude to se moci při příležitém poselství s zprávou a uvážením dostatečným za mnou odeslati.

8. Na těch *žádostech lidí* a poddaných mých z měst, městeček a vesnic, jaké milosti ode mne žádají, tu aby všichni seděli a to uvážili, co by mně, manželce i budoucím mým bez ublížení bylo, a též při náhodným poselství se vším dostatkem v krátkosti aby za mnou odeslali.

9. Strany *spravování sum a ourokův* předešle sem to byl těm osobám, jako Jiříkovi Homutovi, Matyášovi Fuchovi a sekretáři, poručil. A protož (poněvadž sekretáře s sebou veznu) oni dva ať na to pozor mají, aby poctiví lidé byli ouroky, i pokudž možné summou, spokojeni, jim se v tom důvěřuji; a což by kdo mně také dlužné summy teď k sv. Havlu klásti měl, aby o to psaní s vědomostí Matyáše Fucha a Homuta učiněno bylo. A co by se pak na spravení ouroku a sum peněz vydávání dotýkalo, tu se pěkně spolu s Abrahamem Mecerodem a s Martinem Grejnarem snésti mají, aby peníze Fuchovi na takové vydání odvedeny z truhly mé časně byly.

10. *Na panství* má aby se časně *sjelo*, a teď hned po odjezdu mém snesši se společně, koho mají tam z sebe odeslati, a zvláště toho ušetřovati, kdo by těm věcem rozuměl; a tu se vším dostatkem aby se vyhledalo, co ještě všelijakých důchodův bude se moci k Havlu shledati. A obzvláště toho šetřiti všudy, jak při zámcích, dvořích, pivovářích, mlejních, rybnících, ovčínech a lesích, na obročnicích co sutého obilí, v stozích, v stodolách buď nových neb starých zůstává a jak se to opatruje; a summou ke všem věcem dohlídnouc a žádného neušetřujíc, mně o všem zprávu dostatečnou dáti, co by mohl mimo potřebu domácí obilí prodati; i též tomu vyrozuměti, jak se bude moci mnoho dobytku na zimu zavříti, a co skopců, ovec, volů jest nyní na prodej, a mnoho-li se ke žlebům volů zasadit bude moci, též i mnoho-li mléčného naděláno a při každým panství prodáno a v jakém trhu. Jest více i toho šetřiti, jak při dvořích a pěkně-li zaseto jest a čistotným-li semenem.

11. *Počtové* všelijací, jak komorní zdejší tak i ještě Bechyňští dvorští peněžití, staří i tito sv. havelští všelijací i vobroční, aby se v nebytí mém vydrželi, a na ně časně aby se ráno zasedalo a se vším dostatkem a bedlivostí sedělo a uvažovalo. A co by se nedostatkův nacházelo, ti aby se vytahovali, a při šťastném přijezdu bohdá mém mně pořádně předvésti, restanty starý i nový zvyupomínati, a co se kdy který den od počtu vyřídí, aby se poznamenalo.

12. Když se teď velicí *rybníci* loviti budou, o tom poroučím, aby někdo z nich k tomu, jakž by se spolu snesli a koho k tomu vybrali, dohlídal, a zvláště na Třeboň, jak se to spravovati bude; nebo ouředník časem ke všemu postačiti nemuože. A co by se pak pro dvůr můj ryb zanechati mělo, to aby se rozhodlo a o tom časně poručilo a toho se šetřilo. A jaký počet se jich loviti bude, a co který násady jest, to aby se za mnou poslalo.

13. Strany skupování pšenic na *pivováry* mé toho aby se šetřilo a to společně uvážilo, aby pšenice časně se vším dostatkem v mírných penězích i ječmeny nakoupeny býti mohly, jak by se který ouředník v tom chovati měl. S strany vystavování piv bílých neb ječných to aby rozvrhli, což by s mým nejlepším a užitečným býti mohlo.

14. *Lesův na řeku* co by se mohlo udělati, ať jest o tom poručeno, a zvláště u Bechyně a Želče (nebo ti lesové jsou mně vymíněni), též i u Kostelce, mohlo-li by se jich co udělati, a jaký řád v nich jest, to aby se spatřilo a sjelo; a co starých lesů u Kostelce zůstávalo, jsou-li prodány a v jaké ceně, též i co se může pasečitých drev uprodati.

15. *Berně* za leto 1593 aby se doplnila, i defensí, poněvadž se toho na mále pozůstává, a odsvědčení i co jest se lidí odprodalo i jinak odvundalo, sepsalo, a to odvedlo.

16. Strany *posudního* starého. o to aby Homut s Matyášem při nejvyšším panu purkrabí a páních místodržících vyhledávali. aby to bylo na místě postaveno. a to nové posudní se předce shromažďovalo. tu kdež předešle ode mne poručeno jest. a dále mi o tom se do ležení napsalo: i tolikéž sbírky a defensí aby se nerozundávaly. O všech věcech se vším dostatkem ať mi se začasté píše. abych i tam mohl věděti, co se zde říditi bude.

17. Naposledy, jakž napřed dotčeno, pochybnosti žádné nemám. nežli že oni jako věrní služebníci a poctiví lidé podle mého k nim důvěření tak chovati se budou a mého dobrého i manželky mé vyhledávati. abych jim z čeho poděkovati mohl. a i jinak jim to svou milostí nahradil.

Pokudž by kde co mimo toto krátké poznamenání k mému dobrému vyhledati mohli, a nebylo tuto doloženo, nepochybuji svou pilností a bedlivým vyhledáváním že sebou nic sjíti nedají. Pro důvěření k tomu, že tato jistá vůle má v tom jest, svou vlastní rukou jsem se podepsal. Jenž jest dán na Českým Krumlově, v neděli po sv. Jiljí leta Páně 1594.

Petr Vok z Rožmbergka na Českém Krumlově.
vládař domu Rožmberského.

143.

1594: O městských soudech dle práva Olomouckého.

Petr Chlumecký uveřejnil 1856 v Einige Dorf-Weisthümer aus Mähren str. 109—112 částku z Olomouckého řádu soudního dle práva saského; určují se tam lhůty, kdy koná se každého roku trojí soud zahájený a čtvrtý posudek, vysvětluje se rozdíl dvojího soudu městského, jejž držel jednak purkmistr s pány radními, jednak rychtář s přísežnými a konšely. uvádějí se některé formule otázek a odpovědí obvyklých na soudě rychtářově, a poznámky o dalším pořádku na tom soudě. Chlumecký dal tomu českému výtahu nadpis: Ban- und Nachteiding nach dem Olmützer Recht 1594—1652; vypsal jej z obecní knihy psané 1594 až 1652 ve vsi Přílukách u Valašského Meziříčí, kdež opsány jsou také české překlady soudních řádů Olomouckého a Hlubčického; z čehož vysvítá, že při soudech vesnických bývalo přihlíženo k formám soudů městských.

144.

1595, 16. srpna: Král s radou komory české schvaluje trh, kterým čtyři nedílní bratří robotní (svobodníci) prodali své dědictví v Tatounovicích, a nařizuje, aby ta smlouva zapsala se do menších desk zemských.

V kvaternu relací modrým krále JMti, pánův JJMtí a vládyk z plného soudu zemského leta 1595 v outerej po sv. Bartoloměji [29. srpna] C. 21.

Rudolf Druhý z boží milosti volený Římský císař a Uherský, Český ɔc král ɔc. Slovutní věrní naši milí! Vznesli sou na nás robotní Adam, Václav, Petr a Martin

synové po někdy Filipovi Dvořákovi v Tautonovicích pozůstalí, bratří vlastní nedílní, oznamujíc, kterak by jistou smlouvou, již sou spečetěnou v komoře naší české ukázali, prodali dědictví své, totiž čtvrt dvoru poplužního v Tautonovicích jim vlastně náležejícího, s dědinami, lukami, porostlinami, lesy, rybníky dvěma a potoky, i s jiným vším a všelijakým příslušenstvím, za summu sto kop gr. č., a to Jakubovi Mudráčkovi též v Tautonovicích, jakž táž smlouva trhová, jíž datum v sobotu den sv. Maří Magdaleny [22. čce] leta tohoto, to v sobě šíř obsahuje a zavírá, prosíc poníženě, abychom k takovému prodaji milostivě povoliti ráčili. I znaje poníženou prosbu jich slušnou bejti, protož k tomu milostivě dovolovati ráčíme, tak aby prodávající kupujícímu to, což tak prodávají, tu kdež náleží, do desk zemských i s smlouvou vložili, a kupující toho tak jako jiní bez překážky všech lidí držeti a užívati mohl na časy budoucí. Čehož jsme vás milostivě tejna učiniti neráčili. Dán na hradě našem Pražském v středu po památce Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie leta ɔc devadesátého pátého, a království našich Římského dvacátého, Uherského třimedcítmého, a Českého též dvacátého.

Rudolf — Ad mandatum Dni electi imperatoris proprium

J. z Kolovrat — Humprecht Černín

R. Funk

Slovutným N. ouředníkům Pražským menších desk zemských království Českého, věrným ɔc.

Ač v té listině není o svobodnících zmínka žádná, než o robotných, není pochyby, že týče se svobodníků ve vsi Tatounovicích, mezi Ostředkem a Divišovem, o níž jedná Sommer v Kouřimsku str. 365. Joachim Novohradský z Kolovrat byl 1593—97 presidentem komory, a Humprecht Černín z Chudenic 1593—1601 podkomořím. Pozoruhodno jest, že smlouva ta o prodej svobodnického statku vešla do desk zemských. V soupise svobodníků z roku 1789, jejž vytiskl 1804 Tvrdý, Pragm. Geschichte der böhm. Freisassen, str. 213 uvádějí se v Tatounovicích čtyři svobodníci jmenem Mudroch; soudě podle jména, byli nejspíš z rodu Jakuba Mudráčka, jenž 1595 koupil tam čtvrt dvoru. — Z archivu místodržitelského kopie v archivu zemském v Praze.

145.

1597: Zřízení poddanské na panství Starobrněnského kláštera Králové.

Fr. A. Slavík v Časopise Matice Moravské 1894 str. 147—158 dal tisknouti zřízení, kteréž roku 1597 vydala Rozina Kundratka z Lamberka, abatyše Králové kláštera v Starém Brně; mělo se čítati poddaným klášterským na dědinách při obnovování úřadu, a soudíc podle připsaných jmen pozdějších abatyší, čítalo se skutečně během 40 let. Vydáno bylo původně po česku, kterýžto text Slavík otiskl; ale již v letech 1598—1613 bylo vydáno také po německu. Obsahem i duchem jest to zřízení velmi podobno řádům v Čechách toho času od vrchností vydávaným; neobyčejný však v tom věku jest předpis, že nikdo nemá držeti selských gruntů více než jeden, poněvadž drží-li jich více, není mu prý snadno vybývati roboty z nich ze všech. Přidány jsou též formule přísah rychtářské, konšelské, horného a horníků (vinařů),

hejných a výběrčích. Týž český text uveřejnil také 1856 Chlumecký v Einige Dorf-Weisthümer str. 93—103, jenž jeho německý překlad nazývá špatným.

146.

1598: Řády policejní vydané z nařízení sněmovního a císařova pro města Pražská.

Podle snešení sněmovního z roku 1597 císař Rudolf vydal 9. ledna 1598 řád policejní k zachování pokoje a bezpečnosti veřejné v městech Pražských. Tištěn jest znova ve Sněmích IX. str. 498—510 česky i německy. Články mají nápisy, ku př. o zahálčivých lidech, o těch, jenž pána nemají, o zapověděných braních, ručnicích, pancířích ajv., o hostinských aneb přespolních lidech, o lidech nádenních, kteří zahálejí, o žebrácích ajv.

Dne 27. října 1598 z nařízení císaře Rudolfa byly ve třech městech Pražských vyhlášeny jiné artikule policejní, kteréž hlavně směřovaly k zachování čistoty a zdraví. Některé také z těchto artikulů týkaly se lidí venkovských, kteří se zdržovali v Praze, jmenovitě článek, jenž se týče „Martinkův, kteří obyčej mají ze všech krajův při sv. Martině dosloužíce, do Prahy se obraceti, a tu málo sobě prohlídna, i v zahálce zůstávati;" takových neměl v Praze nikdo přechovávati. Tištěn jest ten řád v Sněmích IX. str. 595—598.

147.

1598: Kšaft z r. 1590 úředně se zrušuje, a nová pořádnost se činí o krčmě v Morašicích i o statku v Říkovicích mezi otčímem a sirotky.

Actum Morašice. Jakož jest neb. Jiřík Hladkej z Morašic ao 1590 v outerý po obětování P. Marie [27. list.] kšaft učinil, že krčmu svou poroučí manželce své ve 400 kop, a z tej krčmy na hotově vydati má Tomášovi synu 100 kop, 1 hřebce za 15 kop, 1 vola za 6 kop, 3 korce žita, 3 kor. pšenice, 1 korec ječmene; a když by sirotkům Šmejkalovým doplatila, tehdá aby platila Tomášovi synu jeho. A dluhův ve dvou letech, kterých dosti málo, a potomně se jich mnohem více vyhledalo, sepsati dal, aby splatila. Tolikéž Benešovi bratru poručil statek v Říkovicích do 10 let, a potomně Matějovi synu jeho po 10 letech aby statek postoupil; a jemu za práci aby Matěj po dvakrát 30 kop dal, při postoupení pak 3 klisny, 4 hovězího jemu Matějovi Beneš vydati má. A Jiříkovi rychtáři jinak Duštovi poručil 5 kop. A Jiříkovi tolikéž Švábovi 5 kop z obou statků za opatrování sirotkův. Jakž týž kšaft šíře zní a v sobě zavírá.

I poněvadž se s bedlivým uvážením to vše vyhledalo a našlo, že takový kšaft nepořádný jest, a to z těch příčin: 1. že mnohonácte kop více dluhů, nežli v kšaftu sepsati dal, se našlo, tak že se toho do 220 kop 24 gr. dluhů sečtlo. 2. že statek neb krčmu v Morašicích jí manželce za summu 400 kop poručil, čehož [sic] se k zkrácení sirotkův schylovati chtělo, ano i 100 kop mimo placení dluhův nadepsaných, odkud by se vydati Tomášovi sirotku na hotově jměly, se vyhledati nemohlo. Z těch a z jiných mnohých příčin se mezi nimi od ur. p. Bernarta Blekty

z Outěchovic ouředníka na Litomyšli, a p. Jana Hanušova primatora města Litomyšle, p. Jana Vejvody, p. Havla Holárka, p. Abrahama Soytky [?], p. Jiříka Housenky, osob ouřadních k tomu dožádaných, takto porovnalo, když jsou l. 1595 ve čtvrtek po sv. Františku [5. října] Jan rychtář Osecký, Havel Švihel konšel odtudž, Řehoř rychtář Nedošínský, Václav Venclík z Morašic, Pavel Kavka rychtář Cerekvický, Jakub Mikulecký z Sedlišť, Vichtorin Štípák odtudž, z poručení pana ouředníka krčmu ve vsi Morašicích se vším jejím příslušenstvím prošacovali v summě 550 kop, Tomášovi sirotku z tej krčmy 1 hřebce za 15 kop, 1 vola za 6 kop, žita 3 korce, pšenice 3 korce, ječmene 3 korce vydati má. Na závdavek 150 kop, a k placení ročně po 8 kopách. Kteroužto krčmu Jan Černín otčím těch sirotků, který se do téhož statku přiženil, v tejž summě na závdavek i na roční placení ujal.

Co se pak statku druhého v Říkovicích po témž neb. Jírovi Hladkým pozůstalého dotýče, ten tolikéž od nadepsaných osob v summě 450 kop prošacován jest. Zavdati se má od jednoho z dědiců, totiž Matěje, 100 kop, a v tom svého dílu poraziti moci bude; a druhej díl Tomášovi vydati má, v čemž jim otčím překážky žádné činiti nemá. Placení v roky po 6 kopách, až by prve Beneš Hladký podle let vydržíce,*) jemu jej postoupil. A pakli by z dědiců téhož statku žádný koupiti nechtěl, budou ji [sic] moci co nejdrážeji prodati, a z závdavku oba spolu bráti, což jim samým dvoum, jestli by se co drážeji prodati mohl, přináležeti bude.

I poněvadž se pak všeho dluhu po tom neb. J. Hladkém 220 kop 24 gr. našlo, a z krčmy samotné dluhové z závdavku nadepsaného splatiti nemohli, podle spravedlivého uznání Jan Hladký na splácení krčmy položil závdavku 150 kop; a Beneš Hladký z statku v Říkovicích, který zaplacen jest, na doplacení dluhův z užívání toho statku složil za leta 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98 po 6 kopách, což v summě učinilo 42 kopy, a ještě v roky dopláceti má na nadepsané dluhy též po 6 kopách 28 kop 24 gr. A pakli by Beneš dříve vyplacení těch dluhův kterému z sirotkův neb. Jiříka Hladkého statek postoupil, tehdá držitel téhož statku takový dluh v roky dopláceti má. Beneš pak při postupování téhož statku Matějovi při gruntě zanechati má klisny 3, hovězího 4, a všelijakého jiného hospodářství. A za práci a opatrování toho gruntu on Matěj jemu Benešovi vydati má na dvakrát 30 kop. A což by koliv na opravy z vůle pana ouředníka a poručníkův [sic] vynaložil, to se Benešovi od Matěje zase navrátiti má.

Co se pak svrškův pozůstalých po neb. Jiříkovi Hladkém dotejče, poněvadž jim skrze macechu jejich k zmrhání přišly, uvolil se Jan Černín otčím jich, že z spravedlnosti jeho po tejž maceše těch sirotkův [a] manželce jeho připadlej těm sirotkům Tomášovi a Matějovi 30 kop, když by nejprvnější braní na něho přišlo, buď z krčmy neb z statku Říkovského dobrovolně postupuje.

Což stranám přečteno, tomu místo daly. Stalo se na zámku Litomyšli v pondělí [13. dubna] po neděli Jubilate l. 1598.

Leta 1598 v pond. po neděli Jubilate našlo se dluhův všech po neb. Hladkému [sic] vedle sepsání ve středu před sv. Václavem 95 [27. září 1595] summy 220 kop 24 gr. Na to složil závdavku Hladkej 150 kop, a Beneš z Řikovic složil za leta 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98 po [sic] letech po 6 kopách 42 kop, summa 192 kop.

Následuje seznam dluhů, nejdřív v 9 položkách do rozličných míst úhrnem 11 kop 31 gr., to snad bylo udáno v kšaftě. Neboť potom následuje další seznam s nadpisem: „Toto není v kšaftě", ale v tom seznamu jest jen 5 nevelkých položek, ač před poznamenaným splacením byly větší. Pak poznamenány jsou splátky nastalé po tomto zápise a nejspíš následkem jeho:

Leta 1599, 1600, 1601 položil Beneš z Řikovic za ty 3 roky po 6 kopách 18 kop, z nich vzal Jan Charvát k ruce sirot. pana Egnara 5 kop 40 gr., a za právem rychtářským Morašickejm zůstává 12 kop 20 gr. Leta 1601 při soudě odvedeno nadepsanejch 12 kop 20 gr., Václavovi Pšeničkovi na dluh n. Gabriele Seytky od práva Morašického zouplna 8 kop dobráno, — 4 kopy 20 gr.

L. 1602 položil Beneš z Řikovic 6 kop, jsou při právě Morašickým.

L. 1603 doložil ostatních Beneš na doplacení dluhu 4 kopy 48 gr., jsou ty za právem nadepsaným.

Již jsou všickni dluhové z gruntu doplaceni, a za právem Morašickým všech dluhův pozůstává nezaplacených 15 kop 8 gr.

Z knihy smluvní města Litomyšle fol. 122b—125a. — ¹) Nad tím psáno jiným inkoustem Stefan.

148.

1599, 15. dubna: Císařská instrukce daná nejvyššímu lovčímu v království Českém.

Císař Rudolf statečnému Janovi z Vřesovic, purkrabí kraje Hradeckého a „nejvyššímu správci našemu nejvyššího jegermistrství v království Českém", vydal instrukci, jak by se měl chovati při „ouřadu nejvyššího jegrmistrství v království Českém a zemí[ch] k němu připojených". Český text o 68 článcích tištěn jest v Sněmích IX. 663—674; jest o něco rozšířen naproti instrukci dané roku 1568, z níž výtah čte se zde výše str. 241—250, největším dílem však obě instrukce se vespolek shodují.

149.

1599, 2. září: Instrukce daná Ladislavem st. z Lobkovic poddaným v městě i ve vesnicích panství Ledečského nad Sázavou ve věcech víry (lutheranské) a mravů.

Ladislav starší z Lobkovic na Ledči nad Sázavou, z ohledu na nastalé časy zlé, „předcházející den soudný . . . před skonáním světa," vydal pod datum na Ledči 2. září 1599 „z moci sobě od Pána Boha svěřené zde v městě Ledči i po všech gruntech panství Ledeckého, což jsem to na jinejch statcích, panstvích svých nařídil mezi poddanejmi svými", řád o osmi článcích. První polovice toho řádu týče se pobožnosti a povinností náboženských, o jichž plnění má správce duchovní vyslýchati každého roku v každé obci a domě hospodáře s čeládkou (čl. 1.); podle čl. 3. měli „ku požívání večeře páně a přijímání svátosti těla a krve

pána Ježíše Krista, k vyznání víry a absolucí" často choditi, „nejmíně pak jeden každý člověk z města i vesnic, všeliký křesťan, čtyřikrát do roka, t. j. každého čtvrt leta, k správci svému jíti, jemu víry své vyznání učiniti, od něho naučení i rozhřešení svaté přijíti, a na to svátosti večeře páně požívati má"; pakli by někdo „v tom křesťanství neobcoval, (načež každý správce církevní pozor míti má), tehdy při pohřbu jeho zvoněním ani průvodem, ani na krchově pochováním v tom místě, což se děje pobožným křesťanům, nemá se mu posloužiti, ale jako neřádný člověk pohřben bude oslovským a hovadským pohřbem, jiným ku příkladu a vejstraze, pro potupu slova božího a velebných svátostí". Druhá polovice řádu obrací se proti prostopášnostem, zvláště páchaným dne nedělního, v domech šenkovních, při svatbách, s lehkými ženskými, zlolajičností a povyky. Vrchnost poroučí purkmistru a radě města Ledče, též rychtářům a konšelům města i vesnic, pečovati o zachování tého řádu. — Celý řád vydal J. K. Hraše v Památkách Arch. XVI. 154—158 (z knihy města Náchoda XV. 10—13).

A. Rybička v Pam. XVI. 325 opravil již některé omyly, jež se vloudily do úvodu Hrašova. Také J. K. Hraše projevil mínění, že Ladislav st. z Lobkovic „patřil ke straně katolické a nenáviděl okázale protestantův", i že tato instrukce Ledečská srovnávala se, „až na nepatrné výjimky, s instrukcemi, jaké měli po katastrofě Bělohorské vůdcové protireformace". Skutečně však přítomná instrukce v třetím článku, z něhož nejvýznamnější slova jsou výše uvedena, mluví o vyznání víry, o absoluci a večeři páně zřejmě po lutheransku, a požaduje tedy od poddaných na Ledečsku, aby provozovali víru křesťanskou po způsobu lutheranském. Pan Ladislav starší Popel z Lobkovic, jenž instrukci vydal, byl bratr proslulejšího a nešťastnějšího pletichaře Jiřího Popela z Lobkovic, kterýž byl od císaře Rudolfa 1594—1606 žalářován až do smrti své; Jiří byl katolík, přítel jesuitů a nenávistník protestantů; ale Ladislav byl víry podobojí, vlastně lutheranské, a potlačovatel víry katolické, a rovněž tak Ladislavova manželka Magdalena rozená ze Salmu. Při pádu svého bratra Jiřího r. 1594 Ladislav Popel dal se na útěk z vlasti, ale byl odsouzen všech svých statků, jmenovitě ztratil Zbirov; manželce však jeho Magdaleně ze Salmu císař r. 1595 vrátil nebo ponechal některé menší statky za věno a za jiné pohledávky, jmenovitě Felixburk zámek u Klášterce, tvrz a ves Poláky u Kadaně, a Martiněves u Libochovic; o těchto statcích (i o Zbirově) může se rozuměti, že Ladislav, jakž praví, na nich tuto instrukci dříve nařídil. Ale paní Magdalena Lobkovská ze Salmu r. 1598 prodala Felixburk a Poláky Štampachovi a koupila panství Ledečské. Zároveň pak panství Ledečské listem z 21. února 1598 poručila manželovi svému Ladislavovi st. z Lobkovic po smrti své; při tom ustanovila o náboženství, aby synové i dcery její setrvali při „náboženství vedle nařízení samého Krista Pána pod obojí způsobou Tělo a Krev přijímajících, jakž jsou od ní i od otce vyučeni": pakli by některý syn přijal buď víru kalvinskou nebo nějakou jinou, má ztratiti podíl ve statcích, vyjma důchod 600 kop, a statky přejdou na dcery: výtah z listu tištěn v Pam. V. 137—9. O lutheranismu Ladislavově svědčí arcibiskup Zbyněk Berka v dopise dodaném císaři 5. září 1595, kdež připomíná, že on arcibiskup s povolením císařovým dosadil několik farářů (katolických) na statcích, jež císař dal navrátiti manželce Ladislava Popela, a že lutherští predikanti sami dobrovolně odešli z far, na něž je usadil pan Ladislav Popel, vypudiv katolické (faráře); i žádal arcibiskup císaře, aby sobě vybradil podací právo při těch farách (Magdaleny Lobkovské ze Salmu a manžela jejího Ladislava Popela), i aby nedopouštěl vypuzovati nynější řádné kněží (z těch far). Dopis arcibiskupův tištěn ve Sněmích IX. str. 180 č. 129. — To dává viděti, kterak svědomím poddaných bylo cloumáno mezi katolictvím a protestantstvím.

150.

1600—1615: Ukázky slibných zápisů z knihy Křivsoudovské, jakéž od sebe vydávali lidé při propuštění z vazby.

1. Leta tisícího šestistého ve čtvrtek po památce svatého Jakuba [27. července 1600] dán jest na rozkaz od urozeného a statečného rytíře pana Ctibora Hynka Čáslava z Podolí a na horním dvoře Němčickým*) Prokop Mathoušků z mě-

stečka Borovska, a to na takový způsob: Jakož jest se toho dopustil a v mlíčníku téhož pana Čáslava *mlíka aneb smetany kradl a bral*, prosíc poníženě, aby mu to již, cožkoliv jest učinil a se dopustil, odpuštěno a prominuto bylo, slibujíc pod svou ctí a věrou i hrdla ztracení[m], že se toho nikdá více již buď tou měrou ani jakoukoliv jinou krádeží dopustiti nechce, ani žádné proti vrchnosti**) proti dotčenému panu Čáslavovi, paní manželce jeho i pánům přátelům jeho, ani vší čeládce jeho, ale všelijak pokojně a vážně se chovati. Pak-li by se tak, jak tento zápis svědčí, nechoval, a čeho se takovéhokoliv, jak se nadpisuje, dopustil, tehdá se v to uvoluje, aby dotčený pan Ctibor Čáslav tu moc měl, jeho buďto na hrdle aneb vězením dáti ztrestati. Nadto vejšeji za takovou krádežnou škodu připovídá dáti panu Čáslavovi dva korce pšenice hned v nové letě [?] leta tohoto tisícího šestistého. Tento zápis vložen jest v knihy městské s dovolením JMti urozeného a statečného rytíře pana Jindřicha Střely z Rokyc na Křivsoudově a Lhoticích, kterýž jest na sebe dotčený Prokop dobrovolně bez všelijakého přinucení učinil, při přítomnosti osob úředních, prymatora toho času Jiříka Sládka, pana Sochora, Václava Koláře, pana písaře, Marka Dacického, toho času rychtáře Křivsoudovského. Stalo se léta a dne svrchu psaného. (Fol. 23.)

*) O Ctiborovi Hynkovi Čáslavovi z Podolí viz Ottův Slovník Naučný V. 869. Němčice, kdež Čáslav [illegible] dvur, leží u Dolních Kralovic; bydleli v té vsi poddaní i svobodníci, viz u Sommera, Čáslavský [illegible] 307. **) Místo „proti vrchnosti“ snad má státi „protimyslnosti“ nebo jiné podobné slovo.

2. Leta 1602 ve čtvrtek den památky Těla Božího [6. června] propuštěn jest z vězení šatlavního z městečka Křivsoudova Václav syn nebožtíka Jana Palečka, mlynáře nad Borovskem, poddaný urozeného a statečného rytíře pana Strachoty Vostrovce z Kralovic a na Borovsku, pána svého dědičného, na tento spůsob: Aby věrně, poslušně k JMti pánu svému, a v těch místech, kdeby JMt pán jeho jemu místo ukázal, byl a dobře se choval. Jestliže by pak co se lotrovského dopustil, buď kradl, aneb nenáležitého dopustil, teda že se sám hrdla svého odsuzuje, tak aby jemu žádná milost ani právo a přímluva postačiti nemohla. V to se dobrovolně uvoluje. Stalo se leta a dne nahoře psaného u přítomnosti osob těchto: Jana Tichého toho času purkmistra městys Křivsoudova, Jiříka Sládka prymasa, Jana Holady rychtáře Křivsoudovského, Marka Dačického, Martina Pekaře, Jiříka Chyby, Václava Koláře, Matouše Bryxiho, všech sousedů Křivsoudovských. (Fol. 24.)

3. Leta 1605 v sobotu před květnou nedělí [2. dubna] na přímluvu JMti vysoce urozených pána pana Sudislava z Šternberka na Horních Kralovicích, rytíře Jerozolimitánského, a pana Jindřicha Střely z Rokyc na Křivsoudově a Lhoticích, dána jest na tento zápis od urozeného a statečného rytíře pana pana staršího Lukaveckého na Kounicích nad Sázavou a Velkém Vonšově Lída, dcera Martina cestáře z města Lipnice, tak jakož jest se toho dopustila a paní manželce jeho od

zlata pobrala a *pokradla* a s tím pryč ušla, zkrze což jest měla mistrem popravním, kterýž před rukama byl, ztrestána býti, že jest jí to všecko odpuštěno na tento spůsob: Předně aby *gruntů* pana Jana Lukaveckého *prázdna* byla a nikdy blížeji gruntů jeho míle aby nebejvala, a ku panu Janovi, paní i lidem poddaným jeho aby se náležitě, pokojně bez všelijakých pohrůžek chovala. A jestliže by se pak toho čeho, jak se nadpisuje, dopustila, a on pan Jan Lukavecký se toho v pravdě doptal, tedy aby tu moc zase měl, ji vzíti a ztrestati dáti, tak aby jí žádné právo, přímluvy ani co jiného nepostačovaly. V to se dobrovolně uvoluje a tím se zavazuje. Stalo se v přítomnosti Marka Dačického toho času primatora, Jana Holady rychtáře, obou z Křivsoudova, Václava Řezníka Hořepnického, Jana Pokorného jinak Slavíka, řezníka na ten čas v Křivsoudově. (Fol. 23.)

4. Leta 1607 v pondělí po narození Panny Marie [10. září] na poručení JMti urozeného pána pana Ladislava staršího ze Šternberku na Horních Kralovicích a Reichmpachu, rytíře sv. Jana Jerozolimitánského, propuštěn jest z vězení šatlavního v městys Křivsoudově na tento spůsob Martin, syn Pavla Lyska ze vsi Tomic: předně aby on Martin i Pavel, otec jeho, k JMti pánu pánu, k služebníkům JMti pána všelijak uctivě, náležitě se chovali řečí, skutkem, ve všem pokoj dali, a on Martin své povinnosti aby dosti činil, v kteréž zůstává. A jestli že by se kdy čeho toho nenáležitého dopustil aneb pryč ušel, a JMt pán že by skrze poručení *rukojmím* věděti dáti ráčil, aby ho byli povinni JMti pánu ve čtvrť létě pořád zběhlém v moc páně postaviti. A jestližeby v tom čtvrt létě tak se nezachovali a jeho nepostavili, aby byli povinni rukojmové JMti pánu pět set kop míš. ihned propadnouti a dáti. Za to jsou se v rukojemství postavili a rukou společní a nerozdílnou na místě JMti pana pána Markovi Dačickému, toho času v městys Křivsoudově prymasu, ruky dáním slíbili: Pavel Lyska ze vsi Tomic, Adam Kutil též ze vsi Tomic, Martin Vacků ze vsi Lhotky Petrové, oba Jeho Mti Císařské svobodníci; kteréžto rukojemství trvati má do dvou lét pořad zběhlých. Stalo se v přítomnosti Jana Holady rychtáře, a Jana písaře radního, a Jiříka Rosola. Actum ut supra. (Fol. 27.)

5. L. 1612 v pátek po sv. Petru a Pavlu [6. července] dán jest na zápis od JMti urozeného a statečného rytíře pana Jindřicha Střely z Rokyc na Křivsoudově Jiřík Tkadlec na takový spůsob, aby všelijakým spůsobem a nástrojem všelijaké *myslivosti* i tenátek, střelby a jiných nástrojů buď na zvěř neb na ptactvo prázden byl a toho neužíval do své smrti, ale práci svou veda, dobře se choval. Pakli by se čeho zlého, jak se nadpisuje, dopustil, a to na něj shledáno bylo, tak že se svého hrdla odsuzuje, aby mu žádná milost, právo, ani žádná přímluva nepostačila, za to svou dobrou poctivostí slibuje, rukou dáním na místě a k ruce JMti panu Markovi Dačickému. Stalo se v přítomnosti Jiříka Sládka toho času

rychtáře, Jiříka Rosola, Andreasa Havránka, všech v městys Křivsoudově. Ut supra. (Fol. 55.)

6. Leta 1615 ve středu po neděli Letare [1. dubna] Václav Musilů ze vsi Mnichovic učinil tento zápis v knihách městských v městě Křivsoudově těmito slovy: že JMti pánu, statečnému a urozenému rytíři panu Jindřichovi Střelovi z Rokyc na Křivsoudově a Lhoticích, pánu svému dědičnému, tímto zápisem v knihách městských městys Křivsoudova přípověď učinil a sám se vlastní rukou přiznal a podepsal, že se všelijaký *hry buď o peníze*, ořechy, špendlíky, ani všelijaké hry vymyšlené odpovídá až do jeho smrti: a jestliže by se pak toho dopustil, v to se dobrovolně uvoluje, aby JMt pán dědičný, doptajíc se ho, že jakékoliv hry hrál, že má od JMti pána u věži ve Vlašimi za půl leta držán býti tím spůsobem, aby mu žádná milost, ani žádné přímluvy postačovati nemohly. Ut supra. Václav Musil z Mnichovic rukou vlastní. — (Fol. 60.)

Ze zápisné knihy Křivsoudovské vypsal Hanuš Valchář, učitel v Košeticích. — Srovnej revers z r. 1570 výše str. 252 č. 103.

151.

(Okolo 1600): Zřízení poddanské vydané Rudolfem ze Štubenberka na panství Novoměstském nad Medhují.

Děkan J. K. Rojek vydal v Pam. Arch. XIV. 63—68 „Zřízení JMti pána pana Rudolfa z Štunberku (na Novém Městě Hradišti nad Methují), kterak se poddaní JMti chovati mají (1588—1620)". Článkův jest 42, jež bez mnohých zbytečných slov nařizují skoro o všech stránkách povinností poddanských, v tom duchu a způsobu, který jest znám z vytištěných zde jiných řádů poddanských z druhé polovice 16. století, jmenovitě z Rožmberského a z Griespekovského 1588. Rudolf ze Štubenberka držel panství Novoměstské v letech 1588—1620: šířil víru lutheranskou, ale v řádě poddanském nedal toho na jevo, leda mlčením o mši a zpovědi, kdež napomíná, aby lidé chodili „do chrámu páně k poslouchání slova božího".

152.

Okolo 1600: Na Moravě poddaní mohou rozepře, jež mají s vrchnostmi svými, vznášeti na soud k rozsouzení.

Na Moravě nebyli poddaní zbaveni práva, aby proti pánům svým hledali spravedlnosti u soudu (jako se stalo v Čechách již okolo r. 1400). Z času okolo roku 1600 jest tištěno několik dokladu na to, že to právo na Moravě trvalo, i bývalo ho užíváno hojně. O rozepřích mezi poddanými a vrchnostmi rozsuzovalo se na Moravě ne sice na plném soudě zemském, ale při soudě zemském, tak sice, že hejtman zemský při každém zasedání soudu zemského přibral si několik soudců zemských a s nimi takové pře rozsuzoval po dva dni, vždy v pátek, což však někdy nestačovalo; pročež sněm roku 1565 dal hejtmanovi moc, aby i mimo zasedání soudu zemského (mezi tímto časem a sv. Bartolomějem) obeslal k tomu některé ze soudcí zemských i z obce (jiné pány a rytíře) a položil rok stranám a učinil výpověď mezi nimi

(Brandlův Glossář str. 299). Z též příčiny, a že obáváno se pozdvižení, soud zemský radil 1599 hejtmanovi, „aby přivezma k sobě některé osoby z sousedů nejbližších těch dědin, které s pány svými činiti mají, strany k sobě obeslal a je nějak porovnati spolu se snažil“ (Žerotínovi Zápisové o soudě panském, vyd. Brandl 1866 I. str. 230). A sněm Brněnský 1612 ustanovil, aby na příštím soudě Olomuckém věnován byl robotním přím celý druhý týden. Tato soudcovská činnost hejtmanova s několika přísedícími slula *roky selské*, nebo roky lidí selských (Kameníčkovy Zemské sněmy sv. II. 1902 str. 96). K tomuto pořadu práva na Moravě vztahují se slova: „scio licere apud nos subditis iure cum dominis agere“, jimiž Karel z Žerotína napomínal uherského pána Štěpána Iljéšházyho, aby šetřil práv svých poddaných na Tovačovsku v Moravě; Palacký v Děj. II. 2. 1876 str. 150 pozn. 217 uvádí ten výrok Žerotínův jako z dopisu daného 21. července 1598, opravdu pochází z dopisu daného 30. června 1598, jenž jest tištěn celý v Archivu Českém XXVII. str. 82—83.

153.

1602, 12. února snešení sněmu moravského: Buřiči, kteří popouzejí poddané proti vrchnostem, buďte uvězněni; hejtman zemský nepřijímej supplikací od poddaných, na kterých by písař nebyl podepsán.

(O buřiče, kteří proti vrchnostem lidi poddané jich pozdvihují.) Jest vuobec všem vědomé a známé, kterak těchto časů nemálo lidí poddaných proti vrchnostem jich se pozdvihlo, odkudž JMti panu hejtmanovi a JJMtem nejvyšším pánům ouředníkům a pánům soudcům zemským nemalé zaneprázdnění nastalo. I poněvadž na větším díle mnohokráte bez hodných a slušných příčin lidi poddaní stížnosti své proti pánům jich předkládají, čehož původ jsou někteří nepokojní a bouřliví lidé, jenž nemajíce nic na práci, chudé lidi k soudům pozdvihují, tudy svého oužitku vyhledávajíc, poddané naše k bezpotřebným outratám a naposledy k skáze a záhubě při chudých živnostkách přivozují. I na tom jsme se všickni čtyři stavové jednomyslně snesli, kde by koliv takoví bouřliví lidé, jenž proti pánům jich lidi poddané pozdvihují, uptáni, nalezeni a postiženi byli, zvláště od těch, jichž poddaných se dotýče, aby dostatečně vězením opatřeni byli. O čemž JMt pan hejtman dadouce takového buřiče v městě JMCské vězením náležitě opatřiti, při nejprv příštím soudu JJMtem o takovým člověku oznámiti míti ráčí; a JJMt podle uznání jiným k vejstraze a příkladu takové buřiče jak trestati věděti ráčí. Nicméně kteří lidem poddaným našim v stížnostech jich supplikací spisují, mají se v nich vlastním jménem i příměním i také, kde byt svůj mají, podpisovati, jináče od JMti pana hejtmana i jiných takové supplikací přijímány býti nemají.

Z Památek sněmovních moravských V. fol. 121 (obecný sněm v Brně v úterý po sv. Dorotě 1602) opsal dr. Fr. Kameníček. — Podává se zde pro srovnání s podobnými zjevy v Čechách.

154.

1602, 12. května, 20. října: Dvě smlouvy svatební mezi zámožnými vesničany na Litomyšlsku.

1. Smlouva svadební mezi rychtáře Abštorfského synem Jiříkem a rychtářkou Hrušovskou. L. 1602 v neděli křížovou před božím Vstoupením [12. května] staly se smlouvy svadební mezi osobami těmito: předkem panicem Jiříkem synem Řehoře rychtáře Abštorfského strany jedné Jiříka, též také z druhé Markýty kmetičny Její Mti paní, pozůstalé vdově po neb. Jakubovi rychtáři Hrušovském, při přítomnosti dobrých a poctivých lidí z jedné i z druhé strany, a to těmito: předkem při tom jest byl Pavel Nyczek otec její vlastní, Valentin Volejník, Pavel Sládek, Šimon rychtář, Matouš Tomášků, sousedé Vraclavští, též také Jan Maczek rychtář Hrušovský s konšely svými se všemi, podle toho pak z strany druhé panice Jiříka předně otec jeho Řehoř rychtář Abštorfský, Jiřík Nosek, Jakub Haup z Landškrouna, Havel Fišar z Landškrouna, Martin rychtář z Třešňovce, Šimon Fišar z Rychnova, Matouš rychtář z Kunčic, Urban Uzl z Svitav, a to takový v tato slova: že jest ho Markýta kmetična Její Mti paní k sobě přijala do své živnosti do dne do roka, věnujíce jemu Jiříkovi 100 kop m.; po dni po roce Markýta Maruše jest toho N. [sic] úmyslu, jeho Jiříka budoucím hospodářem dědičným učiniti a zápisu mu na živnost příti, avšak tak tím spůsobem, bude-li svejm přípovědem a zámluvám dosti činiti, předně Pána Buoha se báti, věrným a upřímným manželem bejti. A tak z toho statku svého Markýta, kmetična Její Mti, po dni po roce 250 kop č. to sobě v moci zanechává a zůstavuje, ty komu se jí dobře líbiti bude z přátelův jejích neb komu jinému aby obrátila. On pak panic Jiřík a votec jeho s přátely k takovému podání a věnu jejímu i k smlouvám přistoupili; proti tomu věnu a smlouvě jest votec po synu svém proti těm sto kopám míš. dvě stě kop m. též věnuje do dne do roka; po dni po roce jej s jinejmi dítkami rovný díl jemu pouští a neodlučuje, jako i jiné dítky své. A takové smlouvě k uvážení JMti pana ouředníka jakožto věrní poddaní z obojí strany k uvážení dáleji předpouští [sic].

Z knihy smluvní města Litomyšle fol. 139.

2. Smlouva svadební mezi Lídou vdovou pozůstalou po neb. Jiříkovi rychtáři Litrbazským s jedné, a poctivým mládencem Janem synem Václava rychtáře Kecndorfského z strany druhé. Leta 1602 v neděli 20. po sv. Trojici [20. října] stala se smlouva přátelská a dobrovolná s dovolením ur. p. Tobiáše Reginovce z Reginova, toho času hejtmana panství Litomyšlského, ve vsi Litrbaších: poctivý mládenec Jan syn opatrného Václava rychtáře Kecndorfského, oblíbíc sobě Lidmilu vdovu pozůstalou po neb. Jiříkovi rychtáři Litrbaském k stavu sv. manželství, zamlouvá se jí Lidmile s p. otcem svým a přátely svejmi rovným podílem, buď do

nebo po dni a roce, kdyby jeho Pán Bůh smrti neuchoval, což by jiným nálo po otci svém, aby ona k takovému podílu beze všeliké překážky zezrzeni ní] měla míti a toho očekávati. Proti tomu Lidmila vdova s p. otcem jejím a :átely svejmi zamlouvá se a přijímá Jana Kecndorfského k sobě do plného statku, : jí toho neb. manžel kšaftem poručil a odměnil, aby i on též byl v tom statku ným hospodářem, jakž i ona jest a byla. K tomu také, co by jí po otci jejím Iikulči po jeho smrti podílu a nápadu náleželo, aby i on též k takovému podílu ıí míti mohl. Stalo se v přítomnosti těchto podepsaných osob: z strany Lidmily vy Jakub rychtář Mikulecký otec její, Petr Jíra rychtář Litrbaský, Matěj Cleich, on Khunet, Pavel Květenský, Adam Zdvořilý, Jiřík Hervich, Jakub Koliáš, Jiřík žků, Filip Kohout, Ondřej Kovář, Erazim Čech; z strany druhé Jana Kecndorfıo Václav rychtář Kecndorfský, Martin Zeman, Tomáš Kraut z Kecndorfa, Pavel jčí Sswituw [z Svitav?], Jan Hanousek, Vávra krčmář, Tomáš Vopozdil z Litrı. Anno et die u. s.

Z kniby smluvní města Litomyšle fol. 143b.

155.

'3, 16. srpna: které vesnice zůstávají pod vrchnostenským právem odúmrtným teré mají právo testamentu na panstvích Petra Voka z Rožmberka Třeboňském, Borovanském, Novohradském, Žumberském a Libějovském.

Vejtah, co na kterým panství JMti páně měst i vesnic jest, a které vesnice právo osvobozeny jsou, i taky který ještě až posavad na vodoumrtech vostá- . Stalo se v pucholterii JMti páně v sobotu po Nanebevzetí Panny Marie leta '3. Vít Voštěrálek mp.

Na panství Třeboňském:

Město Třeboně.

Tyto vesnice mají práva:

aanín	Šalmanovice	Břilice	Mažice
.nná	Vohrazená Česká	Dunajice	Ponědraže
.choviště	Libín	Borkovice	Hlína.
nice	Tyto [13 předešlých] sou vnově z odoumrti propuštěny.		
má právo	Kramolín	Vidov	Slavošovice
dol dto	Kojakovice	Homoly	9 jich mají právo a 4 na odoumrti.
lořezy dto	městečko Ledënice	Hodějice	
vice	dvory Lanšteinští	Zaliny	

Zvíkov	Mazalov	Sedlikovice	městečko Mezimostí
Vlkovice	Zablatí	Pelejice	Horusice
Štěpánov	Neplachov	Bošilec	Ponědrážko
Hvozdec	Ševětín	Lhota Česká	město Lomnice
Miletín Horní	Vitín	Sviny u Veselí	Kletce
Přeseka	Radonice	Kundratice	Kolence
Lužnice	Drahotěšice	Žišov	Novosedla
Slověnice	Kostelec	město Veselí	Mláka.
Smržov	městys Bukovsko		

Summa vesnic pod právem 55.

Tyto vesnice sou na odoumrti:

Ta má právo Nová Ves u Sukdola, ráčil jim pán tu milost učiniti a je z té odoumrti osvoboditi; za to sou povinni a mají při zámku Třeboni piva a speyspiry [?] spílati. [Teda teprve následující jsou na odúmrti:]

Mladošovice	Radostice	Spolí	Doňov
Petrovice	Doudleby	Miletín Dolní	Frahelžie.
Vrcov	Planá Česká		

Summa vesnic na vodoumrti 12.

Na panství Borovanském:

mčko Borovany má právo Hluboká má právo [následující na odúmrti:]

mlynář[i] 3 pod Borovany	Trocnov	Hodonice	Jilovice
	Staňkov	Třebčie	Véska
Čeřejov	Nesmenie	Dvořec	Vlachnovice.

Summa vesnic i s mlynáři na odoumrti 11.

Na panství Novohradském:

Tyto vesnice mají právo:

město Nový Hrady	Buková	Dlouhá Stropnice	Dadčice
Nedrtal	mlynáři 7	Humenice	Slepotice
Kondrace	Těšinov	Fidrašlog	dvůr Těšáků
Štiptoň	Žár	Gutten-Prun	Bělá
Biňov	Pussndorf[1])	Rychnov	městečko Kaplice
Veveří	Pětčín	Hortasslog[2])	Zdiky
Dobrá Voda	Chudějov	městečko Benešov	Přibislav
Sklenná Huť	Záluží	Ličov	dvoři samotní 3
Jedlice	městečko Stropnice	Lužnice	mlynáři 2 pod zámkem
Šejby	Šlagles	Pivonice	
Derfles	Rauchesslog	Polžov	Soběnov

městečko Velešín	**Ločenice**	Zubčice	dvořáků 14.
mlynářů 5	**Mokrý Lom**	mčko Sviny Trhové	

Summa vesnic pod právem 45.

Tyto vesnice sou na odoumrti:

Boltrsslog	Hradiště	Chlum	Dvůr Samotný
Kondrace	Blánsko	Markvartice	Nežetice
Dluhoště	Dobochov	Besenice	Hájek
Skaleny Brumovy	Kvítky	Lahut	Otěvík
Pusté Skaleny	Porešín	Todně	Slavče
Popelice	Porešinec	Dlúhá	Záluží
Záluží	Žár	Netřebice	Čeřejov
Malonty	Sedlec	Výhně	Bukvice
Tichá	Polžov	Rozpoutí	Rankov.
Sladčice			

Summa vesnic na odoumrti 37.

Ves Březí od p. Špulíře na odoumrti.

Statek Žumberský:

ves Žumberk	Véska	Lynsstic [4])
Kondracie	Pěčín	Boršikov
Klenny [3])	Chvalkov	Votěvík.

Na panství Libějovském [mají právo testamentu]:

ves Libějice	Nestanice	mlynáři nad Vodňany 2	Hláska
Hvožďany	Malovice Dolní		Lhota Líkařova
Chelčice	Malovice Horní	Vitějice	Sedlec
Truskovice	Čerňoves	Swonicze [6])	Plastovice
Chřepice	Oujezd	Žernovice	Pašice.
Skály	Strpe [5])	Hlavatce	

Summa vesnic pod právem 22.

Tyto vesnice sou na vodoumrti:

Hracholusky	Kralovice	Jelemek [7])	Krtely
Bor	Lažištka	Nebahov	Volšovice.

Summa vesnic na odoumrti 8.

Z Archivu Třeboňského II. 357. 2. c. — Srovnej o výkupech z odúmrti výše str. 290 č. 125.

[1]) Buschendorf. — [2]) Hardetschlag. — [3]) Klení = Ottenschlag? — [4]) Lniště v Pal. Pop. 311 č. 56. — [5]) Strpy PP. 362 č. 30. — [6]) Svojnice PP. 361 č. 16. — [7]) Jelenky PP. 362 č. 21.

156.

1603, 25. srpna: Řád obecní vydaný klášterem Strahovským osadě Pohořelci, k jejímuž soudu náležela též ves Třešovice.

Řád a nařízení od vysoce důstojného a velebného kněze Jana Lohela biskupa oc i všeho konventu téhož kláštera oc vydané sousedům na Pohořelci před dotčeným klášterem Strahovským, jinak Hory Sion, léta P. 1603 v pondělí po památce sv. Bartoloměje 25. dne měsíce srpna.

Nejprvé a přede všemi věcmi mají konšelé a rychtář pod uvarováním skutečného trestání na to bedlivý pozor míti, aby pán Bůh všemohoucí všady a ode všech ctěn a veleben byl. Při tom aby neděle Páně a svátky, jakž na dobré křesťany náleží, ve vší úctivosti se světívaly a v dotčených dnech svátečních aby se žádnému páleného vína ani jinšího nápoje před vykonáním služeb božských nevydávalo, ale v těch dnech aby každý, jakž hospodář sám, tak manželka jeho, dítky, čeládka a podruzi jich do chrámu Páně chodívali. A když se s velebnou svátostí k nemocnému jde, aby každý povinen byl uctivost křesťanskou ukázati. A když by kdosi nemocen tohoto práva v nebezpečnosti uzřen byl, aby se pak nejprv o tom pánu a vrchnosti skrze rychtáře ve známost uvedlo. Tolikéž hromování, lání a což by proti pánu Bohu všemohoucímu a dobrému řádu býti uznávali, to vše mají s pilností přetrhovati a nijakž netrpěti.

Druhé, když by konšel a rychtář mezi stranami uznávali něco odpornějšího a jim k vyřízení těžšího býti, že by to sami porovnati nemohli, tehdy mají to ihned vrchnosti v známost uvésti, tak aby lidé se škodou nebyli zdržováni.

Třetí, konšelé a rychtář mají každý měsíc dvě osoby k tomu obrati, kteréž by po pořádku všechny komíny a ohniště bedlivě opatřily, tak aby se *ohněm* škoda nestala.

Čtvrté, dostatečně a pod skutečným trestáním se zapovídá, aby žádný ze sousedův z domu svého, buď ve dne neb nočním časem, *nečistoty* nevylíval a vylévati nedopouštěl.

Páté, nevážné, lehkomyslné aneb *neřádné osoby* buď mužského neb ženského pohlaví žádný nemá v domě svém přechovávati, anobrž pokudž by kde a v kterém domě takové osoby se zdržovaly, tehdy [takové?] ihned aby z domu svého každý hospodář vypověděl.

Šesté, hudby, pískání a *tance* dokonce mají bejti zapověděny, leč že by se to dálo při pořádných svatbách a veselích, však to aby bylo s vědomím a povolením vrchnosti.

Sedmé, přísně a pod skutečným trestáním se zapovídá jednomu každému hospodáři, obzvláštně pak těm, kteříž *obecní kuchyně* před domem mají, aby v pátek, v sobotu a jiné postní dni žádného masa nevařili a vařiti nedopouštěli.

Osmé, každý hospodář trh svého domu, jak aneb zač jest jej koupil, co složil a co ještě na doplacení má, vše pořádně bez prodlévání dáti sobě při *knihách gruntovních* kláštera Strahovského s pilností zapsati, jakož pak i o sirotcích a co podílu neb spravedlnosti každý má, věrně a upřímně oznámiti.

Deváté, žádný hospodář nemá do domu svého přijímati *podruha* bez vědomosti vrchnosti, tak aby se o každým věděti mohlo, jaký obchod neb jaká živnost člověka jest.

Desáté, také se zapovídá, aby žádný hospodář zahalčův, tulačův a kterýž by pánům sloužiti nechtěli, snad ke škodě své vlastní a sousedské v domě svém nepřechovával.

Jedenácté, každý hospodář, když by podruha přijal, témuž oznámiti má, že vedle jiných podruhův povinen jest gruntovní vrchnosti při sklízení vobilí vrchnosti jeden den roboty vykonati. A který by se hospodář při právě, jakž před tímto artykulem oznámeno, k přijímání podruha před rychtářem ke dnu určitému vedle práva nevohlásil, a tak podruha bez dovolení že by přijal, ten každý k obci pokuty dáti má jednu kopu m. Tolikéž kdo by lidi nepořádné neb kuběny v domě svém přechovával, a to na něj ukázáno bylo, ten každý má dáti k obci dvě kopy míš. bez umenšení.

Dvanácté, každého půl leta, totiž při času sv. Havla a při času sv. Jiří, když by se podruzi usadili, mají podrychtář s právním písařem každého podruha zejména poznamenati a jména jich ouředníkovi na místě vrchnosti odnésti, aby se tak každého času mohlo věděti, jací lidé na gruntech a kterýž by den roboty pánu vykonávati měli.

Třinácté, z hostinských domův aby se *hnoje* na plac před dům nedávaly, ale tím častěji aby dal takový hnůj každý hospodář voziti. Z jiných, tolikéž sousedských domův, aby hnoje neb smetí všelijaké daleko nad klášter do rokle a místo vykázané každý hospodář poručil nositi. Též před každým domem aby každého času zachováno bylo. A pokudžby jednou hospodář od rychtáře neb podrychtáře napomenut byl, a zase nečistota před týmž domem spatřena byla, tehdy hospodář téhož domu pokutu k obci má dáti 15 gr. Tolikéž do louže, kteráž se k obecní potřebě zachovává, aby žádný nečistoty nemetal, a na koho by to shledáno bylo, ten vedle uznání práva skutečným vězením má trestán býti.

Čtrnácté, podrychtář a rychtářský pacholek mají na to dobrý pozor míti, aby *trhových dnův* sedláci svýma vozma a klísaty cest a stezek nezajímali k veliké překážce. A po napomenutí jednom, pokudž by sedlák uposlechnouti nechtěl, aby varoval, tehdy pacholek rychtářský má míti moc vohlaví u klísat sníti a ty nenavracovati, pokavadž by sedlák s ním neurovnal.

Patnácté, aby písař právní při každém obnovení ouředním také obzvláštní *písařskou a právní povinnost* před vrchností učinil, a za osobu přísežní také při právě aby počten byl a přijat. Po učinění povinosti aby vrchnost témuž přednesla, aby tajnost právní a rady a při tom také náležitou vážnost, jakž na osobu přísežní náleží, každého času zachoval. A tak na potomní časy pro větší podstatu právní aby při právě nařízeno bylo dle povinnosti, předně rychtář, při něm šest konšelův, a osmá osoba právní, písař přísežný.

[16] K tomu také *hejtman,* pro vyrozumění všelijakých rozepří a pro zprávu učinění v čas potřeby při vrchnosti, aby při právě sedával, maje přední místo na místě gruntovní vrchnosti. Když právo nebo vrchnost koho do trestání dadí, tehdy *hospodář šatlavní* má povinen býti takového ihned bez odporu a bez obzvláštní záplaty přijíti, poněvadž na určitým platu prve od práva zjednán a s ním smluveno jest.

[17] Tolikéž pro zachování lepšího právního řádu jest ustanoveno ve vsi *Třešovicích* jedna osoba za rychtáře, k tomu aby se Třešovští utíkali, avšak předně a ve všem po gruntovní vrchnosti aby se právem a rychtářem na Pohořelci před klášterem řídili a spravovali.

[18] Také obzvláštně mají rychtář a konšelé každého roku od času obnovení ouřadu před obnovením ouřadu pořádný *počet* ze všech obecních věcí vedle register učiniti před vrchnosti a v přítomnosti některých vyslaných ode vší obce k témuž počtu. A mají tehdáž nová obecní registra založiti, a věci obecné s truhlicí novému rychtáři a konšelům odvedené býti.

[19] Item mají týž rychtář a konšelé každého půl leta, totiž při času sv. Jiří a sv. Havla, vrchnosti pořádný počet vedle register odvésti z strany posudního, totiž co vedle poznamenání z piv a vin vyšenkovaných vrchnosti gruntovní náležitého jest, a registra nová aby se založily.

[20] Item kdož by koliv z konšelův vedle rychtáře a právního písaře od vrchnosti nařízen byl k poznamenání a přijímání, co by se sešlo z for a z skladu vin přespolních, ty aby společně, též při času sv. Jiří a sv. Havla, pořádný počet vrchnosti věrně a právě vedle povinností svejch odvozovali, a nová registra aby se zakládaly.

[21] Co se pak dotejče *sirotkův* a jich spravedlností, o tom se tak ustanovuje, aby kde že [když?] by byli nařízeni poručníci nad sirotky a statkem, každého roku při času sv. Jiří vedle register přední počet před vrchností s rychtářem a konšely a k tomu buď nařízených neb dožádaných věrně a právě odvozovali. Však truhlice sirotčí a registra zůstávati mají při vrchnosti, klíče pak jeden při rychtáři a kon-

ích, druhý při poručnících, při nichž také všecky věci neb nábytky sirotčí, movité i nemohovité, pozůstaveni budou. A když by žádných ustanovených poruíkův nebylo, tehdy jako prvé jeden klíč od sirotčí truhlice zůstávati má při rychři, a druhej při jednom z téhož úřadu konšelův.

[22] A v tom ve všem ráčí sobě JMt, jakožto gruntovní dědičná vrchnost, konventem svým moci zanechávati buďto k změnění neb k zrušení, vedle libosti ždého času. A toho všeho pro lepší a dostatečnější potvrzení ráčili jsou z počátku aný vysoce důstojný a velebný Jan Lohel i na místě všeho konventu se rukou astní podepsati.

Actum in monasterio Strahov alias Montis Syon, anno et die, ut supra.

Z gruntovní knihy vedlejšího práva Strahovského od r. 1591 v archivě kláštera Strahovského opsal J. Teige.

157.

INSTRUKCE HEJTMANSKÁ NA PANSTVÍCH KOMORNÍCH

z let 1603 a 1604, se změnami až do roku 1702.

Úvod vydavatelův.

Nejdokonalejší instrukcí hospodářskou byli opatřeni hejtmané na panstvích komorních. Byla jim vydávána a měněna od císaře jakožto krále Českého, anebo od komory České jeho jménem. Užil jsem osmera textův této instrukce, kteréž pocházejí z let 1603—1702; nejstarší dva podávají vlastně obecnou formuli, podle které měly se vydávati instrukce jednomu každému hejtmanovi; ostatních šest textů bylo tak skutečně vydáno jednotlivým hejtmanům, a sice dvě na Křivoklátsko, tři na Pardubicko, a jeden na panství Kralodvorské, Točnické a Zbirovské. Není pochyby, že byly tak předpisovány také hejtmanům na ostatních velkých komorních čili císařských panstvích v 17. století, totiž na panstvích Kolínském, Poděbradském, Brandýském. Nad podobné předpisy, vydávané od obyčejných vrchností, vyniká instrukce komorní svou rozsáhlostí, úplností a spořádaností; vycházelať z porad vysokého sborového úřadu, totiž komory České. Také tím vyniká tato instrukce nad řády předpisované od osob stavovských na jich statcích, že byla velmi trvalá a při tom přece čas po čase při novém vydání bývala měněna, skracována i rozhojňována; pročež z rozdílností v jednotlivých textech poznáváme proměny časů i postup některých pravidel a obyčejů hospodářských, jimiž se řídila vrchní správa statků komorních v Čechách.

Přehlédneme všech osm textů jeden po druhém podle pořádku časového:

I. *Text německý z roku 1603.* Starý opis jeho uložen jest ve společném ministerii financí ve Vídni, kamž nepochybně přišel s archivem bývalé komory dvorské; má ten opis značku: Böhmen 1603 December. Z toho starého opisu pořízen byl za archiváře Gindelyho přepis pro archiv zemský v Praze, nekonferovaný, a z nového toho přepisu opatřil jsem si kopii k tomuto vydání. Ježto tento text v nadpise kromě císaře Rudolfa nemá žádných jmen osobních ani místních, a na konci schází datum i podpis: jest viděti, že to jest formule, podle kteréž měly se instrukce hejtmanům na jednotlivá panství vydávati. Co do počtu článků a jich obsahu srovnává se tento německý text dobře s nejstarším textem českým, jejž popisuji níže pod č. II.; co do jednotlivých výrazů nacházejí se tu a tam rozdíly mezi nimi; zřídka se přihází, že v němčině jest některý článek srozumitelnější nebo má o vhodné slovo více, než v češtině

(jako v čl. 20, 224), ale častější jsou příklady opačné (čl. 10, 45, 78, 92, 105, 106, 111, 129, 139, 142, 209, 252). Soudím, že text německý nejspíš jest překladem původního textu českého, i že byl udělán v České komoře pro komoru dvorskou, aby tato mohla se o něm raditi a jej císaři k potvrzení předložiti. Zcela jisté jest, že tato instrukce byla vypracována od dobrého znalce hospodářských poměrů českých, nikoli snad od cizozemce sloužícího v komoře dvorské; hodíť se právě jen na spůsoby hospodářské a poddanské v Čechách, tehdáž obvyklé, a k témuž ukazuje také přijetí českých slov do německého textu (Spilkhe, Holomken v čl. 80, 133). Možná, že táž osoba, která složila text český, přeložila jej také do němčiny.

Zde podávám německý text celý. Přidal jsem k jeho článkům čísla pořád běžící, kterých v prvotním opise není; tato poznámka platí také o českých textech, tak že číslování článků pochází vesměs ode mne. Co se týče německého textu, přičinil jsem nejen interpunkci a zavedl jsem velká a malá písmena podle nynějšího obyčeje, ale vynechal jsem také některá zbytečná písmena, avšak jen taková a tam, kde se protiví novějšímu obyčeji a zároveň na výslovnost nemohou míti žádného účinku; též zavedl jsem rozdíl mezi *u* a *v* a mezi *das* a *dass*, podle nynějšího obyčeje, vše k tomu cíli a konci, aby čtení německého textu se usnadnilo. Avšak i tak zůstala v našem otisku veliká nedůslednost ve psaní mnohých hlásek, čímž dosti se dosvědčuje, že rukopis vznikl v době, kdy nahodilost a libovůle byla vrchním pravidlem pravopisu německého.

II. *Český text instrukce z roku 1604.* V knížecím Schwarzenberském archivě v Českém Krumlově chová se pět exemplářů této instrukce, a sice tři české a dva německé; žádný z nich není originálem, nýbrž všechny jsou jenom formule bez podpisu a bez ohlavení, které by oznamovalo, komu na které panství jest ta instrukce vydána. Jeden český exemplář se signaturou I. 8. B. 1. byl mi půjčen od p. Hynka Grossa, adjunkta toho archivu. Psán jest na 59 stranách foliového sešitu o 36 listech; posledních 13 stran zůstalo nepopsaných. Tento exemplář má články číslované od 1 do 180, ale velmi nevhodně, pročež jsem to číslování vynechal a uvedl svoje. Písmo hlásí se do počátku 17. věku, jest pěkné, nikoli tehdejší kurrent, nýbrž blíží se namnoze k latince. V archivě Krumlovském jest ta písemnost ode dávna zařaděna do roku 1604, sice bez udání důvodů; ale že toto vročení se k ní hodí, k tomu vede tato úvaha: Zmíněný pod číslem I. text německý nejspíš dosáhl císařského schválení v prosinci 1603, i náleželo se, aby v roce následujícím 1604 komora Česká všecky hejtmany na císařských panstvích opatřila tou instrukcí nově pořízenou. Tehdáž panství Krumlovské náleželo císaři Rudolfovi; pan Petr Vok z Rožmberka, poslední svého rodu, smluvou zavřenou 24. října 1601 zavázal se postoupiti je císaři, a postup ten vykonán 13. května 1602 mezi kommissaři císařskými k tomu vyslanými a mezi kancléřem Rožmberským. Císařský hejtman panství Krumlovského Kašpar Kaplíř ze Sulevic meškal již od začátku roku 1602 na Krumlově;*) jemu tedy nejspíš byla tato instrukce r. 1604 vydána, aby se podle ní řídil. Exemplář, jehož jsem užil, není však řádný originál, nýbrž opis bez adressy, bez datum a bez podpisu, a ačkoli jeho písmo jest pěkné, psán byl přece velice nedbale, s mnohými chybami, z nichž nejedna smysl zatemňuje a ruší. Zde v druhém sloupci otiskuje se tento text celý, s týmž číslováním článků, kterým jsem opatřil vedlejší text německý. Při místech chybných poznamenal jsem dílem výslovně, kterak mají se čísti podle svědectví exemplářů pozdějších; také však některá slova, jež nikterak se nehodila ke smyslu a jen zjevným omylem byla od písaře

*) Viz Václava Březana Život Petra Voka z Rosenberka, vydal Mareš 1880, str. 195, 198; též v Sedláčkových Hradech III. 43—4.

napsána, nahradil jsem mlčky jinými z pozdějších exemplářů. Vedle prvních šesti článků jsou v Krumlovském opise na okraji psány krátké výtahy, které jsem vynechal. — Jako tento Krumlovský formulář jest český, tak i všecky následující exempláře byly vydány jednotlivým hejtmanům v jazyce českém; vedlať se správa komorních panství v celém století sedmnáctém nejvíce po česku.

III. *Instrukce daná hejtmanovi panství Křivoklátského asi r. 1615.* Professor dr. Jaromír Čelakovský koupil v nedávných letech při veřejné dražbě ve Vídni nevelký foliantek, v němž jsou vepsány tři instrukce hospodářské, komorní, Fridlandská a Černínská, každá se samostatným očíslováním listů; všechny psány jsou jednou rukou dosti nedbalou asi uprostřed 17. věku. Ta kniha jest vázána v deštkách, polepených pergamenem vytrženým z nějaké starší knihy bohoslužebné, ježto na něm jsou velikou literou psány latinské výňatky z epištol; hřbet jest natřen barvou bílou, dole na něm viděti jest litery F. II. 17, podle čehož se podobá, že ta snůška instrukcí snad někdy náležela některé velké knihovně. Do dražby dostala se z pozůstalosti JUDra Josefa Becka, rady nejvyššího soudu ve Vídni († 1887). Instrukce komorní psána jest na prvním místě a zaujímá 36 listů. Před tím na zvláštním listě čte se tento nápis:

Matyáš z boží milosti volený Římský císař, Uherský a Český král ɔc. Instrukcí slovutnému Tiburcímu Čejkovi z Olbramovic, hejtmanu panství našeho Křivoklátského, kteréhož jsme na zámek a panství za hejtmana přijíti a nařiditi ráčili, jak by takový zámek a panství naše se vším k němu náležitým příslušenstvím říditi a spravovati měl.

Na konci jest rejstřík obsahový, ale datum i podpis schází; jest to tedy opis instrukce Křivoklátské, učiněný jen pro poučení a na vzor, jak asi velký statek měl by se spravovati. Touž povahu mají ostatní dvě instrukce vepsané do té knihy, Fridlandská a Černínská. Patrně někdo, komu záleželo na dobré správě statků, dal si opsati ty písemnosti a svázati do jedné knihy, aby měl po ruce vzory instrukcí hospodářských, ze kterých by mohl vybírati pravidla vhodná, jež by mohl předepsati úředníkům na některém panství k povinnému následování.

Kdy tato komorní instrukce byla vydána na Křivoklátsko, to lze ustanoviti jen přibližně z toho, že byla vydána od krále Matyáše, když byl císařem, tedy mezi 13. červnem 1612, kdy byl za císaře volen, a 20. březnem 1619, kdy zemřel. Toto prostranství časové ještě se skrátí na počátku i na konci tím, že císařským hejtmanem na Křivoklátě byla ještě roku 1613 jiná osoba, totiž Ondřej z Osterova, a r. 1618 v povstání direktoři poručili správu panství Křivoklátského Janovi Jindřichovi z Tamfeldu.*) Zbývá tedy mezi lety 1613 a 1618 nemnoho let, kdy Tiburcí Čejka z Olbramovic mohl na Křivoklátě hejtmaniti; z nedostatku určitějšího data kladu instrukci jemu vydanou na zdařbůh do roku 1615, a znamenám ji stále tímto rokem. Jiných zpráv o hejtmanění Čejkově na Křivoklátě za panování Matyášova nemám; ale jsou zvěsti, že po přemožení českého povstání Tiburcí Čejka opět spravoval panství Křivoklátské jako hejtman v letech 1623—1631, kteréhožto posledního roku jeho spoluvinou hrad Křivoklát upadl v moc Sasův.**) Kromě toho ze zprávy, kterou dvorská komora 14. říj. 1635 podala králi Ferdinandovi III. o špatném hospodaření na panstvích komorních, dovídáme se také, že dřívější hejtman Čejka vydíral na poddaných veliké pokuty, a že pro dotčené vydání hradu Sasům dostal se do vězení a v něm zemřel.

Srovnáme-li české texty instrukce z let 1604 a 1615, shledáme mezi nimi na větším díle úplný souhlas, ale najdou se také mnohé rozdíly; za císaře Matyáše byl text tu a tam doplněn

*) Sedláčkovy Hrady VIII. 42—43. — **) Sedláčkovy Hrady VIII. 43—4. Památky Arch. IX. 958.

několika slovy nebo málo změněn; také však byly celé články vynechány a nové podobné články na témž místě nebo na jiných místech vloženy. Všecky změny podstatné, i některé nedůležité nebo jen slovné, poznamenal jsem při každém článku zvlášť. Zvláštního povšimnutí zasluhuje, že již za panování Matyášova v článcích 7. a 8. vynechány byly zmínky o náboženství pod obojí, tak že v instrukci zůstal text takový, jakoby na komorních statcích v Čechách jenom víra katolická pod jednou byla dovolena. Dědické právo poddaných bylo nově upraveno v artikulích 47a—47g, při čemž jest pamětihodné, že podle starodávného spůsobu dělán rozdíl mezi nedílnými a dílnými; někteří dílní příbuzní byli také připouštěni k nápadům, ale nedílní měli přednost. Nový obšírný článek 57e měl zameziti zlořády a rozmanité šidby, jichž dopouštěli se úředníci na škodu komory; a v článcích 245a—245n zakročeno podobně proti lesníkům, jichž dřívější samovláda nad lesy byla citelně obmezena spoludozorem, jenž hospodářským hejtmanům byl nově uložen také v hospodářství lesním.

IV. Instrukce daná roku 1616 hejtmanovi panství Kralodvorského, Točnického a Zbirovského. Opis její z ruky současné nebo málo pozdější nachází se v knížecím Schwarzenberském archivě v Třeboni pod č. 6253; jest to sešit foliový, nyní bez dešték, o 50 listech, jež vesměs vyplněny jsou touto instrukcí; upozornil mne naň p. archivář František Mareš a zapůjčil do Prahy. Nápis na první straně zní:

Matyáš z boží milosti volený Římský císař, Uherský a Český král ɔc. Instrukcí poctivému Pavlovi Siglerovskému z Gettnsdorfu, hejtmanu panství našich Kralodvorského, Točnického a Zbirovského, kteréhož jsme na táž panství naše za hejtmana přijíti a nařiditi ráčili, jak by takový zámek a panství naše se vším k němu náležitým hospodářstvím řiditi a spravovati měl.

Na konci jest tato instrukce datována na hradě Pražském ve svátek sv. Václava 1616; podepsáni na ní byli: císař Matyáš; president komory české Vilém Slavata; pak k nařízení císařovu pan Fridrich z Talmberka, tehdáž rada komory české, jenž hned potom 21. října 1616 stal se presidentem nad appellacemi; a konečně Daniel Škreta, kterýž od r. 1603 byl sekretářem při komoře české a roku 1614 spolu s Václavem Colydiem visitoval statky komorní po Čechách. Těmito podpisy končí se instrukce na první straně listu 50.; na následující a poslední straně napsáno jest nařízení, že hejtman při svém odstupování originál té instrukce má zůstaviti svému nástupci, a podepsán jest znova Daniel Škreta; toto nařízení bylo učiněno nepochybně brzo po vyhotovení instrukce pro Pavla Siglerovského, psáno jest touž rukou, která zhotovila celý opis nyní Třeboňský, a bylo při pozdějších příležitostech (r. 1652 atd.) připojeno k poslednímu článku 255. a tudy postaveno před datum.

Instrukce z roku 1616 srovnává se skoro ve všem s instrukcí předešlou, kterou kladu do roku 1615. Rozdíly mezi nimi pocházejí největším dílem z nepozornosti písařů. Některé drobné rozdíly mezi nimi, jmenovitě v článcích 103, 124, 167, 193, 219, 224, 230, 231, 249, mohly by se vykládati tak, jakoby instrukce označovaná zde rokem 1615 byla napsána teprv po instrukci z roku 1616, dají se však také vysvětliti tak, že instrukce 1615 byla v těch místech lépe vykorrigována a těch korrektur nebylo r. 1616 použito; tento druhý výklad musí se přijmouti, poněvadž v instrukci 1616 jest článek 179e. nově doplněn, a na konci po podpisech jest Škretou přidáno ono nové nařízení, což oboje schází v instrukci, kterou označujeme letopočtem 1615. Tyto dva přídavky jsou důkazem, že instrukce 1615 byla skutečně vydána dříve, než instrukce 1616.

Kdy a proč opis instrukce 1616 dostal se do Třeboně, není z něho na jevě. Panství Kralodvorské u Berouna, Točnické a Zbirovské dostala se ku komoře královské roku 1594

konfiskací, která byla uvalena na statky bratří Jiřího a Ladislava Popelů z Lobkovic pro pletichy, jimiž bylo zmařeno zasedání sněmu českého. Panství Třeboňské po vymření Rosenberků r. 1611 přešlo dědictvím na pány ze Švamberka, a bylo r. 1621 též konfiskací vyhlášeno za spadlé na komoru královskou; císař Ferdinand II. vrchní správu jeho vznesl nejdříve na Viléma Slavatu, tehdáž presidenta komory české; možná že on přinesl opis instrukce Kralodvorské do Třeboně, aby úředníci tamější věděli, čím se spravovati.

V. *Instrukce daná roku 1652 hejtmanovi panství Pardubického.* Pan Václav Diviš Čistecký vydal tiskem tuto instrukci v Pardubicích 1901 nákladem musejního spolku tamějšího (stran 68 v 8ce). Rukopis, z něhož ten otisk způsoben, jest vázaná kniha foliového formátu o 112 stranách, uložená v museu Pardubském pod č. 6671; vepsána jest v ní právě jen tato instrukce, a to rukou z druhé polovice 17. věku. Opis ten pochází z originálu, jakž vysvítá z ohlavení, jež zní takto:

Ferdinand Třetí z boží milosti volený Římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše, Uherský a Český král, arcikníže Rakouské. Instrukcí slovutnému Havlovi Gotthelfovi z Freydenberku, panství našeho Pardubského hejtmanu, jak se v povinnosti své chovati a důchod náš jemu svěřený opatrovati má.

Na konci jest datum na hradě Pražském 21. října 1652, a podpisy Viléma Albrechta z Kolovrat, jenž v letech 1650—1656 byl presidentem komory české, a Alše Vratislava z Mitrovic, tehdáž rady komory české, jenž 1656 nastoupil po Kolovratovi v presidentství. Schází podpis císařův, jehož jménem komora instrukci vydávala.

Co v instrukcích z let 1615 a 1616 spatřujeme nového, přibylého nebo změněného naproti roku 1604, to skoro všechno přešlo také do instrukce 1652, a mimo to shledáme v ní opět nové změny a přídavky. Jest viděti, že komora česká hleděla čím dále tím lépe vše upravidlovati, aby úředníkům zbývalo co nejméně zvůle, a aby všeliká práva a povinnosti jejich byly co nejzevrubněji vyměřeny. Takž upraveny jsou nově akcidence úřednické v článcích 44a až 44c, a ustanovena pravidla, kdy a pod jakými výminkami hejtman může se z panství vzdáliti v čl. 57a—57d. Nejvíce asi mrzela úředníky tato novota časem nastalá: deputát ustanovený hejtmanovi na stravování úředníků a čeládky byl odstraněn již před rokem 1603, jakž oznamuje čl. 58, ale byla povolena útrata kychynská, a pod tím jménem zůstalo r. 1603 i 1615 a 1616 přece naturálné stravování úředníků a služebníků hospodářských, pořizované z potravin dodávaných panstvím dle míry uložené; ta míra bývala však hrubě překročována, hejtmané dávali časté hostiny, a hospodařeno tak špatně, že komorní panství nevynášela skoro žádného čistého užitku; vypravují o tom Daniel Škréta a Václav Colydius ve zprávě, kterou dne 23. října 1614 podali komoře české o své visitaci panství Pardubského. Někdy mezi lety 1616—1652 přestalo toto naturálné stravování, jakž ukazují r. 1652 vynechané články 53 a 58—63 o útratě kuchynské; též následkem toho uvedly se změny do některých jiných článků.

V instrukci 1652 vyskytá se drahné nových článků, i celé oddíly neb kapitoly jich se tu zjevují, jichž není ve starších instrukcích, a někde změněn i pořádek, v němž oddíly po sobě následují. Aby se vidělo, jak vypadá rozvržení látky v instrukci 1652, uvedu zde z ní nadpisy všech kapitol, tak jak po sobě 1652 následují, s očislováním jich (1—29) přidaným od p. Diviše Čisteckého; ku každému nadpisu přidávám naše čísla článků, jež v ní jsou obsaženy:

1. O opatrování zámku, v té kapitole jsou články 1—3.
2. O inventářích a svršcích, 4—6.
3. O nepořádném lidí poddaných obcování, o knězích a náboženství, 7—9.
4. O soudech a posudcích, 10—13, 14a-14c, 15—20.
5. O spravování lidí poddaných, 21—26, 27a, 28a, 29—35.
6. O sirotcích, též o zápisích, co se od nich i od skládání a propouštění peněz gruntovních a sirotčích, jako i od povolení k stavu sv. manželství a dání na řemesla bráti má, 36—38, 41—44, 44a—44c.
7. O nápadích, 45—47.
8. O služebnících a jiné čeládce, 48—52, 54—57, 57a—57d.
9. O všelijakých věcech, které se hejtmanu a jiným služebníkům zapovídají, 57e.
10. O rejstřích urburních a vybírání platův stálých, 155, 156, 158—161.
11. O přijímání všech a všelijakých jiných běžných důchodův, 162.
12. O pivováru a sladovně, 64, 64b, 65, 66, 70a, 71, 74a—74d, 75—79, 81, 82, 84 až 86, 88, 89a.
13. O dvořích poplužních, 107, 107a, 108—124.
14. O dobytku ovčím a ovčácích, 209—224, 227, 228, 226a, 229, 231, 232, 234.
15. O vinicích, 143—147, 147a, 147b, 148, 150—152.
16. O štěpnicích a zahradách, 153, 153a, 154.
17. O rybnících, 125—139, 141, 142, 142a— 142p.
18. O rybnících a potocích pstruhových, 142q.
19. O Labi, tůních, řekách a potocích, 142r, 142s.
20. O mlýnech a pilách, 90, 90a, 91, 92, 92a—92d, 97, 101—106.
21. O hutech železných, 249a—249i.
22. O cihelně a vápenici, 246—249.
23. O forštu, prodávání dříví, též sklízení sen a votav, 234a—234c.
24. Dáleji při forštu a prodávání dříví tento níže psaný řád se zachovati má, 235, 236, 236a, 237—240, 240a, 241—244, 245b—245n, 245a.
25. O mezech, směnách a profrajmarčování gruntův, 250—252, 252a.
26. O spisování cedul a rejster, 163—165, 165a, 167—173, 173a--173e, 175—178, 179a—179g.
27. O složení počtův polouletních, 186, 187, 190.
28. O počtech a spravování důchodův kostelních, 193—207, 208a.
29. Závěrek, 253—255.

VI. Instrukce daná roku 1655 hejtmanovi panství Křivoklátského. Pan František Mareš, knížecí Schwarzenberský archivář v Třeboni, půjčil mi nový opis komorní instrukce hejtmanské, chované v originále v knížecím archivě Třeboňském (II. 226. B. 1); její nadpis je tento:

Ferdinand III. z boží milosti volený Římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše, Uherský a Český král, arcikníže Rakouské. Instrukcí poctivému Janovi Raphaelovi Gallidesovi, panství našeho Křivoklátského hejtmanu, věrnému nám milému.

V zadu poznamenáno datum na hradě Pražském 7. srpna 1655, a vedle pečeti čtou se tytéž podpisy, jako při instrukci z roku 1652. Osoba, kteréž tato instrukce svědčí, jmenuje se jinde Jan Rafael Gallindorfar z Rosendorfu; byl to poslední královský hejtman na panství Křivoklátském, neboť již roku 1658 císař Leopold zastavil Křivoklát hraběti Janovi Adolfovi

ze Schwarzenberka.*) Nový pán ustanovil na Křivoklátě nového hejtmana, a sice Eliáše Gattermajera z Gatterburka. Když pak r. 1660 hr. Jan Adolf Schwarzenberg ujal panství Třeboňské, kteréž bylo císařské a posledně bylo v užívání arciknížete Leopolda, poslal Eliáše Gattermajera na Třeboň a učinil jej tam vrchním hejtmanem.**) Z toho možno se dovtípiti, kterak asi instrukce Křivoklátská dostala se do Třeboně: Gattermajer snad našed na Křivoklátě instrukci svého předchůdce Gallidesa, oblíbil ji sobě, a když r. 1660 se stěhoval z Křivoklátu na Třeboň, vzal ji s sebou, aby měl po ruce vzor návodu ke správě velikého statku, ač závazným pro něho i pro podřízené úřednictvo bylo jen to, co nařizovala jeho vrchnost, hrabě Schwarzenberg.

VII. Instrukce vydaná r. 1673 hejtmanovi Pardubskému. V archivě Českého Musea chová se foliantek v původní vazbě, jenž nepochybně pochází z hospodářského úřadu panství Pardubského. Na koženém hřbetě jest nápis z druhé polovice 19. století: „Instruktion für den Oberamtmann". Na původní papírové deštce svrchu jest nejstarší nápis: „Přípis instrukcí hejtmanské, též artikulův při sirotčí kanceláři, jak dalece lidi poddací na panstvích JMCské k dědictví a nápadům se připouštějí, jako i resolucí JMti císaře Rudolfa Druhého, a jiných rozdílných artikulův z instrukcí JMCské hejtmanské, vše za příčinou nápadův vytažených." Nápis ten ukazuje jen program, k jehož provedení písař sirotčí tu knihu zřídil, skutečně však ho neprovedl; neboť kromě naší hejtmanské instrukce byla do ní vepsána mnohem později jen instrukce partikulární o vaření piva na panství Pardubském z roku 1713, smlouva se židy o prodej koží z padlého pobytka panského z r. 1716, a málo jiných záznamů, týkajících se panství Pardubského. Instrukce hejtmanská stojí na prvním místě a zaujímá 60 listů. Nápis její jest:

Leopold z boží milosti volený Římský císař, po všechny časy rozmnožitel říše, Uherský a Český král, arcikníže Rakouské. Instrukcí slovutnému Jakubovi Bohuslavovi Lysandrovi z Ehrenfeldu, nynějšímu panství našich Pardubského a Smrkovského hejtmanu.

Jest to opis, a sice úplný. Na konci stojí datum na hradě Pražském 2. října 1673, s podpisy presidenta komory české Jana Františka hraběte z Vrtby, a komorního rady Václava Karla Čabelického ze Soutic.

Instrukce z let 1655 a 1673 skoro vesměs srovnávají se s textem z r. 1652; rozdíly jsou nemnohé, a poznamenal jsem je všechny na svých místech při jednotlivých článcích. Provedl jsem srovnání všech sedmi textů 1603—1673 venkoncem článek za článkem, větu za větou; ježto však instrukce v druhé polovici 17. věku již se hrubě neměnila, mohl jsem obyčejně o všech třech instrukcích z let 1652, 1655 a 1673 mluviti společně, a označuji je v poznámkách také jen krátce krajními letopočty 1652—73. Při tom srovnávání rozličných textů vysvětlily se chyby písařské, kteréž v instrukcích z let 1604, 1615, 1616 i 1652 jsou mnohé a dílem hrubé, některé i matou a ruší smysl; ježto však v každém textě jsou chyby a nedostatky jiné, doplňuje se tak a opravuje každý text druhými texty. Srovnávání jich bylo piplavé, ale mělo ten dobrý výsledek, že žádné místo v instrukci nezůstalo záhadným nebo pochybným. Nejsprávněji psán jest text nejmladší, totiž z roku 1673.

*) Sedláčkovy Hrady VIII. 45. — Jan Rafael Gallides z Rosendorfu byl potom roku 1668 hejtmanem na komorním panství Zbirovském a Točnickém; viz Sborník hist. kroužku 1902, 69.

**) Sedláčkovy Hrady III. 146.

VIII. Instrukce daná hejtmanovi Pardubskému r. 1702. Pan V. Diviš Čistecký v předmluvě k dotčenému již vydání instrukce z roku 1652 zmínil se o rukopisném exempláři hejtmanské instrukce z roku 1702, a když jsem si přál do ní nahlédnouti, ochotně poslal mi ji, vypůjčiv ji pro mne ze zámku Pardubského od správy velkostatku. Jest to opět prostý opis v knize formátu foliového, na jejímž hřbetě přilepen jest nápis „Instrukzion für den Oberamtmann 1702“, psaný touž novověkou rukou, jako nápis na hřbetě instrukce z roku 1673. Ruka, která opisovala instrukci z roku 1702, hlásí se do první polovice 18. věku. Hlavní nadpis z předu schází, tak že nedovídáme se, od koho ani komu ta instrukce byla vydána; že byla dána hejtmanovi Pardubskému, lze se domýšleti z toho, že ta kopie náleží správě panství Pardubského. Na konci jest opět datum v obvyklé formě z hradu Pražského 3. října 1702; podpisy náčelníků komory české scházejí, a jméno císaře Leopolda, kteréž tam stojí samo, přidal snad opisovač o vlastní ujmě. Krom této instrukce není v té knize psáno nic jiného.

Přítomnou instrukci z roku 1702 srovnal jsem s tištěnou instrukcí z roku 1652, a to jen na ten zběžnější spůsob, že při jednom každém článku pohlédl jsem na první slova a na poslední slova, jsou-li v obou exemplářích stejná; tak jsem se přesvědčil, že v instrukci 1702 jdou všechny články za sebou v témž pořádku, jako v instrukci 1652, dále že žádný článek nebyl 1702 nově přidán, a také žádný článek nebyl vynechán, vyjma že schází celá kapitola o hutech železných (články 249a—249i), kterou jsem našel toliko v instrukcích 1652 a 1655. Ostatně exemplář instrukce 1702 neliší se od instrukce 1652 než tím, že má hojněji písařských chyb, a že v několika článcích vypadlo několik slov, vše nepochybně z pouhé nepozornosti písařovy. Věcných rozdílů není žádných mezi oběma texty; dohlídal jsem jmenovitě na články, kde jsou údaje číselné, a shledával jsem shodu. Následovně instrukce hejtmanská v půlstoletí 1652—1702 se již neměnila. To ovšem neznamená, že by hospodářství na panstvích komorních v tom čase bylo se v ničem nezměnilo; nýbrž znamená to jen, že zkostnatělá nehybnost, ve které vláda státní libovala si ve století 1648—1748, zachvátila také správu statků královských.

Po stránce formálné nachází se v instrukci 1702 malá změna, a to v tom, že vynechány byly některé nápisy kapitol, to jest, že dvě nebo tři kapitoly příbuzného obsahu byly staženy v jednu kapitolu se společným nadpisem; nadpis některé kapitoly byl také poněkud změněn; článků však tím neubylo ani nepřibylo, ani se nezměnil jich pořad nebo obsah. V následující tabulce podávám všechny nadpisy kapitol z instrukce 1702; před každým nadpisem kladu čísla ukazující, které kapitoly z instrukce 1652 byly roku 1702 vřaděny pod nadpisy zde uvedené.

1. O opatrování zámku.
2. O zachování svrškův.
3. 4, 5. O spravování lidí poddaných.
6. 7. O nápadích a zachování sirotkův.
8. O služebnících, povinnosti jich a liefergeldích.
9. Sloužící čeho se vyvarovati mají, též aby na panství žadný kořalku nepálil.
10. O platech stálých a urbuřích.
11. 12. O platech běžných a pivovářích.
13. O dvořích poplužních.

14. O ovčínách.
15. 16. O vinicích.
17. O rybnících kaprových.
18. O rybnících pstruhových.
19. O potocích.
20. O mlejních. [Vynecháno jest: 21. O hutech železných.]
22. O cihelně a vápenici.
23, 24. O forstu a lesích.
25. O mezování a hranicích.
26. O důchodích a všelijaký[ch] příjmích.
27. O skládání počtův vrchnostlivých.
28, 29. O počtech a užitkách zádušních.

Zde otiskují se vedle sebe velkou literou oba nejstarší texty, německý z roku 1603 a český z roku 1604, oba s číslováním článků ode mne přidaným. Poznámky při každém článku jsou zařízeny tak, aby nahradily pozdější texty z let 1615, 1616, 1652, 1655 a 1673. Při tom se vždy rozumí, kde není oznámeno něco jiného, že text starší přešel do všech instrukcí pozdějších. Co ze starších textů bylo později vynecháno, k tomu stavěl jsem křížky † na počátku i na konci. Naproti tomu články nové, vzniklé po roce 1604, tištěny jsou písmem prostředním (garmondem); k jich poznamenání volil jsem číslo předcházejícího starého článku a přidal jsem písmeno k němu, ku př. 14a. Drobné přídavky a varianty z pozdějších textů i svoje poznámky dal jsem tisknouti písmem menším.

(I. Text z prosince 1603.)

Rudolf ɔc Kaiser. Instruction dem ehrnvesten unszerm getreuen lieben N., alsz den Wir auf unser Schlosz und Herrschaft N. zu ainem Haubtman auf und angenomben haben, waszmaszen er solch Schlosz und Herrschaft sambt denen darzue gehörigen Wirdtschaften versehen und regieren soll.

Die Versehung des Schlosz betreffend:

1. Erstlich sol er unser Schloß, so Wir ime vertraut, zue jeder Zeit vor allen Schaden treulich und vleißig bewahren, dieselben fürkhumen und verhüeten, und innsonderhait hierauf furnembs Aufsehen haben, damit vom Feuer und Näß an ainichen Gepeu khain Scha-

(II. Text Krumlovský 1604.)

Rudolf ɔc. Instrukcí slovutnému N., kteréhož jsme na zámek a panství naše N. za hejtmana přijíti a naříditi ráčili, jak by takový zámek a panství naše se vším k němu příslušenstvím a náležitým hospodářstvím říditi a spravovati měl ɔc.

Opatrování zámku.

1. Předně má zámek náš, který jsme jemu svěřiti ráčili, na každý čas před všelijakými škodami věrně a bedlivě opatrovati, a zvláště na to pilný pozor jmíti, aby se ohněm ani deštěm na žádném stavení škoda nestala. Pokoje pak v tomž zámku aby všeckny pořád vždyckny, jakž

beschehe; bevorauß aber alle Zimmer ch und durch jederzeit, wie sichs ge- rt, von allerlai Unsaubrigkhaiten n halten laßen. Nichts desto weniger er diß unser Schloß nach Gelegen- t ainer jedwedern Zeit allweg zu ge- sen Stunden offnen, so wol wieder- ben sperren laßen, und dabey diese ordnung thun, damit die Schlüeßel esmals zu Tag und Nacht an einen vissen Ort gehalten und also verwahrt, nit zu furfallender Eill dieselben ge- den werden mögen, und in khaines dern, dann des Haubtmans selbst oder ers Burggrafen Gewallt verbleiben en.

2. Verner soll auch unser Haubt- n sein Aufsehen haben, daß sich das *sindt*, deme umb besserer Verwahrung len des Schloß oben zu ligen gebüert, erzeit vor der Sperrung desselben hin- verfüegen, umb khainer Ursach wil- ausser seiner Bewilligung nirgents len verbleiben thue. Und uber gehört [?] ßer Gesünd oder diejenigen Leut, die r jemals in Commissionen oder andern sern Notturften auf solches Schloß ab- lnen würden, soll unser Haubtman an- n frembden Leuten, was Stands die ren, so in iren aignen Notturften da- ankhämen, aufm Schloß uber Nacht verbleiben nicht zulassen.

náleží, od všelijakého neřádu očištěny byly. Nicméně má týž zámek náš podle příležitosti jednoho každého času vždycky v jistú hodinu odvírati a zase zavírati[1]) dáti, a to tak při tom nařiditi, aby klíče ve dne i v noci vždycky v jistém místě ležely[2]) a tak opatřeny byly, aby v čas rychlé potřeby nalezeny býti mohly, a v žádného jiného, leč jeho vlastní aneb purkrabí našeho moci nezůstávaly.

[1]) 1652, 1655 a 1673 scházejí slova: „a zase zavírati“.

[2]) 1615, 1652, 1655 a 1673 stojí „složeny“ místo „ležely“.

2. Dáleji pak hejtman náš má na to pilný pozor jmíti, aby služebníci naši a *čeládka*,[1]) jíž pro lepší opatření zámku nahoře líhati náleží, vždycky časně před zavřením zámku nahoru se najíti dala, a žádná žádnou příčinou bez dovolení nikdež jinde dále přes noc nezůstávala. A mimo touž čeládku naši neb ty lidi, které bychom kdy v kommissích neb v jiných potřebách našich[2]) na týž zámek náš vypraviti ráčili, hejtman náš žádným jiným lidem přespolním, jakéhokoliv stavu, kteříž by v potřebách svých vlastních tu přijeli, na zámku přes noc zůstati dáti nemá.[3])

[1]) 1615 a 1616 položeno jen: „aby čeládka“; 1652, 1655 a 1673 opět rozšířeno: „aby osoby a čeládka“.

[2]) 1615 zde vložena jsou slova: „však vždycky s jistým od nás neb komory naší České, trany řízení jich, vychovati [sic] stravou a koně obrokem, psaným poručením (v čemž žádného, ž by po panstvích našich jezdil, nevymiňujeme).“ — 1616, 1652, 1655 a 1673 čte se ta vsuvka to: „však pokaždé s jistým od nás aneb komory naší České, strany řízení jich, lifrgeltu, vychování vou a koně obrokem, psaným poručením, v ničemž [1616 v čemž] žádného, kdož by po panstvích ich jezdil, nevymiňujeme.“

[3]) 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673 zde přidáno ještě: „ani veselí svatebních, křtin a všelijakých hodování a panketování bez našeho vlastního neb komory naší České dovolení sobě ani žádnému z služebníkův našich [1616, 1652, 1655 a 1673 zde vsuto: neb přátel svých] činiti dopouštěti nemá."

3. Waß dann das *neue Gepeud* oder die Veränderung des Alten, es wäre gleich beim Schloß oder andern Wirtschafften, darauf ain großer Uncosten gehen möchte, anlangt, dißfalß soll unser Haubtman vor sich selbst ohne Beschaidserholung und Bewilligung von unser Behemischen Camer nichts fuernemen, sondern wann etwo dergleichen grosserer Uncosten oder Außgaben worauf zu thun furfielen, solches zeitlich an unsere Behemische Cammer oder die *Commissari,* — so khunftig alle halbe Jahr zu Bereitung aller unserer Herrschaften absonnderlich verordnet werden, die nicht allain der Rent- und anderer Schreiber Raitungen ersehen, sondern auch alle Wirtschaften daselbst durchgehen und die dabey furkhumenden Mengl zurecht bringen helfen sollen, — gelanngen lassen, und inen ain Jeder solche Gelegenhait zaigen, damit sy den Augenschein daselbst zur Stell ainnemen, ainen leidlichen Uberschlag darauf machen, und uns oder unßere Behemische Camer des durch ihre Relation und Gutbedunken berichten mügen, und wir sowol unsere Behemische Cammer mit denen Sachen, so wol ain Anstand leiden khunen, von ainen halben Jar zum anndern unnötig nicht behelliget werden dürften.

Allain was andere Pesserungen an Dächern und klainnen Arbeiten, darauf khain grosser Uncosten gehet, und khainen Verzug leiden mügen, betreffen thete,

3. Co se pak dotýče všelijakého nového stavení neb starého zjinačení, buďto u zámku neb při všech jiných hospodářstvích, načež by velký náklad jíti měl, v té příčině hejtman náš o své újmě bez dotazování a dovolení komory naší české nic před sebe bráti nemá. Než jestliže [by] kdy jakých takových větších nákladů kde zapotřebí bylo, to má časně[1]) †komoře naší české neb těm kommissařům, — kteříž budoucně každého půl léta k sjíždění všech panství našich obzvláště k tomu nařízeni budou, že netoliko do počtův písařův našich nahlídnouti, ale ke všem jinejm hospodářstvím na týchž panstvích našich přihlídati a všelijaké nedostatky napraviti pomoci mají, — v známost uvésti a ukázati, aby oni to očitě spatříce tu na místě, na to vše mírně rozvržení udělati, a nám aneb komoře naší české jak relací s dobrým zdáním svým o to učiniti věděli; tak aby nás neb komoru naši českou s těmi věcmi, kteříž průtah trpěti mohou, od jednoho půl léta k druhému více zaneprazdňovati potřebí nebylo.†

Než co se dotýče všech a všelijakých oprávek na střechách a všeckna jiná díla menší, nač velikej náklad nejde a kteréž průtahu žádného trpěti nemohou,

[illegible]ßer Haubtman jederzeitt on[illegible] [illegible]t zu Furkhumung weiters [illegible]rrichten und wennden laßen.

ty hejtman náš každého času pro uvarování dalších škod bez dotazování spraviti dáti moci bude.

[illegible]15, 1616, 1652, 1655 a 1673 ta věta se končí slovy: „časné na nás aneb komoru [illegible]městi," a celé další nařízení o kommissařích objíždějících panství bylo vynecháno [illegible]otřebí nebylo."

Inventari und aller Farnuszen.

[illegible] dieser Farnußen, die [illegible] [illegible] aufm Schloß, sondern Mayr[illegible], aufm Malz- und [illegible] [illegible] Obst-, Wein-[illegible]gärten, [illegible] weniger bey [illegible] Ziegelhütten, Mühl und [illegible] anndern Orten, nicht allain Inventari [illegible] zur Verwahrung eingeraumbt worden, auch die, so noch [illegible] seiner Haubtmannschafftsver[illegible] gebracht werden möchten, Fleis [illegible] Acht haaben, [illegible]ben an ihren Orten, wo was bleiben und unnötig [illegible] und getragen, [illegible] weniger aber oder in ander Weeg zu Schaden werden mögen.

O inventářích a svršcích.

4. Ty všecky svršky, kteréž jemu netoliko na zámku tu, ale i ve dvořích, na sladovně, v pivovaře, též při zahradách, štěpnicích, vinicích, chmelnicích, [illegible], [illegible], mlejnech a rybnících a kdežkoliv jinde, netoliko podle inventáře již k opatrování postoupeny jsou, ale kteréž se [illegible] dálejí a za času jeho správy přijednávati budou, se vší pilností [illegible] opatrovati má, aby v místech svejch, kde [illegible] býti má, zůstávaly, bez potřebné [illegible] tak přenášeny, mnohem pak méněj [illegible] neb jinak k škaze přivedeny nebyly.

[illegible]obwohl die Sachen, so öffter [illegible]ich desto eher [illegible] [illegible] einem Weesen nicht [illegible] [illegible] soll doch nichts desto Haubtman das Inventary zugestellt wurde mit dem [illegible] oder Aubstreichen aini[illegible] sich selbst nicht corri[illegible]echt bringen, sondern das[illegible] wie es ime eingeantwort, diß, was etwa wenn und

[illegible] [illegible] ačkoliv ty věci, kteréž se častěji užívají, tak dřívěji častěj scházej a v jednom spůsobu trvati nemohou, však nicméně hejtman náš [illegible] inventáře, kterej se jemu [illegible] a podepsaný podán [illegible] spisovati [illegible] [illegible] kterých věcí [illegible] [illegible] [illegible] napravovati nemá, [illegible] je v celosti své tak, jak [illegible] jest, zanechati, a to co se [illegible] docela spotřebuje [illegible] [illegible] přidem.

wohin verschickht oder ganz und gar verbraucht, von neuem zu Hauß erzaigt oder anderer Ortten erkhauft würde, so lang auf absonnderlichen Registern verzaichnet halten lassen, biß mit unserm Bevelch oder unßer Behaimbischen Camer Verordnung, durch gewisse hierzu bestellte Personen das Haubtinventari ganz und gar zur Vernewerung und Besiglung khumbt.

neb jinde přikoupí, dotud v obzvláštní registřík[3] poznamenati dáti, pokudž z jistého poručení našeho neb nařízení komory naší české skrze jisté osoby k tomu nařízené hlavní inventář docela a zouplna obnoven nebude a k spečetění svému zase nepřijde.

[1] Čti: mit dem Hinzusetzen.

[2] 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673 stojí zde srozumitelněji: „připisováním neb vymazováním."

[3] 1652, 1655 a 1673 zde jest doloženo: „kterýžto rejstřík každoročně při počtech vánočních na puchhalteriji naší skládán býti má."

6. Doch nichts desto weniger sollen entzwischen uber alle die Farnußen und Notturften, die unsern Dienern, alß dem Kuchelmaister, Khöchen, Schliessern, Melzern, Mülnern, Schmiden, Weynern, Gartnern, Schäfern, Schaferin, Fischmaistern und andern Personen zur Verwahrung gelassen ordentliche Zetl nach Laut des Haubt-Inventary, aufgericht und also verfast werden, damit daßjenige, was etwo daran hinweckh khumbt und wider an die Statt von neuem erkhauft oder zu Hauß erzaigt wird, mitlerweil in denselben Zetteln vleißig verzaichnet werde, und auf daß auch alle dieselben Personen, die was davon under Handen, solches in mehrer Acht haben und nichts zum Verlust kommen laßen. So soll unser Haubtman jedes Jars bey völlig Abzahlung der Besoldungen sich mit ainem Jedern in dem Inventari-Zettl ersehen und die Fürsehung thuen, wover[1] welchem auß ihnen waß dergleichen auß

6. Avšak mezi tím časem na ty všecky svršky, co těch kterým služebníkům našim, jakožto kuchmistru, kuchaři, klíčníku, sládkům, mlynářům, kovářům, vinařům, zahradníkům, šafářům, šafářkám, fišmejstrům[2] i jiným osobám k opatrování zanecháno bude, pořádné do cedule[3] podle znění hlavního inventáře držány a tak spraveny býti mají, aby to v nich, co kdy toho sejde a zase na to místo vnově se přikoupí neb doma se předělá, zatím do týchž cedul s pilností poznamenáno bylo, a aby ty všecky osoby, kdeří co toho mezi rukami mají, tím lepší pozor na to měli a ničemuž k strátě přicházeti nedali. Protož hejtman náš každého roku[4] při doplacování služeb s jedním každým prvé do ceduli inventarní[5] nahlídnout a to při tom tak opatřiti má, pokudž by se kterému z nich čeho toho pro vopatření[6] a zanedbání nedostávalo neb kterak jinak k zmrhání přišlo, aby se jemu to ihned za paměti

irer Nachlesigkhait abgienge, oder in ander Weeg verwarlost worden were, daß ime dasselbe alßbaldt in frischer gedechtnüs an seiner Besoldung abgekhürzt und zu Ergenzung deß Inventari daßjenige, was also verloren oder verwarlost, auf solches Gelt wider verschafft würde.

na službu porazilo, a pro doplnění inventáře, co jest se ztratilo neb zmrhalo, na ty peníze zase zjednalo.[7])

[1]) To jest: wofern.
[2]) 1652, 1655 a 1673 jest zde jiný výčet služebníků, a sice: „purkrabímu neb pojezdnému, fišmistrům, šafářům, sládkům, mlynářům, kovářům, vinařům, zahradníkům;“ 1652 a 1655 jest k tomu ještě doloženo: „a kde se železné hutě vynacházejí, šichtmistrům.“
[3]) Tak čte se též 1615; ale 1616, 1652, 1655 a 1673 stojí správněji: „pořádné cedule.“
[4]) 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673 mají: „každého pololouletí.“
[5]) 1652, 1655 a 1673 kladou zde: „prvé do partikulárního inventáře neb do cedule řezané nahlednouti.“
[6]) 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673 mají správně: „pro neopatření.“
[7]) 1615 stojí zde ještě přídavek: „Ty pak inventáře neb cedule řezané s jedním každým s vědomím hejtmana purkrabě, kterýž každodenně k hospodářství dohlídati povinen jest, má držeti; a co se kdy přikoupí a komu k opatrování dá, hned toho dne do té cedule k jiným kusům poznamenávati, a při každém do dvorův i k jiným hospodářstvím příjezdu, všecky-li věci v celosti za šafáři a šafářkami zůstávají, na to se s pilností, aby nad sebou lepší pozor měli, dotazovati.“ — Týž přídavek psán 1616, 1652, 1655 i 1673 s několika slovnými změnami.

Wegen dess rohlosen und unbueszfertigen Lebens der Underthanen; item der Pfarrherrn und Religionen.

7. Und weil sich dann die Sünden und allerley vielfeltige Müssethaten von allen Seitten under den Leuten höchlich gemehret und von Tag zu Tag mehr wachsen thuen; alß soll unser Haubtman allen denen Leuthen, die so schendtlich wider den Willen deß Allmechtigen leben, und seiner hayligen Gebott mit Fluechen, Schweren, Zaubern, Mordtschlegen, Ehebrechen, Stelen, Betriegen, Verfalschungen und andern dergleichen Übelthatten und bösen Wandel ubertretten würden, und hierdurch frummen Leuten nicht allain zu Schaden, sondern auch zu grossen Schanden, Ergernus und bösen Exempel sein wolten, mit sonderm Fleis

O neřádných lidí poddaných obcování, kněžích a náboženství.

7. A poněvadž hříchové a rozličné nepravosti na všecky strany mezi lidmi již se velmi rozmohly, a čím dáleji vždy více rozmáhají; protož hejtman náš má se na ty lidi, kteříž by tak hanebně proti pánu Bohu živi byli a přikázání jeho svatá buďto láním, přísaháním, kouzlův provozováním, vraždami, cizoložstvím, krádeží, oklamáním, falší a jinými k tomu podobnými nešlechetnostmi a zlými obcování [sic] přestupovali, a dobrým lidem tudy netoliko na škodu, ale i ke zlému příkladu bejti chtěli, se vší pilností vyptávati, takové neřády skutečným trestáním bez šanování osob časně přetrhovati; i také všelijak jinak podle nej-

nachfragen, und solchen Ungebürlichkhaiten durch die hierauf gehörigen würcklichen Straffen, ohn alles Verschonen Jemands, zeitlich fürkhumen lassen; auch sich in allweeg nach höchstem Vermügen dahin bemühen, dass unsere Underthanen vornemblich mit gueten, ordentlichen und gottsfürchtigen *Pfarrherrn der Catholischen Religion*, doch auf denen Pfarren, welche derselben zugethanen sein; die aber derselben nicht zugethan, sondern under *zweyerlay Gestallt* weren, auch mit denen ordentlichen, fromen und gottsfürchtigen geweichten Pfarrherrn, so die alten Gebrauch und Ordnung der hayl. christlichen Kirchen halten, von unseren Erzbischoff zu Prag für würdig und ordentlich hierzu erkhennt werden und nach ine sich richten, sowohl kheine andere Secten frembder Andacht einfieren, sondern dem Wort Gottes und desselben Dienst ohne Versaumung vleißig obligen thetten, versehen werden mügen; und an den Son- und Feyertagen das Wortt Gottes vorsezlich nicht versaumben, sondern zugleich Altt und Jung, Manß- und Weibs-Personen gern in die Kirchen gehen, und alda den Willen Gottes erkhennen lernen.

vyšší možnosti k tomu se přičiniti, aby lidé poddaní naši předkem dobrými, řádnými pobožnými kněžími víry katolické,[1]) †které by fary byly pod jednou; a které by fary byly pod obojí, též kněžími řádnými, dobrými, pobožnými, kteříž by byli pořádně svěceni a starobylý řády a pořádky podlí nařízení církve svaté zachovávali,† [2]) kteříž by od arcibiskupa našeho Pražského za hodné a pořádné uznáni byli, ním se řídili a spravovali, a žádných jiných sekt cizích náboženství neprovozovali, nýbrž slova Božího a služeb Božích bez zameškání pilni byli, opatřeni jsouce, ve dni sváteční slova Božího zoumysla nezameškávali, anobrž napořád, jakž staří, tak mladí, mužského i ženského pohlaví, do kostelův rádi chodili, a tu vůli Boží znáti se vyučovali.[3])

[1]) 1652, 1655 a 1673 zde jest přidáno slovo: „samospasitedlné."

[2]) Vše, co zde tištěno mezi křížky († které by fary . . . . zachovávali †), schází již 1615 i 1616, a ovšem také 1652, 1655 a 1673; a tak již 1615 vynechána v instrukci zmínka o dovolené víře pod obojí.

[3]) 1652, 1655 a 1673 zde doloženo; „k zpovědi svaté a přijímání velebné svátosti oltářní začasté, obzvláště při slavnostech vejročních, přicházeli a přistupovali."

8. Wofern aber etwa ainß tails unsere Underthanen auf dieser Herrschaft in ihren Heußern und Wohnungen *winkhlweis sich ainicher Zusamben-*

8. A jestliže by pak kteří poddaní na témž panství[1]) v domích a obydlích svých pokoutně jaké služby a sekty a jiné cizí náboženství, mimo to dvoje, jakž

khünften, Secten und anderer frembder Andachtten, ausser der zwayer obberüerten, gebrauchen wollten: soll unßer Haubtman dasselbe khainem durchaus nit gestatten, sondern unverzüglich würcklich einstellen und solliches jederzeit mit Nambhaftmachung der Personen, wer sy seindt, an unßerer Behaimbischen Cammer Praesidenten und Räth gelangen lassen, die dann demselben nit allein, wie vorzukhumben, sondern auch mit gebüerlicher Straff darauf zu verfahrn, anzuordnen werden wissen.

nahoře doloženo,[2]) provozovali, toho žádnému žádnejm způsobem hejtman náš trpěti nemá, nýbrž má při jednom každým ihned beze všech odkladův skutečně zůstávati,[3]) a o tom, kdo ty osoby jsou, zejména je jmenujíc, presidentu a radám našim komory české každého času oznamovati; a oni mají to podle slušného uznání netoliko k náležitému zastavení a přetržení, ale i také k trestání přivésti.

[1]) 1652, 1655 a 1673 mají zde přidáno: „toho činiti zanedbávali aneb . . . “
[2]) 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673 na místě posledních šesti slov kladou takto: „mimo to, jakž nahoře dotčeno;“ tedy i zde již za císaře Matyáše byla vyhlazena narážka, že jest dvoje dovolené náboženství v Čechách, pod jednou a pod obojí.
[3]) 1615, 1652, 1655 a 1673 mají správněji „zastaviti,“ 1616 zase s jinou chybou „zastávati.“

9. Nichts desto weniger soll auch gedachtter unßer Haubtman die Anordnung und Fürsehung thuen, daß die Magister, Bakalari, *Cantores* und andere Schuelvorsteher, die auf diser Herrschaft sein werden, unßerm Erzbischof gehorsamb laisten, und die *Jugent* derer Religion Cathechismo lernen, und sich khainer andern frembden Lehr und Secten gebrauchen, nachgehen, noch andere darauf laitten sollen; und waß etwo er, alß unßer Erzbischof, sowoll unßere Behaimbische Cammer-Räth, auß unßerm Willen und Befelch in Religionssachen auf dieser Herrschafft anordnen werden, ob disem allem soll unßer Haubtman unverbrüchlich Handt zu haben schuldig sein.

9. Nicméně týž hejtman náš má to tak nařiditi a opatřiti, aby †mistři, bakaláři, rektorové, kantoři a jiní školní správcové, kteříž na témž panství budou, byli též v poslušenství a správě arcibiskupa našeho Pražského, a†[1]) mládež taky aby katechismům téhož náboženství vyučovali, a žádného jiného cizího učení a sektářství aby neužívali a nenásledovali, ani jiných k tomu nevedli; a což by kdy jako arcibiskup náš Pražský i rady naše komory české z jisté vůli naší strany náboženství na tom panství nařídili, nad tím vším má a povinen bude hejtman náš ruku svou držeti, a z toho nevykračujíc, tak a nejinak se chovati.

[1]) Na místě slov postavených zde mezi křížky řečeno 1652, 1655 a 1673 kratčeji: „správcové školní na témž panství, katoličtí, též . . . “

Die haltenden Recht betreffend.

10. In den Stedten, Städtln und Dorfern sollen die Recht jedes Jarß im Winter bald nach dem Neuen Jahr, alß zu der Zeitt die Underthanen sich am bessten hierzue abmüessigen khünnen, durch den Haubtman und Schreiber, in Gegenwart der Richter und Schöppen, ordentlich gehalten, und dabey diß in sonderliche Achtt genumben werden, damit die Ersezung derselben Recht durch Erwällung hierzue fürnemblich gottsfürchtiger und frumer Leuth beschehen müge.

11. Und so oft die Recht in wellichen Gericht fürzunemben sein, soll dasselbe den Underthanen zum wenigisten vierzehen Tag zuvor, damit sie sich mit den *Grundtgeldern* und andern iren Gerechttigkheiten zeitlich hierzue gefast machen mügen, angekhündet; sowoll auch die Grundtgelder zu khainer andern Zeit, dann alda bey dem Rechtten, und nicht anderstwo, alß bey den Bürkrechts-Registern erlegt, verschriben, und denen Leuthen, so den Vorzug und bessere Gerechttigkheit darzue erweisen, hinaußgefolgt werden.

12. Waß auch bey wellichem Gerichtt den *Waisen* oder andern unangesessenen Leuthen für Grundgelder erlegt, und alda bey der Erlegung nicht alspaldt hinaußgegeben werden, das soll gleichsfals in den Burckhrechtts-Registern mit Vleiß, von wem und wan daßelbe erlegt, verzaichnet, von dem Waißen-Schreiber in Empfang genuhmen, und in Gegen-

O soudech a posudcích.

10. Soudové a posudkové v městech, v městečkách a v vesnicích každého roku a času zimního hned po novém létě toho času, když lidé poddaní lépe se k tomu uprázniti mohou, skrz hejtmana a písaře sirotčího[1]) v přítomnosti rychtářův a konšelův pořádně držáni býti mají; při kterých se toho se vší pilností šetřiti má, aby předkem na ouřady lidé bohabojní, správní a rozumní voleni byli.

[1]) 1652, 1655 a 1673 „písaře důchodního neb sirotčího."

11. A kdykoli pak soudové v které rychtě budou míti držáni býti, to se má lidem poddaným nejméně dvě neděle před tím, aby se s penězi gruntovními i s jinejmi spravedlnostmi svejmi k tomu časně jak přihotoviti věděli, oznámiti. Peníze gruntovní nejiným časem, nežli tu při soudu, a ne jinde, nežli tu při registřích purkrechtních skládány, zapsány, a těm lidem, kteříž k němu[1]) přednost a lepší spravedlnost ukáží, propuštěny býti mají.

[1]) 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673 mají správně „k nim."

12. A co se při které rychtě kterým sirotkům aneb neosedlým lidem jinejm peněz gruntovních složí a tu hned nepropustí, ty mají též v registřích purkrechtních s pilností, od koho a kdy složeny jsou, poznamenány, od písaře sirotčího za příjem uvedeny, a v přítomnosti hejtmana našeho do truhel sirotčích schovány bejti.

wartt unßers Haubtmans zur Verwahrung in die Waißen-Truhen gelegt werden.

13. Daß *Gewelb* aber und Truhen, darinnen das Waißengeltt in Sicherheit zu halten, soll mit eißern Thürn und guetten Schlössern dermassen verwahrt sein, daß vom Feuer, noch auch mit dem Erbrechen desselben Gewelbs und Truhen, an dem Waißengeltt khain Schaden erfolgen khünne. Nichts desto weniger sollen vom selben Gewelb unßer Haubtman und Waisenschreiber underschidliche Schlüssl haben, und dieselben also halten, damit ainer ohne den andern in khainer Notturft zu sollichem Gelt selbst nit khumen, noch dasselbe berüehren khan.

14. Von Einschreibung und Hinaußfolgung des Waisengeltts, ingleichem von andern Verschreibungen, sollen der Waißen-Schreiber sowoll alß die Schöpfen über die Gebuer und altt herkhumenden Gebrauch nichts mehrers nehmen, und die Leut mit khainer hohern Zahlung ires Gefallens beschwären.

13. Sklep pak sirotčí a truhly, v nichž peníze sirotčí se skládají, mají železnými dveřmi a zámky dobrými tak opatřeny býti, aby se ohněm ani vyloupáním téhož sklepu na truhlách a penězích sirotčích nižádná škoda státi nemohla. Nicméně od téhož sklepu a truhel hejtman náš a písař sirotčí[1]) klíče v rozdílnosti jmíti; a při sobě tak chovati mají, aby jeden bez druhýho v nižádné potřebě k témž penězům sám přijíti, jich se dotýkati nemohl.

[1]) 1652, 1655 a 1673 kladou: „písař důchodní neb sirotčí."

14. †Od zapisování a propuštění peněz sirotčích ani od jiných zápisův nemají písař sirotčí ani konšelé, mimo náležitost a starobylý spůsob, více bráti a lidi vědšími platy podle vůle své stěžovati.† [1])

[1]) Tento článek 14, jenž poněkud chtěl chrániti poddané od utahování od úředníků, byl vypuštěn 1615 i 1616, ale hned 1615 nahrazen byl určitějšími předpisy 44 a, 44 b. — Následující tři články 14 a, 14 b, 14 c vyskytají se nově 1652, 1655 a 1673:

14 a. Na to také obzvláštní a bedlivý pozor hejtman náš dáti má, když se grunty s vědomím jeho prodají aneb jakkoli na koho buď právem dědickým neb jinak připadnou, aby ihned zápisové do *kněh gruntovních* vpisováni byli, a na škartách, které jak důchodu, tak i lidem poddaným lehce na škodu a na ujmu k ztracení přijíti mohou, nezůstávali.

14 b. Však žádným z *jagrpartaje* gruntové na panstvích našich, z kterýchž by nám všelijaké ouroky a platy vycházeti, a z nich roboty vykonávané býti měly, bez vědomí komory naší České prodávané býti nemají.

14 c. *Knihy* pak *gruntovní* neb zápisní, aby i ty k ztrátě a porušení, neb někomu, komuž by nenáleželo, do rukou nepřišly a makulirovány nebyly, mají také v jistém bezpečném místě zůstávati a opatrovány býti, tak aby bez vědomí hejtmana od žádného do nich nic vpisováno nebylo.

15. Nach Verrichttung aller dieser Recht, die zum wenigisten biß auf *Pfingsten* ganz und gar geschlossen und erörttert werden sollen, soll alspald auß den Burckhrechts-Registern ein ordenlicher Außzug, waß bey jederm Gerichtt dess Grundtgelt desselben Jarß erlegt, wider hinaußgegeben, und uberdiß in den Waißen-Truhen zum Aufbehaltt gelassen, gemacht und zur Behaimbischen Cammer-Puechhaltterey überschickht werden.

15. Po vydržení všech soudův a posudkův,[1]) kteříž nejdéleji do času památky svatého Ducha[2]) zcela a zouplna zavíráni a na místě postaveni bejti mají, má ihned z rejster purkrechtních pořádný vejtah, co při které rychtě peněz gruntovních téhož léta složeno, zase propuštěno, a mimo to do truhel na hotově schováno jest,[3]) udělán a do puchalterije naší komory české odeslán bejti.

[1]) 1652, 1655 a 1673 stojí „posudkův lidských."
[2]) 1652, 1655 a 1673 zní ta lhůta „do času památky sv. Jiří."
[3]) Odtud konec toho článku zní 1652, 1655 a 1673 obšírněji: „aneb na kterém gruntu jak mnoho kterým sirotkům neb komu ještě splacovati se pozůstává, náležitý počet sepsán, a s podpisem hejtmana a písaře zhotoven býti, o tom na naši komoru Českou znáti dáti, a koho by táž komora k skonferirování a vyřizování takových počtův sirotčích z puchhalterie deputirovala, dalšího nařízení očekávati má."

16. Nichts desto weniger will unßerm Haubtman gebüren, in Gegenwartt des Burggrafens und anderer unßer furnember Diener, jedes Jarß vor Weinächtten und auch eben noch zu der Zeit, da die besste Gelegenheit darzue vorhanden und die Recht zu halten widerumb angehen, unßers *Waiszenschreibers Raittungen* deß alberait verfloßnen Jarß mit allem Vleiß zu durchgehen, und diß sonderlich dabey in Achtt zu nemben, daß nicht allein das Gelt, so desselben Jarß in die Waißen-Truhen gelegt, alspaldt nach dem Beschluß derselben Waißen-Raittung genzlich und für voll durch den Waißen-Schreiber, vermög deß vorgehendt erlegten Ressts außgezaigt, sondern auch die in dieselbe Raittung gehörige *Schulden* ohne ferners Jemandes Verschonen eingebracht, und zum selben Geltt in die Truhen gelegt werden.

16. Nicméně hejtman náš v přítomnosti purkrabího a jiných předních služebníkův našich každého roku před vánoci toho času, když k tomu lepší pořádnost[1]) jest a prve nežli se soudové zase držeti počnou, [počet][2]) písaře našeho sirotčího již minulého roku se vší pilností přehlídnouti a toho všelijak při tom šetřiti má, aby netoliko ty peníze, kderý toho roku do truhel sirotčích již složeny jsou, ihned po zavření téhož počtu sirotčího zcela a zouplna od písaře sirotčího podle předešlého složeného restu se vykázaly, ale i dluhové do téhož počtu náležitě bez dalšího koho v tom šanování zvyupomínáni a k jiným penězům do týchž truhel položeni byli.[3])

[1]) Čti „práznost“, jakž stojí 1615 i 1616.

[2]) Slovo „počet“ zde 1604 vynechané čte se 1615 i 1616.

[3]) Tento článek 16. byl později přestylisován a zní 1652, 1655 a 1673 takto: „Při konferirování, zavření a vyřízení těch počtův aby netoliko ty peníze, kteréž toho roku do truhlice sirotčí již složeny jsou, zcela zouplna od písaře důchodního neb sirotčího podle předešlého složeného restu se vykázaly, ale i dluhové do téhož počtu náležející bez odkladův a někoho v tom ušetření aby od lidí poddaných zvyupomínáni a k jiným penězům do týchž truhel přiloženi byli, na to hejtman náš obzvláštni pozor dáti má.“

17. Doch soll unßer Haubtman jedes Jarß, zuvor und ehe er neben den andern unßern Dienern uber solliche Waißen-Raittungen ansizen wird, unßerer Behaimbischen Cammer den hierzu bestimbten Tag zeitlich andeuten und vernemben, ob nicht unßere Behaimbische Cammer erhaischender Notturft nach auch Jemanden von der Puechhaltterey umb besserer Vernembung willen, waß alda gehandlet und wo daß erlegte Gelt verbleiben wird, zu sollicher Raittung abfertigen wolte. Und es sey nun, daß unßere Behaimbische Cammer Jemanden von der Puechhaltterey zur selben Zeitt und Notturft schickhen werde oder nit, soll doch nichts desto weniger unßer Haubtman mit den andern unßern Dienern jedes Jarß diße Aufnemb der Waißengelts-Raittungen verrichtten, und darauf alspaldt zum lengsten in vierzehen Tagen ein ordentlichen Außzug derselben ganzen Waißen-Raittung auf unsere Behaimbische Cammer uberschickhen.

17. Avšak hejtman náš každého roku, prve nežli podle jinejch služebníkův našich na týž počet sirotčí zasedne, komoře naší české den k témuž počtu sirotčímu obraný časně v známost uvésti a tu vyrozuměti má, zdali by komora naše kdy z které potřeby naší koho z puchalterie naší pro lepší vyrozumění tomu, co se tu řídí a kde co složených peněz zůstane, k témuž počtu též vypraviti chtěla. A buďto že komora naše koho z puchalterie naší k tomu času a k též potřebě odešle neb neodešle, tehdy nicméně hejtman náš s jinými služebníky našimi každého roku týž počet sirotčí na místě postaviti, a ihned potom nejdéle ve dvouch nedělích pořád zběhlých pořádnej vejtah toho všeho počtu sirotčího na komoru naši českou odeslati mají.[1])

[1]) Článek 17. nachází se také 1615 i 1616, ale schází 1652, 1655 i 1673, kdež jest nahrazen několika slovy na konci dodavku, jenž byl tehdáž přidáván ke článku 15. a zde výše jest vytištěn.

18. Und aufm Fahl zwischen derselben Zeit waß von *angestorbenen,* abgewichenen oder andern Geldern rechtmessig an unß fielle, sollen sy sollich Geltt alspaldt bey der Waißen-Raittung

18. A jestli by mezi tím časem jakejch odoumrtních, odběžných neb jinejch peněz na nás spravedlivě připadlo, takové peníze mají tu ihned při počtu sirotčím z truhel sirotčích vyzdvihnouti a písaři

auß den Waißen-Truhen erheben und unßerm Rentschreiber zu den andern unßern Gefelleu abfüehren.

našemu důchodnímu mezi jiný důchody naše[1]) odvésti.

[1]) Zde vloženo 1615 a 1616: „s partikulářem od hejtmana [1652, 1655 i 1673 ještě přidáno: a písaře sirotčího] podepsaným, od koho co přijato jest."

19. So sollen auch die *Waiszengelder* ohne Bewilligung und Befelch unßer Behaimbischen Cammer den Leuthen auß den Waißen-Truhen nicht *fürgeliehen* oder anderergestaltt hinder ihnen gelassen werden. Und ob auch gleich Jemanden umb erlittenen Schaden willen mit Wissen und Bewilligung gedachtter unßer Behaimbischer Cammer waß an dergleichen Waißengeldern auf ein gewisse Zeitt *fürgestreckht* werden solte, soll doch daßelbe auch anderergestallt nicht, dann gegen genuegsamber Pürgschaft beschehen, damit die erwachßenen Waißen in Zeit der Noth Ihre Gerechtigkheit aigentlich wo zu suechen und zu finden wissen.

19. Peníze sirotčí bez povolení a poručení komory naší české lidem z truhel rozpůjčovány neb jinak za lidmi zanechány bejti nemají. A jestli by i komu kdy pro škody vzaté,[1]) s vědomím a povolením též komory naší české, co peněz sirotčích do kterého času zapůjčeno bejti mělo, to se též ne jinak státi má, nežli proti dostatečnému zaručení, tak aby sirotci dorostlí v čas potřeby spravedlivosti své kderé jistotě hledati na najíti věděli.[2])

[1]) 1652, 1655 a 1673 řečeno zde šíře: „A jestliže by i kdy komu, an by na svém statečku škodu vzal, aneb pro nějaké jiné zpomožení"..

[2]) Tento konec jest v českém exempláři 1604 pomaten, a zní srozumitelně 1615 i 1616: „spravedlnosti své kde v jistotě hledati a ji najíti věděli;" 1652, 1655 a 1673: „spravedlnosti svých kde v jistotě pohledávati a svého dostávati věděli."

20. Khaine *Grund- oder Nach-Gelder* soll weder unßer Haubtman, noch sunst niemands auß unßern Dienern auf unßerer Underthanen Gründen ihm selbst zu Handen in khainerley erdachtte Weis noch Weeg nit khauffen, oder anderer gestalt an sich bringen; sondern wann etwo Jemands Armut oder anderer Ursachen halber seine Grundtgelder verkhauffen woltte, soll derselbe solliches dem Haubtman anzaigen, und der Haubt-

20. Peněz purkrechtních hejtman náš ani kdo jinej z služebníkův našich na gruntech našich kmecích sobě k ruce pod nižádnejm vymyšleným spůsobem skupovati neb kterak jinak na sebe přejímati nemají. Neb jestli by kdo pro chudobu neb jakoužkoliv jinou příčinou jaké peníze gruntovní kdy a kde prodati chtěl, to hejtmanu našemu má oznámiti, a on tak opatřiti, aby takové peníze raději k ruce některých chudejch sirotkův na-

ı die Fürsehung thuen, damit diesel- Gelder lieber zu Handen unßerer ıen *Waisen*, derer Gelt ohnedas geblich[1]) in den Waißen-Truhen ligen ;, oder zu den *Kirchlehen*, wo solli- ȝ am bessten, ohne beeder Taill Scha- beschehen khunte, umb leidenlich Geltt ı billichen Wehrt nach erkhaufft den.

šich, jichžto peníze by v truhlách ležely, aneb k některému záduší na gruntech našich tu, kde se to dobře trefiti a bez ublížení obojí strany státi může, za mírné peníze, zač by slušně stály, skoupeny byly.[2])

[1]) Smysl slova *vergeblich* (že sirotčí peníze leží v truhlách ladem) nenachází se v žádném ém textě této instrukce.

[2]) 1615, 1616, 1652, 1655 a 1673 následuje zde článek novější tohoto znění:

20 a. Co se kdykoli kterého roku (mimo propuštění sirotkům spravedlností) peněz do :í truhlice složí a s předešlým restem zůstávati bude, těch *peněz sirotčích* žádný hejtman ísař k sobě přijímati a jich za sebou zadržovati nemá. Než takové peníze mají, jakž vejš ıo, do té obzvláštní truhlice všecky zcela a zouplna složeny a zamčeny býti. A takovými sirotčími ani hejtman ani písař žádným vymyšleným spůsobem nemají hejbati, ani jich oze neb na mále, byť toho naše nejpilnější potřeba ukazovala a v důchodu ten čas ıebylo, k potřebám našim vlastním, ovšem pak svým, bez zvláštního našeho neb komory ské psaného povolení a poručení, sobě vypůjčovati. A kdo by se koliv toho, mimo toto řízení, buď hejtman nebo písař dočinil a penězi sirotčími hejbal, jich vypůjčoval neb bou zadržoval, a to nám neb komoře naší České oznámeno bylo: ty bude povinen ·nězi oplatiti a sirotkům vynahraditi; a dáleji več to jemu přijde, to se v moci naší ·· naší České zůstavuje.

'oto nařízení bylo patrně přidáno do instrukce někdy mezi lety 1604—1615, a pohnutkou vl skutečný zlořád, který příliš protivil se předpisům zde obsaženým. Že peněz sirotčích žívati k žádným jiným účelům, nařídil císař Rudolf komoře České již 29. listopadu 1580, ·ak na komorních statcích tehdáž i později nakládalo se s penězi sirotčími velmi neslušně, tak ·h užíváno ku potřebám správy statku jako výpůjčkou, a též jinak se rozšantročily ·i, a sirotci přicházeli o své, namnoze bez náhrady. Doklady o tom z doby 1580—1650 panství Pardubického mám před rukama. Srv. výše str. 267—269 č. 118.

ıierung der Underthanen be- treffend.

ı nßere Underthanen soll unßer zu allen Zeiten dahin ver- nd würcklich halten, daß sy ırung eines *tugentsamben*,. er- hristlichen Lebenß under ein- und aller ihrer Nahrungen ıı, auch einander mit dem

O spravování lidí poddaných.

21. Lidi poddané naše má hejtman náš po všecky časy k tomu napomínati i skutečně k tomu přidržeti, aby šlechetnej, poctivej a křesťanský život vedouce, mezi sebou svorni a všickni v živnůstkách svejch pilni byli, jedni druhejm pasením, převorávaním ani jinak škod ne-

Viehwaiden, Überäckhern der Grundt, noch in ander Weeg khain Schaden thuen, sowoll auch einander das Gesindt nicht abspennstig machen, gestollen Sachen annemben, und nichts dergleichen begehen sollen, was dem Nechsten schedlich sein und zum Widerdruß geraichen möchte.

dělali, čeledi sobě neodluzovali, kradených věcí k sobě nepřijímali, a ničehož jiného, čím by kdo bližního svého uraziti mohl, se nedopouštěli.

22. Und da überdieß zwischen inen Müßverstand entstunden, die sollen durch die *Richter und Schöpfen* aines jeden Gerichts zeitlichen fürkhomben und zu recht gebracht werden.

22. A jestli by přes to mezi lidmi poddanejmi kdy jaká nedorozumění a nevole menší vznikly, ty mají pro ubytí mnohého zaneprázdnění skrze rychtáře a konšely při jedné každé rychtě[1]) časně přetrženy a k nápravě přivedeny býti.

[1]) 1652, 1655 a 1673 kladou: „rychtě neb vesnici."

23. Soviel aber die anndern Rechtsfertigungen [?] u. Beschwärsachen, die durch die Richter und Schöpfen nicht hingelegt werden können noch sollen, anlangt, derowegen sollen unßere Underthanen jederzeit zu unßerem Haubtman ain freyen Zutritt haben. Doch damit sich auch unser Haubtman mit denen und dergleichen Sachen teglich zur Verabsaumung unsers besten nicht verunmüssigen, sowoll auch die Underthanen mit dem vergebenen Hin- und Wieder-Gehen dahaim an iren Nahrungen waß verabsaumben dürfften: so sollen zu sollicher *Verhör die Täg*, weliche dem Haubtman und Underthanen am bequemisten sein mögen, fürgenommen werden. An welichen Tägen und bestimbten Zeiten unser Haubtman die Underthanen geraumig und mit Glimpfen, ohn Empfahung ainicher Finanzen und Verehrungen, anhören und sie der Gebüer und Notturft nach vergleichen und vertreten soll.

23. † Co se pak dotýče jinejch rozepří a věcí těžších, kteréž skrz rychtáře a konšely porovnány býti nemohou a nemají, ti lidé poddaní naši k hejtmanu našemu na každej čas volnej přístup jmíti mají.† [1]) Avšak aby hejtmanu našemu na každý den s těmi a takovejmi věcmi s obmeškáním dobrého našeho se zaneprázdňovati potřebí nebylo, a lidé poddaní aby také daremným chozením živnůstek svejch neobmeškávali: protož k slyšení lidí poddaných ty dni, kteří se hejtmanu našemu i lidem poddaným našim nejlépe trefiti mohou, obrány bejti mají. Na kterézto dny a uložené časy má hejtman náš lidi poddané naše ve všem volně a vlídně beze všech poct a darův vyslyšeti, a vedle náležitosti a potřeby jich porovnati a zastávati.

[1]) Věta mezi křížky zde tištěná schází 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673; ježto logicky jest úvodem k následující větě, byla vypuštěna nepochybně jenom z nepozornosti písařovy.

24. Sofer aber auch was so Hoches und Wichtiges fürfiel, dem er selbst nicht widerstehen kunte, oder des vor uns zu bergen nicht gebüeren wolte: das soll unßer Haubtman zeitlich an unsere Behaimbische Cammer gelangen lassen, und nach derer fernern Beschaidt und Anordnung sich richten.

24. A jestli by kdy co tak těžkého a velkého připadlo, že by i on sám tomu odolati nemohl, aneb čeho by před námi tajiti neslušelo: to má hejtman náš na komoru naši Českou časně vznésti a dalším poručením, naučením a nařízením se spraviti.

25. *Frembde Underthanen*, die khaine genuegsambe *Weeglosz* haben, soll unßer Haubtman auf unsern Gründen nicht einkhomben lassen, noch inen ainichen Khauff oder Tausch alda verstatten.

25. Lidi cizí, kteří by dostatečných vejhostů neměli, hejtman náš na grunty naše přijímati a jim zakoupení žádného ani freimarku na gruntech našich dopouštěti nemá.

26. Unsere Unnderthannen, daran uns was sonnderliches gelegen, soll unser Haubtman *zu verweeglosen* nicht Macht haben, sonndern wann sich etwo Jemandts auß solichen nuzlichern Leuthen von unsern Gründen an andere Ortt begeben wolte, soll solliches mit Wißen und Bewilligung unserer Behaimbischen Cammer beschehen.

26. Lidi poddané naše, na kderýchž by co zvláštního záleželo,[1]) propouštěti hejtman náš žádné moci míti nemá, anobrž jestli by se kdy kdo z takovejch platnějších lidí nás shostiti a na cizí grunty obrátiti chtěl, to se má státi s vědomím a povolením komory České naší.[2])

[1]) 1615 a 1616 zde vloženo: „a spravedlnosti své přes 30 kop míšenských měli.“ Toto nové určení zámožnosti bylo 1652, 1655 a 1673 opět vynecháno.

[2]) 1652, 1655 a 1673 jest zde přidáno: „pročež hejtman náš bude povinen, pokaždé tu osobu i možnost té, a zdaliž by na ní co záleželo, přednésti.“

27. Und wann also welicher unser Underthan auf frembde Gründ verweeglost werden solte, der ist schuldig, sich mit unserem Haubtman weegen des Weegloß-Briefs nach Vermögen, doch anderergestald nicht, dan *uns zu Handen*, abzufinden; und was also, es sey von wemb es wölle, von dergleichen Weegloßbrief empfangen wird, das soll unser Rentdiener ordentlich in Empfang nemben.

27. †A jestli by kdy kderý poddaný náš na grunty cizí propuštěn bejti měl, ten bude povinen s hejtmanem naším o vejhost podle možnosti, však nejinak nežli nám k ruce, se smluviti; a co se kdykoliv a od kohožkoli od takových vejhostův vezme, to sobě písař náš důchodní pořádně za příjem uvésti má.†[1])

[1]) Článek 27. schází v instrukcích 1652, 1655 a 1673; na tom místě stojí v nich jiný článek 27 a. tohoto obsahu:

27 a. Naproti tomu, když komora naše Česká jaké cizí poddané na panství naše vyjednává, aby hejtman povinen byl o takových lidech na tuž komoru Českou pokaždé v známost uvésti.

28. Waß auch für *Weegloszbrief* und wem dieselben hinauß gegeben werden, davon sollen die Abschrifften in ain absonderlichs darzue zuegerichts Register mit Benennung des Tags und Jahrs, wann waß dergleichen und durch wene beschehen, eingeregistriert, und darbei auch diejenigen Wegloß, so von andern frembden Leuthen angenomben, vleißig aufgehoben werden.

28. Jakej se pak kdy komu vejhost vydá, toho přípis má v obzvláštnie registra k tomu připravená s doložením toho dne a léta, kdy se [co] toho a skrze koho dálo, vepsán a vregistrován bejti; při kterýchžto registřích i ti vejhostové, kdeříž se od cizích lidí přijmou, se vší pilností schováni býti mají.[1])

[1]) Článek 28. jest v instrukci 1615 a 1616 také obsažen, jsou však tam k němu přidána určitější ustanovení nová. V instrukcích 1752, 1655 a 1673 schází prvotní článek 28., a na jeho místě stojí tam dotčená právě zevrubnější ustanovení, rozmnožená na konci opět novým přídavkem (A poněvadž . . . skládati); ten nový článek 28 a., jímž poněkud byl také nahrazen vypuštěný článek 27., zněl 1652, 1655 a 1673 takto:

28 a. *Registra vejhostní*, jestliže jsou se posavad na témž panství našem pořádně nedržely, a byť se i držely, mají ihned nová založena býti, a dotčené vejhosty slovo od slova do nich s pilností zapisovati, kdo z lidí poddaných obojího pohlaví na čí grunty propuštěn bude, co na něm záleželo, jak mnoho spravedlnosti měl, neb od vejhostu do důchodu dal, zaznamenávati. Nicméně zase do týchž register má se zapisovati, kdo se z obojího pohlaví od jiných cizích osob na panství naše propouští, s jakou spravedlností a kde se usadí. Z toho pak lidí propouštění z panství našeho, i zase od jiných propouštěných na panství naše, každého roku při činění počtu sirotčího vedle týchž kněh počet se činiti má, jak mnoho osob kterého roku jinam se propustí a zase odjinud přibude; a týž počet hejtman náš s písařem důchodním neb sirotčím skládati povinen jest. — A poněvadž jedné každé vrchnosti, aby o počtu lidí poddaných na panstvích svých vědomost měla, nemálo záleží: má se každoročně jak mužského tak ženského pohlaví, starých i mladých, zejmena s doložením jedné každé osoby let a kde se kdo z nich zdržuje, popsání pořádné státi, a napodobně, jakž výše doloženo, při počtu sirotčím skládati.

29. Unsere Unnderthane, die selbst freywillig ire Gründt zu *verkhauffen nicht bedacht*, und unß tauglich sein, sol unser Haubtman niemanden in kainerlay Weeg von ihren Nahrungen zu dringen nich gstatten, vil weniger aber die zu seinen Handen selbst außkauffen.

29. Lidi poddané naše, kdeříž by dobrovolně gruntův svých prodati nechtěli, a nám se hoditi mohli, hejtman náš žádnému z živnůstek jejich pod nižádným způsobem vytisknouti [dopustiti], mnohem pak méněji sám k své ruce [vy]kupovati nemá.[1])

[1]) Co stojí v závorkách [ ], schází 1604, ale nachází se 1615, 1616, 1652, 1655, 1673.

30. Waß dann die bösen und *nach-*
zigen Wüerdt, die mehr in Krätschmen
ɪen, dann den Ackherpau versehen,
ɪr vleißiger uber der Kharten sein,
ihrer Nahrung abwarten, und also
: irem bösen Exempel auch andere
:h sich ziehen, betrifft: zu denen soll
ɪer Haubtman und Burggraf zum of-
n vleißig, wie sie sich bei irer Würdt-
afft halten und derselben vorstehen,
sehen, insondernhait darauf Achtung
ɪen, wie etliche ire Felder besäen.
d wo sie ain Nachlässigkait oder
elhaußhalten bei wem spüereten, oder
ß, wie gemelt, die Felder von Jeman-
ı, wie sichs gebüert, nicht gesäet oder
gepaut währen, da sol unser Haubt-
n erstlichen dieselben Leut, daß sy
Gründt nicht mehr verwüsten und
gehen laßen, sondern dieselben zeit-
ı widerumb bessern sollen, mit stren-
ı Wortten vermahnen. Wofern aber
nandts nach solicher Vermahnung noch
t mit der Peßerung saumen thette,
soll unser Haubtman daßelbe mit der
fengkhnüs oder Caution dahin bringen.
ɪnn dann auch diß nicht helffen wolte,
ɪauf hat nun unser Haubtman Macht,
ɪe jedweden, da er gleich guetwillig
ht wolt, *von unseren Gründen abzu-*
affen und ire Güeter mit beßern
ɪrdten zu ersezen.

30. Co se pak dotejče zlých a nedbanlivých hospodářův, kdeříž by více v krčmách ležeti, nežli polí opatrovati, neb pilnější karet býti, nežli živnůstek svých hleděti, a tak zlým příkladem svým i jiných po sobě potáhnouti chtěli: k těm hejtman a purkrabě náš pilně a často, jak se každého času při hospodářství spravují, dohlídati, a zvláště pak na to, jak kterej rolí své osívají, po všecky časy velikej pozor jmíti mají. A pokudž by jakou nedbanlivost a zlé hospodářství při kom shledali, [aneb že by dědiny, jakž dotčeno, náležitě od kterého osity][1]) a zdělány nebyly: tu předkem též lidi hejtman náš k tomu, aby gruntův svých víceji nespouštěli, anobrž časně zase opatrovati hleděli, přístnými slovy napomenouti má. A jestli by kdo po takovém napomenutí ještě vždy toho co k nápravě přivésti obmeškával, to má hejtman náš dáleji vězením i braním na rukojmě při týchž lidech časně přetrhnouti. Pakli by i to při kom žádné platnosti nésti nechtělo, tehdy hejtman náš již dáleji má[2]) jmíti moc, toho každého, by i dobrovolně prodati nechtěl, z gruntův našich vybýti, a takové grunty lepšími hospodáři osaditi.

[1]) Co stojí v závorkách, bylo 1604 z nedbalosti vynecháno, ale psáno 1615—1673.

[2]) Co odtud následuje až ku konci článku, nachází se také 1615 a 1616, ale 1652, 1655 673 bylo to vynecháno a nahrazeno slovy: „to pokaždé na komoru naši Českou přednésti, a na jistého vyměření očekávati.“

31. Sofer[n] aber unser Underthane
s anders begiengen, das strafwürdig

31. Jestli by pak lidé poddaní naši kdy čeho jiného se dopustili, což by tre-

währe, das sol unser Haubtman vermug des alten, angeordneten Rechts dieser Herrschafft und aines jedern *Verbrechen* zu Recht bringen. Und so dann etliche sich nach dieser Straff nichts beßern wurden, mügen dieselben *mit Robotstrafen*, als Außrottung der Stöckh zusambt den Wurzeln, bei den Feldern und Wißmaten, oder andern dergleichen Arbaiten, nach der Größ deß Verwürckhens belegt werden. Und wer also der alten rechtlichen Außmeßung nach was zur Straf gibt oder mit ainer Arbait, die sey, waran sie wölle, abarbe[ite]t: soliches alles sol in parem Geldt taxiert und unter andere unsere Geföll verzaichnet werden. Und unser Haubtman, wie auch alle andere unsere Diener, sollen inen selbst zu Handen, von unseren Underthanen noch andern Leuten, einiche Strafen under kainer erdachten Weis nicht empfahen noch zueignen.

stání hodné bylo, to má hejtman náš podle starého soudního zřízení téhož panství a provinění jednoho každého k nápravě přivésti. Pakli by kdeří po takovém trestání se nepolepšili, ti se budou moci robotnými pokutami, jako planěním, při dědinách a lukách neb jiným k tomu podobným dílem, podle velikosti dočinění jich potrestati. A co kdo kdy podle starého soudního vyměření v pokutě dá neb jakýmžkoliv dílem oddělá, to vše v penězích pošacováno a mezi jiný důchody naše zapsáno býti má. A k své ruce hejtman náš ani žádný z služebníkův našich žádnejch pokut od poddaných našich ani jinejch lidí bráti nemají[1]) pod nižádným vymyšleným spůsobem.

[1]) 1615 a 1616 psáno také tak; ale 1652, 1655 a 1673 malou proměnou slov vydán nový zákaz: „pokut, ani lidí na svá díla trestáním bráti nemají,“ t. j. že úředníci jako nemají vybírati pokut pro sebe, tak také nemají odsuzovati ku práci k užitku svému.

32. Und wofer Jemands von den fremden Leuten oder unsern Underthanen was so hohes auf unsern Gründen oder anderstwo geübt hette, dordurch er die *Straffen am Hals* verdient: dene Jedern soll unser Haubtman zum Recht geben, und neben demselben und seinem Verwürckhen sich gegen ime verhalten laßen.

32. A jestli by se kdo, buďto z cizích lidí nebo poddaných našich, čeho se tak těžkého na gruntech našich neb kde jinde dopustil, což by na hrdle trestání zasloužilo: toho každého má hejtman [náš pořádně ku právu podati, a k němu][1]) podle práva a provinění jeho se dáti zachovati.

[1]) Co tištěno v závorkách, bylo 1604 vynecháno, ale stojí 1615 i 1616, a s proměnou „*předně* ku právu“ také 1652, 1655 a 1673.

33. Die Ackher und Wisen *von den Gründen zu verkhaufen*, zu verpfenden, undter dem Bestand hinzulaßen, oder mit den Leuthen *auf die Helft oder den*

33. Dědin a luk od gruntův odprodati, zastavovati, pronajímati neb s lidmi z polovice neb z třetího mandele osívati, ani dobytka cizího do panství z peněz

itten Mandl anzusäen, noch auch frembd eh in die Wayd gegen der Bezallung er umbsonst auf unsere Gründt anzunben, oder anderergestalt unseren Unrthanen unnötige *Schullden* zu machen, gleichsfals Niemanden kaineswegs zueaßen werden; sondern da Jemants oder mer Armuet oder anderer Ursachen ben ire Gründt, wie sichs gebüert, nicht sehen khünden, die mügen zu dem Verauff derselben in der Genz angehalten rden.

neb darmo na grunty naše přijímati, neb kterak jináč lidem poddaným našim bezpotřebně se zdlužiti dáti, žádnému pod nižádným vymyšleným způsobem dopuštěno býti nemá. Než jestli by kdo pro chudobu neb z kterýchkoliv jiných příčin gruntův svých, jakž náleží se mu, spravovati nemohli, ti k prodaji týchž gruntův v celosti přidržáni bejti mohou.[1])

[1]) 1615 a 1616 zní článek 33. také tak, ale 1652, 1655 a 1673 jest málo zmírněn oslední věta vynechána, i zněl potom: „Dědin a luk od gruntův jeden druhému odprodávati astavovati, nikoli dokonce hejtmau dopouštěti, ani také bez vědomí jeho pronajímati, neb s lidmi olovice neb z třetího mandele osívati, dobytka cizího do pastvy z peněz neb darmo na grunty e přijímati, aneb jakkoli jináč z lidí poddaných našich žádný pod žádným vymyšleným způsobem dlužiti a na své grunty závad uvozovati nemá."

34. Sovil die Underthanen irer aignen *ild*, Gestreificht, oder zur Gemain en, die sollen ohne sondere hohe Nottft dieselben vor der Zeit nicht fellen, h hauen, sondern solich Gehölz und streifich oder Gemainden inen zu fernern mbgenglichen Nottfällen sparen.

34. Co lidé poddaní svejch vlastních lesův, porostliny v obci mají,[1]) s těch nemají bez zvláštních a důležitých potřeb svejch dříve času mejtiti a sekati dáti; ale mají takové lesy, porostliny neb občiny k dalším nevyhnutedlným potřebám přichovávati.[2])

[1]) Správněji psáno 1615 a 1616: „vlastních lesův, porostlin neb občin;" a šíře 1652, 5 i 1673: „svých vlastních, k zádušim neb farám přináležejících lesův, porostlin neb in mají."

[2]) 1652, 1655 a 1673 k tomu přidáno: „A když jim jaká potřeba, buď k stavení, palivu prodaji nastane, mají se o to u hejtmana našeho ohlásiti, a od něho psaného povolení, co by k mnoho by porážeti a smýtiti měl, požádati; kteréžto povolení hejtman, uznajíc on toho potřebu, e by ani forštu na škodu nebylo, jednomu každému bez ouplatku vydati povinen bude."

35. Und damit auch unsere Undernen *vor Fewergefahr* desto sicherer , und irer aignen Wäldt, Gestreifich, r Gemainden desto mehr verschonen l die völlig beisamen erhalten mügen, sollen sy alle ire Gepew, so weit ir Vermögen erstreckht, von *Stain l Lahm* aufführen, und innsonderheit

35. A aby poddaní naši před ohněm tím bezpečněji seděti a sobě takových vlastních lesův, porostlin neb občin tím více přispořiti a v celosti zachovati mohli; protož všeckna stavení, pokud a jak daleko možnost jejich k tomu dostačiti může, od kamene a hlíny sobě staviti a spraviti, a zvláště pak komíny a peci při

die Feuer-Essen und Packhöfen darbey also versehen laßen, damit inen dannenhero khain Gefahr entstehen khunndte. Nichts minder sollen die Richter, Schöpfen oder Gmain-Eltisten in den Städten, Städtln und Dörfern zum wenigisten alle Viertl-Jar ainmal bei allen Nachtbarn vleißige Bschau und Erkhundigung halten, wie ire Rauchfeng gesaubert und vor Feuergefahr sicher sein: und da sie Jemanden hierinen nachläßig vermerckhten, daßelbe nit dulden, sondern unser Haubtman sol die Fürsehung thun, damit diese Ungelegenhait zeitlich und eher, dan ain Schaden daraus erfolgte, bei einem jeden würckhlich zurecht gebracht wurde.

nich tak opatřiti dáti mají, aby odtud žádného nebezpečenství nastávati jim nemohlo. Nicméně rychtářové, konšelé neb starší obecní v městech, městečkách i ve všech vesnicích nejméň každého čtvrt léta při času suchejch dní ke všem sousedům jinejm se vší pilností dohlídati a přezvěděti mají, jak komíny jich vytřeny a před ohněm opatřeny jsou; a jestli by koho v tom nedbanlivého našli, toho se žádnému trpěti nemá, anobrž náš hejtman má to tak opatřiti, aby ta věc časně a prve, nežli by se škoda stala, při jednom každém skutečně k nápravě přivedena byla.[1])

[1]) 1652, 1655 i 1673 zde jest přidáno: „Nápodobně při takovém dohlížení mají lidé poddaní dostatečně napomenuti býti, aby jak oni, tak čeleď jich každého času s světly rozšafně a opatrně zacházeli i jináč na oheň, aby se škoda nestala, bedlivý pozor dali.“

Wegen der Waisen.

36. Verner wollen wir auch bei der Regierung unserer Underthanen diese Ordnung gehalten haben: wan ain Angeseßner wird durch den zeitlichen Todt geschieden, daß alßbald deßelben hindterlaßen Guett, woran daßelbe, es sei viel oder wenig, gelegen, ordentlich *inventiert* und in absonderliche verfaste Register eingeschrieben werden soll, wievil Waisen, Mans- oder Weibs-Personen, darzu verhanden, und wie ainer mit Namen haist, auf daß wir jederzeit ain Aigentliches wissen, sowol auch sy bei iren mundigen Jahren ire Erbschafft wo zu suechen haben möchten.

O sirotcích.[1])

36. Dáleji pak tento řád při spravování lidí poddanejch našich jmíti chtíti ráčíme: když který hospodář osedlej z toho světa prostředkem smrti vykročí, že ihned potom statek jeho, na čemž ten koliv, buďto namále aneb na mnoze, pozůstane, pořádně zinventován a v obzvláště k tomu založená registra specifice vepsán býti má, s tím při tom doložením, jak mnoho sirotkův mužského i ženského pohlaví, většího a menšího zrostu, se nachází, a kterak kterému říkají, tak abychom my každej čas o týchž sirotcích jistou vědomost jmíti ráčili, a oni také, když k létům přijdou, kde spravedlivosti svejch hledati věděli.

[1]) 1652, 1655 a 1673 před článkem 36. stojí nadpis větší:
O sirotcích, též o zápisích, co se od nich i od skládání a propouštění peněz gruntovních otčích, jako i od povolení k stavu sv. manželství a dání na řemesla bráti má.

37. Und weil viel daran gelegen, daß Jugendt alßbald in der Forcht Gottes gen werde; alß sol unser Haubtman absonderliches Aufsehen haben, damit Mueter in iren Wittibstenden selbst fürchtig und ehrlich leben, und die er auch dazue ziehen und halten, inen ainichen Muetwillen nit gestatten, ern zu allem Guetten gewehnen sollen. ts desto weniger sol unser Haubtman diese Fürseh- und Anordnung thuen, laß die kleinern *Waisen* neben iren tern biß zu irem grössern Erwachßen erlichen versorgt, und iren Underhalt im Guet, wo sie zu Waisen worden, n mögen.

37. A poněvadž mnoho na tom záleží, aby mládež hned [od] dětinství v bázni Boží odchována byla, protož hejtman náš obzvláštní a přední pozor na to jmíti má, aby matky v svém vdovství samy pobožně a poctivě živy jsouce, podlí toho i dítky své ke všemu dobrému vedly, jim v rozpustilosti a zahálce zrůsti nedaly, anobrž je hned z mládí pracem, seč kdeří bejti mohou, přivykati naučily. Nicméně hejtman náš má k tomu dohlídati a to tak naříditi, aby sirotci menší podle matek svých až do většího zrostu[1]) náležitě opatřeni byli, a vychování své tu v statku, kde jsou osiřali, jmíti mohli.

[1]) Zde jsou 1652, 1655 a 1673 vložena slova: „podle uvážení jednoho každého sirotka talé spravedlnosti a nápadu, aby na tom škody nenesli.“

38. Weliche aber größer und ersner währen, derer man dahaimb edürfftig, die mag unser Haubtman nsern *Diensten* gebrauchen, oder anunsern Underthanen, die gottsfürch- Leuth und guete Würdt währen, zu ten verleihen. Und damit disfaals e Aufachtung auf die Waisen und ben gegeben werden khundte, deron soll unser Haubtman zu der Zeit, das Gesindl ausgedient hatt, nach enheit und deßelben Craißes gewonunsere *Waisen auf ainen gewiszen* füer sich erfordern, und alsdann g Nachfrag haben, wie sy sich das hine Jar uber, es sey dahaimb oder s wo, gehalten haben, und entgegen

38. Kdeří pak sirotci již větší a vyrostlejší jsou, jichž by se doma nepotřebovalo, týž hejtman náš k službám našim[1]) obrátiti, aneb je jinejm lidem poddaným našim, pobožným a správným hospodářům, v službu propůjčiti[2]) má.

A aby tím lepší pozor na sirotky a vdovy bejti mohl, protož má hejtman náš každého při tom času, když čeládka dosluhuje, podle příležitosti a obyčeje téhož kraje všecky sirotky naše k jistému dni před sebe obeslati, a tu s pilností na to se vyptati, kderak jsou se předešlého roku buďto doma neb jinde chovali, a zase proti tomu od hospodářův svejch chováni a opatrováni byli, a jak jim služba jich podle předešlého proje-

wie sy wiederumb von ihren Wirthen gehaltten und versorget, auch wie sy dem Geding nach ihres Liedlohns vergnuget worden. Und wann nun unser Haubtman alle die Waisen für sich haben würdet, so soll er abermals vleißig Achtung darauf geben, welche under inen aines schärffern Ingenii weren, daß dieselben für andern, es sey Thails zu der *Schulle* befördert, oder aber auf ain *Handwergkh* umb allerley Notturften gegeben werden.

dnání zaplacena jest. A majíce hejtman náš ty všecky sirotky před sebou, tu opět s pilností též šetřiti má, jestli by se kdeří sirotci vostřejšího vtipu mezi nimi našli, aby ti mimo jiné fedrováni a na díle k liternímu umění[3]) aneb na řemeslo pro rozličné potřeby naše oddáni byli.

[1]) Namístě slov „k službám našim“ stojí zde 1652, 1655 a 1673: „jak do dvorův poplužních našich, aneb k čemu by se který hoditi mohl.“

[2]) 1652, 1655 a 1673 čte se konec toho odstavce takto rozmnožen: „propůjčiti, a jak by mnoho jednomu každému služby roční na penězích i jiných obyčejných příminkách dáváno býti mělo, projednávati, a na to obzvláštní přístavní rejstřík držán býti má.“

[3]) 1652, 1655 a 1673 odtud konec zní takto: „pro budoucí služeb našich potřebu, neb na řemesla k zdělávání rozdílných potřeb hospodářských, oddáni a užíváni byli.“

39. Andere Waisen aber, es sein Manns- oder Weibs-Personen, die soll unser Haubtman zu der schwären Arbait gebrauchen, und mit denen erstlich unser Hoffe und Wirdschafften bestellen, sy auch also halten, das sy lieber uns alß ainem Andern dienen. Und welche wir selber nit beduerften, die soll er unseren Underthanen, gottsfürchtigen Wirthen, in Dienst under ainem gewißen Lidlohn, nach dem ainer verdienen khan, *verdingen*. Zu frembden Leuthen aber außerhalb unserer Underthanen soll unser Haubtman khaine unsere Waysen zu Diensten ohne unsern und unserer Behaimbischen Cammer Vorwißen für sich selbsten verdingen.

39. Jiný pak sirotky, mužského i ženského pohlaví, hejtman náš k hmotnejm pracem má obrátiti, a z těch předkem potřebu dvorův a jinejch hospodářství našich opatřiti, a je také tak chovati, aby raději nám nežli komu jinému sloužili. A kterých by se pro nás nepotřebovalo, ty má lidem poddaným našim, dobrým hospodářům, v službu sám projednávati, a jim jisté mzdy, co by kderej při čem zasluhovati mohl, nařídíti.

†Než jiným lidem, mimo poddaný naše, hejtman náš žádných sirotkův našich v nižádnou službu bez vůle a dovolení komory naší České o své ujmě podrobovati nemá.†[1])

[1]) Poslední odstavec „Než . . . nemá“ schází 1615, 1616, 1652 i 1673. V instrukci 1655 schází celý článek 39.

40. Und damit man zu jeder Zeit Wisenschafft haben möge, wo ainer und ander Waise verbleibt, und wie hoch er

40. †A aby na každý čas se věděti mohlo, kde kderej sirotek zůstává a z čeho slouží, protož takové přistavování a pro-

vegen soll uber solche ver-
.en alle Jahr ain sonderliches
alten, und darinnen alles und
ıch ainer und der ander und
s sey am Gelt oder anndern
ent, mit allem Vleiß specifice

jednávání sirotkův každého roku v obzvláštně k tomu připravená registra zcela a zouplna, na jakejch penězích neb jinejch příminkách který u koho smluven jest, se vší pilností specifice poznamenáno býti má.†[1])

ınek 40. nachází se též 1615 a 1616, ale schází 1652, 1655 i 1673, kdež jeho do článku 38.

ıvern auch aus denen Waisen
r geburlicher Furcht und an
. wohin sy geben, nit bleiben
hne Vorwißen unsers Haubt-
gang des Jahrs *ausm Dienst*
sollen wiederumb gesucht,
wiederumb an vorigen Ort
stellt werden.

41. Jestli by pak kdeří sirotci pod náležitou bázní bejti a v těch místech, kdež poddaní[1]) sou, zůstávati nechtěli, a bez vědomí hejtmana našeho dříve roku z služby pryč ušli[2]): ti mají zase pohledáni, potrestáni a v ta místa, odkudž ušli, postaveni bejti.

1615 i 1616 psáno chybně „poddani“, lépe 1652, 1655 a 1673 „projednáni.“
1655 a 1673 zde vloženo: „na příčinu toho hejtman bedlivě se ptáti má; vyroz-
dář, u něhož sirotek v službě byl, jemu k tomu příčiny nedal.“

r etliche sich so weit ver-
sy nit finden und wieder-
hündte, und von sich
dreyer Jahrn nach ain-
homen, und das, was sy
gebuerlichen Gehorsamb
enen nit wieder ein-
ren Gerechtigkhaitten
landen genumben und
mbischen Cammer ge-
cht wieder herdan ge-

42. Pakli by kdeří tak daleko zašli, že by zase nalezeni a postaveni bejti nemohli, a že by se ani sami nejdéle ve třech létech pořád zběhlých nenavrátili, a obmeškání své potom náležitým poslušenstvím a pilnějšími službami zase vynahrazovati nehleděli: těch spravedlivost má se k ruce naší[1]) vyzdvihnouti, a žádnému bez jistého poručení komory naší České zase nevydávati.

... článku toho zní 1652, 1655 a 1673 takto: „připsati, co na hotově leží,
hodní do počtu peněžitého, doložíce při tom příčinu, za příjem uvésti, a po
et žádnému takovému neposlušnému bez nařízení naší komory České zase

'iche Wirthe, zu denen
Dienst gegeben, mit
ımbgingen, sy der Ge-

43.[1]) Pakli by kdeří hospodářové, jimž by sirotci naši v službu podáni byli, nekřesťansky s nimi nakládali, je podle

bur nach mit der Cosst und Bezahlung nit versehen und muetwillig darzu Ursach geben, daß das Gesindl Not halben von *ihnen weglieff*: dieselben Wirth werden nit allain schuldig sein, die weggeloffene Waisen auf Ihren Uncosten wiederumb zu suchen und unserm Haubtman furzustellen, sondern sollen noch darzue andern zum Exempel würckhlichen gestrafft werden.

náležitosti stravou a záplatou neopatrovali, a tak zoumyslně k tomu příčinu dali, že by čeládka u nich sobě zoufala a pryč ušla: ti a takoví hospodářové netoliko povinni budou, takové od nich ušlé sirotky na svůj náklad zase hledati a před hejtmanem naším postaviti, ale mají ještě, jiným ku příkladu, skutečně trestáni bejti.

[1]) Pořádek článků 42 a 43 jest 1652, 1655 a 1673 obrácen, tak že 43 předchází před 42.

44. Es soll auch unsern Waisen, ehe sy erwachßen und nichts Khaufliches an sich gebracht, von *iren Gerechtigkhaiten* durch kheinerley erdachten Weise auf vergebliche Sachen nichts geraicht werden; es wer dan Sach, daß Gott der allmechtig uber ainen ain langwürige Kranckheit oder sunsten ainen schweren Faall verhinge, daß er zu arbeitten und seine Nahrung zu treiben nit vermöchte, denen khan mit Maß von iren Gerechtigkhaiten, was die Notturft erhaischt, zu Erlangung ihrer vorigen Gesundhait etwas gefolget werden.

44. Sirotkům našim dříve zrostu jich, a prve než-li by sobě kderej zakoupení učinil, spravedlnosti jich pod nižádným vymyšleným způsobem na marné věci vydávány bejti nemají. Než jestli by pán Bůh na kderého dlouhou nemoc neb jiný těžký pád dopustiti ráčil, tak že by bezelstně pracovati a sobě živnosti dobejvati nemohl, těm se podle potřeby spravedlnosti jejich vnitřnosti[1]) až do nabejvání zase lepšího zdraví propouštěti[2]) moci budou.[3])

[1]) Čti „v mírnosti“, jakž psáno 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673.

[2]) 1652, 1655 a 1673 zde vloženo: „ano i těm, jenž by bezelstně nějaké pomocí potřebovali.“

[3]) Po článku 44. následují v instrukcích 1652, 1655 a 1673 tři nové články, jež znamenáme 44 a, 44 b, 44 c. Vstoupily na místo prvotního článku 14. Určují se v nich *akcidence* neboli poplatky, jež úředníci vybírali od poddaných k svému užitku za některé výkony úřadu. V otisku instrukce z roku 1652 scházejí některá slova i číselné údaje, jež nacházejí se v instrukci 1655 i 1673; jak se podobá, byly vypuštěny jenom nepozorností písařovou. Již v instrukcích 1615 a 1616 jsou dva články, podobné následujícím 44 a, 44 b, ale stojí tam teprv po článku 47 g. Text v letech 1652—1673 jest tento:

44 a. Má toho také hejtman náš šetřiti a na to pilný pozor míti, aby *čeládka* přístavní[1]) do dvorův poplužních našich, poněvadž z poddaných a sirotkův našich na témž panství se k službě berou, dáleji třech let při službě mimo vůli svou držáni nebyli; a žádnému pacholku ani děvečce k ženění a vdání povoleno nebylo, leč by taková tři leta každý z nich v kterémkoli dvoře, kdež by potřeba byla, proti nařízené záplatě vysloužili. Však jestliže by v tom času těch tří let kterého pacholka neb děvečky dobrá příležitost k ženění neb vdávání potkala,[2]) jim v tom bez všelijakých ouplatkův od hejtmana povoleno býti má.

[1]) Tak psáno 1615 a 1616; chybně 1652—73 psáno „čeládku při stavení.“

[2]) Odtud konec článku zněl 1615 a 1616 jinak: „o tom hejtman náš na komoru naši Českou vznésti a dalšího povolení očekávati povinen bude."

44 b. Kdež také předešle ten způsob a neřád na větším díle na panstvích našich byl, že jsou hejtmané, písaři důchodní a sirotčí rozdílné *akcidencí* jak od zápisův, při skládání gruntovních peněz a jich propouštění, jako i od povolení k stavu sv. manželství a dání na řemesla, ano i v jiněích případnostech[1]) na veliké zkrácení chudých lidí a obzvláště sirotkův, sami o své ujmě sobě zaráželi, je zvyšovali a na poddané ukládali: i aby se toho více tím spůsobem nedálo, lidé poddaní naši obtěžováni nebyli, hejtman[2]) pak a písaři za práci svou náležité odměny užiti mohli, ráčíme k tomu milostivě povolovati,[3]) aby od každého zápisu, jaký by ten koli byl a komu kolivěk svědčil, kupující z každé kopy míšenské, zač statek prodán jest, po třech penězích hned při zápisu; a od kladení aneb propuštění peněz gruntovních, ano i sirotčí spravedlnosti na grunty naše po šesti penězích, a na cizí grunty po 1 groši 5 den., vše míšenských, z každé kopy míšenské, a více nic pod skutečným trestáním, na kohož by co toho shledáno bylo, bráti moc měli a k své ruce přijímali. A co se toho sejde, to aby na dva díly rozděleno bylo: jeden díl hejtmanu, a druhý písaři důchodnímu i sirotčímu, pokudž by se na panství nacházel, zanechán býti má.

[1]) 1615 i 1616 scházejí slova: „jako i od povolení k stavu sv. manželství a dání na řemesla, ano i v jiněích případnostech."

[2]) 1615 i 1616 schází slovo „hejtman."

[3]) V instrukcích 1615 a 1616 povoleny byly úředníkům menší akcidence, a zní tam ustanovení o nich takto: „aby písař důchodní i sirotčí, a žádný jiný, od každého zápisu, jaký by ten koliv byl a komu kolivěk svědčil, po 2 alb. groších českých, od skládání aneb propouštění peněz gruntovních, buď sirotčích spravedlností, na grunty naše po 1 penízi, na cizí grunty po 2 penězích z každé kopy míšenské, a víceji pod skutečným trestáním bráti aby moci neměli." — Článek 44 c. není v instrukcích 1615 a 1616.

44 c. Od povolení pak k manželství a dání na řemeslo hejtman náš, — ušetřujíce v tom chudých a nemožných lidí, od nichž dokonce nic žádáno býti nemá, — vedle možnosti jednoho každého po 30 krejcařích, od bohatých po 1 zlatém a nejvíceji po 1 zlatém 30 kr., a mimo to nic více aby bráno nebylo. Podobně i v jiněích rozdílných případnostech a potřebách, v zastávání povinném poddaných, též v zprávách, psaních a přímluvách na naši komoru Českou dotčení poddaní naši od hejtmana a jiných officírův žádnou záplatou obtěžováni býti nemají, nýbrž podle svých povinností jeden každý správou sobě svěřenou poddané naše zastávati, a na svém platu, i co jim vyměřeno jest, přestávati povinni jsou, a mimo nadepsané žádných jiných neobyčejných akcidencí sobě zarážeti, nařizovati, ani jakých darův přijímati nemají.

45. Und wann auch einer aus unsern Underthanen durch den *zeitlichen Todt*, es sey Mannes- oder Weibes-Perschon, von dieser Welt abgefordert wurde, und nach sich khein Weib oder Andere Blutsfreunde verließe, so soll sein *Gut*, wi. das verhanden, ganz und völlig *auf uns fallen.*

45. Jestli by také kderej poddaný náš bez dědicův, mužského neb ženského pohlaví,[1]) prostředkem smrti z tohoto světa sešel, a také manželky ani žádnejch jinejch blízkejch krevních přátel po sobě nezůstavil: tehdy statek jeho, na čemž ten koliv nalezen bude, docela a zouplna na nás připadnouti má.

[1]) Slova „bez dědicův mužského neb ženského pohlaví," kteráž vztahují se především na vlastní děti, nacházejí se ve všech českých textech, ale v německém textě 1603 jich smysl není vysloven, nejspíš jen z nedopatření.

46. Wann aber nach ainem sein Weib, leiblich Brueder und unverheurathe Schwesstern verbleiben, so soll es dabey beruhen, wie vohr diesem von uns deßwegen gewiße Ausmeßung beschehen.

46. Pakli by manželka a vlastní bratří a sestry nevybytí po kom zůstali, tehdy to při tom zůstane, jakž to prvé od nás vyměřeno jest.[1])

[1]) Článek 46. zní 1615 a 1616 rovněž tak; 1652, 1655 a 1673 čte se tu úvod: „Pakli by vlastní manželka a vlastní bratří a sestry nevybytí po kom zůstali, tehdy, jak níže následuje, pokračováno býti má;" potom 1652, 1655 a 1673 následují podrobná ustanovení, jež viz níže pod 47 b—47 g.

47. Welche Underthanen aber oder unsere Waisen umb ihres Ubelhaltens willen ihre *Ehre verlihren,* der Obrigkhait nit gehorchen wolten, oder von unsern Grunden *entwichen*: die sollen nicht allain *khainen Anfahl*, so wol auch irer aignen Gerechtigkheit nicht genießen, sondern alles das, was auf ihren Thaill, es sey nach wem es wölle, khumbt, soll zu unseren Handen genomben und eingezogen werden.

47. Kdeří by pak lidé poddaní aneb sirotci naši pro zlé své chování[1]) poctivosti své potratili, vrchností svou se spravovati nechtěli, neb z gruntův našich[2]) zběhli: ti netoliko žádného nápadu, ale ani svejch vlastních spravedlivostí užiti nemají; než co by se toho koliv čeho a po kom na díl jich dostati jmělo, to se vše nám k ruce má obrátiti a vyzdvihnouti.[3])

[1]) 1652, 1655 a 1673 mají: „pro své zlé činy a chování."
[2]) 1652, 1655 a 1673 zde vsuto: „zoumyslné."
[3]) Na tomto místě 1615 a 1616 vloženy jsou nové články, jež znamenáme 47 a—47 g. První z nich 47 a. jest úvod, kterýž do pozdějších instrukcí nebyl pojat; články 47 b.—47 g. obsahují *pravidla práva dědického,* kteráž přešla také do instrukcí 1652, 1655 a 1673, jsou tam však přivěšena ke článku 46. — Nové články 1615 a 1616 znějí takto:

47 a. Jací pak *nápadové* po lidech z světa sešlých obojího pohlaví nám k ruce do důchodův našich přináležeti a přijímáni býti mají, a zase kteříž by jak daleko přátelům krevním propuštěni býti, nicméně jakých by milostí v tom lidé v forstu sedící užiti měli, o tom takto vyměřovati ráčíme, vedle čehož hejtman náš tak a nejinak se zachovati má.

47 b. Předně když by koliv který z poddaných našich prostředkem smrti z tohoto světa pojat byl, aby předkem nevybytí synové a dcery, též bratří a sestry po něm dědili.

47 c. Pakli by žádných nevybytých a nedílných synův a dcer neb bratří a sester se nenašlo, tehdy k tomu milostivě povolovati ráčíme, aby po otci i mateři nápad na dílné syny a dcery [1652—1673 zde přidáno: aneb děti jejich], tolikéž po bratru dílném a sestře dílné na bratra dílného a sestru dílnou, kteříž by na tom panství osedlí byli, nápad šel.

47 d. Než kdyby žádných synův a dcer, tolikéž bratří a sester [1652—1673 přidáno: neb dětí jich] před rukama nebylo, tehdy taková odoumrť a nápad na nás, a ne na jiné další přátely, jíti má.

47 e. Však co se poddaných těch, kteříž *v forstu* sedí, dotýče: poněvadž některým slavných pamětí císaře Ferdinanda a císaře Maximiliana toho jména Druhého, pana děda pana otce našich nejmilejších,*) ta milost a svoboda jim dána a učiněna jest, aby statky nich pozůstalé nejbližší přátelé jejich krevní, avšak ti toliko, kteříž by na panství a gruntech šich osedlí byli aneb se osaditi chtěli, dědili.

*) Na místě posledních slov stojí 1652—1673: pánův předkův našich.

47 f. Tolikéž z strany *vdov*: kdyby který muž bez dětí umřel, a ten nápad nám nával, aby po něm zůstalé manželce jeho z toho statku při nejmenším třetí díl, ač by dobře spodařila, vydán, a ostatní dva díly při nás a nám k ruce zůstaveny byly. — [K tomu 52—1673 doloženo:] Však na ten a takový způsob tomu se rozuměti má: kdyby ta postalost od manžela jejího pocházela. Jestliže by pak statek od rodičův týž vdovy právem dickým aneb jinak jakkoliv jí spravedlivě přináležel, tehdy ona jakožto při svém vlastním dictví zanechána býti má.*)

*) Tento dodavek „však na ten . . . býti má" pochází z roku 1651, neboť komora Česká em z 2. května 1651 jmenem JMCské krále v ten smysl nařídila hejtmanovi panství Pardubického, stranujíc praxi na Pardubsku do té doby obvyklou, že totiž bezdětné vdově byly odnímány do chodu dvě třetiny statku i tehdáž, když nepocházel od muže, nýbrž od jejích rodičů. (V arch. Musea kopiář panství Pardub. 1632—1687 fol. 100.)

47 g. Při tom hejtmanu našemu přísně poroučeti ráčíme, aby proti tomuto svrchu něnému strany nápadův povolení a nařízení, na ujmu odoumrtí do důchodův našich náležejících, dnému z lidí poddaných našich — krom těch, kteří by v kterém městě neb městečku našem zvláštní milosti od nás a předkův našich učiněné a majestátem stvrzené měli, — aby o svých tcích *kšaftovati*, společným zadáním neb smlouvami svadebními sobě statky zapisovati odevzdávati chtěli, nepovoloval, anobrž pokudž by se kdy kde a od koho co podobného stalo, vše zrušil a v nic obrátil, a na ty nápady a odoumrtí bedlivý a pilný pozor měl.

…e Diener und ander Gesindl betreffendt.

48. Weitter soll unser Haubtman alle sere Diener beim Schloß und andere enst-Potten, wo und an wellichen Ort sein möchten, under seiner Versehung ben, und auf allen Seitten es also bellen, daß sy alle gottfürchtig und in m Beruf fleißig sein.

O služebnících a jiné čeládce.

48. Dáleji pak hejtman náš všecky služebníky naše při zámku i jinou čeládku dělnou, což tu kdekoliv jest, pod správou svou jmíti, a z obojí strany to tak opatřiti má,[1]) aby se všickni pána Boha báli a povolání svého pilni byli.

[1]) Odtud konec článku zní 1652—1673: „aby všichni bázeň boží na pozoru měli, přikázání o svatá pilně zachovávali, modliteb a služeb božích bedliví byli, a potomně také v povolání svém ikteraké pilnosti a snažnosti skutečně provozovali."

49. Kheine Diener, di auf Raitungen zen, oder andere Verrichtungen, daran was Sonderliches gelegen, auf sich ben, solle unser Haubtman ohne Vor-

49. Služebníkův žádných, kdeříž počtem povinni jsou, neb jiný správy, na nichž co obzvláštního záleží, na sobě mají, hejtman náš o své ujmě sám v službu

wißen unser und der Behaimbischen Cammer für sich selbst weder *in Diensten annemben, noch erlassen.* Wovern aber ettliche ihrem Beruff nach dasselbige, was ihnen zuestehet, nicht also, wi sichs gebuert, verrichteten, und nach ainer und andern Vermahnung sich nicht beßern wollten, oder etwas anders Großes verschuldet hätten, dasselbige soll unser Haubtman auf unsere Behaimbische Cammer berichten, und nach erlangter weiterer Anordnung sich darnach richten.

50. Und weill dann die uberflüßige Rachgierigkhaitt beym Gesindl selten etwas Guetts mit sich bringt, derowegen soll sich unser Haubtman in klainen und geringen Ursachen *vom Schlagen des Gesindts* aufs Allermeiste, als sein khann, *enthalten.* Wänn aber ettliche etwas verschuldeten, di mag er, dem Verbrechen nach, mit gebuerlicher *Gefenckhnis* straffen. Und soll auch dieses dabey in Acht nehmen, daß vill fierträglicher ist, allerley Unordnung mit zeitlichem und vleißigen Zuesehen vorzukhomben, als nach gethaner Verwirkhung den Schaden mit Straffen zurecht zu bringen. Derhalben soll der Haubtman all unsere Diener und andere Dienst-Potten alle Zeitt, was welcher, wann und wo verrichten und arbeitten soll, zum ersten glimpflich und guettig unterrichten. Weitter aber, wo es meglich, selbst perschonlich zum offtern darzu sehen, damit dasselbige, was einem und andern von ihme bevholen wurdet, gewißlich und ins Werkh alles Vleißes verrichtet werde, damit er lieber weitterer Muhe mit Straffungen der Diener und Gesindtlich, denen

přijímati, ani bez vědomí našeho neb komory naší České z služby propouštěti nemá; anobrž jestli by kdeří prací svejch, jakž náleží, vykonávati nehleděli, a po jednom i druhém napomenutí toho nenapravili, neb cožkoliv jiného tak hrubě provinili, to má týž hejtman náš na komoru naši českou vznésti a dalším nařízením v tom se spraviti.

50. A poněvadž přílišná zuřivost při čeládce dělné málo kdy co dobrého působí, protož hejtman náš v lehkejch příčinách od bití čeledi, co nejvíc býti může, se zdržovati má; než jestli by kdeří co toho provinili, ty bude moci podle zasloužení náležitým vězením potrestati: považujíce i toho, že mnohem užitečněji jest, všelijakých neřádův pilným a časným dohlídáním předcházeti, nežli po stalém skutku škody trestáním napravovati. Protož hejtman náš všecky služebníky naše i jinou čeládku dělnou po všecky časy, co by kdo kdy a kde udělati a vyříditi měl, předkem pěkně povolně a přívětivě spraviti, a dáleji pokudž možné sám osobně začasté k tomu tak dohlídati má, aby se to, co [se] kdy komu od něho poručí, konečně a skutečně vše správně a bedlivě dálo, tak aby raději z dalšího jeho zaneprázdnění a služebníkův neb čeledi trestání, kterýmžto škody stalé zouplna se nenapravují, po všecky časy sjíti mohlo.

man ire zufügende Schäden alsdann nit wiederumb völlig ersetzen khann, uberhoben sein möchte [sic].

51. Kheine übrige Diener und annder unnötig Gesindl, es sey beim Schloß, in Preuheusern, Mühlen und Höfen oder anderswo, soll der Haubtman uber beschehene Ausmeßung, so ime insonderhaitt auf dismall darauf gegeben worden, halten, und auch kheinen mehr Besoldung, als wi es von Alters heer gewesen, nicht raichen.

52. Da aber vonnöten wahre, mehr Gesindtlich uns zum Pesten zue halten, oder aber ainer Perschon wegen ihres Vleißes und Tauglichkheit das Lohn zu beßern, das soll unser Haubtman zue jeder Zeitt vorheero auf unsere Behaimische Cammer gelangen laßen, und auf weittern Beschaidt warten, denselben nachkomben und sich darnach richten.

53. Desgleichen soll auch unser Haubtman außerhalb seines Weibes und seiner Khinder kheine Diener und Dienerin uber das, was ime insonderhait von uns bewilligt und unsere Ordnung ausweist, *zu seinen aigenen Diensten* auf unsere Cost nicht haltten; sowoll auch denjehnigen Mannes- und Weibes-Perschonen, welche ihme auff unsere Cost zue halten bewilligt, für ihren Dienst aus seinem aignen Beuttl di Bezahlung zu thuen schuldig sein wirdt.

54. Umb dest beßerer Nachrichtung und Aussuchung deßen, was man auf derselben gantzen Herrschafft, wann und wo alles Gesindl gehalten wirdt und was

51. Služebníkův zbytečných při zámku, v pivovaře, ve mlejnech, ani žádné bezpotřebné čeledi ve dvořích neb kdekoliv jinde hejtman náš, mimo vyměření, kderéž jemu na ten čas obzvláště na to vydáno jest, chovati, a také žádnému více služby, nežli od starodávna bejvalo, platiti dáti má.

52. Než jestli by kdy kde více čeledi pro dobré naše chovati potřebí bylo, anebo že by se pro pilnost, správnost a hodnost kderé osoby komu co služby polepšiti mohlo, to má hejtman náš na každý čas prve na komoru naši Českou vznésti, a dalším nařízením též komory se spraviti.

53. †Týmž způsobem ani hejtman náš, mimo manželku svou a dítky své, více služebníkův neb služebnic mimo to, co obzvláštní vyměření naše ukazuje, k své vlastní službě na stravě naší chovati nemá; anobrž i těm osobám mužského i ženského pohlaví, kdeříž jemu na stravě naší chovati povoleny jsou, on sám z vlastního důkladu svého službu platiti povinen jest.†[1])

[1]) Článek 53 o stravě na útraty panství stojí tak také 1615 a 1616, ale schází 1652—1673.

54. Pro snadší pak vyhledání toho, co se na tom všem panství kdy a kde vší čeledi chovati bude, a co se jí služby ročně zaplatiti dostane, hejtman náš to

ihnen jährlichen zur Besoldung zue geben khombt, soll unser Haubtman di Anordnung thuen, daß ain besonderes *Gesindl-Register* aufgericht und also eingezeichnet werde, daß man unterm Tittl aines und jedes Dieners oder Dienst-Pottes Nahmen alsbaldt ohne besondere Mühe und Versaumbung der Zeitt aussuchen möchte, zu was und worauf einer bestellet, und wann er zu solchem Dienst eingetretten ist. und was und zu welcher Zeitt oder Wochen er darauf empfangen, und was man ime noch zue bezahlen verbleibt und außen stehet.

tak nařiditi má, aby obzvláštní registra čelední založeny a tak rozepsány byly, aby se pod titulem jednoho každého služebníka neb čeledína ihned bez zvláštního obmeškání vyhledati mohlo, kdo k čemu zjednán jest, kdy k službě přistoupil, a co jest kderého času neb týhodne na to přijal, a co se ještě jemu doplatiti pozůstává.

55. Und dieweiln auch umb allerley fuerfallender Ursachen viell aus den Dienst-Potten *das Jhar uber nicht fur voll ausdienen,* und am meisten Theill derselbigen Besoldungen, alle Zeitt ohne Verenderung und Verminderung in Ausgab gesetzter sich befinden, derohalben solle unser Haubtman in demselbigen Gesindl-Register den Tag und die Zeitt, wann etwan ainer für der Zeitt, ehe das Jahr umb, mit Todt abginng, vom Dienst entlieff, oder sonnsten wegen seiner ubl Haltung von dannen abgeschafft wurde, mit seiner aignen Hanndt verzaichnen, und mit dem Rentdiener daßelbige alspaldt aufsuchen und uberschlagen, wie vill hinnder ime dem Schreiber noch seines verdienten und unerhebten Lohns verbleibet, und warauf dieselbe Perschon, welche an deßen Stell wiederumb antretten soll, billich verbleiben möchte.

55. A poněvadž pro rozličné připadnosti mnohá čeládka roku svého nedosluhuje, a větším díle[m] ty všecky služby vždycky bez proměny a umenšení u vydání položeny se nacházejí:[1]) protož hejtman náš v týchž registřích čeledních ten čas a den, když by kterej čeledín umřel, dříve roku svého z té služby utekl neb kterak jinak pro zlé chování své odtud odbyt byl, vlastní svou rukou poznamenati a s písařem důchodním ihned to vyhledati a rozvrci má, co tu zasloužené a nevybrané služby ještě za týmž písařem zůstává, a na čem by ta osoba, kteráž na to místo vstoupiti má, slušně přestati mohla.

[1]) 1652—1673 stojí: „u vydání by se klásti mohly."

56. Und so ainer aus dem Gesindl *von dieser Welt abginng,* und kheine

56. A jestli by kterej čeledín z tohoto světa sešel a žádných blízkých krev-

nahe Blutsfreunde hinder ime verließe, oder welcher ohne erhebliche Ursachen vor der Zeitt ausm Dienst trette, oder *entlieff*: auff diesen Fall soll ir hinterhaltene Besoldung nit dem Schreiber oder jemanden anndern, sonndern uns zum bessten verbleiben und angewendt werden.

57. Was auch in welcher Wochen dem Gesindl auf ihre Besoldung in Abschlag und Guett-Raittung gegeben, das soll der Renntschreiber unverzuglich und in Continenti, wann er ainen dergleichen ettwas reicht, ausdruckhlich ins *Wochen-Register* einschreiben, und solches hernacher alspaldt ohne Aufschub in das *Gesindl-Register* unter seine gebuerliche Rubrigkhen eintragen, damit also unser Haubtman zu jeder Zeit von den heraus genombenen Besoldungen ain volkhomentlichen Bericht finden möchte, und neben dem mit dem unfleißigen Gesindl weitter zu bevhelen und zu procediren wißte. Jedoch soll weder unsern Dienern, noch anndern Gesindl ire Besoldung, biß sy dieselbe erst verdienen, nichts geraicht werden.

ních přátel po sobě nepozůstavil, aneb kderej bez hodných příčin dříve času od služby odstoupil aneb utekl: v těch příčinách služba jich zadržalá ne písaři ani komu jinému, ale nám k dobrému zůstavena a zanechána bejti má.

57. Co se také kterého týhodne kderé čeládce na službu až do dalšího sečtení vydá, to má písař důchodní bez meškání hned toho času, když komu co toho vydá, světle do register čeledních pod svou náležitou rubrikou vytáhnouti.[1]) tak aby hejtman náš na každej čas o vybranejch službách dokonalou zprávu pohotově míti mohl, a podle toho on nepilné neb bezbožné[2]) čeládce jak dále poroučeti a nařiditi věděl. Avšak dříve času a zasloužení služebníkům ani jiné čeledi naší na službu jich vydáváno bejti nic nemá.[3])

[1]) „světle do register týhodních položiti, a to ihned potom bez odkladu v registřích čeledních pod svou náležitou rubrikou vytáhnouti“ stojí 1615 a 1616; namístě těch slov položeno 1652—1673: „světle do partikuláře služeb zapisovati.“

[2]) Namístě „bezbožné“ stojí 1615 a 1616 „nebezpečné,“ což oboje povstalo snad omylem písařovým z „neposlušné,“ jakž stojí 1652—1673.

[3]) V instrukcích 1652, 1655 a 1673 následují zde čtyři nové články, jež znamenáme 57 a—57 d. Znějí takto:

57 a. Jestli pak kdy v pilná *polní díla*, též k orání a setí obilí při dvořích, aneb k jakým koli našim při hospodářství a stavení potřebám, hejtman náš toho bezelstně potřebu uznal, kterému z officírův s ním sloužícím, kdyby čas a prázdnost měli, bez obmeškání povinností jejich k takovým dielům a dělníkům poručiti dohlídnouti: aby též officírové a služebníci to beze vší výmluvy vykonati povinni byli.

57 b. Co se pak dotýče, kdyby kdy z pilné potřeby od komory naší České *hejtman* aneb který z officírův do Prahy citován, aneb jinak z důležité potřeby v službách našich *ven*

z panství více než na jeden den vysláni byli, milostivě povolovati ráčíme, aby za jeden den a noc hejtmanu 2 zl. r. [jen 1655 stojí: 3 fl.], purkrabímu 1 zl. r., písaři důchodnímu 1 zl. r., obilnému 45 kr., pojezdnému 30 kr., staršímu fišmistru 1 zl. r., písaři porybnému 45 kr. z důchodu našich passirováno bylo; však na ten a takový spůsob, aby jeden každý obeslání své, a zase kdy kde expedirován jest, attestací vyzdvihnouc, ku počtu přiložil.

57 c. Však především když by hejtman za některou obzvláštní potřebou naší z panství do měst Pražských *odjeti* měl, má před tím, nežli by se z místa na cesty vypravil, jaká toho příčina ukazuje, skrze psaní na naši komoru Českou v známost uvésti; a uzná-li to táž komora, že by to mimo hejtmana žádný jinší z sloužících aneb skrze psaní vyříditi nemohl: dostanouce povolení, teprve se na cestu vypraviti; jinak jemu lifrgeld passirován nebude.

57 d. Nemá také hejtman ani jinší officírové bez povolení komory naší České ven z panství vyjížděti. Jestliže by pak kdy toho hejtmanu neb jinším officírům nějaká bezelstná potřeba nastávala, že by z panství odjeti měl: tehdy oznámíc, kde by v potřebě nastalé nalezen býti mohl, mimo jeden den a noc vně zůstávati nemá, na další čas pak k odjezdu od komory České povolení vyhledávati má.

Dále hned v instrukcích 1615 a 1616 přidán jest zde nový článek, kterým císař Matyáš v 9 kusích zapověděl úředníkům hospodářským rozmanité zištné praktiky. Ten článek s některými proměnami přešel také do instrukcí 1652, 1655, 1673. Označujeme jej 57 e. Všude má svůj zvláštní nápis:

O všelijakých věcech, kteréž se hejtmanu i jiným služebníkům zapovídají.

57 e. Předně, jakož jsou za slavné paměti císaře Rudolfa, pana bratra našeho nejmilejšího, mnozí neřádové na panstvích od některých hejtmanův a služebníkův se dáli, tak že užitky panství na větším díle sobě přivlastňovali; nechtíce my více takových neřádův trpěti, o tom takto nařizujeme a tomu chceme, aby budoucně hejtman ani žádný jiný služebník *dvoru svého* poplužního tu na témž panství, kdež ve službě zůstává, neměl a nekupoval.

1652—1673 zní ten kus takto: „Předně jak mnozí neřádové na panstvích našich od některých hejtmanův a jiných služebníkův provozováním všelijakých handlův a na panství sobě skupování[m] gruntův se dáli; nechtíce my více takových neřádův trpěti, o tom takto nařizujeme a chceme, aby hejtman nynější i budoucí pod nižádným titulem dvoru svého poplužního tu na témž panství, kdež v službě zůstává, neměl a nekupoval. Jestliže by pak který z jinších při něm sloužících officírův a služebníkův tu na panství jakkoli osedlý byl, anebo blízko panství něco svého měl, má hejtman netoliko na to pozor dáti, aby bez slušné náležité a obyčejné záplaty lidí poddaných k polním i jinším dílům robotou pod nižádným spůsobem nepotahovali, méně pak sám něco takového dopouštěti se má.“

Druhé, aby žádných handlův s lidmi poddanými nevedli a neměli.

Třetí, nižádných spolkův s námi při dvořích a na panstvích, chovaje krávy, jalový dobytek, koné, klisny, hříbata, míti nemá.

Čtvrté, aby žádný z služebníkův našich žádného dobytka a pohlaví koňského za naše nevyfrejmarčoval, ovšem pak sobě nepřivlastňoval.

1652—1673 zní ten kus: „Čtvrté, aby také všickni, kteří na panstvích v službách zůstávají, všelijakého dobytka svého za naše neměnili, aniž sobě přivlastňovali.“

Páté, žádný z služebníkův zámeckých aby handle v obilí, v omastku, rybách, dříví, a tak ve všem jiným nevedl, a z důchodu toho nic na vejdělek nekupoval.

Šesté, žádný svých vlastních věcí ani přátelských, dobytka, koní, klisen, vozův, a summou všech potřeb, aby do důchodu nic neprodával.

Sedmé, aby se žádný, jak hejtman, tak ani jiný, v důchodech našich nedlužil.

1652—73 ten kus rozšířen: „Sedmé, jak hejtman, tak ani jiný v důchodech našich dlužiti, aniž také na důchody naše bez vědomí komory naší České dluhy vzdělávati se nemají.“

Osmé, co se kde dědin a záhonů [1652—73: dědin a kopanin] přidělá potahy našimi a čeledí zdělá, semenem naším zaseje: to vše aby k ruce naší se osívalo, a žádný sobě toho přivlastňovati nemá [1652—73 přidáno: méněji takové dědiny potahy našimi zdělané sobě osívati; nýbrž jestli by obilím naším se osíti nemohly, tehdy lidem poddaným na třetí neb čtvrtý mandel dle uznání zanechati se mají.]

Deváté, žádný na zámku a panství našem páleného k své ruce páliti dáti nemá. Jak by dále o pálení téhož páleného od nás nařízeno bylo, o tom poručení našeho očekávati bude.

1652—73: „Deváté, žádný na zámku a panství našem páleného k své ruce páliti dáti a skrze to náš důchod stenčovati nemá.“

Die Kuchel-Ausgaben betreffendt.

58. Und weil wir es *von Deputat*, so verschiener Jahren gemacht worden, aus vielen und gewißen Ursachen *abkommen laszen*, derowegen soll unser Haubtmann die Kuchel-Ausgab für Seinen *Tisch* und anderer unserer Diener wegen Verspeisung des Fleisches, Visch, Schmalz, Gewürz und aller annderer Victualien zu jeder Zeit sparsamb also bestellen, das sy nit allein mit anndern unsern Dienern gebuerlichen versehen werden, sondern auch das wir sich des Uberflusses nicht zu beschweren hetten.

59. Was aber auf dieser unser Herrschafft beim Schloß, in Höfen und anndern Orthen bey allen anndern Wirttschaften fur Diener und annder Gesindl, es sey mit oder ohne Cost, sowol Geschirr, Roß, Stutten und Ochßen gehalten, und fur aine Uncosten darauf gehen soll: das wirdt unser Haubtman aus beygefüegten, mit aigner Hanndt von uns underschriebenen Einschlueß weitleuftiger

O outratě kuchyňské.

58. †A poněvadž deputát předešlých let nařízenej z mnohejch a jistejch příčin již zase složiti jsme ráčili, protož hejtman náš outratu kuchyňskou pro stůl svůj a jinejch služebníkův našich strany tráveni mas, ryb, vomastkův, koření a všelijakých jiných viktualí po všecky časy v mírnosti tak vésti má, aby netoliko s jinejmi služebníky našimi v tom náležitě opatřeni byli, ale abychom i my strany zbytečností sobě co stěžovati neměli.†[1])

[1]) Článek 58 schází již 1615, 1616 i v pozdějších instrukcích.

59. †Co se pak na témž panství našem při zámku, ve dvořích i jinde při všech jinejch hospodářstvích služebníkův i jiné čeládky dělné na stravě naší i beze stravy, též potahův, koní, klisen a volův chováno bejti, a jakej náklad náš na to jíti má: tomu hejtman náš z přiležejícího, rukou naší vlastní podepsaného vyměření šířeji vyrozumí, a má se hejtman náš týmž vyměřením tak říditi a spravovati, dotud

zu vernemben haben, darnach er sich richten und verhalten sol, so lanng, biß daß ime von uns oder unser Behaimbischen Cammer deßwegen nit ain anndere Ausmeßung beschieht.

60. Und dieweil der *Burggraf* und *Umbbereutter* und anndere unsere Diener wegen mancherleyer Furfallungen *nit allweg zum Tisch kommen künnen,* so soll unser Haubtman sein Achtung darauf haben: Wann einer in unsern Geschäften ist, und auf die bestimbte Ordinari-Stundt nicht zum Tische komben kan, daß einem jeden sein Theil, sovil sich gebüert, in der Kuchen aufbehalten werde, damit keiner Ursach hett, wegen des Eßens zum Tisch zu eyllen und unser Bestes zu verabsaumben. Do aber etlich wegen irer *Vollerey* und Herumbschwermens nicht zeitlich zum Tisch kämen, denen sol zu der Zeit, wans Eßens versaumbt, kein Speiß aus der Kuchen gegeben werden.

61. Was man dann von allerley Viech, als Rinderes, Schäfens, Schweinens, inn den *Höfen fur die Kuchel-*Notturft abthut; sowol Genß, Anten, Kapauner, alte und junge Hünner, von Fischen hinauf nimbt; deßgleichen von den Zinßhünnern, Putter, Käß so verbraucht wirdt; von allerley Getraidt zum Brodt-Pachen, zum Zugemiß fur das einheimbische Gesindt und anndere Arbeiter im Summer und Winter ausgiebt, sowol von Wein, Weiß-, Halb- und Frisch-Pier austrinckt: solches alles, von Grösten bis auf das Geringste, sol im Geldt der Gebuer nach angeschlagen, und an gehörige

a pokud jemu jiné vyměření od nás neb komory naší český vydáno a odesláno nebude.†

60. †A poněvadž purkrabě, pojezdný a někteří jiní služebníci naši pro rozličné případnosti ne vždycky při stole bejti mohou, protož hejtman náš na to pozor jmíti má, jestli by kdy kderej v potřebách našich jsouce v ordinarní hodinu k stolu přispěti nemohl, aby jednomu každému částka jeho, což na něho náleží, v kuchyni zanechána byla, tak aby žádnej příčiny neměl, pro jídlo k stolu pospíchati a dobré naše obmeškávati. Než jestli by kteří pro své vlastní toulky neb vožralství časně k stolu nepřicházeli, těm toho času po zmeškání jídla z kuchyně dáno bejti nic nemá.†

61. †Což se pak koliv všelijakého dobytka hovězího a ovčího neb pohlaví svinského z dvorův pro kuchyni zabije, též husí, kaček, kapounův, slepic a kuřat i ryb naboru vezme, nicméněji slepic ouročních, másla a sejrův se [s]tráví, i všelijakého obilí na chléb neb k vaření pro domácí čeleď náchlební i jiné dělníky v létě i v zimě se vydá, též víno, pivo bílý, společný a řídký se vypije: to vše od největšího až do nejmenšího v penězích podle mírnosti pošacováno, a v místech náležitejch do počtu za příjem a zase při outratě kuchynský u vydání položeno bejti má.†

Orter in die Raitung bey der Kuchel-Ausgab *im Empfang und Ausgab* eingestelt werden.

62. Nichts weniger allerley anndere Kuchl-Ausgaben, was jederzeit von Viech zum Abschlachten erkauft, den Fleisch von den Fleischhackern in Mangel dessen genomben, inngleichen Gewürz, Salz, diere Fisch, Tunn, Hechten, Hering und anndere Notturften in der Kuchl verbraucht; nach dem Form, wie dan ein absonderliche von unser Beheimbischen Cammer auf unsern gnedigisten Bevehlich ergangene Anordnung solches alles weitleuftiger ausweist, richtig und ordentlich under gebuerende Rubriggen verzeichnet, daß nicht allein unser Haubtman zu jeder Zeit von allem des richtigern Bericht in den Registern haben, und dest zeitlicher allerley Unordnung abstellen möchte, sowol daß man bey Aufnembung der Raittung dest grundlicher abnemben kündte, wie vleißig man mit einem und dem andern umbgehet, und was man passiren oder lassen sol.

62. †Nicméně má i všeckna jiná outrata kuchynská, co se kdy dobytka k zabití přikupuje, masa od řezníkův v čas nedostatkův vezme, též koření, solí, ryb suchejch, tunných, štik, herynkův a všelijakých jinejch věcí drobnějších při kuchyni spotřebuje, podle té formy, jakž regiment obzvláštní z komory naší české na jisté poručení naše vydaný to šíř ukazuje, světle a pořádně podle týž rubriky tak rozepsaná bejti, aby netoliko hejtman náš na každý čas o tom o všem patrnější zprávu v registřích najíti a neřády časně přetrhnouti mohl, ale aby v čas přijímání počtův volněji v to nahlídnouti, a vyrozuměno bejti mohlo, jak spoře v jednom i druhém se zacházelo, a co kde pasirováno bejti má neb nemůže.†[1])

[1]) Články 59—62 nacházejí se také 1615 a 1616, ale v instrukcích 1652, 1655 i 1673 jsou vynechány.

63. So sol auch unser Rentschreiber auf Gewürz, Salz und anndere Notturften, so sich zu Prag in großer Anzal von den Kaufleuten ausnimbt, underschriebene Auszug, was eines jeden, wan, wie theuer und von weme erkauft, und wie eins oder annder bezalt, zu Erhaltung besserer Ordnung bey den Raittungen beylegen.

63. †Má také písař důchodní na koření, sůl a jiné věci, kdeříž se v Praze na mnoze od kupcův berou, podepsání auszugu [sic], co toho kdy a zač od koho koupeno a jak to komu zaplaceno jest, pro lepší řád ku počtu svému položiti.†[1])

[1]) Článek 63 jest vynechán 1615, 1616, 1652, 1655 i 1673.

V instrukcích 1652—1673 po článku 57e a před článkem 64 jest vloženo 7 článků o rejstřích urburních a vybírání platův stálých, a jeden článek o přijímání běžných důchodů; takové články jsou v instrukcích 1603, 1604, 1615 a 1616 umístěny dále, a najdou se zde otištěny níže pod čísly 155—162.

Vom Brew- und Malzhaus.

64. Was unser Brew- und Malzhaus bey dem Schloß belangt, soferr in unsern Mährhöfen der Gnüege Weizen zum Preuhauß nicht zusamben gebracht werden möchte, sol unser Haubtman jedes Jahr alsbaldt nach Einfüehrung des Getraidts von den Feldern in allen Mährhöfen einstheils Waizen zur Prob ausdreschen laßen, und darauf ein Uberschlag machen, wieviel man des einheimbischen Waizen, ohne das zum Ausseen und annderer Notturft, zum Preuen aus den Höfen aufs Malzhauß dasselbe Jahr liefern möchte; und wann er dasselb erwegen, wie viel dessen ein ganzes Jahr nach einander mangelt, so sol er alsbaldt nach beschehener Saat zur Zeit Galli oder Sanct Martini den Überest, was etwann mangeln möchte, *von unsern Underthanen* alda auf unser Herrschafft und anderstwo, do es die Gelegenheit giebt, *umb rechtmesziges Geldt erkaufen* lassen, und dasselbe also versehen, das in Mangel des Malzes mit dem Breuen uns [zum] Schaden nicht gefeyert wurde.

O pivováru a sladovně.

64. Co se dotejče pivováru a sladovny naší při zámku, pokudž by z vlastních poplužních dvorův našich s potřebu pšenice k témuž pivovaru shledáno býti nemohlo,[1]) má hejtman náš každýho roku hned po svezení obilí s pole ve všech dvořích něco pšenice [1652—73 přidáno: a ječmene] na průbu vymlátiti dáti, a z toho sobě rozvržení učiniti, jak mnoho pšenic [1652—73: a ječmenův] domácích mimo setí a jiné potřeby ze dvorův na sladovnu toho roku se vydávati mocti bude. A vyrozumějíce tomu, co se jí do roku pořád zběhlého počítajíc nedostane,[2]) tehdy ihned po setí okolo času svatého Havla neb svatého Martina ostatek, co by se jí nedostávalo, od lidí poddaných tu na panství našem i jinde, kde by se nám to dobře trefiti mohlo, v mírných a slušných penězích skoupiti dáti, a to tak opatřiti, aby pro nedostatek sladu s várkou na škodu naši státi se nemuselo.[3])

[1]) Začátek článku 64 jest změněn 1652—73 v tato slova: „Co se pak pivovárův a sladoven našich na panství dotýče, má se na to obzvláštní a bedlivý pozor dáti, a při dvořích roli tak vzdělávati a zasívati, aby pšenice a ječmene na slady domácího forotu dostatek vždycky býti mohlo; a pro vyrozumění, zdali by to při dvořích naklízené obilí pro pivováry na každém panství ročné vystačilo, má hejtman“ atd.

[2]) Zde 1652—73 vloženo: „dadouc o tom komoře naší České věděti.“

[3]) V instrukcích 1615 a 1616 následuje zde nový článek 64a:

64 a. Dáleji poněvadž již věc vyhledána a zkušena jest, že dobrej, pilnej a bedlivej sládek z dobrého a jadrného obilí téměř vždycky po 20 str. *sladu v míru vyrostlého* více na míru udělati může: protož hejtman náš nad tím ruku držeti a k správci téhož pivováru, též sládkovi také začasto dohlídati má, aby sla[du] k té míře tolikéž vytahovati hleděli. Na každou várku bílou má se dávati 18 strychů pšenice míry Pražské; a co se koliv sladu v míru vyrostlého z té pšenice nadělati může, to vše na jednu várku dávati; a naproti tomu z též várky piva bílého, bez dolívky počítajíc, nalívati a dvaceti šest věrtelův vystavovati má. Na dolívku pak výš dotčených věrtelův piva bílého k vystavování položených i pro trunk sladov-

níkův více piva přebíráno býti nemá, nežli obyčejný věrtel celý a jeden Tejnský půl věrtele v sobě držící [sic]; však tak a na ten spůsob: když se kterého týhodne dvě várky udělají, tehdy jeden věrtel dolívky, zbejvá-li, též speněžen a do register pivovárských nad těch výš položených 26 věrtelů připsán, a v počtu peněžitém pod obzvláštní rubriku nám k ruce za příjem položen býti má. Z čehož se dále vyrozuměti má, že když kterého týhodne tři várky se svařují, tehdyť $1^1/_2$ věrtele dolívky nám k dobrému přicházeti a speněženy bejti mají. Piva řídkého, mimo výš položené pivo bílé a společní, po každé várce pro potřebu dvorův i k prodaji též nic víceji uděláno býti nemá, nežli co toho od jedné várky k druhé ve dvořích čeládkou neb jinými dělníky stráviti neb jinak volně speněžiti se může.

V instrukcích 1652—1673 není článek 64a, ale stojí v nich článek jiného obsahu 64b:

64 b. Na jeden každý sud čtyrvéderní k zdělání na slady a vaření piv má se dávati, to jest bílého piva: jeden strych pšenice, a hořkého: dva strychy ječmene míry Pražské. A co se koliv sladu v míru vyrostlého a nepřetaženého z nadepsaného obilí nadělati může, to se má ihned, tak aby se vždycky, jak rozšafně a věrně sládek se slady zachází, věděti mohlo, vyměřiti, a jak se mnoho vyměří, zaznamenati, a odtud tu, kde náleží, sypajíc na jednu každou várku, pokudž příležitost k tomu jest, obzvláště odvésti, a tak zcela a zouplna pokaždé k várkám vydávati. A co jak z obilnic našich, tak odkud koliv neb přikoupeného obilí na sladovnu dodá, na to má písař náš obilní pořádné vruby s sládkem držeti, a při vyjití každého polouletí má hejtman takové vruby od písaře a sládka vyzdvihnouti, s počtem jak se srovnává bedlivě skonferirujíc, při polouletních oučtech skládati.

65. Weitter sol unser Haubtman zum oftern zu den *Melzern* selbst persönlichen zusehen, daß sie den Waiz voraus in dem Stock recht weichen, kein Arbeit im Malzhaus verabsaumben, das Malz recht erhehen, sowol wie sichs gebüert recht derren, und die Auswachsung aufs höchst, so müeglich, wie soliches in unsern absonderlichen Bestallung begriffen, bringen sehen.

65. Dáleji má hejtman náš začasto k sládkům sám dohlídati, aby pšenice předkem v štoku vhod vymočovali, nižádné dílo v humně neobmeškávali,[1]) slady v míru vytáhnouti i na liskách dobře a jakž náleží usušiti, a vejrost pokudž nejvejše možné k té míře, jakž to v obzvláštním dalším vyměření našem dostaveno jest, přivozovati.

[1]) Odtud konec článku 65. zní 1652—1673 takto: „obilí přerůsti nedali, nýbrž kdy toho čas ukazuje, bedlivé vyvalovali, a dřívej nežli by slad dobře vyválen a zdělán nebyl, na lisky nedávali; a když již na lisky k sušení dán bude, aby jak náleží v míru usušen jsouc, přeroštěn neb připálen nebyl. Však takové slady pšeničné a ječné, — opatře sobě, tak jakž nahoře doloženo, časně obilí, — počnouc hned po sv. Bartoloměji a času zimního co nejvíce zdělávané a zhotovené býti mají, a to z té příčiny, že vždycky zimního času lépe nežli letního slady se dělati mohou, a také, když odleží, z nich lepší piva bývají. Kde pak takové slady sypány a opatrovány budou, též místo má se dobrým zavřetím zaopatřiti, a odtud dva klíče rozdílné, z nichž jeden písař obilní a druhý sládek za sebou míti mají."

66. Auf daß auch unsere Melzer iren Unfleiß nicht zu bedecken, und auf das nasse und dürre Holz weitter sich

66. A aby sladovníci naši nepilnost svou čím zastírati neměli a dáleji na syrovost dříví ukazovati nemohli, protož

nicht zu beschweren hetten, derowegen sol man bei Zeiten die Notturft *Holzes* zum Dürren und Breuen aus unserm Forst, do es ohne Schaden, füerren lassen, und also versehen, dass allweeg dürres Holz nicht allein der Vorrat verhannden, sondern ein Uberflueß von einer Zeit zur andern beim Derr- und Preuhauß verbleiben möchte, dass also das Malz, daraus man das Pier breuen sol, wegen des nassen und grüenen Holzes nicht verderbt wurde.

jim časně dříví hvozdového i k várce z fořtu našeho tu, kde beze škody jest, svezeno a to tak opatřeno bejti má, aby vždyckny suchého dříví netoliko dostatek, ale i nazbyt od jednoho času k druhému při sladovně i pivováře zůstávalo, a syrovým dřívím aby se sladové, z nichž se piva vařiti mají, nekazili.

67. Was aus unsern *Höfen* von den Schaffern jedes Jahrs *Waizen oder Gersten auf das Malzhaus* genomben wirdt, sol unser Kornschreiber ordentliche *Rabisch* mit einem jeden Schaffer halten, und ime selbst jedes Getraidt alle Wochen ohne allen Verzug, wo es hingehöret, in Empfang und Ausgab einstellen. Nichts weniger ist unser Kornschreiber mit dem Melzer, wie viel er ime Waizen oder Gersten, des einheimbischen oder erkauften, jederzeit zum Einraichen [Einweichen?] uberliefert, ordentliche Rabisch zu halten schuldig.

67. Co se ze dvorův našich od kterého šafáře kderého roku pšenic, ječmenův na sladovnu přijme, na to má písař náš obroční pořádný vruby s jedním každým šafářem držeti, a sobě též obilí každého téhodne bez odkladu za příjem i u vydání, kdež náleží, uvésti. Nicméně týž písař náš obroční i s sladovníkem na to, co jest mu kdy pšenic a ječmenův, buďto domácích neb koupených, zase k polívání vydává, pořádný vruby držeti povinen jest.[1])

[1]) **Článek 67 jest také v instrukcích 1615 a 1616, ale schází 1652—1673, kdež smysl jeho jest obsažen dílem v článku 64 b.**

68. Mehr sol auch unser Haubtman diese Anordnung thuen, was sich alzeit nach jeder Begiessung des *Malzes* verfertigt, daß alsbaldt es gedörrt, abgemessen, an das Ort, da es zum Liegen gehörig, getragen, und in ein sonderliches darzue gerichtes Register also verzeichnet, damit man zeitlich und nach jedem Begiessen abnemben kündte, wie der Melzer unser Guett versicht, wie er das Malz

68. Více má hejtman náš i to tak nařiditi, co se kdy po kterém polití sladu nadělá, aby takový slad, jak rychle se dosuší, ihned vyměřen a v místo, kdež zůstávati má, odnešen a v obzvláštní k tomu připravený registřík tak poznamenán byl, aby se časně a téměř po každém polití vyrozuměti mohlo, kderak sládek statek náš opatruje, jak slady v míru vytahuje, a kterak počet jeho

laß nach auszeucht, und wie seine
ıngen jedes Jars mit unserer An-
.ng sich vergleicht.

69. Desgleichen sol unser Haubt-
jedes Jar, ehe man aus dem neuen
breuen wirdt, von den eltern Mel-
die Raittung von Waiz und Gersten,
viel denn aufs Malzhaus gegeben,
verfertigt und verbreuet worden,
mben, und ein Abschrift desselben
ie Puchhalterey unser Beheimbischen
r zur weiterer Nachrichtung ohne
ıg überschicken. Was und welches
ausser des ausgemessenen *Zuwachs*
ers Zuwachses sich befinden möchte,
ol Niemanden andern, als uns zum
n kommen. Zu dest besserer Ver-
:ung dessen derselb Zuwachs, wel-
sich bey gethaner Melzer-Raittung
Ausmessung der verbliebenen und
uten Malz nach abgemessenen Zu-
s jedes Jahrs befindt, sol alsbaldt
geschlossener Malz-Raittung neben
verbliebenen Malz absönderlich in
ige Raitung als ein Rest gelegt und
versehen sein, daß sich unser Mel-
nd Kornschreiber des Zuwachs weitter
anmassen möchten.

70. Das Malz, so schon von dem
-Hauß abgemessen, sol nit in Ge-
des Melzers verbleiben, sondern an
geraumbes und sicheres Ort ge-
n, und unsern Kornschreiber zu
erer Verwahrung uberantworttet wer-
welcher solche dem Melzer [sic] zu je-
eit zum Breuen herausgeben und bey
Begiessung desselben selbst persön-

každého roku s vyměřením naším se srovnávati bude.

69. Má také hejtman náš každého roku, prve nežli se z nových sladův vařiti bude, od staršího sladovníka počet z pšenic a ječmenův na sladovnu daných, též udělaných a vyvařených sladův, přijíti, a přípis toho do puchalterie komory naší České k dalšímu přehlídnutí bez meškání odeslati. Co kterého času neb roku mimo vyměřený vejrost ještě více přírostu by se našlo, to nemá nižádnému jinému, nežli nám, k dobrému přijíti.

Pro lepší pak opatření toho týž přírostek, kderýž se koliv při činění počtu sladovnického a vyměření ostatních nevyvařených sladův nad vyměřený vejrost každého roku najde, ihned po zavření počtu sladovnického podle jiného pozůstalého sladu obzvláštně do budoucího počtu za rest položen a tak opatřen bejti má, aby se sládek ani písař náš obroční téhož přírostu dáleji ujíti nemohli.

70. Slad od hvozdu již vyměřený v moci sladovníka zůstávati nemá, než v místo prostranné a bezpečné snešený, a písaři našemu obročnímu k dalšímu opatření odveden bejti; kderýžto týž slady sládkovi na každej čas zase odtud k várkám vydávati, při kropení jich sám bejti a k tomu tak dohlídati má, aby vždycky jednostejná míra na jednostejnú

lich sein sol, und also darzu sehen, daß allzeit einerley Maß zu jedem Preu genomben werden möchte. Auf ein jedes Preu Weiß- und Gersten-Pier sol Malzes gegeben und aus jederm Preu Pier ausgesezt werden, wie solches unsere besondere Anordnung ausweist.

várku brána byla. Na každou pak várku bílou i ječnou má sladu vydáno, a z jedné každé várky piva vystaveno bejti, jakž to v obzvláštním vyměření našem dostaveno jest.[1])

[1]) Také články 68, 69, 70 přešly do instrukce 1615 a 1616, ale scházejí v pozdějších instrukcích 1652—73, kdež na tom místě stojí článek nový 70a:

70a. A majíce, jak již nahoře dotčeno, slady náležitě zdělané, a každý slad, na kolik sudův se vařiti má, na obzvláštní hromady sypaný, když potřeba toho ukazovati bude, skropen a k semlení do mlýna vezen, a aby odtud nic ustraněno nebylo, bedlivě zaopatřen, a zase zouplna do pivováru bez ztráty nejmenší, což by na ztenčení piva patřilo, přivezen býti má.

71. Was aber von einem Preu weißen Piers vermug unser Anordnung auf dem Schloß, auch anderstwo in unsern Geschäften der Wochen nach austruncken, oder Jemanden vermug unser Bewilligung ausgegeben, oder zwischen das Halb-Pier genomben: solches soll bey ainem yeden Prau außdrucklichen gesetzt und an die Ortt, da es gehörig, in die Geldt-Raittung scheinbarlich einverzaichnet werden.

71. Co se pak z kderé várky *piva bílého* podle vyměření našeho na zámku i jinde v potřebách našich kterého týhodne vypije, neb komu jinému podle nařízení našeho kdy a kde vydá, neb mezi společní pivo vezme,[1]) to při jedné každé várce zejména dostaveno, a v těch místech, kdež náleží, do počtu penežitého světle položeno bejti má.

[1]) Slova „neb mezi společní pivo vezme" čtou se také 1615 a 1616, ale jsou vynechána 1652, 1655, 1673, kdež ten článek ostatně také tak stojí.

72. Das *Halb-Pir* soll allain denen Handtwerchsleuthen und andern Personen, welchen unsere[r] absonderlichen Anordnung nach bewilligt, und nicht anderst alß in der Maß und Ziel, wie darinn bemelt, geraicht werden.

72. *Pivo společní* toliko těm řemeslníkům a jinejm osobám, kderýmžto v obzvláštním vyměření našem povoleno jest, a nejinak, nežli v té míře, jakž to v témž vyměření dostaveno, vydáváno bejti má.

73. Das *Frisch-Pir* zur Notturfft des arbeitsamen Gesindls und andern Taglönern, welche zu Zeitten in unsern Höfen Sommers und Winters zu unser Arbeit gehaltten werden, khan man auß unserm Preuhauß die Notturft, so viel sy dessen aus trinkhen, volgen lassen.

73. *Řídkého piva* pro čeládku dělní a všelijaké jiné nádenníky, kteříž by kdy ve dvořích našich v letě i v zimě na díle našem chováni byli, bude se moci z pivovaru našeho vydávati, co toho kdy[1]) mohou vypiti.

[1]) 1615 a 1616 zde přidáno „v mírnosti."

74. Doch solches Halb- und Frisch-Pir, so under bemeltte Handtwerchsleuth, Gesindtl und andere Personen aufgangen, so[ll] zu jeder Zeitt im Gellt der Gebür gemäs taxiertt und an denen Ortten, da es gehörig, in Empfang und Außgab genomben werden.

74. Avšak to pivo společní i řídké, kderé se tak řemeslníky, též čeládkou a jinými osobami stráví, po všechny časy v penězích pošacováno, a v těch místech, kdež náleží, jak za příjem tak i u vydání položeno bejti má.[1])

[1]) Články 72, 73 a 74 opakují se 1615 a 1616, ale scházejí 1652, 1655 i 1673, a na jejich místě čtou se tam nové články 74a—74d v tato slova:

74 a. A poněvadž hejtman s officíry jistou peněžitou službu svou i za stravu mají, má se jim k jich vlastnímu trunku piva bílého jeden každý sud čtyrvěderní proti odvedení jednoho strychu pšenice míry Pražské níže psaným spůsobem vydávati, a takové pivo nápodobně skrze příjem a vydání vésti; totiž na týden, pokudž by pro svůj vlastní trunk tolik potřebovali, hejtmanu 2 vědra, purkrabímu a písařům po jednom vědru. Kde pak se pivo pšeničné nevaří, za nápodobný čtyrvěderní sud to jest po 2 stryších ječmene odvozováno býti má.

74 b. Při vaření pak piva má se na to bedlivý pozor od hejtmana dávati, aby přes ten počet, na kolik sudův sladu podle hořejšího spůsobu se vydá, mimo na 15 věrtel jednoho věrtele dolívky víceji přivařováno, a skrze to pivo ztenčováno nebylo. Z kteréžto přivařované *dolívky neb baby* sládci také svůj trunk míti, a na tom přestati mají. Však když se v kterém týhodni dvě neb tři várky na výstav udělají, tehdy z té druhé a třetí várky z každé jednu polovici té dolívky neb baby nám k dobrému přicházeti, a do počtu penězitého za příjem uvozováno býti má.

74 c. Co se vaření *piva na ležení* dotýče, kolik varův se toho uvaří, mají se za takové peníze ihned toho téhodne, co se ho naspílá, do rejstříku varního pivo, a do peněžitého peníze uvozovati, a až do vystavení piva v rejstříku varním a penize v cedulích v restu vykazovati. Od takového pak na ležení svařeného piva, aby dolíváním od sládka k ztenčení nepřišlo, klíč[*]) za písařem důchodním zůstávati, a on s sládkem to tak častým dohlížením a náležitým dolíváním zaopatřiti má, aby se jakým koliv spůsobem na pivě žádná škoda nestala.

[*]) „klíč" stojí jen 1673; 1652 i 1655 mají „když", což se nehodí ke smyslu.

74 d. *piva řídkého* po každé várce pro potřebu dvorův i k prodaji o nic víceji uděláno býti nemá, než co toho od jedné várky k druhé ve dvořích s čeládkou neb jinými dělníky se spotřebovati neb jinak volně speněžiti může.

75. Wo man aber in Sommers und anderer Zeitt deß Gesindts halber mehrers Halb- oder frisches Pirs, alß die Ordinari unserer Preu außtragen möchten, bedürftig, zu solcher Notturfft soll ein absonderliches Malz der Gebur nach passirt und gefolget werden.

75. Jestli by času letního neb kdykoliv pro dělníky letní co více piva společního neb řídkého potřebí bylo, a to z ordinarních várek našich opatřeno bejti nemohlo, na to obzvláštní slad v mírnosti vydáván[1]) a pasirován bejti má.

[1]) 1652—1673 odtud konec článku 75. zní: „a proti pořádným partikulářům a počtům též vydání passirováno býti má."

76. Das *Frisch-Pir* aber, welches man wegen anderer armen Leutt ausserhalb der Einhaimischen bei einem Gebreu gemacht, soll unser Kornschreiber selbst verkhauffen oder aber durch eine andere gewisse Person, deren solches zu vertrauen, woferrn er selbst nicht geraichen khundte, verkhauffen lassen, und durchauß solches in Gewalt der Melzer nit verbleiben lassen.

76. To pak řídký pivo, kderé pro jiné chudé lidi se mimo domácí potřebu po kderé várce nadělá, písař náš má sám prodávati, neb skrze jinou jistou osobu, kderéž by se to svěřiti mohlo, když by k tomu sám dostačiti nemohl, speněžiti dáti, a ničehož toho v moci sladovníkův nezůstavovati.

77. Im Fal aber desto öffter gebreut wurde, und das Frisch-Pir kheinen Abgang derselben Zeit hette, khan man desselben der Notturfft nach, waß mann ohngefehr abwern khönnte, machen lassen, und Achtung dabei haben, damit das Holz nit vergebens verbrennet würde. Da aber bemelten Pirß etwaß uber allen Verkhauff und gen Hoff-Lieferung uberbliebe, das khan nacher unserm Viehe im die Höffe getragen oder gefurtt werden.

77. Jestli by pak kdy častější várky byly, a tak velikého odbytu na řídký pivo nebylo, v ty časy má se jen to udělati, co se volně odbýti může, a toho se při tom šetřiti, aby se dříví daremně nepálilo. A zůstalo-li by přes to téhož piva řídkého co neprodaného neb do dvorův nedobraného, to již dáleji dobytkům našim do dvorův odvésti se moci bude.[1])

[1]) 1652, 1655 a 1673 zde jest přidáno nové ustanovení 77a:

77a. Nicméně při každém spílání písař důchodní aneb správce pivovární má přítomný bývati, a hned po spílání jedné každé várky k tomu sám hejtman tím častěji dohlídnouti, vértele přečísti a toho s pilností šetřiti, aby se mimo vyměření naše více piva nepřebíralo [1673: nepřepívalo].

78. Deß *weissen oder Gersten-Pirs* soll kheinem Kretschmer weder jemandt Anderm *auff Porg* merers nitt, alß sechs oder acht Viertl ausgesetzt, und solches auch lennger nit, dann biß auffs Neue, geborgt werden.

78. Piva bílého ani ječného žádnému krčmáři ani komu jinému na dluh[1]) přes šest nebo osm větelův více vystaveno, a sečkání za ně déleji nežli do nového učiněno bejti nemá.[2])

[1]) Odtud konec článku 78. zní 1652—73: „přes tři sudy čtyrvěderní více vystavováno, a sčekání za ně déleji nežli do braní jiného činěno býti nemá."

[2]) 1652—73 zde přidáno:

Jestliže by pak do které hospody neb krčmy k posvícení aneb k veselím více sudův piva vystaviti potřeba ukazovala, tehdy ihned po vyšenkování téhož piva ti, jimž se svěří, napomenuti a k zaplacení přivedeni býti mají; jináč z toho hejtman s písařem odpovídati povinen bude.

79. Und so etwan einem Kretschmer er jemand Anderm auß einem Preu :, es sei umb pareß Geltt oder umb rg, außgesetzt würde, soll ein *Preugister* in Pergamen eingeneter, anstatt r hievor gebrauchten klainen Zettel, rferttigter hinder dem eltern Melzer lerzeitt verbleiben, und mit schlechten d gewissen Zaichen und Uberschrifft r Nahmen der Kretschmer gerichtet; mit der Melzer nit allain auß dem gistrle, wann das ime wieder herab bracht, alßbaldt erkhennen khundte. me und was er deß Pirß aussetzen l, sondern auch hernachmalß bei den ittungen aus solchem Registerl abnen, wieviel Gebreu verrichtett und wem ß auß demselben außgesetzt worden.

79. A[1]) co se kdy kderému krčmáři neb komu jinému z kderý várky piva buďto za peníze neb na dluh vystaví, na to má registřík varní do pargamenu[2]) zašitý místo těch malých cedulek, kderejch se prve užívalo, založen, za starším sládkem jednostejně[3]) zanechán, a jistými prostými znameními a připsáním jmen krčmářův tak spraven bejti,[4]) aby netoliko sládek z téhož registříku, když se jemu zase dolů přinese,[5]) tu hned poznamenáno našel, komu co piva vystavovati má, ale i potomně při počtu z takového registříku vyrozuměti se mohlo, co kdy várek uděláno a komu zejména z každý várky piva vystaveno jest.

[1]) Začátek článku 79. zní 1652—73: „A pro lepší toho pořádnost, co se kdy" atd.
[2]) „do pargamenu" vynecháno 1652—73.
[3]) Namístě „jednostejně" stojí 1652 a 1673 „stále," 1655 „tak."
[4]) Poslední ustanovení zní 1652—73: „a co se kdy komu z které várky vystaví, to připsáním jmen krčmářův s obyčejným prostým znamením ihned položeno býti má."
[5]) „když . . . přinese" jest 1652 vynecháno.

80. Nichts weniger soll unser Renntreiber nach Einfüllung der Vässer jen Gepreues alle Viertl zehlen und ette Achtung darauff geben, daß wieder sere Anordnung nicht mehrers Pirs iomben werde. Es soll auch unser nnttschreiber Jederzeitt nach Aussezung ; Pirs selbst inn die *Spilkhe* gehen l da vernemben, ob etwann deß Pirß, zu Füllung der andern Vässer verlnett, nach dem Gebreu verblieben, lches entweder verkhaufft oder zu der ußnotturfft gebraucht werden khan.

80. Nicméně má písař důchodní hned po spílání jedné každé várky věrtele sám přečísti a toho s pilností šetřiti, aby se mimo vyměření naše více piva nepřebejvalo.[1]) Týmž spůsobem má písař důchodní po vystavení jedné každé várky sám dolů do spilky sjíti, a tu vyrozuměti, zdali co dolívky po té várce pozůstává, kteráž by prodána neb k domácí potřebě nahoru vzata bejti mohla.[2])

[1]) Poslední slovo zní 1615 a 1616: „nepřibíralo." V instrukcích 1652—73 podobný předjest přivěšen ke článku 77., jakž výše na str. 408 jest oznámeno.
[2]) Tento druhý předpis článku 80. byl vypuštěn 1652—73.

81. A aby tím víceji dolivek se přichovati mohlo, protož písař důchodní tím taky do sladovny a pivováru dohlídati a toho šetřiti má, aby sladovníci naši žádných zahalečův, kteříž by za ně dělali, neb jinejch hostí na škodu naši pod žádným spůsobem nepřechovávali.[1])

[1]) Článek 81. schází v německé instrukci 1603; 1615 a 1616 zní rovněž tak, a 1652—73 zachován z něho jen konec: „Žádných zahalečův . . . nepřijímati a nepřechovávati."

82. Die *Hösen* soll für Fall auffs theurist als möglich, allain zu unsern Handen verkhaufft, und nicht zu Handten der Melzern, es sei viel oder wenig, umbs Gelt verkhaufft, noch umb Käß oder Aier abzuwechseln gestattet werden.

82. Kvasnice mají se zcela a zouplna, což nejdráž býti může, jen k ruce naši prodávati, a nemá sládkům těch co více sobě k ruce, buďto na mále neb na mnoze, za peníze prodávati neb za sejr a vejce odměňovati dopouštěno bejti.[1])

[1]) Ten článek se čte 1652—73 kratčeji: „Kvasnice zcela a zouplna co nejdrážeji k ruce naší, tak jak kde při kterém panství odbýti se mohou, prodávány a penězeny býti mají."

83. Das Gelts [sic] für Weiß- oder Gersten-, Halb- oder Frisch-Pir, nach der [auch die] Häfen, weder Treber auff khainerlei Weiß, und wan gleich der Renntschreiber nicht anheimb were, soll den Melzern zu empfahen gestattet werden.

83. Peněz žádných sladovníkům našim za pivo bílé, ječné, společní, řídké, kvasnice, za mláto, pod nižádným vymyšleným spůsobem, byť i písař důchodní doma nebyl, k sobě přijímati dopouštěno býti nemá.[1])

[1]) Článek 83. stojí tak také 1615 i 1616, krom že psáno „sládkům" místo „sladovníkům," ale 1652—73 jest vypuštěn.

84. Wann und wem ein Gepreu Pier beschicht, wie theuer dasselb ausgesetzt, sol unser Schreiber ain sonderliches *Preu-Register* neben dem hievor bemelten Register, so mit dem Melzer gehalten werden, ime verferttigen: in solches Register ausdruckenlich verzaichnen, welchen Tag welches Gebreu beschehen, nach welchen und welcher Maß und Strich Malzes solches gebrenet worden, soviel deßen Piers, wie theuer und weme waß ausgesezt: und solche Register jederzeit neben seiner halbjährigen Raittung beilegen.

84. Co se kdy piva svaří, komu a po čem vystaví, na to má písař náš obzvláštní pořádný registra pivovarní, mimo vejš dotčený registřík, kderej se sládkem držeti má, sobě založiti: do týchž register pivovarních světle položiti, kderej den kderá várka, a po jakém, též kolika a které míry stryších sladu svařena jest, tolikéž po čem a komu zejména co z ní piva se vystavilo: a taková registra pivovarní podle jinejch ku počtu svému každého půl léta skládati.

85. Sol auch unser Schreiber auf alle dieselbe Gebreu ausser des Preu-Registers, so mit dem Melzer gehalten,

85. Nicméně má písař náš na ty všecky várky mimo ten registřík pivovarní, kderej se s sládkem drží, obzvláštní

absonderliche *Rabisch* haben und darauf die Gebreu so lang, als das Pier in einem Wertt ausgesezt, alsbalt nach beschehenen Gebreu aufschneiden, und zu den andern Gebreuen, da das Pier theuerer oder wolfeiler ausgebracht, ime andere Rabisch ferttigen, und auf die Weiß weegen der Aufschneidung der Gebreu sich verhalten, und solche Rabisch von den Melzern niemals seines aigenen Willens halben nicht aufheben.

vruby jmíti, a na týž vruby ty várky dotud, dokud pivo se v jednostejných penězích vystavuje, hned po svaření navroubiti, a k jiným várkám, v nichž by se pivo drážeji neb laciněji vystavovalo, sobě jiný vruby zdělati, a týmž spůsobem strany navroubení várek se zachovati, a takovejch vrubův nikda od sládka o své ujmě[1]) sám nevyzdvihovati.

[1]) Zde 1652—73 vloženo: „bez vědomí hejtmana, kterýžto on nejprv přehlídnouti, várky sečísti a vyznamenati povinen."

86. Und dieweil an einem guetten *Hopffen* viel gelegen, sol unser Haubtmann sein fleißiges Aufsehen haben, damit der Hopffen von unsern Hupfengartten gegen den Winter fein fleißig aufgeraumbt, wie sichs gebüeret gedürt, und an ein Ort, da von Windt und dem Regenwetter demselben kein Schaden wiederfahren kündte, gelegt werden möchte. Wegen des einheimbischen, sowol erkauften und aufs Malzhauß gelieferten Hopfen sol gleichsfals ordentliche Raittung, wie vom Malz, beschehen, und bei Jedem Gebreu mit Fleiß verzeichnet, was man im Winter oder Sommer auf ein oder das annder Gebreu Weiß- oder Gersten-Piers Hupffen giebt oder bedarf.

86. I poněvadž na dobrém chmeli mnoho záleží, protož hejtman náš s pilností k tomu dohlídati má, aby chmel z domácích našich chmelnic na podzim pěkně sklizen, jakž náleží vysušen, a v místě, kdež by se od větru a deště na něm škoda nestala,[1]) složen byl. Z chmele domácí obrody na sladovnu daného i přikoupeného má se tak dobře, jako i z sladův, pořádný počet učiniti, a při každém vaření s pilností poznamenati dáti, co se v zimě neb v létě na kterou várku buďto bílou neb ječnou chmele dává a spotřebuje.

[1]) Odtud konec článku 86. zní 1652—73 kratčeji: „složen a opatřen, do počtu za přijem uveden, a co se kdy k várkám spotřebuje, za vydání položen byl."

87. Weitter soll unser Hauptman dieß, wie auch oben vermeldt, also versehen, daß zu jeder Zeit die Genüege dürres *Holzes* bei dem Preuhauß in Vorrath verbleibe; und wofern desselben soviel ohne Schaden unsers Forsts nichts gefolgt werden möchte, so sol das Ubrige

87. Dáleji má hejtman náš i to tak opatřiti, aby, jakž již vejš dotčeno, vždycky dostatek dříví suchého při pivováře od jednoho času k druhému v forotu zůstávalo; a pokudž by toho z forstu našeho beze škody tak mnoho propuštěno bejti nemohlo, tehdy ostatek netoliko k várce,

nicht allein zum Preuen, sondern auch zu allerlei Gebeu im Gebürg dest zeitlicher erkauft, und zu gelegener Zeit auf dem Wasser herab geflöst werden.

88. Nichts weniger sol unser Hauptman die Versehung thuen, damit zu jeder Zeit die Notturft Fesser und Re[i]ffen beim *Binder* verhannden weren.

89. Das Pier soll unser Hauptman desgleichen jederzeit, nach dem der Waiz gilt, selbst sezen und auf keinem andern sich verlassen.

ale i ke všelijakému stavení v horách časně má skoupeno, a příležitým časem po řece dolů splaveno bejti.[1])

[1]) Článek 87. jest 1652—73 vypuštěn.

88. Nicméně hejtman náš to tak opatřiti má, aby sudoviny a obručův vždycky dostatek při bečvárně u forotu zůstávalo.

89. Pivo má hejtman náš též každého času podle toho, jak kdy pšenice se kupuje, sám saditi, v té příčině na žádného jiného nespolíhati.[1])

[1]) Článek 89. jest také v instrukcích 1615 a 1616, ale schází v pozdějších. V instrukcích 1615 a 1616 následuje ještě článek nový 89a. v tato slova:

89a. Na to též má hejtman náš při užitku pivovarním pilný pozor míti, aby na panství naše odnikud jinud *cizí pivo* bráno pod pokutou od žádného z krčmářův[1]) nebylo; netoliko pak od cizopanských, ale ani z měst, městeček našich na témž panství, kteří povolené várky mají.[2]) Dále ani na stenčení užitku pivovarního nemá k šenku vína, kteří již prvé na to povolení a obdarování nemají, povoleno býti; ovšem pak sám hejtman aby vína svá [1616 místo „svá“ stojí „piva“] k zisku svému na škodu naši šenkovati dal.[3]) Co se toho koliv vyšenkuje, prodá a za ně peněz strží, ty aby do důchodův našich obráceny a složeny byly.

Článek 89a. přešel do instrukcí 1652—73 s těmito změnami: [1]) sem vloženo: „ani jiných poddaných našich.“ — [2]) Namístě posledních slov řečeno: „kteří privilegované a urburem zapsané várky mají.“ — [3]) Předešlé dvě věty malou změnou slov poněkud jsou 1652—73 zatemněny, a následující pos'ední věta odpadla.

Von den Mühlen.

90. Und dieweil wir etlich Jahr herro nicht ein geringen Uncoften auf alle unsere Mühl wegen Befurderung unserer Underthanen aufgewenndt haben, welches uns in vielen Jahren nicht wieder erstattet wirdt werden khünnen: darentwegen sol unser Hauptman bei allen unnsern Underthanen diese Anordnung thuen, auf daß sy in keine *andere Mühlen nichts füeren* sollen, bei Poen einer Küffen Salzes, so oft einer daßelb verbrechen wurde.

O mlejních.[1])

90. A poněvadž teď od některého léta nemalej, ale veliký náklad na všecky mlejny naše pro pohodlí lidí poddaných našich jsme učiniti ráčili, tak že se nám týž náklad za mnohá léta zase vynahraditi moci nebude;[2]) protož hejtman náš při lidech poddanejch našich to tak naříditi a opatřiti má, aby do žádnejch cizích mlejnův nevozili, pod pokutou prostice soli propadení, kolikrát koli kderej by se toho dopustil.[3])

[1]) V instrukcích 1652—73 jest oddíl o mlýnech postaven dále za oddílem o rybnících a řekách a před oddílem o hutech železných, a má nadpis: *O mlýnech a pilách.*

[2]) Úvod článku 90. jest 1652—73 málo změněn: „A poněvadž nemalý, ale veliký náklad na všecky mlejny naše pro pohodlí lidí poddaných našich činiti ráčíme, i aby proti tomu zase týž mlejnové náhradu a užitek nesli: protož“ atd. V druhé polovici článku jsou změny ještě nepatrnější.

[3]) 1652—73 zde přidán jest článek nový 90a:

90a. Pokudž by kterým vesnicím pro dalekost cesty jich obilí do našich mlýnův s obmeškáním jich živnosti voziti těžko přicházelo, ty tak nepříležité a od mlýnův daleko ležící a vzdálené vesnice aby na živnostech svých obmeškány nebyly, budou povinny, pokud by té svobody jinde mlíti užiti chtěly, dotčené vesnice a poddaní o takové melivo a měřičné sprostředkováním a podle uznání hejtmana našeho s mlynářem, ku kterému mlýnu by přináleželi, se porovnati.

91. Damit auch unsere Underthanen keine Ursach hetten, in anndere Mühlen zu fueren, sol unser Haubtman sein fleißiges und desto offters Einsehen zu den Müllnern und iren Gesindt haben, und darbei Achtung geben, wie aufrichtig sy unsern Underthanen, sowol andern frembden Leuten, die in unsere Mühlen füeren, ir Getraidt verarbeiten, was für *gerechte Mass* und dichtigs Mehl sie wieder uberlifern.

92. Außer eines Viertel oder Sechzehenden Theils eines Strichs sol das *Mezen-Getraid* von einem Strich zu nemben Niemanden gestattet werden; auch sol Niemandts anders, als der elter Müller oder sein Verweser im Abwesen des Mellers solche Gebüer abnemben.

93. Es sol auch in jeder Mühl für das *Mezengetraidt* ein sonderliche Camer oder eine große Truehen mit guetten Schlößern versehen sein, damit mit denselben biß zu völliger Abmessung von Niemanden nichts geriret oder verwenndt werden möchte.

94. Das Mezengetraidt aber, so in einer oder der annder Wochen in einer

91. A aby lidé poddaní naši příčiny neměli, proč do cizích mlejnův voziti, protož hejtman náš sám začasto k mlynářům našim a čeládce jich s pilností dohlídati a toho při tom šetřiti má, jak správně lidem poddaným našim i jiným přespolním, kdeří do mlejnův našich obilí vozí, jich [jejich obilí] zdělávají, a jakou jim míru spravedlivou a hodnou mouku zase navracují.

92. Mimo jednu čtvrtci, totižto šestnáctý díl strychu, od žádného po jednom strychu měřičného se bráti, ani dopouštěti nemá, aby kdo jiný leč mlynář starší neb hlídač jeho v nepřítomnosti mlynářově takové měřičné odjímati měl.*)

*) Články 92a—92d viz níže za článkem 96.

93. Má také v každém mlejně pro měřičné obzvláštní komůrka připravena neb truhla veliká postavena a zámky dobrými tak opatřena býti, aby měřičnejm žádnejm až do pořádného vyměření od nižádného odtad hejbáno bejti nemohlo.

94. To pak měřičné, kderé se každého týhodne v kterém mlejně sejde,

oder der anndern Mühl einkhumbt, sol alsbaldt den negst künftigen Sambstag ohne allen Verzug in Beisein des Kornschreibers oder unsers Purggrafen ab[ge]messen, und neben eingekehrten *Mel-Staubs* und ausgearbeiter *Halfspan* ins Traidt-Register in Empfanng genomben werden.

95. Und was ein jede Wochen in welcher Mühl, es sei Waizen, Korn, Gersten, Haiden-Grüz, Schwaden, Graupen, Holßpan und Staub-Mehl, abgemessen wirdt, sol unser Kornschreiber mit einem jeden Müller ordentliche *Rabisch* oder Register neben andern seinen Approbationen der Raitung beilegen.

96. Nichts weniger sol unsern Müllern und iren Hüttern, welche der Abmessung abwartten, ire Pflicht, dass sie in dergleichen Sachen treulichen handlen wollten, von unserm Haubtman erfolgt und vorgehalten werden.

ihned v sobotu příští bez dalšího odkladu v přítomnosti písaře obilného [1]) neb purkrabí našeho vyměřeno, a podle nametených prachů a vydělaných alšpanů do register obilních za příjem položeno býti má.

[1]) 1616 stojí též „obilného," ale 1615 „obročního."

95. A co se kterého týhodne v kterém mlejně buďto pšenic, žita, ječmenův, pohanky, prosa, krup, halšpanův a prachův vyměří, na to má písař náš obilní s jedním každým mlynářem pořádné vruby držeti neb registřík, a takové vruby neb registříky podle jinejch svejch approbací ku počtu skládati.

96. Nicméně má mlynářům našim a hlídačům jich, kdeří měřičné odjímají, povinnost, že se k jednomu každému v tom spravedlivě zachovati chtějí, od hejtmana našeho vydána býti má.[1])

[1]) Články 93—96 stojí tak také 1615 i 1616, ale scházejí 1652—73. Naproti tomu přidány jsou 1652, 1655 i 1673 články nové 92a—92d, (s nimi srovnej níže článek 103a).

92 a. Co se *pronajímání mlýnův* dotýče, má hejtman náš vždycky na pozoru míti, aby mlýny v svých podstatách zdržovány byly. A pokudž by který mlynář na kterém koliv mlýně zůstávající dobře nehospodařil, lidem náležité a spravedlivé míry nedával, povinen jeho v tom napomenouti a neřád přetrhovati; jestliže by se pak po témž napomenutí napraviti zanedbával, to na komoru naši Českou vznésti a v tom dalšího nařízení očekávati.

92 b. Nicméně, poněvadž čím dále tím více lidé na grunty pusté se osazují, odkudž také meliva přibývati bude, má hejtman na bedlivém pozoru míti, jak by se nájem zvýšiti a tudy důchod (učiníce pokaždé o tom na komoru Českou zprávu) rozmnožovati mohl.

92 c. Cedule řezané, na jaký spůsob a jaký nájem každoročně mlynář do důchodův našich odvozovati a platiti povinen jest, při každém mlýně mají se s mlynáři ve dvě sepsati, rukojmové, které mlynářové (jimž se naše mlýny pronajímají) za sebe postaví, v týchž cedulích zejmena doložiti, on pak hejtman opačené cedule podepsati, z nich jednu za důchodem a druhou za mlynářem zanechati.

92 d. Nájmy peněžité, obilné a za vykrmení vepřův mají při každém termínu, jakž v cedulích doloženo, pokaždé zvyupomínány a do počtův za příjem kladeny, a v těch cedulích obojích, co se kdy odvede, pilně zapisováno býti.

97. Waß von allerlei Getraidt zu der Hauß-Notturfft inn die Mühle zu mallen gegeben, von demselben soll nach ainem jeden Strich guettes Khorns zum wenigsten funff gehauffte Viertel Melß in Sackh geraittet, und neben dem ain Viertel *Gleien*; *Graupen* aber soll nach einem jeden Strich gerechtes Getraidts bei den geringsten, wie sie undten bemeltt, nach einem Strich Gerssten driett-halb Vierttel, nach einem Strich [sic] oder Haidengriz zu zweien Vierteln hinwiderumb gelifert werden.

97. Co se pak pro domácí potřebu všelijakého obilí k semlení do mlejnův dává, z toho má po každém strychu hodného žita při nejmenším pět vrchovatých věrtelův mouky, od pytlíku počítajíc, navráceno, a mimo to jeden věrtel otrub dáváno bejti. Krup pak má se po jednom strychu hodného obilí ze mlejnův při nejmenším zase navrátiti, jakž to níže dostaveno, jmenovitě po strychu ječmene půl třetího věrtele, a po strychu prosa neb pohanky po půl věrteli.[1])

[1]) „po půl věrteli" jest chyba písařská v opise Krumlovském 1604; všecky ostatní texty české 1615—1673 i německý 1603 kladou zde „po dvou věrtelích."

98. Unser Hauptman soll bei den Müllnern auch diß anordnen, das die Personen, so [zur] Zusambenkherung deß *Staubmels* in den Mühlen bestellt, solches Staubmehl fleissig abkheren, zeittlich an gehöriges Ortt auf die Mul tragen, und den Pauern oder andern, welche inn derselben Muhl mahlen lassen, khein Staubmehl noch *Halsspan* verwenden lassen.

98. Má také hejtman náš při mlynářích to tak nařídíti, aby ty osoby, jimž prachy k sklízení poručeny jsou, týž prachy pilně smetávali, časně v místo jiné připravené na mlejních odnášeli, a sedlákům neb jiným lidem, kdeří tu mleli, žádných prachův neb halšpanův rozkrásti nedali.

99. Deßgleigen soll sich unser Hauptman dahin befleissen, das jedes Jahrs dreierlei *Ausmestungen* der *Schwein* beschehen mechte, und dass der ungemesten Schwein auß unsern Mairhoffen jederzeit auffs maist alß müglichen zu der Mastung gesamblet werden mechten.

99. Více má hejtman náš k tomu se tak snažiti, aby každého roku troje vykrmení vepřův se stalo, a vepřův hladových po všecky časy což nejvíce možné ze dvorův našich poplužních aby k zasazování shledáno bejti mohlo.

100. Waß jede Wochen bei jeder Mühl, auf wie viel Schwein des Poden- oder Staffel-*Staubmehls* dargeben wirdt, soll unser Kornschreiber mit einem jeden Müllner ordentliche *Rabusch* haltten, und nichts weniger solche Außgab wochen-

100. Co se kterého týhodne při kderém mlejně na kolik vepřův prachu půdního neb stupního vydá, na to má písař obroční neb obilní s každým mlynářem pořádné vruby držeti, a nicméně takové vydané prachy každého týhodne bez od-

tlichen ohne Verzug in sein Register in Außgab verzaichnen.

kladu do register svých u vydání položiti.[1])

[1]) Články 98, 99 a 100 stojí také 1615 a 1616, ale scházejí 1652—73.

101. Hauß-*Innslit,* so in ain oder annder Muhl dargeben wirdt, soll zuvor gewogen, alßdann umb geburlichs Geltt geschezt, und gleichsfalß bei derselben Muhl im Empfanng und Außgab eingebracht werden.

101. Lůj domácí, kderej se kdy do kderého mlejna[1]) vydá, ten má prvé odvážen a potom v penězích pošacován býti, a jakž za příjem takž zase u vydání při témž mlejně položen bejti.

[1]) 1652—73 zde vloženo: „bezelstně a k důležité potřebě dle uznání."

102. Weil dann auch wegen grosser Nachlessigkheitt der Mullner und des Gesindts die *Mullen* zum offtern *verderbt* werden, alß soll unser Haupttman dest fleissiger alle unsere Muller dahin ermahnen, dass sie die Mullen vergebens nicht lauffen lassen, die Pfanndl und Zapffen, wie sichs gebürtt, versehen, so wohl das Feuer und allen Schaden fleissig verhütten.

102. A poněvadž pro nedbanlivost mlynářův a čeledi jich mlýnové začasté k zkáze přicházejí, protož hejtman náš všech mlynářův našich k tomu začasto napomínati má, aby mlejnům na prázdno běžeti nedali, pánvičky a čepy, jakž náleží, opatřiti hleděli, a i jinak před ohněm všelijak se šetřili.

103. Vom Mahlen eines Strich Getraides soll den Mullern oder irem Gesindt von unsern Underthanen oder anndern frembden mehrers nit alß zu *zwei Weisz-Pfennig,* wie von Alters hero gebreuchig, zu nemen gestattet werden; und in der Stampffen von einem Strich Getraides *drei Pfennig.*

103. Od semlení jednoho strychu obilí mlynářům našim neb čeledi jich od poddaných našich ani jiných přespolních lidí více bráti dopuštěno bejti nemá, nežli po dvou penězích bílých,[1]) jakž od starodávna bejvalo, a v stupníku od jednoho strychu obilí po třech penězích bílých.[2])

[1]) 1615 a 1616 stojí zde též „po 2 d. bílých," 1652 a 1655 „po 4 penězích míšenských," a 1673 „po 4 penězích malých."

[2]) 1616 psáno též „po 3 penězích bílých," ale 1615, 1652, 1655 i 1673 stojí zde „po jednom krejcaru."

Zde jest 1615 a 1616 přidán článek nový 103a:

103a. Jestliže by pak hejtman náš za užitečnější věc býti uznával, aby se který mlejn náš do jistých let mlynáři *pronajal,* a náchlebného mlynáře tu chovati zapotřebí bylo [čti: nebylo]: rozvážíce to se vší bedlivostí a prohlednouce všecky příjmy předešlý za několik let zpátkem, bude moci týž mlejn na jistém platu obilném a vykrmení jistého počtu vepřův

s jinými potřebnými vejminkami pronajíti, a rukojměmi možnejmi se opatřiti; avšak i to s vůlí naší neb komory naší České se díti má.

Z článku 103a. později vznikly hořejší články 92a—92d.

104. Auff die *Saagmühl* soll dest zeittlicher die Notturfft Holzes versehen, und dabei Achttung gegeben werden, daß unß davon jederzeit auch ain geburlicher Nuz ervolgen möchte.

104. K pilám má též časně s potřebu dříví spůsobeno a toho při tom tak šetříno bejti, aby nám také jednoho každého času náležitej užitek z týchž pil vycházeti mohl.

105. Die Saag-Gesellen, wann sie ire richtige Bezallung und der Khost halber geburlich Versehung haben, sollen sie die Peume alß möglich, und so weitt sie vermügen, zur Saag richten, undt annderß unnuzes Gesindtl auff unser Unkosten nicht aufnemben.

105. Pilaři majíce určitý plat a strany stravy své náležité opatření, klády sobě, pokudž a jak daleko sami bezelstně k tomu dostačovati mohou, začišťovati mají, a více nádenníkův bezpotřebných k témuž dílu na náklad náš chováno bejti nemá.

106. Waß auch jede Wochen auff der Saagmühl geschniten und dasselb, wo es hin sei verkhaufft oder verwendt wirdet, soll ein absonderliches Register mit dem Saagmaister oder Müller gehaltten; und was etwan zu unserer Notturfft und Gebeuen genomben, soll dasselb zu Geltt taxirtt und in die Geltsraittung, da es gehörig, in Empfang und Außgab gesezt werden. Nichts weniger soll ins bemelte Register auch dieses, waß unsern Underthanen oder jemandt Andern auff der Saagmuhl geschniten, sowohl [sic] andern Notturfften verkhaufft, fur voll eingezaichnet werden.

106. Co kterého týhodne na pilách našich se zřeže a zase odtud kdekoliv prodá neb jinak vydá, na to má se obzvláštní registřík s pilařem neb mlynářem držeti; a co se koliv toho k potřebám a stavením našim vezme, to se má v penězích pošacovati a do počtu peněžitého, tu kdež náleží, za příjem i za vydání položiti. Nicméně má do téhož registříku i to, co se lidem poddaným našim neb komu jinému na pilách našich z peněz řeže aneb prken a jiných potřeb za peníze prodá, zcela a zouplna vepsáno[1]) bejti.[2])

[1]) 1652—73 jest zde vloženo: „a týž rejstřík k počtům přikládán."
[2]) 1615, 1616 i 1652—73 jest přidán předpis 106a:
106a. Vedle toho má též obzvláštní pozor na to dáti, aby drtiny každého času od vody podál odhazovány byly, aby na rybách tudy škoda se nestala.

Von den Mairhöffen.

107. Es soll auch unser Haubtman desto öffter, der Purggraf aber teglichen

O dvořích poplužních.

107. Mají také hejtman náš tím častěji, purkrabě pak na každej den do

in unser Mairhöff zu den Schaffern und andern Unnserm Gesindte, Mannß- und Weibs-Personen, die Einsehung thuen, und die würklichen ermahnen, daß sie in Allem guette Wirdtschafft hielten, allerlei Feuersgefahr und andere Schäden an dem Gebeu, so durch den Windt und Regenwetter beschehen mechte [sic], Roß und das Vieh fleissig wartten, mit der Futterung genau und fursichtig umbgehen, zu den Stutten zeitlicher zuelassen, in allweg ir Aufsehen darauff haben, daß uber die Roß, am maisten aber, so viel muglichen, von Rinndtvieh und Schweinen in unsern Höffen erzeigt werden mechte.

dvorův našich poplužních k šafářům a jiné čeledi mužského i ženského pohlaví dohlídati, a je k tomu napomínati i skutečně přidržeti, aby při všem dobře hospodařili, ohně šetřili a jinejch škod na staveních skrze deště a větry nedopouštěli, koní a dobytka aby pilně hlídali, s pící spoře a správně zacházeli, k klisnám časně pouštěli, a všelijak jinak toho šetřili, aby mimo pohlaví koňské dobytka hovězího i pohlaví sviňského, což nejvíce možné, doma ve dvořích našich odchováno býti mohlo.[1])

[1]) 1615 a 1616 přidán zde článek nový 107a:

107a. Hejtman, purkrabě ani jiný žádný služebník náš nemá k svým vlastním potřebám a fůrám koní ani klisen našich užívati a je od díla odtrhovati, nýbrž každý má své koně, které se mu passirují a na ně obrok vydává, chovati; a jestliže jest kdy komu za naší příčinou potřebí odjeti, svých koní užívati. Jinak nechoval-li by svých koní, a našich k pojezdům užívati chtěl a užíval, nemá jemu obrok vydáván a passirován býti.

1652—73 článek 107a. čte se takto změněn:

Hejtman ani purkrabí ani žádný služebník nemá k pojezdům po hospodářství, méně pak k svým vlastním potřebám a fůrám, koní a klisen [našich] užívati a jich od díla odtrhovati, nýbrž každý má své koně, které se mu passirují, na svém vlastním ovse chovati, a potahův ze dvorův při hospodářství zanechati.

108. Damit aber desto bessere Achttung darauff gegeben würde, waß unß in einem oder dem andern zu gutten khombt, alß soll unser Burggraff, deme teglichen in unsere Höff zu den Schaffern und Schäfferin[en] zuzusehen geburt, absonderliche *Register des Viehs* halber in allen Höffen behaltten, und in dieselben mit Fleiß, waß da und dortt von Fiellen, Pfärgl geworffen, und dahaim abgesezt wirdt, destgleichen Gennß, Huener, Ännten aufferzogen, Käß, Schmalz verferttigt, und

108. Aby tím lepší pozor nad tím byl, co nám kdy odkud k dobrému přicházeti má, protož purkrabě náš jakožto ten, kterémuž na každej den do dvorův[1]) dohlídati náleží, obzvláštní registra dobytčí s šafáři a s šafářkami ve všech dvořích držeti, a do těch s pilností poznamenati má, co se kdy a kde hříbat, telat a prasat urodí,[2]) co se těch doma ostaví,[3]) též husí, káčat, kuřat odchová,[4]) sejrův, másla nadělá, a co se z toho ze všeho kdy a kde zase prodá, pro kuchyni

was eineß oder des andern an einß oder das ander Ort verkhaufft und hinauff in die Kuchel genomen, oder wo das etwan hingewendet worden, mit Fleiß verzaichnen.

nahoru[5]) vezme aneb kamžkoliv jinam obracuje.

[1]) 1652—73 zde vsuto „dojížděti a"
[2]) Namístě „urodí" stojí 1652—73: „neb od pernaté drůbeže připlemení."
[3]) 1652—73 zde vloženo „a odchová".
[4]) „též husí, káčat, kuřat odchová" schází 1652—73.
[5]) Namístě „nahoru" stojí 1652—73 „naši." V textě 1615 a 1616 ten článek zúplna srovnává se s textem 1604.

109. Nichts weniger soll bei Beschlueß desselben Viehregisters dieses auch mit Fleiß verzaichnet werden, wieviel jedes Jarß auß dem ainhaimisch Werch *Garn* gespunnen, wieviel, waß für *Leinwand* underschiedlich darauß gemacht und verkhaufft, oder aber zu der Hauß-Notturfft verbraucht worden.

109. Nicméně při zavírce týchž register[1]) má se i to s pilností poznamenati, jak mnoho kderého roku z domácí koudele příze se napřede, co se z ní jakého plátna na rozdílnosti nadělá, prodá neb načkoliv k domácí potřebě zase vydá.

[1]) 1615 a 1616 psáno „register dobytčích;" 1652—73 namístě „při zavírce týchž register" stojí: „do rejstříku hospodářského."

110. Damit auch alzeit worauß zu spinnen, ohne Mangel im Vorrath were, soll unser Haubtmann die Anordnung thuen, daß bei allen Höffen jedeß Jars *Leinsamen* und *Haniff* wegen Leinwandt, Strickh und annderer Haußnotturfft halber, daß nit allain die Genuege verhanden, sondern uberal nach Gelegenhait deß Grundt und Podenß die Menge außgeseet werde, dass man auch ausser der Haußnotturfft jedes Jars Leinwand und Werch von so ansehenlichen Wirdtschaften, wie billich und geschehen mag, ein Anzall verkhaufft, und dadurch manicher ubrigen Außgab entgangen werden mechte.

110. A aby vždycky bez nedostatku z čeho přísti bylo, protož hejtman náš to tak naříditi má, aby každého roku při všech dvořích semen lněných a semence pro plátna, provazy a jiné potřeby hospodářské netoliko s potřebu, ale všudy podle příležitosti míst a dědin tak mnoho vysito bylo, aby mimo domácí potřebu každého roku plátna a koudele z tak velikého hospodářství to, což býti má a slušně se státi může, uprodáno, a tudy mnohým zbytečním vydáním vyhnuto bejti mohlo.

111. Es soll auch unser Haubtman, Purggraff noch Schreiber, weder ire Weiber, das [= ihr eigenes] Werch *undter*

111. Koudelí svých vlastních hejtman náš, purkrabě, písaři ani manželky jich mezi lidi poddané naše pod nižádným

unsere Underthanen [in] khainerlei erdenckhlichen Weiß zu verspinnen geben, sondern unser Haubttman soll sich dahin dest würcklicher bemühen, damit zu unsern Handen jedes Jarß under die armen Leuth in die Dörffer auff die Waag soviel Werchs, waß an einem oder andern Ortt ohne Nachtail und Verhinderung der armen Leutt Nahrung und Arbeitt gesponnen werden mechte; doch soll nicht annderß, sondern gegen geburlicher und wie es anderstwo von gröbern oder dünnern Garn gebreichiger *Bezallung,* außgetailt werden.

vymyšleným spůsobem k předení dáti nemají, anobrž hejtman náš má se skutečně přičiniti, aby koudele naší domácí nám k ruce každého roku mezi chudé lidi do vesnic tak mnoho na váhu rozdáváno bylo, co se jí kde kterého času bez ublížení a obmeškání živnůstek týchž chudejch lidí poddaných našich přísti může, a to ne jinak, nežli proti té záplatě, jaké se sic všudy od příze tenší neb tlustčí platí.[1])

[1]) K tomu přidáno 1615, 1616 i 1652 až 1673: „A z toho má každého půl leta při jiných počtech, co se plátna přidělá a přibude, purkrabě počet učiniti."

112. Unser Haubttman soll auch die *Schaffer* in allen unsern Höffen dahin haltten, da[ß] sie inen das Holz zu den Leiter[n], Wagen, Pflugen, Egen und anndern Notturfften selbst daheimb bearbeitten und zurichten, und sich damit dest zeitlicher versehen sollen.

112. Šafáře naše ve všech dvořích hejtman náš k tomu též přidržeti má, aby sobě dříví k řebřinám, pluhům, bránám a jiným potřebám, kteréž oni sami doma dělati a strojiti povinni jsou, časně přichystati a domův svésti hleděli.

113. Im gleichem sollen sie auch dest zeittlicher den *Mist* an die Ortt, da es vonnöten, auß den Höffen führen, und die Prach- und alle andere Felder biß auff den Samen mit dem Ackhern und Egen, wie sichs geburtt und die Notturfft erfordert, zurichten, und auch mit guettem Sahmen auffn Winndter und Sommer ansteen [ansäen] lassen.

113. Hnoje[1]) aby též častně ze dvorův[2]) v místa, kdež hnojení[3]) zapotřebí jest, vyvésti, a ouhory i všecky jiné rolí až do semen voráním, vláčením, tak jakž náleží a kde potřeba jest toho, připraviti dali, a i dobře vypravenými semeny na zimu i z jara osívali.

[1]) 1652—73 stojí: „Opravy a hnoje."
[2]) 1652—73 zde vloženo: „a ovčínův."
[3]) 1652—73 namístě „hnojení" stojí „opravy."

114. Waß fur Windter- und Somer-Getraidt, es sei in welcher Wochen und bei welchem Hoff es welle, in die *Teichte* und anderstwohin *auszgeseet* wirdet, das

114. Co se na zimu nebo z jara kterého týhodne při kterém dvoře na rybníky neb kdežkoliv jinde všelijakého obilí vyseje, to písař náš obroční bez odkladu

soll unser Getraidtschreiber unverzuglich alle Wochen in die Wochenregister in Außgab bringen, und solche nacher zu ordentlicher Underschrifft unserm Haubttman zustellen.

každého týhodne[1]) do register týhodních u vydání položiti, a k pořádnému podpisu hejtmanu našemu podati má.

[1]) Ostatek toho článku zní 1652—73: „do partikuláře k tomu obzvláště založeného zapisovati, po zasetí k podpisu hejtmanu našemu odvozovati, a takový při počtech skládati má."

115. Inngleichem sol auch unser Getraidtscheibrer uber alles ausgeseete Getraidt mit allen unsern Schaffern ordentlich *Rabisch* halten, und darauf aufkerben, was alle Wochen, wo und was für Getraide ausgeseet. Welche Rabisch unsere Schaffer alsbaldt nach verrichter Saat unserm Haubtman zum Ubersehen, was wo aufgegangen und wie ordentlich unser Schreiber solche Ausgaben in seine Register einstelt, hinauf bringen und uberantwortten sollen.

115. Nicméně má písař náš obroční na vysetí všeho obilí se všemi šafáři našimi pořádný vruby držeti, a na těch povroubiti, co se kderého týhodne kde jakého obilí vyseje. Kteréžto vruby týž šafáři naši hned po vykonání vší síje hejtmanu našemu pro přehlídnutí, co kde vpadlo a jak pořádně sobě týž písař náš též vydání do register svých u vydání položil,[1]) nahoru snésti a odvésti mají.

[1]) Odtud konec článku jest 1652—73 takto změněn: „na kancelář zámeckou dodati a odvésti mají. Kteréžto vruby s partikulářem, o němž výše doloženo, bedlivě srovnati, a pokud se žádného nedostatku nevynajde, podepsati má."

116. Ferner soll unser Getraidtschreiber in seiner Getraidtrechnung dieses ausdrucklich und specifice melden und underscheiden, *welche Seitten zu jeder Zeit beseet* worden, und was in die blossen Prachfelder, nach dem Schnit in die Stuppeln, auf die Teucht oder andere Ort zu seen komben, damit also vernombeň werden müege, wie solche Saat gegen den vorigen Aussäungen auf die gelegten Seitten zu passiren sein müegen.

116. Dáleji pak písař náš obroční v počtu svém obilném to specifice a vejslovně dokládati a rozděliti má, kderá strana kderého času osita byla, a co se do samejch ouhorův, po žetí do strništ, na rybníky neb kamžkoli jinam vysíti dostálo, tak aby se z toho vyrozuměti mohlo, kderak se též setí proti předešlým vysetím na též strany položeným pasirovati jmíti bude.

117. Die *Robotten*, so Sommers-Zeitten bei den Höfen verrichtet werden, die sollen auch in Geldt angeschlagen, in

117. Roboty, kderé se času letního při kterým dvoře dílem odbudou, mají se v penězích pošacovati, a jakž za příjem,

Empfang genumben, sowol auch bei dem Hofe, da solche gelaistet, wider in Ausgab gestelt werden.

takž zase při tom dvoře,[1]) kde se co toho stalo, u vydání položiti.

[1]) Odtud konec jest 1652—73 takto rozmnožen: „kde a na jakém díle skutečně odbyty jsou, doložíc, k vydání položiti, nicméně na to partikulární rejstřík, rozpíšíc vesnice i jednoho každého zejmena, držeti a k počtům skládati."

118. Und weil in der *Erndte* an fleißigem Zuschauen viel gelegen, derwegen sol sich unser Haubtman weder auf den Burggrafen, noch auf den Schaffer verlassen, sondern sol dieser Zeit allerseits darob sein, damit das Getraidt allenthalben fein zeitlich und württlich eingeärndtet und in die Mandeln also gesezt werde, dass es vom Regen kein Schaden nimbt, sondern in die Scheuren oder Schöber eingefuert werde.

118. A poněvadž v času žně na bedlivém dohlídání mnoho záleží, protož hejtman náš tak dokonce na purkrabě se ubezpečiti ani na šafáře ve dvořích spolíhati nemá, než má se toho času všelijak k tomu sám snažiti,[1]) aby obilí všudy v čas a hospodářsky sklizené a do mandelův tak složeno bylo, aby od dešťův škody nevzalo, anobrž suché do stodol neb stohův svezeno bejti mohlo.

[1]) 1652—73 zde vloženo: „a osobně dohlížeti."

119. Die *Mandeln* alles und jeglichen Getraidts, so da jedes Jar bei einem oder andern Hofe eingesamblet worden, die sollen auch durch den Burggrafen, Getraidtschreiber und den Schäffer, eher als man dieselben vom Felde anfängt abzufuehren, mit Fleiß *gezelt*, und unserm Haubtman in einem ordentlichem Verzeichnis zum Underzeichnen zugestelt, und also demselben Verzeichnis nach in die Getraide-Raittung per Empfang eingebracht werden.

119. Mandele všeho a všelijakého obilí, co se toho kderého roku při kderým dvoře naklidí, mají také skrz purkrabí, též písaře obilného a šafáře[1]) prve, nežli se co toho s pole vésti počne, vyčteny, v pořádném poznamenání[2]) hejtmanovi našemu k podepsání[3]) podány, a tak podle téhož poznamenání do počtu obilního za příjem uvedeny bejti.[4])

[1]) 1652—73 zde vsuto: „přivezmouce k tomu z nejbližší vesnice rychtáře a konšely."
[2]) 1652—73 zde vloženo: „rozpíšíc, na kterém zvůru neb kusu jakého a jak mnoho obilí se urodilo."
[3]) Zde 1652—73 vloženo: „též od šafářův a rychtářův vruby, co se vyčtlo, pro srovnání s poznamenáním."
[4]) Zde 1652—73 přidáno:

K čemuž také hejtman náš, aby při skládání a vyčítání mandelův jako i při svážení s polí do stodol žádného fortele užíváno nebylo, dohlížeti a na to pilný pozor dáti má. Po svezení všeho a všelijakého, z požehnání Pána Boha všemohoucího naklízeného obilí do stodol,

jsouc horší od lepšího pokud možné rozdělené a separatim do vrstev složené, po usazení téhož má hejtman především na to pilný pozor dáti, aby sám při průbování všeho obilí býval, a když všechno k vyprůbování přijde, v pořádné seznamenání uvedl; nicméně podle toho ihned, jak mnoho jednoho každého na týž průby obilí v sumě namláceno býti může, naproti tomu zase z toho předně k domácímu setí, k vychování čeledi, pro forot pivovarní a jiné ordinární a extraordinární rozdílné vydání ročně se potřebovati bude, dokonalé rozvržení učinil, podepsal, a každoročně i s nahoře dotčeným poznamenáním učiněné průby na naši komoru Českou odeslati hleděl; tak aby vždycky časně, jak mnoho všelijakého obilí k prodaji zbývati, neb na některých panstvích do forotu pivovarního se nedostávati bude, táž komora časně vědomost míti mohla.

120. Was man taglich in den Höfen *ausdreschen* sol, dasselbe Getraide sollen die Schaffer zu jeder Zeit den Dreschern aufm Tennich zuzelen und aufkerben; und dafern sie darzue gelanngen khumen [?], zum wenigsten mit den Dreschern aufkherben, was sie diesen Tag und auf welchen Termin [Tennen] ausgedroschen, und solche *Kerbhölzer* wochentlich dem Getraidtschreiber hienauff uberantwortten und daneben vermelden, wie vill Strich aus solcher Anzahl Mandeln ausgedroschen worden, damit man neben denselben Körbhölzern das Getreidt im Stro in Ausgaab, das aber an Khörnern in Empfang in di Gethraidt-Rechnung ohne Irthumb und desto leuchter einbringen khan. Die *Scheuren* zum Abendt fleißig *versperren,* und das allweeg in Acht nemben, daß das Getraidt rein ausgedroschen werde und durch di Drescher und Diener oder einheimisch Gesinndl von Thennen nit weeg verschlept werde.

120. Co kderého dne v kderým dvoře mlátiti se má, to obilí mají šafářové po všecky časy mlatcům sami na mlatě vyčísti a navroubiti; a pokudž by k tomu dostačiti mohli,[1]) při nejmenším s mlatci u večír povroubiti, co sou toho dne na kterým mlatě omlátili, a takové vruby každého týhodne písaři obročnímu nahoru podati a při tom oznámiti, co zrna z téhož počtu mandelův namláceno jest, tak aby podle ukázání týchž vrubů obilí v slámě za vydání, a obilí na zrně za příjem bez omylu do počtu obilného tím snáze položeno bejti mohlo. A stodoly večír dobře zamknouti a to všelijak opatřiti, aby se obilí dobře vymlacovalo, a skrze mlatce ani čeládku domácí z mlatův neroznášelo.[2])

[1]) Také 1615 a 1616 psáno „mohli,“ avšak 1652—73 „nemohli,“ což zdá se býti správnější.

[2]) 1652—73 jest zde přidáno: „Pro lepší toho opatrnost má šafář od stodol klíče míti, takové mlatcům ranního jitra otvírati, a zase každého večera pilně zavírati.“

121. Es soll auch beim Schloß, in Höfen, Mühlen und Gethraidtboden und allenthalben stete gezeichnete *Strichmasz* in ainer gleichen Höhe und Weitte der Prägerischen Maß gemäß gehaltten, und auf

121. Má také při zámku, ve dvořích, mlejních[1]) a obilnicích i všudy jinde jednostejný cejchovaný strych[2]) v jednostejné vysokosti a širokosti míry Pražské užíván, a na týž strych všecko obilí napořád

diesem Strich alles Getraidt nach einander *abgestrichener*, und anders nit, empfangen und wieder ausgegeben werden.

štrejchované[3]) a nejinak přijímáno a vydáno bejti.

[1]) 1652—73 vynecháno „při zámku, obilnicích,“ a přidáno „na sýpkách.“
[2]) 1652—73 stojí zde: „strych, věrtele a čtvrtce, též mírky.“
[3]) 1652—73 zde vloženo v závorkách: „mimo oves.“

122. Nichts desto weniger soll unser Getraidtschreiber, Burggraff und Umbbereutter sich mit ainander dahin vergleichen, dass das Gethraidt in Ihrer Gegenwart aufgehoben, und sich auf den Schaffer genntzlich nit verlaßen.

122. Nicméně písař obroční, purkrabí a pojezdní naši mezi sebou to tak rozlosovati mají, aby se v přítomnosti jích obilí z mlatův přijímalo, a to tak docela na šafáře nespolíhalo.

123. Die *Arbeitter*, welche Sommers- und Wintters-Zeitt, es sei in welchem Hoff und wo es wölle, *bekostet* werden, die sollen durch den Burggrafen und Umbbereutter, mit Haltung darueber aines sonderbahren gemachten Registers, fleißig aufgezaichnet, und unserm Haubtman zum offtern Ubersehen wegen der Kuchel-Außgaben wochentlich zuegestelt werden. Nicht desto weniger soll man auch zu den anndern Arbeittern, welche es sei wo es wölle, *ohne di Cosst arbeitten*, fleißig und offt zuesehen, daß Sie stetts fleißig sein, aine jedere Arbeit wi sichs gebuert verrichten, und inen nit mehr Tag, als Sie gearbeitet, zuschreiben.

123. Co se dělníkův v létě i v zimě při kderým dvoře neb kdežkoliv jinde na stravě chovati bude, purkrabí a pojezdní s pilností též v obzvláštní k tomu připravená registra poznamenávati, a hejtmanovi našemu pro časné vyhledání outraty kuchyňské každého týhodne k přehlédnutí podávati mají. Nicméně má se i k jinejm dělníkům, kdeříž kdykoliv kde beze stravy dělají, s pilností a začasto tak dohlídati, aby po všecky časy pilně dělali, dílo každé, jakž náleží, spravili, a sobě více dní k zaplacení nepřičítali.

124. Dafern auch Jemanden aine *Arbeitt* uberhaubt *verdingt* wurde, soll man darbei in Acht nemben, dass das Gelt vor der Zeitt nicht herausgenumben werde, und di Arbeit nicht halb unverferttigt verbleibe. Und wann nun also Jemanden ettwas uberhaubt angedingt wirdt, soll man mit denen ausgeschnittene Zettl mit ausfuerlicher Vermeldung, was ainer

124. Jestli by pak s kejm kdy jaké dílo oukolem se umluvilo, při tom také se toho šetřiti má, aby peníze dříve času vybírány nebyly, a táž díla od polu nedostrojena[1]) nezůstávaly. Na oukoly, kderý se komu kde kdykoli projednati mají, s jedním každým cedule řezaná s dostatečnou správou, co kde a s čeho dělati má, zdělány bejti, a co se kderému kderého týhodne na to

und umb welche Bezahlung machen soll, aufrichten, auch was und in welcher Wochen hierauff bezahlt worden, dieses nit allain in solche Zettel einzeichnen, sondern auch in die Wochen-Particular unverzuglich in Außgaab einstellen.

vydá, to netoliko ihned do týchž cedulí vepsáno, ale i[2]) do register týhodních bez odkladův[3]) u vydání položeno býti má.

[1]) 1616 též tak; ale 1615 místo „nedostrojena" psáno „udělána," 1652 „nedokonána," 1655 a 1673 „nedokonalé."
[2]) 1652—73 zde vloženo: „když dílo náležitě dodělané, vykázané i přijaté a dle cedule vše zaplaceno bude."
[3]) 1652—73 scházejí slova: „týhodních bez odkladův."

Die Teuchte betreffendt.

125. Damit unsere beheimische Cammer jetzt und allewege zeitliche Wissenschaft haben muege, was wann und wo bei den *Teuchten zu bessern* und zu machen vonnötten: derwegen soll unser Haubtman mit dem Fischmeister dieses alles, was es gestehen möchte, ainen Uberschlag machen, und solchen mit ausfuerlichem Bericht und Guetachten auf unsere beheimische Cammer unverzueglich uberschickhen, oder denen Commissarien, wann solche etwan, es sei von uns oder unser behaimischen Cammer in dergleichen Sachen abgeferttigt wurden, zustellen, und sich jeder Zeit ermelter unserer beheimischen Cammer Resolution nach verhalten.

O rybnících.[1])

125. Aby komora naše Česká nyní i potomně vždycky časně o tom vědomost jmíti mohla, co kdy a kde při rybnících udělati a spraviti potřebí bude; protož hejtman náš s fišmejstrem to vše sami prve očité spatřiti, na všeckno rozvržení nákladu učiniti, a taková poznamenání s dostatečnou správou a jich zdáním[2]) na komoru naši českou bez meškání odeslati, neb těm komisařům, kdeříž by kdy od nás neb komory naší České v té příčině vypraveni byli, podati, a v tom ve všem nyní i potom dalším nařízením komory naší se spraviti.

[1]) 1655 a 1673 zní ten nápis: „O rybnících kaprových." Tento celý oddíl o rybnících postaven je v instrukcích 1652—73 níženi, po oddíle o štěpnicích.
[2]) 1615, 1616 i 1652—73 stojí: „dobrým zdáním."

126. Obwoll unser Haubtman kheine neue Teuchte oder andere dergleichen wichtige Arbeiten fur sich selbsten ohne unsere behaimische Cammer Vorwissen, wi obe[r]wöhnt, machen laßen soll, jedoch di kleinen Peßerungen, daran man nit

126. Ačkoliv hejtman náš žádnejch novejch rybníkův neb některejch jinejch hmotnejch děl sám o své ujmě bez vědomí komory naší České, jak vejš dotčeno, dělati dáti nemá, však ty menší oprávky, bez kterých se býti nemůže,

sein khan, und sonderlich di khainen Verzueg leiden wollen, di mag er zu jeder Zeit ohne Belerung verrichten laßen.

zvláště pak těch, kdeříž průtahu žádného trpěti nemohou, na každej čas bez dotazování spraviti dáti moci bude.[1])

[1]) 1652—73 zde přidáno: „a aby se pro nečasné napravení škoda nestala, na bedlivém pozoru míti má."

127. Bei unsern Underthanen, sonderlich denen, so da nahe bei den Teuchten wohnen, soll dieses auch angeordnet werden: wann etwa große *Platzregen* khämen, so den Teuchten schaden möchten, dass sie alle, es sei dass man zum Sturm leuthette oder nicht, an di Stellen und Orte, da es die Nottuerft erfordert, lauffen, und unerwartend weiterer Anmahnung solche Teuchte retten und Schaden verhuetten helffen bei ernster Straff.

127. Při lidech poddaných našich, zvláště pak těch, kdeříž blížeji k rybníkům přísedí, má to také tak nařízeno bejti, jestli by kdy tak veliká povodeň připadla, kderáž by rybníkům škoditi mohla, aby všickni, buďto že by se k šturmu zvonilo neb nezvonilo, k těm místům, kdež by toho potřeba kázala, běželi, a neočekávajíce dalšího napomenutí, těch rybníkův brániti a škody předcházeti pomáhali, pod skutečným trestáním.

128. Und weil nicht weniger ersprißlich ist, wo man di Genueg der *Fisch zur Ansezung* der Teuchte daheimben haben khan: derwegen soll unser Haubtman diß beim Fischmeister also verordnen, dass di größern, mietlern und kleinen Teuchte auf ermelter Herrschafft also ausgethailt werden, damit man alle Jahr zwei- und dreijährigen Saamen, sowoll Ausschüßling, aus ermelten unsern Teuchten ohne Zuerkhäuffung di Notturfft dahaimben verhanden haben möge.

128. A poněvadž k nemalému fedrunku jest,[1]) kdež jisté a hodné násady rybničné doma dostatek se jmíti může: protož má hejtman náš to při fišmejstrovi tak nařiditi,[2]) aby rybníci větší, prostřední a menší na témž panství našem tak rozděleny byly, aby každého roku plodu dvou- a tříletého i vejstřelkův z týchž rybníkův našich bez přikupování s potřebu doma shledáno[3]) bejti mohlo.

[1]) 1652—73 ten začátek psán pěkněji: „A poněvadž užitečné jest."
[2]) 1652—73 „protož má hejtman náš s fišmejstrem to tak zaopatřiti."
[3]) 1652—73 zde vloženo: „a co by mimo to zbývalo, odprodáno."

129. Und dofern etwo in ainem Jahr ettlicher Ursachen halber di nottuerfftige Besatzung dahaimben nicht gefunden werden möchte, so soll mit andern unsern Haubtleuthen ein gewißer und solcher Verstanndt sein, daß sie uns hieher auf diese Herrschafft Ausschlißlige und Saa-

129. A jestli by kdy kderého roku a z kderejch příčin dostatek násady doma nalezeno bejti nemohlo, tehdy s jinejmi hejtmany našimi jisté a takové srozumění bejti má, aby oni nám sem na toto panství vejmětky a plody za hotové peníze dodávali, a beze vší vejmluvy jedni druhých

men umb di bahre Bezahlung dargeben, und ohne alle Entschuldigung ainer den anderen also befördern helffe, dass wegen ihres Mißverstandts uns bei den Teuchten khein Schaden beschehe. Da aber unser Haubtman mit beßerer Gelegenhait und in der Nahe anderstwo tüchtige Einsätzlinge umb di leidentliche Bezahlung bekhomben khundte, das mag Er zu jeder Zeit thun und dieselben von dannen abholen laßen.

tak fedrovati pomáhali, aby pro nesvornost jich neb někderá jiná nedorozumění[1]) nám se škoda při rybnících nestala. Pakli by hejtman náš kdy lepší příležitost věděl, odkud by blíže hodné násady za mírné peníze dostati mohl, to má každej čas učiniti, a ji odtud přivésti dáti moci bude.

[1]) 1652—73 zde vsuto: „neb zameškání."

130. Was nun also von wannen und in welchen Teucht gesatzt wirdt, das soll alles mit Fleiß specificirt und in di *Teucht-Register* einverzeichnet werden.

130. Co se kdy a odkud a do kderého rybníka vsadí, to vše pilně a specifice v registřích rybničních dostaveno býti má.

131. Di Fuehren mit den Einsetzlingen, und sonderlich wann der Weg weit ist, sollen weder dem Schaffer noch anderm Hofgesindl vertraut werden, sonndern soll alzeit Jemandts mit ihnen, der den Sahmen zue versorgen und frisch abzuführen wiße, abgefertigt werden.

131. Fůry s násadou rybničnou, a zvláště na dalekou cestu, šafářům ani jiné čeládce dvorské[1]) svěřeny bejti nemají, než má vždycky někdo s nimi, kdož by plody jak opatrovati a čerstvě dovézti věděl, vypraven bejti.

[1]) 1652—73 vloženo; „ano i také lidem poddaným, kteří při fůrách vysíláni jsou."

132. Bei Ainsetzung der Teucht soll auch dieses in Acht genomben werden, das die *Saamen* nit mehr beim Tamme von den Wägen in di Teuchte *geschuett* werden, sondern zimlich abseits von dannen auf die Garn und Netze geben, damit sie vorheero ausruhen, und alsdann fueglich in Teucht selbst von ainander gehen thetten.

132. Při nasazování rybníkův také ta rozšafnost zachována bejti má, aby plodové ne blízko při hrázi z voznic do rybníkův vysypáni byli, než podál odtud na vatky neb nevody se tak dávali, aby sobě tu předkem vydechnouti, a potom odtud volně do rybníkův[1]) sami od sebe scházeti mohli.

[1]) 1652—73 zde vloženo: „pouštěni a"

133. Ingleichem soll auch der Fischmeister, ainer aus den Holomkhen oder ein Ausreutter bei der Ansatzung aines jeden Teuchts, bis der Saamen allgemach von ainander gangen, selbsten dabei ver-

133. Nicméně fišmejstr, někderý holomek neb pojezdný[1]) při nasazování jednoho každého rybníka až do volného sjití všeho plodu sám při tom zůstávati, a škodlivému ptactvu a zvěři roznášení plodův

bleiben, und dem schädlichen Gefluegell und anderm Wildtprätt di Vertragung des Saamens wehren; und wann etwan an ainem Ort der Saamen abstunde und von Wägen nicht in Teucht khäme, das sollen sie unserm Haubtman zu schleuniger und zeitlicher Erfüllung der gantzen Anzahl, was im Teucht gehört, vermelden, und solches auf allen Seitten also versehen, dass hernach bei der Fischung der Teucht vill lieber, so vill alls immer mueglich, diese Anzahl Einsetzling, was ain jeder Teucht zu geraumer Aufwachsung ertragen khan, gefunden, dann des Fischmeisters und seiner ihm zuegegebenen Gehuelffen Unfleiß mit unsern Schaden vermerkht, und hernacher an ihnen einbracht werden soltte.

bràniti má.[2]) A[3]) co by kdy a kde téhož plodu pomřelo, z vazby[4]) do rybníka nesešlo, to mají hejtmanovi našemu pro spěšné a časné doplnění všeho počtu, co do téhož rybníka náleží, v známost uvésti, a ze všech stran to tak opatrovati, aby potomně při lovení, pokud nejvejše možné, ten počet násady, co kderej rybník k volnému zrostu vynésti může, raději nalezen byl, než by nepilnost, fišmejstrův a jinejch jim přidaných pomocníků se škodou naší pozdě seznána a na nich postihána bejti měla.

[1]) 1652—73 začátek zní: „Nicméně pojezdní, pacholci rybniční, rychtářové."
[2]) 1652—73 „brániti mají; a kde by hejtman dostačiti mohl, k tomu dohlídnouti."
[3]) 1652—73 „A fišmistr,"
[4]) 1615, 1616 a 1673 mají také „z vazby," 1652 a 1655 „z vozby."

134. Ferner soll unser Haubtman den Fischmaister und anders ihm undergebene Gesindl darzu vermahnen und haltten, dass sie bei den Teuchten, so mit *Streich-Kharpffen* besetzt sein, in der Zeit, wann sie streichen, fleißig aufmerckhen, und di also versehen thuen, dass di Kharpffen an den seichten Orten nit weggestolen, von dem schädlichen Wild gefreßen oder sunst vergeblich hinkhomben möchten, und dardurch di Teuchte weder halb noch ganntz nit lar stunden.

134. Dáleji má hejtman náš fišmejstra a jinou jemu přidanou čeládku k tomu napomínati a přidržeti, aby těch rybníkův, kdeřiž kapry třecími nasazeni jsou, v čas tření pilni byli, a to tak opatrovati hleděli, aby kapři na mělčinách pokradeni, od škodlivé zvěři požráni neb jinak k zmrhání přivedeni nebyli, a za tou příčinou rybníci od polu neb docela prázdni nezůstávali.[1])

[1]) 1652—73 zde přidáno:

Nad to výše v čas tření kaprův a docházení ryb v jinších rybnících do pastev mají také na to pilný pozor dáti, aby toho času dobytkové ke krajům honěni nebyli, a tou příčinou potěr kaprový k zmrhání nepřicházel, i také rybám v pastvách překážka se nečinila. Pro lepší pak toho zaopatření, kde od starodávna ploty při okrajích, brázích a náhonech a na čí náklad

dělávány bývaly, aby zase, v kterých místech by toho potřeba ukazovala, se zdělati a naraviti daly.

135. Was bei *Fischung* der Teuchte on *Kharpffen* oder großen *Hechten* den 'ischern oder jemandt anderm in unsern Notturften mit Maß ausgethailt wirdt, diß lles soll gleichsfalls in di Teuchtregister nder sein sundere Rubrigk also gesetzt rerden, damit man wißen khundte, wi i Einsetzung mit der Ausfischung uberinkhombt, und mit was Fleiß di Teuchte ersehen und versorgt werden.

135. Co se při lovení rybníkův kaprův neb štik větších stráví, lovcům neb komu jinému v potřebách našich neb jinak v mírnosti rozdá, to vše má též v registřích rybničních pod rubrikou téhož rybníka tak doloženo bejti, aby se věděti mohlo, jak násada[1]) s vylovením se potkává, a s jakou pilností rybníci se spravují a opatřují.

[1]) Také 1615, 1616, 1652 a 1655 stojí „násada," ale 1673 i 1702 skomolené slovo „nasa."

136. Und weiln di Fisch von den mbliegenden Benachbartten auf di klaiiere Maß je lennger je mehr *teurer ausesezt* und verkhaufft werden, derwegen oll unser Haubtman diß zu jeder Zeit leißig in Acht nemben, dass diß, was ins Gott der Allmechtig welches Jahr ius seiner muelten [milden?] Guette becherret, wiederumben mit Nutz und zu 'echter Zeit angewehrt und aufs teuerist ıls mueglich verkhaufft werden muege.

136. A poněvadž ryby od okolních sousedův i na menší míru čím dále vždy drážeji se vystavují a odbejvají,[1]) protož hejtman náš po všecky časy toho také tak šetřiti má, aby to, co nám pán Bůh každého roku z milosti své nadělití ráčí, také všelijak rozšafně a časně odbejváno, a což nejdráže bejti může, rozprodáno bejti mohlo.[2])

[1]) 1652—73 zní začátek článku jinak: „A poněvadž jednu každou věc co nejdrážeji odırodávati a tudy důchod zlepšovati na pozoru míti sluší."

[2]) 1615 a 1616 jest přidáno: „tak abychom tím spůsobem, jako stavové tohoto kráovství věrní milí, kteříž také ryby své prodávají, i my užiti mohli;" 1652 byl ten přídavek ıpět vypuštěn.

137. Auf Porg soll man kheine Fische len Prägerischen Fischhandlern noch anlern Leutten uber Lanndt ohne genuegsambe Puergschaft nicht aussetzen; und vas also ainem von Fischen getraut oder verborgt wirdt, das soll lenger nit beschehen, als bis auf Georgy nächst khünfftig.

137. Na dluh ryb žádných rybářkám do Prahy ani jiným přespolním lidem, leč proti dostatečnému zaručení, vystavovati nemá; a co se tak komu[1]) ryb uvěří, to se má státi nic dáleji nežli do sv. Jiří nejprve příštího.

[1]) 1652—73 odtud konec článku zní: „jak při lovení rybníkův neb z haltýřův kdy ryb věří, má se podle téhož zaručení smlouva sepsati a jisté neprodloužené termíny jmenovati, a po vyjití terminů to skutečně zvyupomínati aneb na rukojmích dobývati."

138. Zu dem Verkhauff aber aller *kleinerer* gemenngten *Speiszfisch* auf den Teuchten soll ain sonderlichs Trühl mit zweien Schlössern und also verfertigt werden, dass man obenauf sicherlich darein Gelt legen khan; davon unser Haubtman den ainen, und der Fischmeister den andern Schlüßel haben soll; und nach richtiger Fischung aines jeden Teuchts sollen sie das Gelt dem Renntschreiber vollig abfuehren und auszahlen.

138. Co se drůbeže menší na rybnících prodá, na to má obzvláštní truhlička se dvěma zámky připravena a tak strojena býti, aby se do ní svrchu peníze bezpečně klásti mohly; od níž hejtman náš klíč jeden a fišmejstr druhý[1]) míti, a peníze po vylovení jednoho každého rybníka písaři důchodnímu zcela a zouplna vyčísti mají.[2])

[1]) 1652—73 zde vloženo: „však rozdílný."
[2]) 1652—73 zde přidáno: „a co se jich našlo, tu, kdež náleží, zaznamenati mají. Fišmistři a písaři rybniční nemají za sebou žádných peněz rybničních zdržovati, nýbrž každého sobotního dne písaři důchodnímu odvozovati."

139. Desgleichen soll auch bei Fischung der Teucht diß also versehen werden bei denen Personen, so da Fische in di Absatz-Teuchte tragen, damit dieselben nit gestolen und umbsunst weggegeben würden.

139. Nicméně i při lovcích a těch osobách, kteříž ryby na sádky nesou neb vezou, tak to opatřeno býti, aby se ryby nerozkrádaly a darmo nerozdávaly.

140. Was für underschiedliche Fisch zu des Schloß und andern einhaimischen Notturfften abgesezt, und wemb dieselben zu weitterer Versehung anbefohlen, darumben soll ordentliche Raittung und in ainem absonderlichen Register verzaichnet werden, waß jede Wochen von Kärpfen und Höchten zum Verspeißen *in die Kuchel* hinauf genomben würdt.

140. Co se pro kuchyni zámeckou a potřebu domácí všelijakých ryb odsadí, a komu k dalšímu opatření poručí, z toho se má pořádný počet učiniti, a do obzvláštního registříku poznamenávati, co se kterého týhodne kaprův neb štik pro outratu kuchyňskou nahoru béře.[1])

[1]) Článek 140 stojí také 1615 a 1616, ale schází 1652—73.

141. Da auch jemals waß von Fischen von der Herrschafft hieheer nach Prag geschickht oder auch dorten aufm Schloß auf unsern Befelch etwo mit Gesten verzert wurde, das soll von den andern Kuchel-Außgaben abgesondert und undter die Rubrigkhen unserer Außgaben gesezt werden.

141. Jestli by se také kdy co ryb z téhož panství pro kuchyni naši sem do Prahy poslalo, aneb i tam při zámku na jisté poručení naše[1]) s jakejmi hostmi strávilo, to se má od jiných kuchyňských odděliti a[2]) pod rubriky outrat našich připsati.

[1]) 1652—73 vloženo: „neb komory naší."
[2]) 1652—73 vynechána jsou slova: „od jiných kuchynských odděliti a"

142. Undt so viel nun der Fisch vor unß hieher geschickht oder dort bei dem Schloß, in den Mayrhöfen verzört, die sollen alle in dem Geldt, wie sie sonst hinauß zu bringen gewest, angeschlagen, und für Empfangung und Außgab under denen darzue gehörigen Rubrighen eingebracht werden.

142. A co se tak koliv ryb pro nás sem odešle, na poručení stráví, neb i tam při zámku a dvořích poplužních se spotřebuje, ty vše v penězích, zač by sic prodávány bejti mohly, pošacovány, a jakž za příjem tak i za vydání pod náležité rubriky položeny býti mají.[1])

[1]) 1615 i 1616 následují zde dva nové články 142 a., 142 b., kteréž přešly také do 1652—73:

142 a. Jestliže by pak tak mnoho ryb předních a větších na sádky z rybníkův vysazeno a vybrakováno bylo, že bychom pro kuchyni a potřebu naši tak mnoho nepotřebovali: těch nemají hejtman, fišmejstr, purkrabě aneb jiní služebníci k svému handli ujímati a kupovati, ale mají se rybářkám neb jiným handlířům na kopy, džbery,*) jak nejdráže může býti, rozprodati, a pro handle hejtmana a jiných služebníkův více, nežli by se toho potřebovalo, nevybírati a do haltýřův neosazovati [tak 1615; 1616 vodsazovati; 1652 odsazovati].

*) 1652—73 zde vsuto: „neb centnýře".

142 b. Po vylovení rybníkův, kteří se sušiti budou, mají co nejvíce a v nejlepších místech nám k ruce všelijakým *obilím osíváni* býti; a jestliže by ti všichni rybníci nám k ruce oseti byti nemohli, tehda lidem má se po kusu k osetí povoliti, však na odvedení mandelního.**)

**) Ta výminka zní 1616: „z čehož při sklizení obilí aby nám mandelní odvozovati povinni byli." 1652—73 psána určitěji: „z čehož při sklizení obilí aby nám třetí mandel odvozovati povinni byli."

Kromě toho v instrukcích 1652, 1655 a 1673 přidány jsou další nové články, jež znamenáme 142 c—142 s:

142 c. A co se tak předně k našemu užitku aneb mimo potřebu naši někomu jinému v kterém rybníce rozměří a oseje, i také jak mnoho buď k ruce naší aneb od jiných, jimž se k osetí něco propustilo, jakého koliv obilí naklidí, má to po bedlivém vyměření a mandelův vyčtení do obzvláštního partikulárního rejstříku s doložením, v kterém rybníce, s podepsáním osob pilně zaznamenáno, a týž partikulární rejstřík s podpisem hejtmana, že tomu tak a ne jinak jest, k počtům hlavním obilným skládán býti.

142 d. Co se *ryb svážení* z rybníkův, zimních i letních, na odsádku*) dotýče, povinni kupci rybářští starodávným spůsobem od jedné každé fůry a od jedné každé míle po 16 gr. míš. ihned platiti.

*) 1652 a 1673 na odsádku, 1655 na sádku.

142 e. *Škůdcové*, kdyby buď při zbraních, náhonich, rybnících neb struhách se postihli, ryby kradli, neb měchy v rybnících a náhonech stavěli, usvědčeni jsouce, podle jednoho každého zasloužení aby pokutou peněžitou i jinak dle zasloužení a uznání trestáni byli. Má se při tom

také rozuměti, kdyby se takového něco podobného pacholci, kteří rybníky spouštějí a je až po vylovení opatrují, dopustili, mají dvojnásobně pokutováni a ku příkladu jinším ztrestáni býti. V náhonech a potocích nápodobným způsobem raků neb ryb lapati a chytati, (mimo však, kdo by co svého vlastního měl), tím způsobem se zapovídá.

142 f. Žádnému od rybníkův, okrajův, hrází, břehův a na konec žádných k rybníkům přináležejících míst, leč by beze škody bylo, fišmistr a všichni officírové k užívání lidem k pasení dobytka nepropouštěti a nepronajímati; a kdyby se kdo jaké falše dopustil, okraje odoral, aneb jakým koliv způsobem sobě to zosobiti chtěl, pokutou aby trestán byl.

142 g. *Dříví* všelijaké k napravování rybníkův přináležející, co téhož podle rozvržení a na každou vesnici uložení, bez průtahův a v celosti, kde jim v která místa poručeno bude, lidé poddaní aby svážeti hleděli, a na cestách neusekávali, tím způsobem darmo dříví nekazili, doma neb jinde neproměňovali; nýbrž, aby se takový fortel dokonale zastavil, má se všecko k hospodářství rybničnému i jinému, každý kmen znamením k tomu schválně způsobeným po obou koncích znamenati. A kdo by pak koliv v času uloženém počtu svého, co se na něj spravedlivě uloží, v čas neb v celosti na místo vykázané a jmenované nepřivezl, takový má podle zasloužilosti ztrestán býti.

142 h. Vedouce my každého dne téměř z důchodův našich na náhony aneb struhy rybničné, jimižto se rybníky vodami nahánějí, aneb zase skrze ně odpadní vody ucházejí a svůj tok berou, pro zdržení jich veliký náklad, aby se přes takové přejížděním neb přecházením dobytkův neb jinak břehy neb hráze nešalovaly a tudy nezanečišťovaly, mají na to hejtman, fišmistr a jinší sloužící obzvláštní a bedlivý pozor dáti; a kdo by se toho dopustil, skutečně ztrestán býti a učiněnou od dobytka škodu vynahraditi má.

142 i. Též od struh a náhonův jako také okrajův starobylým způsobem a v těch místech, jakž předešle bývalo, mají se hraditi, a mostky v těch místech, kde zapotřebí jest, přes náhony a strouhy zdělány býti.

142 j. Mlynářové neb čeládka jich kdyby postiženi byli, že vody z rybníkův neb náhonův na své mlýny ujímají a odtahují, aby ten, který v tom postižen neb usvědčen bude, do důchodův našich pokuty 10 kop míš.*) dal, a k tomu ještě skutečně vězením ztrestán byl. Jestliže by pak skrze takové ujímání vody na rybách nějaká škoda se stala, tu tolikéž podle uznání hejtmana našeho do důchodu zaplatiti povinen bude.

*) 1652 a 1655 mají 10 kop, 1673 40 kop míš.

142 k. Od *sekání ledův* každého téhodne na rybnících nápadních, které na hostinských vodách neb na špatných náhonech aneb kde toho potřeba ukazovati bude, má od písaře důchodního každého téhodne a bez odkladův podle zasloužení placeno býti, tak aby dotčení pacholci (kdyby se jaká škoda zameškáním státi a ryba zdusiti měla) žádných výmluv užívati nemohli.

142 l. Žádní *prahové* na panství při mlýnech a stavích, kteří poddací jsou, obzvláště kde náhonové na rybníky zděláni, bez přítomnosti hejtmana, fišmistra a lidí k tomu přináležejících, buď že ti z obce, z měst, městeček, kteří své obecní mlýny mají, nicméně i jinší mlynářové na panství osedlí jsou, kladeni a *napravováni* býti nemají. Neb mnohokráte se trefuje, že pro zvýšení takových prahův zdýmáním vody břehy a haldy při náhonech a struhách se trhají, a rybníky v těch příležitostech náležitých odpadův vod míti nemohou. Tím způsobem

dní žlabové při mlýnech podobně výšeji klásti a užívati se nemají, načež se bedlivý a doalý pozor každého času dáti má.

142 m. *Bobry a vydry,* které v haltýřích a rybnících na rybách škodu velikou činí, ko vlci nad zvěří, nad rybami škůdcové jsou, má fišmistr lapati aneb jakkoli hubiti dáti.

142 n. Podtrubí*) rybničné, ani také náhony rybářům nepronajímati, méněji do nich hy rybářské stavěti dáti.

*) 1652 a 1655 podtrubí, 1673 poltrubí.

142 o. Naposledy při rybničném hospodářství, kdež rychtářové z měst, městeček, nic bývají a dostaviti se zanedbávají, a nedostavením jich nemalé škody přicházejí, a tudy témž hospodářství častokrát zameškání se děje; pročež, aby se to víceji nedálo, kterýž v tom nalezen byl a z úmyslu na obeslání (krom samé moci boží) dostaviti se zanedbal, a takový každý a pokaždé, kolikrát koliv by se toho dopustil a dočinil, jistou peněžitou utu dle uznání hejtmana do našich důchodův složiti a jiným k výstraze ztrestán býti má.

142 p. Co se pak *podšberného* neb z ryb prodaných officírům přicházejících akcidencí ýče, v tom takové milostivé vyměření činiti ráčíme: totiž aby od jednoho každého džberu lovení z prodaných ryb na rybnice po 7 krejcařích, na haltýřích pak při vystavování jich 15 kr. bráno bylo. A takové akcidencí, jak mnoho se jich sejde, na čtyry díly tímto spůem rozděleny býti mají: první díl hejtmanu, druhý fišmistru, třetí písaři rybničnímu, čtvrtý pacholkům rybničním a haltýřníkům přicházeti má. Kde by pak písaře rybničního nebylo, ísař důchodní ty počty spravoval, tehdy má ten díl na téhož písaře důchodního přijíti. by pak žádného fišmistra a písaře rybničního se nenacházelo, toliko pacholek jeden neb a haltýřník, tehdy jeden díl hejtmanu, druhý písaři důchodnímu,*) a třetí těm pacholkům altýřníkům náležeti má.

*) Tak psáno 1652 i 1655; avšak 1673: „dva díly písaři důchodnímu."

O rybnících a potocích pstruhových.

142 q. Jakož jsou předešlých časův na panstvích našich rybníky pstruhové a z nich házející užitky forštmistři naši v svém opatrování a správě mívali, a z toho pocházelo, častokráte buď nedbanlivostí a nepovědomostí neb zameškáním a nečasným jich nasazováním hodové naši k ztenčení přicházeli; i aby toho víceji se nedálo, v tom jsme se milostivě olvirovati a to uznati ráčili, poněvadž taková správa dotčených rybníkův pstruhových vlastně ospodářství, a tak k správě a k opatrování panství našeho hejtmanům, tak jako i jiné níky, přináleží, a oni na ty i jiné jim svěřené důchody bedlivý pozor dáti, je vzdělávati vyšovati povinni jsou: z té příčiny tomu milostivě chtíti a to nařizovati ráčíme, aby bucně žádný forštmistr na panstvích našich ani kdo jiný nadepsaných rybníkův pstruhových potoků a jiných míst, kdež se pstruzi zdržují, víceji se ujímati, je loviti dáti, mnohem něji k užitku svému obraceti moci neměl; nýbrž sami panství našich hejtmanové (o čemž e také nejvyššímu jagrmistru milostivě věděti dáti ráčili) jsou a budou povinni vedle ho jim poručeného hospodářství výš dotčené rybníky a potoky pstruhové jako i jiné v svou ávu a opatrování přijíti, na to obzvláštní pozor dáti, takové rybníky pilně vyčišťovati, vzděti, časně nasazovati, přesazovati a k užitku našemu přivozovati, tak aby v nastalé potřebě dvoru našemu, když v Praze residirovati aneb časem na panství naše přijížděti ráčíme, otřebu pstruhův se dodávati mohlo.

O Labi, tůních, řekách a potocích.

142 r. A jakož také jistý užitek do důchodův našich z Labe, tůní, řek i potoků přichází, a ty vedle příležitosti ročně z platův stálých se pronajímají: protož hejtman náš na to bedlivý pozor dáti má, aby netoliko vedle urburův vycházející takové z pronájmu jich se platy nezmenšovaly, nýbrž kde to býti může a čas i místo k tomu slouží, zvýšeny byly, a žádný jiný týchž Labe, tůní, řek a potoků lapáním jakýmikoliv nástroji ryb a raků pod skutečným trestáním bez jistého platu neužíval.

142 s. Jestliže by pak na kterém panství našem buď Labe, tůně, řeky neb potoky v společném užívání byly, má také hejtman náš tak to opatřiti, aby od sousedův netoliko chytáním ryb a raků, ale ani na březích i jinak žádná škoda a umenšení důchodův našich se nedálo, ale rovnost vedle svobody jednoho každého, tak jakž kdo sobě danou má, a jinak nic, zachována byla.

Wegen der Weingartten.

143. Nachdem auch auf unsern Weingärten von ettlicher Zeitt heero zum Thaill der mißwachsenden Jahr, und annthails auch des unfleißigen Pauens halben, die *Reben sehr verdorben* und dardurch die berüerten Weingartten nicht allain sehr schütter worden, sondern auch zu großem Abnemben khomben: derowegen soll unser Hauptman höchsten Fleiß ankheren, wie die lähren und öden Pläz mit dem ehisten alß möglich durch die Außbraittung der noch verhandenen Weinstöck und andern guetten Aufsatzungen widerumben zu recht und[1]) Genuß gebracht werden mügen.

144. So vil der Arbaiter Sommerß-Zeitten, Mans- oder Weibsperson, auf jedem Weingarten arbaiten, denen soll nach Gelegenhait der Zeit und Arbait *gelohnt*, doch darbei diß in Acht genomben, damit nit kheine *junge Leutt*, die soliche Arbait andern zugleich nicht verrichten khünnen, uns zu Schaden mitunder gemengt werden.

O vinicech.

143. Jakož také lesové na vinicech našich teď od některého léta pro nepříhodnost časův i na díle pro nepilné zdělání[2]) místem velmi zředli, a vinice tudy k nemalému opuštění přišly; v té příčině hejtman náš všelijakou péči o to míti má, kderak by ty prázdná místa, což nespíše možné, kladením rozvodův a vysázením hodnou sadbou k zhuštění zase a k náležitému užitku přivedeny bejti mohly.

[1]) zu rechtem Genuss.

[2]) 1652—73 scházejí slova „i na díle pro nepilné zdělání," a na jich místo postaveno: „během vojenským."

144. Co kdy dělníkův času letního, mužského a ženského pohlaví, na kderé vinici dělá, těm podle příležitosti času a díla, jakž od starodávna bejvalo, má placeno a toho při tom šetříno bejti,[1]) aby malá pacholata a děvčata, kdeří s nic bejti a díla, jakž náleží, podle jinejch zastoupiti nemohou, na vinice se škodou naší odsíláni nebývali.

[1]) Odtud konec věty zní 1652—73 takto: „aby co nejvíce možné mužského pohlaví se scházelo; malí pak pacholata a děvčata, kteří díla podle jiných, jakž náleží, zastoupiti nemohou, na vinice se škodou naší odsíláni a přijímáni býti nemají."

145. Unsere Weingärttner sollen auch die Arbaitter nicht zu Außganng der Wochen, erst wann sie der Bezallung gewartten, sondern täglich am Abent anschnei[den], und darbei aufsehen, das sie ihnen nicht zu viel Täg zueraitten, sondern vielmehr alle ihren Lohn billich zu verdienen sich befleißen thun.

145. Dělníky vinaři naši ne po vyjíti téhodne, když by jim zaplaceno bejti mělo, než na každý den večír po díle povroubiti, a toho při tom tak šetřiti mají, aby sobě více dní nepřičítali, anobrž všickni toho platu spravedlivě zasluhovati[1]) hleděli.[2])

[1]) Slovo „zasluhovati" schází 1604, ale jest ve všech ostatních textech.

[2]) 1652—73 zde přidáno:

Pročež také písař důchodní obzvláštní rejstřík na dělníky viničné založiti, v něm každého dne, kolik osob na které vinici pracovalo, zapisovati, a s podpisem hejtmana ku počtu skládati má.

146. Und weil an guettem *Schneiden der Reben im Frieling* viel gelegen, so sollen unsere Weiner khainen Arbaiter, der sich aufs Schneiden nicht verstunde, weder dingen noch zur Arbait khomen lassen. Nichts weniger sollen auch die andern Arbaitten bei den Weingärtten also verricht werden, das unß dardurch nichts verabsaumbt, noch zum Schaden geraichen möge.

146. A poněvadž na dobrém a spravedlivém řezání rýví času jarního mnoho záleží, protož vinaři naši žádného dělníka, kderýž by řezbě dokonale nerozuměl, k témuž dílu připustiti nemají.

Nicméně všeckna a všelijaká jiná díla při vinicech po všecky časy tak spraveny[1]) bejti mají, aby v ničemž nic obmeškáno neb se škodou naší uděláno nebylo.

[1]) 1652—73 vloženo: „a časně zdělávány."

147. Umb besserer Vorkhomung willen aber dessen soll unser Hauptman desto öfter zu den Weinern selbst zuesehen, sowol bei den Burggrafen, Außreutern oder den negst darbei wohnenden Richtern verfuegen, daß sie alle Tag, wan man auf den Weingarten arbaiten thuet, zuesehen, die Arbaiter abzellen und in albeeg Aufachtung haben, ob recht undt wol gearbait wirdt.

147. Pro lepší pak toho opatření hejtman náš ke všem vinařům začasté sám dohlídati, a při purkrabí a pojezdným neb nejbližších odtud přísedících rychtářích to tak nařídíti má, aby oni na každý den, pokudž se na vinicích dělá, k dělníkům dohlídali, dělníky počítali, a toho všelijak šetřili, co se kdy a kde a jak správně dělá.[1])

[1]) Zde jest 1615 i 1616 přidán nový článek 147a, kterýž přešel také do instrukcí 1652—73.

147 a. Před zbírkou vína nemá hejtman náš k tomu žádnému povolovati ani sám toho činiti, aby se vína nejlepší a nejpěknější měly načínati řezati, a v putnách*) jinam přes

pole po přátelích roznášeti a rozdávati, ale má o tom vinařům přísně poručiti, aby vínem až do zbírky nic od žádného hýbáno nebylo.

*) 1615 psáno „v putnách," 1616 „v nádobách a v pintách," 1652 „v nádobách a v putnách."

1652—73 jest dále připojen článek 147 b:

147 b. Sudy, do kterýchžto se vína slévati budou, časně zaopatřiti, a aby čistotné a beze všeho porušení neb šmaku byly, k tomu sám hejtman dohlídnouti.

148. Nach Ablösung des Weins und *Auszziehung der Steckhen*, sollen die Weynner ermant werden, dass si dieselben den Leuten nicht weegzutragen zuelassen, vielweniger selbst verbrennen sollen.

149. Bei der Ablösung und *Pressung* des Weins soll etwo der Burggraf, Aussreutter oder Richter so lang in der Press verbleiben, biß derselb ganz undt gar außgearbait wirdt.

148. Po sebrání vína a vytahání tejček mají vinaři k tomu napomínáni bejti, aby lidem tejček z vinic roznášeti nedali, mnohem pak méněji je sami nepálili.

149. Při sebrání a vydělávání vína vždy purkrabí, některý pojezdnej aneb rychtář dotud v lisu zůstávati má, pokudž víno zcela a zouplna se nevytlačí.[1])

[1]) Článek 149 nachází se také 1615 a 1616, ale schází 1652—73.

150. Undt waß also der allmechtig Gott aus seiner mülden Guette weliches Jahrs auf jedem Weingartten beschert, des soll alssbald von der Press hinauf aufs Schloß gefüertt, und in absonderlichs darzue gemachtes Register verzaichnet werden, wieviel faß des weissen oder rotten Weins hinauf gegeben worden, und was für ain Anzahl Aimer jedes derselben halten, damit die Perschonen, denen solicher Wein zu ferner Versehung bevolhen wirdt, darumben Raittung zu thun wüssen.

150. A co tak pán Bůh z své štědroty kderého roku na kderé vinici naděliti ráčí,[1]) to ihned od presu nahoru na zámek dovezeno, a v obzvláštní k tomu připravený registřík s pilností poznamenáno bejti má, kolik nádob bílého neb červeného vína v rozdílnosti se nahoru dodá, i jak mnoho která nádoba v sobě věder drží, tak aby ty osoby, jimž táž vína k dalšímu opatrování poručena budou, z nich jak počet učiniti věděly.

[1]) Odtud čte se ten článek 1652 - 73 změněn takto: „to pěkně aby se sebralo, při sbírce neroznášelo, nýbrž do lisu k vydělání dodávalo, a po vydělání vína ihned od presu na zámek dováženo bylo, a v obzvláštní k tomu připravený rejstřík, kolik sudův a věder se naklidilo, [se] vyznamenalo; z čehož ten, komu se víno svěří, náležitý počet učiniti, a při hlavních počtech takový rejstřík na víno od hejtmana podepsaný skládati povinen.

151. Die Wein aber, so anfennglich zur Füllung verbraucht, so wol die andern, mit welichem man hernach durchs gannze Jahr die Fässer ersezt, sollen ebensowol,

151. Ta pak vína, která se s prvupočátku na dolívku vypotřebují, a kterými se na potomní časy celej rok plní a nenačatí sudové dosazují, mají též s pil-

die ersten, mit Fleiß verzaichnet und Register verzaichnet werden. In simili l auch der Wein, so wem und wie teuer *·khaufft*, mit Meldung des Tags und Zeit, n soliches beschehen, in dem beruertten gister gesezt werden.

152. Nicht weniger soll auch der ›in, welicher unserm Hauptman von dem haimischen Gewächß zum Tisch bewil- : ist oder uns jedes mals hieheer nach ıg geschickht wurde, im Geldt angeılagen, bei dem Genuß der Weingarten Empfang genumen, und an denen Ortten, sichs gehört, wider in Außgab gebracht, Wein-Register verzaichnet, und darbei ı wahrgenomben werden, damit alle se Wein völlig verraitt, und die Schlües- in über dieß, waß dem Haubtman zum ch und sonsten außgemessen, denn ›in nicht andern Personen, denen der ht gebürt, zu vergeben und dasselbe f das Füllen zu legen Ursach habe.

ností poznamenány a do téhož registříku položeny bejti. In simili má se i to víno, kterÿ se komu a zač prodá, s poznamenáním dne a času, kdy se to stalo, do téhož registříku položiti.

152. Nicméně má i to víno, kterÿ hejtmanovi našemu z domácí obrody k stolu jeho povoleno jest, neb které by se nám sem kdy do Prahy poslalo, v penězích pošacováno, při užitku viničném za příjem položeno, v místech, kdež náleží, zase za vydání uvedeno, do registříku vinného poznamenáno, a toho při tom šetříno bejti, aby z těch ze všech vín celej a dokonalej počet se najíti mohl, tak aby klíčnice vína, mimo stůl hejtmanů a vyměření, jinÿm osobám, jimž nenáleží, rozdávati a to na dolívku sčítati příčiny neměla.[1])

[1]) Článek 152 nachází se tak též 1615 a 1616, ale 1652—73 zbyla z něho jenom tato a: „Nicméně má i to víno, které se nám do Prahy pošle, v penězích pošacováno, při užitku čném za příjem a vydání položeno býti.“

Wegen der Paumb- und Obst-Gärten.

153. Soviel dann die Paumb- und ıstgärten, die ligen beim Schloß, Mayren oder Weingarten, anlanngt, in dieı Fall soll zu den Gärtnern, Schaffern l Weynnern dergestalt zuegesehen wer-, damit sie die Paumb zeitlich von den ıpen seubern, würdtlich *abschaben* und *;hnaitten* und also umbhauen thun, auf ı unß durch ihr fleißiges Abwartten h desto mehr Genuß von dahnen er- ;en möge.

O štěpnicích a zahradách.

153. Co se pak dotejče štěpnic a zahrad, buďto při zámku, u dvorův poplužních[1]) nebo při vinnicech, v té příčině k zahradníkům, k šafářům a vinařům tak dohlídáno bejti má, aby štěpové časně od housenek očistiti a hospodářsky ostrouhati, voklestiti a tak okopávati hleděli, aby nám z pilného hospodářství jich též více užitku odtud přicházeti mohlo.[2])

[1]) 1652—73 zde jest bez správné vazby vloženo: „bažantnicích, ostrovích."
[2]) 1652—73 následuje nový článek:

153 a. A jakož rok po roku staré štěpoví hyne, a skrze to štěpnice k záhubě neb k stenčení přicházejí: i aby zase k zhuštění přivedeny byly, mají se zase plánėmi, tu kde toho potřeba ukazuje, vysazovati a užitečnými rouby pěkného ovoce štěpovati.

154. Waß auf jedes Jahrs an *Öpfeln Pieren*, *Pfersichen*, *Mariln* und *Kirschen* gerädt und davon verkhaufft oder zur Haußnotturft gelassen wirdt, solliches alles sol gleichsfals in dem Register des Weingewechß verzaichnet und also vorgesehen werden, damit an solichem Obst nichts vergeblichs hinkhumb. Undt da auch weliches Jahrs uber den Verkhauff deß Obsts waß davon zur Haußnotturfft gedört wurde, das soll an aim gewissen Ort, da es nit zu stellen oder sonnst zu vertragen ist, gehalten werden.

154. Co se pak kderého roku jablek, hrušek, švestek, broskví a třešeň obrodí, a z toho zase prodá neb k domácí potřebě zanechá, to vše též do registříku, kde se obroda vín zapisuje, poznamenáno a tak opatřeno bejti má, aby téhož ovoce k zmrhání nic nepřišlo.

A jestli by se kterého roku mimo prodaj co téhož ovoce pro domácí potřebu usušilo, to se má v místě jistém, odkudž by pokradeno neb jinak roznášeno bejti nemohlo, složiti.[1])

[1]) Článek 154 v tomto znění přešel také do 1615 a 1616, ale 1652—73 čte se předělán v tato slova:

154. Co se kterého roku všelijakého *ovoce* obrodí, to buď na štěpích aneb jakkoliv s oužitkem naším má se časně prodati a co nejdrážeji speněžiti, a do počtu peněžitého, položíc zač a komu z které štěpnice neb vinice se prodalo, za příjem uvésti. A jestli by se kterého roku co téhož ovoce odprodati nemohlo, jako i to, co tak od větrův i jiných stromův před časem prodaje, když ovoce dozrává, spadá, má se dáti usušiti, až by se odprodati mohlo, v místě náležitým a bezpečným, odkudž by rozneseno nebylo, chovati, a do partikulárního rejstříku viničného, co se ho nasuší, náležitě zaznamenati.

Die Urbary-Register und Einnamb der gewissen Zinns betreffend.

155. Und weil dann das Urbar-Register auf einer jeden Herrschafft ain aigentliche Nachrichtung aller gwissen Zinns ist und sein mues, alß soll unser Haubtman, Rent- und Getraydtschreiber [in] solchem Urbar-Register weder umb Staigerung noch Ringerung der gwissen Zinnß willen für sich selbst mit dem Hinzuesezen oder Außthun nichts ändern,

O registřích urburních a vybírání platův stálých.[1])

155. A poněvadž registra urburní na jednom každém panství za pravé pravidlo všech platův stálých jsou a býti musejí,[2]) protož hejtman náš, písař důchodní ani obilní v týchž registřích urburních pro přibývání a ubývání platův stálých sami od sebe co připsati neb z nich umazati dáti nemají, anobrž táž registra urburní, jakž již jednou skrze

sondern berürt *Urbar-Register* dargestaldt, wie es alberaitt ainmahl durch die Commißari oder den beheimischen Cammer-Buechhaltter zuvor schon verfast ist, oder khunfftig zurecht gebracht werden möcht, biß auf fernere Verneuerung oder unser Anordnung *unverändert* verbleiben lassen.

kommissaře neb puchaltera komory naší České prve spraveny jsou, neb dáleji by napraveny bejti mohly,[3]) v tom jednostejném spůsobu až do dalšího obnovení a jistého nařízení našeho bez proměny[4]) zůstaveny bejti mají.

[1]) Články 155—162 o registřích platů stálých i běžných nacházejí se v instrukcích 1652—73 již v předu mezi články 57c. a 64.

[2]) 1652—73 zde vloženo: „i co se v nich zapsáno nachází, za podstatné a neměnitedlné zůstávati a držáno býti má."

[3]) Slova „jakž již . . . bejti mohly" čtou se 1652—73 takto změněna: „jakž nyní vedle nařízení komory České skrze jisté kommissaře od puchalterie vydané v pořádnost uvedené jsou."

[4]) 1652—73 zde vloženo: „a makulirování čistotně."

156. Undt da sich entzwischen befendt, daß ainsthails unsere oder frembde Underthane zuvor schon was von Ackhern, Wiesen oder andern Grunden hielten und geniessen thetten, darauf bisshero khaine Zinß geschlagen währen, oder daß Jemandt noch was ferner under aim gwißen Zins außgesezt werden solt: darüber soll mitlerweill biß zu genzlicher Verneuerung und Umbschreibung deß Urbari ain *absonderlich Register* gehalten, und darein was, wen, wovon, weme und an wem der Zinß herzue khomben oder herzue khumbt, ordentlich verzaichnet. Und sovil also an beruerten *neuen Zinssen* von aim Jahr zum anndern herzue khombt, das soll nicht zu der Summa der vorigen gewissen Zinnß geschlagen, sonder under ainer andern absonderlichen Rubriggen also in Empfang genomben werden, damit bei Aufnembung der Raittung baldt zuvernemben sein möge, waß an den gwissen Zinssen neben dem vorigen Urbari, und sonderlich der von neuem herzue

156. A jestli by se mezi tím časem našlo, že by kdeří poddaní naši neb cizí lidé již prve co dědin, luk neb jakýchžkoliv jiných gruntův v držení a užívání byli, na kderéž by až posavad ještě platův žádnejch uloženo nebylo, nebo že by se komu co dáleji pod plat stálý vysaditi mělo: na to má až do času celého a dokonalého obnovování a přepisování register urburních obzvláštní registřík držán, a do něho, co kdy kdež čeho a na kom téhož nového platu jest přibylo neb přibývá, pořádně poznamenáno býti. A co tak koliv týchž nových platův od jednoho roku k druhému přibyde, to se nemá[1]) do summy prvnějších stálých platův pojíti, než[2]) pod jinou obzvláštní rubrikou tak za příjem položiti, aby v čas přijímání počtu bez mnohého obmeškání vyrozumíno bejti mohlo, co platův stálých podle prvnějších register urburních, a zvláště vnově přibylých,[3]) v příjmu se najíti a pasirovati má.

khombenen in Empfang befunden und passiert werden soll.

[1]) Slovo „nemá" stojí též 1616, ale 1652—73 změněno v „má."
[2]) 1652—73 stojí „však" namístě „než," čímž nový text toho předpisu snad měl býti uveden v souhlas se starším zněním.
[3]) 1652—73 zde vloženo: „(přiložíc na to od hejtmana podepsaný rejstřík)"

157. Dergestalt sollen auch dieselben gwissen und im Urbari begriffenen Zinnß, die etwo an Jemandt *durch die Erkhauffung oder Entziehung* etlicher Gründt *entgehen*, nicht alßbald im Urbari außgethan oder in der Empfanngs-Summa aller gwissen Zinß außgelassen werden, sondern soliche Possten in den Registern uber deß Renntschreibers Raittungen bei dem Beschlueß aller Außgaben under den andern Abgengen mit genuegsamben Berichtt, warumb und an wem waß entgehet, gesezt werden.

157. Týmž spůsobem i to, co by kde čeho a na kom jakých platův stálých v urbáři obsažených pro skoupení neb odjímání některých gruntův ucházelo, ne hned z týchž register urburních vymazováno, neb v summě příjmové všech platův stálých vypuštěno bejti má: než mají se takové pošty v registřích a počtech písaře důchodního při zavírce všech vydání mezi jinými schodky s dostatečnou zprávou, proč a na kom co toho schází, položiti.[1])

[1]) Článek 157 čte se také 1615 a 1616, ale schází 1652—73.

158. Wofehr auch etliche unsere oder aber frembde Underthanen unßere Gründt hieltten, und sich die davon gebüerunden *Zinsz zu raichen waigerten*, so soll unßer Haubtman dasselbe in ein ordentliche Verzaichnis, waß wer wo derselben unserer Gründt und von wellicher Zeit an hieltt, und warumb er den Zinß nit raichen will, bringen lassen, und dieselbe unsaumblichen mit genuegsamben Bericht und Guetbeduncken, waß auf jedes Stuckh für ein Zinß ohne Beschwer derselben Leuth geschlagen werden möchtte, auf unsere behaimbische Cammer uberschickhen.

158. Jestli by také kdeří poddaní naši neb cizí lidé[1]) jakých gruntův našich[2]) v držení byli a z nich náležité platy dávati se zbraňovali: to hejtman náš má v pořádné poznamenání, co kdo kde týchž gruntův našich a od kdeřého času drží, a proč se z nich platiti spěčuje, uvésti dáti, a též poznamenání bez meškání na komoru naši Českou s dostatečnou zprávou a dobrým zdáním svým, co by na ty které kusy platu bez ublížení týchž lidí položeno bejti mohlo, odeslati.

[1]) Namístě „cizí lidé" stojí 1652—73 psáno: „neb osoby stavu vyššího užívající."
[2]) Namístě „našich" psáno 1652—73: „tu na panství."

159. Wann wir dann auch dieses erwogen, daß unsern Underthanen vill

159. Považujíce i toho, že lidem poddaným našim mnohem tížeji přichází,

schwerer khumbt, mehr verseßener Zinß auf ainmahl zu erlegen, dann bei Gemach auf die bestimbten Termin abzufüehrn; derowegen soll unßer Hauptman seinem höchsten Vermögen nach Fleiß ankheren, damit alle die gewissen Gelt- und Getraidt-Zinß zum lengsten *in 14 Tagen nach S. Georgi oder S. Galli* genzlichen und für voll von den Underthanen eingebracht, sowoll auch die andern Zinß und Pflichtten, wan es innen befolhen und die Notturfft erfordern wurde, unverzüglich auch für voll verrichtt werden.

mnoho zadržalých platův pojednou dáti, nežli pomalu na uložené terminy od sebe odvozovati; protož hejtman náš podle nejvyšší možnosti k tomu se přičiniti má, aby ti všickni platové stálí, peněžití i obilní, nejdéle ve dvou nedělích po vyjití sv. Jiří neb sv. Havla[1]) zcela a zouplna od lidí vybíráni, i jiné platy a povinnosti stálé,[2]) když se koliv rozkáže a potřeba toho ukazuje,[3]) bez dalšího průtahu zcela a zouplna vyplněny byly.

[1]) Místo „sv. Jiří neb sv. Havla" položeno 1652—73 všeobecně: „jednoho každého terminu, při kterémž jaký koli plat vycházeti má." — [2]) Slovo „stálé" schází 1615 jako v němčině 1603.

[3]) Namístě slov „když se koliv rozkáže a potřeba toho ukazuje" stojí 1652—73: „dle rozepsání v rejstřích urburních, nic ovšem nevypouštějíc."

160. Da auch etwa unßere Underthanen wegen der vom *Feuer, Hagl*, Ungewitter oder *Gewässern* genumbnen Schaden ein Frist zu Hinderhaltung der Zinß gegeben wurde, so soll in disem Fahl der Rentschreiber alspaldt bei dem ersten Termin in seiner Raitung under den Rubriggen der andern Abgeng genuegsamben Berichtt thuen, wen wem und warumb der Schaden groß oder klain beschehen, und in seinen Raitungen die Sach also versehen, damit die [čti: bei] Aufnembung derselben zu wissen sei, waß alda weme gepassiert werden soll, und wen die Frist außgehet.

160. Jestli by pak kderým lidem poddaným našim pro škody ohněm, krupobitím neb povodněmi vzaté jaká lhůta k zadržení platův kdy dána byla, v té příčině má písař důchodní hned při prvním terminu v počtu svém pod rubrikou jiných schodkův dostatečnou zprávu, kdy komu a na čem se jaká škoda buďto veliká neb malá stala, učiniti, a v registřích svých to tak opatřiti, aby se při přijímání počtu věděti mohlo, což se tu komu pasirovati má, a kdy ta lhůta zase vyjde.[1])

[1]) Článek 160 čte se 1652—73 takto změněn:

160. A pokudž by pak kdy a kterého roku lidem poddaným našim buď *ohněm, krupobitím* neb *povodněmi* na gruntech a obilí škoda se učinila, tak že by pro tu vzatou škodu platy stálé i běžné, jimiž oni nám do důchodův našich povinni, vypraviti a odvésti nemohli: to má pokaždé hejtman na dobrém pozoru míti, aby osoby, jenž škody vzaly, a co jakých platův při kterém termínu platiti povinny zůstávají, dadouc bedlivě vyznamenati, na komoru naši Českou s dobrým zdáním, jak daleko by se jim platy pro spomožení jich a za které

164. Und waß also allenthalben welliche Wochen empfangen und widerumben außgegeben wirdt, hierüber soll unßer Haubtman mit dem Rent- und Getraidtschreiber *zu Endt jeder Wochen* nach Abzahlung der Arbeiter in Gegenwart des Burggrafens, Außreutter, Schaffer, Fischmaisters und anderer Diener, die umb waß Wißen haben, ordentliche *Abraittung* halten, die Empfäng- und Außgabs-Register dieselbe Wochen uber mit ihnen schliessen, und die darinn befundenen und zusamben geraitten Empfang und Außgaben jeder Wochen in der Gelt- und Getraidt-Raittung mit aigner Hand expresse und mit ganzen Worten underschr[e]iben, und solliche wochentliche Abraitungen khaines weegs nit aufschieben.

164. A co se tak koliv kterého téhodne přijme a zase vydá, o to má hejtman náš s dotčenými písaři našimi při vyjití každého téhodne po[1]) zaplacení dělníkův u přítomnosti purkrabího, pojezdnýho, šafářův, fišmejstrův a jinejch služebníkův, kteří o čem jakou vědomost mají, pořádně se učísti,[2]) registra příjmův i vydání s nimi za ten tejden zavírati, a v nich rukou svou vlastní nalezené a sečtené summy příjmů a vydání jednoho každého téhodne v počtu peněžitém i obilném expresse a celými literami podepsati, a takovejmi týhodními oučty nikterakž neodkládati.

[1]) Také 1615 a 1616 stojí *po*, ale 1652, 1655 i 1673 mylně *pro*.

[2]) Rovněž 1615 i 1616 praví se srozumitelně *se učísti*, což 1652—73 mýlkou proměněno v *sečísti*. Od toho slova konec článku 164 čte se 1652—73 proměněn takto: „a na to pozor dáti, aby víceji a dříveji za vydání položeno nebylo, nežli co komu od skutečného díla dáti přišlo a [se] zaplatilo. A tak po bedlivém toho vyšetření hejtman cedule podepsati moci bude. Při čemž se také zcela a zouplna o vydání obilném i jiných počtech hospodářských rozuměti a ten řád zachován býti má.“

165. Und da es sich begebe, daß etwa zur Zeit unser Haubtman verraißen thet, und zur wochentlichen Abraittung nit anhaimbs gefolgen khundt: so soll er vor seinem Verraißen bei unßern Burggrafen verfüegen, daß er mitlerweill an seiner statt solliche wochentliche Abraitungen mit unßern Schreibern in Gegenwart der andern Diener, denen darbei zu sein gebüert, ubersehen und also schliessen soll, damit dieselben alspaldt zu deß Haubtmans Anhaimbskhunfft underschriben und zum Endt befördert werden mögen.

165. A jestli by se to přitrefilo, že by hejtman náš[1]) kdy v kderé jiné potřebě naší odjel, a k tomu týhodnému oučtu domův dostačiti nemohl: tehdy to před odjezdem svým při purkrabí našem tak naříditi má, aby on zatím na místě jeho takový týhodní oučet s písaři našimi v přítomnosti jinejch služebníkův našich, jimž tu bejti náleží, přehlídl a tak spravil, aby též týhodní oučty ihned po navrácení hejtmana našeho bezpečně, jakž náleží, podepsány a docela na místě postaveny bejti mohly.[2])

[1]) 1652—73 zde vloženo: „podle povolení z komory naší České za svou příčinou aneb".

[2]) 1652—73 přidán zde tento nový článek:

165 a. Aneb majíc sobě některý z hejtmanův našich dvoje neb troje panství svěřené, že by každého týhodne sobotního dne k takovým oučtům na jedno i druhé panství dojížděti nemohl, tehdy písař důchodní v přítomnosti jiných s ním sloužících pořádně, co komu vydati přijde, sečísti a do cedule vepsati, ji ihned hejtmanu k podpisu odeslati; a pokudž by něco neslušného v té se našlo, to má hejtman při příjezdu jeho na panství bedlivě vyšetřiti, a jestli v tom něco nepořádného vynajde, ihned k napravení přivésti.

166. Wofehr auch wellicher Schreiber auß *Nachlessigkhaitt oder Hinderlist* etwo waß zur selben Zeit in Außgab zu bringen underlassen, und solliches dieselbe Wochen bei derselben Abraittung nit eingebrachtt hette: deme jederm soll unßer Haubtman alßdann ferner ohne Wissen und Bewilligung unßerer behaimbischen Cammer solliches nit passiern, noch in die ander Wochen einzubringen gestatten.

166. Pakli by který písař náš z nedbání neb kderého jiného obmyslu čeho toho kderého času při vydání pominul, a hned toho téhodne do register téhodních sobě za pořádné vydání neuvedl: to hejtman náš již dáleji bez vědomí a dovolení komory naší Český žádnému z písařův našich pasirovati a do jiných téhodnův klásti dopustiti nemá.[1])

[1]) Článek 166 stojí také 1615 a 1616, ale schází 1652—73.

167. In simili aufn Fahl auch etwo unßerer Schreiber ainer bei seiner Raitung in Empfang für voll waß nit gesezt, oder in Außgab etwas mehrers eingebracht hette, dann sich gebüert: deme soll unßer Haubtman die Register für dieselbe Wochen gar nit underschreiben, sondern anstatt deß Underschreibens die Ursach sezen, da er solliches von deßwegen underlassen müessen.

167. In simili[1]) jestli by kderý písař náš při počtu svém v příjmu čeho zouplna nedostavil, neb co více do vydání sobě uvedl, nežli by samo v sobě tak bylo: v té příčině jemu hejtman náš register za ten tejden[2]) nikterakž podepsati[3]) nemá, anobrž místo podpisu má příčinu toho dostaviti, proč to od něho pominuto bejti musilo.

[1]) „In simili" stojí též 1616, ale 1615 čte se za to „Národobně;" 1652—73 počátek zní: „A jestli by."

[2]) 1652—73 zde vsuto: „neb měsíc."

[3]) Odtud konec článku změněn 1652—73 takto: „nýbrž jej k napravení toho skutečně přidržeti má."

168. Ohne Wissen und Verordnung unßers Haubtmanß sollen die Schreiber Niemanden nichts geben; da sich aber ainer deß sich selbst understunde, ist unßer

168. Bez vědomí a nařízení hejtmana našeho písaři žádnému vydávati nic nemají; a jestli by kdo co toho o své ujmě učinili, toho jim hejtman náš pa-

Haubtman nit schuldig, ihnen dasselbe zu passiern und in iren Raitungen zu underschreiben.

sirovati a v počtu jich podpisovati povinen býti nemá.

169. Sovill auch alß etwo welliche Wochen an Gelt empfangen, und nicht wider außgegeben wurde, soll der *Uberresst* alspaldt dieselbe Wochen nach gehaltener Abraitung in ein woll verwahrte Truchen gelegt werden, davon unßer Haubtman ainen und der Rentschreiber den andern Schlüssel haben soll.

169. Co se pak kterého týhodne peněz přijímá a zase nevydá, ty mají hned toho týhodne po vykonaném oučtu téhodním[1]) do dobře opatřené truhlice složeny bejti, od kteréžto hejtman náš klíč jeden a písař důchodní druhý[2]) jmíti mají.

[1]) 1652—73 zde vloženo: „s písařem důchodním."
[2]) 1652—73 zde vsuto: „však rozdílné."

170. Und wann etwa in der Wochen sovill Gelts nit einkheme, daß die Arbeitter bezahlt werden möchten, so mag der Haubtman mit dem Rentschreiber den Uberschlag darauf machen, sovill auß der Truhen entnemben, und die Arbeiter damit befridigen.

170. A jestliže by kterého téhodne tak mnoho peněz se nesešlo, čím by dělníkům zaplaceno bejti mohlo: to hejtman náš s písařem důchodním rozvrhnouce,[1]) z truhlice zase vyzdvihnouti, a tím dělníky spokojiti mocti budou.

[1]) 1652—73 zde vsuto: „co by zapotřebí bylo."

171. Alle und jede Außgaben, die Anstand leiden khunnen, sollen derhalben zur wochentlichen Abraitung verschoben werden, daß unser Haubtman den mehrern Tail selbst gegenwertig ist, und also bei frischer Gedechtnis sich desto sicherer in den wochentlichen Registern zu underschreiben wisse.

171. Vydání všecky a všelijaké, kderéž odtahy trpěti mohou, do pořádného oučtu téhodního proto odkládany bejti mají, aby hejtman náš toho na větším díle sám přítomen jsouc, tu za čerstvé paměti tím bezpečněji v registřích téhodních jak podpisovati se věděl.

172. Nach volzogner wochentlichen Abraitung soll unser Haubtman in die *Truhen*, darinnen das Gelt gehalten wird, sehen und vernemben, wie sich die darein gelegte Summa mit dem in den wochentlichen Registern verbleibenden Rest vergleicht und zuetrifft, und khaineswegs zuelassen, daß unßer Rentschreiber das Gelt, es sei vill oder wenig, etwo an andern

172. Po vykonaném oučtu týhodním má hejtman náš do truhlice, kde peníze chovají, nahlédnouti a vyrozuměti, jak se ta summa tu složená s restem v registřích téhodních pozůstalým srovnává, a nikterakž toho nedopouštěti, aby písař náš jakejch peněz na mnoze neb na mále kde jinde schovati, k svému užitku zadržeti neb komu jinému rozpůjčovati měl.

Orten halten, zu seinem Genuß hinder ime lassen oder jemanden andern außleihen sollte.

173. Der nach nägster Wochen verbleibendt Resst soll allwegen wider auf die darauf volgunde Wochen in Empfang genuhmen werden, damit man ohne grosse Mühe alspaldt nach Beschliessung einer jeden Wochen-Abraitung wissen müge, waß für erlegt Paargelt in der Truhen zu finden sein soll.

173. Rest po předešlém týhodni pozůstalý má se vždy do budoucího týhodne zase za příjem uvésti, tak aby bez mnohého zaneprazdňování hned po zavření jednoho týhodne oučtu vyrozuměti se mohlo, co ještě peněz hotových v truhle složených se najíti má.

V instrukcích 1615 a 1616 následuje pět nových článků 173a—173e, kteréž byly pojaty také do instrukcí 1652—73, ač s některými proměnami, jež zde tisknou se při každém článku menším písmem:

173 a. Po každém týhodni toho s pilností šetřiti má, aby písaři svého *restu* více dluhy než hotovými penězi nevykazovali; leč dluhy za krčmáři za piva, a to nic více, než za 7 neb 8 sudů,*) a více co by k jistému termínu prodáno a za příjem uvedeno bylo, a ten termín placení že by ještě toho kterého téhodne nepřišel.

*) Namístě „za 7 neb za 8 sudů" stojí 1652—73: „za tři sudy."

173 b. Co se tak komu na *sčekání* a k roku dobytka, omastkův, dříví, vín,*) ryb, vlny a summou cokoliv jiného na velké summě prodá, na to se mají zvláštní registra držeti, za hejtmanem jedny a druhé za písařem zůstávati. A když termín k placení přicházeti bude, má se dvě neděle před tím**) dlužníku věděti dáti, aby konečně k témuž času peníze zhotovil a do důchodu složil. Kteréžto na roky neb termíny prodávání má lidem jistým, kteříž by statkem svým***) neb rukojměmi pojistili, prodáváno a věřeno býti.

*) 1652- 73 zde vloženo: „obilí."
**) 1652—73 vloženo: „aneb jak smlouva sebou přináší."
***) 1652—73: „statkem svým nezávadným."

173 c. Hejtman náš o své ujmě nemá písaři nic poroučeti věřiti a vydávati. Stane-li se co toho, a ten, komu hejtman věřiti poručil a pojištěním se neopatřil, nezaplatí-li ten, komu se co toho svěří, již sám hejtman z toho odpovídati povinen bude.

173 d. Na to hejtman náš má zvláštní a pilný pozor míti, aby jak na dluzích písař *reštu* svého nevykazoval, tak také aby sám žádného restu nepozůstával.*) Najde-li se co toho po kterém téhodni, hned má rukojmě k zaplacení napomínati, a tím časněji lidi k přiznání se k dluhům ve čtyrech nedělích povolávati. Jinak podpíšíc písaři cedulky, bude povinen spolu s písařem z toho práv bejti a odpovídati.

*) První polovice toho článku zní 1662—73 takto: „Na to má hejtman zvláštní a pilný pozor míti, aby vykazujíc resty od písařův, jak důchodního tak jinších, vždycky přiznalé byly; nic méně na to pozor dáti, aby on písař sám žádného restu nepozůstával."

173 e. Takové pak *cedule týhodní*, peněžité, obilní i dobytčí a jiné hospodářské, které purkrabě drží, mají se zajisto [sic] a konečně na komoru Českou každého měsíce vedle in-

ventáře dodávati. Jestli by který písař toho zanedbal a svou nedbanlivostí takových cedulí po každých čtyrech nedělích nezhotovil, hejtmanu k podpisu nesložil: má pro to skutečně trestán býti, i také vedle příležitosti času dokonce z služby složen býti.

Článek 173e čte se 1652—73 takto změněn: „Takové pak týhodní neb měsíčné cedule peněžité, obilné, rybničné, dobytčí a hospodářské, mají se časně na komoru naši Českou každého měsíce odsílati. Jestliže by pak který písař toho zanedbal a svou nedbanlivostí takové cedule časně nezhotovil, hejtmanovi k podpisu nesložil: má se jemu pokaždé za půl měsíce služba jeho ordinární odepsati a za příjem uvésti."

174. Ausser der wochentlichen Register sollen auch absonderliche *Haubt-Register* vermüg der bei unßer behaimbischen Cammer-Puechhaltterei verfasten Notl gehaltten, und darein alle Empfeng und Außgaben under die gehörigen Rubriggen ohne Irrung und Verenderung der Titl mit dem ganzen und volligen Bericht, wie derselb in den wochentlichen Registern eingebrachtt ist, verzaichnet werden.

174. Mimo registra téhodní mají také obzvláštní registra hlavní neb titulní podle formy z puchalterie komory naší České na to vydané držány, a do těch všecky příjmy a vydání pod náležité rubriky bez omylu a zjinačení titulův s tou celou a plnou zprávou, jakž do register téhodních položeny jsou, rozepsány bejti.[1])

[1]) Článek 174 o registrech hlavních stojí také 1615 a 1616, ale schází 1652, 1655 i 1673; a poněvadž články 175 a 176 jej předpokládají a bez něho nejsou dobře srozumitelné, lze se domýšleti, že byl jednou při přepisování opominut jenom z nedopatření, a že potom z toho neúplného přepisu bylo dále přepisováno bez pozoru ke smyslu.

175. Und wann nun gleich welliches Jarß nach Lautt dessen ainen oder mehr Tittln nichts empfangen oder wider außgegeben wurde, sollen doch nichts desto weniger alle die Tittel für fol in den gemelten Haubt-Registern ohne Verenderung und Außlaßung verbleiben.

175. A buďto že by se kterého roku podle toho kterého titule nepřijalo neb nevydalo,[1]) tehdy nicméně ti všickni titulové zcela a zouplna v týchž registřích titulních bez proměny a vypuštění zůstaveni bejti mají.

[1]) Ostatek čte se 1652—73 takto změněn: „tehdy nicméně ty všecky titule zcela a zouplna bez proměny do register hlavních vepsati, a příčinu, proč takový důchod pod touž rubrikou položen není, dostatečnou oznámiti a toho se spraviti má."

176. Allein dafer[n] etwo noch mer Empfeng und Außgaben fürfiellen, das vonnötten sein wöllte, neue Rubriggen hinzuzusezen: das würdt unser Haubtman thuen mögen, des er dann auch umb besserer Leuterung und Vernemung willen der Raitung zu thuen schuldig.

176. Než jestli by kdy ještě co více příjmův neb vydání připadlo, kterýmžby nových rubrik připsati slušelo a zapotřebí bylo, to hejtman náš učiniti moci bude, a ovšem pro srozumitedlnější počet to lépe opatřiti povinen bude.[1])

[1]) Článek 176 stojí 1615 a 1616 rovněž tak, ale 1652—73 položen srozumitelněji:

že by pak na kterém panství našem nějaký užitek přicházel, a titul neb rubrika pro takový v počtu nebyla: bude moci hejtman, jak by toho potřeba ukazovala, vepsati dáti."

177. Und weil dann an zeitlicher ehung der wochentlichen in die be- Haubt-Register nicht wenig, son- fast die ganze Raitung gelegen, egen sollen unsere Schreiber alß- nach Beschließung irer Wochen-Ab- ng die ander Wochen darauf fol- alle Posten auß *den Wochen- tern* ohne fernern Verzug *in die t-Register* under die gehörigen Ru- n mit dem Underschiedt und der n Specification, wie die in den en-Registern beschriben seindt, ohne ig merer Posten zusamen und Ver- ung der Wochen-Register, einschrei- und diese Fürsehung dabei thuen, icht allein unser Haubtman täglich n gemelten Haubt-Registern seines lens ersehen und darinnen allen nott- gen genzlichen Bericht haben, son- im Fall der Nott die berürten iber, wan es inen auferlegt würde, mit iren Raitungen gefast erfunden n mögen.

177. A poněvadž na častém vytahování register téhodních do týchž register hlavních neb titulních nemálo, ale téměř podstata všeho počtu záleží, protož písaři naši hned po zavření jednoho každého týhodního oučtu hned ten den nejprv příští[1]) všecky pošty z register týhodních bez dalšího odkladu do register hlavních pod náležité rubriky, v té rozdílnosti a s tou dokonalou specifikací, jakž v registřích téhodních zapsány jsou, bez pojímání více pošt[2]) v registřích téhodních dostaveného vepsati, a to tak opatřiti mají, aby netoliko hejtman náš na každý den do týchž register[3]) sobě volně nahlídnouti a v nich o všem všudy dokonalou zprávu najíti mohl, ale aby i v čas potřeby tíž písaři, když by se jim koliv rozkazovalo, ku počtu pohotově nalezeni bejti mohli.

[1]) Slova „hned ten den nejprv příští" stojí také 1615, ale scházejí 1652; soudě podle německého textu, mělo tu snad státi: „ten týden nejprv příští."

[2]) Zde 1604 vypadlo několik slov, jež čtou se 1615 i 1616: „v hromadu a ukrácení spisu střích" atd. V instrukcích 1652—73 zní to místo: „bez spolčování neb pojímání více post nadu a ukrácení artikulův zcela a zouplna vepsati, a to tak opatřiti mají."

[3]) 1615, 1616 i 1652—73 „register titulních."

178. Und wofern auch einer oder nder unser Schreiber, der bei ge- m Leib dahaimben were, solche t-Register nicht verfertigt hett, son- zwo oder aufs maiste drei Wochen er geen ließe, und auf unsers tmans Vermahnung dise seine Nach- hait nicht zurecht brechte: so soll Haubtman dasselbe kheinsweegs

178. A jestli by kderý písař náš při dobrém spůsobu zdraví doma jsouce, kterej tejden sobě též registra hlavní tak spraviti nehleděli, a dvoum neb třem týhodním nejvíce v hromadu přijíti dal, a [po] napomenutí hejtmana našeho ihned toho zase nenapravil: tehdy hejtman náš toho nikderakž jemu strpěti nemá,[1]) než má jeho ihned k dalšímu z toho odpovídání

gedulden, sondern denselben alsbald zu ferner Verantwortung sich dessen hieher auf unsere behaimbische Camer abfertigen, und die Ursach seines Ungehorsambs und Nachläßigkhait gemelter unser Camer bei einem Potten andeutten.

na komoru naši Českou vypraviti, a příčinu neposlušenství a zanedbání jeho též komoře naší po naschválním poslu v známost uvésti.

[1]) Odtud zní 1652—73 konec článku: „nýbrž takovou jeho nedbanlivost komoře naší České přednésti povinen bude."

179. Was an der *Haussteuer*, sowol *Defension* und allen andern mit den Landtägen bewilligten Hülfen unsern Underthanen jedes Jars und Termin zu geben gebürt, oder daß in Zeit der Not Gelt entlehnet oder von andern Orten, es sei wannen her es wölle (außer unser aignen Herrschafts - Gefell), eingenomen wird: das soll nicht under die andern Ordinari-Gefell diser Herrschafft gemengt, sondern zulezt under einer absonderlichen Extraordinari - Rubriggen eingestellt und in allweeg von den andern Gefellen abgesondert werden.

179. †Co berní domovní[ch], též defensí a všelijakejch jinejch sněmy svolených daní lidem poddaným našim kdy kderého roku a termínu se dáti dostane, neb v čas potřeby jakých peněz se vypůjčí, aneb odkudžkoliv mimo důchody vlastní panství našeho se přijme: to se nemá mezi jiné ordinární důchody téhož panství vmíšeti. než nazad pod obzvláštní extraordinarní rubriky položiti, a ovšem od jinejch důchodův odděliti.†

180. Nicht minder sollen auch die berürten Haußsteuern, Defension und andere bewilligte Anlagen, so den obristen Steureinnemern aufs Prager Schlos abzufieren sein, nicht under den Unkosten diser Herrschafft in Außgaab gebracht, sondern gleichsfals under die Extraordinari - Außgaaben eingestallt werden.

180. †Nicméně mají se i ty berně domovní, defensí a jiné svolené daně, kteréž se nejvyšším berníkům na hrad Pražský odvedou, ne mezi náklady téhož panství u vydání klásti, nežli též mezi extraordinární vydání položiti.†

181. Die *Hauszsteur* von unser[n] Underthanen soll von allen für fol im Empfang genumen, und entgegen dasjenige. was auß unsern Gefellen für die Underthonen, so *im Forst sitzen*, geraicht würdt, under den andern unsern Forsts-Uncosten in Außgaab gesezt werden.

181. †Berně domovní z poddaných našich má se zouplna a ode všech lidí za příjem uvésti, a proti tomu, co se z důchodův našich za též lidi, kdeří v fořtu sedí, platí, mezi jiné náklady fořtu našeho za vydání uvésti.†[1])

[1]) Články 179, 180 a 181 nepřešly v tomto znění do pozdějších instrukcí, nýbrž byly již 1615 i 1616 nahrazeny jinými předpisy podrobnějšími 179a—179b, kteréž 1652—73 jsou ještě tu a tam rozšířeny. Co v následujícím otisku stojí v závorkách, nečte se r. 1615 ani 1616, ale pochází teprv z instrukcí 1652—73:

179 a. Co se *berní* domácích, defensí a jiných všelijakých zbírek kterého leta a při kterém terminu vedle sněmovních snešení, [patentů neb jinších nařízení], z panství našeho vejběrčím neb berníkům krajským neb do berně na hrad Pražský vydati dostane: ty mají od lidí poddaných skrze [purkmistra a konšely v městech a městečkách, též] rychtáře a konšely z vesnic časně, a nic více, než co se na [které město, městečko a] kterou ves a počet lidí usedlých*) dáti dostane, ne po osobách, jakž sedí, ale vedle rozvržení, jak který statek veliký, rolí, luk a jiného jmění více neb méně má, vybírány, a před tím termínem konečně písaři důchodnímu odvedeny býti.

*) Namístě slov „a počet lidí osedlých" stojí 1652—73: „a z jakého počtu lidí poddaných."

179 b. Co pak který [purkmistr neb] rychtář z [kterého města, městečka neb] které vesnice za který koli termín — jakž je pak při každém terminu zcela a zouplna odvozovati má — odvede, na to má témuž rychtáři písař aneb kdo by koli od něho peníze přijímal, kvitancí neb poznamenání, co kdy na který termín odvedl, dáti, a sobě to také do obzvláštního rejstříku ihned, od koho co přijme a nač kvitancí dá, zaznamenati.

179 c. Takové pak berně, zbírky a jiné všelijaké daně od lidí přijaté nemá mezi jiné důchody míchati, nýbrž na ně má truhličku udělanou míti, a do té zvláštní truhličky ty berně a zbírky od lidí přijaté vložiti; [od té nápodobně hejtman jeden a písař důchodní druhý klíč, však rozdílné, míti], a žádným vymyšleným spůsobem jich žádnému ani do důchodů našich nezapůjčovati; nýbrž hned, jak [peníze] přijaty budou, je berníkům krajským neb do berně, jak kdy sněmovním snešením nařízeno bude, odvésti, a kvitancí na to pořádnou přijíti.

179 d. Takové pak berně a sbírky od lidí přijaté nemají mezi jiné důchodní peníze míchány býti, ani do register důchodních za příjem ani za vydání kladeny býti; než mají se na ně zvláštní registra držeti, a ty každého pololetí při jiných registřích do puchalterie skládati. Před vyjitím [1616: Po vyjití] pak každého pololetí, dříve nežli se registra do puchalterie složí, má hejtman ty berničná zvláštní registra, do kterých se příjmy od lidí neb na místě jich od rychtářů zapisují, se vší bedlivostí přehlídnouti. K kterémužto přehlídání mají všickni rychtáři, aby své cedulky neb kvitancí s sebou na zámek vzali, obesláni a povoláni bejti. A tak hejtman vedle týchž kvitancí všecky příjmy, tak-li jsou, zcela a zouplna srovnati, a navrátíce zase ty kvitancí rychtářům, taková registra berničná z lidí poddaných rukou svou podepsati, a je písaři vedle jiných register k složení odvésti.

Tento článek 179d z roku 1615 čte se 1652—73 změněn na následující spůsob, jejž znamenáme 179 dd:

179 dd. Při vyjití pak každého pololetí *registra kontribuční* příjmu a vydání se všemi k tomu přináležejícími kvitancemi a approbacími při jiných registřích do puchalterie skládati. Však dříve, nežli se registra do puchalterie složí, má hejtman ta berničná zvláštní registra, do kterých se příjmy od lidí neb namístě jich od purkmistrův a rychtářův zapisují, se vší bedlivostí přehlídnouti. A k tomu přehlídání mají všichni rychtáři, aby své cedulky neb kvitancí s sebou na zámek vzali, obesláni a povoláni býti; a tak hejtman vedle týchž kvitancí všechny příjmy, také-li jsou zcela a zouplna položené, srovnati, srovnajíc pak takové kvitance purkmistrům a rychtářům navrátiti, registra berničná z lidí poddaných rukou svou podepsati, a je, jak nahoře doloženo, tak podepsaná složiti.

179 e. Najde-li pak co hejtman při přehlídání týchž register, jaký omyl neb nedostatek, buďto že by se týchž berní a zbírek více, nežli náleží, přebralo, aneb že by zcela zouplna za příjem, což ty kvitancí rychtářské ukazují, uvedeny nebyly, aneb co k tomu jiného podobného:*) má to hejtman ihned na komoru naši vznésti**) a o tom oznámiti.***)

*) Namístě posledních slov stojí 1652—73: „aneb co by tak koliv za nedostatek vynašel, a to by sám s písařem napraviti nemohl".

**) Odtud konec zní 1652—73: „a na to od též komory naší nařízení očekávati."

***) K tomu přidáno 1616: „ona pak vedle té věci způsobu má časně v to nahlednouti a zastaviti, anebo na nás aneb na komoru naši dvorskou k napravení té věci prvé vznésti."

179 f. Co se pak dále a více týchž berní aneb defensí a jiných sbírek sněmem [i jinak] svolených, mimo ty zbírky a berně od lidí poddaných vybrané, z důchodův našich a z vlastního měšce vydati dostane,*) ty mají též k jednomu každému termínu z důchodův obzvláštně bez zadržování vždycky vydávány a spolu s lidskými berněmi a zbírkami berníkům proti pořádným kvitancím odvozovány, a do register hlavních u vydání v extraordinárním vydání, berně pak za lidi v forštu sedící při nákladu na foršt položeny býti; kteříž těmi kvitancími od berníkův jak z lidí tak z vlastního měšce approbirovány budou.

*) Odtud jest článek 179f v instrukcích 1652—73 změněn a rozmnožen v tato slova: „má to vše pořádně skrze příjem a vydání register kontribučních řízeno a konáno býti. Kteréžto tak z vlastního měšce svolené zbírky a kontribucí mají též také k jednomu každému termínu z důchodův obzvláštně bez zadržování k rejstrům kontribučním skládány, a spolu s lidskými berněmi a zbírkami berníkům proti kvitancím pořádným odvozovány a do register kontribučních pořádně, berně pak za lidi v forštu sedící při nákladu na foršt položeny, a těmi kvitancími od berníkův jak z lidí tak z vlastního měšce odvedených approbirováno býti. Pokudž se pak z lidí v forštu sedících k berni přiznání činí: není povinno za ně berní zemských z důchodův našich odvozovati, nýbrž sami je platiti povinni jsou."

179 g. †Jestliže by pak při zámku našem, v městě neb v městečku člověk správný se nalézal, a psáti i počítati uměl: tehdy pro polehčení práce písaři důchodnímu má taková práce přijímání a vybírání berně a zbírek od lidí poddaných na něho vzložena, a za jeho práci, což by slušného bylo, jemu nařízeno bejti. Však ta osoba má se tím vším spůsobem při vybírání od lidí těch berní a zbírek, kvitování a register spisování, jakž se svrchu píše, zachovati. † *)

*) Článek 179g stojí jenom v instrukcích 1615 a 1616, nikoli 1652—73.

179 h. Takové berně a zbírky jak lidé poddaní, tak také i *osoby vyššího stavu*, kterýmž se toho přeje, že grunty naše kmecí drží a v nich své živnosti vedou, mají a povinni jsou, co vedle rozvržení na který grunt dáti se dostane, bez odpornosti a zadržování při každém termínu odvozovati. Jestliže by pak který toho neučinil, a co by nám vedle spravedlivého rozvržení přišlo, toho časně nedal a k jistému termínu neodvedl, a odvésti, napomenut jsa, nechtěl: takovému může hejtman krávu ze dvora jeho neb jiný dobytek poručiti vzíti, a jej prošacujíce prodati, co náleží do berně a zbírky vzíti, a bude-li co přebíhati,*) jemu zase navrátiti. Jestliže by pak ta osoba tomu se na odpor stavěla, hejtman bude moci týž grunt jeho osobám přísežným pošacovati dáti, a jej jiným robotným člověkem osaditi.

*) 1615, 1616 a 1673 přebíhati, 1652 a 1655 přebývati.

182. Item was mehrers an denen Leuthen, so von *Feuer*, *Hagel* oder Ge-

182. †Item co víceji na těch lidech, kdeříž ohněm, krupobitím neb povodněmi

wässern Schaden erlitten, entgehet, das ist gleichsfals zulezt under die andern Abgenge in Außgaab zu bringen.

škodu vzali, schází, to též mezi jiné škody nazad uvedené položeno bejti má.†[1])

[1]) Článek 182 pohřešuje se na tom místě 1615, 1616 i 1652—73.

183. Uber das *Preu-Register*, deß der Renntschreiber mit dem Melzer, wie obgedacht, anstatt der kleinen Zettel zu halten schuldig ist, soll gedachter Renntschreiber auch seine aigene Preu-Register haben und dieselben dahin richten, daß darauß ebenermassen ohne Ihrthumb außgesuecht werden möge, wann solches Gepreu beschehen, und was auß dem jedwedern den Kretschmern oder unsern Underthonen underschiedlich außgesezt worden, sowol an Halb- und Gering-Pier, auch Höven und Trebern zur Haußnotturft gelassen, oder an paren Geldt, ausser anderer Notwendigkhaiten, zu welcher Zeit darfur under die andern Gefell empfangen worden, und was in der Geld-Raittung dießer Pier-Gefell jede Wochen für Empfang gefunden werden soll.

183. Mimo registřík varní, který písař důchodní s sládkem, jakž vejš dotčeno, místo těch malých cedulek držeti povinen jest, týž písař svá vlastní registra varní držeti, a je tak spraviti má, aby z nich též bez omylu vyhledáno bejti mohlo, kdy která várka svařena jest, a co se z té každé várky komu, buďto krčmářům neb kterým jinejm lidem poddaným našim, v rozdílnosti vystavilo, i co po ní piva společného neb řídkého, tolikéž i kvasnic a mláta k domácí potřebě zanecháno, neb peněz hotových mimo domácí potřebu kderého času za též věci mezi jiné důchody přijato jest, a co v počtu peněžitém týchž důchodův pivovarních každého týhodne za příjem se najíti má.

184. Die *Teucht-Register* sollen gleichermaßen also gestellt und verfast sein, damit [man] ohn vil Fragenn darauß vernemben müge, was zu welcher Zeit und wo [von] wannen in jedwedern gesetzt sei, was auch nach dem Ablaß und Fischung derselben widerumben befunden, und wem nachmals die Fisch umb Par-Geldt oder auf Fristen außgesezt worden. Item wievil Karpfenn auf ain Zuber ganngen, undt in welchem Teucht an dem Annsaz desselben etwas gemangelt oder mer befunden worden.

184. Rybničná registra mají také tak spravena bejti, aby se bez mnohého dotazování z nich vyrozuměti mohlo, co kdy odkud do kterého vsazeno bylo, co se po vylovení zase našlo, a komu se ryb za peníze hotový neb k roku na sčekání vystavělo; item co kaprův na děber vcházelo, a v kterým rybníce násady se nedostávalo neb více se našlo.[1])

[1]) Články 183 a 184 stojí také 1615 i 1616, ale scházejí 1652—73.

185. Co se kdy a kde ryb buďto na rybnících neb na haltýřích na děbery neb po různo za hotový peníze [1615, 1616: prodá, takové peníze] každého času bez odkladu do register téhodních za příjem uvedeny bejti mají.[1])

[1]) Článek 185 stojí jen 1604, 1615 a 1616, a schází ve všech ostatních instrukcích. Smysl jeho jest však již obsažen ve článku 163.

Die Einleg- und Abführung der Raittung betrefendt.

186. Und weil auf allen andern unßern eigenthumblichenn Herrschafften die Anordnung beschehen, das die *halbjarigen Raitungen*, alß die ersten alsbaldt nach Außganngs Juny, und die andern nach Außgang Decembris, jedes Jars auf die behemische Camer-Buchhalterey, sambt allen darzue gehorigen Approbierten [sic] ubergeben werden sollen: alß seindt unßere Schreiber schuldig, sich mit iren Raitungen jederzeit auch also gefast zu machen, damit sie dieselben zum lengsten in vier Wochen nach Außgang eines jeden halben Jars auf berüerte behemische Cammer-Buchhalterey ubergeben, und nicht allererst zur selben Zeit solche under die innen furgeschribenen Rubriggen außzuziehen ansuchen [sic] thuen.

O složení počtův.[1])

186. A poněvadž na všech jinejch panstvích našich to tak nařízeno jest, že počtové polouletní, totiž první ihned po vyjití měsíce junii, a druhého pouletí při vyjití posledního dne decembris,[2]) každého roku do puchalterie komory naší České se všemi approbacími odvedeny býti mají: protož písaři naši povinni jsou a budou, počty své též po všecky časy tak pohotově jmíti, aby je nejdéle ve čtyřech nedělích po vyjití jednoho každého půl léta do jmenované puchalterie komory naší České od sebe odvedli, a ne teprva[3]) po vyjití toho půl léta pod rubriky neb titule vytahovati počali.[4])

[1]) 1652—73 zní ten nadpis: *O složení počtův polouletnich.*

[2]) 1615 a 1616 jsou ty lhůty „první hned při sv. Jiří, a druhého pouletí při sv. Havle."

[3]) Srozumitelně „ne teprva" psáno 1615 i 1616, ale 1604 stojí na tom místě „co na to piva," na důkaz, že písař měl myšlenky jinde.

[4]) Článek 186 čte se 1652—73 změněn v tento spůsob:

186. Jakož na panstvích našich to tak nařízeno a v pořádnost uvedeno jest, aby počtové všelijakých důchodův peněžitých i obilních, dobytčích, rybničných i jiných polouletně, to jest první při sv. Janě Křtiteli a druhého pouletí při vánocích každého roku do puchalterie komory naší České se všemi k nim přináležejícími approbacími, spíšíce na to dva jednostejné inventáře, odvedeny byly: pročež povinen hejtman náš na to bedlivý pozor dáti a písaře k tomu skutečně míti, aby oni při vyjití jednoho každého nahoře doloženého *pouletí počty* své pořádně sepsali, zhotovili, a nejdéle z menších našich panství ve čtyrech, z větších pak v šesti týhodních pořád zběhlých dle opáčených inventářův, ohlásíce se předně na komoře naší České, do naddotčené puchalterie s přináležejícími allegaty v konečnosti skládali a odvozovali.

Však dříve, nežli by se to stalo, má hejtman náš všechny nadepsané počty podle inventářů přehlídnouti, spořádati, podepsati a spečetiti, tak aby jedny bez druhých odsílány nebyly.

187. Auf die Außgab deß Gelttes, welches in unser Schaz-Cammer abgefürt oder aber in ander Weeg zu unser Notturft auf unser oder beheimischen Cammer Bevelch außgegeben, die also beschehen werden [sic], sollen gewisse und genugsame Quittungen, nichts desto weniger auf khlaine Posten Certificationen zu denen Raitungen beygeleget werden.

187. Na peníze hotový, které se do sklepu našeho pokladního odvedou,[1]) neb jinak se v potřebách našich na jisté poručení naše neb komory České vydají, též i všelijaká jiná větší vydání, kderá se kdy kde a v čemkoli sbíhají,[2]) podstatné a jisté kvitancí vzaty, a i na menší pošty, kde jen co toho státi a trefiti se může, jiné certifikací ku počtům složeny bejti mají.

[1]) Namístě slov „do sklepa našeho pokladního odvedou" stojí 1615 a 1616 „k rukám našim odvedou," a 1652—73 pouze „do renthausu."

[2]) Odtud zní konec článku 1652—73 takto: „na takové i na jiné menší posty kvitanci a certifikací brány a ku počtu skládány býti mají."

188. Der *Rennt-* weder *Getraidt-Schreiber* sollen ohne Vorwissen unser behemischen Cammer und gnugsamer *Burgschafft* zu khainem solchen Dienst angenomen werden; man soll auch dabei in Acht nehmen, wann gleich benannte Schreiber verbürgt hetten, was sie fur ein Leben zuvor gefurt, wie richtig, fleissig und warzu sie ferner teüglich sein mechten.

188. Písař důchodní ani obilní bez povolení komory naší České a zastavení dostatečných rukojmův k té žádné správě připuštěni bejti nemají, anobrž i toho se má při tom šetřiti, byť ti písaři i rukojmě za sebe jmíti mohli, jaké jejich předešlé chování bylo, item jak správní, pilní a bedliví jsou, a k čemu by se dále hoditi mohli.

189. Da auch ein Schreiber sein Empfang mit richtigen Außgaben nicht ablegte, sondern ein Rest neben andern ime auß seinen Raitungen außgestelten *Mengeln* verbliebe: derselbe solle in continenti ohne allen Aufschub und Ausflucht von bemelten Schreibern oder iren Burgen in unser Renntgefelle richtig gemacht werden.

189. A jestli by který písař náš kdy příjmu počtu svého pořádným vydáním docela a zouplna od sebe neodvedl, tak že by co restu jistého, mimo všecky jiné nedostatky, kterýž by dáleji při témž počtu jeho nalezeny bejti mohly, za ním zůstávalo: ten a takový rest již v jistotě nalezený má ihned beze všech dalších odtahův a výmluv od týchž písařův neb rukojmův jich do důchodův našich zaplacen býti.[1])

[1]) **Články 188 a 189 stojí také 1615 i 1616, ale scházejí 1652—73.**

190. Die *Mengel* und Mißverstendt, so nach dem Beschlueß irer Raitung gefunden, sollen ordentlich in Schriften verfast und inen zur Verantwortung zuegestelt werden. Wann sie solche Possten von Dato der Verantwortung in vier Wochen nit abfuhren, sondern mit verdunkelten Antwort furkhomben: sollen inen nach Außgang bemelter Zeit fur ainen Resst angeschlagen und von ihnen oder denen *Burgen* neben dem andern Resst eingemant werden.

190. Jiní pak nedostatkové a nedorozumění, kteréž by se kdy v počtech našly, ty jim ihned po zavření týchž počtův[1]) v pořádném spisu k dalšímu odpovídání podány[2]) bejti mají. A jestli by těch kterejch nedostatkův ve čtyřech nedělích pořád zběhlých od času dodání jim týchž spisův pořádně od sebe neodvedli, aneb co toho zatmělou odpovědí odbývali: ty a takové pošty hned po vyjití těch čtyr neděl jim za pořádný rest připsány, a na nich neb rukojmích jich podle jiného restu tím častěji[3]) dobejvány býti mají.

[1]) Začátek článku 190 zní 1652—73: „Nedostatkové a nedorozumění, kteříž by se v počtech složených našli, ti jim hned po revidírování týchž." — [2]) Namístě „podány" stojí 1652—73 „odeslány." — [3]) Nemístný výraz „tím častěji" stojí 1604, ale 1615 i 1652 jest vynechán.

191. Ain jeder Schreiber, waß er von Registern und andern Approbationen zu seinen Raitungen in unser behemischen Buchhaltterei abfuren wirdt, soll darauf zway gleichlautende *Inventari* aufrichten, das aine mit seiner aignen Hannd underschriebene bei der Puchhalterei lassen, daß ander aber in benanter Buchhalterei underschrieben, zu seiner Notturfft hinder im behaltten.

191. Co který písař náš kdy ku počtu svému do puchalterije komory naší České od register a jinejch approbací skládati bude, na to má dva pořádné a jednostejné inventáře udělati, jeden vlastní jeho rukou podepsaný při puchalterii komory naší České [zanechati, a druhý sobě z též puchalterie] podepsati dáti, a k další své potřebě schovati.[1])

[1]) Slova v závorkách stojící scházejí 1604, ale stojí v instrukcích 1615 a 1616. V instrukcích 1652—73 není článek 191.

Von den Waisen-Raitungen.

192. Belangend die Waisen-Raitungen und andere Gelder, welche denen Waisen, sowohl andern unsern Underthanen, auch andern frembden Leuthen, bei denen Gerichten erlegt, und entweder von dannen wiederumb erhebt oder in die Waisen-Truhen gethan werden: darbei soll die Ordnung, wie oben undterm Tittel,

O počtech sirotčích.

192. Co se pak dotejče počtův sirotčích a těch peněz, které se sirotkům a poddaným našim a jiným cizím lidem o soudech skládají, a buďto zase tu hned propouštějí neb do truhlice sirotčí schovají: při těch ten řád zachován bejti má, jakž to napřed při titulí držení soudův šířeji vyměřeno jest.[1])

wie man die Gericht halten soll, ausfurlich gemelt, werden [sic].

[1]) Článek 192 opakuje se také 1615 a 1616, ale 1652—73 je t vypuštěn.

Von denen Kirchen-Raitungen.

193. Die Kirchen- und geistliche Raitung bei allen Kirchlehen sollen alle Jar zu gelegner Zeit, wann die Leut am fuglichsten abkhomen mögen, im Beisein unsers Haubtmans, derer Kirchen-Vetter und anderer darzu gehörigen Leut, nach Unterschied eines jeden Kirchlehens, nach einander gehalten werden.

O počtech kostelních.[1])

193. Počtové kostelní neb záduśní při všech podacích[2]) mají se každého roku také příležitým časem, když se lidé k tomu volně uprázdniti mohou, v přítomnosti[3]) hejtmana našeho, též starších kostelníkův a všech jinejch lidí osadních podle rozdílnosti jednoho každého záduší napořád[4]) držeti.

[1]) 1652—73 zní ten nápis: *O počtech a spravování důchodů kostelních.*
[2]) 1604, 1616 a 1673 psáno mylně „poddaných," 1615, 1652 a 1655 dobře „podacích."
[3]) 1652—73 zde vsuto „faráře a"
[4]) 1616 též tak, ale 1615 i 1652—73 namístě „napořád" položeno „jedny po druhých."

194. Bei gemelten Raitungen soll man mit Fleiß außsuchen, waß fur aine Suma Gelts par nach der vorigen Raitung in der Truhen verblieben, und wem zur Verwahrung befohlen worden; sowohl auch, waß fur Felder, Wiesen, Teichtl oder Vieh zu der Kirchen gehörig, Jemanden verdingt; item waß in ainem Jar fur ain Nuz solche Vermietung bringt; item wie viel Geldts fur die Wälder, Fisch, Honig und Wax einkhomben, wieviel [an] denen furnembsten Feiertagen bei der Kirchen gesamblet, wie ordentlich, wo und durch wen solches verraitt, und wie die Kirchen-Einkhomben die Zeit hero verwaltet, sowohl khunfftig gebessert und erhaltten werden mechten.

194. Při kterýchžto počtech to s pilností vyhledáno býti má, co jest po předešlém počtu peněz hotových v truhlicích zádušních složených zůstávalo, a komu k dalšímu opatrování poručeno bylo; též také, co se komu v ten čas dědin, luk, rybníčkův neb dobytka kostelního jakýmžkoliv spůsobem v nájmě zůstavilo,[1]) item co se v tom roce více a vejšeji z nadepsaných nájmů sešlo, též peněz za lesy, za zádušní ryby, medy a vosky stržilo, a proseb na vejroční svátky[2]) při kostelích[3]) se shledalo,[4]) a co kde toho a skrze koho jak pořádně u vydání položeno jest, a jak táž záduší od jednoho času k druhému času jsou se až posavad opatrovaly, a kderak by déleji všelijak lépeji[5]) opatrovány bejti mohly.

[1]) 1652—73 zde doloženo: „tak aby dotčené k záduší náležející grunty od žádného, ani od farářův, bez jistého a slušného platu nikoli užívány a přivlastňovány nebyly."
[2]) 1652—73 zde vsuto: „neb nedělní dni"
[3]) 1652—73 vloženo: „též od pohřbů a odkazů neb jiných jakýchkoli důchodův se sešlo a"
[4]) 1652—73 zde přidáno: „kde za příjem"

⁵) 1652—73 odtud konec zní: „spravováno a důchody rozmnožovány býti mohly, na to bedlivý pozor dán býti má."

195. Item nach Beschlissung ainer jeden Kirchen-Raitung soll mit Fleiß in ain sonderlichen *Inventarium* verzaichnet werden, wie vill paren Gelts oder aber Schulden pro Reste verblieben, wievil Wachs und unverbrauchte Lichter bei der Kirchen verhannden, sonderlich waß von allerlei *Rindtvieh,* sowohl *Schaffe*, Jemanden verlaßen, und solche Verzeichnis in Beisein unsers Haubtmans und anderer in die Truehen zu den paaren Geldt eingelegt werden soll.

195. Item co po zavření jednoho každého počtu kostelního peněz hotových neb na dluzích v restu pozůstane,[1]) též vosku, svíček nepotřebovaných při kostele se najde, zvláště pak všelijakého dobytka hovězího i ovčího při kom[2]) zůstaví, to ihned s pilností tehdáž poznamenáno, a pořádný inventář toho všeho k penězům hotovým do truhlic zádušních v přítomnosti hejtmana našeho a jinejch lidí osadních složen bejti má.

¹) 1652—73 zde přidáno: „nicméně co se od kalichův, ornátův a jiných k službám božím a kostelu přináležejících věcí,"
²) 1652—73 vloženo „na kterém gruntu"

196. Zu beßerer Verwahrung und Verbeßerung derer Kircheneinkhomben sollen bei allen Kirchen gottsforchtige, frome, treue Leute und guete Wirdt, denen die Einkhommen zu vertrauen, fur die *eltisten Kirchen-Vater* erwöhlt, und die Verordnung bescheen, daß außerhalb ihrer Niemand mit denen Einkhomben zu thuen haben soll.

196. A pro lepší opatření a rozmnožení týchž důchodův zádušních mají lidé pána Boha [se] bojící, upřímní a správní, kterýmž by ta správa svěřena býti mohla, při všech podacích[1]) za starší kostelníky voleni, a při nich to tak nařízeno býti, aby mimo ně žádný jiný žádných důchodův kostelních k sobě nepřijímal a jich se nedotýkal.

¹) 1615 „podacích," 1604, 1616, 1652, 1655 i 1673 mylně „poddaných."

197. Nichts desto weniger obbenannte eltiste Kirchenvätter, nach gethanner ainer sonderlichen gebierlichen Pflicht, sollen alle die Einkhommen und Außgaben verraiten, und die Kirchen in Acht nehmen, auf daß nicht etwo durch ihre Nachlaßigkheit oder Aigennuz ubel und mit Schaden gehaust werde.

197. Však nicméně též starší kostelníci majíce sobě od hejtmana našeho k též správě obzvláštní a náležitou povinnost vydanou, z těch ze všech příjmův a vydání náležitý počet[1]) učiniti, a též záduší tak opatrovati mají, aby skrz nedbanlivost neb jejich vlastní kořist těm zádušim v ničemž ublíženo nic nebylo.

¹) 1652—73 zde vloženo: „v přítomnosti faráře před hejtmanem každoročně"

198. Die *Truhen*, darinen das Gelt ist, sollen mit zwaien guetten Schloßern

198. Mají také truhlice zádušní, v nichž se peníze kostelní skládají, do-

darzue gehorigen Schlußeln verwartt, l an sichern Orten, da kain Schaden ι Feuer oder bosen Leuthen zu fürchten, bleiben.

[1]) 1652—73 „klíči rozdílnými“

brými dvoumi zámky a klíčmi[1]) opatřeny, a od týchž starších kostelníkův v bezpečných místech, kdež by od ohně neb zlých lidí škody vzíti nemohly, chovány býti.

199. Nach Verrichtung der Kirchen-.tung der aine Schlüßel soll denen ·chvattern verbleiben, der ander aber ιerm Haubtman auf das Schloß ge·ickht werden.

199. Po vyřízení jednoho každého počtu kostelního má se jeden klíč od truhlice zádušní za staršími kostelníky zanechati, a druhej na zámek hejtmanu našemu podati.

200. Die Kirchvatter sollen auch ohne rwißen und Bewilligung des Haubtmans ·manden kain Gelt außleihen, noch bst darmit ainichen Hanndel führen.

200. Peněz kostelních starší kostelníci žádnému bez vědomí a dovolení hejtmana našeho rozpůjčovati, ani sami žádných handlův s nimi vésti nemají.

201. Da etwo etlichen *armen Leuthen* ; Vorwißen unsers Haubtmans etwas ı solchem Gelt auf aine gewiße Zeit *ihen* wirdt, solches soll nicht anderst, ι gegen genuegsamber Burgerschaft geιehen, dergestalt, daß ain jeder vom jarlich 4 gr. intereßiern soll.

201. A jestli by kderým potřebným lidem týchž peněz kostelních s dovolením hejtmana našcho do kterého času se zapůjčilo, to se má státi nejinak, nežli proti dostatečnému zaručení, a taky na ten konec, aby jeden každý z každé kopy míš. do roku 4 gr. malý[1]) ouročiti povinen byl.

[1]) „Z každé kopy míš. 4 groše malé“ stojí také 1615 a 1616; „z každé kopy míš. 4 groše .“ 1652—73. (To činí $6^2/_3$ ze sta.)

202. Wievil und was fur aine Summa ßgelihen wird, darauf soll aine orden-:he Verzaichnis in der Truhen gehalten d darein verzaichnet werden, wievil, nn und zu was Notturften Jemanden ches Gelt gelihen, und welche Borgen rumben haften.

202. Co se pak kdy peněz rozpůjčí kostelních, na to má obzvláštní registřík při truhle zádušní držán, a do něho s pilností poznamenáváno býti, jak mnoho se komu týchž peněz a k jaké potřebě půjčí, a kdo se za to rukojmě postavil.

203. Arme Leut, die mit ihnen selbst ueg zu thuen haben, sollen für kaine *rgen* angenomben werden.

203. Lidé potřební a nuzní, kdeří sami sebou dosti činiti mají, za rukojmě přijímáni bejti nemají.

204. Wann nun etlichen unsern derthonen von solchem Gelt gelihen,

204. Nicméně i toho se při tom má šetřiti, jestli by se kdy lidem poddaným

58*

soll man darob sein, dass sie es nicht unnuzlich verthuen, sondern woll und zu denen Notturften, darauf sie es geborgt, anlegen, die Interesse alle Jahr zeitlich abführen, und hernach die Haubt-Summa desto eher widerumb richtig machen.

našim týchž peněz kostelních co rozpůjčilo, aby je ne marně utráceli, než konečně v těch potřebách, na kderé je sobě vymluví a vyjednají, dobře vynakládati, ouroky z nich každého času neb roku časně bez zadržování spravovati, a dáleji i summy jistinné tím spíše oplatiti hleděli.

205. Die Intereße, sovil jarlich einkhombt, sollen die Kirchvatter sowohl alß andere Einkhomen verraiten.

205. Co se ouroku z peněz rozpůjčených každého roku sejde, z těch starší kostelníci tak dobře, jako z jiných důchodův zádušních, pořádný počet učiniti[1]) povinni jsou.

[1]) 1652—73 zde vloženo: „a do register za příjem pokaždé uvozovati.“

206. Von ainer jeden *Khue*, die gemuett wirdt, soll jarlich 1 lb. Wachs oder an Geld sovil, wie man solches auf dem Marckh kaufen mochte, geraicht werden.

206. Z krav zádušních má se každého roku nájmu platiti po jedný libře vosku, anebo na penězích[1]) tak mnoho, zač by ta libra vosku na trhu prodána býti mohla.

[1]) 1652—73 odtud konec článku zní: „jak kde od starodávna na kterém panství a při kterém záduší obyčej neb zvyklost sebou přináší.“

207. Da auch etwas von dem Vieh, welches der Kirchen zuegehorig, bei Jemanden verreckhen wird, das solle der Kirchen zu kainem Schaden sein, sonder selbig, bei welchem das Vieh gemuettet, den Schaden leutten [leiden].

207. A jestli by co téhož dobytka kostelního kdy při kom pomřelo, v tom záduší hynouti nemá, než má ten hospodář, u něhož ten dobytek v nájmu byl, tu škodu sám nésti.

208. Entgegen soll man die Beschaidenhait darinnen brauchen, das Alt-Vieh anwerden, und ain anders frisches, davon mehr Nuz zu gewarten, an dieselbe Stell erkhaufen.

208. Avšak zase proti tomu ta rozšafnost při tom zachována býti má, aby se starý a sešlý dobytek raději časněji odbejval, a jiný mladší dobytek, z kderéhož by se více užitku očekávalo, na to místo zjednal.[1])

[1]) Článek 208 stojí tak také 1615 i 1616, ale schází 1652—73, kdež na jeho místo položen článek nový 208a:

208 a. Nad to nade všeckno má na to hejtman náš obzvláštní pozor míti, aby takoví důchodové všelijací zádušní ztenčováni, a dobytky od gruntův, při kterých zapsány jsou, brány, ani také zbytečné outraty na škodu záduší činěny nebyly.

Von der Schäfferei.

209. Was fur Anzahl Schaff wir bei ainem jeden Mayerhoff. halten werden, darinen soll der *Schaffmaister* seine Zucht auch halten, und den *siebenden Thail des Werts,* wie unser Vieh ist, bei seiner zum Dienst Andrettung mit sich bringen und dem unserigen beisezen.

O dobytku ovčím a ovčácích.[1])

209. Co při kderém[2]) dvoře poplužním ven z forštu[3]) dobytku ovčího chovati dáti račíme,[4]) v tom ve všem počtu mistr ovčák kmen jmíti, a sedmý díl dobytka svého v tom spůsobu a té hodnosti, jak dobytek náš jest, při prvním počátku přistoupení jeho k službě k dobytku našemu přisaditi[5]) má.

[1]) V instrukcích 1652—73 tento oddíl o ovcích a ovčácích postaven jest za oddílem o dvořích poplužních a před oddílem o vinicích, mezi našimi články 124 a 143.

[2]) 1652—73 zde vsuto: „ovčíně neb"

[3]) „ven z forštu" stojí také 1615 a 1616. ale schází 1603 i 1652—73.

[4]) 1652—73 „chovati se může"

[5]) 1652—73 zde vloženo: „a proti tomu také všeho užitku z téhož dobytka sedmý díl užiti."

210. Unsere Schaf, sowoll des Schafmaisters, sollen *gannze Ohren* haben; doch soll ain sonderliches klaines scharfes Eisen gemacht, darmit man den Schafen das rechte *Ohr durchstechen* mechte. Dargegen sollen die Schäffer-Knecht ain jeder die seinigen mit absondern Zeichen ihres Gefallens zeichnen.

210. Dobytek náš i s kmenem mistrův ovčákův našich mají jmíti uši celý. Však nicméně má obzvláštní bystré železko k poznamenání dobytka našeho uděláno, a týmž železkem každému kusu ucho pravé probito býti. Proti čemuž pacholci ovčáčtí jeden každý rozdílným znamením dobytky své, podle vůle a příležitosti jednoho každého, řezáním uší patrné tak znamenati mají, aby od dobytka našeho a kmene ovčákův našich volné rozeznány, a na každý čas s menší prací odděleny býti mohly.[1])

[1]) 1652—73 zde přidáno: „Kteréžto železko v opatrování hejtmana neb purkrabího našeho zůstávati má."

211. Außerhalb des Schafmaisters Schaf konnen oder sollen seine *Knecht* nicht mehr des Viehs halten. allein was einem jedem nach seinem Verdienen und Taugligkhait von unserm Haubtman im Anfang bewilligt worden.

211. Mimo sedmý díl, totiž kmen mistrův, pacholkům ovčáckým více dobytka se chovati nemá, nežli to, co kderému z nich podle správnosti jeho s prvopočátku jich chovati od hejtmana našeho se povolí.[1])

[1]) 1652—73 k tomu připojeno: „a to sebou cedule řezané s nimi zdělané přinášeti budou. Přes to, pokudž by mistr neb pacholek více dobytka buď svého vlastního neb jiného chovati se dopustil. a to se skutečné vynašlo, má ihned nám k ruce dobytek hejtmanu obrátiti. Pakli by se který ovčák neb pacholek toho více dopustil, o všecken jeho dobytek má pokutován býti."

212. Mehr Gesindts, alß die Gelegenhait des Orts und die Zeit erfordert, soll unser Schaffer keineswegs halten.

212. Více čeledi, nežli by té kdy a kde podle příležitosti míst a vejhonův zapotřebí bylo, ovčáci naši pod nižádným vymyšleným spůsobem při sobě chovati nemají.

213. Ihre und des Gesindts *Kost* betreffent, soll unser Haubtman in alweg darob sein, daß anstadt derselben ain gewißes *Deputat* ihnen verordnet werden mochte.

213. Co se stravy ovčákův a jiné čeledi jich dávání dotýče, o to se má hejtman náš všelijak přičiniti, aby z ní sjíti a na jistý deputát, který by ovčáku i na pacholky jeho vydáván býti měl, přivedeno býti mohlo.

214. Damit sie nun hierinen keinen Mangl leiden durffen, soll ainen *jeden Maister* nahendt bei seiner Hutten ein Stuckh *Ackhers*, darauf ungefehr ein halber Strich geseet werden kan, zuegegeben und an ainem gelegenen Orth angewißen werden, welches er ihme umbzeunen und darauf Rueben, Zwiefel und andere Kuchlspeis zu seiner Notturft seen, und also seine beßere Underhaltung haben mocht.

214. A aby v tom[1]) žádného nedostatku netrpěli, protož jednomu každému mistru kus pole blízko od ovčína asi po půl strycha[2]) obilí míry Pražský přidáno a v příležitém místě vykázáno býti má,[3]) aby sobě též místo opletouc, tu mrkve, cibule a jiných zahradních věcí s potřebu nasíti, a tady kuchyni svou snáze tím fedrovati a své náležitý vychování jmíti mohl.

[1]) Namístě „v tom" položeno 1652—73 „ve vychování"
[2]) 1615 a 1616 také tak, ale 1652—73 „asi pod jeden strych"
[3]) Zde 1652—73 končí se článek 214.

215. Das *frisch Pier* fur den Schafmaister und sein Gesind, sovil als sie dessen zu irem Trunckh notturftig, soll auß unserm P[r]auhauß gefolgt werden.

216. Die Maister sollen auch auf [unsere?] Uncosten, welcher ohne Cost dient, allain zwo, welcher aber die Kost hat, aine *Kue* halten.

215. Řídkého piva má se pro mistry a čeládku jich tak mnoho, co k vlastnímu jich trunku zapotřebí jest, z pivováru našeho darmo propouštěti.

216. Krav mistrům ovčákům na píci naší více se chovati nemá, když beze stravy bude, nežli toliko —, a když ke stravě, —.[1])

[1]) Také 1615 a 1616 scházejí počty krav; 1652—73 zní ten článek: „Krav mistrům ovčákům na píci naší, jak kde mnoho dobytka ovčího se chová, při mírnosti a podle dobrého zdání hejtmana našeho chovati se má."

217. Das *Holz* zur Kuchl und Einhaizen soll man in die Notturft fol-

217. Dříví pro kuchyni a topení zimní má se každému mistru na náklad

gen und biß in seine Hutten führen laßen.

náš, co zapotřebí jest, spůsobiti a k chalupám jich přivésti.[1])

[1]) 1652—73 zní ten článek: „Dříví k potřebě a k palivu má se každému mistru na náklad náš, zachovajíc v tom mírnost, způsobiti a k chalupám jich přivézti dáti.“

218. Auf jedes Hundert Schaf soll man aine Kueff Salz geben; doch sollen die Schafmaister den siebenden Taill zu Vermischen darzu geben und auf das Schloß mit sich bringen.

218. Soli má se do roku na sto ovec počítati prostice jedna, k čemuž mistři ovčáci sedmý díl přidati, a týž díl svůj vždy s sebou nahoru na zámek přivésti povinni jsou.[1])

[1]) Článek 218 čte se 1652—73 takto změněn: „Soli pro dobytek ovčí měsíčně má se vydávati na jedno sto kusův dobytka starého po jedné, a jalového po půl čtvrtci; však k tomu ovčák, který kmen má, také sedmý díl soli dávati povinen jest.“

219. Was auch von Salz dem Schafmaister auf die Schaf gegeben wirdt, das soll alßbald in Beisein des Haubtmans oder des Burggrafen mit *Wermutt* und andern Kreuttern vermischt und dem Schafer zugestelt werden. Gleichsfals die Schaffer sollen ir Salz, welches inen auf ihren Thaill zu geben gebürth, auf das Schloß bringen, und in Beisein des Haubtmans oder des Burggrafen mit Wermutt vermischen.

219. Co se kdy soli kderému ovčáku na ovce vydá, to se hned tu nahoře v přítomnosti hejtmana, purkrabí našeho s pelynkou a jiným kořením[1]) v hromadu mísiti, a tak smíšené ovčákům vydávati má.[2]) Nicméně i mistři ovčáci naši sůl svou, kderáž se jim kdy na sedmý jich díl dáti dostane, prve nahoru přivésti, a tu v přítomnosti hejtmana neb purkrabí našeho s pelynkou smísiti mají.

[1]) Tak stojí také 1616; 1615 psáno „s pelynkem a jiným kořením“; ale 1652—73 položeno na to místo jen: „s kořením k tomu přináležejícím.“
[2]) Zde 1652—73 končí se článek 219.

220. Unser Haubtman, sowol der Burggraf, sollen darauf Achtung geben, wann sich die Zeit, die Schaf zu *scherren*, nahet, das die Schaf ain Tag zuvor sauber abgewaschen und hernacher an ainem rainen Orth geschoren werden.

220. Mají také hejtman náš a purkrabě toho s pilností šetřiti, když čas holení[1]) ovec přichází, aby se ovce ten den před tím jakž náleží vypraly, a potomně[2]) v čistotným místě holily.

[1]) Namístě „holení“ postaveno 1652—73 „stříže.“
[2]) Odtud konec článku 220 zní 1652—73: „na druhý den v čistotném místě z nich vlna snímána byla.“

221. Zuvor aber, ehe man zu scheren anfengt, sollen Morgens frue unsere, sowohl des Schafmaisters Schafe in Beisein unsers Haubtmans und des Burggrafen

221. A prve nežli se holiti počnou,[2]) má se ranným jitrem všecek dobytek náš i s kmenem ovčákovým v přítomnosti hejtmana našeho s purkrabím pořádně

gezelt, nicht weit von demselben Orth, wo man sie waschen[1]) will, gelassen, daß keines nirgend anderst wohin wegkombt, sondern allesambt laut der Kerbholzer alda geschoren werden.

[1]) Čti: scheren.

vyčísti, v blízkosti od toho místa, kde se holiti bude, zanechati, a všelijak toho šetřiti, aby toho času žádného dobytka nikam jinam zašikováno nebylo, anobrž ten plnej počet, kderejž ještě podle znění[3]) vrubův kde na živě pozůstává, tu k sholení přišel.[4])

[2]) 1652 „nežli se stříž začne;" 1655 a 1673 „nežli se střížc začne."
[3]) 1652—73 zde vloženo: „register a"
[4]) Namístě posledních slov řečeno 1652—73: „k stříži vyčten byl."

222.* Nach derselben Verrichtung soll alspaldt die Woll in Beisein des Haubtmans und des Burggrafens in die Sackh gethan und an ein sichers Ortt gelegt werden.

222. Po sholení[1]) všech ovec má se také všecka vlna tu hned v přítomnosti hejtmana a purkrabí našeho žokovati, a v bezpečné místo, kdež by škody vzíti nemohla,[2]) odvésti.

[1]) 1652—73 „Po stříži"
[2]) 1652—73 ostatek článku zní: „dodána, a do rejstříku hospodářského za příjem položena býti."

223. Sobald auch Jemanden die Woll verkhauft und abgewogen, soll dem Schafer sein *siebender Taill* gefolgt werden.

223. A co se komu kdy a kde té vlny váží a komu zač prodá, z toho má se jednomu každému mistru díl jeho sedmý hned po zaplacení též vlny bez dalšího zadržování vydávati.

224. Der Haubtman soll auch bei den Schaffmeistern die Anordnung thuen, das sie aufn Frueling, so bald es ohne Schaden sein kan, mit den Schaffen auf dem Felde sein, ihnen die Hirten [Hürden] nach Gelegenhait des Orts. erweitern, und zu Ersparung der Mistfuhren, sonderlich wo die Felder am weitisten gelegen, mit den *Pfarchen* [Pferchen] fortstellen, und also die Felder zu beßern sich befleißen sollen. Und dieweil bei allen Höfen die Felder zimblich guet und fruchtbar, soll man dem Schaffer mit den Pfarchen an einem Orth nicht

224. Má také hejtman náš při ovčácích to tak nařiditi, aby času jarního, což nejspíše beze škody bejti může, s dobytkem na poli stávali, a sobě také lísy podle příležitosti míst a počtu dobytka na každej čas v mírnosti rozšířili, zvláště pak další dědiny ode dvorův pro připoření for hnojných[1]) raději firchem vystávati[2]) a vypravovati hleděli.[3]) A poněvadž při všech dvořích poplužních dědiny dosti mírné ourody[4]) jsou, protož ovčáku na jednom místě s firchem nikdá dáleji dopustiti[5]) se nemá, nežli přes jednu noc, a na zejtří o polednách.[6])

lenger zu bleiben gestatten, alß uber Nacht und Morgens auf Mittag.

[1]) 1652—73 „for s opravou.“ 1615 ostatek té věty schází; 1616 srovnává se v té větě zcela s textem 1604.

[2]) 1652 „s furchem, jak kdy kde toho by potřeba ukazovala, vystavovati;“ 1655 „fürchem, jak kdy kde toho by potřeba ukazovala, vystávati;“ 1673 „fürchem, jak kdy kde toho by potřeba ukazovala, vystaviti.“

[3]) Ostatek článku 224 schází 1652—73. — [4]) 1615 obrody, 1616 ourody. — [5]) 1615 i 1616 správněji „dáleji státi dopustiti“. — [6]) 1615 správněji „dopoledne;“ 1616 „o polednách.“

225. Die Schaff sollen die Knecht jeder Zeit selbst *melchen*, doch darmit aufrichtig hanndlen.

225. Ovce pacholci ovčáčtí po všecky časy se vší pilností sami vydojiti, a v tom se spravedlivě zachovati mají.

226. Von der Schaffmilch solle auch der *siebende Thaill* den Schaffern gehoren, derhalben ihnen in der Wochen ein Tag zu melckhen zulaßen wordten.

226. Mléka ovčího má též sedmej díl ovčákům našim náležeti, a do týhodne jeden den zanechati.[1])

[1]) 1615 psáno srozumitelněji: „jeden den zanechán býti;“ 1616 „do týhodne jednou zanechán býti.“ — Články 225 a 226 scházeji 1652—73. — V instrukcích 1615 a 1616 přidán jest článek 226a, jenž potom přešel také do instrukcí 1652 – 73:

226 a. Na to se také má pilný pozor míti, aby se od ovčáků po dojení *mléko* jinam neustraňovalo, anobrž i za dobré by bylo, aby se od hejtmana vedle uznalé potřeby a příležitosti tolikéž dojivo*) ovčákům v mírných penězích pronajímalo.

*) 1616 mylně: „to letní dojivo.“

227. Zu Ersparung des Heues und ander Fütterung soll man jarlich desto mer von Arbeisen bei unseren Meyerhofen seen laßen. Der Haubtman und der Burggraf sollen auch darzue fleißig zusehen, daß die Futterung vor der Zeit nicht verbraucht werde.

227. Pro přispoření sen a jinejch pící má se hrachu v mírnosti každého roku při dvořích našich poplužních síti dáti. Mají také hejtman a purkrabě náš toho všelijak šetřiti, aby píce na ovčíny svezená dříve času strávena nebyla.

228. Waß nun auf den Winter trachtiger *Schaf eingespert* werden, darnach soll man die Lämer verraitten. Wofern noch vor dem Winter der bemelten Schafe etliche für die Kuchel geschlachtet, *verreckhten* oder *gelde* blieben, solches sollen die Schaffer mit des Küchelmaisters Kerbhölzern, Schafheuten und den gelden Schaffen darthuen.

228. Co se ovec bahnic na zimu zavře, z toho ze všeho počtu mají se jehňata vykázati.[1]) Jestli co bahnic ještě kdy před zimou pro kuchyni se zbije, zemře neb jalových zůstane, to mají ovčáci vruby kuchmistrovými neb kožkami a vykázáním týchž jalových ovec dostatečně provésti.

[1]) Ostatek článku 228 jest 1652—73 postaven o dva články napřed a změněn v tento způsob: Jestli co ovec nevybahněných zemře, neb jalových zůstane: to mají ovčáci s vruby a vykázáním koží, též jalových ovcí, dostatečně provésti.

229. Deßgleichen soll man fleißig aufsehen, da etwan ein Schaff zu zwaien *Lamern* hete, daß die von den Schaffhierten oder ihrem Gesindt [nicht] verruckht und weeggenomben werden.

229. Nicméně i toho se šetřiti má, jestli by kderé ovce po dvou jehňatech jměly, aby ty od ovčákův neb čeledi jich zašikovány nebyly.

230. Was etwo von Schaffen *verreckhen* wirdt, da sollen die Schaffhierten unsern Burggrafen und Schäfer, ehe solches außgezogen wirdt, weisen, nichts destoweniger die Kerbhölzer und Heut zu denen Raittungen aufzuhalten.

230. Co dobytka ovčího kdy a kde umře, to mají ovčáci purkrabí a šafáři našemu prvé, nežli co toho vytáhnou, ukázati, a[1]) nicméně vruby neb kůže, jakž kde čeho za obyčej jest, k odvodu počtu svého schovávati.

[1]) Ostatek zní 1615 takto: „nicméně kůže, co čeho umře, podle obyčeje vroubiti a ku počtu chovati." — 1616 napsán ten článek jako 1604. — 1652—73 článek 230 schází.

231. Die *Schöpsen* soll man nit lenger alß drei Jahr halten; und da etwo der Haubtman zwayjarige mit unserm Nuz anwehren könte, zu Ersparung der Fütterung und Haltung mer trachtiger Schaf, solches kann und mag er woll thuen.

231. Skopcové dáleji[1]) tří let se chovati nemají, anobrž jestli by kdy i dvouletí s užitkem naším prodáni býti mohli, to hejtman náš pro přispoření píce a chování víc ovec bahnic učiniti moci bude.

[1]) Správněji „déleji" 1615 i 1652—73; 1616 má „dáleji."

232. Es sollen auch die *alte Schaf*, die zur Zucht nicht tauglich, auch andere, so grobe Woll haben, zu rechter Zeit verkhauft, und an derer Statt andere zuwegen gebracht werden. Waß dann also, es sei zu welcher Zeit und wohin es wöll, fur Vieh verkhauft wird, oder fur die Kuchen geschlachtet: darauf sollen *Kerbhölzer* mit den Schafhirten gehalten werden.

232. Též se toho šetřiti má, aby po všecky časy ovce starý, který se více k plemeni nehodí, i jiný, na nichž hrubá neodbytná vlna jest, v čas prodány, a hodnější na místo jich chovány byly.[1]) A co tak koliv kdy a kde dobytka se prodá neb pro kuchyni stepe, na to se mají vruby s ovčáky držeti.

[1]) Ostatek článku 232 schází 1652—73. — 1616 vypadnutím několika slov celý článek stal se nesrozumitelným; 1615 srovnává se s 1604.

233. Von dem geschlachten Vieh soll
m Schafmaister ihr gebürender *sieben-*
r Teill auch zuegestellt werden. In
nili auch von den Heutten der siebente
ɪeill von dem geschlachtem, verreckhtem,
wohl verkhauftem Vieh.

233. Z dobytka zbitého má se ovčákům to, co na jich sedmý díl náleží, též propustiti. In simili má se ovčákům jich sedmý díl ze všech koží, kde se toho užívá, kteréž se z dobytka zbitého neb pomřelého kdy kde a po čemkoli uprodají, bez zadržování propustiti.[1]

[1]) Celý článek 233 stojí také 1615 a 1616, ale schází 1652–73.

234. Die Raitungen derenthalben
llen zur Zeit S. Georgen und S. Galli
haltten werden, welchen unser Haubt-
ɪn beiwohnen und Achtung geben soll,
ß die Schafhirten oder ihr Gesind
gen unß kaine Fortel brauchen mügen.
lcher Raitungen sollen Abschriften auch
les halbs Jahr, neben andern Rent- und
traidt-Schreibern-Registern und Rai-
ɪgen, in unser behemisch Cammer-
chhalterei uberschickht werden.

234. Počty ovčácky při času svatého Jiří a svatého Havla drženy býti mají; při čemž hejtman má sám při tom býti, a toho všelijak šetřiti má, aby ovčáci neb čeládka jich proti nám ni žádných fortelův užívati nemohli. Mají také přípisy týchž počtův ovčáckých každého půl léta při jiných registřích a počtech písařův důchodního a obilního do puchalterie komory naší České odsílány býti.[2]

[2]) Článek 234 nachází se tak ve všech instrukcích.

Von dem Holz-Verkhauf auf'n Forst und Hegereuters [illegible].

O forštu [illegible]

[illegible]

[illegible]

234 b. Pročež aby budoucně z toho ze všeho sjíti mohlo, a hejtman náš o všelijakých případných věcech, jak k hospodářství tak také k forštu náležejících a důchodův našich se dotýkajících, vědomost měl, bude povinen každého téhodne při nejmenším jednou na zámek forštmistr k hejtmanu přijeti, správu svou jemu o všem učiniti, s ním se, co by zapotřebí bylo, raditi, registříky lesní přehlídati a je podpisovati.

Článek 234b čte se 1652—73 změněn, a na konci přidán k němu předpis o jagrmistrovi z vynechané částky článku předešlého, v tato slova: „I aby také z nějakých nepříjemných neřádův sjíti mohlo, a hejtman náš o všelijakých věcech k hospodářství a forštu přináležejících, kde se důchodův našich týče, tím lepší vědomost měl, bude povinen forštmistr, tak jakž instrukcí jemu vydaná to sebou přináší, když toho potřeba ukazuje, na zámek náš k hejtmanu přijeti, zprávu svou, co se důchodův a hospodářství při forštu dotýče, činiti, s ním se, co by zapotřebí opatřiti bylo, snášeti, a rejstříky lesní prodaje dříví, aby pořádně s počtem hlavním složeny byly, přehlížeti a společně je podpisovati. — Pokudž by pak náš nejvyšší jagrmistr při forstu něco k napravení potřebu uznal, to podle sobě vydané instrukcí na komoru naši Českou, odkudž jisté nařízení následovati má, přednésti.“

234 c. Více hejtman náš, pokudž co při forstu mezi lidmi, foršty a hajnými něco napraviti potřebu uzná, o to též s forstmistrem rozmluviti, a všecko v dobrý pořádek uvésti má.

1652—73 zní čl. 234c takto: „Národobně hejtman náš, pokudž co při forštu mezi lidmi, foršty a hajnými něco napraviti potřebu uzná, o to též spolu s forštmistrem rozmluviti, a všechno v dobrý řád aby uvedeno bylo, na pozoru míti má.“

V instrukcích 1615, 1616 i 1652—73 položen zde nový zbytečný nápis, jenž se vztahuje k následujícím starým článkům: *Dáleji při forštu a prodávání dříví tento níže psaný řád se zachovati má.*

235. Da etwo an etlichen Orthen das *Holz verkhauft* werden soll, solches soll zuvor durch den Haubtman und Forstmaister in Beisein anderer Geschwornen besichtigt und beratschlagt werden, die [wie] breit und weit ohne Schaden des Forsts solches beschehen möchte; und wofer sie sich derenthalben nicht vergleichen möchten, sollen baide Thail solches auf unß, unsere behemische Cammer, Lannd-Jagermaister, und wer inen in dergleichen Sachen furgestelt wirdt, gelangen laßen und weiterer Anordnung gewertig sein.

235. Co by se kdy a kdekoliv jakého dříví prodati mělo,[1]) to mají hejtman s forštmistrem naším v přítomnosti hajných prvé očitě spatřiti, a to spolu dobře uvážiti, pokud a jak daleko by se to bez ublížení zvěři[2]) dobře trefiti a státi mohlo.

A jestli by se kdy o prodaj a místo sami srovnati nemohli, tehdy z obou stran to na nás,[3]) komoru naši Českou neb toho, koho bychom jim budoucně v té příčině představiti ráčili, vznésti, a odtud dalšího nařízení očekávati má.

[1]) 1652—73 zde vloženo: „anebo pro domácí potřebu porážeti mělo, pokudž by náš nejvyšší jagrmistr dle sobě vydané instrukcí sám přítomen býti nemohl,“

[2]) 1615 též tak. 1652—73 konec té věty zní: „bez ublížení forštu, dadouc nejprvé o tom komoře naší České věděti, k takovému prodaji dříví povoleno býti mohlo.“

[3]) 1652—73 zde vloženo: „a v nebytu našem v království Českém na.“

236. Der *Haubtman* ohn Gegenwart des *Forstmaisters,* sowoll der Forstmaister ohne Beisein und Vorwißens unsers Haubtmans, sollen kein *Holz zu verkhaufen* gestatten, sondern wann etwas an einem oder andern Ort von dergleichen Holz verkhauft werden solte, das es [soll] auß ihrer baider einheliger Mainung in Beisein der Hager und anderer geschworen Persohnen beschehen.

236. Nemá také hejtman náš bez přítomnosti fořštmistrovy ani fořštmistr bez přítomnosti a vědomosti hejtmana našeho dříví žádného dáti prodati, než co se toho kdy a kdekoli prodávati bude, to se má státi z společného snešení v přítomnosti hajných a jiných osob přísežných.[1])

[1]) 1615, 1616 i 1652—73 přidán je zde nový článek 236a:

236 a. Co se pak a jakéhokoliv*) dříví prodá, to se má obzvláštním cejchem k tomu udělaným vycejchovati, a toho šetřiti, aby mimo vycejchování žádný více dříví neporážel.**)

*) 1652 zde vsuto: „většího."

**) 1652—73 namístě „neporážel" psáno „nepodruboval."

237. Auf Porg soll keinem das Holz verkhauft, sondern das paare Geldt in ihrer aller Gegenwart durch den Waldschreiber eingenomben, und in ain sonderlichs *Waldt-Register* mit angehengten Bericht, wievil ainem jeden verkhauft, verzeichnet werden.

237. Na dluh dříví žádného se prodávati nemá, než mají peníze od jednoho každého tu hned při prodaji v přítomnosti jich všech skrze písaře přijímány, a s dostatečnou zprávou, co toho komu prodáno jest, do obzvláštního registříku lesního zapsány býti.

238. Zur Nachrichtung, was Jedweder gekhauft und [aus] den Walden außzuführen hatt, soll dem Forstmaister nach einem jeden Verkhauf ein Abschrift solches Registers zuegestelt werden.

238. Nicméně má se fořštmistru našemu pro vědomost, kdo co zaplatil a z lesův vyvésti má, po každém prodaji přípis toho prodaje neb registříku zanechati.

239. Sonnsten in ander Weeg der Forstmaister, die Forst-Knecht noch Hager sollen das Holz zu verkhauffen, viell weniger Geld darfur nehmen [keine] Macht haben.

239. Jinak fořštmistr náš ani fořštknechti jeho neb hajní žádnému dříví žádného prodávati, mnohem pak méněji peněz za ně žádných přijímati[1]) nemají.

[1]) 1652—73 zde vsuto: „ani jinak odcizovati."

240. Was nun an ainem jeden Geheckh verkhauft wird, das soll zeitlich und biß auf Georgi auf lengst, bei Verlust des Holzes, rein aus denen Walden *auszführen* laßen.

240. Co se kdy v kderým mýtě prodá, to se má časně a nejdéleji do svatého Jiří, pod pokutou ztracení téhož dříví, zcela a zouplna z lesův vyvézti.[1])

[1]) 1652—73 zde přidáno: „leč by dříví velké na obchod neb paseku do jistého času k vymýcení prodáno bylo, a v tom čase sv. Jiří sporáženo a vymýceno býti nemohlo, to má k budoucímu času zimnímu zde necháno býti." — Též přidán jest tu 1652—73 nový článek 240a:

240a. A poněvadž při prodaji dříví jisté výstavky a duby k potřebám rozličným i stromy ovoce nesoucí se zanechávají a vymieňují, protož hejtman náš také na to, aby vymycovány a poráženy nebyly, obzvláštní pozor dáti povinen bude.

241. Wievil auch des Holzes zu unsern Notturften järlich auß dem Forst gelaßen wird, soll der Haubtman darob sein, dass es zeitlich außgefürt, und von dem Rentschreiber in Empfang, als wan es andern Leuthen verkhauft, auch wiederumb in Ausgab genomben, und wir hierdurch von der Nüzung des Forsts Wißenschaft haben möchten.

241. A co se pak všelijakého dříví k potřebám našim každého roku z forštu našeho propustí, na to má týž hejtman náš pilný pozor dáti, aby se též časně z mýt vyvezlo, a od písaře důchodního za příjem, tak jakoby se jiným lidem prodalo, a zase proti tomu za vydání položilo, tak aby o užitku forštu našeho věděti se mohlo.

242. Die Geheckh sollen alle Jahr fein sauber, wie sichs gebüert, außgesaubert und auf unsere Uncosten verpflanzt *[verplankt]* werden, damit mit der Waidt-Menschafft darinen kein Schadt beschehe.

242. Mýta[1]) mají každého roku pěkně, jakž náleží, vyklizeny, a na náklad náš tak ohrazeny bejti, aby se pasením neb jinak na nich škoda státi nemohla.

[1]) 1652—73 zde jest vsuto obmezení: „kde toho potřeba ukazuje"

243. Des Holzes, welches zu Verplanckhung des Gehecks nicht tauglich, sollen sich die Forst-Knecht nicht anmaßen, sondern es soll in unsere Höff und zu unser Notturft, was vonnotten, gefürth und zu unserm Nuz gewendt werden.

243. Kderé se dříví k dalšímu hrazení mýt nehodí, toho se[1]) forštknechti naši ujímati nemají, než má to vše do dvorův našich neb k jiným potřebám našim odvezeno, a k vlastnímu užitku našemu obráceno bejti.

[1]) 1652—73 odtud zní článek 243 takto: „forštmistr, forštové a hajní naši, jak i jiných regalií, totiž čihadel neb chytání ptákův, pálení popelův, též táhnutí smůly i ničehož jiného, co by ke škodě důchodu našemu patřilo, se ujímati a sobě přivlastňovati nemají, nýbrž má to vše k užitku a k dobrému našemu obráceno býti."

244. In simili soll unser Haubtman alles das Holz, welches von dem *Windt* und anderst *gefelt*, alle Jahr zu Notturft des Preuhauß zeitlich aus dennen Wälden außführen laßen, auch auf das Torhauß bedacht sein, auf daß vergebene Uncosten erspart werden möchten.

244. In simili má hejtman náš i všecky vejvratky a jiné větrem poražené dříví[1]) každého roku časně pro potřebu pivovaru našeho[2]) z lesův vyvézti dáti, a hvozd týmž dřívím tak zaopatřiti, aby se tady zbytečných outrat vyvarovati mohlo.

[1]) 1652—73 zde vloženo: „nápodobně vrchy a zlomky."

[2]) Odtud ostatek toho článku zní 1652—73: „na dříví hvozdové a pivovarské zdělati, lesův časně a za dobrých cest vyvézti dáti."

Vom Wildt-Paan und Forstwesen.

245. Nachdem wir, was unsern Wildtpaan und Forstwesen betrüefft, unsern dern Landt-Jagermaister, Forstmaister und Jager haben, die mit ihren sondern structionen versehen, und ihr Aufsehen auf unß, oder wann [wen] wir ihnen für-ellen, haben sollen: so bleibt es dabei, und sollen unser Haubtman und deßen e- und undergebene Officir mit ihnen und in Jagerei-Sachen anders nichts zu sponirn oder zu thuen haben, allain daß sie ihr *Achtung geben*, ob mit solchem ildpaan und Forstweesen unß zu Nuz oder Schaden gehaust wirdet. Und do Haubt-n oder seine Untergebene ain Schaden oder Unordnung spüreten, selbst sehen er mit Grund erführen, oder dass die Benachbarten in unserm Wildtpaan mit gen, Schießen, Holzschlagen, Viehtrib oder dergleichen griffen, das unsere Forster t abstelleten, sondern dissimulirten: so solle Haubtman daßelb unsern Land-germaister, oder da vonnotten, uns selbst zu zeitlicher Wendung alspald erindern d nit verschweigen; im ubrigen aber den Vorstmaistern, Förstern und Jägern in rem Dienst und Verrichtungen zu Haiung unsers Lusts- und Wildpaans alle guete ilff, Beistanndt und Schuz erzaigen.[1])

[1]) Článek 245 nenachází se v instrukci 1604 ani v pozdějších; v ném nedopouští se tmanovi žádná součinnost ve správě lesů, krom udávání zjevných škod; ale do pozdějších instrukcí y postaveny nové články 234a—c, které vznášejí na hejtmana součinnost ve správě lesů vedle dníků lesních, a přidáno drahně podrobných předpisů, kterými měly býti zamezovány rozmanité dy důchodu komorního. — Týmž směrem 1615 a 1616 nesou se nové články 245a—245n:

245a. A jakož se posavád na panstvích našich spůsobem jiných osob z stavův na tcích jejich *pařezný* jinak *sekerný* od každé kopy po několika groších míšenských rozdílné, ně neb více, přijímá, a toho se některé přední osoby ujímají a o ně dělí; i prohlídajíce, každý hejtman i písař polesní při prodaji dříví bejvati a je šacovati pomáhati, při tom ohé neřesti snášeti, dluhové za ně aby k zvyupomínání přišli, o to se starati a na to pozor i, hajní pak tolikéž téměř ustavičné v lesích bejvati, k nim dohlídati, forštmistry a foršty ším dílem zastávati, skrze to své opouštěti musejí a povinni jsou: protož k tomu milostivě volovati ráčíme, aby předně takového pařezného všudy jednostejně od kopy po 4 groších šenských bráno, a potomně to na tři děleno bylo; totiž jeden díl pro hejtmana a písaře lesního, kde by pak žádného polesného nebylo, tehdy pro písaře důchodního neb kdo by li jiný tu práci zastával; druhý díl pro forštmistra a foršty, a třetí pro hajné, †však na rém by panství obzvláštního forštmistra nebylo, dva dílové forštům a hajným†*) společně rozdělení se passiruje.

*) Slova zde mezi křížky postavená scházejí v instrukcích 1652—73, kdež článek přítomný t postaven na samém konci oddílu o lesích.

245b. 'Jestliže by pak takového *dříví větrem svráceného* tak mnoho bylo, že by se pivováru, zámku*) a dvoru nepotřebovalo, [**to má týmž spůsobem, co by ho tak zbývalo**];**)'

od hejtmana a forštmistra s hajnými přísežnými za slušné peníze lidem, jako jiné stojaté nám k ruce prodáváno býti; jinak hejtman, forštmistr, hajní, polesní i forštové ani žádný jiný takového dříví ku potřebě sobě bráti aneb prodávati nemají, nýbrž to vše, zač se koliv prodá, do důchodův našich obráceno***) bejti.

*) Namístě „zámku" psáno 1652 „k hamru," nepochybně jen omylem.
**) Slova tištěná v závorkách čtou se 1616, 1652, 1655 i 1673, ale 1615 jsou omylem vynechána.
***) Konec toho článku zní 1652—73: „a v registra lesní pořádně zapisováno býti má."

245c. V oborách a bažantnicích našich co se koliv všelijakého *ovoce* kterého roku obrodí, to se má,*) zanechajíce téhož částku pro stůl hejtmana a domácí potřebu, k ruce naší speněžiti; a toho se žádný, jakž jsou sobě to předešle forštmistři zosobovali, nemá ujímati**) ani bráti, ovšem pak jiným cizím lidem z ouplatkův česati a vynášeti povolovati nemá.

*) Odtud konec zní 1652—73 krátce: „speněžiti a prodati, a toho se žádný ujímati a sobě přivlastňovati nemá." Stížnost na forštmistry byla tedy vynechána.
**) Odtud konec zní 1616: „a sobě přivlastňovati."

245d. Též co se *trav* přes celý rok v oborách a bažantnicích vzroste, hnojův od zvěři nadělá, ty mají ke dvorům a ovčínům a vinicím našim užívány bejti, [a žádný]*) jich sobě ani dříví v oborách zrostlého přivlastňovati a jich bráti, ovšem pak jiným cizím lidem z ouplatku**) jich vyžinovati***) povolovati nemá.

*) Slova v závorkách tištěná stojí 1616 a 1652—73, ale nikoli 1615.
**) Ostatek zní 1652—73: „k užívání povolovati nemá."
***) 1616 vyžívati.

245e. Co se koliv *luk* všelijakých pro potřebu forštu našeho poseče, tím senem a votavou forštmistr, hajní, forštové ani žádný jiný vládnouti nemají; než hejtman náš s purkrabím mají taková sena na stáje neb do stohův všechny pěkné složiti dáti.

245f. A kdyby potřeba kázala, pro zvěř taková *sena* v rozdílná místa*) rozkládati, to má s vůlí a vědomím hejtmana skrze purkrabího vydáno býti. A kteří lidé taková sena pro zvěř povezou, mají skrze hejtmana neb purkrabího napomenuti bejti, aby taková sena a fůry ne někam jinam postranně, než tu, kdež náleží, dodána a dovezena byla. Jinak forštmistr, forštové, jagrové, hajní ani žádný jiný takové píce na mále ani na mnoze sobě přivlastňovati nemají.

*) 1652—73 zde doloženo: „na stáje."

245g. Též se má toho šetřiti, kde v forštu *trávy hrubé*, čedliny*) a stařiny rostou, aby i ty pro zrost budoucích lepších trav posekány, do stohův sklizeny a pro potřebu zvěři, dvorův i přispoření sen a votav**) mohly zachovány býti.

*) 1615 psáno „hrubě czedliny," 1616 „hrubie czedlyny," v pozdějších instrukcích jen „hrubé."
**) Ostatek 1652—73 zní: „časně usušeny a svezeny byly."

V instrukcích 1652, 1655 a 1673 jest zde vložen nový článek, jejž znamenáme 245gg:

245gg. A jakož také v skutku to se vynachází, že při sekání sen na lukách, kde obory bažantní jsou, sekáči i jiní poddaní *slepice na vejcích sedící* častokráte s mladými berou a škodu činí: protož hejtman náš spolu s forštmistry mají na to obzvláštní pozor dáti, a jak při hajných, tak i dotčených osobách a jiných poddaných a to pod skutečným trestáním, aby

žádná překážka od žádného jim se nedála a mladé k vyvedení a užitku přivedeny býti mohly, zapověděti, a taková místa, kdež slepice sedí, bedlivě zaznamenati, a k nim aby často přihlíženo bylo, nařiditi.

245h. Z strany pastev a docházení dobytka*) do lesův na pastvu,**) kde může bejti bez ublížení forštu, v ta místa dohánění dobytka našeho***) nemá bráněno a zapovídáno býti.†) Než kde by s ublížením forštu našeho,††) v ta místa jak dobytka našeho, tak také lidského doháněti se nemá. A kde i náš dobytek doháněti se moci bude,†††) tu forštmistr, forštové a hajní svého dobytka v ta místa neb jiným z peněz a ouplatkův honiti dopouštěti nemají.

*) Namístě „docházení dobytka" stojí 1652—73: „dohánění dobytka našeho i lidí poddaných k panství našemu přináležejících."

**) Namístě „na pastvu" stojí 1652—73 mylně „na panství."

***) Namístě „dobytka našeho" stojí 1652—73: „dobytkův takových."

†) 1652—73 zde jest přidáno: „nýbrž bez ouplatkův a obtížností lidem poddaným přáno býti."

††) 1652—73 zde se čte o tato slova více: „bylo, a to hejtman s forštmistrem naším vyšetřili a uznali."

†††) Tak psáno 1615 s chybou; 1616 stojí správně: „moci nebude." 1652—73 konec článku jest změněn takto: „moci nebude, méněji forštmistr . . . dopouštěti mají."

245i. *Hajní* nemají od forštmistra voleni a *dosazováni* býti, než společně s hejtmanem, a to ti, kteří by se k tomu hodili, a z chalupníkův na větším díle, kteří by potahův neměli. A ti hajní pod správou hejtmana zůstávati mají.

245j. Jestliže by kterýž hajný co proti povinnosti své učinil, nemá forštmistr na žádného pokutou neb vězením sáhati, než má to na hejtmana vznésti, a hejtman vyslyšíc to [vznešení],*) bude moc míti, takového každého vedle velikosti provinění ztrestati dáti.

*) Slovo „vznešení" stojí 1616 a 1652—73:

V instrukcích 1652—73 položen jest zde nový článek 245jj:

245jj. A jakož k honění a chytání zvěři všelijaké *lidí* zapotřebí jest, protož hejtman náš vezmouce zprávu od forštmistra, jak by kdy a jak mnoho osob k takovému chytání neb honění zvěři potřeboval, bude povinen, lidi poddané obeslati, jako i při týchž poddaných a jedné každé vesnici, obzvláště kdež lesy dubové jsou, aby jistý počet strychův žaludů, an by dle uznání forštmistra bez ujmy a škody vychování černé zvěři to se státi mohlo, pro uspoření obilí zásepního nasbírati a k budoucí potřebě v jistém místě složiti nařiditi povinen bude.

245k. Co se pak koli a kdykoli od nejvyššího jagrmistra našeho neb forštmistrův a jiných k forštu náležejících služebníkův všelijaké zvěři vysoké i černé, větší i menší, též tetřevův, bažantův, korotví i všelijaké pernaté zvěři na tom panství našem zastřelí, neb do tenat polapí a postřílí: to vše má od lidí poddaných našich na vozích i pěších poslích zámeckých neb jiných pro kuchyni i *ke dvoru našemu**) odsíláno, dováženo i donášeno býti.

*) 1652—73 jest přidána zde výminka: „kdybychom v království Českém zůstávati ráčili."

245l. A co se koli kdy toho zastřelí, lapí neb jinak dostane, má forštmistr o tom hejtmanu oznámiti a zejména jmenovati, jaká *zvěř*, kolik kusů, jak velkých anebo co jiného ke dvoru se posílá. A tu hejtman má ihned fůry neb posly, skrze kteréž by taková zvěř buď dovezena neb donešena byla, nařiditi. A při navrácení se for neb poslů, dříve nežli se od toho

platiti bude, [zase od těch, kteří tu zvěř povezou neb ponesou, zprávu vzíti, co jsou vezli neb nosili],*) komu jsou to a kde odvedli, a jaký na to kundšoft mají. Takové kundšofty mají do obzvláštního rejstříku slovo od slova vepsati dáti, a originály forštmistru odvésti.**) Jestliže by pak žádného kundšoftu nepřinesli, o ten se má sám forštmistr starati a pro něj poslati, sice z toho odeslaného odpovídati povinen bude.***) Nicméně do toho rejstříku to se má s pilností zaznamenati, že v ten čas N tento N vozil a nesl zvěřiny tyto N kusy, však kundšaftu, komu ji dodal, nepřinesl.

*) Slova tištěná v závorkách čtou se 1616 i 1652—73, ale 1615 jsou vynechána, patrně omylem.

**) 1652—73 zde jest doloženo: „týž pak rejstřík s podpisem forštmistra k počtu skládati."

***) 1616 předešlá věta zní: „Pakli kdo ponese neb poveze takovou jakou zvěřinu, žádného kundšoftu, komu ji a kam dodal, nepřinese, z toho sám forštmistr odpovídati a takový kundšoft zjednati povinen bude."

245m. A aby ti lidé, kteří takovou zvěřinu voziti neb nositi budou, obmeškáváni nebyli, ráčíme to při dvoře našem nařiditi, aby takoví kundšoftové týmž lidem bez odpornosti a prodlévání*) vydáváni byli.

*) 1652—73 přidáno: „neb daremných zdržování."

245n. Co se pak dotýče jiné pernaté zvěřiny, která se ne v lesích, než při hospodářství na rybnících zdržuje, jako *husí*, *kachen*, *lysek* a těm podobných ptákův: co by se těch koli polapilo neb postřílelo a nám pro kuchyň neb dvůr náš odesláno bylo,*) to vše pro opravu stolu, přichování a uspoření mas jinejch má při zámku zůstávati, stráveno, a ne jinam k rozdávání rozposíláno býti.**)

*) Snad tu má státi: „odesláno nebylo." — **) Článek 245n čte se jenom 1615 a 1616; v instrukcích 1652—73 jest vynechán, a na jeho místě přidán článek nový 245nn:

245nn. Kdež také forštmistr na témž panství obzvláštní *instrukcí*, jak by se chovati, ano i co se hospodářství a odtud pocházejících důchodův dotýče, tak aby týž důchod stenčován nebyl, nýbrž všechno vždycky v dobrém řádu zůstávalo, sobě danou má: pročež on hejtman náš povinen bude na dobrém pozoru míti, aby v těch všech v týž instrukcí forštmistrské k hospodářství patřících obsažených artikulích pokračováno bylo; ke kterémužto cíli bude jemu hejtmanu přípis té instrukcí forštmistrovské od naší komory České vydán.

Von den Züegelhütten.

246. Mit dem Ziegel-Streicher soll alle Zeit ain außgesch[n]itener Zetel gehalten, und darinen außfürlich gemelt werden, wievil ihme von der Arbait allerlei Ziegel, sowoll von Zerhauen des Holzes und Außbrennung der Öffen, zu zallen gebüert.

O cihelně.[1])

246. S cihlářem má na každej čas cedule řezaná držána, a v té vejslovně dostaveno býti, co se jemu od díla kderých cihel platiti, též i od zdělání dříví a vypálení kterejch pecí[2]) dáti má.

[1]) 1615 a 1616 zní ten nadpis také tak, ale 1652—73 jest rozmnožen: *O cihelně a vápenici.*

[2]) 1652—73 zde vloženo: „buď cihel neb vápna."

247. Was für Ziegel auß welchem Ofen außgefüert werden, und widerumb zu welchen unsern Geben aufgewenndt, oder den Leuten verkhauft, darauf soll der Renntschreiber mit dem Ziegel-Streicher ordenliche Kerbhölzer halten und darob sein, dass der Ziegl-Streicher kaine Fortl nicht brauchen kündte.

247. Co se kdy jakejch cihel[1]) z kderé peci vyveze, a kde zase k stavením našim obrátí neb lidem za peníze prodá, na to má písař důchodní s cihlářem pořádný[2]) vruby držeti, a toho při tom tak šetřiti, aby cihlář v tom žádnejch fortelův neužíval.

[1]) 1652—73 zde vsuto: „neb vápna." — [2]) 1652—73 zde vsuto: „partikuláře neb"

248. Da Jemand dem Rentschreiber ain Anzahl Ziegl bezalt, der soll ainen Zettel an den Ziegelstreicher bringen, auf daß er wißen möchte, was fur Anzahl ainem jeden laßen und abführen soll.

248. Kdo co cihel[1]) písaři důchodnímu nahoře zaplatí, tomu má cedulka k cihláři na ten počet vydána a tak psána býti, aby cihlář též rozuměti mohl, co jich kdy komu vyčísti a odtud propouštěti má.

[1]) 1652—73 zde přidáno: „neb vápna"

249. Zu Außbrenung derer Ziegel soll auch zeitlich die Notturft *Holzes* auß unserm Forst oder nach dem Waßer verschafft, mit fleißigem Aufsehen, dass solches nicht entfrembt oder aber durch den Ziegelstreicher und sein Gesind verbrannt werde.

249. Pro vypálení[1]) cihel[2]) má se též časně s potřebu dříví z fořštu našeho spůsobiti, neb[3]) po řece dolů splaviti dáti, a toho při tom tak šetřiti, aby též dříví od cihelny rozkradeno[4]) ani skrz samého cihláře neb čeládku jeho rozebráno neb popáleno nebylo.

[1]) 1604 stojí mylně „Po vyplacení", 1616 „Po vypálení", 1615 i 1652—73 správněji „Pro vypálení" — [2]) 1652—73 zde přidáno „neb vápna" — [3]) 1652—73 zde vloženo: „jak kde příležitost toho ukazuje" — [4]) 1652—73 stojí „od cihelny a vápenice roznášeno"

Před oddílem o cihelně nachází se v instrukcích 1652 a 1655 oddíl nový, jenž jest nadepsán 1652 *O hutech železných*, 1655 *O hamřích a hutech železných*; ten nestojí v instrukcích starších 1603, 1604, 1615, 1616, ani zase v pozdější 1673 (též 1702 chybí). Tento oddíl o železárnách náležel jenom na panství Zbirožské, kdež byly dvoje hamry železné, a na statek Kralodvorský, kdež byly též dvoje hamry; tak stojí v 26. kuse instrukcí, jež r. 1650 od české komory obdržel pan Jindřich Kustoš k visitaci panství Pardubského; Kustoš výslovně poznamenal k tomu ve své zprávě o vykonané visitaci, že na Pardubsku nejsou žádné hamry. Předpisy v tom oddíle obsažené klademe zde s označením 249a—249i:

249a. Na kterém panství našem huti*) železné se nacházejí, buď že se při nich ***šichtmistr*** chová, a do důchodu našeho železo k prodaji i potřebě se dělati dá, aneb že do jistého času která huť se ***pronajala***: tehdy šichtmistru, jak by se chovati měl, instrukcí vydána, a s nájemníkem, na jaký spůsob jemu huti pronajaty jsou, jistý kontrakt od komory naší České

učiněn jest a býti má. I aby šichtmistr i jinší při hutech sloužící ve vší poddané a poslušné pilnosti podle té jemu šichtmistru vydané instrukcí, nájemník pak náležitě podle s ním učiněného kontraktu pokračoval, sluší našemu hejtmanu na to dobrý a bedlivý pozor dáti.

*) V instrukci 1655 piše se *hutí*, *hutem*, *hutech*; v Diviše Čisteckého otisku instrukce 1652 stojí *hutě*, *hutím*, *hutích*, jen v nadpise *hutech*.

249b. Nicméně aby při týchž hutech důchod náš tím lépe zaopatřen byl, kdyby toho potřeba ukazovala, že by se při hutech nové dílo, buďto pec vysoká ke šmelcování železa stavěti, aneb hammer k kování železa, měchy a jiné všelijaké potřeby dělati dáti měly: v tom hejtman náš bez odkladu snesouce se o jistý den s šichtmistrem, mají takové věci, an by nápravy neb obnovení potřebovaly, s řemeslníky, kteří by v tom užíváni býti měli, opatřiti, a jak by jedno neb druhé při skrovném nákladu k napravení přijíti mohlo, to co nejlépe zaopatřiti.

249c. Jakož se i to přitrefuje, že jarního času i jindy při rozvodnění řek a potoků na jezích, splavích a nádržkách veliké škody se stávají, a když se při malosti vody časně nenapraví, tím větší škoda i náklad následuje: pro uvarování a uspoření takového nákladu hejtman náš s šichtmistrem bez odkladu, co k tomu zapotřebí, v to místo svézti, a při menší vodě ihned tu od vody udělanou škodu napraviti dáti má.

249d. I aby také v lesích při sekání a do later skládání dříví, též pálení a vození uhlí, jako i při dobývání a vození rudy železné nic takového, co by na ujmu důchodu našemu bylo, se nečinilo, nýbrž vše, jak v instrukcí šichtmistra [doloženo, se konalo: má hejtman náš, nebezpečíc se vždycky na šichtmistra],*) začasté sám bedlivě dohlídati, na to se vyptati, jak mnoho kterého týhodne dříví se nasekalo, zdaliž tak, jak náleží, látra postavena jsou, jako i jestli uhlíři v pálení, též lidé poddaní, pokudž by koně u hutí chované nebyly, při vození uhlí žádného fortele neužívali; nikoliv toho nedopouštějíc, aby na noc uhlí nakládali, s ním přes noc doma neb někde jinde zůstávali. Jestliže by pak to vynašel, an by některý z nich něčeho takového důchodu našemu na škodu patřícího se dopustil, ten ihned podle zasloužilosti a uznání ztrestán buď.

*) Slova v závorkách tištěná stojí 1655, ale 1652 jsou omylem vynechána.

249e. Mnohdykráte také při hutech železných pouhou nedbanlivostí a nedohlednutím šichtmistra skrze nečasné zaopatření forrotu, jako rudy a dříví na uhlí, obzvláště pak když mistr pecař kštely do vysoké pece nedobře vsadí, tak že majíc pec nejlépe jíti a užitek vydati, pro nedostatek buďto rudy, uhlí aneb že kštely k porušení přicházejí, s velikou škodou *pec se uhasiti* musí; pro uvarování takové škody jest povinnost hejtmana našeho vždycky, zvláště pak kdyby se pec vysoká pustiti měla, na bedlivém pozoru míti, všechny potřeby k často psaným hutem přináležející s šichtmistrem, jestli všeho dostatek jest, shlídnouti, rudu a uhlí časně dáti zaopatřiti a k hutem svésti, tak aby příčinou takového nedostatku nějaká škoda, z níž by hejtman náš spolu s šichtmistrem nám odpovídati musil, nenásledovala.

249f. Jestli by hejtman náš pro opatření jinšího na panství našem hospodářství každého týhodne při hutech býti nemohl, k tomu se přičiniti, tím častěji k nim dohlížeti, a jak mnoho se kterého téhodne železa našmelcovalo neb nakovalo, bedlivě, jak by mu se nejlépe přitrefilo a on toho potřebu uznal, vyšetřiti. Při tom i na to dobrý pozor dáti má, aby jak při vážení železa syrového, tak i ve váhách kovaného žádný fortel buďto od pecaře, hammermistrův neb

misttra užíván nebyl; nýbrž co se koliv železa syrového našmelcuje neb od puchýrny do i dodá a z něho šínův, holí neb k jakým koliv potřebám železa litého neb kovaného na- á, to vše aby šichtmistr pořádně a zouplna do cedule své za příjem uvedl.

249g. A tak vyšetříc to vše hejtman bedlivě, ano také zdaliž šichtmistr *dělníkům* idem při hutech jakkoli pracujícím podle v cedulích položeného vydání náležitě *zaplatil*: ové šichtmistra cedule pro lepší pořádnost, že v nich příjem a vydání náležitě položeno t, hejtman podpisem svým to potvrditi má. Však pokudž by hejtman náš v těch cedulích aký nedostatek neb nepořádnost vynašel, aneb že by šichtmistr po zavření kterékoliv ule, zvláště pak při polouletním počtu zůstalý rest všelijakého forrotu při hutech, to jest vi, uhlí, rudy, železa syrového, kovaného, též peněz po zaplacení všeho, co v cedulích za lání položeno jest, náležitě a zouplna vykázati nemohl: to ihned šichtmistr zapraviti aneb službě sobě poraziti povinen bude. Pakli by to učiniti se zpečoval, má hejtman náš to, tak činiti jest, neprodleně na komoru naši Českou vznésti.

249h. Ačkoli ten spůsob při hutech byl, že šichtmistr sám *železo prodával*, a při tom všelijakého fortele dočiniti mohl; z kteréžto příčiny má hejtman náš to tak naříditi a za- stříti, aby šichtmistr, co se koliv železa každého téhodne naková, takové železo téhož panství, e huti jsou, důchodnímu písaři proti náležité kvitanci odvozoval; on pak písař důchodní vinen bude na to obzvláštní rejstřík držeti, do něho, co kdy jakého železa šichtmistr jemu vede, za příjem, a komu se co též zač odprodá, doložíc zejmena osobu, železo za vydání, níže pak za příjem uvésti, a týž rejstřík při každém polouletním počtu s podpisem hejtmana šeho skládati má.

249i. V příčině prodaje železa má hejtman náš spolu s šichtmistrem buďto s Pražskými o jinými kupci, však jistými, jak by podle příležitosti času nejdráže železo bráti chtěli, louvu učiniti, tu na naši komoru Českou přednésti, a odtud dalšího nařízení očekávati; a mimo bez vědomí komory naší České výšeji sobě nadsazovati, méněji pak poddaným našim dráže z jiným prodávati nemá.

on denen Rainungen und Verwechslung der Grundte.

250. Dieweill auch wegen unfleißiger esehung zu dennen Rainungen und Gra- zen große Zwitracht und schadliche Recht tsprungen, so soll unser Haubtman un- re Underthanen bei allen Gerichten dar- e ernstlich halten, daß sie *alle Sommers* iten und bald nach Pfingsten, da noch rer Feldtarbait halber Gelegenhait gibt, mbentlich die *Rainung sehen*, und die ten denen Jungen Rainstaine und Gra- z, wie weit und brait die Grund dero- lben Herrschaft mit den Benachtbarten

O mezech, směnách a profrejmarčení gruntův.

250. A poněvadž pro nedbanlivé do- hlídání k mezem a hranicem časem velicí odporové i škodliví soudové povstávají, protož hejtman náš lidi poddaný naše při všech rychtách k tomu skutečně přidržeti má, aby každého roku času letního hned brzy po Svatém Duše, pokudž pro jiná díla ještě k tomu prázdnost mají, všickni pospolu a všecky meze obcházeli, a starší mladším mezníky a hranice, pokud a jak daleko gruntové panství našeho[1]) s okol- ními sousedy mezují, ukazovali, a tu do-

granizen, weisen, und außfürlichen Bericht thuen sollen, was sie von ihren Eltern und Vorfahren darvon gehört, undt wie mann derer Grund daran biß dato genoßen.

statečnou správu učinili, co jsou oni od svejch starších a předkův o týchž mezech též sami slejchali, a jakým spůsobem jsou se tíž gruntové při týchž mezech až posavad užívali.[2])

[1]) 1615 zde doloženo; „Křivoklátského;" 1616 „Kralodvorského, Točnického a Zbirovského."
[2]) 1652—73 zde přidáno: „Však má hejtman náš rychty a vesnice k tomu tak rozděliti, aby ti v těch místech, jimž by nejbližší byli, takové meze přehlíželi."

251. Und da es befunden wirdt, daß Jemand auß den Benachtbarten, es sei Herrn, Ritterstandts oder auß denen Stetten, in unsere Grund sich *eintringen* wolte: so soll sich unser Haubtman alßbald dahin verfuegen, solches in Augenschein nemben, und waß er derenthalben von alten Leuthen fur ain Bericht einziehen wird, solches auch [auf] unsere behaimische Cammer mit seinem Guetachten gelangen laßen, und darzue sich gefast machen, wofer der Stritt ohne Recht nicht kundt verglichen werden, daß wir solches alzeit genuegsamb darthuen möchten. Daßelben [Deshalben?] zue beßerer Nachrichtung, was unsern Unterthannen bewust, soll unser Haubtman zuvor ihren Bericht ordentlich verzaichnen, und zu weiterer Beratschlagung auf die behamische Cammer uberschickhen.

251. A jestli by se co toho našlo, že by kdo z okolních sousedův, buďto stavu panského, rytířského neb městského, kdy a kde v grunty naše nespravedlivě se vkládati chtěli, tehdy hejtman náš bez meškání na to sám vyjeti, a to, oč jest činiti, všecko bedlivě očitě spatřiti má, a jakouž tu od lidí starých o týchž místech zprávu vezme, to vše má komoře naší České podle dobrého zdání svého bez dalšího odkladu v známost uvésti, a k tomu se tak přičiniti a přihotoviti, pokudž by ten takový odpor bez soudův porovnán bejti nemohl, abychom ta místa na každej čas čím provésti měli. A pro lepší pak vyrozumění tomu, čeho lidé poddaní naši kde v čem povědomi jsou, má hejtman náš zprávy jich prve v pořádné poznamenání uvésti, a k časnému uvážení na komoru naši Českou odeslati.

252. Wierd auch befunden, daß etliche Leuth, die zeugen sollen, betagt und zimblich von Jahren weren: die sollen zeitlich fur dem Todt (vermug des Rechten) verfürth, daß kunftig ihre Zeugnüs nach der Verneurung zum Rechten paßiert mechte werden.

252. Našlo-li by se to také, žeby tu někteří lidé, kteří by o čem svědčiti měli, již hrubě sešlí byli: ty časně pro smrt, jakž za právo jest, k svědomí tak zavedeni bejti mají, aby potomně ta jejich svědomí po obnovení[1]) ku právu postačiti mohly.[2])

[1]) Namístě „po obnovení" čte se 1652—73 „při obnovování mezi aneb"
[2]) 1652—73 následuje nový článek 252a:
252a. Má také hejtman náš každého roku na panství lesy a jiná místa, tolikéž hranice,

aby mezníky a hraničnými kmeny nikoliv hýbáno nebylo, ale aby v svých místech a mezích nepohnuty zůstávaly, spolu s forštmistrem naším, polesným, purkrabím, písaři a poddanými*) prohlížeti a projížděti, a to tak opatřiti, aby ve všem dle znění této instrukcí pokračováno bylo.

*) „poddanými“ stojí 1652, „pojezdným“ nejspíš správněji 1655 a 1673.

Der Beschluesz.

253. Und dieweil wegen allerlei Zufall, die mit der Zeit zu Veränderung khommen, alleß zu Versehung einer jeden Herrschaft gehörig specificirt und mit Nahmen in die Instruction nit khan inserirt werden, und in diesem Fall am Fleiß deß Haubtmanß viel gelegen: derowegen soll unser Haubtman seinem höchsten Vermugen nach in alweeg darob sein, dass die Schaden verhüttet, die Nuzungen und Einkhomben aber gemert werden.

254. Und da er etwa aine *Besserung ohne Schaden* und Bedrengnuß *unserer Underthanen* anrichten khönte: solches soll er zwar jeder Zeit unß oder unserer behemischen Cammer mit seinem Guettachten berichten; und sonst in allem Andern, waß hierinen nit begriffen, alß ainem getreuen, fleissigen Diener geburt, sich verhalten. Wie wir dann von allen andern ime zugegebnen Personen khain Zweifel tragen, daß sie alleß, waß getreuen Underthanen und Diener irer Pflicht nach zu thun geburet, treulich, aufrichtig und vorsichtig [thun?] werden.

Závěrek.

253. A poněvadž pro rozličnost a množství jiných případností, kderýž časem na díle k proměnám přicházejí, všecky věci k spravování jednoho každého panství náležející vysloveny a zejména do instrukcí postaveny bejti nemohou, a v té příčině mnoho na správnosti a pilnosti hejtmanův a jinejch správcův záleží: protož má hejtman náš podle nejvyšší možnosti své k tomu se tak snažiti, aby se škody naše ve všech místech časně předcházely, užitkové pak a důchodové ve všem rozmnožovati hleděli.

254. A jest-li by kdy v čem jaké polepšení poznali, kderéž by slušnými prostředky a mírným nákladem, bez ublížení chudejch lidí poddanejch našich, k zvelebení téhož panství a pro naše dobré tu přivedeno bejti mohlo: to má každého času nám neb[1]) radám komory naší České s dostatečnou zprávou a dobrým zdáním svým prve v známost uvésti; a i ve všem jiným, co v této instrukcí světle dostaveno není a kdy dáleji by připadlo, jako věrný a pilnej služebník se chovati. Jakož pak o jeho i těch všech jemu na pomoc přidanejch osobách věrnosti a pilnosti, že to všecko, což věrným poddaným a služebníkům z povinnosti zachovati náleží, věrně a upřímně a bedlivě rozšafně vykonávati budou, pochybovati neráčíme.

[1]) 1652 a 1655 zde vsuto „presidentu a“, 1673 „presidentu, vicepresidentu a“

255. Jedoch behalten wir unnß zuvor, diese Instruction zu mehren, mindern, veranndern, unserm Gefallen und Notturft nach, auch Gelegenhait unserer Herrschaft. Und ist also in allem, wie obstehet, unser ꝛc.

255. Však sobě toho v moci zanecháváme, tuto instrukcí zvětšiti neb zmenšiti, zjinačiti neb docela složiti, podle libosti naší, potřeby a příležitosti téhož panství našeho.[1]) A na tom na všem jistá a konečná vůle naše císařská se naplní. Dán na hradě našem Pražském[2]) ꝛc.

[1]) Zde se končí exemplář instrukce Křivoklátské, kterou označujeme přibližným letopočtem 1615. — V instrukcích 1652, 1655, 1673 a 1702 připojen jest na tomto místě ještě tento dodavek:

S tímto dalším milostivým nařízením a poručením, aby jak nynější, tak i budoucí každý hejtman při odstoupení svém od správy hejtmanské toho panství tento originál instrukcí naší, též vyměření a všelijakých hospodářských zpráv při kanceláři zámecké, s jinými listy posilacími, zprávami, relacími, smlouvami, zápisy a jinými všelijakými potřebnými poručeními, (krom těch, které k počtům přikládati přináleží), a jinými pamětmi panství našeho a povinností jeho hejtmana i jiných officírův se dotýkajícími, budoucímu hejtmanu neb náměstku svému pořádně odevzdal, a při zámku, uvedouc to vše v pořádný inventář, zanechati povinen byl. A na tom na všem jistá a konečná vůle naše císařská a královská se naplní.

[2]) Instrukce Kralodvorská 1616 zde má ještě datum, podpisy a přídavek Škretův:

v středu den sv. Václava dědice českého, leta Páně tisícího šestistého šestnáctého, a království našich Římského pátého, Uherského osmého, a Českého šestého.

Matthyass. — Ad mandatum Sacrae Caesareae Regiaeque Majestatis proprium

Vilém Slavata. — Frydrych z Talmberka.

Danyel Škreta.

NB. Jeho Mt Císařská, pán náš nejmilostivější, ráčí také milostivě chtíti a o tom poroučeti, aby jak nejmenší [čti: nynější] tak budoucí každý hejtman při odstoupení svém od správy tohoto panství ten originál instrukcí, té[ž] vyměření viktualního, při kanceláři zámecké s jinými listy poselacími, zprávami, relacími, smluvami a jinými všelijakými potřebnými poručeními a pamětmi, věcí JMCské a povinností jeho se dotýkajícími, budoucímu hejtmanu neb náměstku svému pořádně odevzdati a zanechati povinen byl. D. Škreta.

Datum a podpisy čtou se na instrukci Pardubické z 21. října 1652 takto:

Dán na hradě našem Pražském dvacátého prvního dne měsíce října, léta Páně tisícího šestistého padesátého druhého, a království našich Římského šestnáctého, Uherského dvacátého sedmého, a Českého dvacátého pátého.

L. S. — Vilím Albrecht z Kolovrat

Aleš Vratislav z Mitrovic

Na instrukci Křivoklátské ze 7. srpna 1655:

Datum na hradě našem Pražském sedmého dne měsíce srpna, leta Páně tisícího šestistého padesátého pátého, a království našich Římského devatenáctého, Uherského třicátého, a Českého dvacátého osmého. — Vilém Albrecht z Kolovrat

L. S. — Aleš Vratislav z Mitrovic

Na instrukci Pardubické z 2. října 1673:

Dán na hradě našem Pražském 2. Octobris leta Páně 1673, a království našich Římho šestnáctého, Uherského devatenáctého, a Českého osmnáctého.

L. S. Jan František hrabě z Vrtby
Wentzl Karel Čabelický
S. Müller

Vyjma instrukci Kralodvorskou 1616, jinde všude schází podpis císaře, z jehož královské i České komora Česká tu instrukci vydávala.

V opise Pardubické instrukce z 3. října 1702 naopak scházejí podpisy komorní, ale přidán pis císaře, možná že jenom od opisovače:

Datum na hradě našem Pražském třetího dne měsíce října leta Páně tisícího sedmiιo druhého, a království našich Římského čtyrycátého pátého, Uherského čtyrycátého ιého, a Českého čtyrycátého sedmého.

Leopold. L. S.

158.

1604, 18. ledna: Svatební smlouva dědice rychty Cerekvické u Litomyšle, a kterak později uvázal se v dědictví své.

Ze smluvní knihy města Litomyšle, nyní v museu Litomyšlském, vytaženy jsou následující tři zápisy, jež spolu souvisí: 1. Martin, syn nebožtíka Jiříka rychtáře dědičného v Cerekvici (na panství Litomyšlském mezi Litomyšlí a Mýtem Vysokým) béře si k manželství Kateřinu dceru Václava Kmenta rychtáře ve vsi Radiměři (Rothmühl na panství města Poličky u samých hranic moravských). Ježto ženich Martin byl nezletilý, hospodařil na rychtě Cerekvické zatím jeho otčím Pavel Kavka. — 2. Po roce když Martin došel let, otčím Pavel prodléval postoupiti mu rychtu Cerekvickou, ale jest k tomu připuzen. — 3. Potom Martin ujal rychtu od otčíma se závazkem, že rychta nemá vyjíti z rodu. — První zápis otištěn jest zde celý, ostatní dva u výtahu.

1. Leta 1604 v neděli před památkou sv. Pavla obrácení [18. ledna] stala se smlouva svadební přátelská celá dokonalá mezi poctivým mládencem Martinem synem neb. Jiříka rychtáře Cerekvického a přátely jeho strany jedné, a poctivou pannou Kateřinou dcerkou Václava Kmenta rychtáře Radiměřského a přátely jich z obou stran dožádaných [sic], a to taková: Jakož jest poctivý mládenec Martin rychtář Cerekvický vyžádal skrze dobrý pány a přátely na panu Václavovi rychtáři Radiměřském dcerku jeho k stavu sv. manželství, ale však na takový spůsob jest se skrze přítele svého slyšeti dal, že ji k sobě přijímá do statečku toho, kterýž jemu po neb. otci jeho zůstává, za plnomocnou hospodyni podle sebe tímto spůsobem, že pan Pavel votčím jeho na tej rychtě byt svůj jmíti má do dne a do roka, a po témž roce má Pavel votčím Martinovi synu svému tu rychtu ustoupiti tak v celosti se všemi nábytky a hospodářstvím, jak po neb. Jiříkovi rychtáři zanecháno. A pakli by Pán Bůh všemohoucí téhož Martina skrze časnou smrt z tohoto světa sníti ráčil dříve nežli v roce, má Kateřina manželka jeho z toho statku její věno, totižto 300 kop m., vzíti a jí vydáno býti. A pakliž by jim Pán Bůh spolu zdraví popříti ráčil, a spolu toho roku přetrvali, má Kateřina podle Martina manžela jejího v témž statku mocnou hospodyní zůstati a od ničeho oddělena nebýti. Týmž spůsobem Václav rychtář Radimiřský připovídá, když by Pán Bůh všemohoucí Kateřinu dcerku jeho prostředkem smrti z tohoto světa povolati ráčil dříve roku anebo po roce, což jí koliv podlí jiných nápadníků po smrti jeho náležitého bude, nad tím Martin zeť jeho dědicem a mocným nápadníkem býti jmá. I poněvadž jsme všickni pod pádem božím smrtedlní, dali jsme tyto smlouvy svadební ve dvě cedule řezané a v jedna slova psané napsati: kteroužto ceduli jedna každá strana

jednu jmíti mají. Při té smlouvě jsou byly [s] strany Martinovy osoby zejmena tyto: .. Pavel votčím jeho toho času rychtář v Církvici, rychtář Jan Němčický, Václav Vávrů z Němčic, Václav Wassparn [?] z Sedlišt, Jan Šnejdéř z Litomyšle. A s strany Kateřiny jsou byli: Stanislav Radiméřský písař radní z města Bystrýho, Jan mlynář, Prokop Nejmejstr [?], Jakub kovář, Prokop Radiméřský, Urban řezník z Radiměře, Jan masař z Osíka, Jiřík Kment ze vsi [?]. — (Fol. 150a)

2. **Nařízení a vyměření mezi Martinem synem někdy Jiříka rychtáře Cerekvického původem s jedné, a Pavlem Kavkou otčímem jeho a nynějším rychtářem v té vsi Cerekvici. 1605 v pondělí masopustní [21. února] Martin ve spisu na zámku Litomyšli vznesl proti Pavlovi otčímu, aby mu postoupil rychty Cerekvické, ponévadž již má leta přirozená, oženil se s Kateřinou, zdětivše se již s ní, dovolává se smlouvy svadební stalé 1604 v neděli před obrácením sv. Pavla, též inventáře a smlouvy učiněné 1595 v pondělí po sv. Trojici. Pavel Kavka odpovídá, že mu chce postoupiti té rychty v podzim příští, když na ozim zaseje. Po uvážení toho tak jest Pavlovi Kavkovi námi a urozeným panem Jiříkem Fridlem z Tatenic písařem důchodním, p. Markem Landškrounským purkrabím na Litomyšli jakožto správci panství Litomyšlského, a k tomu dožádaných [sic] p. Václavem Charvátem primatorem, Jiříkem Housenkou, Janem Zlatníkovým z konšel, Janem Smetanou písařem starším radním, p. Janem Charvátem rychtářem městským, vše měšťany města Litomyšle, vyměřeno i poručeno, aby Pavel Kavka Martinovi pastorku svému rychtu postoupil na den sv. Jiří prv příští [23. dubna 1605, bez odporův a všelikého zaměstknání. — (Fol. 148 b.)**

3. **Šacunk rychty Cerekvické Martinovi synu neb. Jiříka rychtáře Cerekvického: 1605 v pátek sv. Martina [11. listopadu]. v přítomnosti [v Cerekvici, p. Jiříka Fridle písaře důchodního a mnohých osob z Litomyšle i ze vsí, Martin koupil rychtu jakožto dědictví své tak, jak dříve Pavlovi Kavkovi a manželce jeho Maruši matce Martinově postoupena byla, v 1000 kop m.: Martin si z toho srazí svůj díl. matce zavdá 60 kop m. na dvakrát, spláceti počne při Třech Králích 1607 při soudech každoročně po 25 kopách m., dá výbavu bratrovi Ondřejovi; a kdyby Martin rychtu prodati chtěl, má ji prodati bratrovi Ondrovi nebo sestře nebo matce Maruši se vším příslušenstvím a v týchž výminkách. „a ta vejminka aby na časy budoucí a věčné zůstávala, že ta rychta žádnému jinému, než dědicům a krevním přátelům, nic vejše a dráželi, s týmiž přídavky, svršky a nábytky prodávána býti nemá." — (Fol. 164b.)**

159.

Výtah z instrukce dané 12. května 1604 vrchnímu hejtmanovi nad komorními statky v Čechách.

Rudolf &c. Instruction und Ordnung auf den gestrengen unsern getreuen lieben **Sigmunden** *Miesitzek von Weyschkau*, als den wir zu unserm Oberhauptmann **auf unsern** eigenthumblichen Herrschaften im Königreich Beheimb zu. vorgenommen **und verordnet**, welchermassen er dieselbe regieren und versehen soll.

Und nachdem wir ermeldter unserer Herrschaften die Zeit hero bei allen **denen von Jahr zu** Jahren angerichten Besserungen, darauf uns dann nit wenig gangen,

bei weitem nit soviel zum Überschuss genossen, als nach Gelegenheit derselben ansehnlichen Herrschaften beschehen, und etliche aus denselben dieser Zeit viel Wenigeres, als etwo bei den vorigen Inhabern ertragen hätten sollen; welches nit allein dahero erfolget, dass *bei den Wirthschaften übel zugesehen*, der Eigennutz bei etlichen Amtleuten mehr als unser beliebet und in Acht genomben, die Bevorständ von den Rentschreibern hinterhalten, dadurch böse Rest und Schulden gemacht, und also nit allerdings zum besten gehaust. Zu Abstellung nun solcher Unrichtigkeiten, und wie nit allein die Einkommen bei unsern Herrschaften zu etwas erspriesslicheren Genuss gemehrt, sondern auch die Ausgaben umb soviel muglich ohne Abbruch der Wirthschaften geringert, und allerseits gute Haushaltung angestellet werde: so soll unser Oberhauptmann solche unsere eigenthumbliche Herrschaften mit allen deren Zugehörungen, Amt- und Dienstleuten in sein *Inspection* in Befelich haben, dieselbe in guter Ordnung halten und regieren, und die Sachen dahin dirigiren und richten, damit wir solcher unserer Herrschaften ein mehreres, als bishero beschehen, soviel möglich geniessen möchten.

1. Und erstlich befinden wir ein hohe Nothdurft sein, dass die *Urbari* oder Grundbücher auf einer und der andern Herrschaft, nach welchen die Zins und andere Nutzungen eingenomben und gehalten, jetzo im Anfang und dann künftig wo nit jährlich, doch zum wenigsten im andern Jahr, gegen den beschehen Verpesserungen sowohl an unsern eigenthumblichen Gründen, als der Unterthanen Diensten ersehen und *erneuert*, insonderheit aber auf die Unterthanen, so an unsern Wälden und Forst sitzen, fleissig Achtung gegeben, derselben Grund, so oft es vonnöthen, ausgemessen und gesehen werd, ob nit uber dasjenig, damit sie im Grundbuch liegen, in dieselben unsere Wäld mehrers einrathen, oder sonsten unsere Grund zu sich ziehen, damit ihnen dasselbe nit verstattet, oder je im Fall uns bei denselben entzogenen Gründen nicht etwo ein sonderer Nutz anzurichten, doch zum wenigsten ein Zins darauf geschlagen, und also unsere Güld und Einkommen gemehrt werden.

2. [Vrchnímu hejtmanovi nyní se doručuje opis instrukce vydané hejtmanům na panstvích, aby naléhal na její plnění.]

3. [Každý důchodní (Rentschreiber) a podobný úředník měj rukojmě (Purgschaft)]. Er Oberhauptmann soll auch sein fleissig Aufachtung haben, damit dergleichen Purgschaften, so nur auf ein Jahr gestellt sein, vor Ausgang desselben jederzeit wieder erneuert, oder bei denen, do die Pürgen abgestorben, andere vermögende an ihre Statt gesetzt werden.

4. [Jakož hejtmané a důchodní písaři 6 neděl po sv. Janu i po sv. Havlu vždy mají míti dokonané *účty půlletní*, vrchní hejtman po těch 6 nedělích spolu s osobami od komory jemu z puchalterie přidanými jezdi po panstvích a zkoumej účty,

též zdali úředníci neberou více deputátu, než jim jest vykázáno. Též každého čtvrt leta mají dávati jemu soupisy příjmů a výdajů minulých i zásob přítomných.]

5. [Vrchní hejtman hleď, nebylo-li by někde slušno zmenšiti počet úředníků a služebníků, koňů, psů.]

6. [*Ohledávaj* sýpky a sklepy, jsou-li v nich zásoby v účtech vykazované. Dotazuj se, neprodáváno-li dráže, než v oučtech stojí.]

7. [Hotovost zbývající po půlletních účtech budiž hned odvozována tam, kam nařízeno, což zvláště v Pardubicích se dosud nedělo.]

8. [Hejtmané dělejte též předchozí půlletní rozpočty výdajů a příjmů. Bývejte při nasazování *rybníků*, aby žádný nezůstal prázden, zvlášť] bei der Herrschaft Pardubitz, Chlumetz und Podiebrad, da es die Mennig der Teucht hat. Nachdem auch bishero fürkommen, dass oftmals die Teucht zufleiss öd und leer gelassen, da sie doch wohl mit Fischen besetzt werden kunnen, und allein ob der Hauptleut Eigennutz willen besäet worden sein sollen: so soll unser Oberhauptmann sein fleissig Aufachtung haben und verordnen, welche unbesambte [sic] Teucht mit Getreid angesäet, dass die Nutzung davon gar nit dem Hauptmann oder jemand andern, sondern allein uns zu Gutem gebührlich verreit werden. Und weil wir bishero die Fisch zu unserer Hofnothdurft von denen in doppeltem Werth kaufen und bezahlen müssen, die sie bei unsern Teuchten umb halbes Geld erkaufen, [ťeda ať při některém blízkém ku Praze rybníce drží se dostatek ryb pro potřebu dvora, za které Hofzahlmeister plať tolik, jako překupník.]

9. Und nachdem auch wohl beschehen mochte, dass die Haupt- und andere *Amtleut* auf ermeldten Herrschaften das Treid, Fisch, Woll und anderes selbst in einem schlechten Geld annehmen, und hernach zu ihrer Gelegenheit, wann es am guldigsten, erst *verkaufen* möchten. [to ať se neděje, leč k užitku císařovu.]

10. Nachdem auch alle Victualien alhie zu Prag, so wir zu unserer eignen Kuchel und Stall-Nothdurft bedürftig, in hohem Werth, welche zu Zeiten mit doppeltem Geld auf dem Markt täglich erkauft werden müssen, [ťeda ať vrchní hejtman s hejtmany o to se uradí, jak kdy co odkud by se z panství mohlo snadno dovézti do Prahy a kupovati pro potřebu dvorskou ku pí drubež zvěř.]

11. Und dann so wird auch gedachter unser Oberhauptmann aus unserer Hauptleut Instruction befinden, warumben ihnen auferlegt, neben ihren Rechnungen allweg sondere Waizenregister einzulegen. Welchem aber bishero nit nachkommen, auch wie es fürgebracht, in etlichen unseren Herrschaften mit den Waizengetraiden nit allerdings gute Ordnung und Richtigkeit gehalten worden sein soll. Derhalben soll unser Oberhauptmann in allen unseren Herrschaften gute endliche Anordnung und Verschaffung thun, auf dass es mit gedachten Waizengetraiden anders [illegible]

gendergestalt gehalten werde: Als nämlich, dass alle solche Gründ-Waisengelder jährlich in den *Rechtstagen*, wann die dazu gehörigen Unterthanen versamblet sein, nach Ausweisung der Grundbücher vor Richter und Schöppen erlegt, auch ein jeden mündigen Waisen, wem das gebührt, do er dessen begehrt, auch zu seinem Besten bedürftig ist, zugestellt und ordentlich in die Bücher eingeschrieben. Was aber *unerwachsene Waisen* oder andere betrifft, die nit gegenwärtig wären, denselben ihr Gebührnuss, wie solches von ein jederm Grund insonderheit erlegt, mit Fleiss aufbehalten, und darzu ein kleines Zettel mit dem Jahr und Tag, auch von wannen dasselbe gebracht und welchem Waisen es zugehört, gebunden und verzeichnet, dasselbe auch mit einer sondern Nummer oder Nota die Sach mit dem Zettel vergleiche, in das Waisenbuch eingeschrieben, damit eins und anders, do sich künftig ein Waise finden würde, der sein Gerechtigkeit haben wollte, desto leichter ausgesucht werden [könne]. Und wann alsdann die Erleg- und Empfahung solcher Grundgelder verrichtet und in das Waisenbuch verzeichnet ist, folgends darauf die *Truhen durch die Richter*, welche die Schlüssel darzu haben, in Gegenwurt unsers Hauptmanns und Rentschreibers aufgesperrt, das Geld hineingelegt, und fleissig wiederumb beschlossen; die Truhen aber durch den Hauptmann in Verwahrung genommen und auf unsern Schloss behalten. Und wann hernach einem sein Gerechtigkeit herausgegeben, die Richter und Schöppen des Orts mit den Schlüsseln darzu erfordert, und wem wann und was gefolget, in das Waisenbuch verzeichnet, und also dabei die Nothdurft fürgesehen, dass solches jederzeit ohne Verkurzung der Waisengerechtigkeit gehandlet, auch alle ordentliche Auszüge aus dem Waisenbuch jeder Dorfschaft, wie viel derer Gelder durch wen, auch welchem Waisen auf jeder Herrschaft erlegt. Daneben auch ein Verzeichnuss, welcher Wirth oder Waise und welches Jahrs *mit Tod abgangen*, wie viel der Waisen und des Guts nach ihme verblieben, sowohl was für Anfäll nach den verstorbenen Unterthanen zu welcher Zeit an uns gefallen, und was welchem Waisen an seiner Gerechtigkeit hinausgegeben, von jedem Hauptmann zu Handen sein, unsers Oberhauptmanns, uberschickt werde. Welche ferner durch ihne ubersehen, und do er Mängel oder Unrichtigkeit dabei befindet, alsbald gebührliche Abstellung gethan, und an uns oder unsere beheimische Kammer gelangt werden soll.

12. Es soll auch unser Oberhauptmann diese Verordnung dabei thun, dass weder er Hauptmann, Rentschreiber oder jemand anders für sich selbst, ausser unser oder unser beheimische Kammer austruckliche Verordnung und Vorwissen, weder wenig noch viel *aus der Waisentruhen entlehne*. Desgleichen auch wann er die Verzeichnuss, wie obstehet, zu Handen bekommen, daraus zu nehmen, was an solchen Waisengeldern in der Cassa sein soll, bisweilen die Richter und Schöppen, so die Schlüssel haben, zu sich erfordern lassen, und die Truhen selbst visitiren

und sehen, ob und wie sie sich mit den Waisenregistern vergleichen, oder sonst andere Bedenken darbei erzeigen möchten.

13. Dabei soll er auch sein fleissig Erkundigung und Aufmerken haben, ob und was uns innerhalb der nächst verflossenen zehen Jahr an allerlei *Fälligkeiten* von den verstorbenen und verloffenen Waisen heimbgefallen, und wohin dieselben verwendt und verreit worden. Und do sich dergleichen von den vergangenen Jahren befinde oder künftig begeben thät, dass uns solches gebührlich verreit, und nichts hinterhalten noch verschwiegen werde.

14. [Hejtmané ať neosazují sami *far predikanty*, ale uprázdnění ať ohlašují arcibiskupovi.]

15. [Kde vrchní hejtman shledá něco těžkého k nápravě, o to ať se obrátí] an uns, oder in unserm Abwesen an unsere beheimische Kammer, darauf er sein Respect und Aufsehen nach uns haben und sich in allem darnach richten soll.

Z říšského ministeria financí ve Vídni opis v archivě zemském v Praze.

160.

1604. 3. prosince: Řád vydaný řemeslníkům a obchodníkům po Čechách, zač které zboží má se prodávati, též o mzdách.

Stavové čeští opětovně si stěžovali na drahotu výrobků řemeslnických a práce dělnické i naléhali o to, aby stoupání cen se zastavilo vydáním pevných sazeb. K vypracování nového řádu o tom byla r. 1601 se svolením královským zvolena na sněmu kommisse ze stavu panského, rytířského a městského, kteráž však dlouho se svou prací nepřicházela ku konci, protož musela býti v následujících letech doplňována a obnovována; konala porady společné s kommissaři, kteří k ní byli od císaře Rudolfa přidáni. Sněm, který zasedal v Praze od 11. do 24. února 1604, ke skoncování té věci [illegible] drahoty řemeslníkův [illegible], poněvadž jest ten artikul nemohl pro krátkost času tohoto sněmu na místě postaven a rolem vyhlášen býti, prosili stavové předně JMCské, nejvyšším úředníkům a soudcům zemským [illegible], tak aby týž prohlédl artikul, což nejdříve možné, na místě postaven a s milostivým [illegible] JMCské [illegible] vyhlášen býti mohl. Vedení kommisse složená ze zástupců stavovských a královských [illegible] a [illegible], který byl jmenem císaře Rudolfa „aktem zemské České“ pod datem 3. prosince 1604 s platností od [illegible] obrácení sv. Pavla 25. ledna 1605. Z [illegible] v Archivě I. str. [illegible] pod názvem [illegible] II [illegible] nařizuje „hejtmanům“ [illegible] aby ten řád opatrovali a [illegible]

Řád nařizuje [illegible] míšenské nebo-li malé [illegible] svém chovati, a [illegible] v obilí a píci za [illegible] koží. O šenkýřích [illegible] O ševcích se sazbou [illegible] svíček a mýdla. O [illegible] se sazbou šatů. [illegible] O tesařích se sazbou mzdy [illegible] mzdy. O [illegible] se sazbou [illegible]

cujících s železem. Málo o truhlářích, kolářích, hrnčířích a sklenářích. O hospodských. O prodeji plátna. O kočích, kteří ve svých povozích dovážejí pocestné. *O poslích:* v každém městě Pražském purkmistr s radou ustanoví jednu přísežnou osobu, která najme některý počet poslů, kteří donášejí lidem dopisy a dostávají za to v Čechách po 4 gr. m. od míle, mimo Čechy po 5 gr. m., a dávají z toho po malém penízi od míle onomu přednostovi. *O nádennících:* v městech Pražských i v okresích práv vedlejších úřední osoby o každých suchých dnech mají seznamenati všechny podruhy, kde který bydlí a čím se živí; každému vydá se cedule na to, že se mu dopřává, aby se zde živil, dokud úřadu bude se líbiti. Kdo by se nedobře choval, nepracoval, nebo kdo by vydával se za řemeslníka nebo sloužícího, ale neprovozoval řemesla a nesloužil, takoví zahaleči a tuláci mají býti z města vypuzeni. Denní mzda ustanovena 8 gr. m. v letě, 6 gr. m. v zimě. Čeládka viničná zůstane pod řády jindy zvlášť pro ni vydanými.

161.

1604, 11. prosince: Způsob jednání na soudě městském v Osečně o vraždu.

Městečko Osečná, něm. Oschitz, pod Ještědem u řeky Ploučnice, náleželo k panství Česko-Dubskému, a bylo ku přímluvě vrchnosti roku 1576 povýšeno za město; v letech 1591-1608 náleželo panství Česko-Dubské panu Sigmundovi Smiřickému ze Smiřic, jenž držel též Skály, Hořice a jiná panství. Z městské knihy Osečenské (Protokoll des Städtels Oschitz Nr. 1.) uveřejnil Ferdinand Jaksch v Mittheilungen des nordböhm. Excursionsclubs 1883 VI. 183-189 výpis pod novým nadpisem: Eine Aechtungsordnung in Oschitz; starý nadpis zní: Ordentlicher Process und Gerichtsordnung, so man einem entleibten Menschen erhebet und den Thäter ächtet. Jest to podrobný a velice zajímavý popis soudu městského a jednání jeho, kteréž bylo nemálo ceremoniálné. Soud zasedl pod širým nebem, rychtář (Dingrichter) posadil se před čtyřmi lavicemi, v nichž seděli přísežní (Geschworne). Rychtář zahájil soud jménem Pána Boha a tehdejší vrchnosti Osečenské (vonwegen des wohlg. Herrn H. Sigmunden Schmirsitzken von Schmirsitz, Herrn auf Aych, Sskahl, Horsitz, Kosteletz ob dem schwarzen Walde. . ., unseres gnädigen Erbherrn). Městský biřic (Fronbothe, Büttel) dne 11. prosince 1604 přednášel žalobné na tom soudě, že kdosi zastřelil někoho na cestě; obviněný byl obsílán, ale nedostavil se k soudu. Na konec rychtář vyhlásil rozsudek, kterým obviněný byl pro vraždu dán do zemské klatby (in die Land-Mord-Acht gethan), a vzdal soud. Jenom menší díl toho, co bylo na tom soudě mluveno, vztahovalo se na případ souzený, větší pak díl jsou pouhé zvyklé formule v otázkách a odpovědech mezi rychtářem a přísežnými.

...l trvá to rukojemství, a v těch dvú nedělích, což- ...a co sirotčího, i komu jinému v dědině, a vina se ...žádnej i odjinud naň se neohlásil, tehdy jest ruko- ... se tu v těch dvú nedělích žádnej naň neohlásí, ten ... kamž jemu odpuštění vzato. A purkrecht má osaditi ... v osmnácti nedělích po vzetí odpuštění. A můž tu ...j, vedle jiných všeho odbývaje. Pakli neosadí v těch ... saženo bejti; a tu, kdež nedojde, tomu pánu pro- ...raví, že k němu nemůže saženo bejti, když v tom ...děl vyjde, na jinú dědinu odpuštění vezme, a tak ...inu; ale takový běh nejvíce soudů přináší.

...ohlásiti, že tomu jest odpuštění vzato, aby se k tomu ...mu dlužen byl.

... tom času Bůh neuchoval, nežby se odstěhoval v těch ... pána, pod kteréhožby odpuštění vzal, neb se jemu ...en pán musí na místě toho člověka druhému osaditi, ...cht dávány býti měly, na svú dědinu převoditi, a v tom ...dpuštění vzal, vězeti má. Než osiřela-li by máti v tom ... mužova odpuštění pod toho pána jíti, má na dědině ...kázán bejti. Ale statek sirotčí má na druhou dědinu ...řijde; a toho jest ta dědina, na kterúž odpuštění vzato, ...jakoby tu sám sedě umřel. (List 109, 110.)

... vzata z kap. 192 Knihy Tovačovské. — *) Slovo „když" dostalo se sem ...kolika rukopisech Knihy Tov.

... Item kdež kteří sirotci osiřejí pod kterým pánem na ...nemá hýbáno bejti ani vydávány kam do sirotčích let, ... jej vezmouci anebo se vdadouci, s ním se obrátí tu, ...teří peníze mají jim chovány bejti. A když který sirotek ...ed pána dědiny a prositi za propuštění svého dílu; a ...ni, než propustiti, jakž rokové jsou nebo časové. Pak- ... času všeckny spolu dány mu bejti mají. Pakliby Pán ...noval, a odúmrti nejsou vykoupené, na pána spadnou. ...tkův svejch doptá, můž k nim sáhnouti a je vzíti, a mají ...mu vrchnímu, leč svú vůlí dopustí kde jinde sirotkům

... kap. 199, Kniha Drn. 97 má při tom i některá nová ustanovení.

odpuštění vzal, nechce toho člověka propustiti, ani jeho k statku připustiti,*) a tudy než ta věc k soudu přijde, chudý člověk na statku zahyne; a když by se to přihodilo, mají sobě na obě straně přátely k rovnání vydati; a jestliže by jich přátelé nesrovnali, proto ten člověk má k statku svému připuštěn bejti a tu seděti při tom statku do rozeznání tej pře, a odbývati toho pána, jako jinej horní a dolní soused. Než ten, pod kýmž by ten člověk seděl, nemá naň bezprávně sáhati, ani sobě naň žádnejch obtížností zoumyslně vyhledávati ani jemu činiti, do skonání tej pře. (List 108.)

Tento článek pochází ze sněmu Jihlavského 1531; tištěn Brandlem při Knize Drnovské str. 120 čl. XVI. — *) Slova „ani jeho k statku připustiti" nejsou v otisku Brandlově.

(*O neobyčejném odpuštění.*) Neobyčejné odpuštění jest dvěma, třem nebo více pojednú nebo jeden den odpuštění vzíti; než jednomu jeden den a druhému druhý den, a tak dále. Než kdož by chtěl dvěma aneb třem člověkům vzíti jeden den odpuštění, ten můž z jiné a z jiné dědiny fojty a konšely, kdež fojtův není, odpuštění bráti, to není neobyčejné. Pakli by kdo mimo takový obyčej odpuštění bral, to nic není. Než člověku bez závady odpuštění bráno bejti má, jakž se prvé při tom zachovávalo. A když se tak nevezme, pán můž k tomu jako k svému člověku sáhnúti. (List 108.)

Srovnává se s kap. 193 Knihy Tovač., též s Knihou Drnovskou str. 95—96.

(*O závadných sedlácích.*) Kteříž závadní jsou, těm odpuštění vzato bejti nemůž: kteříž jsou v úřadech a ku počtu příslušejí, totiž fojt, hejní, i plešivci, kteříž nad rybáři jsou, mlynáři, kteříž na třetině neb na jiné časy*) mlejny mají, leč počty učiní a pán je z počtu propustí; člověk také zaručený pod základem za páně člověka neb jinak, leč chce základ dáti, tehdy odpuštění jemu můž vzato bejti.

Kterýž člověk *zběhne* svévolně bez útisku války, kdež bude zastán a obžalován, má zase bejti vrácen. A soused protiv sousedu žádného glejtu zběhlému člověku, aneb sice žádnému dáti nemůž, než jej vydati; neb k tomu, neb k té dědině, kdež zastižen bude, můž hledíno bejti. Než byl-li by válkú odtištěn který, tehdy po válce má se zase vrátiti, neb osaditi; aneb oseje klasy oběma dědinu, kterúž má, [má] pánu vzdáti, a [on] osaditi. (List 109.)

Oboje ustanovení jest vzato z Knihy Tovač. kap. 194; málo jinými slovy mluví Kniha Drnovská str. 96, 97. — *) Brandl v Kn. Tov. navrhuje čísti „částky"; od něho jsou též doplňky [má], [on].

(*O ručení práva dědinného.*) Item kterémuž by člověku odpuštění řádně vzato bylo, tehdy fojt té dědiny, odkudž se jemu odpuštění béře, má kázati dědinné právo uručiti lidmi v té dědině. Pakliby jich neměl, ale můž zaň ten fojt aneb konšel jakožto poklončí slíbiti, a má přijat bejti. Pakli by nechtěl slíbiti aneb rukojmí nepostavil, má vsazen bejti ten člověk a dotud vězín, až dědinné právo uručí. A dědinné

právo jest to, že do dvú neděl trvá to rukojemství, a v těch dvú nedělích, cožkolivěk povinovat jest pánu, a co sirotčího, i komu jinému v dědině, a vina se jemu dá, spraviti má. Pakliby žádnej i odjinud naň se neohlásil, tehdy jest rukojemství toho prázden. A když*) se tu v těch dvú nedělích žádnej naň neohlásí, ten potom práva hleď na té dědině, kamž jemu odpuštění vzato. A purkrecht má osaditi člověkem hodným a příjemným v osmnácti nedělích po vzetí odpuštění. A můž tu také na té dědině bejti jako jinej, vedle jiných všeho odbývaje. Pakli neosadí v těch osmnácti nedělích, můž k němu saženo bejti; a tu, kdež nedojde, tomu pánu propadne hřivnu groší. Ač jiní praví, že k němu nemůže saženo bejti, když v tom času, prvé než těch osmnáct neděl vyjde, na jinú dědinu odpuštění vezme, a tak až do třetice vždy na jinú dědinu; ale takový běh nejvíce soudů přináší.

Item fojt má v dědině ohlásiti, že tomu jest odpuštění vzato, aby se k tomu mohli připověděti, ačby co komu dlužen byl.

Item nápad, ačby ho v tom času Bůh neuchoval, nežby se odstěhoval v těch osmnácti nedělích, byl by toho pána, pod kteréhožby odpuštění vzal, neb se jemu se vším odpuštění vzalo. Ale ten pán musí na místě toho člověka druhému osaditi, a peníze ty, kteréžby za purkrecht dávány býti měly, na svú dědinu převoditi, a v tom jeho dědina, kamž ten člověk odpuštění vzal, vězeti má. Než osiřela-li by máti v tom odpuštění a nechtěla by podle mužova odpuštění pod toho pána jíti, má na dědině té, kdež muž byl, její díl ukázán bejti. Ale statek sirotčí má na druhou dědinu puštěn bejti, což na sirotky přijde; a toho jest ta dědina, na kterúž odpuštění vzato, povinna sirotkům dochovati, jakoby tu sám sedě umřel. (List 109, 110.)

Všechna tato ustanovení jsou vzata z kap. 192 Knihy Tovačovské. *) Slovo „když“ dostalo se sem omylem, namístě „ktož“, jež stojí v několika rukopisech Knihy Tov.

(O sirotčích penězích.) Item kdež kteří sirotci osiřejí pod kterým pánem na které dědině, těmi penézi nemá hýbáno bejti ani vydávány kam do sirotčích let, krom mateři díl její; kteráž jej vezmouci anebo se vdadouci, s ním se obrátí tu, kdež své lepší vidí. Než sirotčí peníze mají jim chovány bejti. A když který sirotek let dojde, má přistoupiti před pána dědiny a prositi za propuštění svého dílu; a toho jemu pán nemá odepříti, než propustiti, jakž rokové jsou nebo časové. Pakliby vyšli, tehdy v slušném času všecky spolu dány mu bejti mají. Pakliby Pán Bůh sirotkův v tom neuchoval, a odúmrti nejsou vykoupené, na pána spadnou. A pán dědiny, kdež se sirotkův svejch doptá, můž k nim sáhnouti a je vzíti, a mají jemu vydány bejti, jako pánu vrchnímu, leč svú vůlí dopustí kde jinde sirotkům bejti. (List 113.)

To jest vzato z Kn. Tovač. kap. 199, Kniha Drn. 97 má při tom i některá nová ustanovení.

(*O louzení děveček sedlských.*) Což se děveček sedlských dotejče, jakož jedni druhejm je lúdí a pojímají bez vůle přátel, taková věc aby zastavena byla. A kdož by to učinil, aby jej pán jeho i s ní vzal a dvě neděle vězením trestal. Pakliby pán jeho trestati zanedbal, z toho aby hnán byl z desíti kop groší. A který by kolivěk člověk takovú věc učinil a děvečku proti její, pána jejího a otcovské a mateřinė vůli vzal, k takovému má se zachováno bejti jako k lotru. (List 114.)

(*O uložení**) *zdávané ženy.*) Item jestliže by kdo zastižen byl, ješto by komu ženu uloudil, kdežkoli nalezen bude, tu právo naň dopuštěno buď, a na žádné rukojmě dáváni bejti nemají. Pakli by takoví z které dědiny upuštěni byli, k té dědině o to hledíno buď; též také jestliže by co pobrali, jako k zlodějův [sic] popraveno buď. (List 114.)

*) Nepochybně dlužno čísti: O uloužení.

(*Na vína a na obilé žádný půjčovati nemá.*) Jakož tato léta od některých křesťanův na vína neb na obilé chudým lidem bez vůle pánův jejich půjčováno bylo, a při vinobrání aneb po sklizení obilé v malých penězích a s velikú lidskú škodú vína a obilé se jim dávati muselo: toho aby více od toho času nebejvalo, a žádnej aby lidem cizím na vína a na obilé bez vůle pána jeho nepůjčoval. Pakli by kdo čím lidem bez vůle pána jejich na víno neb na obilé půjčil, tomu ti lidé aby toho, což se jim půjčí, platiti povinni nebyli. (List 114.)

(*O prodaji obilí na roky.*) Na tom zůstáno, aby žádný z stavův žádnému poddanému obilí na roky neprodával, lečby ten poddaný listem povolení pod sekrýtem pána svého měl. Pakliby kdo kterému poddanému přes toto snešení jaké obilí prodal, aby o ty peníze, zač prodá, přišel. (List 115.)

(*Ve vsech aby trhů a obilé překupování a jiných potřeb nebylo.*) Ve vsech aby trhův nebejvalo, a žádnému aby se to nepřehlídalo, aby kdo buď domácí aneb cizozemec po vsech jezdě, obilé a jiné potřeby skupovati měl a ven z země voziti; než aby do měst a městeček na trhy vozili, a tu aby každý svobodu kupovati měl i ven z země vésti. A měšťané v městech JMCské, páně biskupových, panských a rytířských déle korúhvičky vystavovati nemají, než dvě hodině na den od slunce východu. Než co se pánův, prelátův, rytířstva a měst královských dotejče, ti i ve vsech k potřebě své kupovati mohú, ven z země nevozíc. Pakliby kdo přes toto naše svolení tak se nezachoval, takovému to, což kúpil, obilé neb jiné potřeby, pobrány bejti mají, a ten neb ti, kdož by to prodávali, mají od pánův svých trestání bejti. Než kupování vína, to buď při starodávním pořádku, aby každej i ve vsech pod horami svobodně kupovati mohl. (List 115.)

Hlavní pravidlo o nebytí trhů ve vsech vyřčeno krátce v Kn. Tovač. kap. 191, i v Kn. Drn. str. 93.

(*O krčmy a vaření piva ve vsech.*) Což se krčem po vsech a v těch krčmách vaření a vystavování piva dotejče, to aby každý pán, prelát, z rytířstva i z měst po vsech svých zastavili, aby v takových krčmách piva vaření a vystavování nebylo, pod pokutou padesáte kop groší. Než co se krčem vařecích od starodávna dotejče, ti vařiti mohú a doma v té dědině vyšenkovati. Ale vystavovati piva žádnej nemá. (List 115—6.)

Kratčeji řečeno v Kn. Tovač. kap. 191; Kn. Drn. str. 93 má jiné přídavky.

(*O řemeslnících ve vsech.*) Což se řemeslníkův ve vsech dotejče, na tom jest mezi stavy panským, prelátským a rytířským zůstáno: aby ve vsech jiní řemeslníci nebyli, než jeden kovář, jeden krejčí a jeden švec. Tkadlci a vetešníci k opravování šatův neb obuvi, koláři, neckáři i bečváři mohú i při horách bejti i při lesích, také i ve vsech. A byla-li by která jiná řemesla, mohú je z měst i také z městeček hyndrovati. (List 116.)

Podobně Kn. Tovač. kap. 191, též Kn. Drn. str. 93.

(*O hry ve vsech.*) Což se hry dotejče, na tom jsme zůstali: aby to každý pán na svém statku opatřil, jakž nejlépe rozumí, ač jestliže chce, aby lidé jeho nehrali. (List 116.)

Moravské Zřízení Zemské z r. 1516, tištěné Kamenickem v AČ. XI. str. 293 čl. 12, též Brandlem při Knize Drnovské str. 110 čl. 12, přikazovalo vrchnostem, aby na svých panstvích nedopouštěly her o peníze, pod půhonem z 10 kop gr.

163.

1604 byly vytištěny samodílné řády vsí Vrbovce, Milifronu, městečka Strachotína a vsi Oblekovic (Urbau, Mühlfraun, Rausenbruck, Oblass) u Znojma.

Petr rytíř Chlumecký uveřejnil ve Vídenské Akademii (Archiv XVII 1857) spis: Einige Dorf Weisthümer aus Mähren, kdež otiskl samodílné řády čtyř jmenovaných obcí v plném znění, nalezl je v archivě místodržitelském v Brně, kdež nacházejí se jich staré pověřené opisy, které se tam dostaly jakožto přílohy ve sporech, jež někdy ty obce vedly se svou vrchností, premonstrátským klášterem Loukou (Bruck) u Znojma; ty staré opisy byly veskrz zhotoveny podle exemplářů tištěných roku 1604 z nařízení opata Louckého Šebestiána Chotěborského. Všecky ty řády ohlašují se jakožto samodílné, složené od obyvatelů samých podle paměti a starých zvyklostí, zděděných po předcích, však s udělenými svolením úřadu vrchnostenského, a byly, jak se podobá, při vytištění něco málo opravovány; sepsány byly o mnoho dříve, nejspíš během 16. století, ale některé jich články zdají se býti původu mnohem staršího. Vyjma řád Vrbovecký, všechny obracejí se k nejmenovanému úředníkovi [illegible] podobně jako řád vsi Chvalovic (Kallendorf, viz zde str. 260 č. 113), která též náležela k klášteru Louckému. Všechny ty obce leží u Znojma na jih a na východ, a byly již tehdáž německé.

1. Obecní řád vsi *Vrbovce*, u Chlumeckého str. 94—100. Die Rügung von *Urbau* 1604. Titulní list v tištěném exempláři oznamoval, že roku 1604 „aus Kraft und Verordnung des Hochwürdigen ... Herrn Sebastian Chottiborsky ... Abbten zu Bruck ... ist die alte geschriebene Rügung der löblichen Aygen Vrbaw mit sonderem Fleiss übersehen, und von neuem (doch dem alten in allem gleichlautende) in Druck verfertigt worden." Článků jest 70; mnohé

z nich se počínají slovy: Mehr rügt ...
obecních, zejmena policejních, též o ...
vztahující. Dosti nejasně zmiňují se
(Landrichter), k níž náležely čtyři ...
vozuje odjinud, řídil obecní soud ...
Na konci v článku 70. se praví, kdy ...
že se jí proti takovému má zastati ...
(klášter Loucký), i že k lepší bezpe...
allergnädigsten Herrn dem König, ...
zmíněným zabezpečením nepochybně
potvrzen soud zemský, judicium pro...
výroku nejde odvolání nikam jinam, ...
zemskému příslušejí, nemají od něj ...

2. Obecní řád vsi *Milifron...*
Tištěný exemplář na titulním listě ...
řádech Strachotínském a Oblekovic...
ského r. 1604. Článků jest 19; ...
skému, že s jeho svolením obec ...
die ehrbare Richter und Rath ...
vatelé obsah těch článků mají ...
o přímluvu k vrchnosti, aby i ...
huje se k věcem obecním a je...
zločinů počítá se patero (loupe...
občané, že o nich mají souditi

3. Řád městečka *Stra...*
gung 1604. Článků jest 60. ...
stenskému, že to s jeho svole...
čátku jen item. Obsah jich ...
a rozmanitější, než ve vsi, ...
jakožto vrchnosti, i k mýtu...

4. Řád vesnice *Obl...*
jest 27, kteréž většinou vzt...
ních těchto řádech; ale v ...
k vrchnosti. O čtyřech ...
vrchnostenskému. K tomu
i v závěrku k celku Obl...
přijal k sobě namístě vrch...

Z...ský soud ve vsi...
věku. Nejstarší zmínka o ...
Přemysla dané 6. června 12...
...pon živostí, a kterak obec ...
o tom vypráví Chlumecký str. ...
soudcem zemským, t. j. panem a ředitelem [redacted]
úředníkem královským anebo zastavným držit[redacted]
Soud ten však i po potvrzení od krále Vladislava [redacted]

odvolání chodilo k tomuto soudu do Vrbovce, dostaly se v držení soukromých vrchností, kteréž je potom potahovaly ke své pravomoci. Musel hynouti také tím, že konšelé Vrbovečtí, prý půllánníci, svými právnickými vědomostmi nestačili k rozeznávání těžších případů, pročež r. 1560 vyprosili si od krále Ferdinanda, aby mohli bráti naučení od městské rady Znojemské. Okolo r. 1500 náleželo k zemskému soudu Vrboveckému celkem 23 vesnic, okolo r. 1600 již jenom 12, potom zůstala obec Vrbovecká sama pod svým ubohým soudem zemským, na němž si mnoho zakládala, a v druhé polovici 17. věku klášterská vrchnost Loucká dávala vykonávati vyšší pravomocnost svými úředníky v Louce také nad občany Vrboveckými, jako nad ostatními svými poddanými z jiných vesnic. Tu roku 1674 Vrbovečtí zdvihli process proti své vrchnosti, vznášeli stížnosti na rozličné útisky, domáhali se obnovení svého soudu zemského, ano chtěli se zbaviti všech povinností k vrchnosti. S Vrboveckými spolčili se k tomu podniku též Strachotinští, Oblekovičtí a Chvalovičtí. Kommisse nařízená ode dvora zjednala roku 1679 narovnání mezi poddanými a vrchností o některé kusy, tak že přestati měla aspoň břemena nedávno před tím nově ukládaná na poddané, a robota se zmenšila. Ale asi roku 1692 při příležitosti bratrovraždy, která se tam přihodila, Vrbovečtí jali se znova skutkem provozovati pravomocnost hrdelní, protivili se všem rozsudkům a nařízením úřadů, a přes všechny zákazy a tresty na ně přicházející obnovovali své rekursy a prosby ke dvoru, žádajíce za potvrzení svých privilegií a řádů vesnických. Při počátku těch rozbrojů r. 1675 klášter Loucký jakožto vrchnost v replice své uznával platnost řádů vesnických roku 1604 tištěných, i dovolával se jich na obranu svých práv naproti poddaným. Ale v dalším sporu, jejž Vrbovečtí vedli jako šílení, byly nejvyšším rozhodnutím z 3. ledna 1713 dotčené řády těch vesnic prohlášeny za neplatné, a zapovězíno jich se dovolávati. Ale to ještě nepomohlo, ani opětovné trestání náčelníků odboje Vrboveckého. Císařským rozhodnutím z 18. ledna 1724 bylo nařízeno, aby Vrboveckým byly odňaty originály i opisy privilegií a řádů (Rügungen), již za neplatné vyhlášených; potom vyšetřovací kommissi podařilo se ten rozkaz vykonati a zmocniti se privilegií a řádů Vrboveckých; pak teprv náčelníci vesničanů, sedící na Špilberku, zanechali odporu a dali se 11. srpna 1724 na prošení. Žádané v těch rozbrojích obnovení zemského soudu nebylo ovšem Vrboveckým nikdy povoleno, a v císařském reskriptě, daném ve Vídni 5. srpna 1712, poznamenáno o něm, „dass auf die Urbauer Privilegien (das besondere Landgericht) bei gegenwärtiger Landesverfassung nicht gesehen werden könne."

164.

1605, 1. března snešení sněmu moravského: Šlechtici beze statků nepřijímejte lidí v poddanství, leč dle řádu zemského, a žádných zle zachovalých.

(Osoby stavu panského a rytířského, kteříž statkův pozemských nemají a lidí v poddanost přijímají, jak se při tom chovati mají?) Jakož se to již zhusta začínalo, že osoby stavu panského a rytířského, kteříž statkuov pozemských nemají, než toliko na dvořích neb domích svobodných neb purgrechtích bytem sedí, a syny otcovské bez vuole otcův za živnosti jejich i jiné lidi a některé zběhlé i nedobře zachovalé v poddanost sobě přijímali, a od nich na pohledavám jich v tom za spravedlivé činiti nedbali a nechtěli: protož aby jedenkaždý z těch osob stavu panského neb rytířského nadepsaných, kteříž by takové syny otcovské s vuolí otcuov jejich neb jiné lidi, aneb z dobrého přátelství sirotky od někoho dané sobě v poddanost přijímali, od nich ode všech podle pořádku země za spravedlivé každému bez odpornosti činili; však zlopověstných a zle zachovalých jedenkaždý aby v poddanost sobě uvozovati a přijímati se nedopoustěl.

Z Památek sněmovních moravských V. fol. 231 (sněm ve Vyškově v outerý po Invocavit 1605) opsal dr. Fr. Kameníček.

165.

Instrukce daná 17. srpna 1605 od císaře Rudolfa prokuratorovi komory české.

Instruction auf den gestrengen *Florian Danielen,* unsern Rath, Procuratorn im Kunigreich Beheimb und lieben Getreuen, wasmassen er berührtes Procurators-Amt (an welchem uns, dass demselben der Nothdurft nach wohl furgestanden werde, hochlichen angelegen), führen und verrichten solle.

[1] Und erstlichen do jemand, es sei von dem obern oder mindern Stand, in Rechtssachen, hierumben sie für den *Land-, Kammer-* oder *Burggrafen-Amt-Rechten* zu thun hat, und sich unterstehen würde, uns als Königen von Beheimb an unser Reputation und Authorität ungebührlicher Weise anzugreifen: soll unser Procurator auf einen jeden dergleichen fleissige Aufacht haben, sich alspald anmelden, und wie es sich am pesten schicken und die Nothdurft erfordern wird, urgiren und treiben, dass nichts dergleichen, das etwo uns zu Schaden und Nacht[ei]l gereichen mochte, fürgenomben werde, sondern dass wir bei deme allem, so uns gehörig, erhalten; und auch, do wes dergleichen furginge, soll er dasselbe alspald auf unsere verordnete *Kammerräth* im Kunigreich Beheimb, auf welche er seinen Respect haben soll, in einem und andern, es sei schrift- oder mündlichen, wie sie es am pesten zu thun befinden und sie dasselbe begehren würden, anbringen, mit ihnen Rath halten, und uns umb die Gelegenheit dieses ganzen Handles, die Person ernennend und der Sachen Beschaffenheit erzählend, mit Rath und seinem Gutachten, was hierinnen am zuträglichsten fürzunehmen sein möchte, genugsamlich berichten.

[2] Für das andere soll er mit allem Fleiss darob sein, dass die *Ladung und Beschickungen, welche er in unserm Namen nimmt,* in ordentlich und gewöhnlichen Tägen publicirt werden mögen, und ausser der Landsordnung Ausmessung oder unser oder unserer beheimischen Kammer Bewilligung dieselben nicht aufschieben, sondern dass dieselben gehört, erkennt und zu chundisten Ausspruch, als immer möglich, gebracht werden. Dann es soll bei unserm Procurator dies nicht stehen, dass er seines Gefallens dergleichen Rechtssachen aufschieben und den Parteien Fristung geben solle.

[3] Zum dritten, dieweil uns die *Strafen* wegen Fälschung, ungebührlichen Brennens, und mit der Landsordnung verbotene Wucher, schädliche Todschläge und dergleichen Verwirkungen gebühren, soll unser Procurator bei jedem Land- und Kammerrecht, so gehalten wird, auf dergleichen Strafen fleissige Achtung geben und keinem nichts nachsehen; und da er was dergleichen bei währenden Rechten

spüren würde, soll er sich bald anstatt unser, wie sichs gebührt und bräuchig ist, umb die Straf angeben und dieselbe fordern, damit wir hierinnen dem Rechten und Billigkeit nach geschützt und erhalten werden.

[4] Demnach auch die *Güter deren, welche keine Erben* haben und durch ein ordentliches Testament keine legiret worden, auf uns als Königen zu Beheimb auf den Todesfall zufallen: soll unser Procurator, do dergleichen ähnliche Strittigkeit, die einen Anfall betrifft, furfielen, fleissige Aufacht haben, ob die Fälligkeiten richtig oder nicht, damit diesfalls uns zu Nacht[ei]l und Schaden nichts ubersehen werde.

[5] Do etwa nach eines Tod der Tods- oder *Anfall* sich zutruge, es sei an Erb-, verschriebenem oder Lehengut, soll unser Procurator anstatt unser als Königes zu Beheimb solchen Tods- oder Anfall ohne einigen Verzug dem Landsbrauch oder Gewohnheit nach ausrufen lassen, und sich dabei in allem der Landsordnung nach verhalten.

[6] Haben wir glaubwürdige Nachrichtung, dass nach dem Brand des kuniglichen Schlosses Prag viel *geistliche und Lehengüter in die Landtafel unordentlicherweis,* uns, unsern Erben und nachkommenden Kunigen zu Beheimb [zde vypadla asi slova: zum Nachtheil], eingelegt worden. Derowegen wir für hochnöthig zu sein befinden, dass unser Procurator diesem allen nachfragen und sich erkundigen, und do er was dergleichen erfahrt, dasselbte uns furbringen, auch darauf Achtung geben [soll], dass hernacher kein geistliches, verschriebenes oder Lehengut ohne unsern Consens oder Bewilligung für ein erbliches Gut in die Landtafel nicht eingelegt werde. Und do wes dergleichen bescheen, soll er auf dieselben ohne einiche Delation, dieses Kunigreichs Brauch nach, eine Sperr und Visum legen, und solches uns und unsern verordneten Kammerräthen im Kunigreich Beheimb unverzüglichen berichten und fernerer Antwort gewärtig sein.

[7] Soll er auch darauf gedenken, wie etwa die Einkommen bei unserer Kammer gemehret und nicht gemindert werden künnten.

[8] Wiewohl bishero viel von den *Klöstern und Geistlichkeit* verkauft und entfremdet worden, soll er doch nichts minder unser Procurator sonderliche Achtung haben, dass dergleichen Entfremdungen der Güter ausser unserer Bewilligung ferner nit mehr beschehen und zugelassen werden.

[9] Dieweil die Klöster- und *geistliche Güter unserer Kammer zustehen,* soll unser[m] Procurator gebühren, gemeldten Geistlichen in ihren Rechtsstrittigkeiten beizustehen, ihnen helfen und rathen, damit sie aus Einfalt und Unwissenheit der Rechtsordnungen in ihren Gerechtigkeiten Verkurzung und Nacht[ei]l nicht leiden durften.

[10] Seind wir auch glaubwürdig berichtet worden, wasmassen in diesem Kunigreich viel *Freipauern* und *Erbsessen* seind, welche von Alters hero schuldig

gewest, dem beheimischen Kunig mit Pferd und Wägen, auch in andere Wege zu dienen, deren ein guter Theil durch wunderliche Weg und Mittel uns entzogen worden. Dahero zu besorgen, do hierauf nicht Achtung gegeben wirdet, dass dergleichen sich mehr begeben. Befehlen derowegen unserm Procurator, dass er ein Verzeichnuss von den Einnembern des Kunigreichs Beheimb aller der Erbpauern und Freisassen nehme, und sich ihrer gleichermassen, wie der Geistlichen, annehme und bei den Rechten vertrete; sonderlichen aber hierauf Achtung gebe, dass keiner aus ihnen ohne unsere als Kunigs zu Beheimb Bewilligung sein Gut verkaufe, noch aus den Handen lasse, weil wir hierinnen soviel vermerken, dass durch dergleichen Wege viel dergleichen Erbpauern und Freisassen von unserer Kammer entfremdet und entzogen worden. Dann wann uns dies anbrächt wurde, und etzliche aus ihnen aus Armuth und Unvermögen oder andern erheblichen Ursachen verkaufen musste, wollten wir es dermassen anordnen, dass derselbige, weme solche Freuung verkauft wird, sonderlichen da es einer aus dem Herrn- oder Ritterstand bekäme, nichts minder als wie der vorige Inhaber alle die Dienst und Pflichten thun und lassen solle, und dass er diesem allem ein Genügen thun wolle, sich mit einem Revers gegen uns verobligire.

[11] Do zwischen uns und unsern Nachbarn, welche nahend bei unsern Herrschaften wohnen und mit ihnen gränzen, etwo ein Strittigkeit entstünde und von unsern beheimischen Kammerräthen ihme Procurator davon angezeigt wird: soll er ohne einiche Erwiederung an die Ort, wo wegen der *Gränitz* der Stritt ist, aber [snad: oder] wo unsere Hauptleut in dergleichen Sachen zu thun haben, ausreiten und Einsehung thun, damit uns das Gegentheil in unsere Rainen keinen Eingriff thue und wes zu Nacht[ei]l fürnehme. Und da er wes dergleichen vermerken, dasselbe alspald uns oder unsern beheimischen Kammerräthen anbringen und derowegen satten Bericht thun. Desgleichen auch neben unsern Hauptleuten in andern Sachen, so unsere Herrschaften oder *Unterthanen* betreffen, für den Rechten stehen und Beistand leisten.

[12] Do sichs begäbe, dass Jemands bei dem Land- oder Burggrafen-Amt-Recht oder anderstwo gegen uns wes Ungebührliches fürnehmen, dardurch er in unsere Straf fallen: soll unser Procurator es zu deme nicht kommen lassen, dass umb solche Sachen, von denen uns die *Strafen gebühret,* sich die Parteien unter einander gütlichen vergleichen sollen. Do er aber diesen für seine Perschon nicht genugsam widerstehen künnte, soll er dies auf das ehiste an unsere Kammer gelangen lassen.

[13] Was nun etwa unser Procurator anstatt und zu Handen unser vermöge seines Amts rechtlichen für sich fürnehmen wollte, soll er dasselbe jedesmal mit erwähnten unsern Kammerräthen der Nothdurft nach fleissig erwägen und berathschlagen, und zu Verhütung eines Spotts, Schaden und Beschwernuss der Leute

sich mit keinem in ein Recht einlassen, er habe sich dann gegen demselben gründlichen und mit richtigen Fundamentis gefasst gemacht. Er soll auch auf die Actiones, welche um rechtlichen [?] furgenomben werden, fleissige Achtung geben, und sich zeitlichen mit den Zeugen und andern rechtlichen Nothdurften versichern und versehen, und nicht der Stunden erwarten, wann die Actio ausgeruft wird und er in len Schranken furtreten musste. Ferner soll er auch gemeldter unser Procurator iuf alle die Actiones, hierumben bei den Rechten zu thun ist, desgleichen auch lie Strafen, die uns gebühren und zuerkannt werden, oder noch etwa strittig sein, ein sonderliches Buch halten, und Abschrift hievon auf die Kammer geben, damit solches stetig wegen allerhand Nachrichtung bei Handen sei.

[14] Dieweil alle diese Jahr hero nicht geringe *Rest der bewilligten Biergelder* aussenständig sein, und solche Hilfen niemals zeitlichen und auf die angesetzten Termin gefallen, wird derwegen unserm Procurator gebühren, dass er jedes Quartals aus unserer Kammer oder von den Biergelds-Einnehmbern in den Kreisen Auszug der Restanten nehme, und wegen denen, welche das Biergeld nicht abgeführet, dem Landtagsbeschluss nach procedir und verfahre, und sich hierinnen nichts verhindern lassen wölle, sondern darob sein, dass die Biergeldsrestanten, wie bishero beschehen, sich nicht häufen und wachsen.

[15] Und darmit er diese und andere zu seinem Amt gehörige Sachen desto leichter verrichten kunnte, wollen wir haben, dass hernacher jederzeit der jetzige und künftige unser Procurator *allhier zu Prag* wesentlich sein und *wohnen* solle, damit wann etwa unsere verordnete Kammerräthe im Kunigreich Beheimb, es sei zu Verhörung etlicher Sachen oder in Commissionen bedürftig sein wurden, sie ihne finden und hierinnen brauchen kunnten.

[16] Endlichen, dieweil nicht alles in der Instruction, was dies Amt erfordert, begriffen werden mag, sonderlich in denen Sachen, welche ein weites Aussehen haben: als wollen wir gn. nicht zweifeln, berührter unser Procurator werde mit all seinen treuen Fleiss dies, was uns zu Guten und Pesten und zu Mehrung unserer Güter und Kammer gereichet, fürnehmen und thun; wie wir dann zu ihm, dass er diesfalls an seiner Perschon nichts erwinden lassen werde, das gn. Vertrauen stellen und setzen. Und da etwas schweres bei seinem Amt, so in dieser Instruction nicht begriffen, furfiele, soll er dasselbte mit unsern behmischen Kammerräthen berathschlagen und hierinnen das, was uns zum Pesten gereichen mag, furnehmen. Daran vollbringt er unsern gnädigen Willen und Meinung.

Geben Prag Mittwoch nach Lorenti anno 1605.

Z říšského ministeria financí ve Vídni opis v zemském archivě v Praze. — V datum jest snad chyba; roku 1605 památka sv. Vavřince 10. srpna padla na středu, a nepodobá se, že by dne 17. srpna (ve středu po Nanebevzetí P. Marie) datovali ve středu po Vavřinci.

166

1606, 9. června: Řád cechu vinařského v Praze.

Tomáš Šlemer z Častalovic, císaře JMti perkmistr hor viničných Pražských, spolu s konšely svými nařídil artikule pro dobré a k vzdělání pořádku vinařského jak starším tak i jiným přísežným i nepřísežným, kteří při horách viničných tři míle okolo Prahy vzdáli mají a dělají. Článků jest 10; datum 9. Juni 1606. — Výpis těch artikulů s povolením perkmistra a konšelů hor viničných Pražských k žádosti vinařů a starších při horách viničných města Mělníka byl vydán 6. prosince 1652. Tištěno na str. 3—5 knihy: „Důležitější listiny a zápisky bývalého pořádku vinařského m. Mělníka 1606—1850 a Zprávy o schůzích vinařského spolku okolí Mělníka," vydal Josef Šimáček, na Mělníku 1877, stran 31 a 152.

167.

1606: Řád daný hotařům (hlídačům) vinic ve vsi Rakvicích na panství Hodonínském v Moravě.

Vytiskl jej František Nosek v Časopise Matice Moravské 1900 str. 60—61 z „Knihy purkrechtní dědiny Rakvic," založené roku 1707, kdež ten řád má nápis: „Anno Domini 1606 sestavena i prohlášena práva hotařům, kterak se chovati mají, když se od horního do hor vinohradských přijímají." Jest tedy ten řád o sto let starší nežli kniha, v které se zachoval. Rozdělen jest na 10 článků; podle příkladu starobylejších pravidel hlídačských hrozí se v něm trestem na hrdle hotařům, když by v něčem překročili zápovědi toho řádu, jakž prý „mnozí hotaři to činí." Přidána jest formule přísahy hotařů, kteráž při svém zapsání do nové knihy r. 1707 musela býti poněkud nově upravena, ježto se vztahuje na knížete Jana Adama Ondřeje z Lichtenšteina, jenž držel panství Hodonínské od roku 1692 a zemřel 1712, a závěrečná věta dovolává se pomoci Boha a neposkvrněné Panny Marie.

168.

V červnu 1607: Artikulové, kteří mají se čítati poddaným kolleje Karlovy při obnovování rychtáře a konšelův.

Tito artikulové za tou příčinou vám, sousedi, se čísti budou, abyšte věděli o jisté vůli pánů svých, kterak se jeden každý z vás chovati a spravovati má. A jestliže by pak který přes tyto zapověděné artikule čeho se buď proti pánu Bohu anebo pánům svým dopustil, tehdy každý má slušně vězením trestán býti a z vězení nevycházeti, až položí pokuty dvě kopě grošův českých. Protož jeden každý z vás pilně poslouchej, abyšte se potomně nevědomostí nevymlouvali.

Předně. Pána Boha a stvořitele svého se bojte, a přikázání jeho svaté pilně ostříhejte, a ke cti a chvále jeho svaté živi buďte, a čeládku svou taky k tomu veďte.

Druhý. V neděli svatou i jiné vejroční svátky do *kostela* choďte, a kázaní slova božího rádi poslouchejte; a do mši pálenýho aneb piva teplýho zanechejte, ale raději s čeládkou pánu Bohu se modlte, tak abyšte požehnání božího dojíti mohli.

Třetí. Krčemných a v nepotřebě schůzek zanechejte, ale raději každý z vás vezma sobě domů *piva*, s manželkou svou v bázni boží se napíte, a tak všechněch hampejsů a jiných neřádů i trestání ujdete.

Čtvrtý. *Lání*, přísahání, hromování i jiných všelijakých zlých hampejsů dokonce se vystříhejte, ani čeládce svý toho nedopouštějte.

Pátý. K vrchnosti vaší, jak k panu proboštovi, tak k pp. mistrům, se uctivě a poddaně chovejte, a což vám od nich poručeno bude, tak se nejinač zachovejte, a tak na se laskavou vrchnost míti budete.

Šestý. Rychtářem a konšely se spravujte, a což mezi vámi nařídí, tak učiňte, a jim v ničemž se neprotivte.

Sedmý. Rychtář a konšeli všech různic a vád i jiných neřádův zanechejte, nýbrž na sobě dobrý příklad a pobožný ukazujte; a jiným taky toho nedopouštějte.

Osmý. *Mezníkův* od starodávna nařízených a sazených, též cest a mezí nepřevorávejte, ani jeden druhému jaké škody buď pasením anebo doháněním na vosení a luka nečiňte, ale raději jako sousedi dobří v křesťanské lásce se milujte a sobě dobrého přejte.

Devátý. *Škod* žádných buď ve dne anebo v noci od zlodějův anebo jiných lidí nevážných a zlopověstných jedni druhým vidouce činiti nedopouštějte, nýbrž všelijak ochraňujte, a takového každého škůdce do vězení připraviti sobě nápomocni buďte.

Desátý. Jeden každý z vás, předně rychtář a konšeli, živnosti své opatrujte, střechy opravujte, sami sobě dědiny svý osívejte a jiným na půlky ani na třetinu nedávejte, a nic od gruntu nezastavujte. A vobilí i dobytka, leč by vzláštní potřeba vaše byla, zoumyslně neprodávejte, neb to vaše (když co míti budete) pochvala bude.

Jedenáctý. Též žádný z vás na cizí grunty bez povolení p. probošta a pp. mistrů se nedlužte, ani na jaké rukojemství na záhubu vaši se nedávejte.

Dvanáctý. *Her* žádných v krčmách v karty anebo v kostky se nedopouštějte, neb skrze hry nejvíce různice povstávají, a tak potomně v trestání přicházejí.

Třináctý. Komíny každý čtyry neděle sobě vytírejte, a *vohně* pilně a bedlivě šetřte, tak aby od žádného neopatřením jeho anebo čeládky voheň vzhůru nevyšel. Pakli by od kterého (kromě božího dopuštění anebo skrze zlé lidi položen) oheň vyšel, tehdy ten každý má dvě neděle vězením trestán býti a pokuty pánům 10 ℔ gr. propadnouti, a sousedům škodu, ač vzali-li by jakou, zaplatiti.

Čtrnáctý. *Myslivosti* žádný bez povolení pánův na gruntech panských ani cizích neprovozujte a jiným taky nedopouštějte.

Patnáctý. *Čar* a jiných všelijakých vád manželkám vašim nedopouštějte, ani jim toho nepřehlídejte, nýbrž o takové každé, buď kterákolivěč, žádné v tom nepřehlídajíc, pánům svým v známost uveďte.

Šestnáctý a naposledy. Když tak podle vůle boží a poručení pánův vašich činiti budete a v tom se tak náležitě a poslušně zachováte, dojdete od Pána Boha požehnání, a od pánů vašich se trestání a pokutování se vystříháte.

V archivě zemském v Praze, Oeconomica B. 14, O. 7 fol. 517. — Akademie Karlova měla tehdáž tři vesnice s dvory poplužními: Drahelčice (u Únhoště), Počernice Horní (což oboje náleželo prvotně 1366 kolleji Karlově), a Michel u Prahy (kteráž prvotně 1438 náležela kolleji Rečkově); krom toho akademie v 17. století držela ještě roztroušeně po Čechách v 18 vsech částky s panstvím nebo holé úroky bez panství, jichž jmena viz v Tomkově Gesch. d. Prager Universität 1849 str. 289, a ve Wintrových Dějích vysokých škol Pražských 1897 str. 214, kdež i počty poplatníků z r. 1654 jsou udány.

169.

Návod a artikule k soudům výročním v Moravě

sepsané roku 1607.

Tento návod a artikule nacházejí se v rukopisné knize řečené *Oeconomus*, psané roku 1667 a později, chované nyní v Pardubicích, jejíž popis najde se níže při roce 1667. O původu této písemnosti nepraví se v té knize nic jiného, než že ti „artikulové soudní byli od jednoho vzácného člověka sepsáni a vydáni 1607.“ Není zřejmo, má-li se rozuměti, že byli vydáni na světlo tiskem, či že byli vydáni od vrchnosti úředníkům a poddaným k následování. Ježto se v nich nejmenuje žádná vrchnost, ani statek, kdež byli vydáni čili nařízeni, podobá se, že byli sepsáni toliko na vzor, a opisováni ku poučení, co by mohla vrchnost na svém panství nařiditi o tom, kterak úředník má výroční soud řiditi, jaké články řádu selského mají se při tom poddaným předčítati, a jakými přísahami představení obcí městských i vesnických a dohližitelé k hospodářství panskému mají se zavázati k spravedlivému konání svých povinností. Podle ostatních písemností, mezi kterými jest tento návod opsán v Oeconomu, lze se domýšleti, že byl sepsán v Moravě; tomu také nasvědčuje v obsahu jeho (v článku 11) zmínka o „zřízení *novém* zemském,“ což se r. 1607 hodí jenom na moravské Zřízení Zemské z roku 1604 (viz zde str. 489); též v přísaze fišmejstrské výraz *dědina* ve smyslu *res* ukazuje do Moravy, ne do Čech. Spisovatel musel býti katolík, jakž první články o náboženství dávají znáti. Ostatně celý návod i artikule zachovávají ve všem míru prostřední, tak jak byla na počátku 17. věku obvyklá v Moravě i v Čechách. Dr. Sigmund Vašátko vydal přítomnou písemnost tiskem ve Velko-Meziříčském časopise Národ a Škola, 1883 str. 87 a 95, a sice z též rukopisné knihy nyní Pardubské.

Artikulové soudní od jednoho vzácného člověka sepsaní a vydaní 1607.

[a] (Předně tato slova k lidu se promluviti mají:) Ve jméno otce i syna i také ducha svatého amen. Milí lidé, kterýžkoliv k tomuto soudu příslušíte, poněvadž je vám soud váš obecní podle starobylého chvalitebného řádu a obyčeje od JMti pána vašeho k dnešnímu dni jmenován a položen, tej naděje jsem, že jste se k tomu soudu všichni, i bohatí i chudí, podruzi i samotní řemeslníci a nádenn

:b handlíři, kteříž v těchto vesnicích k tomu soudu náležitých bydlíte, své ob-
ıody a živnosti vedete, najíti dali a sešli. Od vás, rychtářové, správu míti chci.

[b] Tu rychtářové mají dáti odpověď, jsou-li všickni, a kdo by nebyl, ten
ıy se hned poznamenal, a dříve vzdání soudu k pokutě, co vrchnost nařídí, aby
·l přidržán. Potom poručiti, aby se právo posadilo. A když se právo posadí, na
· otázka učiněna býti má: Sedí-li právo zouplna, tak jak jest na onen čas usa-
no bylo, čili se proměnilo? — A když dadí odpověd, že sedí, dotazovati se jich
á, žádají-li z těch závazkův a povinností svých propuštěni býti, čili na další časy
stávati, aby oznámili.

[c] A když žádati budou toho, mají se k nim tato slova promluviti: „Kon-
lé milí! Poněvadž toho žádáte, abyste z těch závazkův a povinností vašich pro-
ıštěni byli, já na žádost vaši tak činím, a vás na místě JMti pána vašeho z ta-
ıvé povinnosti a ouřadův vašich propouštím. Protož z lavic vyvstaňte a mně přede
emi jinými, neohlídajíce se summou na žádného, nežli jak samo v sobě jest,
:namte: chovali-li jsou se k vám tito lidé, jak náleží a jak na vás sluší; čili
erak jinak, tak abych se věděl jak spraviti a vás chrániti." — Ouřad odpověď
ı to dáti mají.

[d] Potom se takto promluví k obci: „Lidé obecní, bohatí i chudí, jakož
ɔu vám tito přístojící za právo vystaveni byli, a nyní vám již rovni jsou, a o tom
bě pod závazky poručeno měli, jak vás opatrovati mají, a zvláště vdovy a sirotky;
·otož se vás dotazuji všech vůbec, chovali-li jsou se v těch ouřadech svých, tak
k na ně sluší a náleží, a fedrovali-li jsou vás v vašich spravedlnostech, anebo
nili jsou vám jaké zkrácení: o tom mně, neostýchajíc se nic žádného, oznamte,
na žádného nezatajujte. Nebo na jiném JMt pán není, nežli s pomocí boží, jak
l vás jim, tak od nich vám slušnou nápravu učiniti, a to tak nařízditi, abyste na
ıdoucí čas od něho daného práva podstatněji fedrováni býti mohli a byli." —
d obecní na to odpověditi mají, jestli se co toho nachází.

[e] Poněvadž sobě, jak právo na obec, tak obec na právo co stěžovati nemá,
rád slyším a nad tím nemalé oblíbení mám: však za dobré býti uznávám, abych
ım toto kratičké napomenutí učinil, a jistou vůli JMti pána vrchnosti vaší ku
ıměti přivedouce, oznámil: Jakož nyní v těch nebezpečných časích jak mladí tak
staří lidé zlí a neslušní se nacházejí, tak že se při nich žádné bázně, pobožnosti
cnosti poznati nemůže, nýbrž veliká bezbožnost všem ke zlému: pročež z věrné
otcovské péče, kteří by se mezi vámi tak bezbožní nacházeli, jich napomenouti
dobrému a zápověd ke zlému v jistých artikulích nařízditi, a mezi vámi nařízení,
k byste dále se chovati měli, ustanoviti, a přečtouce v známost uvésti pominouti
·mohu, kterak předně ke cti a chvále pánu Bohu všemohoucímu a vám k vašemu
ıbrému a chvalitebnému, též k zalíbení vrchnosti vaší, jeden po druhém čteny

a vám ku paměti přivedeny budou. Kterýž by pak takového přikázání a nařízení jednoho každého artikule nezachoval, a je přestoupil, to mezi sebou v počtu se vší pilnou bedlivostí vyhledejte, a přijdouce z potazu oznámiti a osoby zéjmena jmenovati neopomíjejte, pod skutečným trestáním. Protož dejte každý bedlivý pozor, a takových artikulův pilně poslouchejte, tak abyste se žádný, že jste jich neslyšeli aneb jim nerozuměli, neb o takové zápovědi nevěděli, vymlouvati nemohli. Nebo se to od vrchnosti vaší obmejšlí, aby takoví zlí lidé a nedbalci, na Boha ani vrchnost se neohlídající, rychtáře a konšelův nic sobě nevážící strestáni, a dobří ochráněni a zastaváni býti mohli.

[1] Předně a nejprve *do kostela* k službám božím v den nedělní i také v sváteční ke mši svaté a na kázání slova božího, jak vy hospodářové, tak hospodyně, s dítkami a s čeledí chodívejte, a to při nejmenším po dvouch z domu. A když se služby boží vykonávají, všelijaký kvas vína, piva, páleného dopoledne na řád i jinak dávati všem se přísně zapovídá, pod propadením 1 kopy grošů č. a k tomu nepromĕnitedlně a skutečně strestán býti má. Jestliže by na koho uznáno bylo, že by zoumysla a pro nedbanlivost svou do kostela nešel, anebo celou mši neslyšel, ale radče po handli a lakomství se toulal a tudy služby boží zameškal: ten dej pokuty k obci 10 kop, a k záduší 2 lib. vosku. A kdožby koliv majíce kněze svého, jej pobíhal, a k jinému se utíkal, ten vrchnosti 1 kopu gr. č., a knězi svému jeho náležitost předce dej.

[2] Kterékoliv věci proti Bohu čelí a proti jeho svatým přikázáním, těch abyste se se vší pilností vystříhali. Posty všelijaké od církve sv. římské katolické přikázané hleďtež spravedlivě zachovávati, v pátek ani v sobotu masitých pokrmův neužívati, ani v jiné dni zapovědĕné postů nerušiti.

[3] K svému *vlastnímu knězi* a ne jinam k zpovědi a ku přijímání velebné svátosti oltářní, i také se křty a s oddavky se ucházeti máte, a jiných, zvláště kacířův, jako hada se vystříhejte, a s nimi nic činiti nemějte, pod pokutou nepromĕnitedlnou, a k tomu vedle uznání skutečným trestáním.

[4] Oplzlého mluvení, *lání,* přísahání, sakramentování, hromování a těm podobných zlořečení, nad to pak *kouzlův* a pověrek, to vám všem pod ztracením cti a hrdla zapovídám: pakliby se kdo co z těch věcí dopustil, a menších hříchů dočinil, ten má 3 lžíce kolomazi u pranýře jísti, a k tomu 3 dni a tolik nocí v trdlici státi. A ten, kdož by kouzla a čáry provodil, má bez milosti na hranici za živa upálen býti. Načež ouřad, poněvadž na to těžké přísahy činíte, že chcete zlé tupiti, pilný pozor dávejte, a takové hrozné věci přetrhujte.

[5] *Desátky* a jiné povinné poplatky farářům, a co ku kterému záduší náleží od starodávna, to vše bez proměny odvozujte a častně vykonávejte. Nezacho-

vá-li se kdo tak, ten buď do vězení vzat, a z něho nevycházej, až to spokojí, a k tomu pokuty dej vrchnosti 1 kopu gr. č.

[6] Také i to míti chceme, abyste *faráře* svého v uctivosti měli, a žádné nenáležité protimyslnosti jemu nečinili, a to pod pokutou 1 kopy.

[7] O *vrchnosti* vaší dědičné a domu páně nenáležitých řečí nemluvte a pomlouvání mezi sebou pokoutně i před cizími lidmi zanechejte, a tudy vrchnosti své Bohem nařízené nezlehčujte, pod nemilostí a přísným trestáním; nýbrž raději ve všem dobrým a náležitým s pochvalou připomínejte. A bylo-li by co takového o vrchnosti vaší neslušného od koho mluveno, a od vás to doslejcháno, k tomu se raději, bude-li příležité, ohlašte, a v tom, jak by rozum váš postačil, vrchnost svou zastávejte, a potom vrchnosti své to pravdivě oznamujte, ač chcete-li vůli boží v tom naplniti a ku pánu svému věrnosti dokázati, a za to od Boha požehnání a od vrchnosti poděkování dojíti.

[8] A co se *ouředníkův* anebo správcův od vrchnosti vaší představených dotejče, týmž spůsobem abyste se k nim chovali, a tak poslušnost jako k vrchnosti zachovali. A jestliže by vás v čem opouštěli anebo co ubližovali: k nám vrchnosti své dědičné o to se utíkejte, nebo se žádnému cesta nezavírá; poněvadž my od vás všelikou poslušnost míti chceme, také vám ubližovati nedopustíme, aby se vám jaká křivda díti měla.

[9] *Rychtáře s konšely* v náležité vážnosti a uctivosti mějte, a což by vám náležitého na místě vrchnosti poroučeli, tak se volně zachovejte bez reptání, nimi se ve všem dobrém spravujte. Pakliby se kdo tak nezachoval a proti tomu živ byl, a jim přísežným se protivil, ten každý dá vrchnosti pokutu 1 kopu gr. č., a k tomu vedle uznání strestán bude.

[10] Také se o tom vám všem přísně a dostatečně přikazuje a poroučí, aby žádný pod žádným vymyšleným spůsobem žádného velikého ani malého *dobytka* ven z panství neprodávali bez povolení vrchnosti aneb ouředníka. Pakliby kdo co bezelstně (nemaje toho čím chovati) prodati chtěl, opověz to pánu neb ouředníku; nebude-li k ruce panský koupeno, bude se moci teprva jinam prodati. Pakliby se kdo toho dopustil, a něco tak prodal bez povolení ouředníka, ten dej pokuty 1 kopu gr. č., anebo bečku soli, a mimo to ještě bude strestán ku příkladu jiným.

[11] *Lidí* nevolných a nesvobodných *cizopanských*, skrze kteréž by mohly nevole a soudy povstati, při sobě nechovejte, ani jich k sobě nepřijímejte; nebo jsou na to veliké pokuty vyměřeny sněmy i zřízením novým zemským. A naprosto hned žádného v žádné obci bez vědomí a povolení ouředníka nepřijímejte. A kdož by se jinak zachoval a v tom postižen byl, ten aby vrchnosti pokuty 1 kopou gr. č. propadl. A rychtář jestliže by se toho dopustil, má touž pokutou povinen býti, a k tomu trestání ho nemine.

[12] *Podruhův* v každé vsi na gruntech i tolikéž podruhyně a samotné ženy každý sedlák měj; a kdo by podruha chovati nechtěl, ten aby nádennický dílo sám vykonával a zastával, jako jiný nádenník neb zahradník, a s nimi na dílo zároveň aby chodil. A který by přes zimu v podružství byl, povinen jest pánu jeden den, co se mu koliv rozkáže, darmo robotovati. Pakliby se ten podruh odstěhoval, prve než by takovou robotu odbyl, tehdy hospodář jeho bude povinen sám za něj tu robotu vykonati.

[13] Na *robotu* když se vám rozkáže, abyste jeli a chodili, a to časně, po rozkázání v hodinu určitou, tam kde vám bude poručeno, všichni pospolu, ne jeden v snídaní a druhý v poledne, jakž jest obyčej váš, leda roboty odbyl. Jestliby se kdo jinak zachoval, ten dej rychtáři pokuty 15 kr., a vrchnosti za jeden den dva dni robotní.

[14] Na *shon*, když vám bude poručeno, neposílejte drobný chasy, kteří sotva lezou a s tenaty zacházeti neumějí, ale sami hospodáři aneb osoby hodné na lov vypravujte; a každý ať nese 9 sošek z domu. A při tom lovu aby žádný nekřičel, dokud se nepoléce; a osobou tou se řiďte, která k tomu nařízena bude, co poručí, to dělejte, jináče nečiníce, pod skutečným trestáním. A kdo by zoumysla lišku neb zajíce vypustil, má to zaplatiti, a k tomu strestán býti, a pokuty správci lovu propadne 15 kr.

[15] Na *mlácení* a jiná nádennická díla aby jedenkaždý, jak zahradník tak podruh, chodil, a z toho se žádnej nevytahuj; leč řemeslníci, kteří by sobě tu milost od vrchnosti danou měli, též tkadlci, kteří by panské příze k dělání pláten sobě dané měli, po 4 téhodních mají mlácení prázdni býti, a potom zase zároveň s jinými na mlaty choditi.

[16] Při *rybnících*, splavích, struhách, jako i při lovení rybníkův, žádných škod nedělejte, tarasův od rybníkův žádnej neodnášejte. Kdo by se toho dopustil, má na hrdle neb na statku strestán býti.

[17] *Piv* žádných k posvícení odjinud cizopanských bez dovolení páně neb ouředníka žádnej neberte, ani také jinde šenkův, kromě krčmy, sobě nezačínejte, pod jistým trestáním a pod propadením toho cizopanského piva.

[18] *Pálenýho vína* ani jiného nápoje lidem do opití žádný šenkýř nevydávej; kdo by se toho dopustil, vězením strestán bude, a pokuty vrchnosti 1 kopu gr. č. složí. Nebo takový nenáležitý a nesnesitelný nápoj, zvláště pálený, více ku škodě než k outžitku dobrému slouží. A mnohokráte skrze takový nápoj neřádové a mordy mezi lidmi se stávají, a mnohý když začne žráti, neví, kdy by měl přestati. Pročež takový nápoj dávati lidem až do ožralství tuto se zapovídá.

[19] *Šenkýři* lidem míru spravedlivou nalévejte, a piva nezfalšovaná dávejte. Nač ouřady dobrý pozor dávejte, aby na obě strany rovnost bylo, beze škody šenkýře

i pitelův. Kdo by to přestoupil, a jsa nejprve napomenut, toho přestati nechtěl, ten každý pokuty 10 kop gr. č. vrchnosti propadne, a k tomu vězením 4 ned. strestán bude.

[20] *Šenkýři čeládky* panský ani sedlský, a zvláště nočně, u sebe nepřechovávejte, jich sobě do domů nevnaďte, nefedrujte, nebo se tudy nemalé obmeškání vrchnosti i vám děje, a když nestačí, musí krásti. Kdo by se toho dopustil a takovou čeleď přechovával, dá pokuty 2 kopy gr. č.

[21] *Her* v kostky a karty žádný hospodář v domě svém, a zvláště čeledi panské nedopouštěj, ani jakých přástek a schůzek zvláště nočních netrpte: nebo se při takových schůzkách více lotrovství a přesuzování živých i mrtvých, než co dobrého děje. Kdo by to v svém domě dovoloval, pokuty dá vrchnosti 10 kop gr. č., a kdo by hrál, 1 kopu gr. č., k tomu obě strany vězením vedle zasloužení strestány budou.

[22] *V lesích* a mejtech abyste nepásli, a sekáním nebo podlupováním, též i pálením škody žádny nedělejte a dělati nedopouštějte. Kdo by se toho dopustil a v tom postižen byl, dá pokuty 1 kopu gr. č., a podle trestání uloženého k němu přikročeno bude.

[23] *Lesův svých* ani obecních zoumysla a bez potřeby aby žádný nehubil a neprodával bez jistého svolení vrchnosti; než potřeboval-li by kdo jakého dříví k stavení, ku potřebě své, anebo jinde sousedu svému, buď v týž vsi neb jinde, (však z poddaných panských), ten ať to činí s védomím páné aneb ouředníka. Pakliby se toho kdo jináče dopustil, ten každý má jistou pokutou a trestáním vedle uznání skrocen býti.

[24] Mocí jeden na druhého nižádným vymyšleným spůsobem nesáhejte, nýbrž jeden každý právem živ buď, a od pána Boha spravedlnosti očekávej; nebo proto rychtář a právo konšelské nařízeno jest, aby každý právem živ byl; pakli se kdo jináče zachová, ten musí v kruhu za krk tejden státi.

[25] Při *ohni*, jak topení, tak také i s světlem chození, bedlivi buďte, a šetrně do marštelí, chlívů, stodoly neb jinam s loučí netoulajíce se, ale pro domovní potřebu s lucernou, kde potřeba, jděte. Pakliby kdo s světlem v domě neopatrně zacházel, dej pokuty 2 kopy gr. č. Pakliby se skrze to komu více škoda stala, k takovému každému k hrdlu i statku saženo bude. A sami hospodáři na čeládku pozor dávejte, ať ohně šetří. A konšelé s rychtářem i s staršími obecními k komínům často dohlídejte. Sláma, smetí, pazdeří ať nejsou blízko peci, a komíny, též stěny při pecích ať jsou před ohněm ubezpečeny. Sláma na půdě ani koudel, kudy se s světlem chodí, ať nebývá. U kohožby se takový zapovězený neřád našel, toho hned do vězení vzíti, a potom vrchnosti oznámiti neopomíjejte, nebo takový každý ku příkladu jiným strestán bude.

[illegible] spůsobem [illegible] Bože [illegible]
[illegible] ten škodný host co nejspíše [illegible]
[illegible] ututlati chtel, a zatím škoda by se [illegible]
[illegible] pokutován bude: a komu se škoda [illegible]

[illegible] k ohrazení má, do sv. Jiří [illegible]
[illegible] *příkopy* a brázdy v lukách, tak jak [illegible]
[illegible] jeden druhému škody nečinili, zdělávejte [illegible]
[illegible] dá pokuty vrchnosti 1 kopu gr. č. a [illegible]

[illegible] k stavení potřebné věci pozor dávejte [illegible]
[illegible] Stce mnohý, kdyby se neobava[illegible]
[illegible] by sobě všecko stavení [illegible]
[illegible] nedbalcům [illegible]
[illegible] hospodářs[illegible]
[illegible]

[f] *Zahájení soudu.* Já N. tento soud hájím mocí boží a mocí JMti pána N. z N., ouředníka, rychtářův, konšelův, též všeho práva i všech přistojících, připovídajíce všelikou uctivost, a zapovídám každou neuctivost. A kdož by před toto právo předstoupiti chtěl, předstup s vážností a s opovědí. Též kdož by příčinu vstoupiti měl, předstup bez kordu a všelijaké zbraně, a odstup zase uctivě a s opovědí. Tolikéž kdož by na toto právo naříkáním aneb hanlivými slovy sáhnouti chtěl, jdi jemu na peníze; a kdož by okrvavil, jdi jemu na hrdlo jeho. A kdo by co na tomto právě vysoudil, má toho užiti, jako by na svobodném trhu koupil; a kdož by prosoudil, jako by na svobodným trhu bez peněz prodal. A tak ve vší vážnosti aby tento soud držán byl, jako soud městský. K tomu rač nám dopomáhati Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý, Pan Bůh náš na věky věkův požehnaný amen.

[g] (Tuto se *závazky* konati mají.) Za tou příčinou tento soud před vrchností vaší vám nařízen jest, aby jeden každý, co při něm činiti má, jak přespolní tak domácí, tu se najíti dal a potřebu svou oznámil; má jednomu každému spravedlnost jeho jíti. A tak když pořádně na grunty voláno bude, jeden každý grunt svůj očisťuj a peníze pokládej.

[h] (*Před závazky* takto se nejprve k lidem promluviti má:) Milí lidi, konšelové, rychtářové, kostelníci, hajní, i všichni závazky na sobě mající! naděje jest, že jste porozuměli, jak se při těch povinnostech vašich chovati míti budete. A když tak v ouřadech svých věrně, pravě a spravedlivě chovati se budete, neohlídajíce se na žádné přátelství neb nepřátelství, pro přízeň neb nepřízeň, od pána Boha odplaty a od JMti pána vašeho lásky očekávejte.

[i] (*Přísaha* ouřadu, předně *primatora*, purkmistra a spoluradních.) Ve jménu Otce, Syna i Ducha svatého amen! My N. N., kteříž jsme v tento ouřad povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené panně Marii matce boží, a vysoce urozenému panu N. N., erbům a vrchnosti naší milé dědičné, že chceme a máme v tomto ouřadu, ku kterémuž jsme povoláni, věrně a chvalitebně se chovati, bohatému i chudému, přespolnímu i domácímu k spravedlnosti pomáhati, náležité ortele vynášeti, vdovy a sirotky chrániti, křivdy nečiniti, ani ji dopouštěti, zlé tupiti, dobré zvelebovati, a co by dobrého bylo, všelijak obmejšleti, a pro žádnou přízeň ani nepřízeň, přátelství i nepřátelství, od spravedlnosti se neuchylovati; žádných schůzek a hromad proti Bohu, vrchnosti a dobrému řádu nedopouštěti, nýbrž věděli-li bychom co o tom, pro přetržení zlého chceme to vrchnosti časně oznámiti; jako i JJMtem panům erbům N. N., vrchnosti naší dědičné, aneb od ní nám představeným správcům, ve všem náležitě věrně a poslušně se míti, je všelijakou uctivostí a vážností předcházeti. Toho nám dopomáhej pán Bůh, Matka boží, a všichni svatí amen.

[k] *(Přísaha konšelův.)* Já N. N. i všichni, kteří jsme k tomu ouřadu povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené panně Marii matce boží, též JMti vysoce urozenému pánu panu N. N., vrchnosti naší milý a dědičný, že chceme a máme v ouřadě tomto na nás vloženým, předně cti a slávy boží vyhledávati, řád dobrý vzdělávati a nad ním ruku držeti, i sami dobrý příklad na sobě ukazovati, zlé tupiti, dobré velebiti, nic neslušného a nenáležitého nepřehlížeti, tejnost a věrnost ve všem, což by nám kdy od vrchnosti naší nebo od představených správců svěřeno bylo, zachovati, tejnost rady nepronášeti, spravedlnost fedrovati, vdovy a sirotky opatrovati, a jim křivdy nečiniti ani činiti dopouštěti, nýbrž jednomu každému, bohatému i chudému, domácímu i přespolnímu spravedlnosti udělovati, neohlídajíce se v tom na přízeň ani nepřízeň, na dary ani nedary; jak na dobré náleží, tak se chovati, jako i JJMtem pánům erbům N. N., vrchnosti naší, neb od ní nám představeným správcům, ve všem věrni a poslušni býti slibujem. Toho nám dopomáhej pán Bůh všemohoucí, matka boží a všichni svatí amen.

[l] *(Závazek rychtáře.)* Já N. N., kterýž jsem k tomuto úřadu rychtářskému povolán, přísahám Pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavenné panně Marii, matce boží, též JMti pánu a erbům, vrchnosti mé milé a dědičné, že chci a mám v tom úřadě, ku kterémuž jsem povolán, věrně a chvalitebně se chovati, bohatému i chudému, přespolnímu i domácímu k spravedlnosti dopomáhati, náležitě ortele vynášeti, a jak může nejvýše můj rozum postačovati, zlé tupiti, dobré velebiti, vdovy a sirotky ve všem dobrém upřímně zastávati, křivdy žádnému nečiniti, ani ji dopouštěti, nýbrž což by k dobrému bylo, to obmejšleti, a to pro žádnou přízeň ani nepřízeň, ani pro žádné dary. Schůzek žádných nedopouštěti, nýbrž věděl-li bych co o tom, pro přetržení zlého vrchnosti své záhy o tom oznámiti; jako i JJMtem pánům erbům vrchnosti naší dědičné, i také od ní nám představeným správcům všelikou poslušnost a uctivost zachovávati slibuji. Toho mi dopomáhej pán Bůh všemohoucí, matka boží a všichni svatí amen!

[m] *(Závazek kostelníkův.)* My N. N., kteříž jsme v tento úřad kostelnický povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii Matce Boží, též JMti pánům a erbům vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme a máme v tom ouřadě a povolání věrně a spravedlivě se chovati, počet z věcí nám svěřených spravedlivý činiti, zádušní dobré pilně a věrně opatrovati, nic od záduší neodcizovati, nýbrž kdybychom znali, že by se něco k ublížení záduší chejliti chtělo, to nejprve správci našemu duchovnímu, tolikéž i vrchnosti naší neb ouředníkovi časně přednésti a oznámiti. Toho nám dopomáhej pán Bůh všemohoucí, Matka Boží a všichni svatí, amen.

[n] *(Závazek obecním starším.)* My N. N., kteří jsme v tento ouřad za obecní starší povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené panně Marii Matce Boží, též JMti pánům a erbům vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme a máme v témž ouřadě věrně a spravedlivě se chovati, k mírám, váhám všelijakým bedlivě dohlídati, a to, což k našemu povolání sluší, ve všem pilně, upřímně a spravedlivě se chovati, i nad obecním dobrým ruku držeti. Toho nám dopomáhej pán Bůh všemohoucí, Matka Boží a všichni svatí, amen.

[o] *(Závazek hajným.)* My N. N. přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené Panně Marii Matce Boží, též JMti vysoce urozenému pánu panu N. N., erbům a vrchnosti naší milé a dědičné, že jsouc do tohoto ouřadu hájemského povoláni, máme a povinni jsme, v lesích, hájích, porostlinách, JMti pánu našemu náležejících, dobrej a pilnej pozor dávati, žádné škody vyprodáním dříví aneb mejt vypisováním*) nedopouštěti, jak domácím, tak cizím: a to všecko, což by k naší povinnosti se vztahovalo, slibujeme spravedlivě, pilně a věrně vykonávati, nehledě v tom na přízeň, ani nepřízeň, na dary i nedary. Toho nám dopomáhej Pán Bůh všemohoucí, Matka Boží a všichni svatí, amen!

*) vypasováním?

[p] *(Závazek fišmeistrům.)* My N. N., kteříž jsme v tento ouřad povoláni, přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené panně Marii Matce Boží, a JMti vysoce urozenému pánu panu N. N. a erbům vrchnosti naší milé a dědičné, že chceme a máme v též povinnosti fischmeistrské na nás vložené věrně a spravedlivě se chovati, na rybníky, řeky, potoky při každé dědině, kde by se co vynacházelo, pilný a bedlivý pozor dávati, jak zimního času prosekáváním prohlubní časným, tak i času letního, zvláště povodně a přívalů, dohlídati, aby se žádná škoda na hrázi, splavích ani na rybách nedála, to opatrovati; jako i v řekách, potocích rakův ani ryb lapati nedopouštěti. A kdyby jaká škoda v letě nebo v zimě díti se chtěla, časně o tom vrchnosti naší aneb správcům oznámiti; vody žádné z rybníkův neupouštěti, buď pro přízeň i nepřízeň, pro dary i nedary, ve všem upřímně a bedlivě se míti slibujeme. Toho nám dopomáhej pán Bůh všemohoucí, Matka Boží a všichni svatí, amen.

[q] *(Přísaha nařízeným osobám k stodolám a k obilí.)* My N. N. přísaháme pánu Bohu všemohoucímu, blahoslavené paně Marii Matce Boží, též vysoce urozenému pánu panu N. N., erbům a vrchnosti naší milé a dědičné, a slibujeme čistou věrou, že chceme a máme k dohlídání k stodolám a k obilí, tu kdež jsme nařízeni, když mlatci mlátí, pilni býti: obilí všelijaké v poli, prve než by se svezlo, bedlivě a spravedlivě zčítati; na to všecko, jak na omlácení, tak také na příjem zrna vruby zdělati, s mlatci je míti, vše nařezovati a vroubiti, a v tom žádného fortele neužívati ani nečiniti, nýbrž při všem věrně a spravedlivě se chovati. K čemuž nám dopomáhej pán Bůh všemohúcí, Matka Boží a toto sv. evangelium, amen.

170.

1608, 25. února: Město Litomyšl dostalo řád od vrchnosti.

Tiskem byl uveřejněn dvakrát, od prof. Stárka 1844 v Časopise Č. Musea str. 176 až 180, pak od Antonína Tomíčka 1899 v Památkách Arch. XVIII. 81—84. Předepsala jej paní Polyxena z Lobkovic rozená z Pernšteina, paní na Roudnici, Sedlčanech, Litomyšli, Ctinovsi, Střekově a Lobkovicích, když uvazovala se v panství Litomyšlské. Rozvržen jest na 11 článků, velmi nestejných, jež týkají se jen některých záležitostí městských, nejvíce policejních. Zapovídají se sekty, které by se odchylovaly od víry pod jednou a pod obojí.

171.

1608, 15. března: Řád městečka Vyššího Brodu potvrzen od vrchnosti.

L. Schlesinger dal jej vytisknouti v Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1884, ročník XXII. str. 322—330. Jest v něm při počátku poznamenáno, že ten řád byl již v užívání po mnohá léta (Artikel und Ordnung bei dem Markt Hohenfurt, welche schon lange Jahr hero gehalten), a že jej nyní v sobotu před Laetare 1608 v klášteře Vyšebrodském potvrdil opat Pavel Farenshon jakožto vrchnost. Má 64 články, kteréž se vztahují k obchodu, k čistotě ulic, k ohni, hospodám, podruhům, lesům, mezím, úhorům, pastvám, též jednají o trestech ukládaných na soudě rychtářově, o postech, svěcení svátků, o lázni a jiných věcech městských. Jest to patrně zřízení městské samodílné, ale vzniklé ve shodě s klášterskou vrchností. Poslední 64. článek jest původu pozdějšího a ohlašuje, že roku 1666 opat Jiří po obnovení rady městské nařídil, který člověk by před primatorem, rychtářem a radou neslušně mluvil nebo neuctivě se choval, že bude trestán vězením, až složí 10 kop pokuty do důchodu klášterského.

172.

1609, 20. února: Popis zákopů a mezníků sázených mezi statkem kláštera Kladrubského a obcí Sulislavskou, poddanou městu Stříbru.

L. P. 1609 v pátek po památce sv. Matěje apoštola 20. Febr.,*) v přítomnosti důstojného a velebného kněze Martina Líny, pana opata kláštera Kladrubského, a níže psaných osob, *zákopy*, kde meze sázeny býti měly mezi grunty konventními a Sulislavskými, toho dne jsou zdělány. Šimon Šenhanzlík primas.

A meze kamenný při těch zákopích teprva sázeny v outerej svatodušní 9. Junii 1609, v přítomnosti osob níže psaných:

Velebný a ctihodný kněz Matouš Placidus, p. převor kl. Kladrubského.

Benedikt Hostouňský pan hejtman.

Matěj Nejedlý, Jan Zich, Havel Krůta, Zikmund Stocký, Daniel Češpivo, Jan Prokop, Jakub Rejzy, Jiřík Werner. Matěj písař.

Začátek mezí Sulislavských, jdouce k Rohožce a k Hněvnicům**) 20. Feb.

1. Zákop dvouhranný. Pardus měli: Martin Kopýtko, Čunda z Hněvnic. A tu dvě meze do zákopův sázeny. — 9. Junii první mez k Sulislavi ukazuje. Dáno 3 skřemeny bílé a kus vokuje. Adam Bek sedlář pardus měl. Pod druhou mez 3 skřemeny. Pan převor dal kus vokuje. Pardus měl Jakub Křina z Hněvnic.

2. zákop, mezník, 3 skřemeny, kus vokuje. Tomáš syn Jana Prokopa.

4. [sic] zákop, chvůje dvě na jednom pařezu a kříž na ní, kámen mezi nimi. Mezník, 3 skřemeny pod ní a kus vokuje. Martin Kunclův syn z Sulislav.

5. Zákop, meze dělí Hněvnic[e] s Sulislavskými. Pardus měl myslivec p. opata ze vsi Kbelan přímím Jan Sere.

6. scházel.

7. zákop, mezník, 3 skřemeny a vokuj proti mezi, chvůje se dvěma kříži ✕ ✕. Jan Mikule z Hněvnic.

8. zákop, meze kamenná, 3 vokuje, 3 skřemeny. Pardus Krčmář.

9. zákop, 3 skřemeny, 2 vokuje.

10. zákop, 3 skřemeny, 3 vokuje.

11. zákop, při něm chvůje, mezník, kus cihly, 3 skřemeny, kus vokuje. Václav syn Kunclův z Sulislav.

12. zákop, hruškový pařez. Pardusy měli Jan Šort z Kbelan, Jan Prokop. — 9. Junii mezník, 3 kusy vokuje, 3 skřemeny na pařezu hruškovém. Václav Winkler pardus měl.

13. zákop, meze podle dědiny Hlouška. Pardus měl H[l]oušek z Sulislavi a Valenta Hradec z Hněvnic. Pod mezníkem 3 skřeménky, 3 vokuje. Tomáš Hlínka pardus měl.

14. zákop v dědině krčmáře [z] Hněvnic, kde převoráno bylo, a tu pan opat přítomný byl, aby dál neoral, ale ležeti tak nechal, zapověděl. Mezník, 3 skřemeny, jedna vokuj.

15. zákop, 3 skřemeny, jedna vokuje, pardus Jíra. — 16. — 17. —

18. zákop proti hrušce. Meze sázena, 1 vokuje, 3 skřemeny, pardus Havel Hloušek.

19. zákop, meze u hrušky, z druhý strany zákop vyvržena meze. Pardus měli Petr Uchatý z Sulislav, Hněvnický rychtář Kříma, odtud hruška mezní. V první mezi dvě ráže, 1 vokuj, 2 křemeny. Pardus Havel Krůta, pan převor mu dal. V druhým mezníku 3 skřemeny, 1 vokuje, pardus měl Jan Tím.

20. zákop u Matějovy dědiny, sám měl pardus, skřemenná meze, 3 skřemeny, 1 vokuj. Benedikt Kirian pardus.

21. zákop, meze v Matějovo dědině, bylo tehdáž převoráno, ovsem osíno, meze vsazena, 3 kusy cihly, kus vokuje, 3 skřemeny. Pardus Jan syn Krčmáře z Sulislavě.

22. zákop, chvůje, meze, 1 vokuj, 3 skřemeny.
23. zákop, meze, Johannes [z] Sulislavi pardus.
24. zákop, meze, 3 skřemeny, 1 vokuje. — 25. — 26. — 27. —
28. Vsazena meze, 3 vokuje, 3 skřemeny, Ezechiel Zemek.
29. zákop, meze vsazena, 3 skřemeny, 3 ráže, 3 vokuje, pardus Samuel Matiáše písaře syn. Potom podál meze bez svedení [svědomí?], opět druhá bez svědkův.
30. zákop, mezník, 3 skřemeny, 1 vokuj, Martin syn Kunclů.
31. zákop proti dubu, 3 skřemeny, 1 vokuj, Štěpán Kovář.
32. zákop, 3 kameny, 1 vokuje, Josef Puček jinak Čapek. Dub potom velký.
33. zákop, 3 skřemeny, 1 vokuj. Vít Petra Vávry Hlavatého syn z Sytna.
34. zákop, meze, 1 vokuj, 3 skřemeny.
35. zákop, dub mezní, 1 vokuje, 3 kamínky. Václav Štěpánův z Sytna.
36. zákop, 3 skřemeny, 1 vokuje.
37. zákop, dub mezní podle cesty. Šimek krčmář z Sulislavi, Fina z Hněvnic pardusy měli. 3 kameny, 1 vokuje, Daniel opět Češpivo, Adam Haštal.
38. zákop, dub, jedna vokuje, 3 skřemeny.
39. zákop, 3 skřemeny, 1 vokuje.
40. zákop, chvůje, kříž na ní, 3 skřemeny, jedna vokuje.

Z knihy vzdání statků šosovních, v archivě města Stříbra, opis v archivě zemském v Praze. — V tomto popise znamená slovo *meze* = mezník, *chvůj* = borovice, *okuje* = kus strusky neb škváry kovářské. — *) V datování jest omyl; roku 1609 pátek *po* sv. Matěji padl na 27. února, a na 20. února připadl pátek *před* sv. Matějem; ježto udaj 20. Febr. níže se opakuje, snad jest správný, a chyba vězí v předložce *po* místo *před*. — **) Ves Hněvnice, něm. Hniemitz, leží nad jihovýchod od Sulislavě na bývalém panství Kladrubském; Rohožka nyní nejmenuje se na mapě nic v té krajině.

173.

1609, 23. dubna: Kolik peněz odúmrtních vybralo se na panství Třeboňském za půl leta.

Registřík na příjem peněz *odoumrtních* na panství JMti páně Třeboňském od sv. Havla 1608 až do sv. Jiří leta 1609.

Je to soupis seřaděný podle osad, individualní, se součty při každém místě. Poplatky jednotlivců jsou velmi rozdílné, od 1 kopy až do 10 kop. Před jednotlivcem bývá napsáno číslo folia, snad z účetní knihy. Jak tomu platu jest rozuměti, blíže neudáno; patrně jsou to splátky na výkup z práva odúmrtního, ale nevysvítá, měl-li ten výkup býti placen dočasně, nebo stále a navždy. Někde jsou udány též groše a denáry, což jsem zaokrouhlil v tomto výtahu:

Jmeno místa	od kolika osob	kolik kop přijato	Jmeno místa	od kolika osob	kolik kop přijato
město Třeboň	3	48	z Lipnice	4	7
z Branný	12	36	„ Cepu	1	1
„ Domanína	10	24	„ Šalmanovic	7	21

Jmeno místa	od kolika osob	kolik kop přijato	Jmeno místa	od kolika osob	kolik kop přijato
ze vsi Hrachovišť . . .	4	15	z Neplachova	3	13
z Suchdola	1	2	ze vsi Zablatí	2	9
ze vsi Spolí	1	4	z Horusic	1	2
z Libína	3	11	ze vsi Ponědráže	5	16
ze vsi Slavošovic . . .	3	12	z Žišova	2	5
z Doudleb	2	4	ze vsi Frahelzie	7	23
ze vsi České Planý . . .	1	12	z Hlinný	8	38
z Vlkovic	2	8	ze vsi Radostic	6	22
ze vsi Štěpánova . . .	6	13	ze Lhoty Č.	10	39
z D. Miletína	2	9	z městečka Bukovska . .	16	29
ze vsi Zvíkova	1	4	z Mladošovic	5	14
z Lužnice	1	3	ze vsi Petrovic	1	4
ze vsi Ševětína	1	5	z Borkovic	8	48
z Vitína	1	3	ze vsi Mažic	3	13
ze vsi Dinína	1	4	z Kletce	1	2
z Dunajic	11	31	ze vsi Doňova	3	17
ze vsi Břilic	15	70	z Kolence	3	7
z Sedlikovic	2	11	ze vsi Novosed	6	16
ze vsi Kostelce	2	4			

Summa příjmu peněz odoumrtních v tom čase učiní 684 kop 38 gr. 1 d.

Z knížecího archivu v Třeboni IA. 6G*β*. 5*b*. Součet peněžitých sum zde zaokrouhlených činí 679 kop; všech osob, kteréž platily odúmrtní peníze, bylo 187. — Srovnej seznamy vesnic pod právem odúmrtným a osvobozených od něho na panství Třeboňském z roku 1603 zde výše str. 351-2 č. 155.

174.

1609, 24. června snešení sněmu moravského: Lidé osazující se na vyhořalém osvobozují se dočasně od sbírek sněmem svolených.

(O *lhotníky* v nově se na požáry osazující.) Lidé poddaní pánův obyvatelův všecky sbírky, kteréž na ně tímto sněmem svolené jsou, zouplna všickni spravovati povinni budou, kromě kteří by se roku tohoto teprva na grunty od nepřítele popálené osazovali, do roka; kteří pak po zavření tohoto sněmu na týchž gruntech popálených se osadí, do dvou let lhoty užíti mají.

Z Památek sněmovních moravských V. fol. 461 (sněm moravský v Olomouci při sv. Janu Křt. 1609) vypsal dr. Fr. Kameníček. — Sněm tehdáž povolil na tři leta po 80.000 zl., které vrchnosti měly vybrati od svých poddaných na základě listů přiznavacích.

175.

1609: Řád viničný města Strážnice potvrzen od vrchnosti.

Výtah z něho uveřejnil Leopold Nopp v Časopise Matice Moravské 1903 str. 321 až 324 pod názvem: „Hlavní body horenského práva Strážnického." Rozdělen jest na 28 odstavců, řeč jest v něm obnovená. Vydavatel praví, že to právo horenské „potvrdil roku 1609 Jan Fridrich z Žerotína v plném znění, jak je Petr z Kravař roku 1417 dal Strážničanům." K velikému stáří ukazují ukrutné tresty, kterými se hrozí každému, kdo by překročil některé zápovědi (ze ziskuchtivosti). Řád ten platil ve vinohradech při městě Strážnici v jihovýchodní Moravě; srovnává se částečně s řádem z 3. ledna 1611, o němž viz zde str. 517 č. 177.

176.

1610, 23. února: Zákon zemský zapovídá pod pokutou, aby žádný kněz neoddával k manželství poddaného zběhlého bez vůle pánovy.

V Druhé Apologii stavův (vydal Šubert 1862 str. 6) jest zmínka, kterak roku 1603 množily se stížnosti podobojích na vládu; k tomu v příloze 14. vypočítává se protestantských žádostí 37, a mezi nimi uvádí se na 33. místě (str. 97) tato stížnost stavovsko-politická: „Pan arcibiskup ujímá se kmetičen poddaných, a je mimo povolení vrchností bez propuštění oddávati a sliby manželskými přisuzovati chce; čímž by mnoho kmetičen muselo z moci pánův vyvedeno býti." — Dlouhý sněm český, jenž zasedal v Praze od 25. května 1609 do 23. února 1610, uzákonil s potvrzením císaře Rudolfa všeobecné ustanovení ve směru té stížnosti, ale v rozsahu větším, kteréž Pavel Skála zaznamenal do své Historie (I. str. 262 čl. IX.) v tato slova:

Jakož se tu zhusta nachází, že kněží strany obojí, lidi poddané cizopanské obojího pohlaví, kteří od svých pánův z služeb a z gruntův utíkají, aneb jedni druhé vyluzují a ukrádají, bez vůle a vědomosti vrchností jich k manželství proti předešlým zápovědem oddávají, skrze což mnozí neřádové, zaneprázdnění a nesnáze povstávají; protož se takové oddavky bez dovolení pánův a vrchností všem kněžím vesměs zapovídají. Pakli by se toho kdo z nich dopustil, tedy aby týž kněz každý tomu pánu, jehož kmetičnu nebo člověka poddaného oddal, 50 kop gr. č. propadl, z kteréžto pokuty bude moci býti pohnán před úředníky Pražské menší desk zemských do soudu zemského menšího; a dopustil-li by se toho po druhé, aby 100, pakli po třetí, tedy 150 kop gr. č. propadl. Nemohl-li by pak s tu pokutu peněžitou býti, aby přestoupení svého vězením za půl leta poprvé, po druhé za celý rok, a po třetí za půl druhého leta odbýval, a to u vězení kněžském arcibiskupa nebo administratora Pražského, pod čí by správu přináležel; a bez vůle a vědomí pána toho, kdož by na něm pokutu obdržel, nemá dříve vyjití toho času téhož vězení prost býti. A nedržel-li by arcibiskup neb administrator nad tímto nařízením sněmovním ruky ochranné, tedy stavové při druhém sněmě měli by příčinu to jinak přísněji opatřiti.

177.

1611, 1617: Řád viničný a roboty poddaných k vinicím panským u města Strážnice na Moravě.

Práva horenská a řády při frejuncích (svobodných vinicích), při šenkování i skládání vín obsaženy jsou v privilegii, kteréž městu Strážnici dal pan Jan Fridrich z Žerotína a na Strážnici dne 3. ledna 1611; uveřejnil Josef Klvaňa v Národopisném Sborníku Československém, svazek 6, v Praze 1900 str. 168—174. — Z urbáře panství Strážnického od r. 1617 uvedeny jsou tamže str. 177-8 roboty poddaných z města i ze vsí k vinicím panským, a str. 179-181 povinností jednotlivých obcí na panství Strážnickém, jež se konaly za vinný šenk nebo se vztahovaly k vinohradnictví.

178.

1611, 26. května: Poddaní z markrabství Moravského nemají stížností a žalob proti svým vrchnostem podávati do kanceláře dvorské ani ku králi.

Výše v č. 95 na stranách 235—237 jest doloženo, kterak stavové čeští usilovali o to, aby poddaní jejich se neobraceli se supplikami proti svým vrchnostem ke králi, což bývalo vrchnostem na překážku při ukládání nových břemen na poddané. Moravští stavové kromě toho měli také slušnější příčinu, aby reptali na takovéto vznášení rozepří mezi poddanými a vrchnostmi ke dvoru, poněvadž v markrabství Moravském rozsuzování takových rozepří náleželo v pravomoc hejtmana zemského (viz výše č. 152 str. 348), a zakročil-li úřad královský (kancelář dvorská) do takové rozepře v markrabství Moravském, šlechta moravská žárlila na to jako na nenáležité vsahování do samosprávy zemské; kdežto v Čechách poddaní nemohli žalovati na vrchnosti nikde jinde, než jen u krále samého. Když roku 1608 Morava odtrhla se od císaře Rudolfa jakožto krále Českého a poddávala se jeho bratrovi arciknížeti Matyášovi, tu naskytla se moravským stavům dobrá příležitost, aby učinili přítrž nemilému jim rozhodování úřadu královského v rozepřích mezi poddanými a vrchnostmi a vůbec všemu nenáležitému zasahání dvora do samosprávy zemské na Moravě.

Mezi stížnostmi a žádostmi, jež stavové moravští podali svému novému zeměpánu Matyášovi na sněmu Brněnském zahájeném 25. srpna 1608, nacházela se také ta, „že se tato pominulá leta ublížení ouřadu hejtmanskému dála . . . v tom, že se mu vlastně v povinnosti jeho sáhalo, jako v tom, že lidé sedlští, kteříž ku právu jeho náleží, ke dvoru potahováni, žaloby jejich tam vyslejchány a rozsuzovány bejvaly; čehož prvé netoliko se nám tak valně, jako teď k posledku, nedálo, než taky, když kdy se o to kancelář dvorská pokusiti chtěla, zastavováno a přetrhováno bylo, jakož toho některé příklady u nás se nacházejí.“ (Kameníček, Zemské sněmy, I. str. 472 č. 4.) — Odpověď Matyášova k požadavkům stavů moravských, daná v Brně 30. srpna 1608, při tomto kuse byla vyřčena slovy všeobecnými, ale bezvýminečně svolujícími; nový markrabě oznamoval stavům, že chce „také v tom, což tak strany sahání ode dvora v ouřad hejtmanský v rozdílných v témž spisu obsažených artikulích, aby se toho více nedálo, opatřiti, a k předešlému starobylému způsobu zase přivésti.“ (Kameníček, Zemské sněmy, I. str. 479 č. 3 a 4.) — Když o tři leta později také království České odstoupilo od císaře Rudolfa a poddávalo se Matyášovi, a země Moravská vstupovala opět pod společnou správu se zemí Českou, byla o tom v Praze 26. května 1611 uzavřena smlouva mezi stavy českými a moravskými, v kteréž článek desátý (podle otisku Brandlova ve spise: Sněm držaný 1612, str. 159) nařizoval takto:

Aby do kanceláře [dvorské české] žaloby lidí poddaných obyvatelův markrabství Moravského přijímány nebývaly, poručení žádná na ně a strany jich ne-

vycházely, ovšem pak týž poddaní louzeni a povolovány [povolávání?] sem nebývali; a jestliže by kteří do kanceláře s supplikacemi k JMKské svědčícími se utekli, aby na hejtmana a soud zemský odkazováni bývali.

Z Žerotínových záznamů o moravském Sněmě r. 1612, jež vydal Brandl 1864, dovídáme se, kterak stavové moravští stěžovali si tehdáž do biskupa Olomouckého, „že nedopouští, aby duchovní odpovídali poddaným svým před p. hejtmanem a pp. soudci zemskými“ (str. 26); a v témž sněmu navrhováno, poněvadž „rokův sedlských tak se namnožilo,“ že nikterak nemohly býti skoncovány způsobem tehdejším, aby stavové myslili na prostředky, „kterak by té věci mohlo spomoženo býti, tak aby někdy nic horšího z toho nepošlo“ (str. 51).

179.

1611, 15. září: Městečku Vyšehradu předepsán řád obecní od vrchnosti.

V. Ruffer uveřejnil jej nebo výtah z něho v Historii Vyšehradské 1861 str. 278—283 pod novým nadpisem: „Zákon od vrchnosti pro obec Vyšehradskou vydán 15. září 1611.“ Rozdělen jest v pět kapitol, kteréž jednají o náboženství, o úřadě konšelském (kdež jest zmínka, že na děkanovi kapitoly záleží „skutečný regiment a správa jich Vyšehradských“), o úřadě rychtáře a písaře, o starších obecních (kdež jsou též předpisy policejní a o platech k obci), a o povinnosti desátníků. Na konci jest poznámka: „Dáno v domě děkanském na Vyšehradě,“ datum však není doloženo. Podobá se, že ten řád není otištěn doslovně, než jen výtah z něho. — V 18. věku dostalo se město Vyšehrad do poddanství ještě tužšího, jakž ukazuje rozhodnutí guberniální z roku 1776 a instrukce vydaná od kapitoly a potvrzená 1780 od gubernia, z čehož výtah vytiskl Ruffer str. 408—411; právo měšťanské na Vyšehradě udělovala kapitola, nikoli obec.

180.

1613, 7. ledna: Jan Rudolf Trčka poddaným na panství Smiřickém odpouští odúmrti za náhradu.

Tento list vepsán jest do urbáře panství Smiřického z roku 1655, kterýž se chová nyní v archivě města Prahy. Panství Smiřické bylo v držení rytířův Trčkův z Lípy již v letech 1498—1569, načež svatbou dostalo se Janu Jetřichovi z Žerotína; od něho nabyl toho zboží 1590 Jan Rudolf Trčka, a držel je až do své smrti 1634. Jeho privilegium na svobodné pořizování o statcích, jež udělil městečku Smiřicům i vesnicím toho panství, zní po vynechání některých slov méně důležitých takto:

My Jan Rudolf Trčka z Lípy na Opočně, Lipnici, Světlý nad Sázavou, Smiřicích a Konicích ɔc, JMti Římského císaře rada, oznamuji . . , že jsou přede mne předstoupili rychtářové a konšelé i na místě jiných z obcí, jak z městečka Smiřic, tak i vesničtí, lidé robotní poddaní z panství mého Smiřického . . . Jsouce k té jich tak ponížené a poddané prosbě láskou křesťanskou nakloněni, i taky aby [po] mně věčnou a neumírající památku měli a za mne i rod můj Pánu Bohu všemohoucímu se modlili, jim tu tak velikou milost a křesťanskou lásku okazuji a činím:

Předně, aby jeden každý z týchž poddaných mých obojího pohlaví od datum tohoto listu o svém statku a jmění kšaftovati, jej říditi, buďto za zdravého života

o v nemoci, s dobrým a zdravým rozmyslem přátelům svým, kdeby ti koliv zů-
vali, anebo komuž koliv by se mu vidělo, vedle svého dobrého zdání, vůle a ná-
tosti odkazovati mohli a moc měli, však na grunty mé.

Druhé: Odoumrti, ta kteráž na předky mé a na mne předešle jakožto pány
ána jejich dědičného i na budoucí jich, a ne [sic] po dědích, babách, otcích, ma-
ch, bratřích, sestrách, strejcích, ujcích, tetách a jinejch přátelích jich krevních
jího pohlaví přicházela, od ní také upouštím (lečby se které spravedlnosti žád-
o přítelíčka nenacházelo, ta v moci mé, dědicův a budoucích mých zůstávati
e), a jim tu milost činím: aby když by který z obojího pohlaví bez kšaftu z světa
, z jedněch na druhé, však přátely krevní nejbližší, podle náležitosti spravedlnost
adala; však při tom s tou znamenitou vejminkou: který by se tak čeho z týchž
poddaných mých obojího pohlaví předně proti Pánu Bohu všemohoucímu a vrch-
ti své, jako smilstva, cizoložstva, buď co podobného dopustil, z gruntův mých
jakých služeb beze vší příčiny zběhli, též také bez jisté vůle a vědomí vrch-
ti své se ženili a vdávali, ti o takové spravedlnosti sami se připravují a té mi-
i ode mne učiněné jako jiní užiti nemají.

Za takovou pak velikou a pravě otcovskou jim prokázanou milost uvolili
i se též rychtářové a konšelé i všickni poddaní z městečka Smiřic i vesničtí ny-
ší i budoucí z téhož panství Smiřického, mimo předešlé platy a povinnosti, jeden
dý dobrovolně každého roku po jedné husi a po jedné slepici mně, dědicům a bu-
cím mým, mezi časem sv. Havlem a sv. Martinem, v celosti na živě bez zadržo-
í dávati a odvozovati.

Tato pak má milost a křesťanské nadání aby týmž poddaným mým věrným
ým nynějším i budoucím stále pevné a neporušitedlné zůstalo, zavazuji sebe, dědice
udoucí držitele panství Smiřického, předně kdyby mne koliv Pán Bůh všemohoucí
ou smrtí z tohoto bídného světa k sobě do nebeské a věčné slávy povolati ráčil,
nebyli týž poddaní moji k nadepsanému panství Smiřickému náležející, dříve
li by se jim tento list a nadání zcela zouplna ve všech punktích a klauzulích
rdilo, dědicům a budoucím držitelům statku tohoto Smiřického slibovati, ani
o svolení po jedné husi a jedné slepici dávati. Nad to pak kdyby (což Pán Bůh
mohoucí uchovej) se kdo tak o to všetečně pokusiti směl, a jakýmž koli vy-
leným spůsobem chtěl toto nadání mé zrušiti, aby pokuty božské a hněvu hroz-
o od Pána Boha neušel. Ti pak již dotčení rychtářové a konšelé i všickni lidé
daní moji věrní milí, nynější i budoucí, každého roku mají a povinni budou při
ní každého soudu vždycky takovou milost a nadání mé sobě dáti čísti a ku
ěti budoucí věčně sobě vůbec všechněm přivozovati.

Pro lepší pak jistotu . . . [pečeť dal přivěsiti, podepsal, a přidány pečeti
kův] uroz. pp. Rudolfa z Stubenberka a na Novém Městě Hradišti n. Metují,

šenka děd. knížetství Štyrského a JMti Římského císaře rady a komorníka, a ur. a stat. rytíře p. Petra Straky z Nedabylic na Lhotě Řešetově a Studnicích, a slov. poctivosti pp. purkmistra a rady města Hradce n. L. Datum na Smiřicích v pondělí po památce sv. Tří Králův, leta od nar. syna b. tisícího šestistého třináctého.

Jan Rudolf Trčka z Lípy. Rudolf z Stubenberku.

Petr Straka z Nedabylic.

181

1613, 30. dubna: V Abštorfě farský dobytek má se pásti v obecním stádě, ačkoli farář nepřispívá na pastýře obecního rovně s jinými.

Actum Abštorf. Nařízení mezi sousedy ze vsi Abštorfu k prostřednímu stádu přináležejícími o honění do stáda všelijakého dobytka pana faráře jejich.

Jakož jest ctihodný kněz Krištof Heinczyus, pan farář Abštorfský, stížnost svou [do] sousedův ze vsi Abštorfa k prostřednímu stádu náležejících před ur. p. Jiříka Frodle z Tatenic správce panství Litomyšlského přednesl, jakž že jsou nadepsaní sousedé proti všelijakému starobylému způsobu při objednávání pastýře do obce jejich na jaře tohoto přítomného leta 1613 některé osoby z prostředku svého k němu vyslali, aby k nim do rychty, kdežto tehdáž pospolu shromážděni byli, přišel, a novotného pastýře jim objednávati nápomocen byl, nic méně i plat ten, což jiní sousedé pastejři spraviti mají, poněvadž dobytek svůj také do stáda honí, aby mezi sousedy odvedl, to jemu oznámiti dali.

K čemuž když kněz Krištof za příčinami těmi, — že jest ten obyčej předešle nikdy jak za nebožtíka kněze Jana Lindtnera, tak ani jiných předešlých pánův farářův Abštorfských, což paměť lidská s sebou přinášeti může, aby farářové mezi obec do krčmy choditi, v takovém platu sousedům nápomocni býti jměli, nebýval, — přistoupit se zbraňoval, nýbrž podle obyčeje starobylého, tak aby s pastejřem o dobytek pasení svého obzvláštní —*) učinil, zachován býti žádal. Tehdy že jsou sousedé Abštorfští pastejři dobytka jeho do stáda bráti, ano také aby k faráři, pokudž by pro něho odeslal, nechodil, že jemu zapověděli.

I maje pan Jiřík Frodl osoby některé z též vsi Abštorfa, jmenovitě Urbana Pantle rychtáře poručeného, Urbana Hancze, a Hanzle Bortdle konšelův, též Pavla Bregle, Jukle Švorce, Šimona Švorce, a Feita Havle sousedův před sebou odeslané [sic], pana purkmistra, konšelův města Litomyšle, že jsou k němu na zámek z prostředku svého Jiříka Jaroše [?], Tomáše Rzaunka, Jana Žumberského vypravili, takovou věc mezi nadepsanými sousedy jemu vyslechnouti nápomocni byli, se dožádal. Kterážto nadepsaná stížnost kněze Krištofa faráře Abštorfského, když před nimi ža-

hluboká řevnivost, jejíž obapolné příčiny a cíle nejsou v aktech zřejmě vysloveny; toliko jest viděti, že vrchní moc nad statky královskými namístě komory provozoval po ta dvě léta Václav Vchynský, což komoře české bylo proti mysli; též se podobá, že Vchynský strojil plán k tomu, aby statky královské navždy vyšly z područí komory české.

Na podzim 1613 Václav Vchynský vydal hejtmanům a úředníkům na statcích komorních nařízení o dvaceti článcích; některé z nich směřovaly jen k tomu, aby všude připravovaly se výkazy a jiné pomůcky, kterých kommisse potřebovala k snadnému a důkladnému vykonání visitace; mnohé články však byly míněny navždy, ježto nařizovaly úředníkům, jednak aby sami spravedlivěji konali své povinnosti, jednak také aby připuzovali poddaný lid ke včasnému odvádění dávek (čl. 18) a k opravdovějšímu konání robot (15), při čemž byla uložena nová robota na podruhy (5). Nařízení není datováno, ale nepochybně bylo vydáno málo před 4. listopadem 1613, ježto toho dne byl jeho opis poslán za císařem do Lince; o tom zmiňuje se Václav Vchynský dne 23. listopadu 1613 v dopise k císaři těmito slovy: „Was nun durch mich aus Gutachten meiner Mitcollegen EMt Hauptleuten auf obbemeldten Herrschaften zu Verrichtung ist anbefohlen worden, dessen hab EMt ich nit allein zum öftern unterthänigst Bericht gethan, sondern auch den 4. dieses Monats solicher Anordnung von Punct zu Punct Abschrift gehorsamst überschickt.“ Nařízení Vchynského, poučné v několikeré stránce, znělo takto:

Ezliche Artikel der beschehenen Anordnung auf IMt Herrschaften.

Auf der Röm. Kais. Mt eigenthümblichen Herrschaften sind hernach verzeichnete Artikel zu schleuniger künftiger Befürderung solcher Commission und der Herrschaften Visitation, damit interim an dem Rent und Einkommen bis zur Bereitung derselben nichts gemindert werden künnte, bei den Hauptleuten und Officieren angeordnet:

1. Auszüge aus den Urbari von einer jeglichen Herrschaft, wie viel an gewissen und laufenden Einkumben jährlichen sich befindt, verfertigen, so künftig zu Vergleichung der Gelds- und Getreidsreitungen kunnen gebraucht werden.

2. Allerlei *Roboten*, wieviel deren und was dieselben auf einer jeden Herrschaft sind.

3. Einkomben von der Weid, Hütgarten, Wiesen, Aeckern, auch allerlei Bäch- und Fliesswassern, was und wieviel auf einer jeden Herrschaft deren sich befindt.

4. *Zoll*, wieviel desselben jahrlich auf einer jeden Herrschaft einkommt.

5. *Hausgenossen* auf einer jeden Herrschaft wie viel zu finden, und dass ein jeder jährlich in Zeit der Schnitt *3 Tag roboten* soll, wie anderstwo bei guten Wirthen gebräuchlich.

6. Auf den Herrschaften die *Preuhäuser* betreffend, ist auch angeordnet, dass dieselben der Nothdurft nach mit einem Vorrath von Weizen, Gersten und Hopfen zu jeziger Zeit, dieweil man es in viel leichterem Werth als künftig kaufen kann, und halber Unkosten damit erspart wird, versehen werden. *Kreutschmen*, so

IMt eigentlich zugehören, dieselben zum Nutz und Besten IMt adjungiren, nachdem es bis auf diese Zeit andere unbillich und nit IMt genutzt haben.

7. Bei den *Meierhöfen* und Wirthschaften seind die Aecker beetweis aufgezählt, die Wiesen ausgemessen, alles Vieh beschrieben worden, auch wieviel Gesind sich [sic] in einem jeden Meierhof gehalten, was vor Lohn jährlich auf sie gangen, und was sie vor Unterhaltung haben, auch was von Einsamblung des Getreids und zu Ausdreschen desselben gezahlt werden soll. Es sind auch bei einem jeden Hof zu zwo Personen, das Getreid in den Scheuern, und andere zwo Personen, die Millich-Speis, als Schmalz, Butter und Käs zu versehen, angeordnet, weilen sich so geringer Nutz, und dass ein jeder, der da gewellt, darvon nehmen künnen, befunden; und bei so vielen Meierhöfen, da darmit fleissig und ehrber umbgangen wird, eines Jahrs etlich Tausend Nutzung tragen kann.

8. Die *Mühlen* auf den Herrschaften sollen auf eine gewisse Summa Geldes, Getreid und Mästung der Schwein, verlassen werden, nachdem die nicht den halben Nutz bei voriger Anordnung getragen, und sie zu verlassen überall gebräuchig.

9. Bei Fischung der *Teicht* und Verkauf der Fisch sind auch ingleichem dem Hauptmann und Fischmeistern geschworne zwo Personen beizuwohnen zugeben worden, auch die Fisch theurer, als bis dato beschehen, verkaufen angeordnet, nachdem sie in viel geringerem Werth, als bei andern Landleuten, sind hingeben worden.

10. Beim *Forst* auf allen Herrschaften sollen alle Wälder nach dem Seil ausgemessen und verkauft werden, nachdem durch dies Mittel der Personen, so das Holz verkaufen, Procediren bei Ausmessung der jungen Maass man erkunden, auch allen Betrug man verwehren kann.

11. Von Ausschänkung allerlei Weins in Städten und Märkten auf den Herrschaften, wo sie keine Privilegia und Befreiung darüber haben, ist auch ein *Ungeld* IMt daraus zu geben anbefohlen.

12. Den *heurigen Wein* aus IMt Weingarten, weil dieselb noch Most sind, mit ehistem mit Nutz IMt zu Geld machen, bei den Hauptleuten angeordnet, nachdem, wann er in Keller bleibt, der halbe Theil verpartirt und das Übrig vom Gesindel ausgesoffen wird.

13. Die *Liefergeld* auf allen Herrschaften, dieweil ein jeder Officier seine gebührliche Besoldung und Underhaltung hat, auch auf IMt Unkosten auf den Herrschaften zehrt, zu geben *verboten*.

14. Auch soll keiner aus den Officier auf den Herrschaften keinen Handel mit IMt Fischen, Getreid und Viech, wie bis dato, mit dem wenigsten nicht treiben, und mit IMt in dero Sachen keinen Theil und Gemeinschaft haben und suchen

auch auf IMt Teichten und Meierhöfen zu ihren eigen Nutzung kein Getreid, wie es diese Jahr allezeit geschehen, nit säen.

15. Bei allerlei Tagarbeit und *Roboten* soll ein jeder Richter aus seinem Dorf selbst persönlich sein und Achtung darauf geben, damit nicht Kinder auf solche Arbeit ausgeschickt werden; dann also sonst, wie bisjetzt gehaust worden, der Tag hingehet, IMt aber zu Nutz nichts verricht wird.

16. Zu den Rent- und Geldgefällen, auch Getreid auf den Herrschaften sind gleichfalls zu zwo vermöglichen und wohlverhaltenen, auch angesehenen Personen zu Versehung desselben angeordnet: nachdem die Rent- und Kornschreiber mit dem Geld ihrem Gefallen nach gehaust, darnach IMt viel Tausend an baarem Geld wie Getreid *schuldig blieben*, wellichs zusammen bei allen Herrschaften an baarem Geld 95.145 Thaler 36 gr. $6^1/_2$ d. meissn., und am Getreid 43.527 Str. und ein halben Metzen macht.

17. Allerlei *Reitungen*, als am Geld, Getreid und Wirthschaften, bis zu vergangenen St. Johanni sollen geschlossen und gänzlich aufgenomben werden, dieweilen in 3 Jahren gar kein einige Reitung von der Kammer ist aufgenomben.

18. Allerlei alte und neue *Restanten* am Geld und Getreid sollen von den Hauptleuten ehist eingemahnt werden, dann deren sich etlich Tausend befinden.

19. Bei den *Waisen-Reitungen* auf allen Herrschaften sollen Auszüg gemacht werden, was einem jeden Waisen, wo und wieviel des Gelds gebührt, auch wo etwas an solchen Geldern in Schulden wäre, solche zu nächst künftigen Rechten einzu mahnen, nachdem seltsam bis dato darmit gehaust worden.

20. Das *baare Geld* auf IMt Herrschaften mit sondern Fleiss von Hauptleuten soll zusammengesucht, damit IMt bei glücklichen Ankunft in dies Künigreich kunt Geld und nit Papier abgeführt und zugestellt werden.

Císař Matyáš v dopise daném v Linci 30. listopadu 1613 vyslovil Václavovi Vchynskému svou spokojenost s hořejším nařízením v tato slova: Die angestellte Verordnung und eingeschlossne 20 Puncta lassen wir uns sehr wohl gefallen; befinden hieraus dein sondere Dexterität und Eifer, auch dass du in dieser dir und denen anderen aufgetragenen Commission gutes emsiges Nachdenken gebrauchest, welches wir in Gnaden erkennen.

183.

1614, 30. dubna řád cechu mlynářského v Českém Krumlově potvrzen od císaře Matyáše.

Řád ten o 18 článcích uveřejnil archivář Antonín Mörath v Mittheilungen des Vereins f. Gesch. d. Deutschen in Böhmen 1900, ročník XXXIX. str. 83—88. V úvodě, který se týče náboženství, jest viděti, že v tom cechu byli nebo měli býti „die Eltiste und andere Maister, auch Gesellen des Handwerchs der Müller in der Stadt Behemischen Crumaw, sowohl auch auf der ganzen Herrschaft;" ale podle čl. 18 mlynářovi, který by si najal panský mlýn náležitý k zámku Krumlovu, bylo zůstaveno na vůli, buď aby zůstal v jiném cechu mlynářském,

v němž by se nacházel před tím nájmem, nebo aby přistoupil k cechu Krumlovskému. Jakého původu jest ten řád, není z něho patrno; potvrzovací formule jsou při něm české, a těch vydavatel Mörath neuveřejnil. Artikule týkají se jenom cechu a jeho členů a vůbec mlynářů, ale nic neustanovují o mlečích a jaké poplatky by mlynáři měli od nich bráti. V letech 1602 až 1623 panství Krumlovské bylo majetkem králův Českých.

184.

1615, 31. července: Námitky proti návrhu, podle něhož na statcích komorních namístě panských potahů a čeládky dvorské všecku polní práci měli by vykonávati poddaní z roboty.

Nařízení Václava Vchynského, vytištěné zde pod č. 182, neobsahuje na obtížení poddaných nového nic jiného, než že podruhům ukládá trojdenní robotu ve žních (čl. 5). Dlužno však souditi, že Vchynský při svých visitačních objížďkách ještě leccos jiného nařizoval, co poddaní na statcích královských těžce nesli a na to si stěžovali, takže nářky jich skrze komoru českou, žárlivou na visitační kommissi Václava Vchynského, docházely až k císaři, a ten již na podzim 1613 projevil Vchynskému svou vůli, aby ustal v zavádění novot obtížných poddaným. Vytýkalať komora česká Václavovi Vchynskému (jakž on zmiňuje se v dopise k císaři dne 23. listopadu 1613), že on sám o vlastní ujmě zaváděl na komorních statcích rozmanité změny na nejvyšší obtížení a nepříležitost chudých poddaných (inmittels allerhand Aenderungen für mich allein auf ermeldten Herrschaften mit der armen Unterthanen höchsten Beschwer und Ungelegenheit gebrauchen sollt), tak že císař následkem toho jemu nařídil, aby až do skončení kommisse již nic nového nenařizoval a tak předešel další žaloby a stížnosti chudých poddaných (auch der armen Unterthanen fernere Klag und Beschwer verhüte).

Mezi akty dvorské komory, opsanými pro český archiv zemský, nachází se písemnost datovaná 31. července 1615, bez adressy a bez podpisu, v kteréž přednášejí se námitky proti návrhu, podle něhož polnosti na komorních statcích v Čechách neměly by se již vzdělávati panskými potahy a dvorskou čeládkou, jak se dálo dotud, nýbrž robotou poddanskou, jakž to tehdáž některé vrchnosti nově zaváděly na svých statcích. Od koho ten potíraný návrh vyšel, a kdo tou písemností postavil se mu na odpor, nedovídáme se; ale podle toho, co víme o visitační kommissi z let 1613–1615, lze se domýšleti, že návrh vyšel od Václava Vchynského, a že proti němu postavila se komora česká. Zřejmé soupeřství mezi nimi jest viděti před tím opět v dopise z dne 7. března 1615, kterým komora česká tázala se císaře, zdali Vchynský a jeho dva spolukommissaři jsou zřízeni za inspektory a direktory statků komorních, aby s vyloučením pravomoci komory české a bez jejího vědomí všechno nařizovali podle své vůle a libosti; pod tím ostnatým dotazem jsou podepsáni členové komory české v tomto pořádku: Vilém Slavata (předseda), Jaroslav z Martinic, Fridrich z Talmberka, Oldřich Gerštorf, Mikuláš Gerštorf, Albrecht Pfefferkorn. Komora česká s tímto obrněným dotazem nedopadla, jak si přála; z nařízení císařova odpověděla jí komora dvorská již 18. března 1615, že Vchynskému ovšem jest od císaře svěřeno řízení statků císařských tou měrou, aby komora česká po čas té kommisse v tom nic nenařizovala, ale že zbývá již jen jedno panství k visitování, a že k brzkému příjezdu císařovu do Čech kommisse hodlá celé své dílo císaři odevzdati a tím sama se zavře; to se však potom nevyplnilo. Domnívám se, že v rozezlení nad tím z komory české vyšly také

námitky, kteréž dne 31. července 1615 byly sepsány proti ukrutnickému návrhu, aby všechna polní práce při císařských dvořích poplužních byla uvalena na poddané robotníky, a že péro při spisování těch chvalitebných důvodů bylo přiostřeno také osobním hněvem na Václava Vchynského. Tehdáž, když tyto námitky byly psány, štěstí Vchynského již se kalilo, ježto mezi stavy českými bylo naň žalováno pro skutky a řeči, kterými byl pomáhal sesaditi císaře Rudolfa s trůnu českého. Když potom Vchynský k naléhání stavů s povolením císaře Matyáše dne 17. září 1615 byl opatřen vězením, aby před soudem neutekl, tu teprv císař 20. září 1615 uznal, že Václav Vchynský nemůže podržeti direktorium panství komorních, a rozhodl se učiniti vrchním hejtmanem nad nimi Mikuláše Gerštorfa, jednoho z rad komory české. Každým způsobem jsou velice pamětihodné ty důvody, kterými bylo v čas varováno před osudnou novotou v nešťastném vývoji poměrů poddanských, — před zavedením neobmezené povinnosti robotní.

Ursachen, um welcher Willen nit für rathsamb noch nützlich geachtet wird, dass die Felder bei denen Meierhöfen auf IMt Herrschaften durch die Unterthanen gearbeitet und gerobotet werden sollen.

1. Darumb, dass sie, die Unterthanen, bei ihren ohnedies sambt Weib und Kind habenden blutsauren mühseligen Nahrungen der Obrigkeit nicht geringe Geld- und Treidzinsen, auch vielfältige auf den Landtägen verwilligte Contributionen, Steuer und dergleichen Hilfen mehr reichen müssen, und können allein mit Bestellung ihrer armen Hauswirthschaften, wegen Mangel und öfteren Misrathens oder Verreckens der Rosse, nicht gefolgen.

Beneben dem seind sie auch pflichtig, andere der Obrigkeit Erb- und unvermeidliche *Roboten mit Holz- und Steinfuhren* zu allen Gebeuden, den Teuchten, Breuhäusern, Brucken, Mühlen und Försten zu leisten; item die Fisch, Heu, Getreid, Grommet und andere Zufälligkeiten, ein jedwedes an seinen gehörigen Ort zu bringen.

Über solches alles, wann sie die Hoffelder beschicken sollten, wurde denselben in andern Roboten durchaus unmöglich sein zu gefolgen, und entweder zuweilen die allergenöthigsten *Ordinarifuhren* in Zeit des Heu- und Getreide-Infechsens, oder bei Ziehung der Teucht die Fisch an ihren Ort zu verschaffen verabsaumbt, oder die Felder ungebauet gelassen werden müssen.

Nun bedürfen aber IMt Höfe und die darzu gehörigen Felder täglich *einheimbischer Ziehross* zum Ackern und Umbwerfen der Brachen, Eineggen, Zwiebrachen, Herbstaussaat, Winters Sommers Mistführen, und im Frühling zu Haber, Gersten, Hirsen, Arbes, auch anderer Feld- und Gartensaat, dann auch im Sommer zu Heu und Getreid, Grommet, sowohl allerlei nothwendigen Besserungen und Hoffuhren.

Ueber dies alles seind die Dörfer weit, etzliche auf eine, zwo oder mehr Meil Wegs *von denen Höfen entlegen*, und ehe zur Zeit des Nothfalls ihnen aufgeboten und sie zusammen erwart wurden, möchte IKsMt oftermals wegen nicht

ehister Abführung des Heu, Getreides und Grommets durch Uebereilung des Ungewitters, sowohl in Zeit übriger Näss mit Ackern und Eineggen der Felder merklicher Schaden erfolgen. Item durch mancherlei so kleine Bauerswagen-Ladungen könnte hin und her viel unterwegs verstreut und verschleppt werden, welches alles zu verhüten unmöglich sein will.

Obzwar auch etzliche Dörfer zu Anbauung der Felder und Erbstuck zu deputiren, und dagegen ihrer obliegenden andern Roboten und Fuhren zu befreien wären, so können doch die noch übrigen Unterthanen zu Vollbringung ihrer vorigen und dieser ihnen vom neuen hinzuschlagenden Ordinarifuhren,*) ja kämben auch sie übel dazu, dass sie für andere fröhnen und arbeiten sollten; und wäre zu befahren, dass sie beederseits ihre ohnedas abgemergelte Rösslein gar zu Boden treiben, auch hierdurch umb ihre Nahrung gebracht, und endlich zu Landlaufern gemacht würden.

2. Ist ganz unmöglich, dass die Unterthanen, so meistentheils mit *schwachen Ziehpferden* bespannt, sonderlich wann viel derselben, wie obgehöret, von ferne zu Arbeit jedesmals komben und ihre arme Rösslein aufm Weg also abjagen sollten, IMt gleichwohl weitschweifige Feldarbeit also, wie anjetzo mit deroselben eignen wohl im Futter haltenden starken Rossen geschieht, zur Gebühr verrichten und bestellen werden können; dahero höchst gedachte Kais. Mt anstatt der Nutzung, Schaden und Miswachs zu gewarten haben würden.

Letzlichen so ist auch angeregtes Fürnehmen in diesem Königreich nicht allenthalben bräuchlich, sondern *durch etzliche von neuem auf die Unterthanen eingefuhret;* hergegen thun der mehrere Theil aus den Herrn Ständen diesfalls ihre Unterthanen mit [čti: nit] beschweren, angesehen sie sich der armen Leut Seufzen und Wehklagen, auch folgends *göttlicher Straf* und alles Unheils befahren. Halten derwegen ihre eigene Ziehross und Gesindel, dessen sie dann vermittelst guter Fruchbarkeit, ansehnliche Ergötzung über allen aufgewandten Unkosten durch den mildereichen Segen des Allmächtigen empfinden. Und obschon ihnen die Unterthanen in Anbauung der Felder behilflich sein wollten, lassen sie doch dieselben wegen ihres allzu seichten und unschlichtigen Ackerns und Beetmachens nicht darzukommen, damit die Felder nicht verwüst und in Unwürden gebracht werden.

Demnach auch vorige Römische Kaiser und Könige zu Böheimb Ihre Mt, sowohl auch die vorgehenden Inhabere der Herrschaften, in Besitz und Inhabung derselben niemals keinen Gefallen an einigerlei dergleichen armer Leute Beschwernuss getragen, und derhalben bishero auf IKsMt Herrschaften sich umb soviel eher und mehrers vermögliche Leut befunden; ja es haben sich dieselben von andern Obrigkeiten los gemacht, und gerne allda niedergelassen, hierdurch allerlei IMt Gefäll, wie auch mehrerlei Fälligkeiten nach etzlicher derselben Absterben einkommen seind.

Und da ja gleich aufm ersten Fall wegen nicht haltenen Gesinds und Ziehpferd bei den Höfen etwas erspart werden könnte, so wurde doch eben ein solches oder mehrers auch in andern Fall durch wohlgerathene Frucht in rechtbestellten Feldern und mit Verkaufung Rössfüllein alles erhalten und hereingebracht, und mit Verbleibung der Unterthanen bei ihren häuslichen Nahrungen werden sie umb so viel desto schleuniger ihre schuldige Roboten und Fuhren vollziehen und verrichten können.

[Přeškrtnuto:] Actum den letzten Juli anno 1615.

*) Zde něco schází, asi: nicht klecken.

185.

1617, 27. dubna: Ze zemského zřízení knížectví Olešnického v Slezích o vázanosti poddaných a čeládky, též o robotách.

Ve Weingartenové sbírce zákonů českých, moravských a slezských, vydané znova v Praze 1720 pod názvem Codex Ferdinandeo-Leopoldino-Josephino-Carolinus, jest na stranách 20—58 vytištěno zřízení zemské knížectví Olešnického, kteréž vyšlo ze společné zákonodárné moci knížete a stavův toho knížectví. Jak se vypravuje na str. 19—20 a 58a, bylo to zřízení prvotné se svolením císaře Maximiliana II., krále Uherského a Českého, ujednáno mezi stavy knížectví Olešnického a bratřími Jindřichem a Karlem vévodami Minsterberskými a knížaty Olešnickými. Po letech pak ukázala se potřeba provésti některé změny v tom zřízení, což zase vypracovali stavové Olešničtí se svolením prve jmenovaného Karla vévody Minsterberského, kterýž roku 1610 chtěl to opravené zřízení zemské potvrditi a tiskem vydati; avšak tehdáž nedošlo k tomu pro nastalou smrt knížete Karla, a teprv 27. dubna 1617 potvrdili je a vydali synové a dědicové jeho, bratří Jindřich Václav a Karel Fridrich vévodové Minsterberští a knížata Olešničtí. Dělí se to zřízení na pět dílů, a každý díl obsahuje některý počet artikulů. Některé články týkají se lidu poddaného. Uvádím zde jen výňatky ze tří článků dílu pátého, v kterých nejpatrněji se jeví nevolnost lidu obecného, jaká byla v té částce Slezska.

Articulus VII. Von flüchtigen) Unterthanen, entlaufenem Gesinde und Vorstellung desselben.* Wann einem sein Erb-Unterthaner oder gemiethete Gesinde ohne sein Wissen und Willen entgangen oder entlaufen wäre, dasselbe soll einem jeden auf sein Erfordern von deme, bei welchem die Person angetroffen, unweigerlich ausgegeben werden. Wofern sich aber Jemand desselben weigern würde, der soll dreissig Thaler, wo es einer von Adel, ein Bürger aber fünfzehn Thaler, und ein Bauersmann zehn Thaler, halb uns der Obrigkeit, die andere Hälfte demjenigen, welchem der Unterthan oder entlaufene Gesindlein zugestanden, ohne alles Mittel fällig, und nichts destominder den Entlaufenen folgen zu lassen schuldig und pflichtig sein.

*) U Weingartena tištěno pflichtigen.

Da aber Jemand ein Erbunterthaner entliefe und nicht erfahren würde, wo er hinkommen, soll er künftig, wann er sich wieder finde, den halben Theil seines Vermögens der Herrschaft verfallen sein.

Es soll auch Niemand einiges Gesinde ausser gewöhnlicher Zeit der Weihnachten ohne Kundschaft auf und annehmen: da solches geschehe und das aufge-

nommene Gesinde entlaufen wäre, soll der, so es zwischen der Zeit ohne Kundschaft aufgenommen, ein Herr oder Edelmann zwanzig, ein Bürger zehne, und ein Bauersmann sechs Thaler, halb in unsere Kammer, die andere Hälfte deme, so das Gesinde entlaufen oder abgehalten, verfallen sein. Das entlaufene oder abgehaltene Gesinde soll auch wieder seinem alten Herren folgen, welches vier Wochen mit Gefängnis gestraft und anderen zur Abscheu die übrige Zeit des Jahrs ohne einige Besoldung ausdienen soll.

Da einer einen entlaufenen Unterthanen wissentlich ohne Kundschaft aufnehmen [würde], soll derselbe ingleichen fünfzig Thaler obberührtermassen, halb in unsere Kammer, halb deme, des Unterthaner er ist, verfallen sein, und den Unterthanen deme, so er entlaufen, nichts minders zukommen lassen. (Str. 52—3.)

Ostatek toho článku jedná o náchlebních šafářích a mlynářích ve službě panské a o stavění dětí poddanských o vánocích ke službě.

Articulus XI. Von der Bauern Hofarbeit. Alldieweil wegen der schuldigen Hofarbeit zwischen Herrschaft und Unterthanen bishero Streit und Irrung sich erhoben, als soll künftige [sic] folgender Gestalt gehalten werden: Wo ein Herr oder Edelmann sein Gut vermöge fürstl. Briefe mit Diensten, Hofarbeiten, Roboten hat, sollen seine unterworfene Bauern schuldig sein, dem Erbherren zur Erbauung und Erhaltung der Rittersitz, Vorwerge, Schäfereien, Mühlen, Gärten und anderer Häuser Holz, Ziegel, Steine, Mühlsteine, Kalk, Sand, Leimen, Zaunpfähle, Rinnenholz und andere Nothdurft, was man zu dergleichen Gebäuden bedürfend ist, zuzuführen; ingleichen auch das Getreide, welches ihm selber wächst oder gezinset wird, sowohl auch die Fische aus den Teichen und Hältern, und den Fischsaamen zu den Teichen, als auch wo nicht Teiche seien, der Herrschaft zu ihrer häusslichen Nothdurft die Fische zu holen und zuzuführen schuldig sein. Sonsten sollen die Unterthanen mit Roboten und Hofarbeit über Gebühr nicht beschweret und zu mehren nicht angehalten werden, als wo sie von Alters hero zu thun und zu leisten schuldig gewesen und geleistet haben.

Wann auch die Leute ihrer Gewerb halber in die Stadt ziehen oder gehen, sollen sie sich bei der Herrschaft ansagen, und was derselben Nothdurft zu verrichten, an Trank und anderen mitbringen, doch dass sie daneben ihre selbsteigene Sachen und Nothdurft auch bestellen und dieselben deshalb nicht unverrichtet lassen dörfen. Da aber zwischen der Herrschafft und Unterthanen wegen der Hofarbeit durch Verträge oder sonsten richtige Aussatzung aufgerichtet wären, soll es bei derselben allenthalben verbleiben. (Str. 54.)

Articulus XII. Was Erb- und Mieth-Gärtner, sowohl die Hausleute ihrer Herrschaft zu Frohndiensten schuldig. Wann bei Aussetzung der Erb- oder Frei-

Gärtner ausdrücklich versehen, was sie oder ihre Weiber umsonst oder genanntes Lohn ihrer Herrschaft zu arbeiten oder jährlichen zu spinnen schuldig sein sollen, bleibe es bei dem Aussatz billich.

Wann aber keine gewisse Ordnung vorhanden, sollen die Erb- oder Frei-Gärtner, sowohl auch die Hausleute, so Mannspersonen, in allerlei gemeiner Arbeit, bei des Erbherren Kost des Tags um ein Groschl zu zwölf Hellern gerechnet, und bei ihrer eigenen Kost einen Tag um zwei Groschen, dero Weiber bei ihrer Kost um achtzehn Heller, bei der Herrschaft Kost um sechs Heller zu arbeiten schuldig sein. Die Dresch- und Mieth-Gärtner aber bei der Herrschaft Kost um acht Heller, und bei ihrer Kost um zwanzig Heller. Im Grashauen die Erbgärtner und Hausleute bei der Kost um achtzehn Heller, im Schnitt aber, einem wie dem anderen, Mann und Weibspersonen, zu zwei Groschen neben der Kost, in anderer gemeiner Arbeit aber den Weibern sechs Heller neben der Kost. (Str. 54.)

Další odstavce toho článku jednají o prádle pro panstvo, pak o mlatcích odcházejících z najatých baráků (Dresch-Gärte).

186.

Formule listů jednacích při správě poddaných kapituly Pražské

z roku 1618.

V knihovně kapituly Pražské chová se malý kvartant (sign. XL. 4), na jehož přední deštce na vnitřní straně jest nápis: „Tento kopiář jest vypsán a založen od Tomáše Albrechta, JMti pana děkana pacholete, leta od narození syna božího tisícího šestistého osmnáctého mp.“ Asi polovice knihy, totiž 191 stran, jest popsána, ač ne veskrz; druhá polovice knihy zůstala prázdna. Na stranách 1—182 vše jest psáno jednou rukou, totiž rukou Tomáše Albrechta; na stranách 183—191 psala ruka jiná, méně vycvičená, málo pozdější, totiž po roce 1626, soudě dle zmínky o kardinálovi na str. 189. U některých listů vyskytá se letopočet 1617; toho roku byla největší část listů do této knihy vepsána, a roku 1618 písař neboli pachole Tomáš Albrecht toliko svůj úkol dodělával anebo nedodělaný zanechal; o tom svědčí letopočet 1618 na deštce, též na straně 176, a následující památný přípisek, jejž Tomáš Albrecht napsal na prázdnou částku strany 46:

Leta 1618 v středu tu před božím Vstoupenim, to jest 23. máje, shodili páni stavové pod obojí z kanceláře české do příkopu z vokna 28 loktů, a do příkopu bylo ještě 14, to učiní 42 lokte, jmenovitě pana Vilíma Slavatu z Chlumu a z Košmberka na Hradci Jindřichově, a Jaroslava Bořitu z Martinic na Smečné, a mistra Filipa sekretáře v kanceláři. Ale však sobě, děkuje Pánu Bohu, žádnej dokonce nic neublížil, a jsou tak čerství jako prvý. T. A. mp.

Písař Albrecht vpisoval do knihy nejspíš skutečné dopisy, jichž zánovní koncepty se v kanceláři děkanské chovaly, ale vynechal z listů skoro všechna vlastní jmena, tak že napsal

do knihy skoro jen pouhé formule. Toliko v některých dopisech, zvláště ku konci počínaje na straně 178, vynechával málo jmen, podávaje skoro celé kopie. Co psala druhá ruka na str. 183—191, bývají též celé kopie nebo snad koncepty.

Zde otiskuji toliko menší část listů v té knize opsaných, a sice kusy vybrané, zajímavé a poučné obsahem svým věcným. V závorkách na počátku každého kusu naznačil jsem poněkud obsah; nadpisy ty jen částečně jsou vzaty ze starého kopiáře neboli formuláře. Před každý kus zde tištěný postavil jsem číslo, na konci pak každého kusu jest poznamenána stránka rukopisu, s které jest vzat.

1. (Připsání o propuštění rodiny poddané klášteru Svatojirskému do poddanství kapitolního.) Osvícené a nábožné panně Žofii Albínce z Helfenburku, z boží milosti panně kněžně abatyši kláštera sv. Jiří na hradě Pražském. Modlitbu svou vzkazujem ɔc. N. Z. ze vsi N. poddaný VMti zprávu nám toho učinil, že jest sobě byt na gruntech našich ve vsi N. oblíbil, žádaje nás, abychom VMti psaní o propuštění jeho s manželkou i s dítkami učinili. I poněvadž v tom nic jiného nevyhledává, než zlepšení živnosti své: VMti za to přátelsky žádáme, že dotčeného N. Z. s manželkou N. i s dítkami jeho, též s spravedlností, kterou na gruntech VMti má, nám na grunty naše listem vejhostním propustiti račíte. VMti se toho v podobné příčině i jiným vším dobrým přátelstvím odměniti rádi chceme. Té naděje k VMti jsme, že na žádost naši tak učiniti račíte. S tím milost boží s námi rač býti. (Str. 5.)

Žofie Albinova z Helfenburka byla abatyší Svatojirskou 1601—1630.

2. (Přímluva za propuštění nevěsty k manželství.) Modlitbu ɔc. N. Z. ze vsi N. poddaný náš nepřestává na nás nabíhati, ku paměti nám přivozujíc, že jest sobě k stavu svatému manželskému oblíbil N. dceru N. Z. ze vsi N., kmetičnu poddanou vaši, jakož jsme k předešlé žádosti jeho panně o touž věc psaní přátelské učinili, ani odpovědi od vás, jaký by oumysl váš byl, dostali. I nemoha tolikéé žádosti jeho v tom nijakž oslyšeti, vás ještě podruhé tímto přátelským psaním za to žádáme a za něho se k vám přimlouváme, že nadepsanou kmetičnu poddanou vaši poddanému našemu za manželku, a nám na grunty naše do vsi N. za poddanou z poddanosti, kterouž vám zavázán[a] jest, i s spravedlností její, ač má-li jakou, poněvadž to toliko půjčka přátelská a sousedská jest, listem zhostním propustiti račíte. My se vám toho zase v příčině podobné i jináče všelijak přátelsky a sousedsky odměniti zakazujeme. Odpovědi (žádáme). S tím milost boží ɔc. Datum ɔc. (Str. 9.)

Pod tou formulí jest poznámka: „Titul páně z Waldšteina: Urozenému pánu panu Adamovi mladšímu z Waldšteina na Hrádku nad Sázavou a Lovosicích, nejvyššímu sudímu kr. Č., JMCské radě, komorníku a dvoru JMti nejvyššímu štolmistru, pánu.“ Adam z Waldšteina byl nejv. sudím zemským v letech 1608—1611.

3. (Poddaný kapituly nepropuštěn do města.) Odpověď Slánským. Moudří, opatrní přátelé nám milí! Z psaní vašeho jsme porozuměli, že by poddaný náš N.

ze vsi N. sobě při městu vašem živnost oblíbivši, osaditi se míníl, za něhož se přimlouváte, abychom jemu toho nezbraňujíce, jeho i s spravedlností propustili. I majíce my v paměti naší, že jsme vám bratra téhož N. poddaného našeho nedávno před půl letem i s spravedlností, kterouž na gruntech našich měl, propustili, rozuměti můžeme, že by tento takě tím způsobem od nás svobodný býti, a potom spravedlnosti své, dostanouce se do města, právem obstavním anebo jináče dobejvati, nás zaneprazdňovati, a chudé lidi naše proto k nějakým škodám strojiti chtěl. I nechtíce my, aby k tomu přijíti mělo, přímluvy vaší témuž N. na ten čas užiti dáti nemůžeme. Čímž jeho spraviti moci budete. Jináče otcovskou láskou k vám nakloněni jsouce ꝛc. (Str. 19.)

4. (Přímluva za propuštění šafáře již vyhoštěného.) Modlitbu ꝛc. Nečiníme pány tejna, že N. od nás [čti: váš] na ten čas šafář ve dvoře Lánským jest sobě na gruntech našich ve vsi N. zakoupení učinil, a složivše nám vejhost svůj, človéčenství a poddanost slíbil. I poněvadž, jakž toho zprávu dává, že jest při témž dvoře Lánském do sv. Martina příštího zednán, vás přimlouvajíce se přátelsky žádáme, že ho z takové služby, aby svůj statecek, který sobě koupil, opatřiti mohl, propustíte. Pakli by toho snad pro práce a díla nastávající se pánu za obtížné vidělo: však když takové práce pominou, věříme, že ho déleji, neb by nemohlo než s škodou býti, zdržovati neráčíte. Kdež té [k] pánu celé naděje jsme, že se tak stane. S tím ꝛc. (Str. 21.)

5. (Nová přímluva za téhož.) Modlitbu ꝛc. Učinili jsme pominulých dnův pánu psaní v příčině N. Z., člověka poddaného našeho, kterej sobě na gruntech našich ve vsi N. zakoupení učinil a tu se také osaditi umínil, přimlouvajíce se, aby z takové povinnosti, v který zůstává, propuštěn bejti a svý vlastní opatrovati mohl. Kdež, jakž jsme zpraveni, že takové přímluvy naší jemu užiti jste nedali, ale těžkým vězením jeho opatřiti poručili. Čehož bychom se v pravdě do pána, nedavši k tomu žádné příčiny, an s předešlými pány hejtmany vždycky v dobrém srozumění jsme byli, nenadáli, aby přímluva naše v takové příčině měla tak malé vážnosti býti. Poněvadž dotčenej N., spracovavši leta svá v témž dvoře Lánském, chtěl by také ňákou schránku, kde by se na stará kolena utéci mohl, opatřiti: pročež vždy ještě přátelsky žádáme, že dotčenému N. toho přáti budete, což věříme. (Strana 22.)

6. (Opětná přímluva za propuštění děvečky k manželství.) Modlitbu ꝛc. Jakož jsme VMti již dvoje psaní v příčině N. Z. ze vsi N., člověka poddaného našeho, o propuštění N. ze vsi N. kmetičny a poddaný VMti učinili, na kteréž až posavád od VMti žádné odpovědi nemáme, a poddaný náš vždy na nás nabíhati a za další

přímluvu žádati nepřestává: protož se ještě k VMti za poddaného našeho přimlouvajíce přátelsky žádáme, že jmenovanou N. z člověčenství a poddanosti i se vší spravedlností její témuž N. za manželku a nám na grunty naše za poddanou propustiti ráčíte. Jakož jsme i my předešle na připsání a žádost VMti podobně učinili, a ještě kdyby se co toho trefilo, rádi učiniti chceme. S tím ꝛc. (Str. 24.)

7. (Mládenec propuštěn k manželství na jiné panství.) Modlitbu svou vzkazujem ꝛc. Jakož jste nám psaní učiniti ráčili, oznamujíc, kterak by N. Z. poddaný náš ze vsi N. toho při Vaší Milosti šetrně skrze dobré lidi vyhledával, aby jsa od nás z poddanosti a z člověčenství [propuštěn], jednu kmetičnu poddanou VMti za manželku dostati mohl. Na prosbu jeho ráčíte přátelsky a sousedsky žádati, abychom jej z člověčenství a z poddanosti na grunty VMti propustili, dokládajíc, že v podobné i jiné náležité příčině odměniti se nám ráčíte. I ušetřujíce my sobě této přátelské a sousedské VMti žádosti, tak činíme, a dotčeného N. Z. poddaného našeho i se vší spravedlností jeho, ač má-li jakou, VMti tímto listem za poddaného propouštíme, práva sobě ani budoucím našim na něm žádného nepozůstavujíce. Jsouce k VMti té naděje, že se nám toho zase v podobné příčině dle zámluvy VMti touž měrou odměniti ráčíte. S tím milost boží s námi rač býti ꝛc. (Str. 30.)

8. (Propuštění poddaného k živnosti.) Modlitbu ꝛc. K připsání VMti tak činíme, a N. Z. člověka poddaného našeho, kterej sobě na gruntech páně ve vsi N. živnost oblíbil, VMti k ruce za poddaného z člověčenství a poddanosti, jimiž nám zavázán byl, od sebe i budoucích našich i se vší spravedlností, ač má-li jakou, očekávajíce dle zakázání v podobné příčině volné odměnění, listem tímto zhostným propouštíme. S tím ꝛc. (Str. 33.)

9. (Propuštění kmetičny.) Modlitbu ꝛc. Na připsání a k žádosti vaší vedle zakázání našeho tak činíme, a N. dceru N. Z. kmetičnu a poddanou naši vám za poddanou z člověčenství a poddanosti, jimiž nám zavázána byla, od sebe i budoucích našich tímto listem zhostním propouštíme. S tím ꝛc. (Str. 33.)

10. (Výhost odevřený k městu.) My kněz Kašpar Arsenius z Radbuzy děkan a kapitola kostela Pražského známo činíme tímto listem, kdež čten aneb čtoucí slyšán bude, vůbec přede všemi, že jest před nás předstoupila N. Z. pozůstalá po N. ze vsi N., poddaná naše [k] kostelu hradu Pražského, s přátely svými, na nás to poddaně vznášejíc, kterak z vůle a z vnuknutí Pána Boha všemohoucího zakázala se k manželství N. Z. měštěnínu Nového Města Pražského. Kdež my slyšíce uctivou žádost její a přátel jejích s nimi přítomných, ano i vzácnou přímluvu slovutné a vzáctné poctivosti p. purkmistra a rady Nového Města Pražského, předně k témuž manželství jsme jí své povolení dali a dáváme, a již psanou N. příjmí[m]

[illegible]

[illegible] My kněz Kašpar Arsenius z Radbuzy [illegible] známo činíme tímto listem přede všemi a zvláště [illegible] před toupvše před nás N. syn nebožtíka N. Z. [illegible] poddan[illegible] zprávu nám toho učinil, kterak by toho celého [illegible] ře[illegible] města N. řemesla N. se přiučovati, nás v tom [illegible] za povolení snažně a poníženě jest požádal. Kdež [illegible] chvalitebné bejti, k tomu povolujeme, aby

lotčenej N. řemeslu N. při poctivém pořádku se přiučovati volně a svobodně mohl, bez našeho všelijakého odporu a překážky. Pročež také přimlouvajíce se za svrchu psaného N., všech pánův cechmistrů, starších a mistrův řemesla poctivého N. přátelsky žádáme, že přijmouc jeho mezi sebe, jemu lásku a přízeň ukážete pro naši přátelskou odměnu, jeho na všecko dobré povedete. Tomu na svědomí ɔc. (Str. 47.)

13. (List fedrovní k službě na 3 leta.) My kněz ɔc vyznáváme ɔc, že jsme k snažné žádosti N. člověka poddaného našeho ze vsi N. povolili a tímto listem povolujeme, aby od času sv. Martina leta 1617 až do tří let pořád zběhlých mohl, komu by se jemu vidělo, sloužiti a poctivě prací a uměním svým chleba sobě dobývati. Však s tou při tom vejminkou, že každého roku při času sv. Martina před nás jakožto vrchnost svou stavěti se má, a po vyjití těch tří let pořád zběhlých aby tento list zase nám navrátil, neb mu k žádné platnosti dáleji býti nemá. Pro lepší toho důvěrnost pečeť naši menší kapitolní s jistým naším vědomím dali jsme k tomuto listu přitisknouti. Actum ɔc. (Str. 48.)

14. (Svolení, aby poddaný najal si mlýn.) My kněz ɔc, že jsme k žádosti N. Z. člověku poddanému našemu ze vsi N. povolili, aby od času sv. Havla roku tohoto 1617 až do tří let pořád zběhlých mohl s manželkou svou mlejn od vysoce urozeného pána N. ve vsi N. na gruntech jich pronajíti. A po vyjití těch tří let pořád zběhlých aby tento list zase nám jakožto vrchnosti své navrátil. A list tento po vyjití takových let k žádné platnosti dáleji jemu býti nemá. Toho pro lepší důvěrnost ɔc. (Str. 49.)

15. (List fedrovní na cla a mejta.) My kněz ɔc vyznáváme ɔc, že jest sobě N. ve vsi N. zakoupení učinil, i majíce se on s věcmi a nábytky svejmi ze vsi N. na grunty naše do týž vsi N. odstěhovati a týž hospodářství svý sobě dáti odvézti, prosil jest nás za tento list fedrovní. Protož se k VMti a k vám za jmenovaného N. Z. přimlouváme a přátelsky žádáme, kdež cla nebo mejta míti ráčíte a máte a se vybírají, [že] z těch koňů a vozů a téhož nábytku žádných cel a mejt bráti dopustiti neráčíte a nedopustíte. Což v tom na tuto přímluvu naši učiniti ráčíte a učiníte, my se k VMtem a vám toho zase v podobných příčinách i jiným vším dobrým přátelstvím odměníme. Pro lepší toho jistotu pečeť naši menší kapitolní k tomuto listu fedrovnímu dali jsme přitisknouti. Jehož datum ɔc. (Str. 50.)

16. (List fedrovní lidem, jimž se od krupobití škoda stala.) Všem lidem obec, kteréhož koli stavu, povýšení a důstojenství, my kněz Kašpar ɔc modlitbu naši s vinšování[m] od Pána Boha všeho dobrého VMtem a vám vzkazujeme, a tímto listem známo činíme, kterak v pátek po památce sv. Jakuba leta tohoto přítomného škoda a záhuba znamenitá z připuštění Pána Boha všemohoucího lidem poddaným

našim ve vsi N. skrze krupobití a hrozné povětří [se] stala, tak že všechněm sousedům a lidem poddaným, prve potřebným, od takového hrozného krupobití obilí jak ozimní tak jarý všeckno jest potlučeno a s zemí smíšeno, ano i od povětří nemálo stavení pobořeno a v nic obráceno. Jakož i mezi jinejmi N. a N. Z., listu tohoto ukazatelům. krupobitím a hrozným povětřím škoda veliká se stala, tak že nebozí při čem živi býti nemají. I poněvadž skrze připuštění boží k takové potřebnosti jsou přišli, a pomoci křesťanské potřebují: protož VMtí a vás všech vůbec i jednoho každého zvláště přátelsky žádáme, kdež by se mezi VMti a vás dostal neb k jednomu obzvláštně, svrchu [jmenovaní] poddaní naši aneb jeden z nich zahodili a obrátili, že pro odplatu boží, vzhlednouce na jejich neštěstí, podle své dobré vůle a možnosti z skutkův milosrdných jim almužnú svatou nápomocni býti, laskavě a dobrotivě k nim se ukázati ráčíte, očekávajíce za to od Pána Boha hojné odplaty, a od nás vždy přátelské a volné odměnění. Tomu na svědomí pečeť naši kapitolní menší vědomě dali jsme k tomuto listu přitisknouti. Jehož datum na hradě Pražském ɔc. (Str. 53.)

17. (List fedrovní na žebrotu.) My kněz Kašpar ɔc vyznáváme tímto listem obecně přede všemi, že jest před nás předstoupil N. Z., člověk poddaný náš ze vsi Tuchlovic, a zprávu nám toho učinil, kterak pro sešlost věku a nedostatek zdraví a zraku svého obchodem, živností svou, chleba sobě vypracovati nemůže; aby mohl mezi dobré lidi jíti a za almužnu svatou prositi, požádal jest nás se vší ponížeností, abychom jemu toho vysvědčení listovní vydali. I poněvadž se to očitě spatřuje, že jest člověk věkem sešlý, na zdraví a zraku nedostatečnej, prací a dílem svým se živiti nemůže: protož se k VMtem a k vám za něho přimlouváme, kdež by se koliv týž N. zahodil, za almužnu svatou prosil, že jeho sobě poručeného míti a pro odplatu Pána Boha všemohoucího fedrovati ráčíte a budete. My se VMti a vám v podobný příčině i vším dobrým přátelstvím odplatíme rádi. A pro lepší toho jistotu pečeť naši kapitolní menší dali jsme k tomuto listu přitisknouti. Jehož datum na hradě Pražském ɔc. (Str. 55.)

18. (List na ručnici.) My kněz Kašpar ɔc oznamujem tímto listem obecně přede všemi, obzvláštně tu, kdež náleží, že N. Z. člověku poddanému našemu, ukazateli listu tohoto, jest od nás poručeno, aby myslivost všelijakou s ručnicí aneb s rukávníkem i jinak na gruntech našich provozovati mohl, a to ku potřebě naší. A protož za to žádáme, jestliže by se kde jemu N. trefilo, na grunty vaše bud zajíti neb přijíti beze škody, že jeho v ničemž hindrovati nebudete a nedopustíte, aniž za jakou protimyslnost to k sobě přijímati ráčíte aneb budete, pro naše přátelské se vám toho touž měrou odplacení. Toho na svědomí pečeť naši dali jsme přitisknouti s jistým vědomím naším k tomuto listu. Jehož jest datum ɔc. (Str. 56.)

19. (Připsání o propuštění spravedlnosti.) Modlitbu ꝺc. Nečiníme VMti tajna, e jest před nás předstoupil N. Z. s manželkou svou, dcerou nebožtíka N. Z. ze si N., oba lidé poddaní naši, a zprávu nám toho učinili, že by po otci jejím na runtu N. ve vsi N. spravedlnosti dědičné jakožto dcery jediné a vlastní dotčeného ebožtíka N. náležející 125 kop míš. zůstávati, a ty že by na právu VMti měly aké ležeti, nás o propuštění vejš psané spravedlnosti za toto k VMtem přátelské řipsání požádali. Kdež vidouce žádost jejich slušnou býti, přimlouvajíce se přá-elsky žádáme, že nadepsanou a jí tak spolu s manželem po otci jejím vlastním áležející spravedlnost vydati poručiti ráčíte. V podobné příčině i jiným vším dobrým řátelstvím chceme se toho VMtem každého času odměniti. S tím milost ꝺc. Datum a hradě Pražském ꝺc. (Str. 63.)

20. (Jinak.) Modlitbu ꝺc. Nečiníme Vás tejna, že N. člověk poddaný náš právu nám toho učinil, kterak by N. manželce jeho a dceři N. Z., která nám od ás se vší jí náležející spravedlností propuštěna jest, spravedlnost, kterouž jí otec ejí při smlouvách svadebních s matkou a bratrem v rovnosti na mlýně pod městem ., jehož v držení byl, vykázal, zadržovati [se] měla, nás o propuštění a vydání jí akové spravedlnosti za toto k vám přátelské připsání snažně žádajíc. I znaje žádost eho slušnou bejti, přimlouvajíce se přátelsky žádáme, že dotčené N., co by jí tak pravedlivě náleželo po otci jejím vlastním, pro ubytí dalšího zaneprázdnění a naši podobné příčině i jinak volnou odměnu vydati poručíte. Za odpověď, jíž bychom ebe i poddaného našeho zpraviti mohli, žádáme. Actum ꝺc. (Str. 67.)

21. (Opětovné připsání o propuštění spravedlnosti.) Modlitbu ꝺc. Učinili jsme ám psaní, jehož datum na hradě Pražském ꝺc leta tohoto 1617, o spravedlnost . a N. manželky jeho, lidí poddaných našich ze vsi N., kterou mají na statku N.; a ně jsme až posavad žádné odpovědi nedostali. I ačkoliv jsme mohli, jsouce od nenovaných manželů častokrát nabíháni, po právě našem kráčeti, však nejsa žádo-tivi soudův, očekávajíce vždy jsme tím odkládali. Nyní pak pro veliké jejich naří-ání ještě se za ně přimlouváme, že jim takovou spravedlnost propustíte, aby z ob-tavunku podle prvnější ohrady a dalších zaneprázdnění sjíti mohlo. S tím milost ꝺc. dpovědi žádáme. Actum ꝺc. (Str. 75.)

22. (Jinak.) Modlitbu ꝺc. N. Z. ze vsi N. nepřestává nás opět snažně žádati a toto přímluvné o propuštění spravedlnosti manželce jeho náležející na statku N. e vsi N. psaní. I my vidouce žádost jeho slušnou, jak předešle dvakráte, tak nyní k VMti se přimlouvajíc žádáme, poněvadž jsme my na připsání jedno VMti . Z. ze vsi N. spravedlnost manželce jeho náležející propustili, a až dosavád pro-

pouštíme, že se též toho N. našemu dostane. Odpovědi žádajíce ꝛc. Actum ꝛc. (Str. 76.)

23. (Připsání o propuštění spravedlnosti.) Modlitbu ꝛc. Čeho při nás poddaný náš N. Z., na ten čas JMti nejvyššího pana kancléře království Českého zahradník, poníženě žádá, z příležité supplikací jeho vyrozumíte. Protož poněvadž bratří jeho po otci jich N. ze vsi N. pod správu vaši náležející, statku pozůstalého ve vsi N. v držení a užívání jsou, a jemu podílu, což by spravedlivě náleželo, vydati zanedbávají, vás žádáme, že dotčeného N. Z. poddaného našeho, kteréhož jest nám JMt pán váš i s spravedlností propustil, s bratřími jeho o pozůstalý otcovský statek porovnáte, a jemu toho spravedlivý díl i s těmi 30 kopami m., kteréž mu někdy otec jeho, když se ženiti měl, dáti připověděl a zápis na ně učinil, vydati rozkážete. Tak aby dalšího zaneprázdnění činiti potřebí nebylo. My zase, kdyby se co k tomu podobného na gruntech našich přitrefilo, touž měrou bychom se odměniti nepominuli. (Str. 77.)

24. (Odpověď o vydání spravedlnosti.) Modlitbu ꝛc. Kdež jste nám na vznešení N. Z. ze vsi N. poddaného vašeho psaní učinili, přimlouvajíce se, aby N. Z. jeho spravedlnost z gruntu N. Z. ve vsi N. náležející vydána byla. I můžeme vám oznámiti, že předešle poddanému vašemu jest oznámeno, když peníze gruntovní z vejš psaného gruntu se klásti budou, cožkoliv manželce jeho spravedlivě náležeti bude, že má toho užiti. Pročež nech strpení má, a vás i nás zbytečně nezaneprazdňuje. S tím milost boží ꝛc. (Str. 83.)

25. (Odpověď o vydání spravedlnosti záporná.) Modlitbu ꝛc. Psaní, které nám na zprávu N. Z. ze vsi N., JMCské poddané a k správě vaší přináležející, jste učinili, z přečtení jemu jsme vyrozuměli. I oznamujeme vám, že dotčená N. po N. Z. mateři své tu ve vsi N. spravedlnosti žádné nemá, aniž míti nemůže, nebo jest se táž N. na grunty naše, nepřinessši tu nic, do statku se dostala; a aby jí co, jak zpravuje, nařídíti měla, tomu se místo dáti nemůže; nebo žádný poddaný aneb poddaná bez vůle a vědomosti vrchnosti své nic zříditi a kšaftovati nemůže. Jestliže jest jí na onen čas co z lásky a dobré vůle propuštěno bylo, to se učinilo ne z nějaké povinnosti, než pro její snadší vychování. Aby jaká spravedlnost při tom statku jí náležela, toho se nic nenachází. Protož jsme vás tou zprávou tejna učiniti nepominuli [sic]. Actum ut s. (Str. 89.)

26. (Jiná odkládavá). Modlitbu ꝛc. Psaní opěty, které jste nám v příčině dluhu k záduší N. od N. Z. poddané vaší o vydání spravedlnosti jí z tého statku N. náležející učinili, z přečtení jsme jemu vyrozuměli. Předešle jsme vám skrze psaní v známost uvedli, čehož i nyní pominouti nemůžeme, že na témž statku dluhu se-

čteného a prokázaného jest N. A tak když dluhové budou spokojeni, tehdy nápadníkům táž spravedlnost jejich vydána bude, kteráž ročně po N. se klásti má. Nebo o tom dobře víte, že dlužníci [= věřitelé] jdou napřed, a potom teprva nápadníci. Rádi bychom dopomohli, není na ten čas z čeho. Když ten čas přijde, její díl jí vydán býti má. Čímž sebe i poddanou vaši zpraviti moci i nás u sebe omluvena míti budete ɔc. (Str. 92.)

27. (Jiná, zamítavá.) Modlitbu ɔc. Slovutné a mnohovzáctné poctivosti páni přátelé naši milí! Jaké jste opět nám na vznešení N. Z. měštěnína a spoluradního vašeho z strany pozůstalého statečku po někdy N. Z. ze vsi N. poddané naší, na nějž se on, jakoby odoumrtně na něho připadl, potahuje, psaní učinili, jsme vyrozuměli. Na kteréž vám mimo předešlé naše vám v též věci činěné psaní jiné odpovědi dáti nemůžeme, než že my v paměti naší nemáme, abychom dotčenou N. témuž N. Z. v poddanost odevzdati měli. Však v dobré nám paměti nám zůstává, že na žádost jeho tuž N., již on do smrti opatrovati se podvoloval, aby ji v též opatrování přijal, jsme dovolili. Jakž pak v psaní vašem vy sami toho, že mu v opatrování od nás propuštěna jest, dokládáte. I poněvadž pak často psaná N. od nás z poddanosti a člověčenství s spravedlností její propuštěna nebyla, a taky u něho býti nechtěla, a nad to vejš bez všelikého opatrování jeho v nouzi s světa tohoto sešla: protož slušně se nám vidí, raději těm, kteří ji do smrti opatrovali, z toho malého po ní pozůstalého statečku něco za práci jich učiniti, nežli jemu N. Z., kterýž ji málem anebo dokonce ničímž neopatroval, nýbrž již prve ještě za živnosti její, jakž zpraveni jsme, některé svršky k sobě přijal, takovú její spravedlnost pozůstalou, na niž se proti všemu způsobu potahuje, propustiti. Čímž jej zpraviti, dále ji sebe i nás tím zaneprazdňovati nedopouštějíc, moci budete. Actum ut supra. (Str. 93. Na str. 95 psána jest odpověď téhož obsahu slovy určitějšími; měšťan tak odbytý byl měšťan Pražský.)

28. (Připsání snad do Prahy o vydání odkazu.) Modlitbu ɔc. Zprávu nám toho učinili starší a kostelníci záduší sv. Martina ve vsi N., kterak N. Z. ze vsi N. člověk poddaný náš, jak za živobytí svého, tak při poslední hodině své užívaje zdravého rozumu a maje paměť na spasení duše své, dobrovolně k tému záduší N. sto kop míš. odkázal z gruntu svého, jehož v držení byl, a za místo, kdež by tělo jeho pohřbeno mělo bejti, žádal; což mu jest i dopřáno. I aby dotčeného N. poslední vůli zadosti se státi mohlo, a tomu záduší chudému, které velmi špatné důchody má, a jakž při chrámě božím, tak i domu farním velikého opatření a oprávky potřebuje, zpomoci, přimlouvajíce se přátelsky žádáme, že takové jeho N. poslední a pobožné vůli místo a povolení své dáte, a poněvadž takové peníze z gruntu ročně vycházeti mají, aby před jinejmi nápadníky k záduší vydávány byly, nařídíte. Což

bychom i my v podobné příčině učiniti odporni nebyli; kdež také té naděje jsme, že tato přímluva naše své místo při vás míti bude. Actum u. s. (Str. 103.)

29. (Jinak o odkaz knězův.) Modlitbu ɔc. Vznesli jsou na nás skrz příležitou supplikací přátelé kněze N. Z., snažně prosíce, abychom nad kšaftem téhož kněze oustně před některými lidmi učiněným ruku držíce, k odkázané spravedlnosti, kterúž jste k sobě přijali, [jim] dopomohli. Uznávajíce my slušnou a spravedlivou žádost jejich býti, zvláště pak poněvadž jiného nic, krom toho, což jim odkázáno jest, užiti žádají, vás od ouřadu našeho otcovsky napomínáme, abyšte podle poslední vůle nebožtíka to, což k božímu domu a přátelům jeho, kdež i osoby vaší pominuto není, odkázáno jest, za sebou nezdržovali, a tudy nám k dalšímu zaneprázdnění příčiny nepodávali. Jakž k vám té nepochybné naděje jsme, že znajíc věc spravedlivou bejti, tak učiníte. Actum ut s. (Str. 105.)

30. (Odpověď o nedostatečném kšaftu.) Modlitbu ɔc. Jakož jste nám jedno i druhé psaní učinili, přimlouvajíce, aby N. Z. ze vsi N. poddanému vašemu, kterému N. Z. syn N. ze vsi N. 30 kop míš. v přítomnosti rychtáře a konšelův z též vsi N. před smrtí svou odkázal, propuštěny a vydány byly. I ačkoliv nepochybujeme, že pánům vědomo bude, co se zřízení o statcích lidí kmecích dotýče, to že žádný podstaty bez povolení vrchnosti míti nemůže, a nadepsaný N. ani let svejch neměl, aniž jaké peníze na spravedlnost jeho složené jsou, nýbrž po několika letech teprva půjdou: však nic méně ušetřujíce přímluvy vaší a dobrého sousedství a přátelství, ne z povinnosti, ale z lásky témuž N. poddanému vašemu z peněz kapitolních 5 kop míš. vydati pro budoucí v podobné příčině odměnu jsme poručili. Actum u. s. (Str. 111.)

31. (Připsání o zaplacení dluhu.) Modlitbu ɔc. N. Z. člověk poddaný náš ze vsi N. vznesl jest na nás, kterak by N. Z. ze vsi N., člověk poddaný váš, 7 kop jemu a manželce jeho náležejících, za sebou zdržoval, a po častým napomínání i také za ním pocházení že plátce bejti zanedbává, nás v tom za dopomožení snažně jest požádal. I znaje žádost jeho slušnou bejti, přimlouvajíce se přátelsky žádáme, že nadepsaného N. k zaplacení dotčeného dluhu pro ubytí dalšího vám i nám zaneprázdnění, i také pro naši v podobné příčině i jinak volnou odměnu, přidržeti poručiti dostatečně ráčíte. Datum na hradě Pražském ɔc. (Str. 119.)

32. (Odpověd o dluhu nedovoleně velkém.) Modlitbu ɔc. Psaní, které jste nám před některou nedělí učinili, stěžujíce si do N. Z. a N. Z. manželky jeho, a na nich sobě dopomahání ňákých dluhův, kterýchž se při nich míti pokládáte, žádáte, jakž vše psaní v sobě to obšírněji zavírá. My pak povolavše před sebe poddaného našeho, od něho jsme zpraveni, že by takový dluh netoliko na odporu byl, ale také že bez dovolení kapitoly Pražské na něj uveden jest. V takové pak příčině jak by se

jeden každý z obyvatelův této České země chovati měl, světle se nám v sněmovním snešení před několika lety vyměřuje; podle kteréhožto vyměření tři kopy gr. v kapitoli složené jsou, pro které sobě, kdy se vám líbiti bude, odešlete, budou vám od pana děkana našeho odvedené. Nebo víceji vám dopomáhati povinni nebudeme. Dt. na hradě Pražském ɔc. (Str. 132.)

33. (Podobná odpověď.) Modlitbu ɔc. Psaní, které jste nám v příčině N. Z. ze vsi N. učinili, jsme s přiležícím spisem dotčeného N. přijali a z přečtení jemu vyrozuměli. Nepochybujeme, že o tom dobrou vědomost máte, jaké jest snešení sněmovní leta 1575 se stalo, kdo by bez vůle a vědomí [pána] poddané v dluhy vejšeji tří kop gr. č. uvedl, že vrchnost není povinna dopomáhati. Však nic méně chce-li on N. Z. dobrého přátelství a sousedství ušetřiti, a poddané naše obstavuňkem nehyndrovati, bude jemu poručeno, aby se s ním ňák spokojil. A pakli by předsevzetí svého přestati nechtěl, dobře-li staví, dobře toho užive. A my se budeme věděti podle dotčeného snešení sněmovního jak zachovati. Tím jeho N. Z. zpraviti moci budete. Actum na hradě Pražském ɔc. (Str. 133.)

34. (Jiná při úpadku.) Modlitbu ɔc. Psaní, které jste nám na vznešení a žádost N. Z. ze vsi N., poddaného vašeho, co by v sobě obsahovalo, po přečtení jsme vyrozuměli. I můžeme panu sousedu oznámiti, že na gruntu tom N. Z. ve vsi N., který pominulých dnův z poručení našeho podle šacunku jednomu poddanému našemu jest prodán, dluhů všelijakých do půldruhého sta se našlo, a při složení závdavku skoro všickni dlužníci najíti se dali; a vidouce, že není odkud tak vzíti, na díle po polovici brali a na tom také i přestávali; ano i nadepsanému N. poddanému vašemu skrze rychtáře N. tři kopy odeslány byly. Že pak on, jakž se v psaní dokládá, takovejch peněz přijíti nechtěl, nýbrž zouplna zaplacen býti žádá: poněvadž peněz žádnejch více na hotově není, kromě těch 3 kop, dopomožení jemu učiniti nemůžeme. Vidí-li se jemu do skládání vejrunkův čekati, bude moci podle jiných dlužníkův takové peníze pomalu bráti. Čímž bude pan soused moci poddaného svého zpraviti. S tím ɔc. Datum na hradě Pražském ɔc. (Str. 138.)

35. (Odpověď o dluze a pohrůžka obstávkou.) Modlitba ɔc. Jakou nám odpověď a to dosti obšírnou na psaní naše v příčině N. Z. ze vsi N. člověka poddaného našeho dávati ráčíte, z přečtení jsme vyrozuměli. Aniž bychom se v pravdě, nedavše k tomu žádné příčiny a vážíce sobě mnoho dobrého sousedství, takového důtklivého psaní se nenadáli. Ještě o nás od žádného řečeno býti nemůže, abychom na lidech poddaných našich pro dluhy spravedlivé dopomožení právního činiti neměli; jakož my tuto toho odporni nejsme, a [z] slušné příčiny se stalo. Ale poněvadž N. Z. ze vsi N. poddaný VMti a sirotci, jsouc dluhem tím ode mnoha let

povinovat, po častým napomínání až posavád plátce bejti zanedbal, a VMti o dopomožení takového dluhu dvoje psaní, jich[ž] jest datum ... vše leta 1617, jest učiněno, však na též psaní žádného dopomožení se nestalo až posavád, a tak tudy, že o dluhy poddaného našeho se dopisujeme, nehned VMt mezi poddaný sedláky potahujeme, ale to z povinnosti jakožto vrchnost jeho činíme, a tak od vás, jako bychom nikdy jednoho psaní o to neučinili, strháni jsme. Nic méně poručili jsme N. Z., aby takové peníze za dříví povinovaté, tu kdež náleží, složil. — Vedle toho přátelství žádáme, že dluhy na poddaných vašich, totiž N. Z. ze vsi N. 7 kop m., a N. Z. ze vsi N. 2 kopy 30 gr., též poddanému našemu v času právním dopomůžete. Neb pokudž by se toho nestalo, nemohli bychom práva stavního na jiných lidech poddaných vašich, které tímto psaním ohrazujeme a opovídáme, poddanému našemu hájiti, co byšte nám slušně neráčili moci za zlé míti. Co se pak pokuty, kterou sobě na témž poddaným naším za příčinou stětí ňáké hrušky pokládati ráčíte, dotejče: i poněvadž často psaný poddaný náš, aby takovou hrušku sám stíti aneb čeládce své poručiti měl, tomu odpírati nepřestává, abychom jakou pokutu na něm dopomáhati měli, toho při sobě nenacházíme. Actum na hradě Pražském 1617 ɔc. (Str. 143.)

36. (Dlužník k zaplacení má se vyprodati.) Modlitbu ɔc. Moudří a opatrní páni přátelé nám ... Psaní, které jste nám učinili z strany obstavunku, dotejkajíce se N. Z. ze vsi N., paní N. Z. dluhem povinným [povinného], jsme porozuměli. Že jste nám to v známost uvedli, vám z toho přátelsky děkujeme, a tejna vás nečiníme, že jsme již dnův minulých témuž poddanému našemu poručili, ji v tom spokojiti. Ale poněvadž jsouce člověk zadlužitej, zbýti nemůže, jest mu poručeno, aby grunt jinejm hodnejm robotným člověkem osadil a prodal; jakž nejprve kupce míti, a po prodaji závdavek složen bude, předně z něho týž paní N. zaplaceno bude. Jsme té naděje, že N. touto naší odpovědí spokojena bude. Datum na hradě Pražském 1617 ɔc. (Str. 145.)

37. (Odpověď o dluze za pivo.) Modlitbu ɔc. Psaní, které jste nám v příčině pana N. Z. N. měštěnína města N. učinili, z přečtení jemu jsme vyrozuměli. Což jsme tak k přímluvě vaší učinili a témuž N. Z. ze vsi N. poddanému našemu o tom poručili, aby jeho N. Z., smluvíc se s ním na jisté terminy, spokojil; ale on N. Z. žádným způsobem se s ním smluviti nechtěl, nežli chtíce všecku summu pojednou anebo po dvakráte jmíti; což jemu poddanému našemu možné není. A vědouc o tom dobře, že jemu za tak velkú summu peněz ani po jednou ani po dvakráte takového piva (kteráž na díle dosti nehodná, jakž jsme zpraveni, byly) nevystavoval; i také jemu poddanému našemu bez vůle a vědomí našeho tak mnoho proti snešení sněmovnímu tohoto království Českého svěřiti nemaje, tak že i my

ž podle sněmovního snešení, kromě 6 kop, více na něm jemu dopomáhati povinni jsme. Nicméně ušetřujíc přímluvy vaší a dobrého sousedství a přátelství, jemu N. to cestu podáváme, k čemuž i poddaný náš přistoupil a to vyplniti se uvolil: že mu chce dáti při sv. Václavě prv příštím 20 kop, a při Hromnicích, když bude psáti 1617, též 20 kop. A jestliže se jemu na tomto podání přestati nevidí, hdy nechť se on pan N. Z. od dneška ve čtyrech nedělích ku panu děkanovi namu na hrad Pražský do domu jeho dá nadjíti, bude sobě míti 6 kop podle snení sněmovního tohoto království Českého vysázeno, kteréž bude moci k sobě přijíti se spokojiti. Čímž jeho zpraviti moci budete. Actum na hradě Pražském leta 517 ꝛc. (Str. 148.)

38. (Ohradné psaní) Modlitbu ꝛc. Vznesl jest na nás poddaný náš N. Z. ze i N., kterak N. Z. spolusoused váš za 8 [strychů] a jeden věrtel pšenice, po 52 . jeden strych počítajíc, jemu prodané dlužen spravedlivého dluhu 7 kop m. poistává, a toho od něho nemohúce po častém napomínání zaplaceného míti, nás tom za opatření a k vám toto ohradné psaní prosíce ꝛc. I poněvadž o slušnou ěc, a to dluhu svého zaplacení stojí, vás žádáme, že dotčeného souseda vašeho skutečnému takového dluhu nadepsanému poddanému našemu zaplacení bez dalho prodlévání přidržeti budete: tak aby právem stavným, jímž tuto jeho ohradna níme, se zaneprazdňovati a k škodám zbytečným jiných nevinných lidí skrze to ivozovati potřebné nebylo. My v podobné příčině na připsání vaše volni jsme též činiti. Datum na hradě Pražském 1617 ꝛc. (Str. 157.)

39. (Po ohradním psaní nová upomínka.) Modlitba ꝛc. Učinili jsme psaní ıradní, jehož datum na hradě Pražském v středu po slavnosti Všech Svatých leta inulého 1617 o dluh, kterým povinovat jest N. Z. spolusoused váš N. Z. ze vsi N. ›ddanému našemu, na které jsme odpověď nevzali, ani poddaný náš spokojen není. terý, abychom mu obstavunk podle jisté smlouvy a nedání odpovědi, týž N. Z. to ie na sebe vztáhl, propustili [sic]. I ušetřujíce my dobrého přátelství a sousedství, ›y raději s hyndrování nevinných a jak s obou stran zaneprázdnění, tak i škod íti mohlo, ještě se za poddaného našeho přimlouváme, abyšte dlužníka jeho k zaacení v času právním přidrželi. Nebo nestalo-li by se, již bychom jemu právo ıstiti musili; v čemž byste nám slušně za zlý jmíti nemohli. Ale jsme té naděje, k tomu přijíti nedopustíte. S tím milost ꝛc 1617 ꝛc. (Str. 160.)

40. (Proti obstávce nepořádné.) Modlitbu ꝛc. Zprávu nám toho učinil N. Z. vsi N. poddaný náš, že by N. Z. soused spoluradní váš N. Z. jinak N. při právě ıšem obstaviti měl. I nepochybujeme, že vám dobře vědomo jest, že žádný podle řízení Zemského bez ohradného psaní obstavovati a lidi cizopanské hyndrovati

nemá; a nám o týž dluh, proč se obstavunk stal, žádné ohradné psaní učiněno, ani na nás toho nic vznášeno nebylo. Snadno porozuměti můžete, zdaliž jest aneb týž obstavunk pořádný není [sic]. Té naděje jsouce, že při právě VMti poddané naše o dluh neučtený, který na velikém odporu jest, stříti nedopustíte, nýbrž pro ujití dalších škod a zaneprázdnění od takového nepořádného předsevzetí [aby] upustil, napomenete. Nebo my na jiném nejsouc, bude-li témuž N. který z poddaných našich co povinovat, a on toho pořádně vyhledávati bude, jemu podle spravedlnosti dopomoci. Odpovědi [žádáme]. 1617 ꝛc. (Str. 161.)

41. (Strany stavunku.) Modlitbu ꝛc. Vznesl jest na nás N. Z. rychtář ve vsi N. poddanej náš, oznamujíc, kterak by po několikerým psaní ohradním k urozenému pánu N. Z. z N. učiněném, žádajíc za dopomožení dluhu jemu povinovatého VIIII kop gr. m. za ovoce na jeho poddané Regině Z., až posavad jemu nic dopomoženo nebylo a není, nám za dopuštění práva stavního pro nedopomožení takového dluhu, a k vám za přímluvné psaní, abyšte jemu práva stavního při městě vašem přáli a dopustili. I za to vás přátelsky žádáme, že jemu takového stavního práva na lidi poddané pana N. Z., pro naši zase vám přátelskou odměnu, při městě a právě vašem dopřejete. S tím milost boží ꝛc. Datum na hradě ꝛc. (Str. 174.)

42. (Jinak 1618.) Modlitbu ꝛc. Nepochybujeme o tom, že vám psaní naše, jehož datum jest ꝛc, v dobré paměti pozůstává. Z něhož jste porozuměli, na jakém odporu ten dluh, který Lidmila Albínka spolusouseda vaše na Tomášovi N. člověku poddaným našem ze vsi N. vyhledává. Na kteréžto psaní nedadouc nám v času právním žádnou odpověď, na N. Z. též poddaného našeho obstavunk jste dopustili, neohlídajíc se na to, co Práva a Zřízení Zemská světle o tom, kdyby dluh na odporu byl, vyměřují: protož vám tímto psaním v známost uvozujem, že obstaveného poddaného našeho z práva vašeho ztrhujem, a nahoře jmenované Lidmile ten čtvrtek po rozeslání apoštolův svatých leta N. k obvinění N. Z. do domu pana děkana našeho na hradě Pražském 8 hodin ráno na půl orloji pokládáme; tu po vyslyšení obou stran podle práva od poddaného našeho za spravedlivé učiníme. Však pro ujití outrat a dalšího zaneprázdnění, bude-li se chtít N. Z. o tu věc s poddaným našim bez pohoršení práva sčísti (o čem poddanému našemu, aby se k ní najíti dal, poručeno bude), a mezi sebou že se v tom času srovnají, bude moci z toho stání sjíti. S tím ꝛc. Datum na hradě ꝛc. (Str. 176.)

43. (Připsání o obstavunk.) Modlitbu ꝛc. Oznamuji vám, že jsem učinila dvoje psaní ohradní, kteréhož datum prvního na Břežanech v pondělí po NZ. 1618, a druhého též datum na Břežanech v sobotu den s. N. téhož leta vejšpsaného, důstojnému a ctihodnému p. děkanu i vší kapitole kostela hradu Pražského o dopomožení dluhův

za dříví prodané na poddaných jich podle obzvláštních rejstříků, kdo co a z kterých vesnic dlužen byl, zejmena v týchž psaních odeslaného, kterýchžto psaní obojích pro vyrozumění vejpis vám příležitě odsílám. Na něž odpovědi žádné ode pánův dáno není, ani dluhu dopomožení se nestalo. Vás, páni sousedé moji milí, za to žádám, poněvadž, tak jakž nahoře dotčeno, odpovědi žádné ani dluhu dopomožení od vejš psaných děkana i vší kapitoly kostela hradu Pražského dostati nemohu, že mně při městě vašem, o tom panu rychtáři vašemu městskému poručíc, kde bych koliv kdy kterého z poddaných [jejich] časně tu při městě vašem dostati mohla, práva stavního pro takový dluh přiti budete. Jakož v podobné věci, kdyby ꝛc. Datum 1618 dne 19. Martii. (Str. 179. Tato formule vypadá, jakoby byla psána od abatyše Svatojirské, snad do města Hradčan, o obstavení poddaných kapitoly.)

44. (Přímluva o právo městské.) Modlitbu svou vzkazujem VMti, slovutné a mnoho vzáctné poctivosti páni a přátelé nám v Pánu Bohu zvláště milí. Zdraví i jiného všeho dobrého žádajíc na všemohoucím Pánu Bohu, přejem věrně rádi. Martin Tesař, listu tohoto ukazatel, jsa od nás nedávných časů k ponížené prosbě své, na přímluvu dobrých lidí, z člověčenství a poddanosti, kterouž nám zavázán byl, listem zhostním propuštěn a osvobozen, nyní maje oumysl na Novém Městě Pražském živnosti podle řemesla svého vyhledávati, a ku pořádku, pánům cechmistrům a mistrům téhož řemesla přistoupiti, nás o udělení jemu práva městského a přijetí v počet jiných měšťanův jest za toto připsání požádal. Jehožto oslyšeti v tak slušném předsevzetí nemohouce, tak činíme, a k VMtem se za téhož Martina Tesaře psaním tímto naším přátelsky přimlouvajíce žádáme, abyšte se k němu v příčině té, což tu dále skrze dožádané své pány přátely náležitě vyhledávati a žádati bude, milostivě a laskavě nakloniti, a jak ponížené žádosti jeho, tak této naší přímluvy přátelsky užiti dáti ráčili. Čehož my se VMtem nepomineme vším dobrým přátelstvím odměniti. S tím milost Pána Boha všemohoucího rač s námi všemi býti. (Str. 186.)

187.

1618—1629: Některá pravidla platná na statcích kapituly Pražské o sirotcích, o právě dědickém a odúmrtném.

V archivě města Prahy chová se pod č. 2048 urbář anebo pozemková kniha venkovských statků kapitoly Pražské; jest to silný kvartant o 335 listech v nové vazbě. Vypisují se v něm poddaní kapituly Pražské a jich majetek v 64 městečkách a vsech, rozptýlených okolo Prahy, dílem i daleko, jež náležely kapitole Svatovítské buď celé nebo (a to obyčejně) jen částkou. V urbáři vyčítají se ty osady v tomto pořádku: ves *Hostouň* západně od Prahy; u Slaného vsi *Knoviz, Lidice, Třebiz, Kvílice, Čeradice, Dřínov, Donín, Lyský* (psáno Lyskeg), *Lysovice, Řešice, Klobúky, Kralovice, Kutrovice, Plchov;* severně od Berouna *Přílepy, Nenačo-*

vice; zase blíž ku Praze *Vořech, Dobříč, Dušníky, Kozolupy, Ptiče obojí* (tak psáno), *Honoloh* pustá (sic), *Chrášťany;* u Hořovic *Radouš, Rpety, Kotopěky* (tak psáno), *Drozdov, Lounín* (u Tmaně); *Maslovice* (u Vodolky), *Byškovice* (u Kojetic), *Doubravice, Přemyšleni, Všestudy* (u Velvar), *Kšely* (u Č. Brodu); opět na západ a na sever u Prahy *Ounětice, Ouholičky, Přilepy, Letky, Lisolej* (sic), *Vokovice*, Lybotce (t. j. *Liboc*), *Drasty*; *Vidlákova Lhota; Tuchoměřice, Kopanina* za Šárkou, *Černělice* (? krčmář bral pivo z Prahy), *Všenory* dvůr; *Příčovy Luhy* (u Sedlčan, tedy snad Luhy Radimovy); nedaleko Jílového *Přívoz Kamenný, Hostěradice, Oujezdec, Borek; Rabyně* (u Vltavy, tedy Rabín u Netvořic); *Mirotín* (u Mnicha blíže Deštné); *Kozly* (chodilo se odtud přes pole k Bělušicům, tedy jest to ves Kozly mezi Bílinou a Louny); od Rakovníka na jihozápad *Břežany, Otěvěky* (nyní Nedovice), *Tlesky*, městečko *Čistá, Krekovice;* městečko *Ounhošť* (11 poddaných).*)

Začátek urbáře schází, a žádný nápis neohlašuje, kdy a kterak ta kniha vznikla. Podle obsahu a podle rukopisu soudím, že ji založil buďto sám děkan kapitoly Pražské anebo jeho náměstek ve správě statků kapitolních, a sice tak, že podle starších záznamů i podle ústních výpovědí poznamenal všecky poddané a jejich majetek okolo Nového roku 1618, jmenovitě v jaké ceně se počítal který poddanský statek, kolik naň držitel již splatil a kolik měl ještě spláceti. Děkanem kapituly byl tehdáž (1614—1629) Kašpar Arsenius z Radbuzy, rodic Plzenský, o němž se čte, že založil archiv metropolitanský a rozmnožil statky kapitolní (Krásl, Kard. Harrach str. 448). Splátky a změny v držitelích z let 1618—1629 psány jsou jednou rukou, snad touž, která urbář založila, ač písmem drobnějším. Jinou, mnohem mladší rukou psány jsou splátky a změny z let 1629—1652 od neznámého úředníka kapitolního.

Na listech 61—73 popsána jest ves Klobouky, na listech 76—90 ves Kralovice, obě u Slaného. Mezi těmi vsemi na listech 74 a 75 vepsána jsou pravidla zde níže tištěná. Pravidla na listě 74 psána jsou touž drobnější rukou, která zapisovala splátky v letech 1618 až 1629; písmo na listě 75 úplně se podobá ruce prvotní, která urbář založila; mezi tím jsou prázdná místa, a lze souditi, že bylo zapisováno sem příležitostně, nikoli najednou dle určitého plánu. Netřeba se domýšleti, že by ta pravidla byla platila jenom ve vsi Kloboucích; nepochybuji, že platila vůbec na statcích kapitoly Pražské, neboť shledávám, že skoro všechna platila vůbec na statcích královských v Čechách; některá z nich jsou původu prastarého, některá původem svým sáhají do konce 15. století, některá jsou novější; poznámky o tom přidávám k jednotlivým článkům.

Co v našem otisku tištěno jest v hranatých závorkách, to schází v rukopise, jenž na okraji jest otřepán. Číslování kusů přidal vydavatel.

[List 74a]. Z strany odoumrtí a nápadův.

1. Když který hospodář osedlej z tohoto světa prostředkem smrti vykročí, ihned statek jeho, na čem by ten koliv byl, na mále aneb na mnoze, pozůstalý, pořádně má zinventován býti; s tím při tom doložením, jak mnoho sirotkův mužského

*) V Památkách Arch. IX. 656 Fr. Dvorský uveřejnil poznámku, kolik poddaných měla kapitola Pražská r. 1610; počítalo se jich dohromady 477, a byli po krajích takto rozptýleni: v kraji Slanském bylo jich 239, v Rakovnickém 77, v Litoměřickém 20, v Podbrdském 45, v Bechyňském 12, v Kouřimském 34, ve Vltavském 50.

i ženského pohlaví se k tomu nachází, a kterak kterému říkají; tak aby, když k letům přijdou, věděli, kde spravedlnost svou hledati.

Článek 1. srovnává se i ve slovích se článkem 36. komorní instrukce pro hejtmany z roku 1604, tištěným zde str. 386.

2. A poněvadž mnoho na tom záleží, aby mládež hned od dětinství v bázni boží odchována byla, protož na to se pozor dáti má, aby matky v stavu svém vdovském sami poctivě a pobožně živy jsouce, podle toho i ty sirotky, dítky své, ke všemu dobrému vedly, jim v rozpustilosti a zahálce rosti nedaly, anobrž je hned z mládí prácem, seč kteří bejti mohou, přivykati naučily. Mají též sirotci podle matek svých až do většího zrostu náležitě opatřeni býti, a své vychování v statku, kdež jsou osiřeli, míti.

Článek 2. rovněž i ve slovích tak se shoduje s článkem 37. komorní instrukce z roku 1604 (zde str. 387), že nelze jinak mysliti, nežli že kapitolní předpis jest dělán podle komorního, anebo že oba mají společný starší původ.

3. Kteříž by pak sirotci již větší a vyrostlejší byli, a doma jich nebylo potřebí, ti jinejm lidem poddanejm našim, správným hospodářům, v službu propůjčiti se mají. A kteří by vostřejšího vtipu byli, ti k liternímu umění aneb na řemesla oddáni býti mohou. A u jinejch lidí, mimo poddaný kapitolní, bez dovolení a vědomí pana děkana sirotci sloužiti nemají.

Článek 3. zdá se býti udělán z prvního a třetího odstavce článku 38., a z druhého odstavce článku 39. komorní instrukce z r. 1604 (zde str. 387-8); ale komorní předpisy mohly také vzniknouti rozšířením staršího předpisu, jenž se nám snad zachoval ve článku kapitolním.

4. A kteří by někam daleko zašli a nejdéle ve třech letech se nenavrátili, těch spravedlivost v moci pánův prelátův zůstávati bude.

Článek 4. má týž smysl, jako širší 42 článek komorní instrukce z r. 1604 (zde str. 389).

5. Sirotkům dříve let jich a prvé, nežli by sobě kterej zakoupení učinil, spravedlnost jich žádným způsobem na marné věci vydávána býti nemá. Než kdyby Pán Bůh na kterého dlouhou nemoc neb jinej těžkej pád dopustiti ráčil, tak že by bezelstně pracovati a sobě živnosti dobejvati nemohl, těm se podle potřeby spravedlivosti jejich v mírnosti až do nabejvání lepšího zdraví propouštěti mohou.

Článek 5. i ve slovích srovnává se s článkem 44. komorní instrukce z r. 1604 (zde str. 390).

6. Jestliby kterej poddaný kapitolní bez dědicův mužského neb ženského pohlaví z tohoto světa sešel, a také manželky ani žádných jiných blízkých krevních přátel po sobě nezůstavil, tehdy statek jeho, na čemž ten kolivěk nalezen bude, docela a zouplna na pány preláty připadnouti má.

Článek 6. úplně se shoduje s článkem 45. komorní instrukce z r. 1604 (zde str. 391). *Dědicem* rozumí se zde jenom *nedílný* pokrevenec, tak jak prvotně a ještě okolo r. 1500 to slovo znamenalo; „jinými blízkými krevními přátely" rozumějí se *oddělení* pokrevenci, tak jako v privilegii krále Vladislava z roku 1497; viz Kalouskovo Staročeské Právo Dědické 189; str. 36.

7. Pakli by manželka, vlastní bratří a sestry nevybyty pozůstaly, a předkem synové a dcery nevybytý, ti aby po něm dědili. Pakli by žádných nevybytých synův a dcer aneb bratří a sester se nenašlo: tehdy aby po otci a mateři na dílné syny a dcery, tolikéž po bratru dílném, (kteří by na našich gruntech osedlí byli aneb osaditi se chtěli), nápad šel.

Článek 7. rovná se článkům 47b. a 47c. komorní instrukce z r. 1615 (zde str. 392) v tom, že po nedílných dětech a sourozencích mají právo k pozůstalosti dílní synové, dcery, bratří a sestry, tak jak král Vladislav svolil 1497 ve prospěch všech pokrevenců u stavů privilegovaných. Že dotčené privilegium Vladislavovo tanulo na mysli při stanovení tohoto pravidla pro poddané, tomu nasvědčuje stejné názvosloví, že totiž *nedílný dědí*, a na *dílného* jde *nápad*, kterýžto rozdíl v názvích sic během 16. věku zanikal.

8. Než kdyby žádných synův a dcer, tolikéž bratří a sester před rukama nebylo: tehdy taková odoumrť a nápad na nás, a ne na jiné další přátely, jíti má.

Článek 8. slovně se rovná článku 47d. komorní instrukce z r. 1615 (zde str. 392).

9. Když se syn od otce, bratr nebo sestra od bratra neb od sestry oddělí, každého od[děle]ného dědictví na dědice jeho přichází, když umře. Pakli dědicův nemá, tehdy na [jiné] přátely jeho nespadá, než na vrchnost, vedle práva od počátku země České zvykl[ého].

Článek 9. vzat jest slovně ze Všehrdovy knihy VI. kap. 6, v Jirečkově vydání str. 262, leč že na místo *krále* postavena byla *vrchnost*.

10. [74b] [Z s]trany vdov tento řád se zachovává: Kdyby který muž bez dětí umřel, a ten nápad nám [n]áležel: aby zůstalé manželce jeho z toho statku při nejmenším třetí díl; tak také mateři, jestli by svý dítky přečkala, tolikéž třetí díl, ač by dobře hospodařila, vydán, a ostatní [d]va díly při nás a nám k ruce zůstaveny byly.

Článek 10. v první polovici své rovná se článku 47f. komorní instrukce z r. 1615 (viz zde str. 393). — Článek 46. komorní instrukce z let 1603, 1604 a 1615 (zde str. 392) odkazuje obecně na starší ustanovení, jež císař Rudolf někdy před r. 1603 vydal; jest možno, ale není jisto, že těmi staršími ustanoveními rozuměji se komorní články 47a—47f, tištěné výše str. 392-3, z nichž zdají se býti vzaty přítomné články kapitolní 1—8 a 10.

11. [Kte]ří by lidé poddaní neb sirotci naši pro své zlé chování poctivosti své potratili, [vrc]hností svou se spravovati nechtěli, neb z gruntův našich zběhli: ti netoliko žádné[ho ná]padu, ale ani svejch vlastních spravedlností užiti nemají. Než co by se toho koliv [neb?] po čem na díl jich dostati mělo, to se vše nám k ruce má obrátiti a vyzdvihnouti.

Článek 11. srovnává se úplně s článkem 47. komorní instrukce z r. 1604 (zde str. 392).

12. [75a] Poddaní neb lidé kmecí podle práva kšaftovati nemohou, leč [by] jim toho od pánův jich dopuštěno bylo. Práva Městská E. 2.

Původ článku 12. z Práv Městských Koldínových jest v něm správně udán.

13. Dědin od gruntův odprodávati žádnému se nedopouští; než nemůže-li *kdo* pro chudobu gruntu svého spravovati, ať jej v celosti prodá jinému. Protož ať takový tu dědinu vyplatí, a více se toho nedopouští.

Článek 13. smyslem se srovnává s předpisy mnohých zřízení starších i novějších.

14. [75b] [Co se] osob stavu rytířského dotýče, kteří při kapitole jednají, aby se jim popřálo některého [stat]ku od poddaného našeho koupiti: předkové naši, kteříž toho dosti zkusili, co tako[vá věc] nese, když osoba svobodná na dvůr a grunt se dostane, jaký těžkosti a soudy pánů[m i p]oddaným z toho mnohokrát pocházejí, a kterak tudy grunty kostelní bejvají [v]ejšeny a z poddanosti, jak se to často trefuje, vytaženy: takové pevné usnešení v plné kapi[to]le učinili, aby se žádným svobodným lidem grunty kapitolní neprodávaly. Kteréžto snešení jejich nám měniti nenáleží, a z té příčiny pána přátelsky [žá]dáme, že nás v tom při sobě omluvna míti bude. Toho jsme zase před pánem pro [zpr]avení tajiti nemohli.

Článek 14., jakž ukazuje zvláště jeho konec, jest vlastně formule, kterouž děkan anebo jiný správce statků kapitolních měl odpovídati na žádosti, když některá osoba rytířská nebo vůbec svobodná chtěla se vkoupiti do statku poddaného kapitole; žádosti takové měly se odmítati. Přece však jest v urbáři kapitolním několik případů z let 1618—1623 (fol. 124b, 208, 243), kde člověku svobodnému nebo i erbovníkovi bylo dovoleno, aby si koupil poddaný statek; takovému však byly ukládány tuhé výminky, že bude plniti všechny povinnosti poddanské, ba že musí prodati poddanému, když by vrchnost nechtěla jej trpěti.

188.

***1622, 29. dubna:** Mikuláš Phoenix Pelhřimovský slibuje člověčenství paní Magdaleně Trčkové za to, že jej přímluvou svou od trestu smrti zachránila.*

Jakož jest Mikuláš Phoenix Pelhřimovský, bratr, švakr a přítel náš milý, z dopuštění buožího pro své veliké přečinění, jímžto předně pána Boha, JMCskou těžce urazil, do arestu JMti osvíceného knížete a pána pana Karla vládaře domu Lichtenšteinského oc vzat a dán, a pro týž svůj vejstupek na hrdle ztrestán býti jměl; ale že všemohoucí pán Bůh z velikého milosrdenství svého jemu platný prostředek zříditi ráčil, tak že Její Mt vysoce urozená paní paní Marie Magdalena Trčková, rozená z Lobkovic, ráčila při JMti knížecí svými prosbami jemu Mikulášovi napřed psanému život a zdraví obdržeti, a tudy jemu veliké a nesmírné dobrodiní učiniti; za kteréžto dobrodiní on Mikuláš nemaje se čím jiným slušně Její Mti paní paní odměniti, člověčenství své, věrnost, poddanost a poslušenství Její Mti vysoce urozené paní paní Marii Magdaleně Trčkové roz. z Lobkovic, jakožto paní paní a vrchnosti své nejmilostivější a dědičné, slíbil a přiřkl do své smrti za svou vrchnost poznávati, a věrně, právě, poctivě a poslušně, nejináč než jakž na věrného poddaného náleží, sloužiti, a to tak, což dotknuto, zcela a zouplna zachovati. Začež my zejména podepsaní přátelé jeho podle něho připovídáme a za něj, že to všecko neprominutelně zachová, slibujeme. Kdežto také pro lepší toho jistotu a duověření

sekryty své s podpisem rukou svých vlastních jsme přitiskli dobrovolně k tomuto listu: jenž jest psán na Světlý nad Sázavou 29. dne měsíce dubna leta Páně 1622.

K. Adam Rombus Novoměstský, služebník evang. v Lipkové Vodě.

Kněz Samuel Vokoun Vojslavský, zprávce církve U. v městě Dačicích m. p.

Jiří Phenix Pelhřimovský svou vlastní rukou.

Jakub Cícha Pelhřimovský svou vlastní rukou.

Originál v ministerii vnitra ve Vídni. — Maria Magdalena Trčková byla dcera Ladislava st. z Lobkovic a jeho manželky Magdaleny rozené hraběnky ze Salmu, a manželka Jana Rudolfa Trčky, kterýž od r. 1597 držel Světlou n. Sáz.

189.

1624, 2. června: Vrchnost Děčínská městu i panství obnovuje osvobození od odúmrtí, a vyčítá povinnosti měšťanů i vesničanů, zvlášť roboty.

(Tomkův výtah z německé listiny archivu Děčínského.) Rudolf Bünawský na Bünawburku: Jakož prvé poddaní na panství Děčínském po bratřích a jiných bližších příbuzných nedědili, nýbrž nápad po zemřelých bez životních dědiců na vrchnost šel; o to oni své žalostivé prosby k mému dědovi obrátili, a on jim to odpustil za placení jistého lenního peníze (Lehengeld), a na to jim list vydal; a to můj strýc Jindřich Bünawský na Podmoklích (Bodenbach) a otec můj Günter na Lauenšteině a Schönsteině jim potvrdili. Jakož pak mně po smrti otce v bratrském dělení mezi jinými i také ves Ohorn (nyní Ohren, česky Javory, sz. od Děčína) připadla, tedy i těm tuto svobodu potvrzuji, a mají mi za to toliko při každém prodeji statku půldruha malého groše z každé míš. kopy dávati; kdo by však mým manem byl, nějaké léno ode mne měl, ten má i toho prost býti. Jestliže by však dědiců příbuzných do čtvrtého kolena nebylo, to má vždy nápad můj býti. — Povinnosti města Děčína: Hauszins, Gartenzins. Rybáři na předměstích i nad Labem i před Křížovou branou musí na honbu choditi kdykoli, (vedle opsáno německy:) die Vorstädter beide (?) an der Elbe und vor dem Kreuzthor sind schuldig uf die hohe Jagd, wann man auf der Tetzschnischen Heiden jagt, mit zu gehen, so oft man sie bedarf; musejí za stravu víno z Litoměřic i prázdné sudy tam zavážeti. Was sie mit der Teuffmutter fischen, toho třetí díl patří vrchnosti; na panských rybnících mají pomáhati loviti. Některé tahy (Züge) má vrchnost pro sebe, totiž pod Podmoklypod zámkem a in der Laube. Co naloví, musejí nejprv dvornímu rybáři na prodej podati, a z toho, kolik se u dvora potřebuje, za určené peníze musejí nechati. Osm obyvatelů z předměstí jest povinno zadarmo pod hradem a na jedné louce (Pfarrgründel) u Podmokel seno a otavu posíci. — Povinnosti vesničanů: Erbzins, Robottage (každý sedlák má jistý počet robotních dní). Zvláštní povinnosti: několik for přes pole; vápno, cihly a šindel k stavení přivážeti, také vinné tyčky z hor k Labi; nádenničení při stavbě rukami a koňmi; na honbu každý v jiném okresu; Losdorf: gehen auf die Wiltjagt auf den Elbleiten und in die Falkendorfer Buschen, helfen den Wildhugk (?) auf der Tetzschnischen Heyden machen; dříví do panské kuchyně voziti, takž i k vedení vody do hradu potřebné dříví; hnůj z hradu na pole voziti. Robotgeld, Zinshühner, Zinsgetreide. Jiní zase víno, obilí, dříví k vaření piva k Labi vozí, klády (Klötzer) k pilám; něco za peníze, něco za stravu, něco zadarmo. V šafránové zahradě při mlýně Staroměštští musejí plíti, co se tam lnu naseje, konopí vypracovávati, cibuli,

nrkev plíti, řepy vykopávati, zelí kroužeti a pěchovati. Rychtář v Hartě (Harta ves u Nešvic) ɔusí všechno pivo z panských pivovárů bráti, anebo kam jinam se mu poukáže. Podruzi Hausgenossen) na vsech platí po 8 gr. malých, a robotují po 4 dnech do roka. Na Büuaursku sedlák Augstein v Bohyni (Bohmen) má na svém mlýně toliko sám pro sebe mlíti; dyby jinému mlel, bude mu mlýn vzat, a musí přece úrok platiti; seno, otavu, hrách, vikev ɪšiti. V Nové Bělé (sz. od Děčína) pomáhají při lovu v rybnících; ve vsi Gleimen stříhají nu z ovec, také i jinde. Ve Skřitíně (Skritin, ves zaniklá) je sedlák Klepiš, prostý všech ných robot, krom 6 dní do roka a choditi na hon zaječí. — (Srovnej obdarování z 29. června 589 výše č. 135 str. 328.)

190.

1625?) Zpráva o statku Křesetickém, v jakém stavu nacházely se vsi Křesetice, Chrást, Krupá a Perštejnec, zejmena jaké roboty měly.

Lit. C. — Taxa Kržessetícz et aliorum pagorum eo spectantium. Správa statku Křešetického.

Předně. 1. Louky se nacházejí při statku Křešetickém tři, totiž u dvoru Bykaneckého jedna a pod hájem Perštejnským dvě, z kterýchž sena v nejpříhodnějších časích sklizeno a odvezeno bývá sedlských vozů třidceti a někdy více. It. otavy sklizeno bývá sedlských vozů někdy dvaceti pět i více.

2. It. krčem v těch čtyřech vesnicích nacházejí se, totiž v Křešeticích ı v Chrástu dvě, do nichž pivo bráno nebylo pro velikou chudobu poddaných a od častých skrzetažení vojenských více od roku, a jestli kdy pivo vzato bylo, i to vojáci vypili. V čas pokoje v jedné každé z těch dvou krčem časem v týmdni sud ı časem ve dvou nedělích sotva se vydávalo a vyšenkovalo. Posudní žádného nikdy e neplatilo. Ječného piva v týchž krčmách nikdy se nešenkovalo.

3. It. lesův při témž statku tak velikých se nenachází, než chrastiny, něco lubového, vosyčí a lipí, co by mohlo býti na 24 tenat, za dvě nebo za tři leči počítajíc.

4. It. rybníkův nachází se dosti špatných 5, do každého z nich něco drůbeře a něco plodu kaprového do 30 ß se nasazuje, více nic nasaditi se nemůže.

5. It. mlejny při témž statku nacházejí se dva, totiž jeden při vsi Křešeticích, ı to o jednom kole moučném, druhý u vsi Perštejnici, tolikéž o jednom kole noučným, a i ty nyní vydrancovány jsou od vojákův Collalských.

6. It. kovárna při vsi Křešeticích nalézá se jedna, a ta pro velikou chulobu kováře pusta zůstává.

7. It. štěpnice nacházejí se tři, na Bykanci jedna a v Křešeticích dvě, v nichž stromoví na větším díle poschlo, a něco toho vojáci z regimentu Collalského zůstávající tu přes 40 týhodnů posekali a popálili, a tak nikdá ovoce nebývalo, ani se kdy prodávalo.

8. It. poddaní v těch čtyrech vesnicích, totiž v Křešeticích, v Chrástu, v Krupý a v Perštejnici, *roboty* tyto mívají: chalupníci, když pšenice dozraje, tehdy povinnost jejich jest po 15 záhonech posekati, a potom od jiných záhonův sekání se platívá, i tolikéž od vázání. It. na sena hrabání i votavy každej poddanej jest povinen po jednom náhrabníku vysílati, a k tomu kteří koně mají, to vše do dvora svézti a skliditi. Jiných robot ke dvoru nebývá.

9. Item poddaných v vesnicích, kteříž *potahy* mívali, i tolikéž chalupníkův se nachází:

Ve vsi Křešeticích nachází se jich sedum, ale ti nyní sotva po jednom koni mají; chalupníkův, kteříž při svých chalupách po jedné neb po dvouch kopách záhonů mají, nachází se i s krčmou osum, kromě mlejna.

Ve vsi Chrástu potahův bývalo sedum, a nyní zůstávají sotva tři, a i ty po jednom koni mají, tak že kdy co dělati mají, spřahati se musejí. Chalupníkův nachází se i s krčmou tři.

Ve vsi Krupý bývali a jsou s potahy tři, a ti v nich sotva po dvouch koníčkách mají. Chalupník jeden zůstává.

Ve vsi Perštejnici nebýval a nenachází se s potahem než jeden, a chalupníci (kromě mlejna) nacházejí se čtyři.

Řehoř Fidelis Nymburgský, soused na Horách Kutnách
a písař hospodářský m. p.

Z pozemkové knihy Křesetické, která s jinými pozemkovými knihami dostala se od okresního soudu Kutnohorského do archivu zemského v Praze. Založena byla ta kniha nejspíš hned po roce 1680, a to tak, že v předu vepsány byly jednou rukou rozmanité paměti a písemnosti z dřívějších let o tom, kterak jesuitská kollej Kutnohorská nabyla statků hlavně v letech 1625—1635, a jaké užitky z nich náležejí vrchnosti; jest v tom také podrobný popis na způsob urbáře. Statek Křesetický byl obci Kutnohorské pokutou odňat pro účastenství v povstání a darován jesuitské kolleji Kutnohorské r. 1625; před tímto odevzdáním komora česká dala za účelem taxy neboli odhadu učiniti popis všech statků konfiskovaných Horníkům, jakž o tom vypravuje Fr. A. Slavík v Panství Kutnohorském, tištěném v Hoře Kutné 1882, str. 19, 20; domnívám se, že přítomná nedatovaná zpráva jest částkou onoho popsání, nařízeného komorou r. 1625. Také tuším zmínka v článku 5. o vydrancování od vojákův Collaltovských ukazuje, že ta zpráva byla psána před rokem 1630, kdy hrabě Rambold Collalto zemřel, nebo brzo potom. Číslování článků přidal vydavatel.

191.

Formule přísahy rychtářské a konšelské na statku Římovském asi z roku 1625.

Přísaha rychtáře. Já N. N. přísahám všemohoucímu Bohu, Marii jeho důstojný matce a všem milým Božím svatým, jakož i nejmilostivější císařovně paní, paní statku Římovského, že já v svěřeným mně rychtářským ouřadu, kterej ouřad mně od milostivý vrchnosti udělený jest, věrně, upřímně a spravedlivě pokračovati chci: pokudž by proti nejmilostivější vrchnosti se jednati mělo, takového shromáždění se přidržeti nechci, nýbrž pokud o takovým sproneveřilým jednání známost

bych měl, to nechci zamlčeti, ale hned v poníženosti přednésti se uvoluju. Já spolu připovídám, že podle spravedlnosti a práva jednoho každého, pod mou rychtu patřícího chci vyslyšeti, podle tejž spravedlnosti a práv, byť by on přítel byl anebo ne, co jemu přináleží, chci přisouditi a přivlastniti, ani cizím aby nějaká nespravedlnost se dála, nechci připustiti; vdovy a sirotky hájiti a ochrániti, nic křivého na ně nepřipustiti. Mej nejmilostivější vrchnosti všecku škodu, která by jakýmkoliv spůsobem se státi mohla, chci zameziti, a ve všem věrným se proukázati, abych za všecko odpovídati mohl předně před všemohoucím Bohem, za druhý i před nejmilostivější vrchností. K tomu mně dopomáhej Bůh Otec, Syn a Duch Svatý, rodička nejsvětější, všickni milí svatí Boží a toto svaté evangelium.

Přísaha končela. Já přísahám všemohoucímu Bohu, Marii jeho důstojný matce a všem milým Božím svatým, jakož [i] nejmilostivější císařovně paní, paní statku Římovského, že já v svěřeným mně končelským ouřadě, kterej ouřad mně od milostivý vrchnosti udělený jest, věrně, upřímně a spravedlivě pokračovati chci, pokud by proti nej (reliqua ut superius a linea quinta).

Z Archivu panství Krumlovského I. 5 AU. 1. opsal Hynek Gross. — Statek Římov, na levém břehu Malše mezi Velešínem a Doudleby, byl po konfiskaci 1621 zastaven od komory v dluze, r 1625 opět komorou njat, a potom prodán Janu Oldřichovi knížeti z Eggenberka, který jej 23. května 1626 daroval Jesuitům Krumlovským (Bílkovy Konfiskace 887, 1274; Sedláčkovy Hrady III. 280). Podle toho se podobá, že jenom v letech 1625—6 (nebo 1621) mohl nějaký kratinký čas náležeti císařovně (totiž Eleonoře manželce Ferdinanda II.), na niž přísaha se vztahuje.

192.

1626, 1643, 1653: Slibné zápisy z městské knihy Křivsoudovské.

Z knihy městečka Křivsoudova vytištěn jest revers provinilce propuštěného z vězení r. 1570 výše str. 252 č. 103, a 6 jiných slibných zápisů z let 1600—1615 na str. 345—348 č. 150. Zde podávají se ještě tři podobné zápisy, z nichž třetí týče se člověka poddaného, jenž neprovinil se jinak, než že zběhl ze statku na jiné panství. Všechny ty zápisy vypsal z knihy Křivsoudovské p. Hanuš Valchář, učitel v Košeticích.

1. Leta 1626 den sv. Haštala, to jest 26. Martii. Já Jiřík jinak Klus známo činím tímto zápisem, knihami městskými v městys Křivsoudově zapsaným, tak jakož jsem se toho nejednou dopustil, duchovní i přirozený zákon přestoupiv, zapomenuv se nad dobrou pověstí, manželkou a dítkami svými, JMti pánu svému dědičnému a dobrým lidem škodil, *kradl*, a skrze což jsem již prvé na hrdle trestán býti měl; ale že na velikou a snažnou přímluvu dobrých a poctivých přátel jest mně milost učiněna a hrdlo darováno. Já pak maje se na pokání dáti a polepšiti, zase do prvního kaliště jsem se navrátil, a znovu podobně jako prve proti Bohu a JMti pánu hřešil, obilí v stodolách panských kradl, přes zdi lezl, dostav se do vězení šatlavního, z něho jsem utekl, a opět na snažnou přímluvu dobrých přátel ze všeho vysvobozen, a to na takový spůsob: Předně, abych městečka Křivsoudova prázden byl, potom JMti urozenému a statečnému rytíři panu Hugonovi z Hallweylu na Křivsoudově,

pánu mému dědičnému, statek svůj, což bych ho kdekoliv měl a míti mohl, propadnouti, potom k panu purkmistrovi a pánům spoluradním se od tohoto času dobře a chvalitebně i poctivě chovati, a do své smrti ničehož zlého se nedopouštěti připovídám. Jestližebych se pak co toho, jakž se nadpisuje, kdy dopustil, tehdy aby tu moc JMt pán i pan purkmistr a páni konšelé měli a ji nad sebou tímto zápisem dávám, mne na hrdle trestati, se mnou činiti, jak by se líbilo, tak aby mi žádná milost přímluvy ani právo k obraně postačovati nemohlo. K tomu se přiznávám. Stal se zápis tento s jistým přiznáním v přítomnosti všeho úřadu na ratthouze. Za úřadu purkmistrovského Václava Vaňouska. Actum ut supra. (Fol. 41.)

Cizozemec Hugo rytíř z Halleweilu koupil r. 1622 statek Křivsoudovský s městečkem Křivsoudovem, s 5 dvory poplužními, s 9 vsemi zápisnými a 4 dědičnými, tak jak jej komora ujala po Jindřichovi Střelovi z Rokyc, odsouzeném pro účast v povstání.

2. Já Matěj Říhů ze vsi Děkanovic*) přiznávám se tímto zápisem, že jsem proti Pánu Bohu, proti JMti pánu svému dědičnému a poctivým lidem těžce zhřešil, přikázaní jeho svatá přestoupil, *krádeže* jednou, po druhé i po třetí se dopustil; pro kterýžto výstupek u vězení šatlavním zůstávaje (ač většího trestání jsem zasloužil), z milosti JMti pána mého dědičného jest mi to odpuštěno na tento a takovej spůsob: Tímto zápisem v to se dobrovolně uvoluji, krádeže i jiných všech zlých skutků do své smrti se odříkám zle činiti, a dobře hospodařiti, života svého polepšiti připovídám. Pakli bych z ponuknutí ďábla a zlých lidí krádeže a něčeho jinšího zlého se dopustil, toho, več se uvoluji, nezachoval, aby JMt pán podle své [moci?] mne na hrdle trestati dáti ráčil; v tom aby mi žádná milost ani přímluvy nepostačovaly, se odsuzuji. Stalo se v středu po svatém Jakubu apoštolu Páně [29. července] leta Páně 1643. Za úřadu purkmistrovského Jana Menšíka, Daniele Chyby primatora. (Fol. 32.)

*) Zápisná ves Děkanovice byla r. 1596 přikoupena ke statku Křivsoudovskému.

3. Leta Páně 1653 v sobotu 4. Januarii propuštěn z vězení na přímluvu dobrých poctivých lidí Jiřík syn nebožtíka Daniele Harudy, člověk poddaný JMti vysoce urozeného pána pana Jakuba Leopolda svobod. pána z Halweillu na Křivsoudově, Pyšelích a Zalesanech [?], a to na takový spůsob: Tak jakž jsem byl nad dotčeným pánem pánem svým dědičným zradil a *pryč z panství ušel,* se pokrejval; pročež jsem byl, když mne našli, vzat a do vězení dán. Ale že k přímluvě dobrých, poctivých lidí jest mně milost učiněna na tento spůsob: že chci na panství JMti pána pána mého dědičného dobře, věrně, poddaně a spravedlivě [se] chovati, poslušen býti, a tu na panství JMti pána pána do mé smrti zůstávati a se živiti, kdež mně kdekolivěk ukázáno bude. Jestliže bych se pak kdy čehokoliv zlého proti JMti pánu pánu a dobrým lidem dopustil, buďto zradil a pryč ušel, a JMt pán pán mne se doptati ráčil, teda se v to dobrovolně uvoluji, aby mne JMt strestati

moci dáti ráčil, buď na hrdle, nohu utíti neb jak by se koliv JMti pánu pánu vidělo a za dobré zdálo, tak aby mně žádná vejmluva, ani právo ani přímluvy postačiti nemohly. V to se uvoluji a vedle nádepsaných slov se poctivě chovati připovídám. Tento zápis se stal z milostivého povolení JMti pána pána z Halweillu, vrchnosti mé dědičné, v přítomnosti Daniele Chyby toho času primatora, Václava Brůny purkmistra, Matěje Kocového, Marka Nešporového, Jana Menšíka, Jakuba Petříčkového. Leta a dne svrchu psaného. (Fol. 28.)

193.

Řád poddanský na panstvích Rychmburském, Rosickém a Slatiňanském,

vydaný asi roku 1626.

Tiskem vydal tento řád Antonín Rybička v Časopise Č. Musea 1843 str. 163--178 pod nadpisem „Mandát Františky Hippolyty Eusebie hraběnky Berkové poddaným panství Rychmburského, Rosického a Slatiňanského okolo r. 1620—1626.“ V tomto datování Rybičkově poslední rok 1626 jest možný i pravdě podobný; neboť hraběnka Františka Berková, kteráž ten řád nařídila, nastoupila ve správu těch panství teprva r. 1625 po smrti svého manžela Lva Burjana Eusebia Berky z Dubé, jenž 13. února 1623 povýšen byl na hraběte, a spravovala je jako poručnice svého syna hr. Matěje Ferdinanda Berky, kterýž teprva r. 1641 dospěl k letům (Sedláčkovy Hrady I. 86). Řád přítomný nemohl tedy býti vydán před rokem 1625. — Zvěčnělý lékárník Chrudimský K. Labler dal mi v říjnu 1900 písemně věděti, že starý rukopis, z něhož Rybička ten řád uveřejnil, nachází se v knize odevzdané z městského archivu do musea Chrudimského, kteráž jest v kůži vázaná, má vytisknutý letopočet 1594, a opatřena jest pozdějším nápisem: Allerlei Güter Buch; jsou v ní psány formy listů vydávaných z kanceláře vrchnostenské, a na konci knihy jest psán přítomný řád poddanský, má tam však nyní jenom 64 články; poslední list nebo listy, z nichž Rybička opsal články 65—68, jsou vytrženy. Pan Labler, jenž byl milovníkem historických památek, také zjistil, že opis toho řádu v té knize jest psán rukou úředníka panství Slatiňanského Ondřeje Libenského z Libenic, kterýž k jiným listinám tam od něho opsaným připojil letopočty 1626, 1628, 1630; Libenský zemřel před 6. červencem 1631, jakž ukazuje dopis hraběnky Františky Berkové psaný toho dne k rychtáři a ke konšelům Slatiňanským. Následovně přítomný řád musel býti vydán před červencem 1631, třeba dosti dlouho; i domnívám se, že jej hraběnka vydala nedlouho po počátku své správy, snad asi roku 1626.

Z otisku Rybičkova dal tisknouti ten mandát Karel Čížek ve své sbírce: „Ústavní práva v Rakousku,“ díl III. 1886, str. 9—18. Výtah z toho řádu podal Sedláček ve Hradech I. 90—92. — Zde následuje celý text podle otisku Rybičkova.

Já Františka Hippolyta Evsebie hrabinka Berková, rozená hrabinka z Firstemberku, jakožto mocná otcovská poručnice nad Matyášem Ferdinandem Františkem hrabětem Berkou, synem mým nejmilejším, a statky jeho, panstvím Rychmburským, Rosickým a Slatinanským, na ten čas vrchnost i paní vaše, známo činím všem lidem poddaným mým vůbec: Kterak každého roku napomínáni býváte, abyste pobožný, ctný, šlechetný a pánu Bohu líbezný život vedli, ve dni sváteční slova božího pilni byli, vrchnosti své od pána Boha nad vámi vystavené, a těm, jimž správa nad vámi poručena jest a bývá, poslušni jsouce, životův svých napravili, mnozí z vás lépeji, nežli až posavád se dálo, hospodařili, a rozličných bezbožností na straně zanechali a je opustili; i však se to pohříchu nachází, jakož pak i na oko viděti jest, že taková častá, laskavá a právě otcovská napomínání vám činěná, při vás žádné platnosti nepřinášejí, nýbrž je za hřbet kladouce, málo na ně dbáte, a jak pokut božských, kteréž času nynějšího pro hříchy lidské na všecky strany na lidi dokračují, tak i trestání vrchnosti své nic se neostýcháte.

Protož předně tomu chci a přísně poroučím, aby všickni lidé,

1. poddaní moji, s manželkami, dítkami a čeládkou svou každé *dni sváteční*, jak v neděli tak apoštolské, od církve pravé, svaté, všeobecné křesťanské přijaté a od správcův církevních vyhlášené, kteří kde kterému záduší a kostelu náležejí a přislušejí, na kázaní slova božího a k službám božím chodili, téhož božího slova, kteréž se vám k spasení duší vašich káže a předkládá, pilně a bedlivě poslouchali, a prací svých hmotných těch dnův na straně zanechali; i kteří ještě *katoličtí* nejsou, ti všickni aby beze vší výmluvy a odkladu, pod skutečným trestáním i neprominutelným, s manželkami i dítkami jejich k svaté *zpovědi* a přijímání velebné svátosti k faráři šli. V čemž purkmistr a osoby radní, rychtář a konšelé jiným spolusousedům svym na sobě dobrý příklad dáti, a na ty, kteřížby služeb božích a kazani slova božího obmeškávali, pilný pozor míti, a každý rychtář při jedné každé obci na ty, kteřížby služeb božích přítomni nebyli, se vyptávati, a o nich, kde jsou toho času byli, přezvěděti mají: našloliby se, žeby kdo, majíc do kostela jíti, mezi tím do krčmy šel, tam pil, hrál aneb cokoliv jiného nenáležitého činil, takového každého, i hospodáře, kterýžby mu toho prohlídal,*) do vězení a do klády dati, jeho odtud nepropouštěti, pokudžby o tom úředníku mému v známost neuvedli, a dalšího naučení, coby s ním dále činěno býti mělo, nedosáhli. Pakliby se toho shledalo a našlo, žeby purkmistr, rychtář, aneb který z konšelův, vědouc o takovém neřadu, s tím mlčel, to přehlídal, a tu, kdež náleží, nevznesl, aneb sám se toho dopustil, tedy jeden každý takový trojnásobnou pokutou jiným ku příkladu trestán bude.

*) Čti: přehlídal.

2. Rodičové a všickni sousedé, kteřížby dítky mládež měli, ti aby je ku po-
ožnosti vedouc do *školy*, tak aby se něčemu naučiti, a skrze to se pánu Bohu líbiti, vrchnosti své i rodičům hoditi mohly, dávali.

3. Láni, zlořečení, hromování i všelijaké *hry*, *tance*, bitvy a rvačky, též
oční povyky na tomto celém panství se zapovídají, s tím dalším oznámením, aby
ikovým hráčům, kdeby koliv postiženi byli, rychtář peníze pobral, a hospodáře
s nimi, též všelijaké zlolajce, tanečníky, rváče a bitce, též noční povyky činící,
o vězení vzal, a je odtud, dokudžby každý z nich po 2 ff míš. pokuty k ruce
mě, jakožto paní vrchnosti vaší, nesložili, z takového vězení nepropouštěl.

4. Pakliby se kdo z týchž přestupníkův po prvním trestání čeho toho víceji
opustil, kolikrát by se koliv to od kterého z nich stalo, aby tolikrát jak na pe-
ězích tak i vězením ztrestán byl.

5. *Smilstvo* a cizoložstvo i jiné nečistoty, božskými i světskými právy tuze
a pod ztracením duše i těla zapovídají, aby se toho žádný jak z poddaných tak
čeládky jejich nedopouštěl, což se přísně zapovídá. Nebo bylo-liby toho co na
terém nesvobodném shledáno, tedy jiným ku příkladu na hrdle, pakliby čeho se
vobodný toho dopustil neb dočinil, půl léta vězením a metlami trestáni býti mají,
romě té pokuty, kterouž já jakožto paní vrchnost sobě sama pozůstavuji. A jestli
by se pak jaké ženy neřádné na gruntech syna mého nacházely, takové ihned
ybyty býti mají, kteréž aby nižádný pod skutečným trestáním netrpěl a u sebe ne-
řechovával.

6. Také se o tom poroučí přísně, aby žádný pod žádným vymyšleným způ-
bem bez vědomí a dovolení ouředníka žádného *sirotka* na grunty cizé nešikoval,
ni v tajnosti nepřejednával;*) jestliže by pak kdo z poddaných mých toho se dopustil,
á jiným na příklad skutečně ztrestán býti. Nicméně zběhl-liby který již komu
rojednaný sirotek od hospodáře, hospodář povinen bude o tom na zámek oznámiti;
akliby neoznámil, tedy toho sirotka sám hledati, na honě postaviti, a k tomu ke
čemu za pokutu zatajení toho dvě neděle u vězení seděti má.

*) neprojednával.

7. Hospodářové s sirotky vám k službě projednanými tak nakládati hleďte,
by příčiny neměli od vás utíkati. Shledalo-liby se to na některého, že pro přísnost
ospodáře nemohl zbýti: ten každý hospodář, kterýž by se toho dopustil, skutečně
restán a sirotka toho zase na zámek dostaviti povinen býti má.

8. Tolikéž po dnešní den, jestliby který z poddaných mých do kterého *dvoru*
ého *k službě* nařízen a postaven byl, a ten ma místě svém jiného zjednati chtěl,
se od žádného nepřijme; nýbrž každý ten bude povinen tu sám zůstávati a slou-
ti. Jestliby pak ušel nebo utekl, od rodičův a přátel hledán a zase dostaven, a jiným
příkladu ztrestán býti má.

9. Více i v tom se veliký a škodlivý neřád nachází, že někteří sousedé, zvláště pak chalupníci, *čeládku* sousedskou u sebe přechovávají a jim stanoviště dávají, tudy jim k okrádání hospodářův jejich a jim snad i donášení příčinou jsou; což se také přísně zapovídá, a poroučí, aby pod dnešní den žádný jinou čeládku při sobě nepřechovával, ani jim jaké stanoviště nedopouštěl, nad to při čeládce své to nařízení učinil, aby se tolikéž tak zachovali. Což se i o čeládce ve dvořích rozuměti má, aby od nich nižádný nic nepřijímal, ani je nepřechovával pod skutečným a přísným trestáním. Nebo stěžoval-liby sobě kdo z poddaných co toho na jiného souseda svého, má proto jiným ku příkladu ztrestán býti.

10. *Berně, úroky* a poplatky, jimiž jste vrchnosti povinni, v čas určitý a vám všem vědomý časně odvozovati hleďte. O čemž se rychtářům tuto poroučí, aby vždy dvě neděle před sv. Jiřím a sv. Havlem lidi a sousedy o plat peněžitý, slepice a vejce, které se kdy kterého času dávati mají, napomínali. Pakli by, čím kdo povinen jest, toho složiti a na ten den odvésti zanedbal, takového vězením k tomu přidržeti, a jeho z něho nepouštěj dotud, pokudžby všecko, cožby tak zadržel, nezpravil a nezaplatil.

11. Purkmistr a konšelé v městě *Skuči* a v městečku *Hlinském* i nad rychtářem proti neposlušným ruku držeti mají.

12. Každý purkmistr, co se důchodův mých jakých koliv za ouřadu jeho sešlo, ihned při odevzdání téhož ouřadu, písaři *důchodnímu* i s rejstříkem aby odvozoval, pod pokutou propadením bečky soli, kterouž na zámek odvésti povinen bude.

13. *Kněžím* a farářům, kteří o duše vaše péči a starost vedou, tak jak vám od nich vzkázano bude, desátky a což jim náleží vypravovati nepomíjejte. Nebo přišla-li by na koho z lidí poddaných mých jaká stížnost, takový každý 1 ſß míš. pokuty vrchnosti dáti povinen bude.

14. Kdokoliv k záduším čím povinen jest, aby, jsouc od *kostelníkův* napomenut, hned bez prodlení dal a složil, tak aby pro nedbalého záduší nehynula.

15. Od *záduší* žádný sobě nic nepřivlastňuj, raději kdyby věděl, žeby v čem dobré záduší záleželo, toho aby netajil, ale úředníku aneb kostelníku o tom oznámil.

16. Purkmistr, konšelé, rychtář v městě, městečku i ve vsech mají v lásce, v svornosti zůstávati, mladší starším poddáni a poslušni býti. Kdykoliv by purkmistr, rychtář kterého konšela a souseda k sobě obeslal, má ihned beze vší výmluvy jíti, a co mu poručeno jest, poslušně vykonati; jinak přestupníky pokuta a trestání přísné bez ušetření osob podlé zasloužení jednoho každého skutečně následovati bude.

17. Jestli žeby kdo jménem purkmistra a konšelův v městě Skuči neb v městečku Hlinském, aby před nimi se postavil, *obeslán* byl, ten jsa od služebníka doma zastižen, aneb nejsouce ven z města aneb z městečka přes pole, u některého souseda byl, a to jemu od manželky, syna, dcery neb čeledína jeho, že se obesílá, povědíno bylo, se nepostavil, má pro něho rychtář jíti a jeho napomenouti. Pakliby ho doma nezastihl, tak žeby odšel aneb se skryl, má jemu takové obeslání aneb napomenutí křídou na stole v domě jeho, nebo na dveřích domových na osvědčení všem lidem napsati. Takový pak svévolný a neposlušný právu, kdyžby dosažen býti mohl, pokudžby příčiny slušné, proč státi bezelstně nemohl, neoznámil, do klády dán, a k tomu 30 sáhův dřev v lesích mých, též k obci 10 sáhů kamení pro potřebu města v skále obecní nalámati, a to ještě rukama svýma vlastníma dělati, dříví ku pivováru Richmburskému, aneb když*) by mně**) od ouředníka mého Richmburského ukázáno bylo, svézti a dostarati***) povinen býti má; ku kterémužto dílu, aby je vykonati mohl, z klády každé ráno propuštěn, a zase na noc vždy aby buďto v městě, v městečku aneb v nejbližší vesnici toho lesu, kdeby dříví dělal, do klády se postavil, povinen býti má, a to tak dlouho, ažby to dříví na to místo sobě uložené a ukázané zcela a zouplna dostavil. Nad čímž skutečně bez ušetření osob od úředníka mého Richmburského, kdyby jemu úřad oznámil, ruka držena býti má.

*) Čti: kdež. — **) mu. — ***) dostaviti.

18. Když úřad v který den v radě seděti, rozepře lidské souditi mají, aby žádný konšel na ten den nikam bez odpuštění purkmistra neodcházel, tak aby od přespolních lidí naříkáno nebylo, že se někomu v jeho spravedlnosti pro neshromáždění úřadu jaké zkrácení děje, pod pokutou 4 ℔ gr.

19. Kdožby koliv na purkmistra, konšely, rychtáře aneb jiné osoby úřední sáhl, ten na hrdle nebo na zdraví ztrestán býti má; pakli by jej slovy nenáležitými zhaněl, ten 10 ℔ gr. míš. mně k ruce a 5 ℔ míš. k obci propadne. Pakli by pro chudobu s pokutu peněžitou býti nemohl, svrchu psanou pokutou, pro nezachování poslušenství purkmistru a konšelům vyměřenou trestán býti má.

20. Purkmistr v městě Skuči a městysu Hlinském aby *obce* bez povolení úředníka nepovolávali, se zapovídá, pod pokutou 10 ℔ míš.; nýbrž kdyby toho jaká potřeba nastala, u úředníka se ohlásiti a příčinu toho svolání obce oznámiti mají, kdež úředník také přítomen býti a jednání jejich doslýchati má.

21. Tolikéž se tuto přísně poroučí, aby žádný *řemeslníkův* potulujících aneb štolířův nepořádných na ujmu a škodu pořádně vysazeným pořádkům neb řemeslům nepřechovával, ani jaké fedrunky jim činil a stanoviště dával, tak aby ze zaneprázdnění budoucího sjíti mohlo. Pakli by kdo přes toto poručení mé jinak se choval, ten každý bečku soli v pokutě, kteráž jemu nijakž prominuta nebude, na zámek propadnouti má.

22. Rychtářům také všem se poroučí, aby žádných zbytečných *hromad* nesvolávali. Pakli by toho potřeba byla hromady svolati, tedy to se tím raněji státi má, tak aby se každý k svým pracem obrátiti mohl: a jestli by konšel aneb který z sousedův, jsa do hromady povolán, sám osobně najíti se nedal, tedy takový každý konšel 2 fl a soused 1 fl vrchnosti, a k obci 30 gr. míš. propadnouti, a od rychtáře k úředníku oznámen býti má.

23. O potřeby své všickni poddaní k úředníku ve středu a *v sobotu na zámek*, a nikdy jindy, přicházejte; leč by něco tak nevyhnutelného pilného přišlo a připadlo, žeby do týchž dní odkladu trpěti nemohlo, tedy v takové potřebě každého času svobodný přístup k úředníku míti a volného vyslyšení dosáhnouti může. Jináče mimo ty dni úředník maje jiné práce před rukama, místo slyšení, takového svévolného a neposlušného jiným ku příkladu, aby ho v tom času určitém nezaneprazdňoval, ztrestati dáti nepomine.

24. Všem vůbec se přísně poroučí a přikazuje, komukoliv od úředníka, písaře důchodního, aneb od rychtáře taký rozkaz v potřebě mé učiněn bude, aby to poslušně a volně vykonal. Kdoby pak čeho z úmyslu obmeškal, bude jiným k výstraze vedle uznání skutečně ztrestán.

25. Rychtářům kdyžby o také [illegible] *díla* vzkázano aneb skrze ceduli v známost uvedeno bylo, tedy aby sousedy své k tomu ihned skutečně přidrželi, a sami přitom [illegible] ku příkladu [illegible] poslušenství doma nezůstávali. Nebo shledalo-liby se [illegible] od kterého z rychtářův, takový každý pokutou peněžitou a [illegible] ztrestán bude.

[illegible] oznámí, osoby hodné, a ne [illegible] posílati. [illegible] dělníkův hodných, a kolikby mu poručeno bylo [illegible] 10 gr. míš. na zámek složil. [illegible]

[illegible] sami na panské dílo mimo robotu vykonávati [illegible] žádného podruha, zvláště [illegible] však také s vědomím [illegible] svědectví svého dobrého [illegible] nemají přijímati [illegible]

[illegible] žádný soused domácích děl- [illegible] pokutou 1 fl. míš.

[illegible] svých *[illegible] statkův* ne- [illegible] nepřikupoval: nad [illegible] porad zběhlých prod- [illegible]

30. Jestli žeby kdo grunt svůj zdržeti nemohl a jej prodati musel, tedy při oznámení prodaje a zápisu aby také *zbroj a zbraně*, která k gruntu jeho náleží, s sebou na zámek přinesl, před úředníka položil, a ji kupujícímu vykázal a odevzdal, tak aby taková zbroj bez přítrže v své celosti při gruntu zůstávala.

31. Žádný z poddaných mých aby od gruntův svých buď na mnoze neb na mále žádnému nic *nezastavoval a neprodával*, ani s kým *z polovice**) pokudžby mu od úředníka dovoleno nebylo, a to pod prodáním**) toho na spolek vysetého obilí.

*) V rukopise jest to místo porouchâno, jakž Rybička poznamenal; vypadlo zde nepochybně slovo, nejspíš: *sil*, nebo *osival*. — **) Namístě „prodáním" nejspíš má státi: *propadením*.

32. Tolikéž se zapovídá, aby žádný žádného *dobytka* na cizí grunty žádnému neprodával, leč se prvé na zámku ohlásí a toho dovolení náležitě dostane.

33. Kdožby grunt a stavení *opouštěl*, dědin neosíval a je zoulehlel, aneb zastavoval, a v tom shledán byl, ten má uručiti, a grunt jinému člověku hodnému do dvou neděl pořád zběhlých prodati, sám pak se ženou a dětmi v podruží zůstávati.

34. Kdoby koliv *koně* neb klisny s gruntu svého uprodal a svedl, ať ihned zaručí, aby jiné na to místo spravil. Načež rychtářové pilný pozor dávati, stalo-liby se kdy co takového, ihned úředníku pod pokutou 1 ℔ míš. v známost uvésti povinni aby byli.

35. *Umřel-liby který hospodář* na gruntech, rychtář a konšelé ihned statek jeho všecken popsati dáti, a co tak po něm zůstane, někomu k opatření, tak aby nic k zmrhání nepřišlo, poručiti, to úředníku oznámiti, a dáleji, kdoby dětem toho umrlého za poručníky nařízeni býti měli, se dotazovati má; nebo bylo-liby nečasným opatřením co z téhož statku zmrháno, z toho žádný jiný nežli rychtář a konšelé odpovídati mají.

36. Otcové a matky, ani kteří jiní přátelé, synův anebo dcer *na cizé grunty ženiti* aneb vdávati, k manželství zamlouvati, bez vědomí a povolení vrchnosti nemáte, pod pokutou 10 ℔ míš.

37. Na cizopanských gruntech žádný nižádným způsobem se *nedluž*, ani v jaké *rukojemství* bez vědomí úředníka žádnému se nezavazuj, pod pokutou 4 ℔ míš.

38. Kdožby koliv *psaní ohradního* na sebe dopustil, má tři dni vězení trpěti; a kdoby stavunku dopustil, tři dni vězením trestán bude, a bečku soli na zámek v pokutě propadne.

39. Mimo to poroučí se obcím v jedné každé vsi, aby *cesty a silnice* skrze grunty jejich jdoucí, kdeby v kterých místech koliv toho jaká potřeba byla, pro pohodlí lidské, — tak aby přespolní lidé příčiny neměli na ně naříkati, ano i jinými ce-

stami jeti a clu se vyhýbati, nicméně aneb vyhybujíce se zlým cestám do luk neb polí, škody jiným nedělali, — to časně opravovaly: aby potřebí nebylo, takovou nedbanlivost a neposlušnost při kterých z týchž obcí trestati.

40. Cesty a *stezky prvé nebývalé,* buď v dědinách neb lukách, žádný z poddaných mých, buď skrze grunty své neb jiných sousedův, nových aby nedělal, ani starobylých a svobodných nehradil ani nezavorával: v čemž byl-liby kdo postižen, 2 ſſ pokuty vrchnosti, a k obci 30 gr. míš. propadnouti, a k tomu vězením trestán býti má.

41. Kdožby *mezníky* hýbal, je překopával aneb jinak měnil, a meze převorával, načež hajní pilný pozor dáti mají, a na koho by to uznáno bylo, ten skutečně na zdraví ztrestán býti má.

42. Na *meze* každého roku obecně v svátky velikonoční a svatodušní po službách božích staří s mladými abyste vycházeli, a jak daleko a s kým grunty meze stýkají, mladším ukazovali; tak aby posloupně po smrti starých pamětníci povědomi toho zůstávati mohli.

43. Rychtářové, ve všech k jiným sousedům aby střechy a stavení, též hradby a ploty okolo gruntův svých *nespouštěli,* napomínati, je k tomu přidržeti, a neposlušné úředníku oznamovati, též i sami s konšely na sobě v tom dobrý příklad dávati mají.

44. Kdyžby po zlodějích neb *škůdcích zemských* i domácích pokřik od koho učiněn byl, tedy všickni veřejně honiti mají: a kdožby nehonil, též k němu jako k zloději hledíno, a skutečně ztrestán bude.

45. Kdožby zlodějskou věc, buď JMti paní, záduší, obci neb kterému sousedu že se to stalo, zatajil, a na koho by to shledáno bylo, má skutečně ztrestán, a o to jako k zloději k němu hledíno býti.

46. *Povalečův,* kteří u lidí mohou dělati, též žen neřádných a kuběn, *v krčmě,* ani žádný soused nepřechovávej: nebo mezi takovými velicí škůdcové lidští a mordéři se nacházejí a nacházívají. Kteříž by pak po krčmách jdouce hráli, rozpustilosti jaké a jiné neřády provozovali, peníze nenáležitě plýtvali: ten každý takový zjištěn a na zámek přiveden býti má. Jestliby který rychtář, konšel neb soused z úmysla co toho prohlídal,*) a naň to shledáno bylo, pokutou, kterouž já sobě v moci jakožto paní vaše zůstavuji, jiným ku příkladu ztrestán bude.

*) Čti: přehlídal.

47. *Mocí* jeden na druhého nesahej: nýbrž svou stížnost, měl-liby jeden do druhého, rychtáři a konšelům oznamuj, a dříve vznášení na úředníka k nim se utíkej. Jestli by pak komu od rychtáře napraveno nebylo, teprva při úředníku ochrany vyhledávej; kdyby i tu ochráněn nebyl, tedy ke mně, vrchnosti své, utéci se moci budeš.

48. Žádný domácí, v které obci bytem jest, do krčmy neb šenkovního domu s žádnou vymyšlenou *zbraní* nechoď, pod pokutou 2 fl míš., kteréžto pokuty polovici vrchnosti a polovici k obci má obráceno býti.

49. Ženy, které se rády *vadívají*, jiné plundrují a haní, kolikrát by koliv se toho dopustily, vězením trestány býti, a k tomu v koši řezati se mají.

50. *Přástek*, ani jakých veřejných schůzek a povykův, žádný u sebe nedopouštěj, pod pokutou vrchnosti 2 fl míš., a rychtáři též 30 gr. míš.

51. Víceji zapovídá se všem poddaným a přísně poroučí, aby žádný *na cizé grunty do krčmy* nechodil, ani odjinud piva domů buď k posvícení, veselí svadebnímu, též k masopustu nenosil a nositi nedal, nýbrž potřebu svou z pivováru a krčem mých bral; v čemž jestli usvědčen bude, pokaždé 4 fl míš. pokuty propadnouti, a nad to výš dvě neděle u vězení seděti má.

52. *Krčmářové* pivo za pivem aby mívali, tak aby žádnému odjinud piva bráti příčina nebyla; kdožby v tom postižen byl a piva v pivnici neměl, kolikráte koliv by se toho dopustil, tolikráte touž pokutou vrchnosti povinen býti má.

53. Krčmář který koliv odjinud, buď z města neb z jiných pivovárův, *pivo* by bral, a v tom postižen byl, to pivo jemu pobráno býti, a on kolikráte koliv toho by se dopustil, pokaždé bečku soli na zámek pokutu dáti má.

54. Krčmář žádný nemá s panskými penězi handlovati aneb kupčiti, nýbrž časně do důchodův odvozovati, a co mu kdo dlužen, upomínati; nebo žadnými dluhy jejich jim se zastírati povoleno, a přes dva sudy víceji čekáno a věřeno býti [ne]má.

55. Krčmáři s vruby pro pivo posílejte, a sudů doma nerozšiřujte, a nic na štok pro kvasy aneb kadečky rozřezovati nedávejte; na koho by to uznáno bylo, žeby se toho dopustil, aneb prázdný sud jakým koliv způsobem zmrhal, 15 sudův jiných nových za jeden udělati dáti povinen bude.

56. Kdoby koliv z cizích gruntův na tyto grunty jaké *pálený* bral a nosil, neb cizí pálený šenkoval a prodávati dopouštěl, takový přestupník má 2 fl míš. do důchodův i s tím páleným, kterýby u něho nalezeno bylo, propadnouti.

57. Do *mlýnův* cizopanských a summou žádných jiných, mimo vlastní mlýny mé, meliva žádný nevoz, pod pokutou 2 fl míš., kolikrát by koliv se toho dopustil.

58. *Pekaři* z města Skuče a z městysu Hlinského z žádných cizích gruntův ani odkud jinud mouky nekupujte, nýbrž obilí do mých mlýnův k mlení voziti máte, a to pod pokutou bečky soli na zámek, kolikrátby se koliv toho dopustil.

59. Do *olejny* na tom na všem panství mimo panské mlýny žádný nenos ani nevoz, pod pokutou 2 fl míšenských.

60. Jeden každý *čeládku* napomínej a vystříhej, aby jak panských, tak i poddaných štěpnic, zahrad, chmelnic všelijak prázdni byli; nebo bude-li kdo z nich postižen na jaké škodě, takovou škodu hospodář jeho zaplatiti a ji sobě na mzdě jeho poraziti povinen bude.

61. Všeliké škody, které se od pohunkův a pacholkův, též skotákův na obilí činí, se zapovídají, tak aby mezi obilím na cestách neb na mezech, paloucích, jedni druhým *nepásli* a nevyžínali; načež hajní aby pilný pozor měli. Pakli by se kdo toho dopustil, a s klisnami neb kravami na takových škodách postižen byl, ten každý, čí dobytek byl, tu škodu, komuž učiněna, zaplatiti, a hajným po 4 ₰ miš. od jednoho každého kusu dáti. A byl-li ten dobytek na panské škodě zastižen, ten mají hajní ihned do nejbližšího dvora mého pobrati: rychtář pak a konšelé jsou povinni, jak se v tom spravedlivě chovají, bedlivost míti pod skutečným trestáním.

62. *Kozlův a koz* žádný na všech gruntech mých nechovejte, pod propadením jich, kdožby je proti tomuto poručení mému choval.

63. *Dobytkův cizích* na gruntech žádný na panství nepřijímej; kdoby se pak toho dopustil, propadne vrchnosti pokuty 1 ₰ miš. Dopustil-liby se toho rychtář neb který z konšelův, dvojnásobní pokutou povinen bude.

64. Dále přísně se poroučí, aby jeden každý mužského i ženského pohlaví *lesův* mých prázen byl, v nich dříví nelámal, na hole, obruče neb jaké koliv jiné potřeby podtají nesekal, ani trávy nežal, jak v mýtech tak i v lukách lidských žádné škody nečinil. Byl-liby pak kdo v čem postižen od hajného, kdežby ho postihl, s tím se vším, s čímž postižen jest, vzat a na zámek přiveden býti má; pokuty pak buď na penězích neb zdraví trestání, jakožto vrchnost vaše dědičná, sama sobě v moci zůstavuji, a mimo to hajným 5 gr. též pokuty aby dáno bylo nařizuji.

65. Kdož koliv bez povolení úředníka polesného a vědomosti hajných *dřevo* nové necejchované, a kteréhož nekoupě v lese zťal, a to na něho shledáno bylo, ten vrchnosti 1 ₰ miš., polesnému 30 gr., hajnému též 30 gr. miš. pokuty dáti povinen bude, a k tomu vězením ztrestán býti má.

66. Kdykoliv o *hony, lovy* vzkázáno bude, tedy všickni, kterým se znáti dá, abyste časně v místo vám oznámené přicházeli, žádných pacholat na místě svém neposílali, nýbrž nemohl-liby sám hospodář jíti, tedy pacholka, který by s tenetem uměl, aby vyslal; a tenetníci každý ať 10 sošek ve dne i v noci mají, pod propadením 1 korce ovsa, kdoby se tak nechoval.

67. Všelijaká *myslivost* buď v lesích, při rybníkách, potocích, aneb jakými by jmeny jmenována býti mohla, na tom celém panství se zapovídá; jestli by pak

koliv na jaké myslivosti postižen byl, ten aby s tím se vším, což by při sobě skrze hajného, myslivce, rychtáře, konšely neb jiného souseda na zámek přin byl. Pakli by kdo co takového věda o tom, přehlídal, aneb kdež náleží nemil, má ihned s úřadu ssazen a skutečně ztrestán býti. Nadto jestli by kdo ·ddaných mých někoho buď stavu panského a rytířského aneb z okolních souv na gruntech mých jakou myslivost provozovati viděl, ten ihned, můželi koho :avolání míti, mezi ně pospíšiti, na jich jména se ptáti; jestliže by se pak toho ňovali, tedy je, pokud možné, osvědčiti, a jim chrty, koně aneb cožkoliv jiného ıženo, pobrati, na zámek přivésti, a o tom úředníku oznámiti mají, kterýžto dále : věděti, jak takového opatřiti.

68. U kohož by koliv, čehož pane Bože ostřez! *oheň* vyšel, a on by pokřiku :inil, až by se oheň rozmohl, má skutečně trestán býti, a bude k němu hledíno, by z úmyslu pálil; a kdoby vida oheň, tolikéž pokřiku neudělal, týmž způsobem :mu hledíno bude. Kdyby pán Bůh na jiné vsi oheň dopustiti ráčil, ať se souvšickni k rychtáři sběhnou; a komu rychtář poručí jíti do té vsi, kdežby hoaby pomohli hasiti, a ne krásti, jenžby hasiti pomoci mohli jíti a to učiniti, skutečným trestáním. K tomu také i to míti chci, aby jeden každý usedlý laný můj dlouhý a mocný *řebřík* v tom místě, kdežby se koliv komu za nejebnější vidělo, k střeše po všecky časy přistavený měli, a každá obec aby mimo šechno obecné své řebříky a háky měly, a je v místě přístupném i bezpečném 'aly. Tolikéž poroučím a to míti chci, aby jeden každý soused, poddaný můj, ι domem svým košík aneb soudek vody plný vždycky, pokudžby nemrzlo, jak nějakou potřebu svou, tak i sousedův svých, dobře opatřený měl; a kdožby ›m neposlušným nalezen byl, pokutou, kterou sobě zůstavuji, trestán bude.

A v tom všem vůli mou, jakožto paní vaší, vyplníte.

(Pokračování této sbírky najde se v díle následujícím.)

Rejstřík písemností

obsažených v díle dvacátém druhém.

D. XXII. Řády selské a instrukce hospodářské. Vydává *Josef Kalousek.*

Menším písmem jsou zde zaznamenány ty kusy, které v tomto svazku nejsou vytištěny v doslovném znění svém, nýbrž toliko u výtahu, anebo ku kterým se jen odkazuje s udáním, kde jinde jsou vytištěny.

1461, 8. října opat Zbraslavský panoši Viktorinovi z Litrbach rychtáři Hrušovskému potvrzuje list hlavní a opakuje staré svobody rychty v Hrušové u Vysokého Mýta 15.

(1463)—1517 poddaným ve všech zapovídá se vařiti pivo na prodej 17.

1464 Albrecht Kostka z Postupic rychtářovi Janštorfskému uděluje nový list na stará práva neobyčejně hojná 19.

1467, 27. úno. královské svolení, že šlechtici mohou do desk klásti dědiny svobodné, jež koupili od měšťanů, dědinníků a sedláků 20.

1472, 10. čna v zápise sjezdu Německobrodského mezi stranami králů Vladislava a Matyáše v Čechách ustanoveno k zachování příměří smluveného na jeden rok, aby žádný čeledín nebo člověk, jenž by v tom příměří zběhl, nebyl nikde přijímán ani přechovárán 22.

1476, 14. čna držitel panství Litomyšlského od svého Kanovnického dvora ve vsi Hrušové prodává půl osma prutu rolí pod úrok 22.

1477, 4. čce smlouvčí výpověď mezi obcí Todeňskou a Sigmundem člověkem odtudž o pastvy, žaludy, bukev, cesty, louku, lazuu, pastýře a strouhu 23.

1479—1502 rybáři usedlí v Komořanech na panství hradu Mostského s privolením pána svého dali si sepsati svoje obecní povinnosti a práva ode dávna obvyklá 25.

V l. 1479—1524 uzákoněna v Čechách osobní nevolnost lidu obecného: o ležácích, lidech zběhlých 30; o vzetí odpuštění, o čeledinu zběhlém 31: propuštění bezprávné, vykradení se pod pána dědičného, vyprodání se, vydání zběhlého, vydání zločince zajatého 32: věznění cizího člověka pro zlý skutek, o půhonu na zběhlého, vydání cizího čeledína, rybnikářích, propuštění čeledína 33; o vydání zběhlých, propuštění rukou dáním, ujištění se čeledínem, o kmetičně ovdovělé, cizozemci slibivším člověčenství, erbu udílení poddaným, vydání zběhlých 34; o rukojmí za čeledína přístavního, o rybnikářích, nádennících, podruzích, o falešném listu lotrovi, o čeledínu přístavném 35; o pastýři, nezletilcích, podruzích cizích ve městě, zločincích a zlodějích 36, o vydání zběhlého, jde-li se osobně 36, o rybnikářích, sirotcích, čeledínu přístavním, pastýři ve vsi, o ženatých podruzích 36; o čeledi drobné, žencích, cizozemcích, schovancích, najemnících a pankartech, pohánění před menší úředníky, o čeledi zběhlé na královské panství, pohánění pro člověka zběhlého 37; o chráněných glejtem královským, o nedobrovolném slibu člověčenství, o jmenování zběhlého jménem, o ustání práva pro nevydání zběhlého, o pohnání z pokuty, o kšaftování poddaných 38.

1480, 9. list. řád hamerníkův na panství Polenském 38.

(Ok. 1480) řád mlynářský platný v markrabství Moravském 38.

1492, 16. bř. svědectví o řádech rybářských při lovení ryb a při bití bobra v Labi u Kolína 39.

1495—1517 člověk poddaný nemůže pohánšti pána svého na soud zemský nebo komorní ani jiného šlechtice, ale pán jeho může poháněti na jeho místě 41.

1496, 24. kv. paměť o pravidlech, která platí při nabývání a užívání jiter (planin) na Třeboňsku 42.

1497, 21. čce král Vladislav vydává zřízení o úřadě a soudě hor viničných v Praze 43.

1501—1515 řády vesnické usnesené nebo vysouzené obcemi samými 44.

1504, 24. kv. pan Jindřich z Hradce ustanovil městu Jindřichovu Hradci za právo: jestliže někdo přes půl leta opomíjí platiti splátku za grunt zakoupený, ztratí, co zavdal, a grunt připadne dřívějšímu držiteli 44.

1505, v říjnu Mikuláš Trčka z Lípy rozdal polnosti dvora Břístského sedlákům z Křečhoře, poddaným obce Kolínské; uvádí se svědectví Kolínských, že se to stalo s jich vůlí, a forma listu, kterým Trčka sedlákům pojistil držbu těch polností pod úrok i právo, aby mohli se vyplatiti z toho úroku a držeti je pak jako svobodné 44.

(1512, 17. června) zřízení obecní města Pardubic, k němuž obec svolila a jež pán potvrdil 46.

(1514) zvyklosti, jež biskupské městečko Modřice u Brna samo si ustanovilo 47.

1516, 10. února řád vinařský v okolí Pražském 47.

1517 smlouvy sousedů ve vsi Kornici u Litomyšle o vedení vody k zavlažování, též o dojíždění přes pole 48.

1521 zbytek register sirotčích panství Kunětickohorského a Pardubského 49.

1523, 11. srp. rozsudek soudu zemského v Olomouci mezi Jemnickými a jich vrchností 50.

1524 ze zřízení o ručnicích, aby s nimi nikdo nechodil 50.

1525, 25. čna smlouvci vypovídají mezi Wolfem Dobrohostem z Ronšperka a jeho poddanými o 10 stížnostech města Týna Horšova a o 9 stížnostech vesničanů 51.

1525 železná kráva zřizuje se závětí Ptáčkové ze vsi Čestic k záduší Kosteleckému n. O. 55.

1525 zřízení, jež moravská obec Loučany sama si dala 55.

(Ok. 1525) zřízení předepsané Vojtěchem z Pernšteina o správě panství Potšteinského a Litického 56: zřízení o zámcích 57, o povinnostech úředníka 57, stavení na zámku 58, odmykání a zamykání zámku, o holomcích 58; léhání na příhrádku, opatrování ohňův 59; psaní sou-

sedům, dohlédání k lidem, o povinnostech pojezdného 60: o krčmách, pivech Hradeckých 61; sázení konšelů, hrách, poplatcích panských 61; vystoupení ze zřízení panského, odpouštění vin 62, o žalobách ze škod, mýtech, vinách z soukenníkův 62; obilí, mlácení obilí 63; o mléčném 63; o poctách peněžitých, zámecké kuchyni, obrocích, robotách 64; o lukách, hajných, lovení ryb, dílích, útratách úředníků 65; o dílech při zámku, nádobách hospodářských 66; o důchodech běžných, placení dluhův, vyzdvihování důchodův, o truhlách na peníze 67; o rybnících, prodeji kaprův 68, násadě ryb, lovení 68; o truhlách na peníze za ryby, vazbách, nevodech 69; o prodeji ryb, o dílech při rybnících 70; o forách rybních, dluzích za ryby 71; čeleď služebná na Potnšteině a Liticích 72; služba roční čeledi na zámku Liticích 74; půlletní výkaz věcí kupovaných pro zámek Potšteinský 74; spotřeba věcí nekupovaných na témž zámku 75, totéž na zámku Litickém 76.

47. (Ok. 1525) zřízení vydané Vojtěchem z Pernšteina o správě panství Pardubického 77: předmluva k úředníku 78, o opatrování zámku, o měšťanech Pardubických 79; o důchodech na panství 80, vydávání peněz 81, o dílech a opravách, fišmistrech Pardubských 81; honění zvěři, outratě téhodní 82; o správě dvorů Hradištského a Pardubského 83; o správě poddaných 83, poustkách 84, robotách a daních 84, soudech obecních 84, o sirotcích a penězích jejich 85, čtení artykulů při soudech 85.

48. 1526 řád poddanský na panství Velhartickém 86.

49. 1528, 19. kv. Jan z Rožmberka vsi Koječínu na panství Helfenburském dává právo pořizovatí o majetku, však bez drobení statku, s výkladem o právu dědickém, i jak mají testament dělati 86.

50. 1529 v král. městech nemají trpěni býti židé, kteří by byli poddanými jiných vrchností, kromě krále 87.

51. 1530, 24. dub. komora česká má souditi stížnosti zápisných držitelů a správců na statcích komorních proti poddaným, a naopak poddaných proti zápisným pánům a úředníkům 88.

52. 1530 Zřízení Zemská o lidech poddaných: o mordech 88, o čeledi zběhlé 89.

53. 1531, 11. čna šlechta pod obojí nemá překážeti svým poddaným ve studiích na utrakvistické kněžství nebo mistrství 89.

54. 1536 samodílný řád obce Prahelské (die Ruge von Pröhl) 89.

55. 1538 zřízení dané Janem z Pernšteina moravskému městečku Nedvědicům 90, o vaření piv 91, o mlynářích, pekařích a jiných řemeslech 94; sázení vína 94, o podruzích 95, opatrování ohně, sušení lnu a konopí, o mírách pivních 95; o sedání nočním, hrách, pohlavku 96; nošení zbraně, o pokutách a vinách, prodeje gruntu 96; o penězích gruntovních, frejmarcích, poručenství 97; o truhlici na peníze sirotčí, o užitcích obecních 99, o desátnících 100.

56. 1539 obecní řád vsi Georgswalde u Šluknova 100.

57. 1540 artikulové vydaní rychtářům a poddaným na panstvích Rosenberských 100, o mordu a poranění, krádeži, žhářství, propadení pokuty 101; nalezení pokladu, lovení ryb a zvěři, hanění, odprodeje od gruntu, dělání rybníků, o trzích nočních, prodeji peněz gruntovních, překupování, piva vaření 102; opatření při úmrtí hospodářově, o penězích sirotčích, propadení viny, o hrách, o zlém hospodáři, prodeji dobytka 103; opatrování ohně, přestavování plotu, o pohlavku, pychu lesním a polním, žalování o dluh 104; placení femberty, stavování, lání, opilství, hanění, sorání mezí, zájem dobytka 105; dání na řemeslo, o sirotcích, braní poct, vydání listu zachovacího, o myslivosti 106; o jamách na vlky, povalečích, krčmách, odprodeji od gruntův, zapálení panských lesův, vyvrácení mezníků, hrazení průhonu 107; o placení úroků, o ospech, propadení pokuty, pasení střídou, o podruzích, poustkách, řemeslech ve městě 108; o psech hlídacích, nalezených včelách, měření jiter, přeplaňování lesů panských, o vzejití pokřiku 109.

58. 1540 Jana Brtvína z Ploskovic návod úředníkům panským o správě lidu poddaného: úvod vydavatelův 109—112; o výsadách, o registřích gruntovních 112, o registru sirotčím 113, o záduší kostelním 114, bedlivosti hejtmanově 115: úředník jak má dohlédati k lidem a je opatrovati, o zahájení soudu 116, chování se konšelů při soudu 117, obnovení rady 118, o přísaze konšelské, oznámení rychtářům a konšelům, jak by měli chovati se ve svých úřadech 119; zápověď neřádův a pokyny pro řádné chování se 120; o krčmách 122; o posudku, o obnovení kostelníkův 123; pokyn úředníku, jak má všudy ke všemu dohlédati 124.

59. 1540 mistra Mikuláše Černobýle krátká naučení o správě lidu poddaného na panstvích. Úvod vydavatelův 126; správa hejtmanova 129, správa purkrabí 131, o podací kostelním, o lesích, mýtech aneb clu, o pustotinách 132, správa písařova, správa šafářova 133.

0. 1543, 6. srp. král Ferdinand Oldřichovi Španovskému z Lisova dává dědinníka ve vsi Skalici za poddaného 133.
1. 1544 samodílný řád vsi Černovic u Chomútova 134.
2. 1545, 7. led. sněm český nařizuje o mravopočestnosti lidu selského 134.
3. 1545—1557 zřízení vydané v Čechách o poddaných, kteří slouží na jiném panství jako čeleď přístavná, úkolníci i nádenníci, i jaká mzda má se dávati jim a některým řemeslníkům; pokuty na přijímání čeledínů a dělníků zběhlých 134.
4. 1546, 23. dubna vrchnost Litomyšlská vzdává se práva výkupu dvora Štauteichu, držiteli jeho odnímá užitek z lidí v Abštorfě, zbavuje ho povinnosti opatrování některých rybníkův a ukládá mu úrok 137.

Ve Vídni 1548, 8. srp. předpis proti utiskování poddaných na statcích komorních daný v instrukci komoře české králem Ferdinandem 138.

1548 řád lázeňský 139.

1549, 11. bř. král Ferdinand vydal instrukci Pražskému perkmistrovi a úřadu hor viničných 139.

1549 ze Zřízení Zemských království Českého: o postavení poddaného, o půhonu pro nevydání člověka 139; o krčmách, meznících, dědinnících, o schovancích, nájemnících a pankartech ušlých, o bezprávném propuštění z člověčenství 140; statek člověka vysouzeného buď vydán s ním 141; vazba pro mord, cizozemec slibující člověčenství, ujištění se čeledínem, o vystěhování se nočné, o pobočných dětech, propuštění rukou dáním, vykradení se pod dědičného pána, čeledín cizí na rukojmí, rukojmí za čeledína, pohánění pánů ze soudu zemského 141: o zběhlých, rozkaz prodati statek, o statcích královských, odpouštění robot, obstavování pro dluh, o mordech 142; svědčiti na soudě zemském, glejtův dávání, o honění zhoubců zemských, o povalečích, zprotiví-li se poddaní svému pánu 143; o rybnikářích, o myslivosti, nosení ručnice 144.

(1550?) Jana Dobřenského z Dobřenic kniha o hospodářství panském i o řízení poddaných 145.

(Ok. 1550) Smržické právo horenské 150.

(Ok. 1550) artikule, které sobě poddaní augustinianského kláštera v Pivoni vymínili, aby jimi obtěžováni nebyli 150.

1551, 22. čna Vilém z Rožmberka dospěv k letům a uvazuje se ve správu statků, oznamuje poddaným na Třeboňsku, že v Krumlově ustanovil čtyři rady na svém místě 151.

1553, 25. čna Hynek Pavlovský z Widbachu přiměl Mikuláše Zemánka, svobodného dvořáka v Opatovicích, že slíbil zapsati se dskami jemu za dědičného poddaného 152.

1556, 19. říj. vrchnost Děčínská zapovídá sedlákům na hodinu okolo města Děčína provozovati živnosti městské 153.

1556, 28. list. instrukce pana Viléma z Rožmberka purkrabímu Krumlovskému: o povinnostech purkrabí, o hlásném, otvírání zámku 157: o čeledi, metení zámku, šafáři, o chlebném 158; o pekaři, pivováru, nápravníku, dříví k zámku, o záškodnici 159; o sladovně 160; o mlýně, krmení vepřů, formanech 161; o řeznících, volaři, tesařích, bednáři, myslivosti, o dvoru Kvítkově 162; o šafáři, šafářce, o děvečkách 163.

1556, 3. pros. instrukce o správě obročnic v Č. Krumlově 164.

1558 pravidla o vzdělávání vinic a chování vína 164.

1559 a 1568 řád města Veliké Byteše nařízený od vrchnosti 164.

1559, 6. list. město Soběslav žádá Viléma z Rožmberka, aby bylo zbaveno placení posudného k vrchnosti, když panské vsi již nebudou odebírati pivo z toho města; další osudy pravovárečnické v městech Rožmberských 165.

1559 samodílný řád městečka Drahotouš u Hranic na Mor. 166.

(Nejpozději r. 1560) artikulové vydaní rychtářům a poddaným na panstvích Rožmberských: o rozličných přečinech 167; o smlouvách svatebních, prodej peněz gruntovních, překupování po vsech 168; o úctě k rychtářům a konšelům, hry, zlí hospodáři, prodej dobytka, ohně opatrování, sušení lnu a konopí, ploty a mezníky 169; o hromadách obecních, pohlavku, pychu lesním, žalobě pro dluhy 170; placení femberty, obstavování, hanění 171; nevole mezi sousedy, lání, pobrání dříví v lese, o škodě, dání na řemeslo 172; opatření při úmrtí hospodářové, o sirotcích, přijímání poct, o listech zachovacích, o jamách na vlky, o povalečích 173; o krčmách, čeledi cizí, prodeji píce, vynesení ohně, o průhonech, jízdách přes pole 174; o zájmu dobytka, rukojemství na jiná panství, pasení střídou, pastva v lesích, o psích, nalezených včelách, mycení jiter, přeplaňování v lesích 175; o pokřiku, gruntech zastavených, nošení ručnic, šenk vína, věření piva, o pannách a vdovách neřádných 176.

1560, 12. bř. císař Ferdinand ku prosbě poddaných na statku Dívčicích dává jednati o to,

aby Václav Kunáš z Machovic přičinil svou pečeť na list, kterým ti lidé od dřívějšího pána byli osvobozeni od odúmrtí 177.

83. 1561, 14. ún. výtah z instrukce dané arciknížetem Ferdinandem hejtmanovi panství Chomůtovského 179; o zámku, čeledi, měšťanech a poddaných, pokutách 180; o soudu, sirotcích a lidech neosedlých, nádennících 181; o lesích, dvorech poplužních, vaření piva, písaři zámeckém, písaři obročním 182; o meznících, propouštění poddaných 183.

84. 1561, 22. čna Vilím z Rosenberka, koupiv hrad Rabí, zapovídá lidem na tom panství myslivost a nařizuje, aby odvedli zbraň na zámek a uťali psům přední nohu 184.

85. 1561 Alše Knoblocha z Pirnsdorfu návod k chovu dobytka ovčího 185—195.

86. 1562 jednání o výkup z vrchnostenského práva k odúmrtem na panství Krumlovském: provolání k poddaným, že vrchnost odpustila by všem odúmrti za náhradu buď zdvojnásobenými úroky nebo novou robotou 195; záznam o odpovědech poddaných na dotaz, zdali by za propuštění z práva odúmrtného přijali na sebe nové břemeno 196.

87. 1563, 15. říj. krále Maximiliana instrukce daná hejtmanovi panství Pardubského: o zámku 199; o čeledi, mlejních 200; o lidech osedlých 201; o sirotcích a lidech neosedlých 202; o lesích 203; o rybnících 204; lovení jich 205; o dvořích 206; o pivováru a sladovně 207; o písaři důchodním 208; o písařích rybničných 209; o písaři útratním 210; o mezech, výhostu 211. Král Maximilian hejtmanu panství Pardubského Jiříkovi Adlspachovi z Damsdorfu nařizuje, aby sepsána byla instrukce pro purkrabí i aby byl opraven urbář panství Pardubského 212.

88. 1564 ze Zřízení Zemských království Českého 213; o přečinech poddaného, o jistotách za grunty, prodej statků, pych 214; o dětech zplozených na cizích gruntech, o čeledi pracující na cizím panství, o supplikaci ke králi 215; stavění poddaných, o vystřelení z ručnice 216.

89. 1564, 8. pros. řád kamennický, zednický a tesařský na panstvích Rožmberských 216.

90. 1564 a 1589 artikule vinařů Lounských 216.

91. (Okolo 1565) při odhadu statků co zač se počítá 216.

92. 1566, 14 ún. město Děčín dalo řád své poddané vsi Německému Chvojnu 217.

93. 1566 zřízení dané panem Jiřím z Waldšteina poddaným na panství Hostinském a Miletínském 219; o povinnostech k Bohu 220; o prodeji dobytka, přespolních řeznících, přechovávání lidí nevolných, o robotách podruhů, o zlodějích, o poslušnosti rychtáře a konšelův, o žalobě k úředníkům na tvrzi 221; o přímluvách, vybírání úroku, o minci české, o škodách při lovu ryb, ptactvo vodní 222; povinnost jíti na lov, o lesích panských, nošení ručnice, o psech, dodávání listův, o krčmách a lázních přespolních, krčmářích 223; o hrách a přástvách, hromadách obecních, o sáhání mocí na druhého, opatrování ohně 224; o lesích selských, zahradách, pastvách, cestách nesvobodných, o zastavení a prodeji rolí a luk, o prodeji gruntu 225; o penězích purkrechtních, přijímání cizího dobytka na pastvu, opatrování stavení, o sirotcích 226; o přísevcích, slibech na cizí panství, o dnech k slyšení na zámku, o vërteli Hořickém 227; lapání ryb 228.

94. 1566 artikulové soudní na statcích kláštera sv. Jiří: úvod vydavatelův 228; přísaha rychtářská, celných neb mýtných 231; rozkaz, kterak poddaní při svých obcích zachovati se mají 231; zahájení soudu 234.

95. 1567—1590 stavové usilují o to, aby bylo obmezeno právo, podle něhož poddaní podávali suppliky proti vrchnostem ke králi 235.

96. 1567—1601 další stavovské usilování o úplnější zabezpečení osobní nevolnosti čeledi a jiných poddaných v Čechách 237.

97. 1568, 14. čna rolníci i zahradníci městečka Heřmanic a vsí Vračovic a Horek uvolili se robotovati 2—3 dni ročně k panství Brandýskému nad Orl., začež vrchnost je pojišťuje proti všem jiným robotám, vyjma hony 240.

98. 1568, 20. říj. výtah z instrukce dané císařem Maximilianem nejv. lovčímu v království Českém: o uchylování se o radu ke komoře české 241; o objížďce lesů, o honech, divokých kachnách a husách 242; porážení lesa, měření lesa, o dubech a bucích, měření dříví 243; doubí, pasení dobytka v lesích, o píci pro zvěř v zimě, o bažantech, lesích obecních 244; o vlcích, liškách, rysech a kočkách divokých, o psech selských, ptáčnících, o řízení honů 245; najímání cizích revírů, sbírání hub 246; zákaz poddaným honiti v král. lesích, prodej zvěřiny, o trestech a pokutách 247; nošení ručnice 248; chytání vlků, porážení dříví 249; o nalezené zdechlé zvěři, o parozích 250.

99. 1568, 10. list. zřízení obecní dané od vrchnosti městu Valašskému Meziříčí a městečku Krásnu 251.

132. (Před 1588) Griespekova instrukce daná úředníkům na panství Nelahozeveském 298: o povinnostech náboženských, slyšení poddaných 299; opouštění a zastavování gruntův, přijímání a propouštění poddaných, stavění sirotků, trestání lidí 300; pokutování lidí, o slibech a rukojemstvích, psaní úředním, soudech a počtech kostelních 301; o sirotčích a kostelních penězích, inventáři, zavírání dvorů, o dvoru poplužním 302; o příležitosti a způsobu kraje, dobytku, pastýřích, opatrování koní 303; o koni úředníka, volácích a volech tažných, vydání peněz čeládce, setí a klizení obilí 304; o počtech ovčáckých, mlíčném, lukách a klizení jich 305; o hájích a chrastinách, vydrách a bobřích, opatrování mezí a řeky, o myslivosti, rybářích 306: o pivováru, pivu řídkém a společném 307; o kvasnicích, vystavování piva, šenkování cizích piv, chmelnicích 308; dříví k pivováru, o mlýnu 309; o jezu nade mlýnem, plavení dříví 310: o pile a prodeji prken, mlynáři a díle při mlýně 311; o přívozu, o řádu a právu mlýnském, vinicích 312; o cihelnách a vápenicích 315: skála při zámku a vyvožení rumu, placení skalníkům a přijímání kamene 316; vyrovnání skály, vybírání platův a důchodů stálých, přijímání platův a důchodů běžných 317; chování peněz, vydávání peněz, týhodních registřích 318; o týhodních cedulích, pivovárních registřích, čeledních registřích 319; vybírání slepic a vajec, o řemeslnících a jejich díle, průvodech náležejících ku počtu, úkolech všelijakých 320; vydávání peněz, o registřích písaře obročního, vrubech na vydání obilí 321.

133. 1588 Griespekův řád selský čili artikulové soudní na panství Nelahozeveském 321.

134. 1588 pravidla cechu řezankářů v Domažlicích 328.

135. 1589, 26. čna vrchnost Děčínská pěti vesnicím v rychtářství Libouchetkém odpouští odúmrti za náhradu 328.

136. 1589 řád viničný města Loun 329.

137. 1589 výčet rychtářů na panství Třeboňském a jich odměn 329.

138. 1589 řád předepsaný Jindřichem Kunatou Dobřenským z Dobřenic na statku Valském 331: o závazku konšelům, hajným, o zápovědi při soudech, o hrách 332: o žalobách, dluzích, škodě dobytkem způsobené, lesích panských, opatrování ohně 333: o pivu, povalečích, věcech kradených, nošení zbroje, o myslivosti, lovu ryb, souhradách 334; o prodeji luk a polí, o plotech, hromadách obecních, strouhách, úmrtí poddaného, o prodeji a směně gruntů, o čeledi, vožení do mlýna 335.

139. 1590, 3. září nová instrukce daná od krále perkmistrovi hor viničných u Prahy 336.

140. (Ok. 1590?) samodílný řád městečka Vejprt 336.

141. 1591 artikule pořádku medařského na panství Valašsko-Meziříčském a Rožnovském 336.

142. 1594, 4. září nařízení o správě statků, jež vydal Petr Vok z Rosenberka odcházeje do války: o manželce, o panstvích a důchodech 337; o appellacích, žádostech poddaných, správě sum a úroků 338; o počtech 339; rybnících, pivovárech, lesích na řeku, berních 339; o posudném 340.

143. 1594 o městských soudech dle práva Olomouckého 340.

144. 1595, 16. srp. král s radou komory české schvaluje trh, kterým čtyři nedílní bratří robotní (svobodníci) prodali své dědictví v Tatounovicích, a nařizuje, aby ta smlouva zapsala se do menších desk zemských 340.

145. 1597 zřízení poddanské na panství Starobrněnského kláštera králové 341.

146. 1598 řády policejní vydané z nařízení sněmovního a císařova pro města Pražská 342.

147. 1598 kšaft z r. 1590 úředně se zrušuje, a nová pořádnost se činí o krčmě v Morašicích i o statku v Řikovicích mezi otčímem a sirotky 342.

148. 1599, 15. dub. císařská instrukce daná nejv. lovčímu v království Českém 344.

149. 1599, 2. září instrukce daná Ladislavem st. z Lobkovic poddaným v městě i ve vesnicích panství Ledečského nad Sázavou ve věcech víry (lutheranské) a mravů 344.

150. 1600–1615 ukázky slibných zápisů z knihy Křivsoudovské, jakéž od sebe vydávali lidé při propuštění z vazby 345.

151. (Ok. 1600) zřízení poddanské vydané Rudolfem ze Štubenberka na panství Novoměstském n. Medh. 348.

152. Ok. 1600 na Moravě poddaní mohou rozepře, jež mají s vrchnostmi svými, vznášeti na soud k rozsouzení 348.

153. 1602, 12. ún. snešení sněmu moravského: Buřiči, kteří popouzejí poddané proti vrchnostem, buďte uvězněni; hejtman zemský nepřijímej supplikací od poddaných, na kterých by písař nebyl podepsán 349.

154. 1602, 12. kv., 20. říj. dvě smlouvy svatební mezi zámožnými vesničany na Litomyšlsku 350.

155. 1603, 16. srp. které vesnice zůstávají pod vrchnostenským právem odúmrtným a které mají právo testamentu na panstvích Petra Voka z Rosenberka Třeboňském, Borovanském, Novohradském, Žumberském a Libějovském 351.

156. 1603, 25. srp. řád obecní vydaný klášterem Strahovským osadě Pohořelci, k jejímuž soudu náležela též ves Třešovice 354: o povinnostech náboženských, ohně opatrování, vylévání nečistot, osobách neřádných, tanci, obecní kuchyni 354; o knihách gruntovních, podruzích, zahalečích, vožení hnoje, dnech trhových 355; o povinnosti písařské a právní, hospodáři šatlavním, řádu v Třešovicích, počtu obecním, sirotcích 356.

157. 1603—1702 instrukce hejtmanská na panstvích komorních 358; o opatrování zámku 366; o inventářích a svršcích 369; o obcování neřádných lidí poddaných, kněžích a náboženství 371; o soudech a posudcích 374; o spravování lidí poddaných 379; o sirotcích 386; o služebnících a jiné čeládce 393; o věcech, kteréž se hejtmanu a jiným služebníkům zapovídají 398; o útratě kuchyňské 399; o pivováru a sladovně 402; o mlýnech 412; o dvorech poplužních 417; o rybnících 425; o rybnících a potocích pstruhových 433; o vinicích 434; o štěpnicích a zahradách 437; o registřích urburních a vybírání platů stálých 438; o přijímání všelijakých jiných běžných důchodův 442; o registřích početních 442; o složení počtův 454; o počtech sirotčích 456; o počtech kostelních 457; o dobytku ovčím a ovčácích 461; o prodávání forštu, sklízení sena a votav 467; o zvěři a myslivosti 471; o cihelně 474; o mezích, směnách a profrejmarčení gruntův 477; závěrek 479.

158. 1604, 18. led. svatební smlouva dědice rychty Cerekvické u Litomyšle, a kterak později uvázal se v dědictví své 482.

159. 1604, 12. kv. výtah z instrukce dané vrchnímu hejtmanovi nad komorními statky v Čechách: předmluva 483; o obnovení urbářův a pozemkových knih, rukojmích úředníků, o účtech půlletních 484; o nasazování rybníků, viktualiích pro dvůr královský, o sirotcích a sirotčích registrech 485; osazování far predikanty 487.

160. 1604, 3. pros. řád vydaný řemeslníkům a obchodníkům po Čechách, zač které zboží prodávati se má, též o mzdách 487.

161. 1604, 11. pros. způsob jednání na soudě městském v Osečné o vraždu 488.

162. 1604 právo selské v moravském Zřízení Zemském: o listech výhostních lidem a čeledi služebné, o čeledi a lidech zběhlých, o půhonech o odpuštění brání lidem selským 489; o odpuštění neobyčejném, o závadných sedlácích, o ručení práva dědinného 490; o penězích sirotčích 491; louzení děveček selských, ulouzení ženy vdané, o půjčce na vína a obilí, o prodeji obilí na roky, o trzích a překupování ve vsech 492; o krčmách a vaření piva ve vsech, o řemeslnících ve vsech, o hrách 493.

163. 1604 byly vytištěny samodílné řády vsí Vrbovce, Milifrona, městečka Strachotína a vsi Oblekovic u Znojma 493.

164. 1605, 1. bř. snešení sněmu moravského: Šlechtici beze statků nepřijímejte lidí v poddanství, leč dle řádu zemského, a žádných zle zachovalých 495.

165. 1605, 17. srp. instrukce daná od císaře Rudolfa prokuratorovi komory české 496; o uchylování se o radu ke komorním radám, o trestech 496; o odúmrtech, o neoprávněném vložení duchovních a lenních statků do desk, o prodeji statků duchovních, o svobodnících 497; o sporu o hranice, o pokutách 498; o nedoplatku pivní daně, povinnosti bydleti v Praze 499.

166. 1606, 9. čna řád cechu vinařského v Praze 500.

167. 1606 řád daný hotařům (hlídačům) vinic ve vsi Rakvicích na panství Hodonínském v Moravě 500.

168. 1607 v červnu artikulové, kteří mají se čítati poddaným kolleje Karlovy při obnovování rychtáře a konšelův: o náboženských povinnostech 500; o pití piva, lání, chování se k vrchnosti, o meznících, páchání škod, opatrování živnosti, o hrách, opatrování ohně, o myslivosti, čarách 501.

169. 1607 návod a artikule k soudům výročním v Moravě, návod pro úředníky 502; artikulové o povinnostech náboženských, lání a kouzlech, o desátcích 504; o úctě k faráři, k vrchnosti, o úřednících, o rychtáři a konšelích, o prodeji dobytka, přechovávání lidí cizopanských 505; o podruzích, robotě, shonu, mlácení, rybnících, pivu cizopanském, o páleném, o šenkýři 506; o hrách, pasení v lesích, o lesích obecních, opatrování ohně 507; o plotech a příkopech, opatrování stavení, šetrnosti v obilí, o myslivosti 508; závěrek 508; zahájení soudu, přísaha úřadu 509, konšelův 510; závazek rychtáře, kostelníkův 510; závazek starších obecních, hajných, fišmistrův, osob nařízených k stodolám a k obilí 511.

170. 1608, 25. ún. město Litomyšl dostalo řád od vrchnosti 512.

171. 1608, 15. bř. řád městečka Vyššího Brodu potvrzen od vrchnosti 512.

172. 1609, 20. ún. popis zákopův a mezníků sázených mezi statkem kláštera Kladrubského a obcí Sulislavskou, poddanou městu Stříbru 512.

o zbroji a zbrani patřící ke gruntu, o prodeji a zastavení gruntu, o prodeji dobytka, o zanedbávání gruntu, o prodeji koňů, o úmrtí hospodářově, o sňatku na cizí grunty, o rukojemství na cizí panství, o psaní ohradním, o cestách a silnicích 561; o meznících a mezích, o škůdcích zemských, o věci kradené, o povalečích, o sáhání mocí na druhého 562; o nošení zbraně, o ženách vadivých, o přástkách, o návštěvě krčmy cizopanské, o krčmářích, o mlýnech, pekařích, o olejně 563; o čeládce, pasení dobytka, chování kozlův a koz, o dobytku cizím, poškození lesů panských, o honech a lovích, o myslivosti 564; opatrování ohně 565.

Rejstřík jmen osobních a místních.

C i Ch.

F.

G.

H.

I.

J.

K.

74

R i Ř.

S.

Š.

T.

U.

V i W.

Rejstřík věcný.

[illegible]

Opravy a doplňky.

Na str. 19 č. 20 jest otištěn list Albrechta Kostky z r. 1464 podle pozdější kopie. V archivě Českého Musea chová se originál toho listu na pergameně s třemi visutými pečetmi. Srovnav ten originál s přítomným otiskem, našel jsem četné odchylky pravopisné a v slovosledu, nedůležité; za zmínku stojí v originále *pobiezeti* místo slova pobídnouti otištěného na str 19 v 5. řádku zdola; věcnou opravu dlužno poznamenati toliko na str. 20 v 6. řádku shora, kdež má se čísti: „It. když by které *viny* byly, od *súdu* třetie peniez aby rychtář bral."

Na str.	25 v 11. řádku zdola	místo	1580	čti	*1480.*
„ „	27 v 9. „ „	„	Unterlassen	„	*Untersassen.*
„ „	143 v článku S. 19 na konci	„	P. 22	„	*P. 32.*
„ „	166 v 5. řádku zdola	„	Drahotouše	„	*Drahotouš.*
„ „	352 v 11. „ „	„	Dadčice	„	*Radčice.*

Na straně 551 pod číslem 190 nedatovaná Zpráva o statku Křesetickém položena jest z dohadu k roku 1625. Ke zjištění pravděpodobnosti toho dohadu p. professor Otakar Hejnic hledal s laskavou ochotou v knihách Kutnohorských data o Řehořovi Fidelisovi Nymburském, písaři hospodářském, jenž jest podepsán pod onou zprávou; a našel, že Řehoř Fidelis koupil r. 1601 v Kutné Hoře dům, jejž r. 1606 zase prodal; v letech 1600—1621 křtěno bylo několik jeho manželských dětí v kostele P. Marie na Náměti; r. 1607 a později Řehoř Fidelis vyskytá se jako písař v Lorci, t. j. byl písařem obecního důchodu města Kutné Hory, kterýžto úřad měl sídlo v Lorci, a vybíral ovšem také platy náležité obci Kutnohorské z jejího statku Křesetického. Podle toho zůstává pravdě podobným, že Řehoř Fidelis sestavil onu zprávu o statku Křesetickém jakožto písař hospodářský města Kutné Hory, když měly Křesetice býti odevzdány jesuitům, tedy nejspíš roku 1625.

